

שבוע פרשת נח

(19 – 25 October 14)

כ"ה תשרי – א' מרחשון תשע"ה

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכֵל לְבָבְךָ וְכָכֵל נַפְשְׁךָ וְכָכֵל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשַׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטַמְּפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ, כָּכֵל לְבַבְכֶם וְכָכֵל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקָאוֹ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאֶכְלָתוּ וְשִׁבְעוּ. הַשְּׁמֵרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לְכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטַמְּפַת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשַׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַפְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לְכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹתַי יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן הִזְכֵּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

תְּרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׂבוּ יִשְׂרָיִם אֶת פְּנֵיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודר וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהִעַרְבְּ נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרַתְךָ כְּפִינוּ, וּבְכִי כְּלִעַמְךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כְּלִעַמְךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְדֵי תוֹרַתְךָ לְשִׁמְיָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹום:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (אישר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעַד:

כדאי לשכלל יד, בן או בת - גם כמנו קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורו או שקיבל כפרס ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תבות "לה") בציווה שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד וכות של צדקה".

תהלים

קיג

בו יסופר נפלאות מציאת מצרים:

א הַלְלוּ־יָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְזֶרְח־שָׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵו מִהַלֵּל שֵׁם יְהוָה: ד רַם עַל־כַּלְגָּוִים | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמִּגְבִּיהִי לְשַׁבֵּת: ו הַמְשַׁפִּילִי לְרֵאוֹת בָּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעַרְךָ
 דָּל מְאַשְׁפֵּת יָרִים אַבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרֵת הַכִּפֹּת
 י אִם־הַפְּנִים שְׂמַחָה הַלְלוּ־יָהּ:

קיד

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הַיּוֹם רָאָה וַיִּגַּם הַיְרֵדָן יִסָּב לְאַחֲרָיו: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ה מִה־לֶּךְ
 הַיּוֹם כִּי תִגּוֹם הַיְרֵדָן תִּסָּב לְאַחֲרָיו: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ט הַהַפְּכֵי הַצֹּר אַגַּם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיֵנו־מַיִם:

לידיעת משתמשי ה"דבר מלכות"

כדי שנוכל לעמוד במטרות ובשליחות כפי שצריך בעניין ה"דבר מלכות"
 אין לנו ברירה אלא לעדכן את המחירים עבור ה"דבר מלכות"
 החל מהמשלוחים שישלחו אחרי התאריך ח' מר-חשון תשע"ה (01.11.2014)

*

ניתן להתעדכן בתעריפים החדשים

באתר: www.DvarMalchus.org, במייל: Israel@DvarMalchus.org

או בטלפון: 03-9601001

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה הנני מביא אותם מארץ צפון
שבת פרשת נח, ב' דראש חודש מרחשון ה'תשכ"ח ..... ה
- (ד) שיחת שבת פרשת נח, ב' דראש חודש מרחשון,
ה'תשכ"ח ..... טו
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת נח
(בלה"ק) כרך ה ..... כ
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כז
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נח ..... ל
- (ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת נח ..... לא
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת נח ..... עח
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת נח ..... עט
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נח ..... פז
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... פט
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (ג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נח ..... צב
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נח ..... קיא
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת נח ..... קטז
- (טז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק כא, תהלים פרק קמב-קמג ..... קיט
- (יז) משניות – מסכת תמיד/מידות
ביאור קהתי ..... קכא
- (יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קכט
- (יט) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף טו עד דף כא ..... קל
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קנח
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קנט
- (כב) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... קס
- (כג) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... קסא
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קסב
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... קסג
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהר"ש"ב ..... קסד
- (כז) ספר המאמרים – ספר המאמרים ה'תרצ"ט
אדמו"ר מוהר"ש"ב ..... קסה
- (כח) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהר"ש"ב ..... קסה
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש"ב ..... קסו
- (ל) חומש לקריאה בציבור ..... קעא
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת נח ..... קפב
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קפג
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

41 בפשטות על ארץ כְּבֹל³, עֲלֶיהָ נֶאֱמַר⁴ במקום אחר, בנבואת
42 ירמיהו על החורבן, מִצְפּוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה, שֶׁהַגְּלוֹת שָׁם בִּבְבַל הִיא
43 גְלוֹת קָשָׁה, כְּמוֹ גְלוֹת מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ הַמִּצְרַיִם מִצְרַיִם
44 לְיִשְׂרָאֵל וְהַעֲבִידוּ אוֹתָם עֲבוֹדַת פָּרָף וְכךָ גַם גְלוֹת בִּבְבַל הִיא גְלוֹת

45 קשה במיוחד. וְנִמְצָא, שֶׁהַגְּאוּלָּה

46 מֵאַרְץ צְפּוֹן מִבְּבַל הִיא

47 בְּדוּגְמַת הַגְּאוּלָּה הַנִּדְחָה

48 בְּאַרְץ מִצְרַיִם. וְהַגְּאוּלָּה

49 מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ הִיא בְּדוּגְמַת

50 הַגְּאוּלָּה הַתְּאוֹבָדִים בְּאַרְץ

51 אֲשׁוּר, עֲלֶיהָ נֶאֱמַר⁵ וְלִקְחִי

52 אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם גּוֹ

53 (אַרְץ טוֹבָה), וְהַגְּלוֹת שָׁם

54 בארץ אשור מלשון אושר וטובה

55 הוא עֲנִין נְסִיּוֹן הַעֲשִׂירוֹת⁶

56 בשונה מגלות מצרים שהיא ניסיון

57 העניות. וְעַל ב' סוּגִים אֵלּוּ שְׁנֵי

58 הגלויות האמורות שכל אחת היא גלות

59 של ניסיון מסוג שונה (בבל ומצרים –

60 ניסיון העניות, ואשור – ניסיון

61 העשירות) נֶאֱמַר הֲנִי מִבִּיא גּוֹ,

62 ד' הַהֲנִי פִּירוּשׁוֹ הֲנִי מוֹכֵן

63 וּמְסִכִּים (כְּפִי שֶׁמְצִינּוּ

64 בְּפִירוּשׁ רִש"י עַל הַתּוֹרָה

65 בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת⁷ ולדוגמא בפרשת

66 השבוע, פרשת נח: עַל הַכְּתוּב "וַאֲנִי

67 הֲנִי מִבִּיא אֶת הַמַּבּוּל" מִפְּרֵשׁ רִש"י –

68 "הֲנִי מוֹכֵן לְהַסְכִּים עִם אוֹתָם שְׂדֵרוֹנִי

69 וְאִמְרוּ לִפְנֵי כָּבֵד מֵה' אֲנוֹשׁ כִּי

70 תִּזְכְּרֵנוּ", וְהִנֵּנוּ, שְׂפִירוּשׁ הַכְּתוּב

71 "הֲנִי מִבִּיא אוֹתָם מֵאַרְץ צְפּוֹן" הוּא

72 שֶׁהֲקִב"ה מְסִכִּים מוֹכֵן

73 וּמְזוּמָן לְהִבִּיא אוֹתָם מֵאַרְץ

74 צְפּוֹן, שֶׁהוּא עֲנִין הַנִּדְחָה

75 בְּאַרְץ מִצְרַיִם, כְּאִמּוֹר שְׂגֻלוֹת בִּבְבַל

76 הַנִּמְצָאָת בְּצְפּוֹן דּוּמָה לְגֻלוֹת מִצְרַיִם,

ביאור בדרך אפשר

1 בנבואת ירמיהו על קיבוץ הגלויות לעתיד לבוא נאמר (ונבואה זו היא הפטרת
2 יום שני של ראש השנה):

3 הֲנִי הִנֵּה אֲנִי, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִבִּיא אוֹתָם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְץ

4 צְפּוֹן אֵלּוּ שְׂגֻלוֹ לְבָבֵל שְׁחִיא לְצַפְנָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקִבְּצָתִים אֶת

5 עֶשְׂרֵת הַשְּׁבֻטִים מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ

6 שְׂגֻלוֹ לְרַחֵק לְקִצּוֹת הָאָרֶץ, בָּם בֵּין

7 הַבָּאִים יִהְיוּ גַם עֲנִין וּפְסוּחַ כְּלוּמֹה,

8 כּוֹלֵם יִשׁוּבוּ, אִישׁ לֹא יַעֲדֵר הָרָה

9 וְיִוִּלְדַת יְחִדּוֹ, קֶהֱל גְּדוֹל קִיבוּץ

10 גְּדוֹל שֶׁל אֲנָשִׁים יִשׁוּבוּ הִנֵּה¹

11 (על-פי 'מצורת דוד').

12 הִנֵּה בְּפִסּוּק זֶה מְחַלֵּק הַנְּבִיא

13 בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאָה אֶת הַגְּאוּלָּה

14 הַעֲתִידָה לְב' סוּגִים, הַגְּאוּלָּה

15 מֵאַרְץ צְפּוֹן, וְהַגְּאוּלָּה

16 מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ וּמוֹנָה אוֹתָם כְּשֵׁנִי

17 סוּגִים נִפְרָדִים. וְכֵן מְצִינּוּ בְּפִסּוּק

18 נוֹסֵף בְּעֲנֵן הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה,

19 וְהִנֵּה בִּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע

20 בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל וְכִּאוֹ הַאֹבְדִים

21 בְּאַרְץ אֲשׁוּר וְהַנִּדְחָה בְּאַרְץ

22 מִצְרַיִם וְהַשְׂתַּחֲוִי לַה' בְּהַר

23 הַקּוֹדֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם², שָׁגֵם

24 כָּאֵן מְחַלֵּק אֶת הַגְּאוּלָּה

25 הַעֲתִידָה לְב' סוּגִים, הַגְּאוּלָּה

26 מֵאַרְץ אֲשׁוּר וְהַגְּאוּלָּה מֵאַרְץ

27 מִצְרַיִם וְכִּפִּי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאִרְכּוֹת

28 בְּמֵאמְרֵי רֹאש־הַשָּׁנָה שֶׁנֵּה זֶה (יִצְא

29 לְאוּר, עִם בִּיאור בְּדֶרֶךְ אֲפֶסֶר, ב'דבֹר

30 מִלְכוּת' לְרֹאש־הַשָּׁנָה וְלִיּוֹם־הַכִּיּוֹפִיּוֹם

31 בְּשָׁנָה זֹאת). וְכִיּוֹן שֶׁב' הַפְּסוּקִים

32 הַפְּסוּקִים הַפּוֹתַח אֶת הַמֵּאמֵר הַנּוֹכַחִי

33 "הֲנִי מִבִּיא אוֹתָם ... וְהַפְּסוּק "וְהִיא

34 בִּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל",

35 מְדַבְּרִים אֹדוֹת הַגְּאוּלָּה

36 הַעֲתִידָה, מוֹכֵן שֶׁב' הַסּוּגִים

37 שֶׁבְּפִסּוּקִים אֵלּוּ מְתַאֲמִים

38 וּמְקַבְּלִים זֶה לְזֶה, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ

39 וּמִפְּרָט.

40 דְּהַנֵּה, אֶרֶץ צְפּוֹן קָאִי

בס"ד. שבת פרשת נח, ב' דראש חודש מרחשון, ה'תשכ"ח (הנחה בלתי מוגה)

1 הֲנִי מִבִּיא אוֹתָם מֵאַרְץ צְפּוֹן וְקִבְּצָתִים

2 מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ, בָּם עֲנִין וּפְסוּחַ הָרָה וְיִוִּלְדַת

3 יְחִדּוֹ, קֶהֱל גְּדוֹל יִשׁוּבוּ הִנֵּה¹. הִנֵּה בְּפִסּוּק זֶה

4 מְחַלֵּק אֶת הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה לְב' סוּגִים, הַגְּאוּלָּה

5 מֵאַרְץ צְפּוֹן, וְהַגְּאוּלָּה מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ. וְכֵן מְצִינּוּ

6 בְּפִסּוּק נוֹסֵף בְּעֲנֵן הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, וְהִנֵּה בִּיּוֹם

7 הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל וְכִּאוֹ הַאֹבְדִים בְּאַרְץ

8 אֲשׁוּר וְהַנִּדְחָה בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְהַשְׂתַּחֲוִי לַה' בְּהַר

9 הַקּוֹדֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם², שָׁגֵם כָּאֵן מְחַלֵּק אֶת

10 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה לְב' סוּגִים, הַגְּאוּלָּה מֵאַרְץ

11 אֲשׁוּר וְהַגְּאוּלָּה מֵאַרְץ מִצְרַיִם. וְכִיּוֹן שֶׁב' הַפְּסוּקִים

12 הַפְּסוּקִים מְדַבְּרִים אֹדוֹת הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה,

13 מוֹכֵן שֶׁב' הַסּוּגִים שֶׁבְּפִסּוּקִים אֵלּוּ מְתַאֲמִים זֶה

14 לְזֶה. דְּהַנֵּה, אֶרֶץ צְפּוֹן קָאִי בְּפִשְׁטוּת עַל אֶרֶץ

15 כְּבֹל³, עֲלֶיהָ נֶאֱמַר⁴ מִצְפּוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה,

16 שֶׁהַגְּלוֹת שָׁם הִיא גְלוֹת קָשָׁה, כְּמוֹ גְלוֹת מִצְרַיִם,

17 שֶׁהָיוּ מִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל וְהַעֲבִידוּ אוֹתָם עֲבוֹדַת

18 פָּרָף. וְנִמְצָא, שֶׁהַגְּאוּלָּה מֵאַרְץ צְפּוֹן הִיא

19 בְּדוּגְמַת הַגְּאוּלָּה הַנִּדְחָה מִצְרַיִם.

20 וְהַגְּאוּלָּה מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ הִיא בְּדוּגְמַת הַגְּאוּלָּה

21 הַתְּאוֹבָדִים בְּאַרְץ אֲשׁוּר, עֲלֶיהָ נֶאֱמַר⁵ וְלִקְחִי

22 אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם גּוֹ (אַרְץ טוֹבָה),

23 וְהַגְּלוֹת שָׁם הוּא עֲנִין נְסִיּוֹן הַעֲשִׂירוֹת⁶. וְעַל ב'

24 סוּגִים אֵלּוּ נֶאֱמַר הֲנִי מִבִּיא גּוֹ, ד' הַהֲנִי פִּירוּשׁוֹ הֲנִי מוֹכֵן

25 שֶׁמְצִינּוּ בְּפִירוּשׁ רִש"י עַל הַתּוֹרָה בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת⁷), וְהִנֵּנוּ, שֶׁהֲקִב"ה מְסִכִּים

26 מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְהִבִּיא אוֹתָם מֵאַרְץ צְפּוֹן, שֶׁהוּא עֲנִין הַנִּדְחָה מִצְרַיִם,

(1 ירמ' לא, ז. 2) ישע' כז, יג. 3) מצו"ד עה"פ. וראה קידושין סט, ב וברש"י שם. ובכ"מ. 4) ירמ' א, יד. וראה גם רש"י ותוס' - קידושין עא, ב. 5) מלכים"ב יח, לב. 6) ראה ב"ר פט"ז, ד. סד"ה והי' ביום ההוא שבלקו"ת דרושי ר"ה ס, א. ובסה"מ אידיש ע' 80 ואילך. 7) ראה פרשתנו ו, יז, ט, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומְכַל־שֶׁכֶן שְׁמוּכָן לְקַבְּצֵם מִיִּרְכְּתֵי אֶרֶץ, שֶׁהוּא עֲנִין
 2 הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר כִּי אִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַסְכִּים וּמוֹכֵן לְהוֹצִיא
 3 אֶת אֱלֹה שְׁנִמְצָאִים בְּגִלוֹת קֶשֶׁה, קַל-וְחוֹמֵר שֶׁהוּא מַסְכִּים וּמוֹכֵן לְהוֹצִיא אֶת
 4 אֱלֹה שְׁנִמְצָאִים בְּגִלוֹת יוֹתֵר קֶלֶה.
 5 (ב) וַיּוֹכֵן בְּהַקְדִּים מֶה שֶׁכְּתַב
 6 כ"ק אֲדַמּוּ"ר ה'צִמְח צִדְק' 1
 7 בְּרִשְׁמוֹתָיו לְנִיךְ רִשְׁמוֹת שֶׁל
 8 דְּבָרֵי חֲסִידוֹת עַל פְּסוּקֵי הַנְּבִיאִים
 9 וְהַכְּתוּבִים עַל הַפְּסוּקָה הַגְּנִי מִבֵּיא
 10 אוֹתָם גו'⁸, שֶׁפְּסוּקָה זֶה
 11 נִתְבָּאֵר בְּתַלְמִים סִימָן פֶּרֶק עַד
 12 פְּסוּקָה ט' עַל פְּסוּקָה אוֹתוֹתֵינוּ
 13 לֹא רְאִינוּ, אֵינן עוֹד נְבִיא וְלֹא
 14 אֲתָנוּ יוֹדְעַ עַד מָה.
 15 וּבְרִשְׁמוֹתָיו לְתַלְמִים שֵׁם⁹
 16 מִבֵּיא מֶה שֶׁכְּתוּב בְּיַלְקוּט'¹⁰
 17 שְׁאוֹתוֹתֵינוּ הֵם ב' אוֹתוֹת
 18 (שֶׁהֲרִי אוֹתוֹתֵינוּ הוּא לְשׁוֹן
 19 רְבִים, וּמִיעוּט רְבִים שְׁנַיִם¹¹
 20 וְאִם כֵּן מְדוּבָר בְּשֵׁנֵי אוֹתוֹת) שְׁנַתָּן
 21 הַקְּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל, הָאֶחָד אוֹת
 22 שְׁאֲמַרְתָּ לָנוּ הַגְּנִי מִבֵּיא אוֹתָם
 23 מֵאֶרֶץ צְפוֹן וּקְבָצְתִים מִיִּרְכְּתֵי
 24 אֶרֶץ, כִּם עוֹר וּפִסְחָה הָרָה
 25 וַיּוֹלְדֵת יִחְדוּ, קָהֵל גְּדוּל
 26 לְשׁוּבוֹ הִנֵּה. וְאוֹתוֹ אוֹת הָאוֹת
 27 הַשְּׁנִי שֶׁכְּתַבְתָּ מֶה נָאוּ עַל
 28 הַהָרִים רְגְלֵי מִבְּשָׂר גו'
 29 מִבְּשָׂר טוֹב גו'¹², וְעַל זֶה
 30 אוֹמְרִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹתֵינוּ
 31 לֹא רְאִינוּ. לְמָה, מֶה הַסִּיכָה לָכֵן
 32 שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִתֵּן וְהַבְּטִיחַ אוֹתוֹת
 33 וְעַדִּין לֹא רְאִינוּ אוֹתָם מִתְּשׁוּמִים פִּי
 34 אֵינן עוֹד נְבִיא כו', אֵינן לָנוּ
 35 נְבִיא שְׁיֹדִיעֵנוּ כו'. עַד כַּאֲן
 36 דְּבָרֵי הַמְדוּשׁ בִּילְקוּט'.
 37 וּמִבְּאֵר ה'צִמְח צִדְק'¹³,
 38 שֶׁהָאוֹת הֵרָאשׁוֹן, הַהֲבַטְחָה שֶׁל
 39 הַגְּנִי מִבֵּיא אוֹתָם גו'
 40 וּקְבָצְתִים גו', הוּא עֲנִין
 41 הַעֲלִיָּה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַהֲתַקְרַב

לאלוקות מלמטה למעלה. והאות השני, מה נאו על ההרים
 רגלי מבשר גו', זהו המשכה של התגלות והארה אלוּקִית
 מהקדוש ברוך הוא לבני ישראל מלמעלה למטה.
 ואחר־כֵּן בהמשך מְבַאֵר¹⁴ אֲדַמּוּ"ר ה'צִמְח צִדְק' ברשימותיו בְּשֵׁם
 אֲאִזְמוּ"ר אֲדוּנֵי־אֲבִיר־קִנִּי־מִוּרִי
 וּרְבִי, הוּא אֲדַמּוּ"ר הַזֶּה, נִשְׁמָתוֹ-
 עֲדָן שְׁפִירֵשׁ¹⁵ אוֹתוֹתֵינוּ לְשׁוֹן
 אוֹתוֹת, דְּהִינּוּ אוֹתוֹת
 הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, כִּשֶׁם שֶׁבָאֵרֵם
 הָאוֹתוֹת הֵן הָאֲמִצְעֵי שֶׁרָכּוּ
 הַמַּחֲשָׁבוֹת וְהַדִּיבּוּרִים בָּאִים לִידֵי בִיטוּי
 וְגִילּוּי, כִּךְ לְמַעַלָּה בַּאֲלוּקוֹת יֵשׁ
 'אוֹתוֹת' שֶׁדָּרָכֵם אוֹר הָאֵין-סוֹף בָּא
 וּמִתְגַּלֶּה (וְכַלִּי הַבִּיטוּי הַלְלוּ נְקָרָאִים
 'אוֹתוֹת' כְּמוֹ 'אֲתָא [בָּא] בּוֹקֵר),
 וְלֹאוֹתוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה יֵשׁ כּוֹחַ
 לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלוֹת אֶת הָאוֹר הָאֵין-סוֹף,
 אֲבָל בּוֹמֵן הַגְּלוֹת כַּאֲשֶׁר 'אוֹתוֹתֵינוּ לֹא
 רְאִינוּ' יְכוּל לְהִיֵּת שְׁאוֹתוֹת הַתּוֹרָה
 וְהַתְּפִלָּה לֹא יַעֲלֶה גִילּוּי אֲלוּקוֹת.
 וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שְׁגַם פִּירוּשׁ זֶה,
 בְּאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רְאִינוּ שֶׁהִדְבַר קְשׁוּר
 בְּאוֹתוֹת הַתּוֹרָה וְאוֹתוֹת הַתְּפִלָּה,
 הוּא בְּהַמְשָׁךְ לְהַפִּירוּשׁ
 שֶׁלְּפָנֵינוּ זֶה שֶׁב' הָאוֹתוֹת הֵם
 ב' הַעֲנִינִים דְּהַעֲלָא מְלֻמְטָה
 לְמַעַלָּה וְהַמְשָׁכָה מְלֻמְטָה
 לְמַטָּה, פִּי אוֹתוֹת הַתְּפִלָּה
 עֲנִינִים הַעֲלָאָה לְהַתְּעַלּוֹת וְלְהַתְּקַרֵּב
 לְאֲלוּקוֹת מְלֻמְטָה מִצַּד הָאֲדָם וְעַל-
 יָדֵי עֲבוּדוֹתוֹ לְמַעַלָּה, שֶׁהֲרִי
 פְּלִלוֹת עֲנִין הַתְּפִלָּה הוּא
 סוּלָם מוֹצֵב אֶרְצָה וְרָאשׁוֹ
 מְגִיעַ הַשְּׁמַיִמָּה¹⁶, וְהַתְּפִלָּה
 מַחְבֵּרֵת בֵּין הָאֲדָם לְמַטָּה ("אֲרִצָּה")
 וְהָאֲלוּקוֹת לְמַעַלָּה ("הַשְּׁמַיִמָּה")
 וְאוֹתוֹת הַתּוֹרָה עֲנִינֵן
 הַמְשָׁכָה שֶׁל אֲלוּקוֹת מְלֻמְטָה
 לְמַטָּה אֶל הָאֲדָם וְהָעוֹלָם, שֶׁהֲרִי

ה'תשכ"ח, וְאוֹתוֹת הַתּוֹרָה עֲנִינֵן הַמְשָׁכָה מְלֻמְטָה לְמַטָּה, שֶׁהֲרִי הַתּוֹרָה

(8 ע' שעא. 9) אוה"ת לתהלים (יהל אור) שם אות ה' (ע' רסא). (10) יל"ש תהלים רמז תתי. (11) ראה לקו"ש חכ"א ע' 111 הערה 21. וש"נ. (12) ישעי' נב, ז. (13) שם ריש ע' רסב. (14) אות ו'. (15) בלקו"ת שה"ש בדי"ה אני ישנה (לג, ג). (16) ויצא כח, יב. וראה זח"א רסו, ב. שו, ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 התורה היא בחינת לחם מן השמים¹⁷, השפעה אלוקית ורוחנית
 2 מלמעלה, וניתנה השפעת התורה במתן תורה באופן שוירד הוי'
 3 מלמעלה על הר סיני¹⁸ למטה, היינו ירידה והשפעה מלמעלה למטה.
 4 (ג) ובאור הענין, דהנה בנוגע לכללות ענין הגלות אמרו
 5 רבותינו ז"ל¹⁹ צדקה עשה
 6 הקב"ה בישראל שפזרן לבין
 7 האומות, היינו שכללות הגלות היא
 8 דבר טוב וחיובי ולא הגלה
 9 הקב"ה את ישראל לבין
 10 האמות אלא כדי שיתוספו
 11 עליהם גרים. וידועה
 12 הקושיא בזה²⁰, בתורת החסידות,
 13 הלא במשך זמן הגלות לא
 14 נתוספו הרבה גרים כל-כך
 15 שבשביל זה יצטרך להיות
 16 כדאי וראוי ענין הגלות הגדול
 17 והנורא והמאיים הנה וכיון
 18 שמספר הגרים בכל משך זמן הגלות
 19 האיומה הוא לא כל-כך גדול, אם כן,
 20 מהו פירוש דברי חכמינו ז"ל שהגלות
 21 היא כדי שיתוספו לבני ישראל גרים?
 22 אף הענין הוא, שהפונה
 23 בגרים' היא לניצוצות
 24 הקדושה שנפלו מלמעלה למטה
 25 (בשירת הכלים בעולם התוהו שהיו
 26 בו אורות מרובים בכלים מועטים שלא
 27 יכלו להכיל את האורות ונשברו)
 28 ונתפזרו ניצוצות הקדושה בכל
 29 העולם, וצריכים להתברר על-
 30 ידי הפרדת הטוב שבהם מהרע
 31 והעלאתם לקדושה על-ידי
 32 ישראל שבאים לאותם מקומות
 33 בעולם שבהם נפלו הניצוצות
 34 ומשתמשים בדברים הגשמיים של
 35 העולם לקיום מצוות ולשם שמים,
 36 ובשביל זה בשביל בירור והעלאת
 37 הניצוצות גלו ישראל לבין
 38 האומות. אלא שבחסדו
 39 הגדול של הקדוש ברוך הוא
 40 מספיק שאחד מכם גולה

1 היא בחינת לחם מן השמים¹⁷, וניתנה במתן-
 2 תורה באופן שוירד הוי' על הר סיני¹⁸.
 3 (ג) ובאור הענין, דהנה בנוגע לכללות ענין
 4 הגלות אמרו רבותינו ז"ל¹⁹ צדקה
 5 עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות,
 6 ולא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האמות אלא
 7 כדי שיתוספו עליהם גרים. וידועה הקושיא
 8 בזה²⁰, הלא במשך זמן הגלות לא נתוספו הרבה
 9 גרים כל-כך שבשביל זה יצטרך להיות ענין
 10 הגלות הגדול והנורא והמאיים הנה. אף הענין
 11 הוא, שהפונה בגרים' היא לניצוצות הקדושה
 12 שנפלו ונתפזרו בכל העולם, וצריכים להתברר
 13 על-ידי ישראל, ובשביל זה גלו ישראל לבין
 14 האומות. אלא שבחסדו הגדול מספיק שאחד
 15 מכם גולה לברבריא ואחד מכם גולה לסמטריא,
 16 דומה כמו שגליתם כולכם²¹. והינו, שכל אחד
 17 מישראל במקומו פועל את עבודת הבירורים
 18 עבור כל ישראל. ועל-ידי זה שישנו עם אחד
 19 (שמאיר אצלם הענין דהוי' אחד²²) מפוזר
 20 ומפוזר בין העמים²³, אזי פועלים את עבודת
 21 הבירורים. הינו, שמוציאים את ניצוצות
 22 הקדושה, מבררים ומעלים אותם, וכמו
 23 שכתוב²⁴ אם יהיה נדחך בקצה השמים משם
 24 יקבצך גו', והסדר בזה הוא שתחילה צריך
 25 לקבץ את המחשבה דיבור ומעשה שלו, ואחר-
 26 כן פועל קיבוץ הניצוצות בחלקו בעולם.
 27 והנה עיקר הקושי בעבודה -
 28 הוא בארץ צפון, וכפי שמביא אדמו"ר
 29 הצמח צדק⁹ ממה שכתוב על פסוק²⁵ ושחט
 30 צדק⁹ ממה שכתוב על

(17) ראה של"ה קסה, ב. (18) יתרו יט, כ. (19) פסחים פז, ב. (20) ראה תו"א ו, א. אה"ת לך לך פו, א ואילך. פינחס ע' א'ריג. ועוד. (21) שהש"ר פ"ב, ח. (22) ואתחנן ו, ד. (23) אסתר ג, ח. (24) נצבים ל, ד. וראה לקו"ת תצא לו, א. ד"ה אם יהי נדחך דש"פ נצו"י תשכ"ז פ"ג (סה"מ תשכ"ז ס"ע שנ ואילך). (25) ויקרא א, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פסוק 25 ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה',
2 בבואר הטעם שרוח צפונית אינה מסוככת²⁶, כמאמר חכמינו
3 ז"ל בגמרא שעולם דומה ל'אכסדרה' (מרפסת) שיש לה שלוש קירות והצד
4 הצפוני פתוח ואינו מוקף במחיצה כמו שלוש הצדדים האחרונים,
5 והמשמעות הפנימית של הדברים היא
6 שצד צפון פרוץ ולא שמור, ועל כך
7 מבאר אדמו"ר ה'צמח צדק' שזהו
8 לפי שצפון הוא קו השמאל
9 שהרי כאשר האדם עומד כשפניו
10 למזרח, הצפון הוא לשמאלו שרובו
11 דינים, כפי שנאמר בתיקוני זוהר
12 ('פתח אליהו') שהחסד הוא זרוע ימין
13 והגבורה היא זרוע שמאל, ומשם
14 מהגבורות והדינים יש יניקת
15 החיצונים ביותר, כי האור
16 האלוקי משפיע חיות לחיצונים'²⁷
17 (הכוונות של הסטרא-אחרא, שהם
18 מחוץ לצד הקדושה) על-ידי ריבוי
19 צמצומים שמקורם במידת הדין,
20 וההשפעה לחיצונים שמקו השמאל,
21 צד צפון, היא עד כדי כך שמצד
22 סדר השתלשלות בריבוי
23 צמצומים כו' נעשה הענין
24 ד'מצפון תפתח הרעה"
25 כפשוטו, והבבלים שמצפון החריבו
26 את בית המקדש והגלו את בני ישראל
27 ולכן עבודת הבריורים של
28 ניצוצות הקדושה שנפלו בצפון
29 היא קשה ביותר.
30 וזהו גם ענין שחיטת
31 הקרבנות בצפון בצד הצפוני של
32 העזרה (כלשון המשנה קדשי
33 קדשים שחיטתן בצפון²⁷),
34 כמו שכתוב בתורה לגבי קרבן
35 עולה ושחט אותו על ירך
36 המזבח צפונה לפני ה', שזהו
37 בכדי לברר ולהפך את בחינת
38 הצפון שיתחפך מהצד של קו
39 השמאל והצמצומים שמהם יש יניקה
40 לחיצונים עד שיהיה לפני ה' קרוב
41 לאלוקות. ועל זה על הבריור של צד
42 צפון נאמר הנני מביא אותם מארץ צפון, שזהו הקיבוץ של
43 ניצוצות הקדושה שלאחרי גמר עבודת הבריורים היותר קשה
44 בארץ צפון.

הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 שהוא מום חמור ביותר ו"פיסח" שהוא מום הרבה פחות חמור **לפי שהם**
 44 **כוללים את כל המומין מן הקצה החמור ביותר אל הקצה הקל**
 45 ביותר (הן מבחינת המום עצמו והן מבחינת המיקום שלו בגוף האדם,
 46 כאמור).

47 **וּכְמוֹ כֵּן נִזְכְּרוּ ב' מוּמֵינִי אֵלָיו**
 48 **דְּרוּקָא בְּפִלּוּגְתָּת בֵּית־הַ**
 49 **שְׂמַאי וּבֵית־הֵלֵל בְּעֵנְיָא פִּיצַד**
 50 **מְרַקְדִּין לִפְנֵי הַפְּלֶה³⁵, באיזו**
 51 **צורה ראוי לשבח את הכלה כאשר**
 52 **רוקדים לפניה ומשמחים אותה**
 53 **דְּבֵית־שְׂמַאי אוּמְרִים פְּלָה**
 54 **כְּמוֹת שְׂהִיא, ויש לשבח כל כלה**
 55 **רק בשבחים הראויים ומתאימים לה**
 56 **ובֵית־הֵלֵל אוּמְרִים שַׁעַל כֵּל**
 57 **כלה, איזו שתהיה, יש לומר שבחים**
 58 **שהיא פְּלָה נְאָה וְחִסּוּדָה,**
 59 **אָמְרוּ לְהֵן בֵּית־שְׂמַאי לְבֵית־**
 60 **הֵלֵל הֲרֵי שְׁהִיתָה חֵיגְרָת או**
 61 **סוּמָא וְכוּ', האם גם אז אפשר**
 62 **לומר עליה שהיא "כלה נאה**
 63 **וחסודה"? (וכהמשך דבריהם: והתורה**
 64 **אמרה מדבר שקר תרחק, אמרו להם**
 65 **בית הלל לבית שמאי: לדרככם, מי**
 66 **שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו**
 67 **בעיניו או יגנונו בעיניו? הרי אמרו**
 68 **ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים**
 69 **לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת**
 70 **עם הבריות") והטעם שנקטו לדוגמא**
 71 **את שני המומין הללו הוא **לפי שב'****
 72 **מומין אלו הם פְּלָלוֹת כֵּל**
 73 **המומין, כַּנִּל שכוללים את כל**
 74 **סוגי המומים מהחמור ביותר ועד הקל**
 75 **ביותר, וזו גם הכוונה בפסוק זה**
 76 **שבקיבוץ בני ישראל מהגלויות לעתיד**
 77 **לבוא הקדוש־ברוך־הוא יאסוף את כל**
 78 **בני ישראל גם את בעלי המומים,**
 79 **והכוונה לכל סוגי המומים.**

80 **ובאור הענין של המומים "עיוור"**
 81 **ו"פסח", בעבודת האדם, הנה**
 82 **התחלת העבודה התוכן של**
 83 **השלב הראשון בעבודת ה' היא העבודה ד'קריאת שמע', פמוכן**
 84 **ממאמר רבותינו ז"ל³⁶ מהיכן זכו ישראל**

1 **גופא בדרגות השנות עצמן יכול להיות שהמום עצמו הוא**
 2 **קטן, ומדובר בחסרון ומום קל בלבד, אבל פִּינֵן שְׂנַמְצָא בְּמָקוֹם**
 3 **וְעֵנְיָא נְעֵלָה, הרי הוא פוגם ביותר ועם היותו מום קטן בלבד, הרי**
 4 **הוא חמור מאד. כך הם פני הדברים לגבי מום גשמי לא־עליון וְהִדּוּגְמָא**

5 **לְזָה, במובן הרוחני, כפי שְׂמַצִּינוּ**
 6 **שְׁהֲרַהוּרֵי עֲבִירָה מחשבות על**
 7 **עשיית עבירה קשים מעבירה³¹,**
 8 **חמורים יותר ממעשה עבירה הִינְנָה,**
 9 **שְׁהַפְּגָם שנוצר בנפש ובעולמות**
 10 **רוחניים בְּמַחְשָׁבָה על עבירה הוא**
 11 **חמור יותר³², כי למחשבה יש**
 12 **חשיבות רבה, יותר מהמעשה (מאחר**
 13 **שהמחשבה קשורה יותר בנפש עצמה**
 14 **מאשר המעשה שהוא כוח חיצוני)**
 15 **וְעַל־דִּרְדָּיָה תְּלַמִּיד־חֲכָם**
 16 **שְׂנַמְצָא רָבֵב כַּתֵּם על בגדו**
 17 **חֵיב מִיתָה, מה־שְׂאִינ־פִּן עַם־**
 18 **הָאָרֶץ³³ שאצלו אותו כתם עצמו**
 19 **אינו חמור כל כך. וְלֵאדִּיף גִּיסָא,**
 20 **מצד שני יכול להיות שהמום**
 21 **עצמו הוא חסרון גדול, אָבֵל**
 22 **פִּינֵן שְׂנַמְצָא בְּמָקוֹם וְעֵנְיָא**
 23 **נְמוּף, אינו פוגם בְּלִפְקֵי ועם**
 24 **היותו מום גדול אינו חמור כל כך.**
 25 **וְזָהוּ עֵנְיָא ב' הַמוּמֵינִי עוֹר**
 26 **וּפְסָח, שיש ביניהם הבדל קיצוני**
 27 **עוֹר הוא מום בְּרָאשׁ, מָקוֹם**
 28 **גְּבוּהָ בֵּיתוֹר, וּבְרָאשׁ גּוּפָא**
 29 **עצמו הוא בְּעֵינֵי, שהיא איבר חשוב**
 30 **מאד, וְלֵכֵן הַפְּגָם הוא חמור**
 31 **וקשה בֵּיתוֹר, שְׁזָהוּ שְׂסוּמָא**
 32 **חָשׁוּב כְּמוֹת³⁴ עיוורון הוא חסרון**
 33 **חמור עד כדי כך שהעיוור נחשב כמת,**
 34 **וכל זה מפני שפרט לחומרת החיסרון**
 35 **עצמו, העובדה שהוא מום בראש ובעין**
 36 **עושה אותו חמור במיוחד. וּפְסָח**
 37 **הוא מום בְּרַגְלֵי מָקוֹם נְמוּף**
 38 **בֵּיתוֹר, שהוא החלק התחתון**
 39 **שְׁבָאָדָם, וּבְרַגְלֵי גּוּפָא עצמה**
 40 **המום הוא בְּכַח הַהִילוּף**

41 **בְּלֵבֵד וייתכן שלגבי פרטים אחרים הגדל בריאה. וְזָהוּ שְׁהַכְּתוּב הַמְדַבֵּר**
 42 **על קיבוץ הגלויות לעתיד לבוא מְפָרֵשׁ ב' מוּמֵינִי אֵלָיו דְּרוּקָא, "עיוור"**

(31 ראה יומא כט, רע"א. 32) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 159. ובכ"מ. 33) שבת קיד, א. וראה סה"מ תש"ד ע' 118. 34) יומא סד, ב. פרקי דר"א פל"ב. 35) כתובות יז, א. 36) דב"ר פ"ב, לא.

ש"פ נת, ב' דר"ח מרחשון, ה'תשכ"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שמע כו' ממתן-תורה כו', לא פתח הקב"ה בסיני תחלה
2 אלא בדרך זה, אמר להם שמע ישראל אנכי ה' אלוקיך,
3 נענו כולן ואמרו ה' אלוקינו ה' אחד וכיוון ש"שמע ישראל"
4 וההמשך "ה' אלוקינו ה' אחד" נאמרו במתן תורה, מובן שעבודת ה' בקריאת
5 שמע היא עניין ראשון בחשיבותו
6 ובמעלתו בכללות עבודת ה'.
7 והנה, "שמע" הוא ראשי-
8 תיבות שאו³⁷ מרום
9 עיניכם³⁸, היינו שעיני האדם יהיו
10 נשואות כלפי מעלה, לאלוקות. והאדם
11 יחשוב ויתבונן בעיניו אלוקות
12 וכאשר הענין ד"שאו מרום
13 עיניכם" הוא כדבעי, אזי
14 נעשה כהמשך הפסוק "וראו",
15 הינו שמגיעים לבחינת
16 הראיה באלוקות, היינו השגה ברורה
17 ומוחשית כמו ראייה בעיניים שזוהי
18 מדרגתו של משה שעבודתו
19 היתה בבחינת הראיה
20 באלוקות, ובחינה זו של הבנה
21 והשגה באלוקות בדרגה של ראייה
22 רצה משה רבנו להמשיך לכל
23 ישראל (פמבואר ב'לקוטי
24 תורה' פ'רשת ואתחנן³⁹ שו
25 המשמעות הפנימית של בקשת משה
26 רבנו "אעברה נא ואראה את הארץ").
27 אמנם, יכול להיות גם מעמד
28 ומצב של סומא, שחסר
29 בענין הראיה וההבנה וההשגה
30 באלוקות היא לא בדרגה של ראייה.
31 וכמו-כן יכול להיות מעמד
32 ומצב של חג'רת, שחסר
33 בענין ההליכה, שזוהי תכלית
34 הכוונה והמטרה של כל העבודה
35 להיות בבחינת ההליכה, כפי
36 שממשיך ומבאר.
37 והענין בזה, דהנה אנו
38 אומרים⁴⁰ בברכות השחר נשמה
39 שנתת בי טהורה היא, אתה
40 בראתה אתה יצרתה וכו',
41 ולכאורה, פ'ין שקודם ירדתה למטה בעודה בשורשה העליון
42 באלוקות היתה הנשמה בבחינת טהורה, אינו מובן, למה

לשם מה, לאיזו תועלת ירדה הנשמה למטה, מאיגרא רמה
לבירא עמיקתא⁴¹ מגג גבוה לבור עמוק שהיא ירדה גדולה ביותר?
ומה שאמרו שירידה זו היא צורך עליה, ולכן הירידה כדאית
כי בסופו של דבר הנשמה מתעלית
שתתעלה הנשמה לדרגא
נעלית יותר מכמו שהיתה
בבחינת 'טהורה היא' קודם
ירידתה למטה והרי רק אם
העלייה היא למקום יותר גבוה מכפי
שהייתה קודם הירידה, אזי הירידה
כדאית?
אף הענין הוא⁴², שקודם
ירדתה למטה היתה הנשמה
בבחינת עמידה, ואף שהייתה
בדרגה גבוהה ביותר, הייתה תמיד
באותה מדרגה מבלי להוסיף
ולהתעלות, כאדם העומד במקום
מסויים ואינו מתקדם הלאה ועל-ידי
ירדתה למטה נתוסף בה
עליו ויתרון שלא היה בה קודם
בחינת ההליכה, כמו
שכתוב⁴³ ונתתי לך מהלכים
בין העומדים האלה והפסוק
מבואר בחסידות ש"העומדים" הם
המלאכים שאמנם נמצאים בדרגה
גבוהה בעולמות עליונים, אבל הם
"עומדים" ונשארים תמיד במדרגתם
(ויש להוסיף ולהעיר כי מבואר
בחסידות ש"עמידה" בהקשר זה אין
כוונתה לעמידה ממש, ללא כל
התעלות והתקדמות, אלא שגם עלייה
בסדר והדרגה נחשבת "עמידה", ורק
עלייה ממצב אחד למצב נעלה באי-
ערוך נחשבת "הליכה").
והנה, דעת בית-הלל היא
שגם אם הפלה היא חג'רת
או סומא, ובנמשל, אם מצבו
הרוחני של האדם הוא כזה שחסר לו
בהשגת אלוקות באופן של ראייה או
חסר לו בענין ההליכה בעבודת ה',
מכל-מקום אומרים גם לאותו "בעל מום" ברוחניות פלה נאה וחסודה
כאלו אין לו מומים כלל.

(37 ישעי' מ, כו. 38) תקו"ז תמ"ט. 39) ב, ד. ג. ד. 40) בברכת השחר - "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב). 41) לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. 42) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ. 43) זכרי' ג, ז.

ביאור בדרך אפשר

1 והענין בזה, דהנה "הלל" הוא מלשון בהלו גרו עלי ראשי⁴⁴,
 2 גרו עלי ראשי⁴⁴, שהוא ענין של אור וגילוי. והינו, שהם
 3 בית הלל מאירים כל ענין כפי שהוא מצד אמיתתו פנימיותו
 4 ועצמיותו, וזהו ענין האור והגילוי שמסיר את ההעלמות וההסתרים
 5 והכיסויים ומתגלה הדבר כפי שהוא
 6 באמת ובפנימיות, וכינון שמצד
 7 פנימיות הנשמה הרי כל
 8 אחד ואחד מישראל יהיה
 9 מעמדו ומצבו הרוחני אשר יהיה,
 10 מקושר תמיד באלקות,
 11 כמאמר רבנו הזקן⁴⁵ שיהודי
 12 מצד עצם מהותו אינו רוצה
 13 ואינו יכול להיות נפרד
 14 מאלקות, לכן גם אם
 15 פחיצוניות נמצא הוא במעמד
 16 ומצב של (פלה) חגירת
 17 וסומא, ונראה שיש לו חסרונות
 18 בענין הראייה וההליכה בעבודת ה',
 19 כאמור, הרי מצד פנימיות
 20 הנשמה יכולים לומר אפילו
 21 עליו פלה נאה כו', וכמאמר
 22 רבותינו ז"ל⁴⁶ בנות ישראל
 23 מצד עצמן, מצד המהות האמיתית
 24 והפנימית שלהן נאות הן אלא
 25 שהענינות שהיא ענין חיצוני שלא
 26 קשור בעצם המהות שלהן מנולתן
 27 ופוגעת ביופי שלהן, ומפשט הרברים
 28 לגבי יופי בגשמיות ועניות בגשמיות,
 29 מובן לגבי המשמעות הרוחנית של
 30 הדברים, ועד כדי כך, שמצד
 31 עצם מציאותו האמיתית יש
 32 בכל אחד ואחד מישראל גם
 33 פחינת הראייה, שהיא הבנה
 34 והשגה באלוקות בדרגה גבוהה ביותר,
 35 בדומה לראייה מוחשית וכמו-כן
 36 בנוגע לענין ההליכה, שאף
 37 היא קיימת בעצם בכל אחד ואחד,
 38 דכיון ש"דבר אלקינו יקום
 39 לעולם"⁴⁷, ובסופו של דבר, דברי
 40 ה' בוודאי יתקיימו במילואם, הרי פודאי סוף סוף תושלם ותתגשם
 41 בפועל הפונה המטרה והתכלית העליונה בירידת הנשמה למטה

ביאור בדרך אפשר

42 שתהיה בבחינת מהלך שהרי כאמור כל ירידת הנשמה למטה כדאית
 43 רק משום שבהיותה למעלה (אפילו בבחינת "טהורה היא") הנשמה הייתה
 44 בבחינת "עמידה", ורק לאחר הירידה למטה, להתלבש בגוף גשמי בעולם
 45 הזה, יש לה את הכוח להיות "מהלך". ובפרט על-פי המבואר
 46 פתניא⁴⁸ שאף שהפונה
 47 הפללית דלשם יחוד קודשא-
 48 בריה הוא ושכינתיה שצריכה
 49 להיות בלימוד התורה וקיום המצוות,
 50 היינו לגרום לאחדות ולדבקות בין
 51 השכינה, מקור נשמות כל ישראל,
 52 והקדוש ברוך הוא בעצמו אינה
 53 תמיד באמת לאמיתו לגמרי,
 54 וייתכן שהיהודי יכונן את הכוונה הזאת
 55 עם פניות אישיות ולא רק מתוך אהבת
 56 ה' טהורה בלבד, מפל-מקום מה
 57 שתובעים ממנו בפרט, יחוד
 58 נפשו כו', שהנפש האלוהית
 59 הפרטית שלו תהיה מאוחדת ורבוקה
 60 באלוקות כולל גם הפונה
 61 והתכלית שבירידת נשמתו
 62 למטה שיבא לבחינת מהלך,
 63 הנה בזה חפץ כל אדם
 64 מישראל באמת לאמיתו
 65 לגמרי כו' כמבואר בתניא שם
 66 שהדבר נובע מכך שלכל אחד ואחד
 67 מישראל יש אהבה טבעית לאלוקות
 68 שמסותרת בלבו, ומכוחה יש לו רצון
 69 אמיתי להיות דבוק באלקות ולא
 70 להיפרד מאלוקות אפילו כאשר לשם
 71 כך הוא נוקם למסירות נפש.
 72 ולכן נאמר בנוגע לגאולה
 73 העתידה הנני מביא אותם גו'
 74 וקבצתים גו' גם עור ופסח,
 75 שגם אלו שהם בבחינת עור
 76 ופסח, שפזה נכללים כל
 77 המומין מן הקצה אל הקצה,
 78 גם הם יגאלו ויבאו בגאולה
 79 העתידה כי מצד עצם המהות
 80 הפנימית שלהם גם הם דבוקים
 81 באלוקות. ואילו ה"מום" שלהם הוא ענין חיצוני בלבד, וממילא גם ראויים
 82 לגאולה ויגאלו.

(44) איוב כט, ג. וראה ד"ה ת"ר כיצד מרקדין בלקו"ת שה"ש מת, ג. (45) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). (46) נדרים סו, א. (47) ישעי' מ, ח. (48) פמ"א (נו, ב ואלרך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) וממשיך בכתוב בפירוט אלה שייגאלו בקיבוץ הגלויות: הרה
2 ויולדת יחדו. והענין בזה, במשמעות הפנימית בעבודת ה', דהנה
3 'הרה' קאי מכון על ענין הגלות, שנקרא גם בלשון
4 עיבור⁴⁹, כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁰ אפילו בשעה שאמה
5 מתמלא עליהם עברה כעס
6 כאשה עוברת כו', והרי בגלות
7 הקדוש-בורך הוא כועס, כביכול, על
8 בני ישראל, דענין העיבור הוא
9 כלשון חכמינו ז"ל לגבי מצבו של
10 העובר קודם הלידה שראשו של
11 הולד מונח בין ברפיו כו'⁵¹,
12 היינו שהראש כפוף לכיוון הברכיים
13 ולא נמצא במעמדו הנעלה בתור ראש
14 ובבלשון התסידות⁵² תלת
15 פלילין בגו תלת, בענין דימוי
16 הגלות לעיבור מבואר בחסידות שהוא
17 ענין שלוש כלולות (בתוך) שלוש.
18 כלומר, כל אחת משלוש הבחינות
19 התחתונות של ז"א - נצח הוד יסוד -
20 כלולה בג' המידות (העיקריות) של
21 ז"א: חסד גבורה תפארת. והדבר נקרא
22 בקבלה "עיבור" של תשעה חודשים
23 (שלוש בחינות שכל אחת מהן כלולה
24 בשלוש - בסך-הכול תשע). וענינו
25 בעבודה, שהעבודה אינה
26 מצד ההשגה כו', שהרי
27 ראשו שהוא ענין ההשגה
28 הוא בין ברפיו, כך שההשגה
29 חסרה אלא העבודה היא רק
30 מצד קבלת עול כו'. וענין זה
31 הוא בעיקר בזמן דעקבתא
32 דמשיחא, בתקופת ה'סוף' והעקב
33 של הגלות, קרוב לימות המשיח כאשר
34 פעמי המשיח כבר נשמעים שאז
35 העבודה היא מצד קבלת
36 עול, בשונה מהזמן שבית המקדש
37 היה קיים והאלוקות הייתה בגלוי
38 וההבנה וההשגה הייתה בדרגה גבוהה
39 שזהו המעמד ומצב ד'הרה',
40 אדם שמצבו הרוחני דומה למצב
41 התינוק בעת העיבור.
42 וכמו-כן יש גם מי שהוא
43 כבר בבחינת יולדת והוא כן

1 (ה) וממשיך בכתוב: הרה ויולדת יחדו.
2 והענין בזה, דהנה 'הרה' קאי
3 על ענין הגלות, שנקרא גם בלשון עיבור⁴⁹,
4 כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁰ אפילו בשעה שאמה
5 מתמלא עליהם עברה כו', דענין
6 העיבור הוא שראשו של הולד מונח בין ברפיו
7 כו'⁵¹, ובבלשון התסידות⁵² תלת פלילין בגו
8 תלת, וענינו בעבודה, שהעבודה אינה מצד
9 ההשגה כו', שהרי ראשו שהוא ענין ההשגה
10 הוא בין ברפיו, אלא העבודה היא רק מצד
11 קבלת עול כו'. וענין זה הוא בעיקר בזמן
12 דעקבתא דמשיחא, שאז העבודה היא מצד
13 קבלת עול, שזהו המעמד ומצב ד'הרה'.
14 וכמו-כן יש גם מי שהוא כבר בבחינת יולדת.
15 ועל זה נאמר הנני מביא אותם וגו' הרה ויולדת
16 יחדו, שענין זה הוא על-ידי המשכה וגילוי
17 ממקום שלמעלה משניהם כו'.

1 (ו) והנה בנוגע לזמן שבו
2 יקוימו יעודים הנ"ל, איתא
3 מובא ברשימות ה'צמח צדק'⁹
4 שפסוק זה "הנני מביא אותם..."
5 פירושו בגמרא⁵³ על תחית
6 המתים. דבגמרא פריך, מקשה
7 פתיב בם עור ופסח גו', והרי
8 פתיב⁵⁴ בפסוק אחר המדבר בייעורי
9 הגאולה אז ידלג כאיל פסח
10 גו', הרי שלא יהיו באותם ימים
11 פיסחים הא ביצר. ומשני,
12 והגמרא מתרצת עומדין קמים
13 לתחייה במומן אם נפטרו מהעולם
14 כבעלי מום, ועל זה נאמר "הנני מביא
15 ... עיור ופיסח" ומתרפאין
16 ומשנתרפאו נאמר עליהם "אז ידלג
17 כאל פסח". והינו, שמה שכתוב
18 בם עור ופסח קאי מכון על
19 תחית המתים, שיעמדו
20 במומן, ואחר-כך מתרפאין
21 (ואז ידלג כאיל פסח).
22 אמנם, רבנו הזקן מביא פסוק
23 זה בנוגע לימות המשיח,
24 קודם תחית המתים, כמו
25 שכתוב באגרת הקדש⁵⁵
26 שלימות המשיח יצטרכו
27 לידע הלכות טומאת יולדת,
28 כדכתיב הרה ויולדת יחדו,
29 אם תלד אשה בכל יום⁵⁶,
30 וכיון שהענין דהרה ויולדת
31 יחדו יהיה (גם) בימות
32 המשיח, הרי מוכן שכן הוא
33 בנוגע לכל שאר הענינים
34 שבפסוק זה, כולל "בם עור
35 ופיסח" שיהיו (גם) בימות
36 המשיח.

1 דהרה ויולדת יחדו יהיה (גם) בימות המשיח,
2 שאר הענינים שבפסוק זה, שיהיו (גם) בימות המשיח.

(49) ראה לקו"ת להאריז"ל ר"פ שמות. תו"א ר"פ וארא. (50) ברכות כט, ב. וראה דרמ"צ קצ, סע"ב. (51) נדה ל, ב. (52) ראה זח"ב נ, סע"א. עץ חיים שער הכללים פ"בג. (53) סנהדרין צא, ב. (54) ישעי' לה, ו. (55) סכ"ו (קמג, ב ואילך). (56) שבת

הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ז והנה כללות הענין דהנני מביא אותם מארץ צפון
 2 וקבצתים מירכתי ארץ, שהם הגאולה והקיבוץ גלויות של ב'
 3 הסוגים דהאובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים,
 4 קשור גם עם מה שכתוב בחילת הפסוק המדבר על גאולת
 5 "האובדים" ו"הנדחים" והנה ביום
 6 ההוא יתקע בשופר גדול,
 7 שזוהי המשכה ממקום נעלה
 8 ביותר, שלכן נאמר יתקע
 9 סתם, ולא נאמר מי הוא
 10 התוקע⁵⁷, וכפי שנתבאר באריכות
 11 במאמרי ראש השנה ושבת תשובה
 12 שנה זו, תשכ"ח, (יצאו לאור עם ביאור
 13 בדרך אפשר בדבר מלכות' לראש
 14 השנה וליום הכיפורים שנה זו,
 15 תשע"ה), כיון שנמשך מבחינה
 16 דלא איתרמיז שלא באה ברמז
 17 בשום אות וקוץ אפילו לא בתג
 18 שעל האות פלל⁵⁸, הקדוש ברוך
 19 הוא בעצמו שלמעלה מכל גילוי וביטוי
 20 בשמות או תארים כלשהם, והינו
 21 לפי שמשמות ישראל שעל
 22 גאולתם מדובר בפסוק זה
 23 מושרשות בבחינת העצמות,
 24 ששם היא הבחירה של
 25 האלוהות בנשמות ישראל להיות
 26 עמו ונחלתו, כמו שכתוב⁵⁹
 27 יבחר לנו את נחלתנו את
 28 גאון יעקב גו' סלה.
 29 והענין בזה, כיון שבני ישראל
 30 מושרשים בעצמותו ומותו של
 31 הקדוש ברוך הוא בעצמו, לכן הגאולה
 32 העתידה היא לכל בני ישראל, בכל
 33 מעמד ומצב, כולל "אובדים"
 34 ו"נודחים" וכולל "עיוור ופסח", כפי
 35 שממשיך, שהתקיעה בשופר
 36 גדול שנמשכת מעצמותו ומותו
 37 פועלת לעורר את כולם (עס
 38 וועט אלעמען דערנעמען
 39 'תתפוס' את כולם ותעורר את כולם),
 40 והינו, שגם אלו ששום דבר
 41 עדיין לא פעל עליהם (קין

ענין האט זי ניט דערנומען שום ענין לא 'תפס' ועורר אותם), ועד
 כדי כך, שאפילו בזמן גילוי המשיח כאמור שמדברי אדמור"ר
 הזקן עולה שהפסוק מדבר בימות המשיח, הם עדין במעמד ומצב
 דעורר ופסח, ובעבודתם הרוחנית יש "מומים" וחסרונות הנה גם הם
 יתעוררו על ידי התקיעה
 בשופר גדול, להיות קהל
 גדול ישובו הנה. ואז יתגלו
 ב' האותות, על הגאולה האמורים
 בדברי חכמינו ז"ל על פסוקים אלו,
 כמובא לעיל מרשימות היצמת דק"ק
 שהם האות שכתבת מה נאוו
 על ההרים רגלי מבשר גו'
 מבשר טוב גו', דקאי שמכוון
 על אליהו הנביא זכור לטוב
 שיבשר את הגאולה, ואחר-
 כך גם האות השני שאמרת
 לנו הנני מביא אותם מארץ
 צפון וקבצתים מירכתי ארץ,
 כס עור ופסח הרה ויולדת
 יחדו, קהל גדול ישובו הנה,
 שזהו ענין קיבוץ גלויות על-
 ידי משיח (כפסק-דין
 הרמב"ם⁶⁰ שמשח הוא זה שיקבץ
 את הגלויות), שיהיה קיבוץ
 הגלויות לעתיד לבוא כימי צאתך
 מארץ מצרים⁶¹, בנערינו
 ובקנינו גו' בבנינו
 ובבנותינו⁶², לא תשאור
 פרוסה⁶³ אפילו מהבהמות והחיות,
 וכך גם בגאולה השלימה כולם ייגאלו
 וכספם וזהבם אתם⁶⁴, כמו
 ביציאת מצרים שצאו
 ברכוש גדול⁶⁵, ויתירה מזה,
 שהגאולה העתידה תהיה
 באופן נעלה יותר מאשר
 ביציאת מצרים, כמו
 שכתוב⁶⁶ אראנו נפלאות,

ז והנה כללות הענין דהנני מביא אותם מארץ צפון
 וקבצתים מירכתי ארץ, שהם ב' הסוגים דהאובדים בארץ אשור
 והנדחים בארץ מצרים, קשור גם עם מה שכתוב בחילת הפסוק המדבר על גאולת
 "האובדים" ו"הנדחים" והנה ביום ההוא יתקע בשופר גדול,
 שזוהי המשכה ממקום נעלה ביותר, שלכן נאמר יתקע סתם,
 ולא נאמר מי הוא התוקע⁵⁷, וכפי שנתבאר באריכות במאמרי ראש השנה ושבת תשובה
 שנה זו, תשכ"ח, (יצאו לאור עם ביאור בדרך אפשר בדבר מלכות' לראש השנה וליום הכיפורים שנה זו,
 תשע"ה), כיון שנמשך מבחינה דלא איתרמיז בשום אות וקוץ אפילו לא בתג שעל האות פלל⁵⁸,
 הקדוש ברוך הוא בעצמו שלמעלה מכל גילוי וביטוי בשמות או תארים כלשהם, והינו לפי שמשמות ישראל שעל גאולתם מדובר בפסוק זה מושרשות בבחינת העצמות, ששם היא הבחירה של האלוהות בנשמות ישראל להיות עמו ונחלתו, כמו שכתוב⁵⁹ יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב גו' סלה.
 והענין בזה, כיון שבני ישראל מושרשים בעצמותו ומותו של הקדוש ברוך הוא בעצמו, לכן הגאולה העתידה היא לכל בני ישראל, בכל מעמד ומצב, כולל "אובדים" ו"נודחים" וכולל "עיוור ופסח", כפי שממשיך, שהתקיעה בשופר גדול שנמשכת מעצמותו ומותו פועלת לעורר את כולם (עס וועט אלעמען דערנעמען 'תתפוס' את כולם ותעורר את כולם), והינו, שגם אלו ששום דבר עדיין לא פעל עליהם (קין ניט דערנומען), ועד כדי כך, שאפילו בזמן גילוי המשיח כאמור שמדברי אדמור"ר הזקן עולה שהפסוק מדבר בימות המשיח, הם עדין במעמד ומצב דעורר ופסח, ובעבודתם הרוחנית יש "מומים" וחסרונות הנה גם הם יתעוררו על ידי התקיעה בשופר גדול, להיות קהל גדול ישובו הנה. ואז יתגלו ב' האותות, על הגאולה האמורים בדברי חכמינו ז"ל על פסוקים אלו, כמובא לעיל מרשימות היצמת דק"ק שהם האות שכתבת מה נאוו על ההרים רגלי מבשר גו' מבשר טוב גו', דקאי על אליהו הנביא זכור לטוב שיבשר את הגאולה, ואחר-כך גם האות השני שאמרת לנו הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ, כס עור ופסח הרה ויולדת יחדו, קהל גדול ישובו הנה, שזהו ענין קיבוץ גלויות על-ידי משיח (כפסק-דין הרמב"ם⁶⁰), שיהיה כימי צאתך מארץ מצרים⁶¹, בנערינו ובקנינו גו' בבנינו ובבנותינו⁶², לא תשאור פרוסה⁶³ אפילו מהבהמות והחיות, וכך גם בגאולה השלימה כולם ייגאלו וכספם וזהבם אתם⁶⁴, כמו ביציאת מצרים שצאו ברכוש גדול⁶⁵, ויתירה מזה, שהגאולה העתידה תהיה באופן נעלה יותר מאשר ביציאת מצרים, כמו שכתוב⁶⁶ אראנו נפלאות,

ל. ב. 57) ד"ה והי' ביום ההוא שבלקו"ת דרושי ר"ה נט, ד. ועוד. וראה גם ד"ה הנ"ל דיום ב' דר"ה שנה זו (סה"מ תשכ"ח ע' ג ויאילך). 58) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. 59) תהלים מז, ה. וראה סד"ה יבחר לנו תש"ג. לקו"ש ח"ד ע' 1309. ע' 1341. ובכ"מ. 60) הל' מלכים פ"א. 61) מיכה ז, טו. 62) בא י, ט. 63) שם, כו. 64) ישעי' ס, ט. 65) לך לך טו, יד. 66) מיכה שם. וראה זח"א רסא, ב. פע"ח שער החג המצות פ"ו. אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' תפז).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היינו שהגאולה העתידה תהיה "נפלאות" אפילו ביחס לגאולת מצרים שְׁהָרִי
 2 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֵן דְּלֹא בְּחִפְזוֹן תִּצְאוּ⁶⁷, אֲלֵא
 3 בְּשׂוֹבָה וְנִחַת תְּוֹשְׁעוֹן⁶⁸, וְהוּוּ חִידוּשׁ וְ"נִפְלְאוֹת" לִגְבֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם
 4 שֶׁהִיטָה בְּחִיפּוֹן וְנִאֲמַר בֶּה "כִּי בִרַח הָעַם", וְעוֹד זֹאת, כְּמֵאֲמַר
 5 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁶⁹ לְשַׁעֲבַר
 6 (בְּגְאוּלָּה מִמִּצְרַיִם) אָנִי וּבֵית־י
 7 דִּינִי הִיטִי מְהֵלֶךְ לְפָנֶיהֶם,
 8 אֲבָל לְעֵתִיד-לָבֵא אָנִי לְבִדִּי
 9 (וּבִלְשׁוֹן הַמְדוּשׁ: "...וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם
 10 אַחֲרֵיהֶם, אֲמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 11 מִי גֵרַם לָכֶם כֹּל אֱלוֹ חִפּוֹן שִׁיעַתֶּם
 12 בּוֹ, מִכֵּן וַאֲיִלֶּךְ כִּי לֹא בְּחִפּוֹן תִּצְאוּ,
 13 לְשַׁעֲבַר אֲנִי וּבֵית דִּינִי הִיטִי מְהֵלֶךְ
 14 לְפָנֶיהֶם, שֶׁנִּאֲמַר וְה' הוֹלֵךְ לְפָנֶיהֶם
 15 יוֹמָם, אֲבָל לְעֵתִיד לָבֵא אֲנִי לְבִדִּי,
 16 שֶׁנִּאֲמַר כִּי הוֹלֵךְ לְפָנֶיכֶם ה' וּמֵאֲסַפְכֶם
 10 גְלוֹת) - בֵּן תִּהְיֶה לָנוּ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדִקְנוּ, שְׂאֵז
 11 יְקוּיִם הִיעוֹד הַנְּנִי מְבִיא אוֹתָם מְאָרֶץ צְפוֹן וְקַבְצָתִים מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ, בְּסָ עוֹר וּפְסַח הָרָה וַיּוֹלְדָת יַחְדָּו, קֶהֶל
 12 גְדוֹל יְשׁוּבוֹ הִנֵּה, בְּעַגְלָא דִּידָן מְמַשׁ.

(67 ישע"י נב, יב. 68) שם ל, טו. 69) שמו"ר פי"ט, ו. 70) ראה סד"ה והי' ביום ההוא בסה"מ אידיש ע' 80 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תשרי, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר אברהם צבי שי

שלום וברכה!

הנני בזה להביע ת"ח על תשורתו ספרו שערי המצות שקבלתיו עיי' הרה"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר שלום דובער שי' ראסקין שוי"ב, ויה"ר מהשי"ת אשר חילו יהי לאורייתא להגדיל תורה ולהאדירה עיי' סימנים סדורים וכו' אזנים לתורה אשר אם בדורות הראשונים כמלאכים גדלה המעלה בזה, וכ[ד] רז"ל בכמה מקומות הרי עאכו"כ בדורות האחרונים ואחרון האחרונים.

אקח לי הזדמנות זו להביע לו תודתי על הסיוע להשו"בים הפליטים לשו"בי אני"ש.

תודה על העבר ובקשה על להבא לסייע בידם בכל הענינים ככל יכולתו, ואף שבטח גם בלא"ה יעשה זה הנה אין מזרזין אלא למזרזין, ולא נצרכה אלא להעדפה.

בכבוד ובברכת הצלחה בכל הני"ל.

בס"ד. שיחת שבת פרשת נח, ב' דראש-חודש מרחשון, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

1 א. בהמשך להמדובר לעיל¹ בנוגע לענין ד"ויעקב הלך לדרכו"² - הרי מובן שיש בזה כמה שליכות
ומדריגות³:

2 התחלת הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" היא אמנם במוצאי שמחת-תורה, וכפי שהיה נהוג פעם⁴ להכריז
3 בגלוי במוצאי שמחת-תורה, שעכשיו מתחיל הענין ד"ויעקב הלך לדרכו";

4 אבל אף-על-פי-כן ישנו הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" גם לאחרי כן - כי גם הימים שלאחרי
5 שמחת-תורה שייכים עדיין לחודש תשרי, עד ליום השלושים בחודש שגם הוא חלק מחודש תשרי, שהוא
6 חודש כללי כו'⁵, וכמרומוז בשמו: "תשרי", שיש בו האותיות ר' ש', שמורה על ענין הראש⁶, והיינו,
7 שכל חודש תשרי הוא כמו ראש-השנה; ומזה מובן, שכאשר יוצאים מחודש תשרי לחודש מרחשון, אזי
8 ישנו הענין ד"ויעקב הלך לדרכו".

9 ב. וככל הענינים - הרי זה מפורש בנגלה דתורה:
10 איתא בגמרא⁷ שהזמן ש"גיע אחרון שבישראל לנהר פרת" (בשובו מהעליה לרגל) הוא - "חמשה
11 עשר יום אחר החג".

12 כלומר: היציאה מבית-המקדש לחזור לביתו, התחילה אמנם מיד למחרת החג (שהרי החג עצמו טעון
13 לינה⁸), אבל עד שכל בני ישראל הגיעו לבתיהם - "שמחים וטובי לב גו"⁹, על כל מה שלקחו עמם
14 מבית-המקדש - עבר עוד משך זמן; וכל זמן שהיו נמצאים בדרך, היו קשורים עדיין לבית-המקדש
15 (המקום שממנו הלכו) יותר מאשר לבתיהם (המקום שהלכו אליו).

16 וטעם הדבר:

17 הנשמה מצד עצמה, כפי שהיא בעצם - הרי היא קשורה עם אלקות, ואינה שייכת לענינים אחרים,
18 ענינים גשמיים כו', ורק בגלל ש"על-כרחך אתה חי"¹⁰, צריכה הנשמה לירד למטה, ולהתעסק עם ענינים
19 גשמיים, כמו כל פרטי המלאכות דהחורש וזורע כו' (מלבד אלו ש"נדבה רוחם אותם כו' לעמוד לפני
20 ה' לשרתו כו'"), כמו הכהנים והלויים¹¹, אבל כל שאר בני ישראל צריכים לעסוק גם בענינים גשמיים).

21 ולכן, כאשר יהודי היה חוזר לביתו מבית-המקדש, ששם היה אצלו הענין ד"כדרך שבא לראות, כך
22 בא לראות"¹², באופן ד"עין בעין"¹³ - הנה כל זמן שלא הגיע עדיין לביתו ולעיסוקיו הגשמיים באופן
23 של קביעות - נשאר עדיין קשור עם בית-המקדש, בהתאם למעמדו ומצבו מצד עצם הנשמה.

24 ומה גם שהיותו בבית-המקדש בעת העליה לרגל היה באופן של קביעות (שהרי לא די בהליכה
25 לבית-המקדש, אלא היה צריך לבוא לשם בפועל ממש ובאופן של קביעות), ואם-כן כל זמן שאין קביעות
26 אחרת (כיון שלא הגיע עדיין לביתו לעסוק בעניניו הגשמיים באופן של קביעות), לא יכולה להתבטל
27 הקביעות דבית-המקדש שהיתה אצלו בעת העליה לרגל.

28 וכן הוא בנוגע לכללות ענין ה'יום טוב' - שהוא בדוגמת ענינו של בית-המקדש, שהרי 'יום טוב'
29 הוא "מקראי קודש"¹⁴, היינו, שמזמינים את ענין הקדושה (בחינת קודש שלמעלה גם מקדוש¹⁵) שתומשך

(7) תענית יו"ד, א (במשנה).

(8) סוכה מז, סע"א. וש"נ.

(9) מלכים"א ח, סו. דברי הימים"ב ז, יו"ד.

(10) אבות ספ"ד.

(11) ראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל בסופן.

(12) חגיגה ב, א.

(13) שלח יד, יד. ועוד.

(14) אמור כג, ב"ד.

(15) ראה תו"א תשא בהוספות קיא, סע"ד. ובכ"מ.

(1) ראה תו"מ חנ"א ע' 244. וש"נ.

(2) ויצא לב, ב.

(3) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 259, ובהנסמן בהערה 2 שם.

(4) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' קצד. וראה גם סה"ש

תרצ"ו ע' 43, ובהנסמן בהערה 4 שם.

(5) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' שעט. אוה"ת סוכות ע'

א'תשנ"ג. ברכה ע' א'תתס"ו. סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרע"ח ע' רעה.

תש"ב ע' 49. ועוד.

(6) ראה בעה"ט עקב יא, יב.

1 למטה¹⁶ - שאף שמסתיים במוצאי יום טוב, שאז עורכים הבדלה - "המבדיל בין קודש לחול", הרי
2 עדיין נמשכים עניני היום טוב. ובנידון-דין, בבואנו מ"זמן שמחתנו", נמשכת עדיין השמחה
3 דשמיני-עצרת ושמחת-תורה, וכל ה"רעש" של חודש תשרי, עד הזמן שכל אחד שב לביתו, שאז מתחילה
4 אצלו העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" באופן של קביעות, בעבודה מסודרת בכל פרטי הענינים.

5 ג. וכשם שהמעבר משמיני-עצרת ושמחת-תורה לימים שלאחרי-זה הוא באופן שצריך להבהיר את
6 הענין ד"קשה עלי פרידתכם"¹⁷, שזהו כל ענינו של שמיני-עצרת כו' - כן הוא גם עתה, בנוגע למעבר
7 מחודש תשרי לחודש מרחשון:

8 ידוע הביאור¹⁸ בדיוק הלשון "קשה עלי פרידתכם" - דלכאורה, כיון שמדובר אודות הפרידה של בני
9 ישראל מהקב"ה, הוה-ליה-למימר "קשה עלי פרידתנו" - כי כאשר שוללים ענין של פירוד בין בני
10 ישראל, "פרידתכם", על-ידי-זה שבני ישראל הם באחדות, אזי לא יכול להיות פירוד בין בני ישראל
11 להקב"ה ("פרידתנו"), כמו שמבקשים¹⁹ "ברכנו אבינו כולנו כאחד", והיינו, שכאשר בני ישראל הם
12 באחדות, "כולנו כאחד", אזי ישנו הענין ד"ברכנו אבינו", ועד -"באור פניך"¹⁹, שמאיר אצל בני ישראל
13 בחינת "פניך".

14 והענין בזה:

15 הסדר על-פי תורה הוא - שכל אחד צריך לחזור לביתו, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"²⁰, והרי בוודאי
16 ישנו חילוק בין "גפנו", רכוש היחיד, לענין ששייך לציבור ורבים ועד לכללות ישראל, ונפקא-מינה גם
17 להלכה - בנוגע לתרומות ומעשרות וכיוצא בזה, שצריך להיות מממונו דוקא, כך שעל-פי התורה יש
18 לכל אחד מישראל עבודתו המיוחדת, וכל אחד במסילתו יעלה כו'.

19 אבל אף-על-פי-כן, הרי זה צריך להיות באופן של אחדות. ואדרבה: כאשר פועלים ענין של אחדות
20 גם במעמד ומצב שכל אחד עסוק בעבודתו הפרטית, יש יתרון גדול יותר בענין האחדות, כיתרון²¹ האור
21 מן החושך כו'.

22 והנתינת כח לענין האחדות היא - מחודש תשרי, שבו מודגשת אחדותם של ישראל, כמו שכתוב²²
23 "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (כמבואר ב'לקוטי תורה'²³).

24 ולהעיר גם מדיוק הלשון "יחד שבטי ישראל" - שבט מלשון ענף²⁴, שמורה על ענין ההתחלקות,
25 שהרי ישנם כמה ענפים כו'. ובנידון-דין, שישנם י"ב שבטים בזמן אחד [ולא כמו ה"אבות", שישנו
26 זמן שבו היה אברהם העיקר²⁵, ולא יצחק. וישנו זמן שבו היה יצחק העיקר, ולא יעקב], ואף-על-פי-כן
27 הרי זה באופן של אחדות - "יחד שבטי ישראל".

28 ד. ובנוגע לפועל:

29 הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" בנוגע לעבודתו הפרטית של כל אחד מישראל - מתחיל כאשר יוצאים
30 מחודש תשרי לחודש מרחשון, כי במשך כל חודש תשרי, עד ליום האחרון שבו (שגם הוא חלק מחודש
31 תשרי, כנ"ל סעיף א), הנה כיון שנקרא "חודש השביעי"²⁶, "שהוא משובע בכל"²⁷, היינו, שיש בו ענין
32 השובע, שהוא ענין הריבוי - הרי זה מעמד ומצב שלמעלה מהתחלקות לפרטים, ולא נרגשים בו עדיין
33 ענינים פרטיים; ורק כאשר יוצאים מחודש תשרי ונכנסים לחודש מרחשון, אזי מתחילה עבודה פרטית
34 בענינים פרטיים.

(21) קהלת ב, יג.

(22) ברכה לג, ה.

(23) ר"פ נצבים.

(24) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, ג.

(25) ראה גם תו"מ חמ"א ס"ע 312 ואילך. וש"נ.

(26) אחרי טז, כט. ועוד.

(27) ויק"ר פכ"ט, ח.

(16) ראה לקו"ת צו יב, סע"א ואילך. סידור (עם דא"ח) שער המועדים ריו, א ואילך. ובכ"מ.

(17) פרש"י שם, לו. פינחס כט, לה-לו.

(18) ראה שיחת ש"פ נח, בדר"ח מרחשון דאשתקד ס"ח

(תו"מ חמ"ח ע' 244 ואילך). וש"נ.

(19) ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.

(20) מלכים-א ה, ה. מיכה ד, ד.

1 ולכן, יש צורך להבהיר את הענין ד"קשה עלי פרידתכם", ולפעול את ענין האחדות, כנ"ל.
 2 וענין האחדות נעשה על-ידי לימוד התורה, כי התורה היא "תורה אחת"²⁸, ועל-ידי פועלים שלום -
 3 שהוא ענין האחדות - בעולם, כמאמר רבותינו ז"ל²⁹ "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר³⁰
 4 וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל-תקרי בניך אלא בוניך", ובאופן שאין כל אומה ולשון שולטת
 5 על בני ישראל³¹.
 6 ומזה מובן, שכדי לפעול את ענין האחדות אצל בני ישראל, צריכה להיות החלטה להוסיף בקביעות
 7 עתים לתורה בכל יום ויום.
 8 וכיון שהשלום - שהוא ענין האחדות - הוא "כלי מחזיק ברכה לישראל"³², הרי על-ידי-זה מתברכים
 9 בני ישראל בכל המצטרך להם, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"³³.

* * *

10 ה. נוסף על המדובר כמה פעמים³⁴ אודות המעלה המיוחדת בקביעות שנה זו, שיום השבת בא מיד
 11 לאחרי ה'יום טוב', כפי שהיה בראש-השנה, בחג הסוכות, ובשמיני-עצרת ושמחת-תורה - יש גם מעלה
 12 מיוחדת בקביעות שנה זו בנוגע ליום השבת-קודש הזה, פרשת נח, שבו חל ראש-חודש מרחשון.
 13 ובהקדמה - שבי'שבת בראשית', שהיא שבת כללית, מברכים את חודש מרחשון, שחל בדרך כלל
 14 באמצע השבוע, ורק לאחר-יזה בא יום השבת-קודש; ואילו בקביעות שנה זו מתחיל ראש-חודש מרחשון
 15 עצמו ביום השבת-קודש.

16 ועל-פי המבואר לעיל שבראש-חודש מרחשון מתחילה העבודה הפרטית (שהרי העבודה דחודש תשרי
 17 היא עבודה כללית), מובן גודל העילוי בקביעות שנה זו - שהתחלת העבודה הפרטית של כל השנה
 18 כולה היא ביום השבת-קודש.
 19 זאת ועוד:

20 יום השבת קשור גם עם ערב שבת, כמאמר רבותינו ז"ל³⁵ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", היינו,
 21 שכל עניני השבת - "יאכל בשבת" - קשורים ותלויים באופן העבודה והטירחא ב"ערב שבת".
 22 וכיון ש"ערב שבת" זה שייך עדיין לחודש תשרי - כאמור לעיל שענינו של חודש תשרי ישנו בכל
 23 ימי החודש, עד ליום האחרון שבו, ואדרבה: כיון ש"נעוץ תחלתן בסופן"³⁶, הנה דוקא בסופו של החודש
 24 בא לידי ביטוי עיקר ענינו של החודש - נמצא שה"אכילה" של יום השבת-קודש הזה (שנעשית על-ידי
 25 הטירחא ב"ערב שבת") היא מענינו של חודש תשרי.

26 וכיון שיום השבת "מיניה מתברכין כולהו יומין"³⁷, הרי גם ענינו של חודש תשרי שישנו ביום
 27 השבת-קודש הזה (שבו מתחילה העבודה הפרטית של כל השנה כולה), נמשך על כל השנה כולה.
 28 ו. והענין בזה:

29 נתבאר לעיל (סעיף ד) שחודש תשרי נקרא "חודש השביעי", על שם "שהוא משובע בכל. גתות
 30 בתוכו, ברכות בתוכו, כיפור בתוכו, סוכה בתוכו, לולב וערבה בתוכו"²⁷, והיינו, שהוא משובע הן בענינים
 31 גשמיים, כמו יין ושמן (שהרי חג הסוכות הוא הזמן ד"באספך מגרונך ומיקבך"³⁸), והן בענינים רוחניים,
 32 מצוות כו', שישנם בו באופן של שובע, בריבוי ובהרחבה.

(28) לשון הכתוב - בא יב, מט. ועוד.
 (29) ברכות בסופה.
 (30) ישעי' נד, יג.
 (31) ראה עירובין כה, ב. כתובות סו, ב. ע"ז ה, א.
 (32) עוקצין בסופה.
 (33) ברכה הג' דברה"ז.
 (34) שיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) ס"ב (תו"מ חנ"א ס"ע 191). וש"נ.
 (35) ע"ז ג, סע"א.
 (36) ספר יצירה פ"א מ"ז.
 (37) זח"ב סג, ב. פח, א.
 (38) פ' ראה טז, יג.

- 1 וכיון שבקביעות שנה זו מודגשת ההמשכה של חודש תשרי על כל השנה כולה - הרי מובן שבמשך
2 כל השנה ישנם כל הענינים, הן הגשמיים והן הרוחניים, באופן של ריבוי והרחבה.
- 3 ובפרטיות יותר:
- 4 בנוגע ללימוד התורה - שהקביעות עתים לתורה' תהיה באופן של הרחבה. והיינו, שלא יסתפק בכך
5 שעל-פי הפסק-דין ב'שולחן ערוך אדמו"ר הזקן'³⁹ יכול לצאת ידי-חובתו בלימוד פסוק אחד שחרית
6 ופסוק אחד ערבית, ואם יחמיר על עצמו, ילמד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, אלא יש להשתדל
7 ללמוד תורה בכל זמן פנוי; ועד שהקביעות תהיה לא רק בנפש, אלא גם בגוף - שתפעל על הגוף כו'.
8 ועל-דרך-זה בנוגע לקיום המצוות - שקיום המצוות לא יהיה כ"מצות אנשים מלומדה"⁴⁰, אלא מתוך
9 דחילו ורחימו, ובמילא יהיה קיום המצוות בהידור, ועד למהדרין מן המהדרין, כפי שמצינו להדיא בנוגע
10 לנרות חנוכה⁴¹, ומזה מובן גם בנוגע לשאר המצוות.
- 11 ובפרט בנוגע למצות צדקה - כמו שכתב רבינו הזקן ב'אגרת התשובה'⁴² (ואחר-כך גם ב'אגרת
12 הקודש'⁴³) שיש "להרבות מאד מאד בצדקה", עוד יותר מהשיעור של הידור מצוה (חומש), וכמובן
13 ש"מאד מאד" הוא הרבה יותר מאשר "מאד" סתם, ועד - באין-ערוך, ועל-ידי-זה יומשך לו מלמעלה
14 אלף פעמים ככה.
- 15 וכל זה קשור גם עם ענין השמחה, שעל-ידי-זה נעשית העבודה באופן של הרחבה, כמבואר ב'המשך
16 שמח תשמח'⁴⁴, שהשמחה תעורר את הכחות הצפונים והנעלמים והעצמיים, ועד ליחידה בנפש, שפועלת
17 שינוי בכל הענינים.
- 18 ועל-ידי-זה נמשכת גם ברכת הוי' בכל הענינים, בכל המצטרך, הן בגשמיות והן ברוחניות, ועד למילוי
19 משאלות לבב כל אחד ואחד לטובה, ועד לטובה האמיתית - ביאת משיח,
- 20 ובפרט בנוגע לאלו שנמצאים במיצר ובשביה, שאצלם יהיה קיום היעוד דביאת משיח באופן של
21 יתרון האור מן החושך, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.
- * * *
- 22 ז. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור-המתחיל' הנני מביא אותם מארץ צפון וגו'.
- * * *
- 23 ח. כנראה הודיעו והכריזו שידובר אודות פירוש רש"י על הפסוק⁴⁵ "אך נח", אבל כמדובר כמה
24 פעמים שלא מדייקים בפירוש רש"י, ואין הדבר נוגע כו', הנה גם בהכרזה הנ"ל לא דייקו, והכריזו
25 שידובר אודות פירוש רש"י על הפסוק "וישאר אך נח", בה בשעה שרש"י נעמד רק על התיבות "אך
26 נח".
- 27 ולפני הביאור בפירוש רש"י זה, הנה כיון ששאלו שאלות על המדובר בשבוע שעבר⁴⁶ בפירוש רש"י
28 על הפסוק⁴⁷ "ויכל אלקים ביום השביעי", ש"הקב"ה שידוע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה" - יש
29 לילך על הסדר, ולהשלים תחילה הביאור בפירוש רש"י משבוע שעבר.
- 30 המשך הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "ויכל אלקים ביום השביעי" - נכלל בשיחת שבת פרשת
31 בראשית, שהוגהה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה ב'לקוטי שיחות' חלק ה, עמוד 24 ואילך.

(39) הלי' ת"ת פ"ג ה"ד. פ"ד ה"ו. וש"נ.

(40) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

(41) שבת כא, ב.

(42) ספ"ג.

(43) סוס"י.

(44) סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

(45) פרשתנו ז, כג.

(46) שיחת ש"פ בראשית, מכה"ה מרחשון (התוועדות א)

בסופה (ת"מ חנ"א ע' 184 ואילך). וש"נ.

(47) בראשית ב, ב.

ט. המשך הביאור בדברי הגמרא⁴⁸ "הנח להן לישראל, אם אין נביאים הן, בני נביאים הן" - נכלל
בשיחת שבת פרשת בראשית התוועדות ב' (המשך לשמחת-תורה) סעיף מא ואילך (לעיל עמוד 230
ואילך).

* * *

י. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "אך נח" "לבד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה, גונח וכוהה דם
מטורח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר⁴⁹ הן צדיק בארץ ישולם",
- שפירוש תיבת "אך" הוא (לא "רק", כיון שאין בזה חידוש, אלא) "לבד", שנח נשאר לבדו. וענין
זה נאמר בלשון "אך", לשון מיעוט, שהיה ענין של מיעוט וחסרון אצל נח עצמו - שהיה גונח וכוהה
(כמרומו ב"אך": א' - אוי (גונח), וכ' - כוהה) דם (הוא הנפש, חסרון בעיקר המציאות, דוגמת "וימח
גו"⁴⁵), בסיבת המבול - "מטורח הבהמות והחיות". אך עדיין אינו מובן: למה רק נח היה גונח וכוהה,
ולא בניו שבוודאי עזרו לו? ולכן מביא עוד פירוש, שמדובר אודות ארי, מלך החיות, שאותו זן נח
עצמו, וכשאיחר מזונותיו, הכישו (ומרומו בתיבת "אך": איחר מזונות לארי והכישו). וכדי לתרץ איך
יתכן שארי מיוחד זה שזכה להנצל מהמבול, ישוך את נח שהצילו ופרנסו, רק בגלל שפעם אחת איחר
מזונותיו? - מביא רש"י הפסוק "הן צדיק בארץ ישולם", שנענש אפילו על חטא קל ביותר, כדי שלא
יחסר משכרו בעולם הבא.

וההוראה מזה: (א) שיש למלא את השליחות של אספקת מזון רוחני⁵⁰ למרות כל הקשיים⁵¹, ולא
בלית-ברירה (כי "גונח כו" לא נרמז בפירוש על-פי פשוטו של מקרא, ששייך לכל אחד ואחד), אלא
מתוך שמחה, כאשר יתבונן בכך שניצל מהמבול שבדורנו, (ב) שבנוגע להזולת⁵² יש לספק כל המצטרך
לו (מבלי להכנס לחשבונות⁵³ אם זהו הכרחיות או מותרות⁵⁴) בעתו ובזמנו -
הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ה, עמוד 47 ואילך. לקמן בעמוד הבא).

(52) גם כאשר בנוגע לעצמו מתנהג באופן של "משפט
וצדקה" (תהלים צט, ד), "משפט שעושה האדם בנפשו על
מותרות חיי גופו נגד הצדקה" (תו"א בשלח סג, ב), להסתפק
ב"לחם צר ומים לחץ" כו'.
(53) וגם: מי אתה לאמוד ולהעריך את צרכיו של הזולת, אם
זהו ענין של מותרות, ובפרט שלא יודעים אם אתה "טוב עין"
האמיתי כו'.
(54) ולדוגמא: "מאכילו פטומות" (פירש"י פינחס כט, לו).

(48) פסחים טו, א.
(49) משלי יא, לא.
(50) ע"ד הנהגתו של הקב"ה ש"ישוב וזן את כל העולם כולו
מקרני ראמים עד ביצי כנים" (ע"ז ג, ב).
(51) אם אינך בריא - אמור תהלים; לך לרופא, ואם יתן לך
סממני רפואה, קח אותם, ואם לא יתן - מה טוב, ותבוא עליו
ברכה... אבל אין זה נוגע לעצם הענין - שעליך למלא את
השליחות כו'.

לקוטי שיחות פרשת נח כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

24 אך לפי זה, כיון ש"פשוטו" אינו מיישב כלל את
25 הוספת המלה "אך", צריך היה רש"י להקדים את
26 פירוש המדרש לפירוש של "פשוטו", כפי שרואים
27 בתחילת פירושו על התורה⁷, שכיון ש"אין המקרא הזה
28 אומר אלא דרשני" כותב רש"י תחילה את פירוש
29 המדרש, ורק אחר-כך הוא מסביר את הפסוק לפי
30 פשוטו?

ג.

"אך נח" - נח לבדו, או "פגוע"

31 ההסבר לכך הוא:
32 הקושי של רש"י במלים "אך נח" - שבגינו הוא
33 מחדש, שמשמעות המלה "אך" היא "לבד" - הוא,
34 שכאשר לומדים בפשטות שמשמעות המלה "אך" היא
35 "רק", כבכל מקום, מתעורר קושי במלה "אך" עצמה,
36 ולא רק ביתורה:

37 לפי הפירוש שהשמעות של "אך" היא "רק",
38 יוצא, שמלה זו ממעטת את "נח ואשר אתו בתיבה"
39 מהכלל הקודם של "כל היקום", שעליו נאמר "וימח..."
40 וימחו מן הארץ".

41 פירוש זה אינו מובן, כי הביטוי "אך" הבא כדי
42 למעט, שהפרט המוזכר אינו נכלל בכלל הקודם ושונה
43 ממנו, מתאים להיאמר רק כאשר יש בכך חידוש
44 לעומת הנאמר לפני כן.

45 [לדוגמא: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", ו"אך
46 את דמכם לנפשותיכם אדרוש"⁸ - שלפי הפסוק
47 הקודם⁹ "כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה..."
48 נתתי לכם את כל", ניתן להבין שגם "בשר בנפשו

א.

"וישאר אך נח..."

1 מן הפסוק "וימח את כל היקום... וישאר אך
2 נח..."¹, מצטט רש"י את המלים "אך נח", ומפרש:
3 "לבד נח".

4 במבט ראשון נראה, שקשה לרש"י היתור של
5 המלה "אך": אף אילו נאמר רק "וישאר נח... ברורה
6 היתה משמעות הפסוק. מדוע אפוא נאמר "אך נח"?
7 על כך משיב רש"י ומחדש פירוש חדש למלה "אך",
8 שמשמעותה כאן אינה "רק" בלבד, אלא גם "לבד"².

9 יש להבין:

10 (א) כיצד מובן היתור של המלה "אך" על ידי
11 ההסבר שמשמעות מלה זו כאן היא "לבד"?

12 (ב) כיון שרש"י מסביר את המלה "אך", הוא צריך
13 היה לצטט אותה בלבד ולבארה. מדוע הוא מצטט את
14 המלים "אך נח", ואף בפירושו הוא אומר "לבד נח"³?

ב.

"ומדרש אגדה: גונח..."

15 לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "זהו פשוטו,
16 ומדרש אגדה⁴ גונח וכוהה⁵ דם" - שההסבר דלעיל
17 הוא "פשוטו", ולפי מדרש אגדה המשמעות של "אך
18 נח" היא, שנח נשאר באופן של "אך", לשון מיעוט
19 והפחתה, הוא היה מופחת⁶.

20 מדוע מביא כאן רש"י מדרש אגדה, והרי מטרתו
21 של רש"י בפירושו על התורה היא לבאר את הפשט?
22 יש לומר, שזאת מפני השאלה שהוזכרה לעיל, לגבי
23 יתור המלה "אך"⁶.

לפי שזה נוגע לו להפירוש מדרש אגדה (ראה להלן סעיף ח' ובהערה
36, שלפי פירוש זה קאי "אך" רק על "נח" ולא על "ואשר אתו בתבה")
- וכמו שמצינו בכמה מקומות שרש"י מעתיק גם התיבות שמפרשם רק
לפי פירוש אחד -

עדיין יוקשה מה שכותב גם בפירושו "לבד נח". ועוד ועיקר: מכיון
שלפי המדרש אגדה קאי "אך" רק על "נח" ולפי פשוטו קאי "אך" גם
על "ואשר אתו בתבה" - אין מקום לכתוב ב"פשוטו" "לבד נח" ולא
"לבד נח ואשר אתו בתבה".

(4) תנחומא נח, ט. ת"ב שם יד.

(5) בנ"א: וכוהה (בחי"ת).

(6) ראה מפרש"י רש"י כאן.

(7) וראה גם פירש"י בראשית א, ד. ובכ"מ.

(8) פרשתנו ט, ד"ה.

(9) שם ט, ג.

(1) פרשתנו ז, כג.

(2) פשוט שאין לומר שהיתור דתיבת אך מתרץ רש"י רק לפי הפירוש
מדרש אגדה ולא לפי פשוטו, וכוונת רש"י במ"ש "לבד נח זהו פשוטו"
(אף שלכאורה אינו מחדש בזה מאומה) הוא בכדי להודיענו שיש מקום
גם לפירוש זה, ואדרבה - פירוש זה הוא (הראשון ו)העיקרי (משא"כ
באם ה" כותב רק "מדרש אגדה כו" ה" משמע שמצד הקושיא דיתור
תיבת אך שולל הוא את פירוש הפשוט) - כי
(א) באם לפי פשוטו אינו מתורץ כלל יתור תיבת אך, הוצרך רש"י
להקדים הפירוש "גונח וכוהה דם" - אף שהוא מדרש אגדה - כבתחילת
פירושו עה"ת (כדלהלן סעיף ב').

(ב) באם רש"י לא ה" מחדש מאומה ב"פשוטו", ה" כותב: פשוטו
כמשמעו ומדרש אגדה כו' (כבפרשתנו ח, ז. ובכ"מ).

(ג) פירוש הפשוט ד"אך" הוא רק. ומזה שרש"י כותב "לבד",
מוכרח שמחדש גם ב"פשוטו".

(3) אפילו את"ל שמה שרש"י שטעלט זיך על התיבות "אך נח" הוא

29 שולי, חוסר סביבה וכדומה, אלא בו עצמו - "גונח
30 וכוהה דם".

ד.

מנין יודעים מהו החסרון?

31 אך עדיין יש להבין:

32 המלה "אך" מצביעה על כך שנח היה "פגום",
33 שחסר בו עצמו משהו, אך, לכאורה, אין מובן ממנה
34 מהו החסר. מנין מסיק רש"י שהוא היה "גונח וכוהה
35 דם"¹⁹?

36 השאלה אף קשה יותר: ב"גונח וכוהה דם"
37 מפורטים שלשה פרטים, שכל אחד מהם הוא פגם
38 וחסרון באדם: כאשר האדם "גונח", הוא לקוי; אף
39 כאשר אדם "כוהה" (יורק) בלבד, ואף אם אינו כוהה
40 דם, אין הוא בריא; וכן כאשר אדם מדמם, אף אם אינו
41 "כוהה" את הדם, אלא נוזל דם ממנו וכדומה, הרי הוא
42 חולה. מדוע, אפוא, מצטט רש"י את האגדה
43 בשלימותה, שמכך מובן שגם בדרך הפשט לומדים
44 בכל זאת שהחסרון של נח היה בכל שלשת הענינים:
45 גונח, כוהה ודם?

ה.

"אך" - רמז ל"גונח וכוהה"

46 ההסבר לכך הוא:

47 בכיטוי "אך" מתכוונת התורה לרמז על אשר ארע
48 לנח, שהוא "התמעט", ויש להניח, שרמזו כאן גם מהו
49 הפגם והחסרון. לכן אומר רש"י "גונח וכוהה", כי
50 לשני פרטים אלו אפשר לרמזו במלה "אך": האות
51 אל"ף שבמלה זו רומזת ל"גונח", כי כאשר האדם,

1 דמו" (אבר מן החי ודם מן החי¹⁰) ו"דמכם
2 לנפשותיכם" (שופך דם עצמו וחונק עצמו¹¹) אינם
3 אסורים, והתורה מחדשת, ש"בשר בנפשו דמו לא
4 תאכלו" ו"את דמכם לנפשותיכם אדרוש", ולכן מתאים
5 להשתמש בכיטוי "אך".

6 ואילו במלים "וישאר נח" אין כלל חידוש (שהרי
7 כל הפרשה עד כה עוסקת בכך, שהקדוש-ברוך-הוא
8 ציוה לנח לבנות תיבה להיכנס לתוכה עם כל אשר אתו
9 כדי להינצל מהמבול, מ"לשחת כל בשר", "ומחיתי את
10 כל היקום"¹²). ואם כך, אין מתאים לכאן הכיטוי
11 "אך"¹³.

12 לפיכך מבאר רש"י, שהמשמעות של "אך" כאן
13 היא "לבד", לא במובן של "מלבד" וכיוצא בזה, אלא
14 בדומה ל"לא טוב היות האדם לבדו"¹⁴, ואינה
15 מתייחסת למלה "וישאר", אלא לנח, שנח נותר אדם
16 אחד לבדו¹⁵.

17 וכך מובן שהמלה "אך" אינה מיותרת: כאשר אדם
18 נמצא "לבדו" הוא במצב שונה לחלוטין מהימצאותו
19 עם אנשים נוספים¹⁶, כי הבדידות גורמת לו צער רב¹⁷.
20 לכן מדגישה התורה "וישאר אך נח", שנח נותר
21 לבדו¹⁸.

22 בכל זאת אין רש"י מסתפק בפירוש של 'פשוטו',
23 למרות שלפי זה אין המלה "אך" מיותרת, כדלעיל, כי
24 אילו היתה התורה רוצה לומר רק זאת, היה כתוב
25 בדומה לפסוק המופיע לגבי אדם הראשון¹⁴ "וישאר נח
26 לבדו". ומדוע כתוב "וישאר אך נח"? לפיכך מבאר
27 רש"י, שבכיטוי "אך", מלשון מיעוט, רומזת התורה
28 לכך שנח נשאר "מופחת". ומיעוט זה אינו מפני פגם

10 פירש"י ט, ד.

11 פירש"י ט, ה.

12 נח ו, יז, ז, ד.

13 לכאורה הי' אפשר לומר, שמטעם זה שטעלט זיך רש"י על
התיבות "אך נח" - כי הקושיא שבתוכה "אך" המורה על חידוש, הוא
מזה ש"וישאר נח" אינו חידוש. אבל לפי"ו הוצרך רש"י להתיק גם
"ואשר אתו בתבה" או לרמזם עכ"פ ב"גונח", כי גם זה מובן מפסוקים
הקודמים ואינו חידוש. ולכן נראה שהתיבות "אך נח" נוגע (לא להקושיא,
כ"א) לפירוש רש"י, כבהערות 3; 15.

14 בראשית ב, יח. (ובפירש"י שם: יחיד).

15 ועפי"ז יומתק מה שרש"י שטעלט זיך על התיבות "אך נח" גם
לפי פשוטו (ראה לעיל הערה 3) - בכדי להדגיש שתיבת "אך" מתייחסת
ל"נח" ולא ל"וישאר". (וגם להדגיש ש"אך" קאי רק על "נח" ולא על
"ואשר אתו בתבה", כדלהלן הערה 18).

16 כמובן בפשטות. וגם בן חמש (למקרא) מרגיש זה בעצמו
כשנשאר לבדו. ולהעיר ממה ש"בבדד ישב" הוא עונש על לה"ר (ערכין
טז, ריש ע"ב. פירש"י תזריע יג, מו).

ואף שהיו גם אשת נח, בניו ונשי בניו (ולפי מדרש ב"ר שהובא
בפירש"י לך לך יד, יג - גם עוג), הרי מובן שח' (או ט') אנשים נקראים
"לבד" לגבי מצבם כמו שהיו מקודם. ולהעיר מלשון רז"ל (ר"ה יז, ב,
יח, א) "הא ביחיד... בצבור" (היינו עשרה). ולהעיר מפירש"י שלח יד,
כו.

17 ועפי"ז: א) גם להפירוש ד"פשוטו" - התוכן ד"אך נח" הוא שנח
נשאר באופן של מיעוט (כמו להפירוש דמדרש אגדה) - מעין "ימח גו"
שקדמו. ב) מובן בפשטות מה שרש"י הוזהק להפירוש ד"מדרש אגדה",
כי פירוש הרגיל ד"אך" הוא רק ולא לבד.

18 ועפי"ז יומתק מה שרש"י מפרש "לבד נח" (ואינו מוסיף: "ואשר
אתו בתבה" - ראה לעיל הערה 3) - כי החסרון הנרגש כשנמצאים
"לבד", הוא רק באנשים ולא בבע"ח.

19 כי גם כשרש"י מביא דברי אגדה או דרש - צ"ל להם שייכות
לפשוטו של מקרא, ובאם לאו - אין רש"י (בפי"ה) מעתיקם (כ"א
- כשיש צורך בזה - מזכיר שיש כאן מדרשי אגדה כו', ותו לא) -
וכמפורש כלל זה בפירש"י (בראשית ג, ח).

24 של נח "גונח וכוהה דם" לבין "וימח... וישאר..."
 25 ולמבול בכלל? ממשיך רש"י ומסביר, שהפרטים
 26 "גונח..." הם כתוצאה מהמבול. והוא מציין שתי סיבות
 27 שגרמו לכך²⁵: (א) "מטורח הבהמות והחיות"²⁶. (ב)
 28 "ויש אומרים שאיחר²⁷ מזונות לארי והכישו²⁸. ועליו
 29 נאמר²⁹: הן צדיק בארץ ישולם"³⁰.

30 צריך להבין:
 31 (א) לשם מה מביא רש"י את שני הפירושים?
 32 (ב) מהי ההוכחה, גם בדרך הפשט, שדוקא אריה
 33 הכישו?

34 (ג) במדרש נאמר "שהה מזונות..." מדוע משנה
 35 רש"י ואומר "שאיחר"³¹?
 36 (ד) מדוע מוסיף רש"י בסיום "ועליו נאמר הן צדיק
 37 בארץ ישולם": והרי רש"י מתכוון לפרש את המלים
 38 "אך נח" שבפסוקנו, ולא לבאר פסוק ממשלי. מהו
 39 ההסבר שנתוסף למלים "אך נח" על ידי הקביעה
 40 שהפסוק "הן צדיק בארץ ישולם" נאמר לגבי נח?

ח.

רק נח טיפל בארי ואיחר בהאכלתו

41 ההסבר לכך הוא:
 42 מובן, שמצב של "גונח..." עלול להיגרם על ידי
 43 העבודה בתיבה: הטרחה הרבה בטיפול בבהמות
 44 ובחיות גרמה לכך, או שחיה גרמה נזק זה עקב איחור
 45 בהאכלתה³².

46 אך לא מובן: בני נח כבר היו אז כבני מאה שנים,
 47 ובודאי אף הם עסקו בטיפול בבהמות ובחיות,

1 הדובר בלשון הקודש²⁰, נאנח, הוא צועק "אוי"²¹,
 2 שתחילתו אל"ף; והאות כ"ף רומזת למלה "כוהה",
 3 המתחילה בכ"ף.

4 אין חידוש בכך שרש"י נעזר בפירושו על התורה
 5 ברמז של ראשי תיבות, ואנו מוצאים זאת כבר בפרשה
 6 הקודמת²²: את המלה "שמים" מפרש רש"י
 7 באפשרויות שונות של ראשי תיבות, ויותר מכך: הוא
 8 מפרש זאת לפי דרך הפשט, ולא כ"מדרש אגדה".

ו.

"אך" דומה במשהו ל"וימח"

9 אבל "בן חמש למקרא" שואל: המלים "וישאר אך
 10 נח" מופיעות בהמשך לתחילת הפסוק "וימח את כל
 11 היקום...", שאף נח, למרות שנותר בחיים ולא נמחה
 12 מעל פני האדמה, הרי הוא בכל זאת שריד מכל היקום
 13 אשר וימח, ובכל זאת היתה הישארותו קשורה לענין
 14 של "וימח"²³, והיה בו חסרון,

15 וטוען ה"בן חמש למקרא": חסרונו של נח צריך
 16 להיות דומה מעט ל"וימח את כל היקום". ומהו הקשר
 17 שבין הפגמים "גונח וכוהה", האמורים לגבי נח, לבין
 18 "וימח", האמור לגבי כל היקום?

19 לפיכך אומר רש"י, שנח היה "גונח וכוהה דם",
 20 וכאשר אדם יורק דם ר"ל, נפגם העיקר במציאותו -
 21 "כי הדם הוא הנפש"²⁴ - ואם כך, מובן הדמיון והקשר
 22 שבין "וישאר אך נח" לבין "וימח את כל היקום".

ז.

השאלות על שני פירושי רש"י בהמשך

23 אך אינו מובן: מהו הקשר שבין מצבו הבריאותי

אינו. כי עפ"י דרך הפשט (א) אין הכרח לומר שהי' צולע (ואפשר שהמיעוט שהי' בנח ע"י הכשת הארי - הי' איזה ענין אחר). (ב) מוכרח לומר שלא הי' צולע, כי בעל מום אינו עובד עבודה, ומפשטות הכתוב (ח, כ) מוכח שנח עצמו הקריב ולא שהקריב שם בנו תחתיו ככתבנומא שם.

(26) ראה מדרש אגדה עה"פ.

(27) להעיר ממש"נ: ואתה נתן להם את אכלם בעתו (תהלים קמה, טו) וראה חדא"ג כתובות סז, ב.

(28) תנחומא שם. מדרש אגדה שם.

במדרשים אלו "הכישו ארי" הוא פירוש באך. אבל כוונת רש"י בזה הוא לבאר עוד סיבה למה נח הי' גונח כו' (כנ"ל הערה 25). וראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין לח, ב ד"ה א"כ נמלך כו'.

(29) משלי יא, לא.

(30) תנחומא שם.

(31) במדרש אגדה, הלשון: איחר. אבל אכתי צריך ביאור, מדוע מתעק רש"י הלשון שבמדרש אגדה, ולא הלשון שבתנחומא - שרש"י מביאו בכו"כ מקומות (וקדום אליו ומצוי יותר).

(32) בתנחומא שם (וכ"ה בכ"ר ספ"ב ועוד) שהי' גונח וכוהה דם "מן הציהה". אבל עפ"י דרך הפשט א"א לפרש כן. כי מכיון שמי המבול

(20) ומה נשתרבו לכמה לשונות. ולהעיר מרשימות הצ"צ לתהלים (אוח"ת נ"ך ח"ב ע' תתקיא-ב), ואיכה (שם ע' א"מ) ועוד.

(21) וכמו (בלק כד, כג) אוי מי יחי' [ומזה שרש"י (ושאר פשטני המקרא) אין מפרשים שם תיבת "אוי" - מובן שאין זקוקה לפירוש].

וראה ד"ה תקעו חצרות.

(22) א, ח.

(23) ע"ד (לך יד, י'): ויגסו גו' ויפלו גו' והנשארים הרה נסו; (וישלח לב, ח"ט): לשני מחנות גו' האחת והכה גו' הנשאר לפליטה. ועוד.

(24) ראה יב, כג. וראה גם אחרי יז, יא. ועוד. וזה מובן בפשטות,

שלכן לא הוצרך רש"י לפרש מ"ש (בראשית ד, יו"ד) קול דמי אחיך צועקים גו', מדוע הצעקה היא מדמו דוקא (ופירושו שם הוא רק מ"ש דמי לשון רבים) - וכן בפרשתנו (ט, ה).

(25) אין לפרש שכוונת רש"י ב"ויש אומרים כו'" הוא עוד פירוש ב"אך" - כי (א) לפי"ז הוצרך לכתוב תחילה "ארי הכישו", ורק אח"כ "שאיחר כו'" (כמו בפירוש הראשון שבתחילה כתוב "גונח וכוהה דם" ורק אח"כ מוסיף הטעם לזה "מטורח הבהמות והחיות"). (ב) גם בסיום הענין כותב רש"י רק פעולת הארי - "והכישו" - ולא שנח הי' נשך.

לכאורה הי' אפשר להוכיח שכוונת רש"י ב"ויש אומרים" אינו עוד פירוש ב"אך", ממה שאינו מסיים "ויצא צולע" ככתבנומא שם. אבל -

20 אמנם, המלה "הכישו" מתחילה באות ה"א, אך
 21 עיקרה הוא "כישו", הנרמז באות כ"ף⁴⁰. כפי שאומר
 22 רש"י בפרשת בראשית²², שהאות ש"ן שבמלה
 23 "שמים" רומזת למלה "אש", למרות שמלה זו מתחילה
 24 באל"ף, כי החלק העיקרי הבולט במלה "אש" הוא
 25 האות ש"ן.

י

הקושי על הפירוש השני גדול יותר

26 אך הפירוש "שאיחר... והכישו" קשה בכללותו:
 27 מכל האריות שחיו לפני המבול, בחר הקדוש-ברוך
 28 הוא בעצמו דוקא בארי יחיד זה ובת זוגו, שדוקא הוא
 29 יינצל מהמבול⁴¹, מפני מעלותיו. כיצד ייתכן שעקב
 30 איחורו של נח בהאכלתו פעם אחת, יכיש אותו אריה
 31 מיוחד זה?! והרי, הצלתו של האריה היתה באמצעות
 32 נח, ובנוסף לכך הוא האכילו במשך כל תקופת המבול,
 33 ואף בפעם יחידה זו שבו איחר נח בהאכלתו, לא היה
 34 זה משום עיסוקיו הפרטיים, אלא עקב טרדותיו הרבות
 35 בעבודתו בתיבה⁴², וכיצד ייתכן שמפני זאת ינשכהו
 36 ארי זה?

37 על כך משיב רש"י על ידי הפסוק "הן צדיק בארץ
 38 ישולם", שכאשר צדיק נוהג פעם אחת שלא כראוי,

1 ובמיוחד שם "שהוא צדיק"³³, ובמיוחד מפני כיבוד
 2 אב³⁴, הרי בודאי סיעו בני נח (ולפחות שם ויפת)
 3 לאביהם בעבודתו³⁵. וקשה: אם כן: מדוע היה רק נח
 4 "גונח וכוהה דם"³⁶?

5 לכן מציין רש"י גם את הפרט המוזכר באגדה
 6 "שאיחר מזונות לארי...": כיון שהארי הוא החשוב
 7 שבחיות, כלשון חז"ל - מלך שבחיות³⁷, טיפל בו נח,
 8 החשוב שבתיבה. לכן נשך הארי רק את נח, כי הוא
 9 איחר בהאכלתו.

10 לפי הטעם "מטורח..." אין מתאים התירוץ, כי אין
 11 טרחה רבה יותר בהאכלת ארי מאשר בהאכלת חיות
 12 אחרות, ולכן צריך רש"י להביא את הפירוש "שאיחר...
 13 והכישו".

ט

"אך" - "איחר", "ארי", "כישו"

14 בהביאו את הפירוש "שאיחר מזונות לארי
 15 והכישו", מצטט רש"י את הגירסא שבה מופיע הביטוי
 16 "שאיחר" (ולא "שהה"), כי לפי ביטוי לשוני זה יוצא
 17 שגם הסיבה שגרמה ל"גונח וכוהה" נרמזת באותיות
 18 של המלה "אך"³⁸: האות אל"ף רומזת למלים "איחר"
 19 ו"ארי", והאות כ"ף רומזת ל"כישו"³⁹.

ראשי תיבות וכדומה. ומה שרש"י מפרש "גונח וכוהה" מצד הר"ת
 ד"אך" (כנ"ל סעיף ה'),

הוא לפי שמכיון שאנו רואים שהכתוב רוצה לרמז את מצבו של נח
 אז, מסתבר שמרמז גם את פרטי מצבו, ולא רק שהי' ממועט בכלל.
 (וכן גם ב"ויקרא אלקים לרקיע שמים", מוכרח ע"ד הפשט שבתיבת
 שמים מרומזו תכונות הרקיע, דאל"כ, למה קרא לרקיע שמים. ובזה יובן
 מה שרש"י שטעלט זיך שם על התיבות "ויקרא אלקים לרקיע שמים" -
 אף שמפרש רק תיבת שמים).

אבל בנדר"ד, הרי אין הכרח שהכתוב רוצה לרמז גם את הסיבה למה
 שהי' נח ממועט, ובמילא, א"א לחדש "שאיחר כו", או אפילו לחדש
 "לארי" (אף שבלאו הכי מוכרח לפירוש זה שאיחר לאיזו חיי), רק על
 יסוד של ר"ת. ורק לאחרי שרש"י מוכרח לפרש כן ע"ד הפשט (כנ"ל
 סעיף ח'), כותב שאיחר (ולא ששהה, שאינו נפ"מ בתוכן הענין), כי עי"ז
 יומתק גם הר"ת ד"אך", ככפנים.

39) ואף שגם להפירוש "שאיחר כו" בהכרח לומר שר"ת אך מורה
 ל"גונח וכוהה" - הרי גם בתיבת "שמים" מפרש רש"י (באותו הפירוש)
 כמה רמזים בהשי"ן ד"שמים".

40) בענף יוסף שם, שהגירסא הנכונה הוא אכשו (באל"ף), ו"אך"
 הוא ר"ת אכישו ארי.

41) ראה פירוש"י פרשתנו ו, כ: אותן שדבקו כו' ומאליהם באו.

42) ראה לעיל הערה 35.

(שמסביב להתיבה) היו רותחין [נסנה] קח, ב. וש"נ. וכ"ה גם עפ"י דרך
 הפשט - ראה פירוש"י ו, יד: "על שם גפרית"; ח, א: "וישכו - כמו חמת
 המלך שככה"[*], הרי א"א לומר שבהתיבה שרר קור כזה שנח יצטנן ועד
 שיהי' מזה גונח וכוהה דם. אבל ראה לקו"ש ח"י ע' 35 ובהערה 43 שם.

33) רש"י ס"פ בראשית (ה, לב).

34) שהי' גם קודם מ"ת (ראה פירוש"י ס"פ נח) ושם ויפת נשתבחו
 בזה (נח ט, כג).

35) ראה גם סנהדרין שם: צער גדול הי' לנו כו' האכלנוה כו'. וראה
 גם תנחומא שם: כל אותן י"ב חודש לא טעם טעם שינה לא נח ולא בניו
 שהיו זקוקין לזון כו'.

36) אין לומר שהמיעוט שהי' בבניו מרומז ב"אך... ואשר אתו בתבה"
 - כי "אשר אתו בתבה" קאי גם על הבע"ח ואדרבה הם הרוב. ודוחק
 גדול לומר, שכונת הכתוב הוא אשר חלק מ"אשר אתו בתבה" היו באופן
 ד"אך". ועוד ועיקר - אי"כ הי' רש"י מעתיק גם תיבות אלו ומפרש שגם
 בניו היו גונחים כו'.

37) חגיגה יג, ב. מדרש תהלים כב, כח. ולהעיר גם מפירוש"י ויחי
 מט, ט.

38) אבל פשוט שאין לומר שזהו הוכחת רש"י שאיחר מזונות לארי
 דוקא (ע"ד שפירש בענף יוסף לתנחומא שם), ומכ"ש שאין לומר
 שמטעם זה מעתיק רש"י הפירוש ד"ויש אומרים" ואינו מסתפק בהפירוש
 "מטורח הבהמות כו" - כי כל מ"ש בפירוש"י עה"ת (גם כשמעתיק
 מדרשי רז"ל וכדומה) מיוסד ובניו בעיקר על פשוטו של מקרא, ולא על

* בגו"א שם, שכונת רש"י ש"וישוכו" קאי על הקב"ה. אבל בפשוטות. קאי על המים (וכמפורש בכתוב: "וישוכו המים"). וכמו שפירש הגו"א עצמו ו, יד. וראה גם
 ברא"ם שם.

29 על עצם נכונותי להשפיל את עצמי כל כך ולעסוק
30 בהאכלת העולם, ובטיפול אף באלו השייכים לסוג של
31 "בהמות וחיות" לעומתי. והנה, על הכבוד אני מוכן
32 אמנם לוותר. אך מדוע מגיע לי לסבול קשיים כה
33 עצומים בעבודתי, עד כדי מחסור באכילה ובשתייה,
34 העלול לגרום להיפך מבריאות הגוף, והרי "היות הגוף
35 בריא ושלם מדרכי (עבודת?) ה' הוא"⁴⁹. ואם כך -
36 הוא טוען - מה לי וכו', אעזוב את השליחות ואחסוך
37 על ידי כך הרבה צער וייסורים!

38 על כך משיבים לו, שכבר היה לעולמים:
39 על נח מעידה התורה⁵⁰, שלמרות שחי בדור של
40 רשעים (בדורותיו) הוא היה "צדיק תמים". בנוסף לכך,
41 כל העולם ניצל בזכותו, והוא נבחר על ידי הקדוש-
42 ברוך הוא להיות השליח לדאוג לכלכלתם. למרות זאת
43 היה נח "גונח וכוהה דם". ומה הביאו לידי כך - טורח
44 הבהמות והחיות: עבודה קדושה זו של כלכלת העולם
45 גרמה לו להיות חולה, עד כדי יריקת דם ר"ל. ובכל
46 זאת הוא המשיך בעבודתו, והתמיד בה באופן של
47 "טורח".

48 והתורה, מלשון הוראה⁵¹, מספרת לנו זאת, כדי
49 שנלמד מכך. שאת השליחות המוטלת על כל יהודי
50 הוא חייב לבצע למרות כל הקשיים. יהי מה - על
51 השליחות לא ישפיעו הקשיים! ובמיוחד כאשר עדיין
52 אין הוא מגיע, תודה לה', למצב של "גונח...".

53 אמנם קשה: אם הקב"ה חפץ בכיצוע השליחות,
54 מדוע הוא מערים קשיים לפני השליח? התשובה לכך
55 היא, ש"חנם" מקבלים רק במצרים⁵². בענינים של
56 קדושה אין משיגים בקלות, אלא דוקא על ידי גייעה⁵³.
57 ואדרבה: ככל שהקשיים בעבודה רבים יותר, זוהי
58 הוכחה ברורה יותר שזהו ענין של קדושה, החשוב
59 ביותר עבורו⁵⁴.

1 אפילו בדקות שבדקות, הוא נענש "בארץ", בעולם
2 הזה, כדי שלא יחסר שכרו בעולם הבא. ולפיכך יוצא,
3 שהארי נשכו למען טובתו של נח⁴³.

4 אך פירוש זה אינו מובן: אמנם, הגיע לנח
5 ש"ישולם", אך כיצד ייתכן שהארי יכישו, שזהו ההיפך
6 מהנאמר במפורש "ורדו... בכל חיה"⁴⁴? אפילו כאשר
7 ידע ה"בן חמש למקרא" את דברי רש"י בהמשך⁴⁵,
8 שמפני שחטאו דור המבול הופקרו לחיות וכו', בכל
9 זאת קשה ביותר לומר כך על נח, איש צדיק תמים,
10 ועל כך שאיחר במזונות הארי? לפיכך צריך רש"י
11 להביא גם את הפירוש "מטורח הבהמות והחיות".

12 וכיון שהקושי על הפירוש "שאיחר..." גדול הרבה
13 יותר מהקושי על הפירוש "מטורח..." (מדוע לא
14 השפיע הטורח גם על בני נח⁴⁶) - לכן מביא רש"י את
15 הפירוש "מטורח..." תחילה, לציין שזהו הפירוש
16 העיקרי.

יא.

שליחות על אף כל הקשיים

17 בפירוש רש"י יש גם "יינה של תורה"⁴⁷, וההוראה
18 הנלמדת מכך בעבודת ה' היא:

19 כאשר יהודי זוכה ונבחר להיות שליח של הרבי
20 (שאינו לו, ח"ו, פניות אישיות בכך, אלא - להפצת
21 היהדות. ואמרו חז"ל "צדיקים דומין לבוראן"⁴⁸)
22 למטרת הזנת העולם במזון רוחני, והוא נתקל בקשיים
23 עצומים בעבודתו, עד כדי כך, שלפעמים חסרים לו
24 אפילו הצרכים ההכרחיים ביותר לקיום גופו, כאכילה
25 ושתייה וכדומה, ועלול להיגרם ר"ל נזק לבריאותו, הוא
26 עשוי לחשוב:

27 מעצם הבחירה בי להיות שליח, מובן, שיש לי
28 מעלות מיוחדות. ואם כך, צריך היה לתת לי כבוד רב

(45) נח ט, ה.

(46) שיש לומר מפני: (1) שהיו צעירים יותר, או (ועיקר) (2) שעיקר האחריות הרי היתה על נח (שהוא נצטווה ע"ז) ועוד י"ל בזה.

(47) היום יום ע' כד.

(48) ב"ר פס"ז, ה. ורש"י.

(49) רמב"ם הל' דיעות רפ"ד. וראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 60

הערה 9.

(50) ריש פרשתנו. ובפירוש"י שם: כ"ש שאילו ה' בדור צדיקים כו'.

(51) זח"ג נג, ב.

(52) ראה ספרי במדבר יא, ה. פירוש"י שם. וראה גם זהר שבעה ערה

35. סדרו נו, ד.

(53) זח"ב קכח, א. וראה בארוכה בלקו"ש ח"ה ס"ע 713 ואילך.

(54) ראה קונט"י העבודה פ"ו (ע' 44). לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 50

(43) ומה שרש"י כותב "ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם" (דלכאורה, בכדי לבאר הטעם מה שהארי הכישו מספיק שייבא את הכתוב "הן צדיק גו"). אבל מה נוגע לומר שכתוב זה נאמר עליו) - כי אלוהי זאת אינו מובן כלל המשך פירוש"י בפסוק שלאח"ז "מדת הדין הוא ונהפכה כו' ע"י תפלת הצדיקים (נח)". דלכאורה, בהיותו בתיבה ה' במצב ד"הכישו" שנענש על אשר חטא (עכ"פ - בדקות)?

ולכן מפרש רש"י "ועליו נאמר הן צדיק גו" - שגם אז כשהכישו הארי ה' צדיק. כי זהו ע"ד שה' מקטני אמנה (לעיל ז, ז); שאלת אברהם במה אדע (לפי' הא' דרש"י לקמן טו, ו); ותצחק שרה (יח, יב) וכיו"ב - שבכל זה צדיקים הם (ועד - שרש"י אינו מעיר שם מאומה ע"ד). והטעם י"ל בפשטות - כי חטא (בדקות) פעם אחת אפשר אפילו בצדיק. [ובפרט כאן אחרי שהכישו ארי שכבר נענש על חטאן].

(44) בראשית א, כח.

יב.

יש לבצע את השליחות בשמחה

1 כאשר יהודי משכנע את עצמו להמשיך בכל זאת
2 בביצוע שליחותו (על אף הקשיים הכרוכים בכך), הוא
3 עלול לעשות זאת באופן של "גונח", בהרהרו: כיון
4 שהתורה מצווה עלי לא לעזוב את עבודתי זו בשום
5 אופן, הרי "לצערי" אין לי ברירה.

6 על כך אומר רש"י, שהענין של "גונח..." הוא רק
7 לפי הפירוש הב', שהוא הטפל. ואילו לפי הפירוש הא'
8 והעיקרי אין כלל אפשרות של "גונח". כלומר, גם
9 כאשר הוא סובל יסורים מצד הגוף, ר"ל, הרי מצד
10 הנפש, שהיא עיקרו של האדם⁵⁵, אין הוא גונח כלל⁵⁶.
11 אדרבה: הוא שרוי בשמחה גדולה על זכותו לעסוק
12 בעבודה חשובה זו⁵⁷, ובמה נחשבים הקשיים וכדומה
13 לעומת מילוי השליחות⁵⁸.

14 אפשר לחשוב, שעבודה כה נעלית של קיום
15 שליחותו של הקב"ה בשמחה למרות היותה כרוכה
16 בייסורים ובעגמת נפש אפשרית רק אצל יחידי סגולה.
17 לכן קבע רש"י הוראה זו, שאין כלל ענין של "גונח..."
18 (לא בפירוש הלכות ממדרש אגדה, אלא) ב"פשוטו"
19 והרי פשוטו של מקרא קשור אפילו לאלו שהם עדיין
20 ילדים (ברוחניות).

יג.

ההסבר לשמחה מתקבל גם על ידי הגוף

21 אך היהודי שואל: אמנם, הוא יכול להשפיע על
22 עצמו לבצע את השליחות למרות הטרחה הרבה, עד
23 כדי "גונח...", שהרי יהודי הוא בעל קבלת עול⁵⁹, והוא
24 יבצע זאת מתוך קבלת עול. אך כדי לעשות זאת
25 בשמחה, כדי להרגיש זאת, עליו לקבל הסבר המתקבל
26 בשכלו על מה עליו לשמוח.

27 אילו הוא היה בעל דרגה נעלית, היה ההסבר פשוט
28 ביותר: כיון שהגוף אינו תופס מקום לעומת הנשמה,
29 אין יסורי הגוף הנבזה יכולים להפריע לשמחת הנשמה
30 בקיימה את רצון העליון⁶⁰. אך כיון שהוא איש פשוט,
31 כאמור לעיל, שרש"י קבע הוראה זו ב"פשוטו", והגוף

32 בכל זאת חשוב בעיניו, לכן כדי שהוא יעשה זאת
33 בשמחה, עליו לקבל הסבר שיתאים גם לגוף. לפיכך
34 הוא טוען: כיון שמצד הגוף הוא סובל ו"גונח", כיצד
35 יהא שרוי בשמחה?

36 על כך משיבים, שהענין של "גונח..." נלמד רק
37 מכך שהמלים "אך נח" מופיעות בהמשך ל"וימח את
38 כל היקום" (כדלעיל בסעיף ו'), ומן הביטוי "אך נח",
39 כדלעיל בסעיפים ג' וה'.

יד.

שמחה על ההצלה מה"מבול"

40 כאשר יהודי מתבונן בענין של "וימח..." של דורנו,
41 כאשר חלק חשוב ביותר של העולם נמחה ע"י
42 ה"מבול" (של דורנו) בגשמיות, (שזה שייך לגוף);
43 והוא מתבונן גם ב"וישאר אך נח", שהמלה "אך"
44 מבטאת בדרך כלל חידוש, כדלעיל, שהצלתו מהמבול
45 היא חידוש, שהרי ידע אינש בנפשיה מי הוא, וכמה
46 גדולים וטובים ממנו לא ניצלו,

47 הרי כאשר הוא חושב על כך לעומק, מובן גם מצד
48 הגוף שאין לו על מה להיאנח⁶¹. להיפך: עליו להיות
49 בשמחה עצומה על אשר הקדוש-ברוך-הוא הצילו
50 מה"מבול", כאשר הרבה גדולים וטובים ממנו טבעו
51 בו, ובנוסף לכך מזכים אותו בשליחות כה נעלית.

טו.

לזולת מגיע הכל

52 אפשר לחשוב, שכיון שיהודי צריך לשמוח אף
53 כאשר הוא "גונח", הרי לא נורא אם הוא יתנהג גם עם
54 זולתו בדרך זו.

55 על כך נלמדת ההוראה מפירוש רש"י בהמשך
56 "שאיחר מזונות לארי - והכישור": לזולתו עליו לספק
57 הכל בדיוק בזמן, ואם לאו הרי הוא נענש על כך ר"ל.

58 ממך עצמך דורשים "אתכפיא" אפילו בצרכים
59 ההכרחיים ביותר, כדברי אדמו"ר הזקן בתניא⁶²,
60 שתלמידי חכמים היו מרעיבים עצמם שתי שעות,
61 אף-על-פי שמובן שתלמידי חכמים לא אכלו מותרות.

59 ד"ה זה היום תש"ד סעיף ב'.

60 תניא פל"א (מ, ב).

61 א"י"ז סותר למשנת"ל ס"ב שזהו מצד נפשו דוקא - כי הכוונה

ב"נפש" שם הוא (גם) לנפש החיונית, שהיא עיקר לגבי הגוף עצמו.

62 פכ"ז (לד, ב), עפ"י שבת יו"ד, א.

55 ראה תניא פל"ב. שעהיה"א פ"ו (פ, סע"ב). ובכ"מ.

56 כי מכיון שב' הפירושים הם חלקים מתורת אמת, הרי מובן

שבפנימיות הענינים אינם סותרים זל"ז.

57 ראה רמב"ם סוף הל' לולב. תניא פכ"ו.

58 להעיר משר"ע אר"ח סרפ"ח (בשר"ע אדה"ד - ס"ב): התענית

הזה תענוג הוא לו.

טז.

על ידי קיום ההוראות מגיעים ל"נח נח"

- 14 כל פרט בתורה מדוייק לחלוטין. לפיכך, העובדה
15 ששתי הוראות אלו
16 - (א) שצריך להתמסר לביצוע שליחותו של
17 הקדוש-ברוך-הוא על אף מצב של "גונח", ולקיימה גם
18 אז בשמחה, (ב) לספק לזולת את כל צרכיו בזמן
19 הדרוש לו -
20 מופיעות ונלמדות במלים "אך נח", מוכיחה, שעל
21 ידי קיום ההוראות אלו מגיעים ל"נח" אשר בתחילת כל
22 הפרשה: "נח נח" פעמיים - "נייחא דעילאי" ו"נייחא
23 דתתאי"⁶⁶, עד אשר מגיעים למנוחה האמיתית ב"יום
24 שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁶⁷.

(משיחת ש"פ נח תשכ"ח)

- 1 אך לזולתך עליך לדאוג לספק כל צרכיו בדיוק בזמן,
2 בלי לבדוק אם הם הכרחיים או מותרות⁶³.
3 וכנגד הטענה, שאתה "צדיק תמים" וזולתך הוא
4 כ"בהמה וחייה" לעומתך, ומדוע עליך להשתדל עבורו
5 יותר מאשר לעצמך? - משיבים לכך שתי תשובות:
6 ראשית, אינך יכול להעריך את דרגתו של זולתך.
7 ייתכן בהחלט שהוא "ארי" ו"מלך"⁶⁴.
8 שנית, לו יהי כדברייך, שאתה ה"צדיק", הרי
9 אדרבה: "הן צדיק בארץ ישולם". כדי שהצדיק יגיע
10 לעולם הבא, וכן לדרגות נעלות בעולם הזה, כענין של
11 "עולמך תראה בחיך"⁶⁵, הוא צריך לסבול בעולם הזה.
12 אך לזולתך, אשר לדברייך איננו צדיק, מגיע כל טוב
13 גשמי.

65 ברכות יז, סע"א - ראה תניא פי"ד (כ, א).

66 ב"ר פ"ל, ה. ת"א ח, ג. אור התורה ר"פ נח.

67 סוף מס' תמיד.

63 ראה כתובות טז, ב ורש"י דברים טו, ח: אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו.
64 ראה פסחים נ, א: עליונים למטה ותחתונים למעלה.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' ב

- 8 ורבי יהודה בן בתירא סובר 'יש זיקה' אף בשני אחים, שהרי אמר
9 'אומרים לו לזה שקידש את אחות וזקתו המתן עד שיעשה אחיך
10 מעשה' ויבם את היבמה ויפקיע ממנה את זיקתה אליך, ואז תהיה
11 מותר בארוסתך. ואם כן די שיאמר רב יהודה שהלכה כמותו.
12 מתרצת הגמרא: אלא, אי אמר רב יהודה ה"ב, שהלכה כדברי
13 האומר יש זיקה,

- 1 שו"מרת יבם שמתה, אסור היבם באמה. מקשה הגמרא: אלא קסבר
2 'יש זיקה', ואם כן לימא 'הלכה כדברי האומר יש זיקה' וממילא
3 ישתמע שאסור באמה. מתרצת הגמרא: אי הנה אמר ה"ב, הנה
4 אמר ה"ב מילי כהר יבם, אבל כהר יבמים אין זיקה, משום שאין
5 ידוע למי מהם תזרקק לבטוף, על כן הוצרך רב יהודה לאסור את
6 אמה בין ביבם אחד ובין בשני יבמים.
7 דוחה הגמרא: והא בי פליגי התנאים בזיקה, כהר יבמים פליגי,

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' ב

- 10 אחד, שאין מצות יבום אלא במי שיש עליה זיקת יבם אהר, ולא
11 באשה שיש עליה זיקת שני יבמים. אבל חייבות הן בחליצה, שהרי
12 מן התורה אין המאמר קונה כלל, ואין שרה אלא אשת ראובן
13 בלבד, ונמצא ששרה ורבקה באות משני בתיים שונים, וכל אחת
14 מהן צריכה חליצה בפני עצמה. רבי שמעון אומר, מייבם לאיזו מהן
15 שצריכה, והולץ הוא לשניה וראה ציורן מחמת הספק. שכן יבומי
16 תרנייהו - לייבם את שתיהן לא הותר ללוי, משום דדלקא יש זיקה,
17 ונמצא ששתיהן נשי שמעון, והוון שתי יבמות האות

- 1 מייבמה, היתה נעשית אשתו לגמרי, והיתה נופלת לפני לוי ליבום
2 רק ממנו, ואילו לא היה עושה בה מאמר, היתה עדיין תחת זיקת
3 ראובן ונופלת ללוי רק מראובן. אך מאחר שעשה בה שמעון
4 מאמר הקונה רק מדרבנן, הרי היא נחשבת כקנויה לשניהם
5 ונחשבת כאשת שני מתים שנופלת לאחיהם מחמת שניהם. ואם
6 נפלה ליבום יחד עם רבקה אשת שמעון, אסרו חכמים לייבם את
7 שתיהן משום גזירה, שמה יאמרו שאף שתי יבמות הנופלות מבית
8 -[מאחו] אחד שתיהן מתייבמות. והסמיכו דבריהם על מה שצאמר
9 (דברים כה ד), 'זיקת אהר מהם וגו' יבמה יבא עליה, ומשמע מ'ומת

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' א

- 6 בעולמו, ואילו רבקה השניה חולצת ולא מתייבמת ללוי. שכן מאמר
7 קונה ביבמה במקצת, ועל כן נחשבת רבקה צרת ערוה של לוי
8 לחומרא לאוסרה ביבום, אבל אינו קנין גמור לפוטרה אף
9 מחליצה.

- 1 וחליצה משום שלגבי לוי היא אשת אחיו שלא היה בעולמו, ושניה
2 -[רבקה אשת שמעון] או חולצת או מתייבמת ללוי. ואם עשה בה
3 שמעון בשרה מאמר, ואחר כך נולד לוי האח השלישי [ציור ז], או
4 שנולד לו אה, ואחר כך עשה בה שמעון מאמר ואחר כך מת, שרה
5 הראשונה יוצאה ונפטרת מלוי משום שהיא אשת אחיו שלא היה

ילקוט לוי יצחק על התורה

כז

מספר י"ב מן לה"י, ואותיות א"ם נשאר דין כמו שהיו כמש"ש.

אמנם זהו ההמתקה בשם אלקים גופא, דהיינו בגבורות גופא, מה שהם מתמתקין ע"י חילופים באותיות הקודמין להם, דהיינו מה שמתמתקין בשרשן, שמובן שהשרש הוא קודם להענפים המסתעפים ממנו.

ואח"כ יש עוד מיתוק ע"י החסדים דהיינו שממשיכים חסדים דג' מקומות הללו, בינה, ז"א, מלכות, והם הממתקין את הגבורות דג' מקומות הללו. ועיין בלקוטי תורה³ בד"ה זאת תהי' תורת המצורע

רחמים, הם ג"ל ג', וזהו (בראשית לא, נב) ע"ד הג"ל הזה ביני וביניך, כי שם נקרא ע"ד, וג' אותיות אלו המתחלפות ג"ל ג', זהו (שם פסוק מת) הגל הזה ע"ד. ואמנם בהתגלות שם זה, אז פסקו מלמות, כי הוא רחמים.

4) ראה תניא פרק לא (עמוד לט, ב). המשך תער"ב חלק ג' עמוד א'ש"ז ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' סוף עמוד רנב ואילך. (ספר הערכים מערכת אותיות אל"ף עמוד שנ).

5) (בלקוטי תורה פרשת מצורע כד, ג) וז"ל: זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו וגו'. הנה מבואר בעץ חיים שער לו פ"ז שסיבת הנגעים הוא מחמת הסתלקות אור החכמה כי מצורע חשוב כמת וכתוב (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה כו' ע"ש. ולהבין זה קצת צ"ל ענין מוחין דאימא ומוחין דאבא, כי הנה מוחין דאימא הוא כמ"ש אם הבנים שמחה ע"י ההתבוננות נולד האהבה והשמחה ורשפי אש והוא בחי' הרצוא להסתלק וליכלל בעצמותו ית'. אך יש עוד בחי' שלמעלה מהאהבה ברשפי אש דהיינו מוחין דאבא שאור א"ס ב"ה שורה בחכמה עילאה ועי"ז נמשך הביטול עד שאין בו כח ויכולת להגבי' את עצמו בבחי' רצוא שהוא בחי' יש מי שאוהב, וזהו ענין ההשתחוואות שבשמונה עשרה וכמ"ש מזה בדוכתי טובא וכו'.

וזהו אם רץ לבך שוב לאחד. כי ע"י הביטול דמוחין דאבא נמשך בחי' שוב והוא המשכת אלקות למטה. ולהמשכה זו צ"ל הרחבת הכלים והן אותיות התורה שבכתב ותורה שבעל פה וכו'. ולכן מחמת הסתלקות מוחין דאבא שזוהו ענין צרעת דתרגומו סגירו דהיינו מחמת שאין נמשך בחי' שוב בכלים ואותיות דקדושה אי מבחי' הרצוא לכד יוכל להסתעף יניקת החיצונים, כמו שאחר ההתלהבות בתפלה אם אינו עוסק בתורה יוכל להתהוות מההתלהבות בחי' דינים קפידא וכעס ומזה נסתעף ג"כ יש וגסות כו' או תאוות רעות וכו', ובהסתלקות אור אבא יוצאין תמורתן הנגעים אותיות שמהם נמשך יניקת לחיצונים. וזהו ענין מצורע מוציא שם רע והיינו כמאמר רז"ל כל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה והם בחי' שם טוב, והמדבר לשון הרע שהוא הפך הטוב באותיות וכלים דקדושה וכו'.

והנה התיקון של הנגעים ורפואתן הוא ע"י והובא אל הכהן, כי הכהן הוא הממשיך אור אבא וכו', והוא המשכת בחי' השוב. והנה להבין פירוש אומרו והובא אל הכהן שמשמעו שביאו את המצורע אל מקום הכהן, והלא סמוך מיד ואמר ויצא הכהן אל מחוץ למחנה דמשמע להפך שהכהן יצא אליו חוצה.

וביאור הענין בעבודת ה', דהנה עם היות שסיבת הצרעת והנגעים הוא מחמת הסתלקות מוחין דאבא שהוא בחי' הביטול והשוב שמחמת זה נמשך יניקת החיצונים מבחי' הרצוא וההתלהבות דמוחין דאימא. והי' עולה על הדעת שתיקון המעוות הוא די ע"י העבודה בהמשכת מוחין דאבא לכד דהיינו בחי' השוב בעסק התורה שהיא המשכת מוחין דאבא בהאותיות והכלים כנ"ל, שע"י החזרת מוחין דאבא

והנה ההמתקה דשם אלקים הוא ע"י התחלפותו באותיות הקודמין לו אכדט"ם כמ"ש בפרי עץ חיים שער חג המצות¹. והחילוף הוא בג' אותיות לה"י² על כד"ט שמספרם ל"ג (ועיין בפע"ח³ ככוונת ל"ג בעומר). שנחסר

1) בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א וז"ל: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט"ם. והענין: כי אלף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי', אבל למד תתחלף בכ' הקודמת אלי', וכן הה' מתחלף בד' הקודמת אלי', עד אות י' נתחלף בט' הקודם אלי'. אך ש' של אלקים אמת שהיא מתחלפת, כי ש' דאלקים הוא מ"ם סתומה, ומתחלפת במ' פתוחה הקודמת אלי'. אך שלפי שלעולם כל אות מ' אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט"ם באות מ' סתומה, ואמנם בערך א' נקרא גם אות מ' מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות מ' שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.

והנה י"ם זה יותר פנימי מן שם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא"כ, שאם הי' נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנזכר בזוהר (פרשת פקודי דף רסב), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע"פ שבשם הוי"ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי"ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים, וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט"ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ"מ שתמצא אלקי"ם חיים, הוא רומז לשם זה. עיי"ש.

ראה שיחות קודש ה'תשל"ו ש"פ האיזנו (שבת תשובה) סעיף מב. 2) פירוש: כמבואר לעיל בהערה 7, דחילוף שם "אלקים" בהאותיות הקודמים הוא "אכדט"ם", והנה עיקר החילוף הוא בהאותיות אמצעים להי" – בחילוף אותיות הקודמים "פנינים" שהוא כד"ט, והחילוף במספר בין להי" (45) ובין כד"ט (33) הוא י"ב. – משא"כ האותיות "א-ם" אינו מתחלף בעצם, דאין אות קודם אות אלף, וגם המ"ם נשאר, (אף שמבואר בכמה מקומות (ראה לעיל פ' בראשית סימן מט) דנתחלף באות מ' פשוטה הקודם לו, אבל בין כך הוא נשאר באות מ', ועיקר חילוף האותיות הוא כד"ט, שהוא מספר ל"ג).

3) שער ספירת העומר פרק ז וז"ל: ענין ימי העומר, הנה מתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא בזמן העומר. וסוד הענין הנה הכ"ד אלף תלמידים שלו, היו מן המוחין דקטנות אלהי"ם, ולכן היו מקטרגים ושונאים זה את זה. והנה מספרם היו כ"ד אלף תלמידים.

והענין כי שם מוחין דקטנות הוא שם אלהי"ם, ואמנם יש בו ק"ך צירופים, ויש בו כ"ד צירופים שמתחילין באות אלף כנודע, ואלו הכ"ד, היו כולם שרשם מן כ"ד צירופי אלהי"ם המתחילין באות אלף, לכן היו כ"ד אלף תלמידים, כי הם מסוד צירופי האלף, ואלף ואלף הכל אחד...

ולהיותן שרשם מן הדינין, לכן בימי העומר שאז התעוררות המוחין אלו דקטנות, אז פגעה בהן מדת הדין של קטנות, ומתו בקטנותם. ובא ל"ג בעומר, אז נתגלה שם אכדט"ם שבבינה, שהוא חילוף של אלהי"ם, ולכן הוא יותר רחמים, משא"כ בחילוף הוי"ה, שהוא נהפך מרחמים לדין. אך חילוף שם אלהי"ם, מורה על התחלפות הדין לרחמים, ואלו הם סוד ה' גבורות דגדלות, וז"ס (ישע"י כד, ו) בטחו בה' עדי עד, הוא שם אכדט"ם גימ' ע"ד להיותו רחמים, לכן תלוי בו הבטחון, ולזה רמזו בזוהר פרשת וארא (כב), על פסוק זה, ושם נאמר כי עדי ע"ד הוא בבינה, ויובן עם מה שאמרנו כאן.

ואמנם מה שנתחלף שם אלהי"ם, הן ג' אותיות אמצעיות שהם כד"ט, כי אותיות א"ם אינן מתחלפות, ואותיות אלו המתחלפות מדין ונעשין

ילקוט לוי יצחק על התורה

כו' ע"ש.

וזהו⁸ שובה ישראל עד הוי' אלקיך, עד דוקא, ע"ד הוא מספר אכדט"ם⁹, היינו שישוב לבחי' עד, וזהו¹⁰ הצרי אין בגלעד, שצרי הוא רפואה, והיינו תשובה שהיא רפואה כדרז"ל¹¹, והוא בגלעד, הוא השם אכדט"ם שמספר כל השם הוא ע"ד, והאותיות שנתחלפו בו כד"ט מספרם ג"ל, היינו גלעד, ועיין במאורי אור¹² מע' גלעד, דע"י תשובה נעשה העלאת הדינין לשרשן ומתמתקין הגבורות בשרשן. (ועיין במדרש רבה¹³ פ' אמור בפסוק ולקחתם לכם

טוב בתכלית אזי התשובה גדולה יותר והוא כדכתיב (מלאכי ג, ז) שובו אלי ואשובה אליכם פירוש כמ"ש במ"א בפירוש כל ימיו בתשובה, דאין ר"ל על עבירות ח"ו דא"כ מהו כל ימיו אלא התשובה היא על הריחוק כי אף שהוא עושה טוב ומקיים המצות, עכ"ז יכול להיות עדיין בבחי' יש ודבר וגם אפילו אהבה עדיין הוא בבחינת יש מי שאוהב ועיקר התשובה הוא כמו שכתוב והרוח תשוב אל האלקים כו' דהיינו שירצה לשוב למקורו ושרשו וכו'.

והנה תשובה זו היא אל בחינת התורה, שהתורה נקרא משל הקדמוני שהיא משל ולבוש לבחינת קדמוני של עולם מה שאינו בגדר עלמין כלל שהוא עצמות אור א"ס ממש, וכמשנת באגה"ק בד"ה דוד זמירות קרית להו ועמ"ש בד"ה ואהי' אצלו אמון וכו'.

והנה ג' תשובות הנ"ל, הם נגד ג' בחינות נשמות, דעשי' יצירה בריאה, והן בכלל ג' בחינות נפש רוח נשמה, שצריך לבררם ולתקנם ולהעלותם למעלה ע"ג ג' תשובות הנ"ל, ופירוש כי התשובה הא' של סוד מרע היא של בחי' נפש, ובחינת עשי' והיא קרובה יותר לחטא גמור מפני שעולם העשי' הוא קרוב למדרג הקליפות והיצונים שהוא היצר הרע, לכך הנפש דעשי' יכולה לעשות עבירה גמורה וכמ"ש נפש כי תחטא. והתשובה שלו הוא לעקור רצונו מן הרע וע"י עקירת רצונו מעורר לעילא שלא יומשך חיות לחיצונים מרצון העליון כו'. והתשובה הב' הוא של בחי' רוח ובחינת יצירה. והתשובה הג' היא של בחי' נשמה ולכן צריך לשוב יותר מעומק הלב וכו'. ע"ש.

ראה בכ"ז לקוטי שיחות חלק לט, שיחות על אגרת התשובה – שיחה ב' (עמוד 128). שיחה ה' (עמוד 79). שיחה ז' (עמוד 90) ובהערות שם.

(8) הושע יד, ב.

(9) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל שיר השירים א, ב וז"ל: ר"ת 'כי טובים' דודיך' ימין הוא כדט"ם, וחסר מזה השם אות א' להיות חילוף אלקים כנודע, וזה השם נמשך אלי' מן הבינה הנקרא יין משם ס"ג שבה, ועם י' אותיותיו ע"ג כמנין כדט"ם, ועם תוספות א' כנגד השם נעשה אכדט"ם, והא' הזו לוקחת משם אהי"ה ושם זה עולה ע"ד שהם סוד ע' וד' גדולה דשמע. עכ"ל. (וראה לעיל הערה 9).

(10) ירמ' ח, כב. ופירש במצודת דוד וז"ל: הצדי, הוא נטף המוזכר בסממני הקטרת והוא שרף האילן, והוא מיוחד לרפואה, וכן קחו צרי למכאוב (ירמ' נא).

ובמצודת דוד פירש, וז"ל: הצרי אין בגלעד, וכי אין בגלעד צרי לרפאות בו החולי הלא שם הוא מקום הצרי וכו'.

(11) יומא פו, א. א"ר חמא ב"ר חנינא גדולה תשובה שמביא רפואה לעולם שנא' (הושע יד, ה) "ארפא משובתם אוהבם נדבה".

(12) וז"ל: גלעד היינו שם אכדט"ם, ע"ד, ואותיות המתחלפות ג"ל, היינו גלעד.

(13) ויקרא רבה פרשה ל, ז וז"ל: ולקחתם לכם ביום הראשון, זה ט"ו, ואתה אומר ביום הראשון, ר' מנא דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר'

בפי' והובא אל הכהן ויצא הכהן, ע"ש. ומובן שהובא אל הכהן הוא כמו מיתוק הגבורות בשרשן, ויצא הכהן הוא המשכת החסדים הממתקין את הגבורות.

וענין מה שמתעורר הדין הוא מפני שלא קיימו תורה ומצות, שבמצות גופא יש ב' חלקים מצות עשה ומצות לא תעשה, והוא מל"ת שמור הוא במלכות, ומ"ע זכור הוא בז"א, ולימוד ועסק בתורה הוא בבניה.

הנה כשלא עסקו בתורה ולא קיימו מ"ע ועברו על מל"ת רחמנא ליצלן, מתעוררים הדינים וגבורות דבינה ז"א ומל', השם אלקים שבג' מקומות הללו.

וכדי להמתקן דהיינו להמתיק את הגבורות, שם אלקים, בשרשן, ע"י חלופם באותיות הקודמין אכדט"ם, הוא ע"י תשובה, שענין תשובה הוא מה ששב מדרכו הרעה ותוור למקורו, והוא הוא ענין העלאת הגבורות לשרשן.

תשובה תתאה במלכות, בעל תשובה תתאה בז"א, תשובה עילאה בבניה, ועיין בלקוטי תורה⁷ בד"ה מה טובו

בז"א כמקדם יתוקן הדבר כי אור אבא דוחה יניקת החיצונים כנ"ל. אך באמת אי אפשר להמשיך המוחין דאבא בז"א, בלתי שיתחיל מתחלה לתקן המעוות בפגם שהי' במוחין דאימא, כי תשובה באותו מקום ואז אח"כ ימשיך המוחין דאבא, והיינו שצריך לעורר בחי' הרצוא וההתלהבות הנמשך ממוחין דאימא ואח"כ יתחברו לבחי' הביטול דמוחין דאבא בחי' ואם רץ לכך שוב לאחד וכו'. אבל קודם התעוררות הרצוא שממוחין דאימא א"א להמשיך המוחין דאבא וכו'.

ובזה יש לפרש פירוש והובא אל הכהן ואח"כ ויצא הכהן, והובא אל הכהן, היינו ענין התעוררות הרצוא הנמשך ממוחין דאימא ושיבוא הרצוא ויוכלל בבחי' ביטול דמוחין דאבא וכו'.

והנה לזאת עיקר עבודת האדם להיות אחר הרצוא בחי' שוב שהרצוא אינו אלא התחלה לעורר הנפש אבל העיקר הוא ההמשכה בכלים רבים דאותיות התורה ובמצות עי"ש.

(6) "כי תורה ניתנה ביום הני' לספירה, הוא שער הני' דבינה, ובמ"ת כתיב וידבר אלקים את כל הדברים, הוא שם אלקים דבינה, ועשרת הדברות הם בבניה, וכמ"ש בלקו"ת בהביאור דזאת חקת התורה (נז, ג) ע"ש, ועל לימוד התורה איתמר אלף בית אלף בינה בשבת פ' הבונה (קד). הרי שהתורה הוא בבניה" (לקוטי לוי יצחק כאן).

(7) (לקוטי תורה פרשת בלק עג, ב) וז"ל: והנה יש שלשה מיני תשובה. האחד היא התשובה תתאה שיהי' סוד מרע בתכלית שלא יפגום בעונות גשמיים במחשבה ודבור ומעשה, וצריך לעשות תשובה להתחרט על העבר ולעקור את רצונו מן הרע כו' שלא ירצה להפרד מיתורו ואחדותו ית' וכו'.

והתשובה השנית היא התשובה בבחינת ועשה טוב, דהיינו שאע"פ שהוא סוד מרע בתכלית, אך שהוא ממעט במצות ועשה טוב לייגע את עצמו בתורה ותפלה, היינו עצלות וכו'.

והנה ענין תשובה זו בועשה טוב שיהי' עושה המצוה בשמחה וטוב לב ולא מצות אנשים מלומדה, ועיין מ"ש ע"פ אסרי לגפן בענין כבס ביין לבושו כו' (תורה אור פ' ויחי מו, ד), ומ"ש בד"ה לכן אמור לבני ישראל כו' (שם נז, ב).

והתשובה השלישית היא שאע"פ שהיא סוד מרע בתכלית וגם ועשה

ביום הראשון, ובילקוט רמז תרנ"א, שמחילת עונות ע"י התשובה נחלקה לג' שלישים ע"ש, היינו הג' תשובות

הנ"ל). אך המיתוק הב' שאחר זה, דהיינו המיתוק בהמשכת החסדים להמתיק את הגבורות הוא ע"י קיום המצות, שמוכן שמה שמקיימים המצוה אח"כ הוא כמו המשכת האור בהכלי וכו', שממשיכים האור דחסדים. וזהו צח"ק עשה לי אלקים, שנעשה צח"ק¹⁴ ותענוג מההמתקה דשם אלקים ג' פעמים, מתחלה בחילוף ג' פעמים אכד"ט¹⁵, שהחילוף הוא ג' פעמים כד"ט¹⁵, ואחר כך דחסדים, הוא מספר צח"ק במכוון. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רג ואילך

לוי אמר משל למדינה שחייבת ליפס (פי' מס) למלך, והלך המלך לגבותה, בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו, התיר (פי' הניח לשון ויתור) להם שליש מדמוסא שלהם, בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו התיר להם עוד שליש, כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו והתיר להם הכל, אמר להון מלכא מה דאזל אזל מן הכא נחיל חושבנא (פי' מה שהלך ועבר ואין אני אזכרנו מעתה מן הכא, מכאן ואילך נתחיל לחשוב). כך בערב ר"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן, ומר"ה ועד יום הכפורים היחידים מתענין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן, וביום הכפורים כולן מתענין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזיל אזל מן הכא ולהלן נחיל חושבנא, ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות, זה עוסק בסוכתו, וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה ואומר להם מה דאזל אזל מן הכא נחיל חושבנא לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון.

14 ראה תורה אור יז, ד ואילך. לקוטי שיחות חלק א עמוד 30. חלק ג עמוד 786. חלק כ עמוד 342. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד רצו. לקמן פרשת תולדות סימן קצז.
15 פירוש: ג' פעמים חילוף אותיות כד"ט (3 × 33), נגד המתקת הגבורות, הוא מספר 99, וכן עוד הפעם ג' פעמים כד"ט (3 × 33 = 99) להמשיך החסדים, 198 = 99 + 99, מספר צח"ק.

נקודות משיחות קודש – מזמור קיג מתוך "תהילות מנחם"

ד"ו – רם על כל גויים הוי' על השמים כבודו. מי כהוי אלקינו המגביהי לשבת. המשפילי לראות בשמים ובארץ

טענת אוה"ע ותשובת ישראל

א. מבואר בחסידות¹ שטענת אומות העולם היא "רם על כל גויים הוי'" – שהקב"ה מצד רוממותו אינו נמצא בארץ וכל אשר בה, כי זוהי השפלה אצלו ית', אלא רק "על השמים כבודו" – בעולמות רוחניים שמשגיגים את גדולתו שם הוא נמצא. וטעותם נובעת מהמחשבה שהתהוות הבריאה היא באופן של השתלשלות מעילה לעלול (ע"ד שכל ומדות), שהעילה והעלול הם בערך זה לזה, שהעלול יודע ומשיג את עילתו², ולכן ב"שמים" שמשגיגים את "כבודו" שם הוא נמצא, משא"כ בארץ. אך האמת הוא כמו שישראל אומרים שהתהוות הבריאה (אינה באופן של עילה ועלול, אלא) באופן של יש מאין, שזהו ענין שבאין ערוך כלל. וגם "השמים" הם בבחי' השפלה אצלו ית', וכמ"ש³ "היושבי בשמים", ומדייק הזהר⁴ שהי' צריך להיות כתוב "היושב בשמים" בלי יו"ד? אלא שהיו"ד מורה על קטנות והשפלה יתירה, היינו, שבנוסף להשפלה שיש בכללות ענין הישיבה שקומת האדם נשפלת, הנה התהוות השמים היא השפלה יתירה, ומצד זה שזוהי השפלה אצלו ית', אין הבדל בין שמים לארץ, ושניהם שווים אצלו ית'. וזהו (הפירוש ב)מ"ש בפסוק שלאחרי זה "המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ": שלהיותו "מגביהי לשבת" – מרומם כ"כ, הוא יכול להיות "משפילי לראות בשמים ובארץ" – בשווה⁵.

1 ראה סידור עם דא"ח ע' רלו, ב. לקו"ת שה"ש מ, ד ואילך.
2 אג"ק ס"כ (קכט, סע"ב ואילך).
3 תהלים קכג, א.
4 ח"ג רסה, ב.
5 מד"ה כנשר יעיר קנו ה'תשכ"ב.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נח

(”נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו”) רומז להתחלת גילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים, לאחרי חצות דאלף הששי, ”כמ”ש האריז”ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה”, עד לגילוי באופן ד”יתפרנסון”¹⁰, הבנה והשגה, בתורת חסידות חב”ד, ובאופן ד”פוצו מעיינותיך חוצה”, עד לשלימות ההפצה חוצה בדורנו זה.

וענין זה נעשה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה – ”תורה חדשה מאתי תצא”, לימוד פנימיות התורה על ידי משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד ”כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים”¹¹, די”ל, שדוגמת זה ה' גם בזמן המבול, שהעולם כולו ה' מכוסה במים (כמו בהתחלת הבריאה שהי' ”כל העולם כולו מים במים”¹²), ע”ד ובדוגמת תכלית השלימות ד”כמים לים מכסים” לעתיד לבוא¹³.

ספר השיחות ה'תשמ”ח

ה, ח – וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה

ג. וישלח את היונה וגו', רמזו גם כן כל זאת הפרשה על העתיד וכן אמרו במדרש הנעלם (תקו”ז תכ”א מה, ב) כי בענין היונה רמזים הגלויים וכנסת ישראל היא משולה ליונה דכתיב (שיר השירים ב, יד) יונתי בחגוי הסלע, ובעונה נשתלחה ונתגרשה כדכתיב (ירמי' טו, א) שלח מעל פני. וזהו וישלח את היונה מאתו בגלות בבל ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה שהכביד מלך בבל עולו עליהם וכתיב שם (ירמי' יג, טז) ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף.

ותשב אליו אל התיבה שחזרה בתשובה וקבלה. וזהו וישלח ידו ויקחה כדכתיב (יחזקאל א, ח) וידי אדם מתחת כנפיהם, חזרה לחטוא כבראשונה ויוסף שלח את היונה בגלות יון. ותבא אליו היונה לעת ערב שחזרה בתשובה. ולפי שגלות יון החשיך פניהם של ישראל כשולי קדירה, אמר לעת ערב לפי שחשך עליהם היום וערבה כל שמחה. והנה עלה זית טרף בפ”י לולי שהעיר השם רוח הכהנים המשוחים בשמן זית שהם חשמונאי ובניו כמעט אבדה שארית ישראל...¹⁴

אח”כ חזרה לחטוא כבראשונה וגלתה גלות רביעי הוא גלות אדום, וזהו ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את היונה בגלות אדום ולא יספה שוב אליו עוד היא מעצמה אלא שהקב”ה יעורר אותה ויקימה מעפרה כדכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת. וזהו נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל שפירושו לא תוסיף קום מעצמה אלא שהקב”ה יסייעה ויתן לה יד. וזהו אקים את סוכת דוד, וזהו ולא יספה שוב אליו עוד מעצמה לפי כובד הגלות והשעבוד עד שהשם יסייעה.

צדור המור¹⁴

ו, ט – אלה תולדת נח נח איש צדיק וגו'

א. אלה תולדות, ו' פרשיות מתחילין ראשי פרקים בא' כמו [אלה תולדות נח], אלה פקודי, אם בחוקותי, אלה מסעי, אלה הדברים, אתם נצבים, וכן ו' פרשיות שפסוק האחרון מתחיל בא' פרשת וישלח מסיימת אלוף, פרשת בהר סיני מסיימת את שבתותי, אם בחקותי מסיים אלה המצות, שלח לך מסיים אני ה', אלה מסעי מסיים אלה המצות, ראה מסיים איש כמותת ידו, להודיעך ו' אלפים שנה הווה העולם. ד' פרשיות מתחילין באלה וב' מתחילין אם, אתם, להודיעך ד' אלפי תורה וימות המשיח שילמדו תורה וב' אלפים תוהו בלא תורה כן ב' פרשיות פסוק אחרון מתחילין אלה והד' ענין אחר, וכשתמנה התחלת ו' פרשיות הם אלה אלה אם אלה אתם בגימטריא עדו”ת נאמנה”ה (עיין תהלים יט, ח) לומר עדות ה' נאמנה על זה שו' אלפא הוה העולם.

פירוש הרוקח

ז, יא – בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו

ב. מבואר בדרושי חסידות ש”בתיבת נח ה' דוגמת ומעין לעתיד לבוא, שהרי בתיבת נח היו כל החיות וכל הבהמות יחד, ועכ”ז לא עשו רעה זה לזה כלל ולא השחיתו זה לזה, שנמצא גם עכשיו גר זאב עם כבש . . . הכל יחד בתיבה . . . מעין לעתיד לבוא שלא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשיי, ”תיבת נח היא מ”ם סתומה שבפסוק? לסרבה המשרה, ולכן שם ולשלוש אין קץ, וגר זאב עם כבש כו”¹⁵, היינו, שפרשת נח קשורה עם תכלית השלימות דלעתיד לבוא.

ועל פי זה יש לומר, שמה שכתוב במדרש¹⁶ שנח “עולם חדש ראה” – קאי (לא רק על חידוש העולם כפשוטו, לאחרי המבול, אלא) גם על החידוש דלעתיד לבוא, “השמים החדשים והארץ החדשה”, וכדאיתא במדרש¹⁷ על הכתוב “וערבה לה” מנחת יהודה וירושלים כימי עולם גו”¹⁸, כימי עולם כימי נח”.

ולפני זה – גם החידוש בתורה, “תורה חדשה מאתי תצא”:

על הפסוק¹⁹ “בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו” – איתא בזה”ש²⁰: “ובשית מאה שנין לשתייתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבוע דחכמתא לתתא וכו' וסימנך בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו”²¹, היינו, שהתחלת המבול

(1) המשך וככה תרל”ז פרק זה.

(2) ישעי' ט, ו.

(3) אור התורה פרשתנו (כרך ג תרע, א).

(4) בראשית רבה פרשתנו פ”ל, ח.

(5) ויקרא רבה פ”ו, ד. איכה רבה בסופו. ועוד.

(6) מלאכי ג, ד.

(7) פרשתנו ז, יא.

(8) חלק א קיז, א.

(9) אגרת הקודש סימן כו (קמב, ב).

(10) תקו”ז ת”ו בסופו. ראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 136 הערה 35. וש”נ.

(11) ישעי' יא, ט. רמב”ם סיום וחותם ספר ה”ד.

(12) בראשית רבה פ”ה, ב. וראה שם, א. לקוטי שיחות חלק ל ע” 16.

(13) ראה בארוכה לקוטי שיחות שם ס”ה ואילך.

(14) ר' אברהם סבע ז”ל, ממוגורשי ספרד.

♦ יום ראשון כ"ה תשרי ♦

ו (ט) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה
ט אֵלֶּיךָ תּוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ גִּבֹּר זַכַּי שְׁלִים הָיָה
בְּדֹרוֹתָיו בְּדַמְלָתָא דִּי הִלִּיף נֹחַ:
בְּדֹרוֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּף־נֹחַ:

כ"ה אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ אִישׁ צַדִּיק • הוֹאִיל וְהוֹכִירוּ, סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י) "זָכַר צַדִּיק לְכַרְכָּה". דָּבָר אַחֵר: לְלַמֵּד שֶׁעַקֵר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מַעֲשִׂים טוֹבִים. בְּדֹרוֹתָיו • (סנהדרין קח) יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה, כָּל־שֶׁפֶן שְׂאֵלוֹ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר. וְיֵשׁ שְׂדוּרְשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאֵי, לְפִי דוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק, וְאֵלּוֹ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, לֹא הָיָה נֶחֱשֵׁב לְכֹלֵם. אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּף־נֹחַ • וּבְאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (לקמן כד) "אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו", נֹחַ הָיָה צָרִיף סַעַד לְתַמְכוֹ, אֲבָל אַבְרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק וּמְהַלֵּף בְּצַדְקוֹ מֵאֲלֵינוּ. הִתְהַלֵּף • לְשׁוֹן עֶבֶר, וְזֶהוּ שְׁמוֹשׁוֹ שֶׁל ל', בְּלִשׁוֹן כְּבֹד מְשֻׁמֶשֶׁת לְהַבָּא וּלְשַׁעֲבֵר בְּלִשׁוֹן אַחֵד: (שם

אשל אברהם

"אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו" - לְקַמֵּן כַּד, מ. וּבְדַפְדוּר הוֹבָא גַם הַפְּסוּק (לקמן יא, א) "הִתְהַלֵּף לְפָנָיו". וּמֵה שֶׁבְּדַפְּסוּסִים הָאֲחֵרִים אֵינּוּ, יֵשׁ לוֹמֵר: מִשׁוֹם שֶׁ"הִתְהַלֵּף נֹחַ" הוּא לְשׁוֹן עֶבֶר, וְעַל כֵּן מְבִיא פְּסוּק בְּדוּגְמָא לְזֶה הָאִמּוֹר אֲבָרָהָם שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן עֶבֶר, וְזֶהוּ "הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו", וְאֵלּוֹ "הִתְהַלֵּף לְפָנָיו", זֶהוּ צִיּוּי לְעֵתִיד (נפש הגר). וְכֵן מְשַׁמַּע מִהַמְשֵׁף לְשׁוֹן רִשׁוֹ: "אֲבָרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק וּמְהַלֵּף בְּצַדְקוֹ" (בְּלִשׁוֹן עֶבֶר).

נֹחַ הָיָה צָרִיף סַעַד לְתוֹמְכוֹ - לְכֹן נֶאֱמַר "אֶת הָאֱלֹהִים", כְּלוֹמֵר, עִם הָאֱלֹהִים וּבְעֵזְרָתוֹ.

אֲבָל אַבְרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק וּמְהַלֵּף בְּצַדְקוֹ מֵאֲלֵינוּ - כְּלוֹמֵר, הִתְהַלֵּף בְּצַדְקָתוֹ לְפָנָיו הָאֱלֹהִים בְּחַחֹת עֲצֻמוֹ.

הִתְהַלֵּף - לְשׁוֹן עֶבֶר. וְזֶהוּ שְׁמוֹשָׁה שֶׁל ל' בְּלִשׁוֹן כְּבֹד - ה"לְבוּשׁ" כְּתֹב שֶׁהַפְּנֵה מֵה שְׁהַלְמָ"ד כָּאֵן הִיא דְּגוּשָׁה, כִּינּוֹן שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן הַתְּפַעֲל. וְלְכַאוּרָה כֵּן מוֹכַח מֵהַדּוּגְמָאוֹת שֶׁהִבִּיא רִשׁוֹ, שְׁדַיִיק לְהִבִּיא פְּסוּקִים שֵׁשׁ בָּהֶם לְמַ"ד דְּגוּשָׁה. אִךְ בְּסִפְּר הַזְּקוּרָוֹן וּבְ"גוֹר אֲרִי"ה גוֹרְסִים: "וְזֶהוּ שִׁימוּשָׁה שֶׁל ה"א בְּלִשׁוֹן כְּבֹד", כִּי הַלְמָ"ד אֵינָה מְשֻׁמֶשֶׁת אֲלָא הִיא מְשֻׁרַשׁ הַמְלֵאָה, וְלְכֹן בְּהִכְרַח שֶׁהַפְּנֵה לְה"א שֶׁבְּלִשׁוֹן הַתְּפַעֲל, שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּבֹד, וְהִיא מְשֻׁמֶשֶׁת הֵן בְּלִשׁוֹן עֶבֶר וְהֵן בְּלִשׁוֹן עֵתִיד.

מְשֻׁמֶשֶׁת לְהַבָּא וּלְשַׁעֲבֵר בְּלִשׁוֹן

בְּדוֹרוֹת שֶׁל צַדִּיקִים (רא"ס). בְּגִמְרָא וְרִשׁוֹי שָׁם: "בְּדוֹרוֹת אֲחֵרִים". וּבְ"נִחְלַת יַעֲקֹב" כְּתֹב שֶׁהַפְּנֵה לְעֵשְׂרָה דוֹרוֹת שֶׁמֵּאֲדָם יַעֲד נֹחַ שְׁהִיוּ בָּהֶם צַדִּיקִים. הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר. וְיֵשׁ שְׂדוּרְשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאֵי - רַבִּי יוֹחָנָן בְּגִמְרָא שָׁם. רַבִּי יְהוּדָה בְּב"ר שָׁם. מְדַרְשׁ תַּחֲנוּמָא שָׁם. וּמֵה שְׂדוּרְשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאֵי, אִף שֶׁאֲפִילוֹ בְּגִנוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דָבָר הַכְּתוּב, הוּא כְּדִי לְלַמְדֵנוּ, שֶׁאִף שֶׁהַתּוֹרָה מְגִדֶּרָה אוֹתוֹ צַדִּיק, הִרִי שֶׁכְּמָה עֵינֵינוּ מִמְעֵשׂוֹ לֹא הָיוּ בְּתַכְלִית הַצְּדָקוֹת (כְּמוֹ מֵה שֶׁהִיָּה מִקְטַנֵּי אֲמוּנָה, וְכֵן שֶׁלֹּא הַתְּפַלֵּל עַל אֲנָשֵׁי דוֹרוֹ וְכוּ'), וְאִסּוּר לָנוּ לְלַמּוֹד מִמְעֵשׂוֹ אֵלּוֹ (הַר"ב).

לְפִי דוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק - וְדוֹרְשִׁים כֵּן מֵהַתִּיבּוֹת "צַדִּיק .. בְּדוֹרוֹתָיו" (רא"ס). וְאֵלּוֹ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם - רַק בְּסוּף יָמָיו הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁפֶן אַבְרָהָם הָיָה כֵּן גַּח כְּשִׁמְתָה נֹחַ (ראב"ט).

לֹא הָיָה נֶחֱשֵׁב לְכֹלֵם - וְזֶהוּ "בְּדוֹרוֹתָיו", וְהַפְּנֵה לְעֵשְׂרָה דוֹרוֹת שֶׁמֵּנַח עַד אַבְרָהָם, וְלֹא בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְאֵילָף (נחלת יעקב). וּמִתּוֹךְ גִּנוּתוֹ שֶׁל נֹחַ אָנוּ לְמִידִים אֶת גוֹדֵל צַדְקָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁבִּיחַס לְאַבְרָהָם - נֹחַ "לֹא הָיָה נֶחֱשֵׁב לְכֹלֵם" (וְלֹא רַק שֶׁלֹּא הָיָה נֶחֱשֵׁב לְצַדִּיק), אֲלָא לְשׁוֹם מְצִיאוֹת חֲשׂוּבָה.

אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּף נֹחַ - וּבְאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: ["הִתְהַלֵּף לְפָנָיו"], - לְקַמֵּן יו, א. כ"ה בְּדַפְּרִיִר.

(ט) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ אִישׁ צַדִּיק - הוֹאִיל וְהוֹכִירוּ - שֶׁאֲמַר "תּוֹלְדוֹת נֹחַ". אֲבָל אֵינּוּ כְּנִתּוֹ בְּמֵה שֶׁהוֹכִירוּ לְעֵיל בְּפְּסוּק ח: "וְנֹחַ מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'" כְּמוֹ שֶׁכְּתֹב ה"לְבוּשׁ", כִּי הַפְּסוּק מִתְחִיל בְּ"אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת", וְהַכֵּל הוּא שֶׁכֵּל מְקוֹם שֶׁנֶּחֱטַב "אֵלֶּה", אֵינּוּ הַמְשֵׁף לְמֵה שֶׁלְּפָנָיו אֲלָא עֵינֵן חֵדֶשׁ. וְיֵשׁ לוֹמֵר שֶׁלְכֹן הִעֲתִיק רִשׁוֹ בְּתַחֲוִילַת פִּירוּשׁוֹ אֶת תִּיבַת "אֵלֶּה", לוֹמֵר שֶׁזֶהוּ עֵינֵן חֵדֶשׁ, וְלֹא הַמְשֵׁף לְפְּסוּק שֶׁלְּפָנָיו (הַר"ב).

סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ - וְאֵמַר "נֹחַ אִישׁ צַדִּיק וְגוּ", וְלֹא זֹאת אֵינּוּ מְקוֹם לְתַאֵר אֶת מַעֲלוֹתָיו שֶׁל נֹחַ בְּהַקְּשֵׁר לְ"תּוֹלְדוֹת נֹחַ", אֲלָא הָיָה עֲלָיו לְכַתּוּב מִיָּד: "וַיּוֹלֵד נֹחַ וְגו'".

שֶׁנֶּאֱמַר - מְשֻׁלֵי יו. "זָכַר צַדִּיק לְכַרְכָּה" - בְּרִשׁוֹי שָׁם: "הַמְזַכֵּר צַדִּיק, מְכַרְכוֹ". וְרִאָה גַם רִשׁוֹ לְקַמֵּן יח. יח.

דָּבָר אַחֵר: לְלַמֵּד, שֶׁעַקֵר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מַעֲשִׂים טוֹבִים - וְלְכֹן הוֹכִיר תּוֹחֵלָה: "נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים וְגו'", וְרַק אַחַר כֵּן: "וַיּוֹלֵד נֹחַ".

בְּדוֹרוֹתָיו - יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ - רִישׁ לְקִישׁ בְּסִנְהֶדְרִין קח. א. רַבִּי נְחֻמִּיָּה בְּב"ר ל. ט. מְדַרְשׁ תַּחֲנוּמָא ס"ו.

דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה, כְּלִשְׁבֵן שְׂאֵלוֹ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים - בְּדוֹר שֶׁל צַדִּיקִים. וְדוֹרְשִׁים כֵּן מֵהַתִּיבּוֹת הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו, וְכִלְשֶׁפֶן אִם "הָיָה"

(א) "קום התהלך", להבא. "התהלך נח", לשעבר. (שמואל א יב) "התפלל בעד עבדיך", להבא. (מלכים א ח) "ובא והתפלל אל הבית הזה", לשון עבר, אלא שהיו שבראשו הופכו להבא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק טו פרשת נח)

הזוהר מסביר את ההבדל בין התנהגותו של נח לבין הצדיקים שהיו אחריו, שנח לא התפלל על דורו "לא בעא רחמין על עלמא", ולכן מכוונים מי המבול בכינוי "מי נח", "דביה הווי תלין, דלא בעי רחמי על עלמא" (=שבו היו תלויים, שלא בקש רחמים על העולם), ואילו הצדיקים שבאו אחריו מסרו את נפשם בשביל בני דורם, כפי שמוצאים שמושה רבינו אמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 19 – מתוך 'לקראת שבת')

צדקתו של נח

נח איש צדיק תמים הנה גדולתו

יש מרביתנו דורשים אותו לשבח, כל־שכן שאלו הנה גדור צדיקים הנה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו הנה צדיק, ואלו הנה גדורו של אברהם לא הנה נחשב לכלום (ו, ט. ובפירוש רש"י)

בדעת ה'יש דורשים לגנאי צריך להבין: מאי טעמייהו דדרשינן לגנאי ולא לשבח, ובפרט ש"אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב" ועל־אחת־כמה וכמה שהתורה לא תדבר בגנותו של נח?

ויש לומר הטעם בזה: כלל זה - שהתורה אינה מדברת בלשון מגנה - מתניח רק לספורי התורה; מה־שאי־כן בדבר הלכה, שם משתמשת התורה בלשון הברורה ביותר, הגם שהיא לשון בלתי נקייה, כי פסק הלכה צריך להאמר בלשון הברורה ביותר, שלא יהיה מקום לטעות בנוגע למעשה.

ועל־דרך־זה בנדון־דין, בהוספת התבה "בדורותיו" - לגנאי, מתפנת התורה לשלל טעות בנוגע להנהגה בפעל: מצינו כמה ענינים בהנהגת נח המורים על כך שצדקתו לא היתה בשלמות (ראה בפירוש רש"י ו, ט. ובפרשתנו ז, ז), ולכן, אם התורה היתה מסתפקת בתאור צדקתו של נח, הנה מקום לטעות וללמד מהנהגות אלו הבלתי־רצויות, ומשום הכי מוסיף הכתוב תבת "בדורותיו", להורות לנו שהנהגות אלו בלתי רצויות, ואין ללמד מהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות חלק ה, עמוד 279 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הצלה מטרדות הפרנסה

נח איש צדיק תמים הנה גדולתו

בדורותיו - יש שדורשין אותו לגנאי. לפי דורו הנה צדיק, ואלו הנה גדורו של אברהם לא הנה נחשב לכלום (ו, ט. ובפירוש רש"י)

לכאורה תמוה הדבר: הרי אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב "ראה בנא בתרא כג, א) ומדוע נכתבה בתורה "גנותו" של נח?

אלא על־כרחי צריך לומר שבזה גופא בא הכתוב ללמדנו ענין הנוגע למעשה.

באור הדברים: על הפסוק "בא אל התבה" מבאר אדמו"ר הזקן בספר "תורה אור" (פרשתנו), שהכתוב מרמז כאן אשר כדי להנצל ממי המבול, הרומזים על "טרדות הפרנסה והמחשבות שבעניני עולם הזה" צריך "לבוא" ולפנס אל ה"תבה" - תבות התורה והתפלה.

אשל אברהם

בלשון עתיד היא נקודה צירי"ה, ולכן מביא כאן דוגמא שהמלה עצמה נשארת ללא שינוי בניקוד, ורק הווא"ו היא שמהפכת אותה מעבר לעתיד, אם פי עדין יש לומר שלולא הווא"ו המהפכת אותה היתה הלמ"ד נקודה סגול"ל כבלשון עבר. תורה י

שיבא להתפלל. והנה כאן מביא רש"י דוגמא אף שאותה מלה עצמה יש בה שתי משמעויות, לשון עבר (לולא הווא"ו) ולשון עתיד (על ידי הווא"ו). והטעם שהוצרך להביא דוגמא זו, יש לומר, מפני שבדוגמאות הקודמות יש הבדל מסוים בין עבר לעתיד, שבלשון עבר הלמ"ד נקודה סגול"ל, ואילו

אחד: "קום התהלך" - לקמן יג, יז. להבא. "התהלך נח" - לשעבר. "התפלל בעד עבדיך" - ש"א יב, יט. להבא. "ובא והתפלל אל הבית הזה" - מ"א ח, מב. לשון עבר - שפבר בא והתפלל. אלא שהיו שבראשו הופכו להבא - כדלקמן ברש"י כט, טו. ובפירוש

עלול האדם לחשב: זה שנח נצל ממי המבול על ידי שנכנס אל התבה, הוא מפני היותו צדיק תמים, אף מי שנמצא בדרך נחותה, מי יאמר שגם הוא יכול להנצל מ"מי המבול" על-ידי "כניסה" לתיבות התורה והתפלה? ולכן דרשו את נח לגנאי, שבדורו של אברהם "לא היה נחשב לכלום", להשמיענו שכל אחד, גם אם אינו בדרגת "צדיק", יכול להנצל ממי המבול הדינמי על-ידי כניסה לתיבות התורה והתפלה.

(י) וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־

(יא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס:

כ"י - וַתִּשְׁחַת • לְשׁוֹן עֲרוּהָ וְעַבְדוּת כּוֹכְבִים (סנהדרין נו), (ספרים אחרים: ערוה: "פי השמית כל בשר את דרכו", ועבודת כוכבים: כמו: דברים ז) "פן תשחיתו" • וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס • גִּזְל (ספרים אחרים: שגאמר: יונה ג) "ומן החמס אשר בכפיהם" •

(יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחַתָּה כִּי הִשְׁחִית כָּל־בְּשָׂר אֶת־דְּרָכָהּ עַל־הָאָרֶץ:

כ"י - כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בְּשָׂר • אָפְלוּ בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף נְזַקְקִין לְשִׂאֵינָן מִיָּנָן.

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קַן כָּל־בְּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ:

כ"י - קַן כָּל־בְּשָׂר • כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא זְנוּת וְעַבְדוּת כּוֹכְבִים, אֲנִידְרְלִמוּסְיָא בְּאֵה לְעוֹלָם וְהוֹרְגַת טוֹבִים וְרָעִים. כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס • לֹא נִחַתָּם גִּזְר דִּינָם, אֶלֶּא עַל הַגִּזְל (סנהדרין קח) • אֶת־הָאָרֶץ •

אשל אברהם

ודפוסים ראשונים אינו. וכן אינו במדרשים (כ"ר כו, ה. ויקד כג, ט. תנחומא בראשית ס"י יז).
אנדרלמוסיא - מגפה, מהומה רבה, ערבוּבָיָא. וראה רש"י לקמן פסוק יז, שאחד הטעמים שנקרא "מבול" משום "שבבלבל הכל".
באה לעולם והורגת טובים ורעים - ולכן אמר "קץ כל בשר" (רא"ם). והכונה גם לאלו שאינם רשעים גמורים, אלא יש בידם גם מעשים טובים. וראה גם רש"י לקמן יח, כה. כ, ד (הר"ם). וב"גור אריה" כתב ש"טובים" הכונה לנח ובניו, וכשהטובים נמצאים ביחד עם הרעים הם נספים ביחד אתם, ולכן ה' אמר לנח: "עשה לך תבת עצי גופר", כדי להבדילם מן הרשעים.
כי מלאה הארץ חמס - לא נחתם

ראשונים לא מובאת גירסא זו. שגאמר "ומן החמס אשר בכפיהם".
- יונה ג, ח. תורה יב
(יב) כי השחית כל בשר - אפילו בהמה חיה ועוף - לומד פן מתיבות "כל בשר", כל מי שהוא בשר, אפילו בעלי חיים. וראה גם רש"י לקמן פסוק כ. וראה לעיל פסוק ז וברש"י שם. אכל לא דגים, שאינם "על הארץ" (משכיל לדח). וראה גם רש"י לקמן ז, כב. נזקקין - משמע מעצמם, ולא על ידי התערבות בני אדם.
לשאינן מינן - שגם הבעלי חיים הוזהרו שלא ליבדק בשאינן מינן, שהרי נאמר (לעיל א, כד): "תוצא הארץ נפש חיה למיניה" (משכיל לדח). תורה יג
(יג) קץ כל בשר - כל מקום שאתה מוצא זנות (ועבודה זרה). - בכת"י

(יא) ותשחת - לשון ערוה ועבודה זרה, כמו "פן תשחיתו" - "ועשיתם לכם פסל" - דברים ד, טז. היינו עבודה זרה.
"כי השחית כל בשר וגו'" - לקמן פסוק יב. היינו גילוי עריות, ראה רש"י שם, ומזה שהעתיק רש"י כאן תיבת "בשר", כנראה הלימוד הוא מתיבת "בשר". אבל ראה רש"י סנהדרין נו, א: "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ - גילוי עריות, דכתיב (משיל ל, לא) דרך גבר בעלמה". והינו שלומד פן מתיבת דרך. וראה רש"י איוב כד, יח, שבהשחתה זו כלול גם "שהיו משחיתים ורעם לבטלה".
ותמלא הארץ חמס - גזל - ראה גם רש"י איוב כד, טז.
(ספרים אחרים) - בכת"י ודפוסים

כמו מן הארץ, ודומה לו: (שמות ט) "כצאתי את העיר", (מלכים א טו) מן העיר, "חלה את רגליו", מן רגליו. דבר אחר: "את הארץ", עם הארץ, שאף ג' טפחים של עמק המחרשה נמוחו ונטשטשו.

(יד) עשה לך תבת עציגפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר:

יד עיבד לך תבותא דאעין דקדרום מדורין תעבד ית תבותא ותחפי יתה מגו ומכרא בכפרא:

ע"ע עשה לך תבת. הרבה רוח והצללה לפניו. ולמה הטריחו בבנין זה? כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלין אותו: 'מה זאת לך?' והוא אומר להם: 'עתיד הקדוש-ברוך-הוא להביא מבול לעולם, אולי ישובו. עציגפר. כף שמו, ולמה ממין זה? על שם גפרית, שנגזר עליהם להמחות בו. קנים. מדורים מדורים, לכל בהמה ותייה. בכפר. זפת בלשון ארמי, ומצינו בגמרא כפרא. בתבתו

אשל אברהם

גפרית, ושיפירושו שעשה התיבה מעצים כנגד הגפרית. ולמה ממין זה - כלומר, מה מיוחד במין זה דוקא. על שם גפרית - מים רותחים מוחמר הגפרית שבארץ, וראה גם רש"י לקמן ח, ב.

שנגזר עליהם להמחות בו - כלומר, יצי גופר נבחרו לבנין התיבה לא משום שהיו חוקים מכל שאר העצים, אלא משום שנקראו "גופר" ודבר זה בא לרמוז להם שנגזר עליהם להמחות בגפרית. ופירושו זה הוא בהמשך לדברי רש"י לפני כן, שכל בנין התיבה לא בא אלא בשביל לעוררם בתשובה, ואם כן אף ענין לקיחת יצי גופר הוא לשם כך, שאנשי דור המבול ישאלו את נח: למה הוא לוקח דוקא יצי גופר? ונח היה משיב להם: משום שנגזר עליהם להמחות בגפרית. וכל זה כדי לעוררם לתשובה.

קנים - מדורים - קנין מלשון קן, והיינו מדור.

מדורים לכל בהמה ותייה - לכל מין ומין של בהמות וחיית היה מדור בפני עצמו, כי פירוש "קן" בכל מקום מורה על מדור המיוחד למין אחד בלבד (רא"ע). וצ"ע למה משמית עופות (הרב).

ואכן בדפוס הגירסא היא: "מתרגמינן מדורין, מדור לכל בהמה ותייה ולכל ברייה".

ככפר - זפת בלשון ארמי - ואם כן "וכפרת" פירושו: ותופת. וכן משמע מלשון רש"י זכחים קיג, ב: "ופותה היא מבית ומחוץ, כדכתיב

והצללה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה - בפשטות שאלת רש"י היא: מדוע הטריחו לעשות תיבה, ולא הצילו בדרך אחרת? אבל לכאורה אין זה קושי גדול, שהרי ספינה היא האמצעי הכי טבעי להציל ממבול מים. ולכן יש לומר שיעקר השאלה היא: 'למה הטריחו' לבנות את התיבה בעצמו, מבלי שאחרים יוכלו לעזור לו, שכן מהציווי 'עשה לך' משמע שהוא לבדו יעסוק בבנינה, ולכן נמשכה הבניה מאד ועשרים שנה. אכן ראה רש"י סיפא נב, ב, ששם בנו עזר לנח לבנות את התיבה, אבל אין זה מוכרח שכן דעתו גם בפירושו על התורה (הרב).

כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה - כדלעיל פסוק ג וברש"י שם.

ושואלין אותו: מה זאת לך? והוא אומר להם: עתיד הקדוש-ברוך-הוא להביא מבול לעולם, אולי ישובו - כלומר, בניית התיבה לא נועדה רק כדי להציל מהמבול, אלא פעולת הבניה עצמה הייתה מצוה בפני עצמה כדי לעורר את אנשי דור המבול לתשובה, ודבר זה היה צריך להעשות על ידי נח דוקא, ובמשך זמן ארוך (הרב). וראה רש"י איוב כד, יח: "כשהיו הצדיקים נח ומתשלח מוכיחים אותם ואומרים להם, שעתיד המבול לבא עליהם, היו אומרים: קלים אנו לשיט על המים, ויש לנו גומא ודברים קלים לעשות מהם אניות ולשוט".

עצי גפר - כף שמו - ולא מלשון

גזר דינם אלא על הגול - ולכן הזכיר כאן רק "חמט", אף שבפסוק יב הזכיר גם "ותשתח". ומה שבדבור הקודם כתב רש"י "ונות", הכונה רק לענין סוג הגזירה, אבל לא לענין חתימת הגזירה, כלומר, חתימת הגזירה הייתה מפני הגול, והעונש שבא בעקבות חתימה זו לא הבחין בין רעים לטובים, מפני הנזות, שהיתה מגורמי הגזירה (עפ"ר א). ראה גם רש"י יחזקאל כב, יג: "והנה הפיתי אל בצעף - כאן למדנו שהגול קשה מן הכל, שעליו נתחתם גזר הדין". והטעם לכך, פיון שגול ומריבה הם היפך ישובו של עולם ומנוגדות לעצם ולתכלית הבריאה. וראה גם רש"י לקמן יא, ט: "שדור המבול היו גולנים והיתה מריבה ביניהם לכף נאכדו" (הרב).

את הארץ - כמו מן הארץ. ודומה לו: "כצאתי את העיר" - שמות ט, כט.

מן העיר - ראה גם רש"י שם. וכן שם לב, ג.

"חלה את רגליו" - מלכים א' טו, כג. מן רגליו. דבר אחר: "את הארץ", עם הארץ, שאף ג' טפחים של עומק המחרשה - בגלל שהארץ רפוייה בשיעור הזה מהמחרישה, לכן היא נימוחה במים בשיעור הזה. וגם מפני שהיא לקתה בשביל שכלכלה את בני האדם החוטאים, לכן נלקה מקום המחרישה (יפה).

נמוחו ונטשטשו - נעשו טיט וראה רש"י בבב טו, א. תורה יד

(יד) עשה לך תבת - הרבה רוח

שֶׁל מִשָּׁה, עַל-יְדֵי שְׁהִיּוֹ הַמַּיִם תְּשִׁימ, דִּיּה בַחֲמֶר מִבְּפָנִים וְזָפֶת מִבְּחוּץ, וְעוֹד כְּדִי שְׁלֵא יָרִיח אוֹתוֹ צְדִיק
רִיח רַע שֶׁל זָפֶת, אֲבָל כָּאֵן מִפְּנֵי חֲזֵק הַמַּיִם, זָפֶתָה מִבַּיִת וּמְחוּץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעיין בלקוטישיחות חלק טו, עמוד 34 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

מִשָּׁה זְמַן עֲשִׂית הַתְּבָה

עֲשֵׂה לָךְ תְּבַת עֲצֵי-גֹפֶר וְגו' (ו, יד)

מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה מִשְׁתַּדֵּל בָּהּ (לקח טוב פרשתנו בתחלתו)

צָרִיךְ לְהִבִּין: מִדּוּעַ הִתְעַבַּב בְּעֲשִׂיַתָּהּ מִשָּׁה זְמַן רַב כְּלִפְקֵי, וְלֹא נִזְדַּדְדוּ בְּקִיּוּם הַצּוּי "עֲשֵׂה לָךְ תְּבַת עֲצֵי גֹפֶר" וּבִפְרָט שְׁבָזָה
תְּלוּיָהּ הַצֵּלְתוֹ וְקִיּוּם הָעוֹלָם כְּלוּ?
וְיֵשׁ לוֹמֵר בְּפִשְׁטוּת:

צוּי הַקֶּבֶ"ה הָיָה "עֲשֵׂה לָךְ תְּבַת גֹּפֶר", וְהִינּוּ שְׁנַח בְּעֲצֻמוֹ יִבְנֶה אֶת הַתְּבָה. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַכֹּל לְבַד, מוּבֵן הֵיטֵב
טַעַם אֲרִיכוּת הַזְּמַן. וְאִדְרָבָה, מִפְּלֵא הַדְּבָר שֶׁהַסְּפִיק לְבִנּוֹת תְּבַת שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת אֲמָה אַרְבֶּה וְכו' הַכֹּל בְּעֲצֻמוֹ תוֹךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה לְבַד, וְלֹא קִשָּׁה מִיָּד.

טו וְדִין דִּתְעַבְד וְתָה תֵּלֶת מֵאָה אֲמִין אֲרָכָא
דְּתַבּוּתָא חֲמִשִּׁין אֲמִין פְּתִיגָה וְתִלְתִּין אֲמִין
רוּמָה:

טז גְּהוּר תְּעַבִּיד לְתַבּוּתָא וְלֹאֲמַתָּא
תְּשַׁכְּלִנָה מִלְּעֵלָא וְתִרְעָא דְּתַבּוּתָא פְּסִטְרָה
תְּשִׁי מְדוּרִין אֲרַעִין תְּנַנְיִן וְתִלְתִּיאִין
תְּעַבְדָּנָה:

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲמָה אַרְבֶּה
הַתְּבָה חֲמִשִּׁים אֲמָה רְחֵבָה וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמַתָּה:

(טז) צַהַר | תַּעֲשֶׂה לַתְּבָה וְאֶל-אֲמָה תְּכַלְנָה מִלְּמַעְלָה
וּפְתַח הַתְּבָה בְּצִדָּהּ תִּשִׂים תַּחְתֵּימָם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
תַּעֲשֶׂה:

כז צַהַר • יֵשׁ אוֹמְרִים חֲלוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֲבָן טוֹבָה הַמְּאִירָה לָהֶם (כראשית רבה שם). וְאֶל-אֲמָה תְּכַלְנָה

אשל אברהם

שְׁנַצְטָנָה לְהַכְנִיִס רַק אֲבָן טוֹבָה אַחַת,
וְעַם אֲבָן טוֹבָה זוֹ הָיָה מְסֻתוֹבֵב בְּכָל
מְקוֹם בְּתִיבָה בְּשַׁעַת הַצּוּרָה (הר"ב).
וְצָרִיךְ לוֹמֵר שֶׁלְּכָל הַדְּעוֹת "צַהַר"
פִּירוּשׁוֹ אוֹרָה (ראַה רִשִׁי אִיּוֹב ג, ג), וְנִחְלָקוּ
רַק מֵה הָיָה הַצּוּי בְּעֲשִׂיַת הָאוּרָה,
חֲלוֹן אוֹ אֲבָן טוֹבָה, אֲבָל לֹא נִחְלָקוּ אִם
הָיָה חֲלוֹן לְתִיבָה, שֶׁהִרִי מְפוֹרֵשׁ לְקַמֵּן
ח, וְשֶׁהָיָה חֲלוֹן. אֲלֵא נִחְלָקוּ: הָאֵם נַח
נְצֻטָנָה לַעֲשׂוֹת חֲלוֹן אוֹ שְׂאֵת הַחֲלוֹן
עֲשֵׂה מִדְּעֵתוֹ. וּב"תוֹרַת מִנְחָם" כְּתַב,
שְׁצָרִיךְ לוֹמֵר שֶׁלֹּא זֶה הָיָה מְקוֹר הָאוּר
הַיְחִיד בְּתִיבָה, שֶׁהִרִי אִיךְ יִכּוֹל הָיָה
חֲלוֹן אֲחָד אוֹ אֲבָן טוֹבָה אַחַת לְהֵאִיר
אֶת כָּל הַתִּיבָה, אֲלֵא הַפְּנֵי לְתוֹסַפֵּת
אוֹרָה בְּלְבָד, אֲבָל הָאוּר הָעִיקָרִי
בְּתִיבָה הָיָה מְזֻרָת וְשִׁמֵן שְׁנַח הַכְּנִיִס
לְתִיבָה.

וְאֵל אֲמָה תְּכַלְנָה מִלְּמַעְלָה - כְּפִיּוּהָ
מִשְׁפַּע וְעוֹלָה עַד שֶׁהוּא קָצֵר
מִלְּמַעְלָה וְעוֹמֵד עַל אֲמָה - כְּלוּמָה,
כִּיטוּי הַתִּיבָה לְמַעְלָה הָיָה בְּרוּחַב אֲמָה
עַל פְּנֵי כָּל אוֹרֶךְ הַתִּיבָה (ספר הַחִיּוֹר).

הַזָּפֶת, וּכְמוֹ שֶׁהִקְשׁוּ עַל כָּךְ בְּגִמְרָא
(מְבַזִּים ק"ג, ב), וְשֵׁם תִּירְצוּ: נַעֲשֶׂה לָהֶם נֵס
וְנַצְטָנָנָה הַמַּיִם שְׁבַצְדֵי הַתִּיבָה.
וּבְהִכְרַח שְׁתִּירוּץ זֶה הוּא גַם לְפִי
פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, שֶׁהִרִי גַם לְפִי
פִּירוּשׁוֹ עַל הַתוֹרָה הַמַּיִם הִיוּ רוֹתְחִים,
כְּנֻזָּךְ לְעֵיל בְּד"ה עֲצֵי גוֹפֶר. וְאִם כֵּן
צ"ע שְׂרִשִׁי לֹא הִבִּיא תִירוּץ זֶה.
זָפֶתָה מִבַּיִת וּמִבְּחוּץ - וְלִכְּן הוּכְרַח
לְכָךְ אִף שֶׁגַם נַח הָיָה צְדִיק, וּמֵה גַם
שֶׁלֹּא הָיָה צְדִיק כְּמִשָּׁה. תוֹרָה טו
(טז) צַהַר - יֵשׁ אוֹמְרִים - ב"ר לֵא,

יֵא.
חֲלוֹן - כְּאִמּוֹר לְקַמֵּן ח, ו: "וַיִּפְתַּח נַח
אֶת חֲלוֹן הַתְּבָה אֲשֶׁר עֲשָׂה". וְרֵאָה
רִשִׁי שָׁם.
וְיֵשׁ אוֹמְרִים - ב"ר שָׁם. רַבִּי יוֹחָנָן
סְנֵהֲדִרִין קח, ב.

אֲבָן טוֹבָה הַמְּאִירָה לָהֶם - בְּגִמְרָא
שָׁם: "אִמֵּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְנַח,
קָבַע בָּהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, כְּדִי
שִׁהִיּוּ מְאִירוֹת לְכֶם בְּצִדְהֵיכֶם". אֲבָל
מְזָה שְׂרִשִׁי כְּתַב "אֲבָן טוֹבָה", מִשְׁמַע

וּכְפָרָת אוֹתָהּ וְגו'".
וּמְצִינּוּ בְּגִמְרָא - שְׁבַת עַד, ב.
"בוֹפְרָא". בְּתַבּוּתוֹ שֶׁל מִשָּׁה - אִין
הוּא בָּא לְכֹאֵר מִדּוּעַ עֲשׂוּ כֵן בְּתִיבָתוֹ
שֶׁל מִשָּׁה, אֲלֵא לְמַה הוּצָרָךְ לַעֲשׂוֹת
כָּאֵן זָפֶת גַם מִבְּפָנִים, דְּבָר שֶׁהוּא נִגְד
הַרְגִילוֹת, וְהַהוּכְחָה שְׁבַתִּיכָתוֹ שֶׁל
מִשָּׁה לֹא עֲשׂוּ כֵן.
עַל-יְדֵי שְׁהִיּוֹ הַמַּיִם תְּשִׁימ - חֲלָשִׁים.
דִּיּה בַחֲמֶר - טִיט.
מִבְּפָנִים וְזָפֶת מִבְּחוּץ - רֵאָה שְׁמוֹת
ב, ג וּבְרִשִׁי שָׁם.
וְעוֹד - בְּדִפּוּר לֹא גוֹרְסִים "וְעוֹד",
וְאִם כֵּן זֶהוּ הַמִּשָּׁף הַטַּעַם הַקּוֹדֵם.
כְּדִי שְׁלֵא יָרִיח אוֹתוֹ צְדִיק רִיח רַע
שֶׁל זָפֶת - וְלִכְּן לֹא זָפֶתוֹ בְּזָפֶת גַם
מִבְּפָנִים, אֲלֵא בַחֲמֶר (ראַי"ט). וְרֵאָה גַם
רִשִׁי שְׁמוֹת שָׁם. וְרֵאָה רִשִׁי לְקַמֵּן לוֹ,
כח.
אֲבָל כָּאֵן מִפְּנֵי חֲזֵק הַמַּיִם - כְּמוֹ
שְׁכַתוֹב (לְקַמֵּן ג, יח) "וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם". רִשִׁי
הַשְּׁמִיט כָּאֵן אֶת עֲנֵן רְתִיחַת הַמַּיִם,
מִשׁוּם שְׁמִים רוֹתְחִים מְמִיסִים אֶת

מלמעלה • פסויה משפע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזובו המים למטה מפאן ומפאן (בספרים אחרים אינו). בצדה תשים • שלא יפלו הגשמים בה. תחתים שנים ושלישים • ג' עליות זו על זו, עליונים לאדם, אמצעים למדור, תחתיים לזבל (שם).

יז ואני הנני מביא את המבול מים עליהארץ
ארצה לחבלא כל בסרא די בה רוקא דחיי
מתחות שמאי כל די בארעא ימות:

(יז) ואני הנני מביא את המבול מים עליהארץ
לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים
כל אשר בארץ יגוע:

יח ואני הנני מביא • הנני מוכן להספיד עם אותם שזוויני ואמרו לפני פכר: (תהלים ח) "מה אננוש
כיתתנונו". מבול • שבלה את הכל, שבלבל את הכל מן הגבוה לנמוך. וזהו לשון
אונקלוס, שתרגם 'טופנא', שהציף את הכל והביאם לזבל שהיא עמקה, לכך נקראת שער, שגנערו
שם כל מתי מבול, (ספרים אחרים: מימי, וכן הגיה מהרש"ל ב'הקמת שלמה' במקפת שבת).

יח ואקם ית קנמי עמך ותעול לתבוא את
ובניך ואתתך ונשי בניך עמך:

(יח) והקמתי את בריתי אתך ובאת אליהתבה אתה
ובניך ואשתך ונשי בניך אתך:

יט והקמתי את בריתי • (בראשית רבה): ברית היה צריך על הפרות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יתרגוהו
רשעים שפדור. אתה ובניך ואשתך • האנשים לבד והנשים לבד, מפאן שגאסרו בתשמיש המטה (שם).

אשל אברהם

וברש"י שם פסוק ג.
לכך נקראת - בבל.
"שנערו" - לקמן י, י.
שנערו שם - נעקרו ממקומם
ונאספו שם.
כל מתי מבול - מוכיח בזה שבולס
נשטפו לזבל, וממילא מוכן שעל שם
כך נקרא מבול, על שם שהוביל
מגבוה לנמוך. תורה יח
(יח) והקמתי את בריתי - ברית
היה צריך - כלומר, נח הוזהר כאן
לברית מה לצורך שני דברים
כדלקמן, ולכן נאמר כאן: "והקמתי
את בריתי אתך". אבל על הצלתו ממי
המבול לא היה צריך לברית, שהרי
על כך כבר הובטח מה:
על הפרות שלא ירקבו ויעפשו -
בתיבה.
ושלא יתרגוהו רשעים שפדור -
בשעת בנייתו לתיבה. והלימוד לשתי
בריתות אלו דווקא, הוא ממה שאמר:
"והקמתי את בריתי אתך ובאת אל
התיבה", שמשמעו: "והקמתי את
בריתי אתך", ואז תוכל לבא אל
התיבה [וזה כולל את ברית הפירות
שהקניס עמו לתיבה, שכן לולא זה לא
יוכל להתקיים בתיבה] (רא"ם). או
שהלימוד על הפירות שלא ירקבו הוא

ה.
מבול - שבלה - משרש "בלה" (גא'),
והוא לשון רבון, ולא מלשון "נבל",
ראה רש"י ישעיה א, ל.
את הכל, שבלבל - והוא משרש
"בלל" (רא"ם וגיא). וראה רש"י לעיל
פסוק יג.
את הכל, שהוביל - והוא משרש
"יבל", מלשון הובלה (רא"ם וגיא).
את הכל מן הגבוה לנמוך - הביא
את שלשת הפירושים, פיון שניתן
לפרש בפשטם. וב"אור החמה"
כתב, שהביא שלשה פירושים כנגד
שלש העבירות שחטאו בהם: עבודה
זרה, גילוי עריות וגזל. כלומר,
"שבלה" בגלל עבודה זרה, "שבלבל"
בגלל גילוי עריות, "שהוביל" בגלל
הגזל.
וזהו לשון אונקלוס שתרגם
"טופנא" - לשון הצפה. שתרגם פן,
מפני שמפרש "מבול" מלשון "הובלה"
כפירוש השלישי.
שהציף את הכל והביאם לזבל -
ואולי רומז בזה שזהו טעם נוסף
שנקרא בבל (מלבד הטעם המפורש
בתורה (לקמן יא, ט) "כי שם בבל"), והוא,
על שם שמתי המבול הובלו לשם.
שהיא עמוקה - כדלקמן יא, ב

כדי שיזובו המים למטה מפאן
ומפאן. בצדה תשים - שלא יפלו
הגשמים בה - ולכן לא עשו פתח
התיבה בגגה, כפתחי הספינות (רא"ם).
תחתים שנים ושלישים - שלש
עליות זו על זו, עליונים לאדם,
אמצעים למדור "תחתים" לזבל. -
בדפ"ר: "למדור בהמה והיה
ועופות". תורה יז
(יז) ואני הנני מביא - "הנני" מוכן
להספיד - לומד פן מיתור תיבת
"הנני", וראה על דרך זה ברש"י לקמן
ט, ט. וראה רש"י לקמן כב, א ש"הנני"
הוא לשון זימון, כלומר, הנני מוכן
ומזומן.
עם אותם שזוויני - ראה רש"י לקמן
לז, יג ש"הנני" הוא לשון זריזות.
ואמרו לפני פכר - הם מלאכי
השרת שאמרו פן להקדוש-ברוך-הוא
לפני בריאת האדם, כמובא בסנהדרין
לח, ב ובב"ר ח, ו. וראה רש"י לב"ר
לא, יב: מיתור וא"ו שב'ואני' קא
דריש, שהקדוש-ברוך-הוא הסכים
לדברי מלאכי השרת והלך אחר
דעתם למחות את הבריות". כלומר,
"ואני" משמעו וגם אני, אני
והמלאכים.
מה אננוש כיתתנונו" - תהלים ח,

(יט) **וּמִכְּלֵהֶחַי מִכָּל־בֶּשֶׂר שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיא אֶל־**
הַתְּבָה לְהַחֲיֹת אֹתָךְ זָכָר וְנִקְבָה יְהוּי:
 רש"י: **וּמִכְּלֵהֶחַי** • אֶפְלוּ שְׁדִים (חגיגה טז) • **שְׁנַיִם מִכָּל** • מן הפחות שבהם לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה.

(כ) **מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ**
הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיֹת:
 רש"י: **מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ** • (בראשית רבה) **אוֹתָן שֶׁדְּבָקוּ בְּמִינֵיהֶם, וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָכָם. וּמֵאֲלֵיהֶם בָּאוּ, וְכָל שֶׁהִתְבָּה**
קוֹלְטָתוֹ הַכְּנִיס בָּהּ.

(כא) **וְאֹתָהּ קַח־לָךְ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאִסַּפְתָּ**
אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וְלָהֶם לְאֹכְלָהּ:
 כא וְאֹתָ סָב לָךְ מִכָּל מֵיכַל דִּמְתַּאֲכַל וְתַכְנוּשׁ
 לְוֹתָךְ וְיֵהִי לָךְ וְלָהוֹן לְמֵיכַל:

(כב) **וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים בְּן עֲשָׂה:**
 רש"י: **וַיַּעַשׂ נֹחַ** • זֶה בְּנִין הַתִּיבָה (סנהדרין קח).

אשל אברהם

אָבֵל מִבְּעֵלֵי חַיִּים טְהוּרִים הִבִּיא
 אַרְבַּעָה עָשָׂר, וְכִלְשׁוֹן הַכְּתוּב לְקַמֵּן
 שָׁם: "שְׁבַעָה שְׁבַעָה, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ",
 כְּלוּמַר, שְׁבַעָה זָכָרִים וְשִׁבְעָה נְקֻבוֹת.
לְהַחֲיֹת אֹתָךְ - שְׁלֵמִים וְלֹא מִרְפּוֹת
 - כ"ה בדפ"ר. תורה כ
(כ) מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ - אוֹתָן שֶׁדְּבָקוּ
בְּמִינֵיהֶם - וְהָיוּ הַפִּירוּשׁ "לְמִינֵהוּ".
 מִכָּאֵן מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הִקְפִיד אֶלֶּא עַל
 הַמִּין, וְלֹא עַל כֵּן זִוְגָם מֵאוֹתוֹ הַמִּין,
 אָבֵל רָאָה רִש"י וְבָחִים קַח, ב: "שֶׁלֹּא
 נִעְבְּדָה בְּהֵן עֲבָרָה - שֶׁלֹּא נִקְוָה אֶלֶּא
 לְכֵן זִוְגָם".
וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָכָם. וּמֵאֲלֵיהֶם בָּאוּ
 - וְלֹא שָׁנַח הוֹצֵרָךְ לְחַפֵּשׁ אַחֲרֵיהֶם.
וְכָל שֶׁהִתְבָּה קוֹלְטָתוֹ הַכְּנִיס בָּהּ -
 כִּי אִם לֹא כֵּן, מֵהֵיכֵן יָדַע נֹחַ שֶׁבִּין
 אוֹתָם שֶׁבָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם לְתִיבָה לֹא הָיוּ
 גַּם אֵלוֹ שֶׁהִשְׁחִיתוּ. תורה כא
(כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ - זֶה בְּנִין הַתְּבָה -
 כְּלוּמַר, זֶה מוּסָב רַק עַל הַצִּיּוּי שֶׁל
 עֲשִׂית הַתִּיבָה, וְלֹא עַל הַצִּיּוּי שֶׁל
 הַבָּת הַחַיּוֹת אֹתוֹ לְתִיבָה יְחָד עִם
 הַכְּנִסַת הַמֵּאֲכָל (שֶׁבְּפִסּוֹק יט-כא),
 שֶׁעַל כֵּךְ נִצְטָוָה בְּפִרְטוּיּוֹת יוֹתֵר לְקַמֵּן ו,
 א.ג. וּמְפוּרָשׁ עַל זֶה שֶׁם בְּפִסּוֹק ה:
 "וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה'", וּבְרִש"י
 שָׁם: "זֶה בֵּיתוֹ לְתִיבָה".

"וּמִכָּל בֶּשֶׂר" (יפ"ת ב"ר לא, יא). אִךְ מִלְשׁוֹן
 רִש"י "אֶפְלוּ שְׁדִים", מִשְׁמַע שֶׁהַפִּסּוֹק
 "וּמִכָּל הַחַי" לֹא נֶאֱמַר רַק עֲבוּר שְׁדִים,
 אֶלֶּא לְכָל בְּעֵלֵי הַחַיִּים, וְאִם כֵּן צָרִיךְ
 לוֹמַר שֶׁהַלִּימוּד הוּא מִתִּיבַת "וּמִכָּל".
 וְכַתּוּב בְּ"מִשְׁפִּיל לְדָוִד" שֶׁמָּה שֶׁהוֹצֵרָךְ
 לְהַכְּנִיס אֶת הַשְּׁדִים לְתִיבָה, זֶהוּ מִפְּנֵי
 שְׁגָם עֲלֵיהֶם נִגְזְרָה הַגְּזֵרָה, כִּינֵן שְׁגָם
 הֵם מִתַּחַת לְגִלְגַּל הַיְסוּדוֹת, וְאִךְ עַל פִּי
 שְׁעוּמָדִים וּפּוֹרְחִים בְּאֵייר, הָיוּ כְּלִים
 בְּמִבּוּל. אָבֵל רָאָה רִש"י סְנֵהֲדִין קט,
 א: "שְׁדִים - יֵשׁ לָהֶם צוּרַת אָדָם
 וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּבָנֵי אָדָם". וְצָרִיךְ
 לוֹמַר שֶׁהַכְּנִיָּה בְּשֶׁהֶם מִתְּלַבְּשִׁים
 בְּדַמּוֹת בְּנֵי אָדָם, אָבֵל מִצַּד עֲצָמָם הֵם
 רַק רוּחוֹת. וְעִדִּין צ"ע.
שְׁנַיִם מִכָּל - מִן הַפְּחוֹת שֶׁבָּהֶם לֹא
פָּחַתוּ מִשְׁנַיִם - כְּלוּמַר, "מִכָּל" אֵין
 הַכְּנִיָּה מִכָּל הַבְּעֵלֵי חַיִּים, שֶׁהָרִי
 בַּהֲמִשָּׁף מִבִּיא שֶׁמִּבְּעֵלֵי חַיִּים טְהוּרִים
 הִבִּיא "שְׁבַעָה שְׁבַעָה", אֶלֶּא הַכְּנִיָּה
 שֶׁאֶפִּילוֹ מִהַפְּחוֹת שֶׁבָּהֶם הִבִּיא לְפָחוֹת
 שְׁנַיִם. וּבְדִפְרוֹר הַגִּירָסָא הִיא: "שְׁנַיִם -
 מִכָּל מִין וּמִין שֶׁבָּהֶם לֹא פִּיחְתוּ
 מִשְׁנַיִם". וְרָאָה רִש"י לְקַמֵּן ו, ט.
אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נִקְבָה - כְּדִלְקַמֵּן ו,
 יב: "שְׁנַיִם, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ". וְנִקְטַר רִש"י:
 "זָכָר וְנִקְבָה", כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב לְקַמֵּן ו, ט.

מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרַי כֵּךְ (פסוק כא): "וְאֹתָהּ
 קַח לָךְ מִכָּל מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְגו'"
 (מחלת יעקב). וְמָה שֶׁכְּתוּב תַּחֲלִילָה בְּרִית עַל
 הַפִּירוֹת שֶׁלֹּא יִרְקְבוּ וְרַק אַחֲרַי כֵּךְ שֶׁלֹּא
 יִהְיֶה גוֹהוּ? יֵשׁ לוֹמַר: מִשּׁוּם שֶׁעֵינֶיךָ
 הַבְּרִית הוּא עַל הַפִּירוֹת, כִּי לֹלֵא
 הַבְּרִית הַפִּירוֹת הָיוּ וְדֹאֵי נִרְקְבִים, וְגַם
 הַבְּרִית בָּהֶם צָרִיכָה לְהִיּוֹת לְאוֹרְךָ כֹּל
 זְמַן שֶׁהֵיחָתָם בְּתִיבָה, מִה־שְׁאִינְךָ כֵּן זֶה
 שֶׁלֹּא יִהְיֶה גוֹהוּ אִינוּ מְחוּיָב עַל פִּי טִבַּע
 שִׁינְהֶרְגוּהוּ, וְגַם זֶהוּ רַק בְּרַגַע כְּנִיסָתוֹ
 לְתִיבָה.
אֹתָהּ וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ - הָאֲנָשִׁים לְבָר
וְהַנְּשִׁים לְבָר - מִזֶּה שֶׁלֹּא אָמַר: "אֹתָהּ
 וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ", כְּמוֹ שֶׁאִמַּר בִּיצִיאָתָם
 מִן הַתִּיבָה, לְקַמֵּן ח, טו, רָאָה שֶׁם
 בְּרִש"י.
מִכָּאֵן שֶׁנֶּאֱסָרוּ כְּתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה -
 רָאָה גַּם רִש"י לְקַמֵּן ז, ז, וְשֶׁם הוֹסִיף:
 "מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם הָיָה שְׁרוּי
 בְּצַעַר". תורה יט
(יט) וּמִכָּל הַחַי - אֶפְלוּ שְׁדִים -
 שָׁאֵם לֹא כֵּן, הָיָה דֵי שִׁיאִמַר "מִכָּל
 בֶּשֶׂר", וְמָה מוּסָב "וּמִכָּל הַחַי"? אֶלֶּא
 לוֹמַר, שֶׁאֶפִּילוֹ שְׁדִים שֶׁאֵין לָהֶם בֶּשֶׂר
 וְגוֹיָה, אֶלֶּא חַיּוֹת בְּלִבָּד, יָבֹאוּ אֶל
 הַתִּיבָה (רא"ם וּגְרָא). וְלִפִּי זֶה "מָה שֶׁנֶּאֱמַר
 "מִכָּל בֶּשֶׂר", הָרִי זֶה כָּאֵילוֹ כְּתוּב:

♦ יום שני כ"ו תשרי ♦

ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בְּאֵתֶּךָ וְכָל-בֵּיתְךָ אֵל-
 הַתֵּבָה בְּיָאתְךָ רְאִיתִי צְדִיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה:
 כ"ט"י רְאִיתִי צְדִיק • וְלֹא נָאֵמַר "צְדִיק תָּמִים". מִכָּאֵן שְׂאוּמְרִים מִקְצַת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֵלֹו שְׁלֹא
 בְּפָנָיו (כ"ח).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת מוצש"ק פ' חיי שרה תשמ"מ, וש"פ נח תשמ"ה - מתוך 'לקראת שבת)

לְבוֹא אֵל ה' תִּיבָה - וְלִצְאָת מִמֶּנָּה

בא אתה וכל ביתך אל התיבה (ז, א)

מפורסמת היא תורת הבעל-שם טוב על פסוק זה (הובא בהוספות לכתר שם טוב ס"ח ואילך. ובכ"מ), אשר "תיבה" רומז לתיבות התורה והתפלה, והפירוש "בא אל התיבה" הוא שיהודי צריך "לבוא" ולהכניס את עצמו בתוך תיבות התורה והתפלה. ולכאורה הדבר פלא, דהרי בהמשך הפרשה (ח, טז) מצוה הקב"ה לנח - "צא מן התיבה"! ולפירוש הבעל-שם טוב, ש"תיבה" קאי על התיבות הקדושות דתורה ותפלה - איך ייתכן הדבר? אלא שבאמת כך הוא הסדר בעבודת האדם, שמצד הפונה של "דירה בתחתונים" נדרש הוא לצאת מהתבודדותו והסתגרותו בחדרו עם תיבות התורה והתפלה, ולהביא אל העולם כולו את אור הקדושה. יחד עם זה, מוכרחת ההכנה של "בא אל התיבה". כלומר: ראשית-כל צריך יהודי להשקיע את עצמו בתוך ה"תיבה" דתורה ותפלה, ולהיות שם משך זמן של "שנה תמימה" (פרש"י פרשתנו ח, יד), הכוללת בתוכה את כל שינויי הזמנים האפשריים; ואז, כאשר חודר הוא בתורה ובתפלה ובכל הפרטים, יש בידו הכח לעבודה ד"צא מן התיבה" - שיוצא לעולם התחתון ומקדשו להיות "דירה לו יתברך".

(ב) מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח-לָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה
 אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא
 שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:

כ"ט"י הַטְּהוֹרָה • הַעֲתִידָה לְהִיֹּת טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לְמַדְנֹו שֶׁלְמַד נֹחַ תוֹרָה (עירובין יח). שְׁבָעָה שְׁבָעָה • כְּדִי
 שִׁיקְרִיב מֵהֶם קֶרְבֵּן בְּצִאתוֹ.

אשל אברהם

המהרש"א שם כתב שאין הכרח שרש"י בחומש חולק על האמור בגמרא, כי אפשר לומר שרש"י סמך על דבריו לעיל, ולכן לא הוצרך לחזור שוב פעם לענין ההבדלה בין טהורה לטמאה, ומה שרש"י כותב להוכיח מכאן שלמד נח תורה, הוא לא מכף שידע להבחין בין טמאה לטהורה, אלא מעצם העובדה שה אמר לו שיקח מהטהורה שבעה ומטמאה שנים, שמנה מוכן שדע את המושג של בעלי חיים טהורים, כי אם לא כן לא היה מבין כלל מה ה' אומר לו, שהרי אז לידו אין הבדל בין טמאים לטהורים. ובמירא דבא"א כתב, שההוכחה היא מזה שכתב

טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה - כי אם לא כן, מהיכן ידע להבדיל בין טמאה לטהורה (רא"ס). אמנם בגמרא זכאים קטו, א מבואר שז"ח ידע להבחין ביניהם על-ידי ש"באו מאליהן", וברש"י שם: "אותם שבאו שבעה שבעה ידע שהן טהורין, וש"באו שנים שנים שהן טמאין". אבל רש"י בפירושו על התורה (לעיל ה, ט) כתב כן רק לענין ההבדלה בין מי שהשחית דרכו לבין מי שלא השחית, וגם זה לכד לא הועיל, אלא "כל מי שהתיבה קולטתו הכניס בה", ולא כתב כן לענין ההבדלה בין טהורים לטמאים, אף שגם הם באו מאליהן, כדלקמן ברש"י פסוק ט. אך

ככל אשר צוה אתו אלהים - לא הוסיף ולא גרע - כ"ה בדפדפי. כלומר, לא הוסיף ולא גרע ממה שנוצטוה בפרטי בניית התיבה. תורה א (א) [כי אתה] - כ"ה בדפדפי. ראיית צדיק - ולא נאמר "צדיק תמים" - כמו שאמר לעיל ו, א. מכאן ששומרים מקצת שבחו של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו - וקאן הוא בפניו, ולעיל שלא בפניו. וראה גם רש"י במדבר יב, ה. וראה רש"י עירובין יח, ב: "דך ארץ הוא, שאף-על-פי שאדם משבח את חברו שלא בפניו הרבה, אין מרבה בשבחו לפניו, מפני שגראה כמחניף". תורה ב (ב) הטהורה - העתידה להיות

(ג) **גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכַר וּנְקֵבָה**
לַחַיּוֹת זָרַע עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ:

רש"י: גם מעוף השמים וגו'. בטהורים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפּרש.

(ד) **כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מִמַּטֵּיר עַל-הָאָרֶץ**
אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחִיתִי אֶת-כָּל-הַיְקוּם
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:

רש"י: כי לימים עוד שבעה • (סנהדרין קח) אלו ז' ימי אכלו של מתושלח הצדיק, שחס הקדוש ברוך הוא על כבודו ועכב את הפרענות. צא וחשב שנותיו של מתושלח, ותמצא שהם פלים בשנת שש מאות שנה לחיי נח. כי לימים עוד • מהו עוד? זמן אחר זמן זה, נוסף על מאה ועשרים שנה. ארבעים יום • כנגד יצירת הולד, שקלקלו להטריח ליוצרים לצור צורת מזורים.

(ה) **וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּכָל אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה:**
 רש"י: ויעש נח • זה ביאתו לתבה.

אשל אברהם

סנהדרין קח, ב: "זמן קטן אחר זמן גדול - בתחילה אמר להן: והיו ימיו מאה ועשרים שנה, כשעבר זמן זה ולא שבו לטובה, חזר וקבע להם זמן קטן".
נוסף על "מאה ועשרים שנה" - האמור לעיל (ה) "והיו ימיו מאה ועשרים שנה". כלומר, "לימים .. שבעה", הם "עוד", בנוסף לזמן הקודם שהוזכר לעיל. וב"משפיל לְדוֹד" כתב שפך פירושו: "כי לימים" שעברו כבר, שהם "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", נוסף עליהם "עוד שבעה" ימים.
ארבעים יום - כנגד יצירת הולד - שהוא ארבעים יום.
שקלקלו להטריח ליוצרים - שהטריחו את הקדוש ברוך הוא.
לצור - ליצור.
צורת מזורים - על-ידי שבאו על אשת איש. תורה ה
 (ה) **ויעש נח - זה ביאתו לתבה** - שעשה את ההכנות הדרושות בשביל להכניס לתיבה, אבל כניסתו לתיבה בפועל נזכרת לקמן פסוק ו (דברי דוד).
 ואילו עשית התיבה כבר נזכרה לעיל ו, כב. ויש מתרצים, שהכונה לכניסתו לתיבה, אלא שהפסוקים שאחר כך מפרטים איך היתה כניסתו אל התיבה (אהל משה). וראה ביאור נוסף לקמן פסוק ו. תורה ו

מה ענן שבעה ימים שהזכיר הכתוב בפירוש (קצור מורה). וראה גם רש"י סוכה נב, ב: "מתושלח צדיק גמור היה .. שבעת ימים שנתלו לדור המבול, הן ימי אכלו של מתושלח". ובדפוס י"ש כאן תוספת זו: "מכאן שמיתתן של צדיקים מעכבת את הפרענות".
צא וחשב שנותיו של מתושלח, ותמצא שהם פלים בשנת שש מאות שנה לחיי נח - שאז ירד המבול, כדלקמן פסוק ו. וכך הוזכר: בן 187 שנה היה מתושלח כשהוליד את למך, ולמך היה בן 182 כשהוליד את נח, נמצא מתושלח בן 369 כשנולד נח, ובשנת 600 לנח ירד המבול, הרי 969 למתושלח שהם ימי חייו.
כי לימים עוד - מהו "עוד" - שהיה די שיאמר: "כי לימים שבעה". וב"משפיל לְדוֹד" כתב, שהשאלה היא: למה לא נאמר "כי אחר שבעה ימים".
זמן אחר זמן זה - כלומר, זמן נוסף אחר הזמן שהמתינו עד עתה. ויש מנקדים ומפסקים: זמן אחר, זמן זה נוסף על וכו'. והניקוד שבפנים נראה לעניות דעתי יותר, ובפרט לפי פירוש ה"משפיל לְדוֹד" שבהערה הבאה.
 ובדפוס י"ה גירסא: "זמן אחר זמן, זמן מועט אחר זמן מרובה". וראה רש"י

"הטהורה" בה"א הידיעה, והקלל הוא שאין אומרים ה"א הידיעה על העתיד, אלא ודאי למד נח תורה והיה ידוע לו איזו טהורה ואיזו טמאה, ובאה ה"א הידיעה על דבר הידוע לו מקודם.
שבעה שבעה - כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו - ראה גם רש"י לקמן ח, כ: "אמר: לא צוה לי הקדוש ברוך הוא להכניס מאלו שבעה שבעה אלא כדי להקריב קרבן מהן". וראה מפרשי רש"י שהאריכו לבאר בטעם שנצטוה ליקח שבעה שבעה יקח. תורה ג
 (ג) **גם מעוף השמים וגו' - בטהורים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפּרש** - דלעיל גבי בהמה נאמר שבעה ומדובר בטהורים, כך גם בעופות שנאמר שבעה, מדובר בטהורים. אבל מן הטמאים לקח רק שנים, זכר ונקבה. וראה גם לקמן ח, כ וב"רש"י שם. תורה ד
 (ד) **כי לימים עוד שבעה - אלו שבעת ימי אכלו של מתושלח הצדיק** - שמת לפני בוא המבול, כדי שלא יהיה נידון עמו (ראה רש"י סנהדרין קח סע"א).
שחס הקדוש ברוך הוא על כבודו ועכב את הפרענות - פי אם לא כן,

(ו) וְנַח בְּנֵי־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמְּבּוּל הָיָה מִיָּם
עַל־הָאָרֶץ:

(ז) וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה
מִפְּנֵי מַי הַמְּבּוּל:

כ"ו - נח ובניו • האנשים לבד והנשים לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה מפני שהעולם שרוי בצער. מפני מי המבול • אף נח מקטני אמה היה, מאמין ואינו מאמין שביא המבול, ולא נכנס לתבה עד שדחקהו המים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 196)

מפני שהעולם שרוי בצער (רש"י ז, ט)

בתחומא אמרו טעם אחר: שלא יהא הקב"ה עוסק בחרבן העולם והוא בונה. אבל אין טעם זה מכרח כלל בפשוטו של מקרא, שיטת רש"י. ואדרבה: המבול היה ענש על השחתת הארץ, פי השחית כל בשר את דרכו, ואם פן צריכים הבריות להיטיב את דרכן על הארץ. ועל כרחק, שהטעם הוא מפני שהעולם שרוי בצער. ועין ברש"י לעיל (בראשית ד, כד-כה): מה אנו יולדות לבהלה. . אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו.

(ח) מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה
טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רִמַּשׁ עַל־הָאָרֶץ:

(ט) שָׁנִים שָׁנִים בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה
בְּאִשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:

כ"ו - באו אל נח • מאליהן. שנים שנים • כלם השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים:

אשל אברהם

(ט) באו אל נח - מאליהן - כי אם לא פן, היה צריך לומר: "באו עם נח", דהיינו שנח הביאם והגניסם יחד עמו לתיבה. וראה אנקלוס. שנים שנים - כלם השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים - כלומר, התורה נקטה "שנים שנים" משום שנהו מספר השנה בכולם, והפונה שלא היה פחות משנים, כי ממין הכי פחות באו שנים, אבל מן הטורה באו "שבועה שבועה". וראה גם רש"י לעיל ו, יט. ויש לומר שרש"י בא להבהיר בזה גם שאין פירוש "שנים שנים" כפירוש "שבועה שבועה", שכן "שבועה שבועה" פירושו שבאו שבועה וזכרים ושבוע נקבות (כדלעיל פסוק ב). ואילו "שנים שנים" פירושו שמכל מין בא לפחות "שנים" (אחד זכר ואחד נקבה). ונקט "שנים שנים", להורות שכן היה בכל המינים. תורה י

ואינו מאמין - שלא נכנס לתיבה לפני בוא המבול. שביא המבול, ולא נכנס לתבה עד שדחקהו המים - ולכן כתוב "מפני מי המבול", שהיה לו ספק על "המבול", ו"מי המבול" דחקהו להכנס. וראה גם רש"י ראש השנה יא, סע"ב: "ולא נכנס לתיבה עד שירדו מים ודחקהו ליכנס". ובדפו"ר הגירסא: "שהגיעו המים לקרסוליו". אמן צריך לומר שהגם שכניסתו בפועל היתה מחמת שהמים דחקהו להכנס, הרי שנחשבת כניסתו לתיבה כמי שקים את ציווי ה', כמפורש ברש"י לעיל פסוק ה, שהרי עשה את כל הפעולות הנדרשות בשביל הכניסה אל התיבה מחמת ציווי ה'. ואולי זהו הטעם שהקדימה תורה לעיל: "ויעש נח ככל אשר צוהו ה'". תורה ח

(ז) נח ובניו - האנשים לבד והנשים לבד - בפסוק זה נוסף פרט זה של אופן כניסתם לתיבה, מה שלא מפורש בפסוק ה. לפי שנאסרו בתשמיש המטה - כדלעיל ו, יח. מפני שהעולם שרוי בצער - כאן הוסיף טעם האיטור, משום שרק מכאן לומדים את הטעם, מזה שהתורה סמכה את אופן כניסתם לתיבה לפסוק שלפניו: "והמבול היה מים על הארץ", מוכן שנהו הטעם שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם היה שרוי בצער. ומה שגם ביציאתם מן התיבה כתוב (לקמן ח, יח): "ויצא נח ובניו", והו משום שנח לא רצה לעסוק בפריה ורביה, כמבואר לקמן ברש"י ט, ט (ג"א). מפני מי המבול - אף נח מקטני אמה היה, מאמין - שהרי בנה את התיבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ שיחת ש"פ נח תשמ"ה - מתוך 'לקראת שבת)

בדרך ממילא

שנים שנים באו אל נח אל התיבה זכר ונקבה כאשר צוה אלקים את נח

"באו אל נח - מאליהן" (ז, ט. רש"י)

נח לא התעסק בהבאת בעלי-החיים אל התיבה, אלא הם באו "מאליהן". והיינו, שלאחר שנח הכין את התיבה, כפי שנצטוו על-ידי הקב"ה - התקבצו ובאו כל בעלי-החיים בדרך ממילא, בלי השתדלות מצידו של נח. ולמדנו מכאן הוראה נפלאה:

יהודי נדרש לעסוק במילוי שליחותו, "אני נבראתי לשמש את קוני" (סוף קידושין); ואין לו לדאוג לשאר העניינים הנדרשים - כי כאשר הוא ממלא את שליחותו, יפעלו שאר העניינים בדרך ממילא, ללא השתדלות מיוחדת מצידו. ובדוגמת הסיפור הידוע על הבעל-שם-טוב, שפעם נצרך לדבר מסוים, הלך לאחד הבתים והקיש על החלון, ובלי לחכות למענה חזר לביתו (ואחר-כך באו אליו ונתנו לו את מבוקשו). וכששאלו אותו: ממה נפשך - אם הוא סומך על הנס, מדוע בכלל עליו להקיש על החלון?. ואם ברצונו לפעול בדרך הטבע, הרי עליו לחכות עד שייענו לו! והשיב הבעל-שם-טוב, כי רצונו של הקב"ה הוא שיהודי יעשה "כלי", פעולה טבעית, ופעולה זו יכולה להיות אפילו פעולה קטנה כמו נקישה בחלון; ולאחר שהוא מצידו עשה את שלו, יכול הוא כבר לחזור לביתו, ושאר כל העניינים יפעלו מעצמם!...

- (א) ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על-הארץ:
- (יא) בשנת שש-מאות שנה לחיי-נח בחדש השני בשבעה-עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל-מעיינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו:

רש"י < בחדש השני • רבי אליעזר אומר: זה מרחשון, רבי יהושע אומר: זה אדר (סנהדרין קח). נבקעו • להוציא מימיהן. תהום רבה • מדה כנגד מדה, הם חטאו ב"רבה רעת האדם", ולקו ב"תהום רבה".

- (ב) ויהי הגשם על-הארץ ארבעים יום וארבעים לילה:

רש"י < ויהי הגשם על-הארץ • ולהלן הוא אומר: "ויהי המבול", אלא כשהורידן, הורידן ברחמים, אם נחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול. ארבעים יום וגו' • אין יום ראשון מן המגנן, לפי

אשל אברהם

שכאן כתוב שהיה גשם ארבעים יום, ולהלן הוא כותב שהיה מבול ארבעים יום (דברים). אלא, כשהורידן - הורידן ברחמים, שאם יחזרו - בתשובה. ובדפ"ר: "שאם יחזרו בהם". יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו - היו למבול - כלומר, כבר בתחילת ההורדה שהיתה ברחמים היה בגשם שיעור של ארבעים יום, כיון שכל הארבעים יום הם כנגד יצירת הולד, והם רצף אחד של גשמים, כמו שיצירת הולד היא רצף אחד של ארבעים יום, אלא שאחר כך בשלא חזרו נהפכו בפועל כל שיעור הגשמים

תהום רבה - מדה כנגד מדה - ראה גם רש"י בחקוק ג, ו: "עמד וימודד ארץ - המתין לזקנדק בדין דור המבול למדוד להם מדה כנגד מדה". הם חטאו ב"רבה רעת האדם" - לעיל ו, ה. ולקו ב"תהום רבה" - שאם לא כן מהו "תהום רבה", והרי הכל תהום אחד, אלא לומר שהעונש מהתהום היה ברבוי, מדה כנגד מדה (באר בשדה). וראה רש"י בחקוק שם: "ברותחין קלקלו וברותחין נדונו". תורה יב (יב) ויהי הגשם על הארץ - ולהלן הוא אומר - פסוק יז. "ויהי המבול" - הסתירה היא מקר

(יא) בחדש השני - רבי אליעזר אומר - ראש השנה יא, ב. זה מרחשון - שהוא שני מתשרי, שלדעתו בו נברא העולם (רש"י י"ה י"א, ט). רבי יהושע אומר - ראש השנה שם. זה אדר - שהוא שני מניסן, שלדעתו בו נברא העולם (רש"י שם). ולהעיר שרק כאן מביא רש"י מחלוקת זו (וכן בסיום כל הענין לקמן ח, יג), אבל את שאר החשבונות לקמן הוא מחשב רק לפי דעת רבי אליעזר, ונראה שהיה משום שהחכמים בגמרא שם יב, א סוברים כמותו. נבקעו - להוציא מימיהן - ולא בקיעה לשם הרס וחורבן (קיצור מורה).

שָׁאִין לִילוֹ עִמוֹ, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיָנוֹת", וְנִמְצְאוּ אַרְבָּעִים יוֹם פְּלִים בְּכֹחַ כִּסְלוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהִחְדָּשִׁים נִמְנֵין בְּסֻדְרָן, אֶחָד מְלֵא וְאֶחָד חֹסֵר, הָרִי י"ב מִמֶּרְחֻשׁוֹן, וְכ"ח מִכְּסֻלוֹ.

יג בְּכִבְרֵן יוֹמָא הָדִין עָאֵל נַח וְשִׁם וְחָם וְיִפֶּת בְּנֵי-נֹחַ וְאִשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי-בָנָיו אִתָּם אֶל-הַתְּבָה:

כ"ט בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה • לְמִדְּךָ הַפְּתוּב, שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: 'אֵלֹהֵינוּ אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ נִכְנָס לַתְּבָה, אָנוּ שׁוֹכְרִין אוֹתָהּ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ', אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'אֲנִי מִכְּנִיסוֹ לְעֵינַי פְּלֵם וְנִרְאָה דְּבַר מִי יָקוּם'.

יד אָנוּן וְכָל חֵיתָא לְזִנְה וְכָל בְּעִירָא לְזִנְה וְכָל רַחֲשָׂא דְרַחֲשׁ עַל אַרְעָא לְזִנְהוּי וְכָל עוֹפָא לְזִנְהוּי כָּל צִפּוֹר כָּל דְּפָרַח:

(יד) הָמָּה וְכָל-הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל-הַרְמֻשׁ הַרְמֻשׁ עַל-הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְכָל-הָעוֹף לְמִינָהּ כָּל צִפּוֹר כָּל-פְּנֵף:

כ"ט צִפּוֹר כָּל פְּנֵף • דְּבוּק הוּא, צִפּוֹר שֶׁל כָּל מִין פְּנֵף, לְרַבּוֹת חֲגָבִים (פְּנֵף זֶה, לְשׁוֹן נוֹצָה, כְּמוֹ: וַיִּקְרָא א) "וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בְּכַנְפָיו", שֶׁאִפְלוּ נוֹצָתָה עוֹלָה. אֵף כָּאֵן צִפּוֹר, כָּל מִין מְרֵאִית נוֹצָה) •

טו וְעֵלֶי עִם נַח לְתַבּוֹתָא תְּרִין תְּרִין מִכָּל בְּשָׂרָא דִּי בַּהּ רִוּחָא דְחַיִּים:

(טו) וַיָּבֵאוּ אֶל-נֹחַ אֶל-הַתְּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל-הַבְּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים:

אשל אברהם

למחות נבא וימחה. ועל דרך זה ברשי יחזקאל יד, יד: "שהיו דורו מבקשין לזדווג לו, והיו אומרים אין אנו מניחין אותו ליפנס, אלא שהצילו הקדוש-ברוך-הוא, אנו מניחו ליפנס אלא בהצוי היום". תורה יד

(יד) צפּוֹר כָּל פְּנֵף - דְּבוּק הוּא - ש"צפּוֹר" דְּבוּק ל"כְּנֵף". "צפּוֹר" שֶׁל "כָּל" מִין "כְּנֵף", לְרַבּוֹת חֲגָבִים - בֵּינָן שֶׁחֲגָב אֵינוֹ בְּכֻלָּ צִפּוֹר, אֶלָּא בְּכֻלָּ צִפּוֹר בַּעַל כְּנֵף (רא"ס).

ראשונים לא גורסים קטע הזה. לשון נוצה, כמו "ושסע אותו בכנפיו" - ויקרא א, יז.

שאפלו נוצתה עולה - וכמו שכתב ברשי" שם: "אינו צריך למרוט כנפי נוצתו". בכנפיו - נוצה ממש.

אף כאן: צפּוֹר כָּל מִין מְרֵאִית נוֹצָה - צפּוֹר שֶׁל כָּל סוּגֵי בַּעֲלֵי נוצות). תורה טו

יהושע. תורה יג

(יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה - לְמִדְּךָ הַפְּתוּב - בְּמַה שֶׁכְּתַב "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (רא"ס וגרא), שֶׁפִּירוּשׁוֹ "בְּמִרְאִית אוֹרוֹ שֶׁל יוֹם" (לשון רש"י דברים לב, מח).

שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: אֵילוֹ אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ נִכְנָס לַתְּבָה אָנוּ שׁוֹכְרִין אוֹתָהּ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ - כְּלוּמַר, לְאַחַר שֶׁיִּכְנָס לַתְּיָבָה וְשִׁבְרוּ אֶת הַתְּיָבָה וַיִּהְרָגוּ אֶת נַח, אֲבָל כָּל עוֹד שְׁלֵא נִכְנָס לַתְּיָבָה אֵין סִיבָה לְהִרְגוֹ.

אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֲנִי מִכְּנִיסוֹ לְעֵינַי כְּלָם, וְנִרְאָה דְּבַר מִי יָקוּם - שֶׁהָרִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִבְטִיחַ לְנֹחַ שְׁלֵא יִהְרָגוּהוּ רִשְׁעִים שְׁבִדוֹר, כְּדִלְעִיל ו, יח וּבְרִש"י שָׁם. וְכֵן עָשָׂה כְּדִלְקַמּוֹן פְּסוּק ט"ז וּבְרִש"י שָׁם. וְרָאָה גַם רִש"י דְּבָרִים לב, מח (בְּשִׁינוּי לְשׁוֹן): "לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים, כִּיךָ וְכִיךָ אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁים בּוֹ אֵין אָנוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ לִיְכַנֵּס בְּתִיבָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין בְּשִׁילִין וְקַדְרוֹמוֹת וּמִבְּקָעִין אֶת הַתְּיָבָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: הָרִינִי מִכְּנִיסוֹ בְּעֶצֶם הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ

של הארבעים יום לארבעים יום של מבול הרבי).

ארבעים יום וגו' - אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו - והרי כתוב: "ארבעים יום וארבעים לילה".

שהרי כתיב - לעיל פסוק יא. "ביום הזה נבקעו כל מעינת" - דהיינו שהמבול התחיל ביום. וברשי" ראש השנה יא, סע"ב מוכיח בן מהפסוק: "בעצם היום הזה". אך רש"י כאן מעדיף להביא פסוק המדבר ישירות על המבול, ובפרט שהוא נכתב קודם.

נמצאו "ארבעים יום" כלים ככ"ח בכסלו - בבקר. ואין לפרש בסוף היום, דאם בן יהודה הגשם יותר מארבעים יום, והכתוב אומר: "ארבעים יום וארבעים לילה" (גרא).

וראה רש"י לקמן ח, ג.

לרבי אליעזר, שהחדשים נמנין בסדרן אחד מלא ואחד חסר, תרי י"ב ממרחשון - מליל י"ח מרחשון. וכ"ח מכסלו - או כ"ח סיון לרבי

(טז) וְהַבָּאִים זָכַר וּנְקָבָה מִכָּל-בֶּשֶׁר בְּאֵשׁ צֹהַר
 טז ועליא דכר ונקבא מכל בשרא עלו קמא
 די פקיד יתה יי ואגן יי (במיימרה) עלוהי:
 אֵתוּ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:

טז"י ויסגר ה' בעדו • הגן עליו שלא שברוה, הקיף התבה דבים ואריות והיו הורגים בהם. ופשוטו של
 מקרא: סגר כנגדו מן המים. וכן כל "בעד" שבמקרא, לשון כנגד הוא: (בראשית ט) "בעד כל-רחם", (מלכים ב
 ד) "בעדו ובעד בנידו", (איוב ב) "עור בעד עור", (תהלים ג) "מגן בעדי", (שמואל א יב) "התפלל בעד עבדיך", כנגד
 עבדיך.

♦ יום שלישי כ"ז תשרי ♦

(יז) וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל-הָאָרֶץ וַיִּרְבוּ הַמַּיִם
 וַיִּשְׂאוּ אֶת-הַתֵּבָה וַתָּרֶם מֵעַל הָאָרֶץ:
 יז והיה טופנא ארבעין יומין על ארעא
 וסגיאו מיא ונטלו ית תבותא ואתרמת מעל
 ארעא:

טז"י ותרם מעל הארץ • משקעת היתה במים אחת עשרה אמה, כספינה טעונה המשוקעת מקצתה במים,
 ומקראות שלפנינו יוכיחו.

(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבוּ מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ הַתֵּבָה
 עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:
 יח ותקיפו מיא וסגיאו לחדא על ארעא
 ומהלכא תבותא על אפי מיא:

טז"י ויגברו • מאליהן.

(יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ
 כָּל-הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:
 יט ומיא תקיפו לחדא לחדא על ארעא
 ואתחפיו כל טוריא ומיא די תחות כל
 שמיא:

אשל אברהם

עשרה אמה מעל הארץ, רק אז
 "וישאו את התבה ותרם מעל הארץ"
 (רא"ם). והנה זה ביום הארבעים וקמש,
 כדמשמע מדברי רש"י לקמן שם
 (משכיל לדוד).
 ומקראות שלפנינו יוכיחו -
 כדלקמן ברש"י ח, ד. תורה יח
 (יח) ויגברו - מאליהן - לאחר ירידת
 הגשמים ארבעים ימים, עד שהמים
 נשאו את התבה ותרם מעל הארץ,
 נעשה נס והמים המשיכו להתרבות
 מאליהם "על הארץ", עד ש"ותלך
 התבה על פני המים", ועוד המשיכו
 להתרבות עד שפיטו את כל ההרים
 הגבוהים, וכל זה נמשך מאה וחמשים
 יום, כדלקמן פסוק כד. והרא"ם כתב
 שהתרבות המים נעשתה על-ידי מי
 התהום שהיו עולים מאליהם. תורה יט

וכן כל "בעד" שבמקרא, לשון כנגד
 הוא - ראה גם רש"י שמואל א א, ו.
 יונה ב, ז. איוב א, י. וראה רש"י שיר
 השירים ד, א.
 "בעד כל רחם" - לקמן כ, יח. כנגד
 כל פתח (רש"י שם).
 "בעדו ובעד בנידו" - מלכים ב ד, ד.
 "עור בעד עור" - איוב ב, ד. אבר
 כנגד אבר (רש"י יונה שם). אבל ברש"י איוב
 שם: "אבר בפני אבר".
 "מגן בעדי" - תהלים ג, ד.
 "התפלל בעד עבדיך" כנגד עבדיך.
 - שמואל א יב, יט. תורה יז
 (יז) ותרם מעל הארץ - משקעת
 היתה במים י"א אמה, כספינה
 טעונה - במשא.
 המשקעת מקצתה במים - ולכן רק
 לאחר ש"וירבו המים" יותר מאחת

(טז) ויסגר ה' בעדו - הגן עליו - על
 נח. כלומר, "בעדו" פירושו עליו. וכפי
 שהבטיחו לעיל ו, יח.
 שלא שברוה - את התבה, וכדלעיל
 ברש"י פסוק יג.
 הקיף התבה דבים ואריות והיו
 הורגים בהם - בדפו"ר נוסף: ולא יכלו
 ליגע בה. וראה רש"י יחזקאל יד, ד:
 "בשעה שנכנס לתיבה בקשו כל החיות
 ליכנס, ולא הניחן הקדוש-ברוך-הוא,
 דכתיב ויסגר ה' בעדו, אין ויסגר אלא
 מחיות, ארי בא ליכנס והיו שיניו כפות,
 דוב בא ליכנס והיו רגליו מתערסלות
 וכו', בבר".
 ופשוטו של מקרא: סגר כנגדו -
 כנגד נח.
 מן המים - שלא תשבר התיבה
 מתוקף המים (רא"ם).

(ב) חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה מְלֻמְעָלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים:

כ חמש עשרי אמין מלמעלא תקיפו מיא ואתתפיאו טוריא:

ה"א < חמש עשרה אמה מלמעלה • למעלה של כל גבה כל ההרים, לאחר שהשוו המים לראשי ההרים.

(כא) וַיִּגְוַע כָּל־בְּשָׂר׃ הַרְמִישׁ עַל־הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבְבַהֲמָה וּבְחַיָּה וּבְכָל־הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל־הָאָדָם:

כא ומית כל בשרא דרחש על ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא ובכל רחשא דרחש על ארעא וכל אנשא:

(כב) כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מֵתוֹ:

כב כל די נשמטא רוחא דחיין דחיינ באנפיהי מפל די בנפשטא מיתו:

ה"א < נשמט-רוח חיים • נשימה של רוח חיים. אשר בחרבה • ולא דגים שבבים (סנהדרין קח).

(כג) וַיִּמַח וַיִּמַח אֶת־כָּל־הַיְקוּם׃ אֲשֶׁר׃ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמְחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשְׂאֵר אֲדִנְחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּחָה:

כג ומחא ית כל יקומא די על אפי ארעא מאנשא עד בעירא עד רחשא ועד עופא דשמא ואתמחיאנו מן ארעא ואשתאר ברם נח ודי עמה בתכותא:

ה"א < וימח • לשון ויפעל הוא, ואינו לשון ויפעל, והוא מגזרת "ויפן", "ויבן". כל תבה שסופה ה"א, כגון: בנה, מחה, קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה, נקוד בחירי"ק תחת הי"ו"ד. אף נח • לבד נח, זהו

אשל אברהם

המים היו רותחים, איך שרדו הדגים? וצריך לומר שהמים היו רותחים רק במקום שהיתה יבשה, אבל לא בימים ובנהרות (מהרש"א זכחים ק"ג ט. תורה כג

(כג) וַיִּמַח - לשון ויפעל הוא - אף שנקוד בחירי"ק תחת הי"ו"ד ולא בקמ"ץ. ופירושו: מחה אותם. וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם - כמו "וימחו" שבהמשך הפסוק, שפירושו שהן נמחו, שהרי כתוב כאן: "וימח את כל היקום", וממילא בהכרח שהוא לשון ויפעל (רא"ם). ובדפוד"ר לא גורסים התיבות: "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם" ו"וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם" (גם הי"ו"ד בפת"ח).

והוא מגזרת: "ויפן" - שמות ב, כב. "ויבן" - לעיל ב, כב. שגם הם נקודים בחירי"ק תחת הי"ו"ד, והם מלשון ויפעל.

כל תבה שסופה ה"א, כגון: בנה, מחה, קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד

ל"רוח חיים", ולא ש"נשמת רוח", דבוקה ל"חיים". אבל הרא"ם והגור אריה גורסים ברש"י: "נשימה של רוח חיים", משום שמדובר בכל הבעלי חיים, ועליהם לא שפ"ר לומר "נשימה", שהרי רק באדם נאמר "נשמת חיים", ולכן מפרש רש"י ש"נשמת היא מלשון "נשימה", שזו לשנה אצל כל בעלי חיים. וראה רש"י חגיגה יב, ב (בשם וש מפרשים): "רוח היא הנשמה העשויה בדמות הגוף, נשמה - נשימה".

[אליינ"א] - כף צריך להיות (ולא אלימ"א בדפוד"ר). וכ"ה ברש"י שבת קלד, ב. חגיגה יב, ב. (מעייני אגם).

דיכנ"ט דיכנ"א - כ"ה בדפוד"ר. נשימה של רוח של חיים. ובזה בא רש"י לבאר, שכפל הלשון "נשמת רוח חיים" (שהרי יכול היה לכתוב "נשמת חיים" או "רוח חיים") מצינו גם בלעז (מעייני אגם).

אשר בחרבה - ולא דגים שבבים - כי הדגים לא השחיתו דרכם וראה לעיל רש"י ה, יב (רא"ם). אלא שצ"ע: אם

(ב) חמש עשרה אמה מלמעלה - למעלה של כל גבה כל ההרים, לאחר שהשוו המים לראשי ההרים - כלומר, תיבת "מלמעלה" מתייחסת אל "ההרים" שבפסוק שלפניו, ולא אל "הארץ" הנוכרת שם. וראה גם יומא עו, א, שהגמרא דוחה את הפירוש שהמים גברו "חמש עשרה אמה בעמק, חמש עשרה בשפלה, חמש עשרה בהרים", משום שלא יתכן שהמים היו שורות שורות, וגם אם כן איך התייבה עלתה לראשי ההרים. ובפירוש רש"י שם: "אלא על-פרקו מלמעלה דקרא, מן ההרים הוא. והכי קאמר: על-ידי גשמים גברו ט"ו אמה, ומן התהום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות עד שהושוו לראשי ההרים". אלא שלפירוש רש"י כאן, המים גברו חמש עשרה אמה מאליהם ולא על-ידי הגשמים. תורה כא

(כב) נשמת רוח חיים - נשמה של "רוח חיים" - כלומר, "נשמת" דבוקה

פשוטו. ומדרש אגדה: (כ"ד) גונח וכוהה דם מטרח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאחר מזונות לארי, והכישו, ועליו נאמר: (משלי יא) "הן צדיק בארץ ישלם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 35 ואילך - מתוך לקראת שבת)

הוראה כפולה בעבודת השליחות

וישאר אף נח

"אף נח - לבד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה: היה גונח וכוהה דם" (ז. כג. רש"י) בטעם שהיה נח "גונח וכוהה דם" - מביא רש"י ב' פירושים: א) "מטרח הבהמות והחיות". ב) "איחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישלם".

וכד דייקת גב' פירושים אלו, מורים הם דרך בעבודת ה':

הפירוש הראשון, שנח היה "גונח וכוהה דם מטרח הבהמות והחיות" - מלמדנו עד כמה צריך יהודי להתמסר לשליחותו, להשפיע ולסייע לאלו הנמצאים בשפל המדרגה, ואפילו לכאלו שמצד מצבם הרוחני נדמים כ"בהמות" ו"חיות"; גם אם הדבר כרוך בטורח רב, עד כדי מצב של "גונח וכוהה דם" ר"ל, עליו להמשיך ולקיים את שליחותו, ויהימה.

איברא, דכאשר יהודי מרגיל את עצמו שלא להתחשב בטורח והקושי, אלא להתמסר לשליחותו של הקב"ה בכל מצב - עלול הוא לחשוב, כי פשם שהוא מוכן לותר על מנוחת הגוף שלו וצרכיו הגשמיים, כך ינהג גם עם זולתו "בחוץ וד" ויתבע ממנו שיותר על צרכיו שלו;

וזהו שקאמ'משמע'לן הפירוש השני, שנח נענש רק משום "שאחר מזונות לארי", והיינו כי לצרכי הזולת יש לדאוג בשלימות, ואם מחסירים בכך או אפילו רק מאחרים - מגיע על כך עונש חס'ושלום.

הוי'אומר: מעצמך צריך אתה לתבוע מדרגות נעלות של "אתפאי"; אולם **בשביל הזולת** צריך אתה להעמיד את כל מה שהוא צריך, "אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו", בעתו ובזמנו!

(כד) ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום:

ח (א) ויזכר אלהים את-נח ואת פל-החיה ואת פל-הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על-הארץ וישכו המים:

כד ותקייפו מ'א על ארעא מאה וחמשים יומין:

א ודכיר יי ית נח וית פל חיתא וית פל פעירא די עמה בתכותא ואעבר יי רוחא על ארעא ונחו מ'א:

כ"ז - ויזכר אלהים • זה השם, מדת הדין הוא, ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים, ורשעתם של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין, שנאמר: (בראשית ו) "וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמתה" והוא שם מדת רחמים. ויזכר אלהים את נח וגו' • מה זכר להם לבהמות? זכות שלא

אשל אברהם

ונהפכה למדת רחמים - שהזכירה שהיא רחמים נעשתה על-ידי שם אלקים.

על-ידי תפלת הצדיקים - על-ידי תפלת נח בתיבה.

ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין - ויראה רש"י לעיל, ו בבביאור שם.

שנאמר - לעיל, ה'ז.

"וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמתה", והוא - שם הדין.

שם מדת רחמים - כדלעיל ברש"י א, א.

ויזכר אלהים את נח וגו' - ואת כל החיה ואת כל הבהמה וגו'.

אומרים - תנחומא סימן ט. שאחר מזונות לארי והכישו - ויש לומר שגם זה מרומז בתיבת "אר", ראשי תיבות: "איחר מזונות לארי והכישו" (הרב).

ועליו נאמר - משלי יא, לא. "הן צדיק בארץ ישלם" - הצדיק משתלם שכר העבירה שבדו בעודו על הארץ בחיים (רש"י שם). כלומר, הצדיק מקבל ענשו בארץ אפילו על חטא קל, כמו נח, שעל איחור המזונות לארי הכישו הארי, כדי שלא יחסר משכרו בעולם הבא. תורה כד

(א) ויזכר אלהים - זה השם מדת הדין הוא - כדלעיל ברש"י א, א.

בראשה, נקוד בחיריק תחת היו"ד - ויראה כללים נוספים בנה בבנין פעל והפעיל בפירוש רש"י שמות א, כ.

אף נח - לבד נח - רק נח. היינו שנח נשאר בודד, והכתוב משמיענו בזה שסבל את צער הבדידות (הרב). זהו פשוטו. ומדרש אגדה - בר פל"ב, יא.

גונח וכוהה דם - יורק דם. ולומדים זאת מתיבות "אף נח", כלומר, מיעוט נח, היינו שנח עצמו נשאר ממועט מחיותו (רא"ם). ודייק לכתוב: "גונח וכוהה", משום שהם רמוזים בתיבת "אר", ר"ת: אוי (גונח). כוהה (הרב).

מטרח הבהמות והחיות. ויש

השחיתו דרכם קדם לכן, ושללא שמשו בתבה. ויעבר אלהים רוח. ורח תנחומין והנחה עברה לפניו. על הארץ. על עסקי הארץ. וישפו. כמו: (אסתר ב) "כשוף חמת המלך", לשון הנחת חמה.

(ב) ויסקרו מעינת תהום וארבת השמים ויכלא הגשם מן השמים:
בואסקרו מפועי תהומא וכני שמיא ואתפלי מטרא מן שמיא:

כ"ז ויסקרו מעינת. כשנפתחו פתיב: "כל מעינות", וכאן אין פתיב "כל", לפי שנשתירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם, כגון חמי טבריא וכיוצא בהן. ויכלא. וימנע, כמו: (תהלים מ) "לא תכלא רחמיך", (בראשית כג) "לא יכלה ממך".

(ג) וישבו המים מעל הארץ הלוף ושוב ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום:
ג ותבו מיא מעל ארעא אזלין ותזבין וחסרו מיא מסוף מאה וחמשים יומין:

כ"ח מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסר, והוא אחד בסיון, כיצד? - כ"ז בכסלו פסקו הגשמים, הרי ג' מכסלו וכ"ט מטבת, הרי ל"ב, ושכט ואדר וניסן ואיר - קי"ח, הרי ק"נ.

(ד) ותנח התבה בתוך השביעי בשבעה עשר יום לחודש על הרי ארט:
ד ונחת תבותא בירחא שביעאה בשבעת עשר יומא לירחא על טורי קרדו:

אשל אברהם

שכלה הגשם מן השמים, אלא שאף שהיה עדין גשם בשמים, נמנע מלרדת מחמת ציווי ה'. וראה גם רש"י שמות לו. ו.

כמו "לא תכלא רחמיך" - תהלים מ, יב. לא תמנע (רש"י שם מ. י).

"לא יכלה ממך" - בראשית כג, ו. לא ימנע (רש"י שם). תורה ג

(ג) מקצה חמשים ומאת יום - התחילו לחסור - ראה גם רש"י ראש השנה יא, ב. ולא שכלו לחסור לאחר מאה וחמשים יום (רא"ם).

והוא אחר בסיון - ראה גם רש"י ראש השנה יא, ב.

כיצד? כ"ז בכסלו - ראה רש"י לעיל ז, יב, שהגשמים פסקו בכ"ח בכסלו. אף על-פי המבואר שם שהגשמים פסקו בקרו של כ"ח בכסלו,

הרי שלענין ספירת מאה וחמשים יום שלא נאמר בה "יום" ו"לילה", ניתן לחשב גם את יום כ"ח כסלו כיום שלם אף שאין לילו עמו (ג"א).

פסקו הגשמים הרי ג' מכסלו, וכ"ט מטבת הרי ל"ב, ושכט ואדר וניסן ואיר קי"ח הרי ק"נ. - כי אדר ואיר הם חדשים של כ"ט ימים. תורה ד

הארץ פירושו, על מה שנעשה בארץ. והנחת יעקב כתב, שאם כפשוטו היה לו לומר: "על המים". וישבו - כמו "כשוף חמת המלך" - אסתר ב, א.

לשון הנחת חמה - שנחו מנעפם (באר בשדה). או מרתיחתם (רא"ם). וכן כתב רש"י בסנהדרין קח, ב, שהמים נחו מרתיחתם. ובגמרא שם הובא הפסוק (אסתר ג, י): "חמת המלך שכבה". וכן הובא ברש"י במדבר יז, כ. תורה ב (ב) ויסקרו - לשון סתימה (רש"י ישעיה יט, ד, ותהלים סג, יב, וב"מ קה, ב).

מעינות - כשנפתחו פתיב - לעיל ז, יא.

"כל מעינות", וכאן אין פתיב "כל", לפי שנשתירו מהם - מאותן מעינות שהיו חמין, כדאמר: ברותחין קלקלו - ברותחין נדוננו (רש"י סנהדרין קח, א, וראה גם רש"י לעיל ז, יד).

אותן שיש בהם צורך לעולם - לרפואה.

כגון חמי טבריא וכיוצא בהם - כמו "בלועה דגדר" [=חמת גדר] ו"עיניא רבתי דבירם" (סנהדרין שם).

ויכלא - וימנע - ולא מלשון כליון,

מה זכר להם לבהמות - כלומר, לחיות ולבהמות. וכתב בהמות, בגלל שחיה בכלל בהמה, ונקט לשון קצרה. זכות שלא השחיתו דרכם קדם לכן - שהרי רק אלו שלא השחיתו נכנסו לתיבה, כדלעיל ברש"י ו, ב.

ושלא שמשו בתבה - שהרי גם הם נאסרו בתשמיש, כדלקמן ברש"י פסוק יז. וזהו מה שמוסיף הפתוב: "אשר אתו בתיבה", בזכות זה שלא שמשו בתיבה (משכיל לדה). ויש לומר שגם הענין הראשון נרמז בתיבות אלו, שהרי רק אלו שלא השחיתו דרכם היו "אתו בתיבה".

ויעבר אלהים רוח - רוח תנחומין והנחה - הנחה מחמה ומדת הדין.

עברה לפניו - וזהו "ויעבר אלקים רוח", ש"אלקים" שהוא מדת הדין, העביר לפניו רוח של תנחומין והנחת רוגו. ולא פירש רוח כפשוטו, משום שאז לא מובן הסיים "ויושבו המים", שהמים נחו מנעפם, והרי רוח מסעיר את המים ולא מרגיע (באר בשדה).

על הארץ - על עסקי הארץ - פיון שמפרש ש"רוח של תנחומין והנחה עברה לפניו", לכן הוצרך לפרש ש"על

כ"ז < **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי** • סִיּוֹן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְכֶסֶלּוֹ שֶׁבּוּ פִּסְקוֹ הַגְּשָׁמִים. **בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם** • מִכָּאן אֵתָּה לְמַד שֶׁהִיְתָה הַתְּכָה מְשַׁקֶּעַת בְּמִים י"א אִמָּה, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "בְּעֵשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים", זֶה אָב שֶׁהוּא עֵשִׂירִי לְמִרְחֻשׁוֹן לִירִידַת גְּשָׁמִים, וְהֵם הָיוּ גְּבוּהִים עַל הַהָרִים חֲמֵשׁ עָשָׂרָה אִמָּה, וְחִסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד בְּסִיּוֹן עַד אֶחָד בְּאָב חֲמֵשׁ עָשָׂרָה אִמָּה לְשָׁשִׁים יוֹם, הָרִי אִמָּה ל'ד' יָמִים, נִמְצָא שֶׁבִט"ז בְּסִיּוֹן לֹא חִסְרוּ אֲלָא ד' אַמּוֹת, וְנִחָה הַתְּכָה לְיוֹם הַמַּחְרָת. לְמַדָּת, שֶׁהִיְתָה מְשַׁקֶּעַת אַחַת עָשָׂרָה אִמָּה בְּמִים שֶׁעַל רֵאשֵׁי הַהָרִים.

(ה) **וְהַמִּים הָיוּ הַלּוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי**
בְּעֵשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים:

כ"ז < **בְּעֵשִׂירִי וְגו'** נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים • זֶה אָב, שֶׁהוּא עֵשִׂירִי לְמִרְחֻשׁוֹן שֶׁהַתְּחִיל הַגְּשֵׁם. וְאִם תֹּאמַר הוּא אֲלוּל, וְעֵשִׂירִי לְכֶסֶלּוֹ שֶׁפִּסַּק הַגְּשֵׁם, כְּשֵׁם שֶׁאֵתָּה אוֹמֵר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", סִיּוֹן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה. אִי אֶפְשָׁר לומר בֵּן, עַל כְּרַחֲךָ, שְׁבִיעִי אִי אֵתָּה מוֹנָה אֲלָא לְהַפְסָקָה, שֶׁהָרִי לֹא כָלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת גְּשָׁמִים, וּמֵאָה וְחֲמֵשִׁים שֶׁל תְּגַבְרַת הַמֵּים עַד אֶחָד בְּסִיּוֹן, וְאִם אֵתָּה אוֹמֵר שְׁבִיעִי לִירִידָה, אֵין זֶה סִיּוֹן. וְהָעֲשִׂירִי אִי אֶפְשָׁר לְמַנּוֹת אֲלָא לִירִידָה, שֶׁאִם אֵתָּה אוֹמֵר לְהַפְסָקָה וְהוּא אֲלוּל, אִי אֵתָּה מוֹצֵא "בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמֵּים מֵעַל הָאָרֶץ", שֶׁהָרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים, מִשְׁנַרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים, שֶׁלַח אֶת הָעוֹרֵב, וְכ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשְׁלִיחוֹת הַיּוֹנָה, הָרִי שְׁשִׁים יוֹם מִשְׁנַרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים עַד שֶׁחָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה. וְאִם תֹּאמַר

אשל אברהם

לְהַפְסָקָה, שֶׁהָרִי לֹא כָלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת גְּשָׁמִים - כְּדִלְעִיל ז, יז.
 וּמֵאָה וְחֲמֵשִׁים שֶׁל תְּגַבְרַת הַמֵּים - כְּדִלְעִיל ז, כד.
 עַד אֶחָד בְּסִיּוֹן - כִּי מ"ז בְּמִרְחֻשׁוֹן שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַד לְרֵאשׁ חֹדֶשׁ סִיּוֹן הוּא מֵאָה וְתִשְׁעִים יוֹם (רש"י ר"ה יא, ט).
 וְאִם אֵתָּה אוֹמֵר: שְׁבִיעִי לִירִידָה - אֵין זֶה סִיּוֹן - אֲלָא אֵינִר, וְזֶה לֹא יִתְּכֵן כְּנֹכַח לְעִיל.
 וְהָעֲשִׂירִי - שֶׁבּוּ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים. אִי אֶפְשָׁר לְמַנּוֹת אֲלָא לִירִידָה, שֶׁאִם אֵתָּה אוֹמֵר: לְהַפְסָקָה, וְהוּא אֲלוּל - אִי אֵתָּה מוֹצֵא "בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ - א' בְּתִשְׂרִי. חָרְבוּ הַמֵּים מֵעַל הָאָרֶץ" - לְקַמּוֹן פְּסוּק יג.
 שֶׁהָרִי "מִקֵּץ אַרְבָּעִים" מִשְׁנַרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים - כְּדִלְקַמּוֹן פְּסוּק ו וּבְרִש"י שֵׁם.
 שֶׁלַח אֶת הָעוֹרֵב - כְּדִלְקַמּוֹן פְּסוּק ז. וְכ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשְׁלִיחוֹת הַיּוֹנָה - כְּדִלְקַמּוֹן פְּסוּק ח וּבְרִש"י שֵׁם.
 הָרִי שְׁשִׁים יוֹם מִשְׁנַרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים עַד שֶׁחָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה - נִמְצָא שֶׁבְּשִׁשִׁים יוֹם יָרְדוּ הַמֵּים מִרֵאשֵׁי הַהָרִים עַד הָאָרֶץ, דִּהְיִינוּ כְּמָה

וְחִסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד בְּסִיּוֹן עַד אֶחָד בְּאָב חֲמֵשׁ עָשָׂרָה אִמָּה לְשָׁשִׁים יוֹם, הָרִי אִמָּה ל'ד' יָמִים, נִמְצָא שֶׁבִי"ו בְּסִיּוֹן לֹא חִסְרוּ אֲלָא ד' אַמּוֹת, וְנִחָה הַתְּכָה לְיוֹם הַמַּחְרָת, לְמַדָּת שֶׁהִיְתָה מְשַׁקֶּעַת י"א אִמָּה בְּמִים שֶׁעַל רֵאשֵׁי הַהָרִים - וְהַתִּיבָה לֹא הִיְתָה צְפָה עַל רֵאשׁ הָהָר אֲלָא ד' אַמּוֹת גּוּבָה רִש"י ר"ה טו, תורה ה.
 (ה) **בְּעֵשִׂירִי .. נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים** - זֶה אָב, שֶׁהוּא עֵשִׂירִי לְמִרְחֻשׁוֹן שֶׁהַתְּחִיל הַגְּשֵׁם - הַטַּעַם שֶׁכָּאן מוֹנָה אֶת הַחֹדֶשׁ מִהַחֹדֶשׁ שֶׁל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא כְּדִלְעִיל מִחֹדֶשׁ שֶׁל הַפְּסָקָה הַגְּשָׁמִים, וְהוּ מִשּׁוֹם שֶׁכָּאן מְדוּבָר בְּרֵאשֵׁי הַהָרִים, דִּהְיִינוּ שֶׁהַתְּחִילָה הָאָרֶץ לְהִרְאוֹת, וְהָרִי כִּיסוּי הָאָרֶץ נִעְשָׂה עַל-יְדֵי יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, לְכֵן רֵאוּ לְמַנּוֹת אֶת חֹדֶשׁ גִּילּוּי הָאָרֶץ, מֵאוֹתוֹ חֹדֶשׁ שֶׁבּוּ נִתְּפַטְּהָ הָאָרֶץ, שֶׁהוּא חֹדֶשׁ שֶׁל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים (ג"א).
 וְאִם תֹּאמַר: הוּא אֲלוּל וְעֵשִׂירִי לְכֶסֶלּוֹ - כְּלוּמַר, חֹדֶשׁ עֵשִׂירִי מִחֹדֶשׁ כֶּסֶלּוֹ.
 שֶׁפִּסַּק הַגְּשֵׁם, כְּשֵׁם שֶׁאֵתָּה אוֹמֵר - לְעִיל פְּסוּק ד וּבְרִש"י שֵׁם.
 "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" סִיּוֹן וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה? אִי אֶפְשָׁר לומר בֵּן, עַל-כְּרַחֲךָ שְׁבִיעִי אִי אֵתָּה מוֹנָה אֲלָא

(ד) **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי** - סִיּוֹן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְכֶסֶלּוֹ - חֹדֶשׁ סִיּוֹן הוּא חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי מִחֹדֶשׁ כֶּסֶלּוֹ.
 שֶׁבּוּ פִּסְקוֹ הַגְּשָׁמִים - וְלֹא אֵינִר שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לְחֻשׁוֹן שֶׁבּוּ הַתְּחִילוּ הַגְּשָׁמִים, וְכִמּוֹ שְׁמוּכִיחַ לְקַמּוֹן בְּפִסְקוֹ ה. וְהַטַּעַם שֶׁמוֹנִים כָּאן אֶת הַחֹדֶשׁ מִחֹדֶשׁ שֶׁל הַפְּסָקָה הַגְּשָׁמִים וְלֹא מִחֹדֶשׁ שֶׁל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, הוּא מִשּׁוֹם שֶׁפִּסַּק זֶה מְדַבֵּר עַל הַנְּחַת הַתִּיבָה מֵהִילּוּכָהּ, וְהָרִי הִרְמַת הַתִּיבָה מֵעַל הָאָרֶץ וְהִילּוּכָהּ עַל הַמֵּים נִעְשָׂה כְּסוּף אַרְבָּעִים יוֹם, כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁמַע לְעִיל ז, יז, וְלְכֵן רֵאוּ לְמַנּוֹת מֵאוֹתוֹ חֹדֶשׁ שֶׁבּוּ הוֹרְמָה הַתִּיבָה, שֶׁהוּא חֹדֶשׁ שֶׁל הַפְּסָקָה הַגְּשָׁמִים (ג"א).
בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם - מִכָּאן אֵתָּה לְמַד שֶׁהִיְתָה הַתְּכָה מְשַׁקֶּעַת בְּמִים י"א אִמָּה - כְּדִלְעִיל בְּרִש"י ז, יז.
 שֶׁהָרִי כְּתִיב: "בְּעֵשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים" - לְקַמּוֹן פְּסוּק ה.
 זֶה אָב, שֶׁהוּא עֵשִׂירִי לְמִרְחֻשׁוֹן לִירִידַת גְּשָׁמִים - אָב הוּא חֹדֶשׁ עֵשִׂירִי מִמִּרְחֻשׁוֹן, שֶׁאֲזוּ הַחִלוּ לְרַדַּת הַגְּשָׁמִים, כְּדִלְעִיל ז, יא וּבְרִש"י שֵׁם, לְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְכ"ה בְּרִש"י לְקַמּוֹן פְּסוּק ה. וְרָאָה שֵׁם בְּבִיאור.
 וְהֵם הָיוּ גְּבוּהִים עַל הַהָרִים חֲמֵשׁ עָשָׂרָה אִמָּה - כְּדִלְעִיל ז, כ.

בְּאֵלֹל נְרָאוּ, נִמְצָא שְׁחָרְבוּ בְּמַרְחֶשֶׁן וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן וְאִין זֶה אֶלָּא תִּשְׁרִי, שְׁהוּא רֵאשׁוֹן לְבְרִיאַת עוֹלָם, וְלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיֶּסֶן.

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה:

וְהָיָה מִסוּף אַרְבָּעִין יוֹמִין וַיִּפְתַּח נֹחַ יַת כַּנֹּת תְּבוֹתָא דִּי עֶבֶד: אֶת חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה • לְצַהֵר (ב"ר), וְלֹא זֶה פֶתַח הַתֵּבָה הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וְיִצִיאָה.

(ז) וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וְשׁוֹב עַד־יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

וְיִשְׁלַח יַת עֲרָבָא וַיִּנְפַק מִפַּק וַיִּמַּיב עַד דִּיבִישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא: אֶת הָעֹרֵב וּמִקִּיף סְבִיבוֹת הַתֵּבָה, וְלֹא הֵלֵךְ בְּשְׁלִיחוֹתוֹ, שֶׁהָיָה חוֹשֵׁדוֹ עַל בֵּית זוּגוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׂנִינּוּ בְּאַגְדַּת חֵלֶק (סנהדרין קח). עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם • פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, אֲבָל מִדְרַשׁ אַגְדָּה: מוֹכֵן הָיָה הָעֹרֵב לְשְׁלִיחוֹת אַחֲרָת, בְּעִצְרַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֱלִיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' ט'): "וְהָעֹרֵבִים מִבֵּיָאִים לוֹ לֶחֶם וּבִשָּׁר".

אשל אברהם

בְּאַגְדַּת "חֵלֶק" - סנהדרין קח, ב: "אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: תִּשְׁוֵבָה נִיצַחַת הָיִיבוּ עוֹרֵב לְנַח, אָמַר לוֹ: רַבָּךְ שׁוֹנְאֵנִי וְאַתָּה שְׁנֵאֲתַנִּי, רַבָּךְ שׁוֹנְאֵנִי - מִן הַטְּמֵאִים שְׁנֵימ, וְאַתָּה שְׁנֵאֲתַנִּי - שְׁאַתָּה מִנִּיחַ מִמִּין שְׁבַעַה וְשׁוֹלַח מִמִּין שְׁנֵימ, אִם פּוֹגַע בִּי שֶׁר חִמָּה אוֹ שֶׁר צָנָה לֹא נִמְצָא עוֹלָם חֶסֶר בְּרִיָּה אַחֲרָת? אוֹ שְׁמָא לְאַשְׁתִּי אַתָּה צְרִיף? אָמַר לוֹ: רְשָׁע, בְּמוֹתֵר לִי נֶאֱסַר לִי - בְּנֶאֱסַר לִי לֹא כָּל־שִׁבְן". וְכַתֵּב ה"לְבוּשׁ" שְׁאִין הַכְּנֵה שְׁהִיָּה חוֹשֵׁד בְּנַח עֲצָמוֹ, אֶלָּא שְׁהִיָּה חוֹשֵׁד שְׁנַח יִרְבִּיעַ אֶת בֵּית זוּגוֹ עִם מִין אַחֵר. עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם - פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ - חִפָּה עַד שֶׁיִּבְשׁוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, וְאִז עוֹב אֶת הַתֵּיבָה לְגַמְרִי וְ"יִבּוֹשֶׁת" שֶׁם דְּבַר הוּא, וְלֹא פּוֹעֵל לְנִקְבָה (ראה רש"י במדבר יד, טו).

אֲבָל מְדַרְשׁ אַגְדָּה - ב"ר לג, ה. מהו שְׁנֵאֱמַר "יִבּוֹשֶׁת הַמַּיִם", וְלֹא "יִבּוֹשֶׁת הָאָרֶץ" (שפ"ח). מוֹכֵן הָיָה הָעֹרֵב לְשְׁלִיחוֹת אַחֲרָת - כְּלוּמַר, לְעוֹרֵב הִיָּתָה מְזוּמְנַת שְׁלִיחוֹת אַחֲרָת מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלֹא זֶה שֶׁל נַח. וּלְפִירוּשׁ זֶה "יֵצוּא וְשׁוֹב" פִּירוּשׁוֹ, שְׁהוּא שֵׁב אֶל הַתֵּיבָה מִפְּנֵי שְׁהִיָּתָה מְזוּמְנַת לוֹ שְׁלִיחוֹת אַחֲרָת (באר בשדה). כְּעִצְרַת גְּשָׁמִים - וְהוּא "עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם", עַד זְמַן עִצְרַת גְּשָׁמִים (שֶׁל אֱלִיהוֹ). שְׁאִז יֵצֵאָה לְשְׁלִיחוֹת.

שֶׁלְדַעַה הִרְאֵשׁוּנָה זֶהוּ "צַהֵר" הָאֱמוּר לְעֵיל, וְלְדַעַה הַשְּׁנֵיָה זֶהוּ חֲלוֹן שְׁנַח עָשָׂה מֵעֲצָמוֹ אֶת־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִצְטָנָה, וְהוּא זֶה שְׁנֵאֱמַר כָּאן: "אֲשֶׁר עָשָׂה", הֵינּוּ מֵעֲצָמוֹ. וְדִיִּיק רִש"י וְכַתֵּב "לְצַהֵר" וְלֹא "לְאוֹרָה", כְּדִי לְרַמּוֹ בְּזֶה לְשָׁנֵי הַפִּירוּשִׁים, שֶׁלְדַעַה הִרְאֵשׁוּנָה עָשָׂהוּ לְ"צַהֵר" הַנּוֹבֵר לְעֵיל, וְאֵילוֹ לְפִירוּשׁ הַשְּׁנֵי עָשָׂהוּ "לְצַהֵר", כְּלוּמַר, לְאוֹרָה.

וְלֹא זֶה פֶתַח הַתֵּבָה הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וְיִצִיאָה - שְׁאִינוֹ קְרוּי "חֲלוֹן" אֶלָּא "פֶתַח". וְהוֹצֵרָף לְשִׁלּוֹל זֹאת, כְּדִי שֶׁלֹּא נִאֱמַר שֶׁלְדַעַה הָאוֹמְרַת שֶׁ"צַהֵר" הֵינּוּ אֲבָן טוֹבָה, הִרִי שֶׁחֲלוֹן הָאֱמוּר כָּאן הַפְּנֵה לְפֶתַח הַתֵּיבָה. וַיִּמָּה שֶׁשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב דְרָף הַחֲלוֹן וְלֹא דְרָף הַפֶּתַח? יֵשׁ לוֹמַר: מִשׁוּם שֶׁהַפֶּתַח הָיָה עֲשׂוּי לְכַנִּיסָה וְיִצִיאָה כְּלָלִית, וְלֹא לְיִצִיאוֹת פְּרִטוֹת. וְאוּלַי זֶה גַם כְּנֻנַת רִש"י בְּאֶמְרוֹ: "הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וְיִצִיאָה". תורה ז

(ז) יֵצוּא וְשׁוֹב - הוֹלֵךְ וּמִקִּיף סְבִיבוֹת הַתֵּבָה - וְזֶה נִקְרָא "יֵצוּא וְשׁוֹב", כִּי מִה שְׁהִיָּה חוֹזֵר מִחֲלוֹן לְהַקִּיף נִקְרָא "יֵצוּא", וְשׁוֹבוֹ אֶל חֲלוֹן הַתֵּיבָה נִקְרָא "וְשׁוֹב", שֶׁהִרִי הוּא חוֹזֵר אֶל חֲלוֹן הַתֵּיבָה (גרי"א). וְלֹא הֵלֵךְ בְּשְׁלִיחוֹתוֹ, שֶׁהָיָה חוֹשֵׁדוֹ עַל בֵּית זוּגוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׂנִינּוּ - בְּכַמָּה כְּתָבֵי יָד וְדִפּוּסִים: "שְׁמִצְיָנוּ".

אֶלְפִי אֲמוֹת. וְלֹא קָשָׁה מִמָּה שֶׁכַּתֵּב לְעֵיל פְּסוּק ד שְׁבַשְׁשִׁים יוֹם חֶסְרוֹ רַק חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אֲמוֹה, כִּיּוֹן שֶׁיֵּשׁ הִבְדֵּל בֵּין יְרִידַת הַמַּיִם בְּשִׁבְלֵי הָאָרֶץ מִלְּאָה מִיַּם, לְבֵין יְרִידַת הַמַּיִם בְּשִׁבְלֵקִים מִהָאָרֶץ כְּבָר מְגוּלָּים, שְׁאִז יֵשׁ שִׁלּוּב שֶׁל רוּחַ הַנוֹשֶׁבֶת מִחֲלָקֵי הָאָרֶץ הַמְּגוּלָּים עִם הַשָּׁמַשׁ, שֶׁשִׁלּוּב זֶה גוֹרֵם לִירִידָה מִשְׁמַעוֹתִית בִּירִידַת הַמַּיִם וּבְקִצְבַּ מְהִיר מְאֹד (ע"פ ראי"ס). אוֹ מִשׁוּם שֶׁכָּל שְׁהַמַּיִם נְחֻסְרִים, כִּף גוֹבֵר קִצְבַּ יְרִידַת הַמַּיִם, שֶׁכֵּן אִז יֵשׁ בִּיכּוּלַת הָרוּחַ לְיִבּוֹשׁ אֶת הַמַּיִם בְּקִצְבַּ מְהִיר יוֹתֵר (ע"פ ראי"ס).

וְאִם תֵּאֱמַר: בְּאֵלֹל נְרָאוּ, נִמְצָא שְׁחָרְבוּ בְּמַרְחֶשֶׁן, וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ "רֵאשׁוֹן", וְאִין זֶה אֶלָּא תִּשְׁרִי, שְׁהוּא רֵאשׁוֹן לְבְרִיאַת עוֹלָם - לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיֶּסֶן - כְּדִלְקַמֵּן בְּרִש"י פְּסוּק יג. תורה ו (ו) מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם - מִשְׁנֵאֲרָאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים - שֶׁעֲלִיו מְדוּבָר בְּפְסוּק שֶׁלְפָנָיו. אֶת חֲלוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה - לְצַהֵר - אִין כְּנֻנַת רִש"י לוֹמַר שֶׁזֶהוּ "צַהֵר" הָאֱמוּר לְעֵיל וְ, טו, שֶׁהִרִי לְעֵיל שֶׁם הִבִּיא מִחֲלוֹקַת אִם צַהֵר הוּא חֲלוֹן אוֹ אֲבָן טוֹבָה, אֶלָּא לְכָל הַדְּעוֹת נַח עָשָׂה חֲלוֹן הַתֵּיבָה כְּמִפּוֹרֵשׁ כָּאן (שְׁאָף אִם הִיָּתָה אֲבָן טוֹבָה בַּתֵּיבָה, הוֹצֵרָף לְעֲשׂוֹת חֲלוֹן לְתוֹסַפַּת אוֹרָה). אֶלָּא

(ח) וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ לְרֹאוֹת הַקָּלוֹ הַבְּיָמִים
 מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ:
 ח וַיִּשְׁלַח יְת יוֹנָה מִלִּוְנָה לְמַחְזֵי הַקָּלִיאוּ
 מִיָּא מֵעַל אֲפִי אֲרַעָא :

כ"ז - וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה • לְסוֹף ז' יָמִים, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "וַיִּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם". מִכָּלל זֶה אֵתָה
 לְמַד שֶׁאֵף בְּרֵאשׁוֹנָה הוֹחִיל ז' יָמִים. וַיִּשְׁלַח • אֵין זֶה לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת, אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁלוּחַ, שְׁלַחָה לְלַכַּת
 לְדַרְכָּהּ, וּבְזוֹ יֵרָאֵה אִם קָלוֹ הַיָּמִים, שֶׁאִם תִּמְצָא מְנוּחַ, לֹא תִשׁוּב אֵלָיו.

(ט) וְלֹא־תִמְצָאֶה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וּתָשֵׁב אֵלָיו
 אֶל־הַתֵּבָה בַּיָּמִים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ
 וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֶתָה אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה:
 ט וְלֹא אֲשַׁפַּחַת יוֹנָה מְנוּחַ לְפָרְסַת רַגְלָהּ
 וְתִבַּת לִוְנָה לְתַבּוּתָא אֲרִי מִיָּא עַל אֲפִי כָל
 אֲרַעָא וְאוֹשִׁיט יְדָהּ וְנִסְבָּה וְאָעִיל יָתָה
 לִוְנָה לְתַבּוּתָא :

(י) וַיִּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּסָּף שִׁלַּח
 אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה:
 י וַיֹּאדִירָף עוֹד שְׁבַעָא יוֹמִין אַחֲרֵינִין וְאוֹסִיף
 שִׁלַּח יְת יוֹנָה מִן תַּבּוּתָא :

כ"ח - וַיִּחַל • לְשׁוֹן הַמְּתַנָּה, וְכֵן (איוב כט): "לִי שָׁמְעוּ וַיִּחַלּוּ", וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא.

(יא) וּתְבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲת עֶרֶב וְהָנָה עַל־הַיָּוִי
 טָרְף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ בַּיּוֹמִים מֵעַל הָאָרֶץ:
 יא וְאָמַת לִוְנָה יוֹנָה לְעַדִּין בְּמִשָּׂא וְהָא טָרְף
 זִיתָא תְּכִיר נְחִית בְּפּוּמָה וַיֵּדַע נֹחַ אֲרִי
 קָלִיאוּ מִיָּא מֵעַל אֲרַעָא :

כ"ט - טָרְף בְּפִיהָ • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזָּכַר הָיָה, לְכֵן קוֹרְאוּ פְעָמִים לְשׁוֹן זָכַר וּפְעָמִים לְשׁוֹן נִקְבָּה, לְפִי שֶׁכָּל יוֹנָה

אשל אברהם

הַקָּלוֹ הַיָּמִים מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ, וְאוֹיִלוּ
 בְּשִׁהְיֹנָה שְׂבָה אֵלָיו עִם עֲלָה זִית נֶאֱמַר
 בְּפִסּוּק יא: "וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוֹ הַיָּמִים מֵעַל
 הָאָרֶץ", דְּהֵינִי: א) וַיֵּדַע כְּלָלִית, אֵף
 לֹא רָאָה בְּרוּרָה. ב) "מֵעַל הָאָרֶץ"
 (בְּכָל־לוֹת) קָלוֹ הַיָּמִים, אֵף לֹא מֵעַל פְּנֵי
 הָאָרֶץ מִשְׁמַשׁ. תּוֹרָה ט
 (י) וַיִּחַל - לְשׁוֹן הַמְּתַנָּה - וְלֹא לְשׁוֹן
 הַתְּחִלָּה. וְרָאֵה גַם רִש"י אִיבּ ו, יא.
 וְכֵן "לִי שָׁמְעוּ וַיִּחַלּוּ" - אִיבּ כט, כא.
 וּבְרִש"י שָׁם: "הַשּׁוֹמְעִים דְּבָרֵי הָיוּ
 מִיְחַלִּים שִׁיתְקַמּוּ".
 וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא - רָאֵה לְדוּגְמָא
 אִיבּ ו, יא: "כִּי אֵיחַל", וּבְרִש"י שָׁם: "כִּי
 אֲמַתִּין .. כְּמוֹ וַיִּחַל עוֹד דְּנַח". תּוֹרָה יא
 (יא) טָרְף בְּפִיהָ - אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזָּכַר
 הָיָה, לְכֵן קוֹרְאוּ פְעָמִים לְשׁוֹן זָכַר -
 כָּאֵן בְּלָבָד, שֶׁאֲמַר "טָרְף" וְלֹא "טָרְפָה".
 שֶׁאִם הָיָה נִקְבָּה לֹא הָיָה קוֹרְאָה
 בְּלִשׁוֹן זָכַר אֵף לֹא פִעַם אַחַת, וּמִנָּה
 מוּכָח שֶׁהָיָה זָכַר (ע"פ דברי רח).
 וּפְעָמִים לְשׁוֹן נִקְבָּה - וְהוּא בְּכָל
 שֶׁאֵר הַפְעָמִים שֶׁנִּזְכַּר בְּתוֹב.

שְׂהוּא שִׁלַּח אֵת הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ לְדַרְכָּהּ.
 וְכֵן הוּא בְּפִסּוּק י: "וַיִּסָּף שִׁלַּח אֵת
 הַיּוֹנָה מִן הַתֵּבָה". אֲבָל אֶצֶל הָעוֹרֵב
 לֹא נֶאֱמַר "מֵאֹתוֹ" וְלֹא "מִן הַתֵּבָה",
 וְלָכֵן שָׁם כּוֹתֵב רִש"י שׁוֹ הָיָה
 שְׁלִיחוֹת.
 וּבְזוֹ יֵרָאֵה אִם "קָלוֹ הַיָּמִים" - זֶהוּ
 הַפִּירוּשׁ "לְרֹאוֹת הַקָּלוֹ הַיָּמִים". וְלֹא
 שֶׁשִּׁלַּח אוֹתָהּ בְּשִׁבִיל שֶׁתּוֹבֵא לֹמֵר לוֹ
 "הַקָּלוֹ הַיָּמִים".
 שֶׁאִם תִּמְצָא "מְנוּחַ" לֹא תִשׁוּב אֵלָיו
 - כְּפִי שֶׁהָיָה בְּפִעַם הַשְּׁלִישִׁית, שֶׁזֶּכַח
 שִׁלַּח אֵת הַיּוֹנָה, בְּדִלְקַמֵּן פִּסּוּק יב.
 אֲמַנָּם בְּפוּעַל כְּבָר בְּשִׁהְיֹנָה שְׂבָה אֵלָיו
 בְּפִעַם הַשְּׁנִיָּה עִם עֲלָה זִית בְּפִיהָ, יָדַע
 נֹחַ שֶׁקָּלוֹ הַיָּמִים (כְּאֲמוֹר בְּפִסּוּק יא),
 אֲבָל נֹחַ לֹא הִסְתַּפֵּק בְּכָף, שֶׁהָרִי סוּף
 סוּף הַיּוֹנָה שְׂבָה אֵלָיו, וּמִכָּף הֵבִין שֶׁלֹּא
 קָלוֹ הַיָּמִים לְגַמְרִי, וְלָכֵן שִׁלַּח אֵת הַיּוֹנָה
 בְּפִעַם הַשְּׁלִישִׁית, וְרַק כְּשִׁלַּח שְׂבָה
 אֵלָיו שׁוֹב, הֵבִין שֶׁקָּלוֹ הַיָּמִים לְגַמְרִי.
 וַיֵּשׁ לֹמֵר שֶׁזֶּה מְדוּקָא בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב,
 שֶׁבְּדָבָרֵי נֹחַ בְּפִסּוּק ו נֶאֱמַר: "לְרֹאוֹת

בַּיָּמִים אֵלָיו - וּמְרוּמֵן בְּתִיבַת
 "וַיִּבְשַׁת", אוֹתוֹת "תִּשְׁבִּי" (שפ"ח).
 שְׁנַאֲמַר "וְהַעֲרִיבִים מִבַּיָּאִים לוֹ לַחֵם
 וּבִשָּׂר". - מ"א יז, ו. תּוֹרָה ח
 (ח) וַיִּשְׁלַח אֵת הַיּוֹנָה - לְסוֹף שְׁבַעַת
 יָמִים - שֶׁהִמְתִּין שְׁבַעַת יָמִים שֶׁמֵּא
 הָעוֹרֵב יִתְרַצֵּה לְעֲשׂוֹת אֵת הַשְּׁלִיחוֹת.
 וְרָאֵה "מִשְׁכִּיל לְדוֹד".
 שֶׁהָרִי כְּתִיב - לְקַמֵּן פִּסּוּק י.
 "וַיִּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם",
 מִכָּלל זֶה אֵתָה לְמַד שֶׁאֵף בְּרֵאשׁוֹנָה
 הוֹחִיל שְׁבַעַת יָמִים. וַיִּשְׁלַח - אֵין זֶה
 לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת - אֲבָל לְעִיל פִּסּוּק ז
 גְּבִי עוֹרֵב הוּא לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת, "וְכַלְשׁוֹן
 רִש"י שָׁם: "וְלֹא הִלֵּךְ בְּשִׁלְחוֹתוֹ" (באר
 בש"ח). וְהַשְּׁלִיחוֹת הָיָה כְּמוֹ שֶׁכְּתִב
 הַרִיב"א: "שֶׁהָעוֹרֵב מִצּוֹי לְאֲכוּל
 נְבִלוֹת, וְאִם יִמְצָא מִמֶּתִי הַמְּבוּל וְבִיא
 מִבְּשָׂרָם בְּפִיו אֶל הַתֵּיבָה, וְאִזּוּ יָדַע נֹחַ
 כִּי קָלוֹ הַיָּמִים".
 אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁלוּחַ, שְׁלַחָה לְלַכַּת
 לְדַרְכָּהּ - נִרְאֵה שְׁלוּמֵד כֵּן מִמֵּה
 שְׁנַאֲמַר: "וַיִּשְׁלַח אֵת הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ",

שְׁבַמְקָרָא לְשׁוֹן נְקָבָה, כְּמוֹ (שיר השירים ה): "כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מַיִם רוֹחְצוֹת", (יחזקאל ו): "כְּיוֹנֵי הַגְּאִיּוֹת כָּלֶם הוֹמוֹת", (הושע ו): "כְּיוֹנָה פוֹתָה". טָרֶף • חֲטָף, וּמִדְרַש אֲגָדָה: לְשׁוֹן מְזוֹן, וְדָרְשׁוּ (עירובין יח): כְּפִיָּה, לְשׁוֹן מְאָמֵר. אֲמָרָה: יְהִיּוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין כְּזֵית בְּיָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלֹא מְתוֹקִין כְּדָבָשׁ בְּיַדִּי בְּשָׂר וָדָם.

(יב) וַיִּיחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת-הַיּוֹנָה
וְלֹא-יָסְפָה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד:

כ"ט • וַיִּיחַל • הוּא לְשׁוֹן וַיִּחַל, אֲלֵא שָׁזָה לְשׁוֹן וַיִּפְעַל וְזָה לְשׁוֹן וַיִּתְפַּעַל: וַיִּחַל, וַיִּמְתֵּן, וַיִּיחַל, וַיִּתְמַתֵּן.

(ג) וַיְהִי בְּאַחַת וַיִּשְׁמְאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד
לְחָדָשׁ חָרְבוּ חַמִּים מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נָח
אֶת-מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה:

כ"י • בְּרֵאשׁוֹן • לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא תִּשְׁרִי, וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיֶּסֶן (ראש השנה יב). חָרְבוּ • נַעֲשֶׂה כְּמִין טִיט, שֶׁקָּרְמוּ פְּנֵיהָ שֶׁל מַעְלָה.

אשל אברהם

הַמַּיִם, וְהַבַּיִת שָׁזָה הוֹלֵךְ לְקִרְאָת הַתְּנִיבֻשׁוֹת הָאֶרֶץ, הָרִי שֶׁהֵמְתַנָּה בְּמַצֵּב כְּזֶה הִיא הַמְתַּנָּה מוֹרְגֶשֶׁת אֲצֵל הָאָדָם הַמְמַתִּין, עַד שֶׁכָּאִילוּ מִכְרִיחַ עֲצָמוֹ לְהַמְתִּין, וְלָכֵן נֶאֱמָרָה הַהִמְתַּנָּה בְּלְשׁוֹן הַתְּפִעַל, שֶׁהַכְרִיחַ עֲצָמוֹ לְהַמְתִּין. וְכִּי-מִשְׁפִּיל לְדוֹד כְּתַב, דְּלַעִיל שֶׁם פְּעוּלַת הַהִמְתַּנָּה הִיְתָה תְלוּיָהּ בְּנַח לְבָדוֹ, כִּי הַיּוֹנָה לֹא יָדְעָה מְתֵי נָח מִתְכַּנֵּן לְשִׁלְחָהּ, אֲבָל כָּאֵן שֶׁהַיּוֹנָה כְּבָר יָדְעָה שֶׁכָּל שְׁבַעַת יָמִים נָח שׁוֹלַח אוֹתָהּ, הָרִי שֶׁגַם הַיּוֹנָה הִיְתָה מִמְתַּיִנָה שְׁבַעַת יָמִים, וְלָכֵן אָמַר "וַיִּיחַל", שֶׁהוּא שִׁילּוּב שֶׁל פּוֹעֵל וְנִפְעַל, שְׁנַח הִיָּה מִמְתֵּן שְׁבַעַת יָמִים, וְגַם מִמוֹתָן מִהַיּוֹנָה, מִשׁוּם שֶׁגַם הִיא הַמְתַּיִנָה שְׁבַעַת יָמִים. תוֹרָה יג
(ג) בְּרֵאשׁוֹן - לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - רֹאשׁ הַשָּׁנָה יא, ב. הוּבָא לְעֵיל בְּרֵשׁ"ו, יא. הוּא תִּשְׁרִי - שֶׁלְדַעְתּוֹ בּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם. וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁם, וְכִדְלַעִיל שֶׁם. הוּא נִיֶּסֶן - שֶׁלְדַעְתּוֹ בּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם. חָרְבוּ - נַעֲשֶׂה כְּמִין טִיט, שֶׁקָּרְמוּ פְּנֵיהָ שֶׁל מַעְלָה - בְּרֵשׁ"ו; יְהוֹשֻׁעַ טו, יט מִבֵּיא עַל כֶּף אֶת לְשׁוֹן הַתְּרַגּוּם "נִגְיָבוֹ". וּבְרֵשׁ"ו רֹאשׁ הַשָּׁנָה יא, ב כּוֹתֵב: "חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, שְׁנַעֲשִׂית הָאָרֶץ כְּמִין גְּרִיד, וְלֹא יִבְשֶׂה לְגַמְרִי". תוֹרָה יד

סַתֵּם: "אֲמָרָה", כְּדִי לְכַלּוֹל כְּזֶה הֵן אֵת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְהֵן אֵת נָח (דברי יוח). יְהִיּוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין בְּזֵית - בְּרֵשׁ"ו עִירוּבִין שֶׁם: "בְּקִשָּׁה שִׁיָּהָ זֵית טָרֶף שְׁלָה". וּבְרֵשׁ"ו סְנֵהֲדָרִין קַח, ב: "כְּפִיָּה הִיְתָה שׁוֹאֵלַת מְזוֹן טָרֶף שֶׁל זֵית". בְּיָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְלֹא מְתוֹקִין כְּדָבָשׁ בְּיַדִּי בְּשָׂר-וָדָם - נָח (רש"י עירובין סח). כְּלוּמַר, הִיא מְעַדִּיפָה שֶׁהַמְזוֹן שְׁלָה יְהִיָּה זֵית מֵר אֲבָל מִהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְלֹא תֵהָא תְלוּיָהּ בְּיַדִּי בְּשָׂר-וָדָם כְּפִי שֶׁהִיָּה בְּהִיְתָהּ בְּתִיבָה, אֲפִילוּ אִם הוּא מְסַפֵּק לָהּ מְזוֹן מְתוֹק כְּדָבָשׁ. תוֹרָה יב
(יב) וַיִּיחַל - הוּא לְשׁוֹן "וַיִּיחַל" - שֶׁבְּפִסְקוֹ י, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַמְתַּנָּה. אֲלֵא שָׁזָה לְשׁוֹן וַיִּפְעַל, וְזָה לְשׁוֹן וַיִּתְפַּעַל, "וַיִּיחַל" - וַיִּתְמַתֵּן - כְּלוּמַר, נַעֲשֶׂה מְמוֹתָן. וּבְטַעַם הַשִּׁינּוּי שֶׁבִּין פִּסְקוֹ י שֶׁשֶׁם כְּתוּב "וַיִּיחַל" וּבִין הַכְּתוּב כָּאֵן "וַיִּיחַל", כְּתַב הַמַּהֲרֵשׁ"ל: לַעִיל שֶׁם כָּל הַהִמְתַּנָּה שֶׁל שְׁבַעַת יָמִים הִיְתָה מִדַּעְתּוֹ, אֲבָל כָּאֵן מֵה שֶׁהַמְתִּין שְׁבַעַת יָמִים זְהוּ לְאַחַר שֶׁרָאָה שֶׁקָּלוּ הַמַּיִם, אִם כֵּן הַהִמְתַּנָּה שֶׁל שְׁבַעַת יָמִים נּוֹסְפִים הִיְתָה מוּבְנֵת מֵאֵלֶיהָ, דְּהִיּוֹנָה שְׁנַעֲשֶׂה מִמְתֵּן מֵאֵלֶיהָ, כִּיּוֹן שֶׁהִיָּה בְּטוֹחַ שֶׁלְאַחַר שְׁבַעַת יָמִים הַמַּצֵּב יִשְׁתַּנֵּה מְאֹד. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּאוֹפֵן אַחַר קֶצֶת, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁרָאָה נָח שֶׁקָּלוּ

לְפִי שֶׁכָּל יוֹנָה שְׁבַמְקָרָא - אֵף הַנֶּזֶר. לְשׁוֹן נְקָבָה - עַל שֶׁם הַמַּיִם, כְּמוֹ בְּהִמָּה שֶׁהִיא בְּלְשׁוֹן נְקָבָה עַל שֶׁם הַמַּיִם, אֵף שִׁישׁ כְּזֶה גַם זְכָרִים (דברי יוח). כְּמוֹ ("כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מַיִם רוֹחְצוֹת") - שֶׁה"ש ה, יב. אֲבָל רָאָה רֵשׁ"ו שֶׁם שֶׁ"רוֹחְצוֹת" הַכּוֹנֵה עַל הַעֲנִינִים, שֶׁהֵן לְשׁוֹן נְקָבָה. וְאֲכֵן בְּכַמָּה כַּת"י וְדַפּוּסִים רֹאשׁוֹנִים לֹא גוֹרְסִים כָּאֵן פִּסְקוֹ זֶה. "כְּיוֹנֵי הַגְּאִיּוֹת כָּלֶם הוֹמוֹת" - יְחֻזְקָא ז, טו. וּבְרֵשׁ"ו שֶׁם: "דְּרָף הַיּוֹנִים לְהַקְבֵץ בְּגִאִיּוֹת, וְהוֹמוֹת שֶׁם". "כְּיוֹנָה פוֹתָה" - הוֹשֻׁעַ ז, יא. טָרֶף - חֲטָף - כְּלוּמַר, טָרֶף אֵת הָעֵלָה כְּכַח מַעֲצוּת הַזֵּית (וְלֹא שֶׁמֶצֶא עַל פְּנֵי הַמַּיִם), כִּי עֲצֵי זֵית בְּהִיּוֹתָם חֲזָקִים, חֲלָקֶם הַקָּטָן שָׂרָד גַם אֵת הַמְּבוּל, וְהָעֵלָה שֶׁהִבִּיא הַיּוֹנָה הִיָּה עֲלָה חֲדָשׁ שֶׁהִסְפִּיק לְצִמּוּחַ מוֹחַדֵּשׁ לְאַחַר יְרִידַת הַמַּיִם, וּמִכָּאֵן הַבַּיִת נָח שֶׁקָּלוּ הַמַּיִם (דברי יוח). וּמִדְרַש אֲגָדָה - עִירוּבִין יח, ב. סְנֵהֲדָרִין קַח, ב. ב"ר לג, ו. לְשׁוֹן מְזוֹן - מִלְשׁוֹן טָרֶף, כְּמוֹ (תהלים קיא, ה) "טָרֶף נִתֵּן לִירְאָיו". וּלְפִירוּשׁ זֶה אֵין כָּאֵן הוֹבְחָה שֶׁהִיָּה זְכָר (דברי יוח). וְלָכֵן כְּתַב רֵשׁ"ו "אֲמָרָה" בְּלְשׁוֹן נְקָבָה. וְדָרְשׁוּ "כְּפִיָּה" לְשׁוֹן מְאָמֵר - בְּרֵשׁ"ו עִירוּבִין שֶׁם, ע"ב: "מְאָמֵר פִּיָּה". אֲמָרָה - בְּגִמְרָא שֶׁם. וְשֶׁם: "לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא", בְּבִיר שֶׁם: "לְנַח", וּרֵשׁ"ו

(יד) וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַשְּׁבָעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֲדָשׁ יִבְשֶׁה
 יד וּבַיָּרְחָא תַנְיָנָא בְּעֶשְׂרִין וְשִׁבְעָא יוֹמָא
 לַיָּרְחָא וּבִישַׁת אַרְעָא:
 הָאָרֶץ:

רש"י «בַּשְּׁבָעָה וְעֶשְׂרִים» וּרְיָדָתָן בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַי"ז, אֵלּוּ י"א יָמִים שֶׁהַחֲמָה יִתְּרָה עַל הַלְבָנָה, שֶׁמִּשְׁפֵּט
 דֹּר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הִיָּה. יִבְשֶׁה • נַעֲשֶׂה גְרִיד כִּהְלַכְתָּהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת טד)

שֶׁמִּשְׁפֵּט דֹּר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הִיָּה (רש"י ח, יד)

אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁבְּרִיָּה שְׂאִין בַּה עֶצֶם אֵינָה תִּיָּה שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים וְאֵינָה מִתְקַנְמָת י"ב חֲדָשׁ (חולין נח, א. ירושלמי שבת פ"א, ג).
 וְקָשָׁה, אִיךָ הַתְּקִימוּ בְּרִיּוֹת אֵלּוּ בַתְּבָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דֶּהֱנָה דְּבָר זֶה תְּלוּי בְּסִיבּוּב הַמַּזְלוֹת וּבְקִדּוּשׁ הַחֲדָשִׁים, שֶׁהָרִי אִם
 נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, מִתְקַנְמָת בְּרִיָּה כְּזוּ י"ג חֲדָשִׁים, גַּם חֲדָשׁ הָעֵבוֹר (פמ"ג י"ד פ"ד סכ"ד). וּמִכֵּיּוֹן שֶׁבִּשְׁנַת הַמַּבּוּל לֹא שִׁמְשׁוּ
 הַמַּזְלוֹת, וְשָׁנָה זוֹ לֹא נִכְנְסָה לְמִסְפַּר שָׁנֵי עוֹלָם לְגַבֵּי כְּפָה דְּבָרִים - לֹא נִחְשְׁבָה לְשָׁנָה גַּם לְעִנְיָן זֶה.

♦ יום רביעי כ"ח תשרי ♦

(טו) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:
 טו וּמְלִיל יֵי עִם נֹחַ לְמִימָר:

(טז) צֵא מִן־הַתְּבֵה אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וּבְנֵיךָ וּנְשֵׁי־בְנֵיךָ
 טז פּוּק מִן תְּבוּתָא אַתְּ וְאַתְתָּךְ וּבְנֵיךָ וּנְשֵׁי
 בְנֵיךָ עִמָּךְ:
 אַתָּה:

רש"י «אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וּבְנֵיךָ וּנְשֵׁיךָ» אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, כִּאֲנִי הַתִּיר לָהֶם תִּשְׁמִישׁ הַמַּטָּה.

(יז) כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אַתָּה מִכָּל־בָּשָׂר בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה
 יז כָּל חַיָּתָא דְעִמָּךְ מִכָּל בְּשָׂרָא בְּעוֹפָא
 וּבַבְּעִירָא וּבְכָל רִחְשָׂא דְרִחֵשׁ עַל אַרְעָא
 אֲפִיק עִמָּךְ וַיִּתְּלָדוּן בְּאַרְעָא וַיִּפְשׁוּן וַיִּסְגּוּן
 עַל אַרְעָא:
 בְּאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:

רש"י «הוֹצֵא» הוֹצֵא כְּתִיב, הוֹצֵא קָרִי. הוֹצֵא, אָמַר לָהֶם שִׁינְאוּ. הוֹצֵא, אִם אֵינֶם רוֹצִים לְצֵאת, הוֹצֵאֵם
 אַתָּה. וְשָׂרְצוּ בְּאָרֶץ • וְלֹא בַתְּבָה, מִגִּיד שֶׁאֵף הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף נֶאֱסְרוּ בַתְּשִׁמִּישׁ.

(יח) וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו וְנָשֵׁי־בָנָיו אֹתוֹ:
 יח וַיִּנְפַק נֹחַ וּבְנָוֵי וְאִתְתָּהּ וּנְשֵׁי כְּנָוֵי
 עִמָּה:

אשל אברהם

מה שכתב רש"י לקמן ט, ט: "שהיה נח
 דואג לעסוק בפריה ורביה". ראה שם
 בפייאור. תורה יז
 (יז) הוֹצֵא - "הוֹצֵא" כְּתִיב, "הוֹצֵא"
 קָרִי. "הוֹצֵא" - אָמַר לָהֶם שִׁינְאוּ -
 וְהֵם יֵצְאוּ מֵעֶצְמָם.
 "הוֹצֵא" - אִם אֵינֶם רוֹצִים לְצֵאת
 הוֹצֵאֵם אַתָּה - בְּעַל־כְּרָחֵם.
 וְשָׂרְצוּ בְּאָרֶץ - וְלֹא בַתְּבָה - לוֹמַד בֵּן
 מִיתוּר תִּיבּוֹת אֵלּוּ (ג"א).
 מִגִּיד, שֶׁאֵף הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף נֶאֱסְרוּ
 בַתְּשִׁמִּישׁ - וְכַעַת בָּא לְהַתִּירוֹ. תורה יח

יִבְשֶׁה - נַעֲשֶׂה גְרִיד - לְשׁוֹן יוֹבֵשׁ
 (רש"י ב"מ עה, ב).
 כִּהְלַכְתָּהּ - יִבְשֶׂה לְגַמְרִי (כְּפִי שֶׁהִיָּתָה
 לְפָנֵי הַמַּבּוּל). מִה־שְׂאִי־בֵן לְעִיל פְּסוּק
 יג שֶׁרַק "קָרְמוֹ פָּנֶיהָ שֶׁל
 מַעֲלָה". תורה טו
 (טז) אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וּבְנֵיךָ - אִישׁ
 וְאִשְׁתּוֹ, כִּאֲנִי הַתִּיר לָהֶם תִּשְׁמִישׁ
 הַמַּטָּה - שֶׁאִסֵּר עֲלֵיהֶם כְּבִנְיָתָם
 לַתִּיבָה. כְּדָלְעִיל ז, ז וּבְרִש"י שֵׁם. וְזֶה
 שֶׁבִּיִצְאָתָם מִן הַתִּיבָה לְקַמֵּן פְּסוּק יח
 נֶאֱמַר: "וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו וּגְו", מוֹכֵן עַל פִּי

(יז) בַּשְּׁבָעָה וְעֶשְׂרִים - וּרְיָדָתָן
 בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַי"ז - כְּדָלְעִיל ז, יא.
 אֵלּוּ י"א יָמִים - מִי"ז חֲשׁוֹן עַד כ"ז
 חֲשׁוֹן (כּוֹלָל כ"ז).
 שֶׁהַחֲמָה יִתְּרָה עַל הַלְבָנָה - שֶׁמִּנְיָן
 יָמוֹת הַלְבָנָה כְּסֻדְרָהּ הוּא שְׁנֵי יָמִים,
 וְשְׁנַת הַחֲמָה שְׁס"ה יָמִים.
 שֶׁמִּשְׁפֵּט דֹּר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה
 הִיָּה - כְּמִנְיָן יָמוֹת הַחֲמָה, שֶׁאֵין הַשְּׁמִישׁ
 חוֹנְרָת לְאוֹתָהּ נִקְדָּה שֶׁבָּה הִיָּתָה שָׁנָה
 שֶׁעָבְרָה, וְלֹא רַק י"ב חֲדָשֵׁי הִיָּרָה, שֶׁאֵין
 עֲדִין לֹא נִשְׁלְמָה הַקֶּפֶת הַשְּׁמִישׁ.

(ט) כָּל־הַחַיָּה כָּל־הַרְמֵשׁ וְכָל־הָעוֹף כָּל רוּמְשׁ
 עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתְּבֹה:
 כ"ט"י לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם • קָבְלוּ עֲלֵיהֶם עַל־מַנַּת לְדַבֵּק בְּמִינָן.

יט כל חיתא כל רחשא וכל עופא כל דרחש
 על ארעא לזרעיתיהון נפקו מן תבואתא :

(כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
 וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ:

כ ויבנא נח מדבחא קדם יי ונסיב מפל
 בעירא דכנא ומפל עופא דכי ואסיק עלון
 במדבחא :

כ"ט"א מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה • אָמַר: לֹא צָוָה לִי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַכְנִיֵם מְאֹלוֹ שְׁבֻעָה שְׁבֻעָה, אֲלֵא כִּדְרִי
 לְהַקְרִיב קֶרְבָּן מֵהֶם (בראשית רבה, פירשה כ"ו ופרשה ל"ח) *

כ"ט"א מכל הבהמה הטהורה הוא להכניס
 מאלו שבועה שבועה, אלא כדרי
 להקריב קרבן מהם

(כא) וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנְּחִיחַ וַיֵּאמֶר יְהוָה אֶל־לְבֹ
 לֹא אֶסַּף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם
 כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְעֲרִיו וְלֹא־אֶסַּף עוֹד לְהַבֹּת
 אֶת־כָּל־חַיֵּי בְּאִשֶּׁר עֲשִׂיתִי:

כא וקביל יי ברעוא ית קורבנה ואמר יי
 במימרה לא אוסף למילט עוד ית ארעא
 בדיל חובי אנשא ארי יצרא לבא דאנשא
 ביש מזעירה ולא אוסף עוד לממחי ית כל
 דחי כמא דעבדית :

כ"ט"א מִנְעֲרִיו • מִנְעֲרִיו כְּתִיב, מִשְׁנַעֵר לְצֵאת מִמְעַי אִמּוֹ, נִתֵּן בּוֹ יֵצֵר הָרַע. לֹא אֶסַּף • וְלֹא־אֶסַּף. כָּפַל
 הַדָּבָר לְשִׁבּוּעָה, הוּא שְׁכָתוּב (ישעיה נד) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מִעֵבֶר מִי נֹחַ", וְלֹא מְצִינּוּ בָּהּ שְׁבֻעָה אֲלֵא זוֹ, שְׁכָפַל
 דְּכָרְיוֹ, וְהִיא שְׁבֻעָה, וְכֵן דָּרְשׁוּ חֻכְמִים בְּמַסְכַּת שְׁבֻעוֹת (דף לו) *

כ"ט"א מנעריו • מנעריו כתיב, משנער
 לצאת ממעי אמו, נתן בו יצר הרע.
 לא אסף • ולא אסף. כפל
 הדבר לשבועה, הוא שכתוב (ישעיה נד)
 "אשר נשבעתי מעבר מי נח", ולא מצינו
 בה שבועה אלא זו, שכפל
 דכריו, והיא שבועה, וכן דרשו חכמים
 במסכת שבועות (דף לו) *

אשל אברהם

(יט) לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם - קָבְלוּ עֲלֵיהֶם
 עַל־מַנַּת לְדַבֵּק בְּמִינָן - שְׁלֹא
 יִשְׁחִיתוּ בְּשֵׁם שֶׁהִשְׁחִיתוּ אֵלָיו שְׁנִמְחוּ
 בַּמַּבּוּל, וְנָהוּ "לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם", לְמִינָם.
 וְאִף שֶׁבְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת אֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּתִיבָה
 לֹא הִשְׁחִיתוּ, כְּתִב "בְּמִשְׁפִּיל לְדוֹד",
 שְׁלֹא עֲלֵיהֶם עֲצָמָם הוֹצֵרָה קָבְלָה זוֹ,
 אֲלֵא קָבְלוּ בֵּן עֲלֵיהֶם וְעַל זֶרְעָם עַד
 עוֹלָם, וְזוֹהִי גַם כְּנֹגַת רַבִּי יוֹחָנָן (סנהדרין
 ק"ה, א) בְּאֵמְרוֹ: "לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם, וְלֹא הֵם",
 שֶׁעִבּוֹר מִשְׁפְּחֹתֵיהֶם הוֹצֵרָה לְקַבֵּל
 בֵּן, אֲבָל לֹא לְעֲצָמָם, שֶׁבְּלֹא־הִכִּי הָיוּ
 זְהִירִים בָּזָה גַם קוֹדֵם לָכֵן. תורה כ
 (כ) מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה - אָמַר:
 לֹא צָוָה לִי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
 לְהַכְנִיֵם מְאֹלוֹ - הֵן מִן הַבְּהֵמָה
 הַטְּהוֹרָה, וְהֵן מִהָעוֹף הַטְּהוֹר, כִּדְלַעִיל
 בְּרִשׁוֹ ז, ב. וְמָה שְׁלֹא הִעֲתִיק בְּ"דַבְּרוֹ
 הַמִּתְחִיל" גַּם אֶת הָעוֹף, יֵשׁ לוֹמֵר
 מִשׁוּם שֶׁבָּעוֹף אֵינּוּ מְפֹרָשׁ בְּכָתוּב.
 "שְׁבֻעָה שְׁבֻעָה" - לְעִיל ז, ב. וְלֹא זוג

- שְׁלֹא יִהְיֶה לְפָרְשׁוֹ כְּפִשׁוּטוֹ
 "מִנְעֲרִיו", מִשְׁעָה שֶׁהוּא נֵעַר, שֶׁהָרִי
 הַיֵּצֵר הָרַע נִכְנָס בְּתִינוּק מִיָּד עִם לִידָתוֹ
 (משכיל לדוד). וְרָאָה גַם רִשׁוֹ קִהְלַת ד, יג:
 "שְׁמִשְׁעָה שְׁנוּלֵד הַיֵּלֵד הוּא נִתּוּן בּוֹ,
 שְׁנֵאמַר (לעיל ד, ז) לְפִתְחַ חַטָּאת רוּבִי".
 וְרָאָה רִשׁוֹ לְעִיל שֵׁם וּבְבִיאוֹר.
 לֹא אֶסַּף .. וְלֹא אֶסַּף - כָּפַל הַדָּבָר
 לְשִׁבּוּעָה - שֶׁיְכוּל הָיָה לוֹמֵר: "לֹא
 אוֹסִיף לְקַלֵּל אֶת הָאָדָמָה .. וְלִהְבֹּת
 אֶת כָּל חַיִּ", וְמָהוּ שׁוּב: "וְלֹא אוֹסִיף?"
 אֲלֵא לְשִׁבּוּעָה (שפ"ח).
 הוּא שְׁכָתוּב - יִשְׁעִיָה נד, ט.
 "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מִעֵבֶר מִי נֹחַ", וְלֹא
 מְצִינּוּ בָּהּ שְׁבֻעָה, אֲלֵא זוֹ שְׁכָפַל
 דְּכָרְיוֹ, וְהִיא שְׁבֻעָה - מֵאַחַר
 שֶׁהִזְקִי דְּכָרְיוֹ (רש"י שְׁבֻעוֹת לו, א).
 וְכֵן דָּרְשׁוּ חֻכְמִים בְּמַסְכַּת שְׁבֻעוֹת
 - לו, א. וְכִגְיֶרְסַת הָרֵא"ש שֵׁם. רָאָה
 תוֹרָה שְׁלֵמָה אוֹת צֶה. תורה כב

אָחַד בְּלִבְד ("שְׁנַיִם"), בְּבֵהֵמוֹת
 הַטְּמְאוֹת וְעוֹפוֹת הַטְּמְאִים.
 אֲלֵא כִּדְרִי לְהַקְרִיב קֶרְבָּן מֵהֶם -
 רָאָה גַם רִשׁוֹ לְעִיל שֵׁם. וְרָאָה גַם
 רִשׁוֹ מִשְׁלִי ט, ט: "אָמַר, מָה רָאָה
 הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַבֹּת בְּאֵלוֹ,
 אֲלֵא שֶׁרָצָה שְׁאִקְרִיב לוֹ מֵהֶן". וְמָה
 שֶׁהוֹצֵרָה נֹחַ לְאִשׁוֹר זָה, וְהָרִי מְצִינּוּ
 שֶׁהִבֵּל הִבִּיא קֶרְבָּן גַּם בְּלֹא צִוּוּי מֵהָ?
 יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהִדְיוּק כָּאֵן הוּא מָה שְׁנֵחַ
 הַקְרִיב קֶרְבָּן מִכָּל מִין וּמִיֵּן שֶׁל הַבְּהֵמָה
 הַטְּהוֹרָה וְהָעוֹף הַטְּהוֹר, וְהָיָה דִּי
 שֶׁיִּקְרִיב קֶרְבָּן אָחַד מִדִּין הוֹדִיָה, לָכֵן
 מְפָרֵשׁ שְׁדָבָר זָה הִבִּינּוּ מְצִוּוּי ה'
 שֶׁיִּכְנִיֵם מִכָּל הַמִּינִים הַטְּהוֹרִים "שְׁבֻעָה
 שְׁבֻעָה" (משכיל לדוד ושפ"ח). תורה כא
 (כא) מִנְעֲרִיו - "מִנְעֲרִיו" כְּתִיב -
 חֶסֶר וְאִ"ו.
 מִשְׁנַעֵר - מִשְׁנַעֵרָה.
 לְצֵאת מִמְעַי אִמּוֹ נִתֵּן בּוֹ יֵצֵר הָרַע

(כב) עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקִיץ
וְחֹמָא וְקִיטָא וְסִתּוּא וַיָּמָם וְלִילָא לֹא יִבְטְלוּן :

רש"י: «עד פְּלִימֵי הָאָרֶץ וְגו' לֹא יִשְׁבְּתוּ» ו' עתים הללו, שְׁנֵי חֲדָשִׁים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: חֲצִי תִשְׂרֵי וּמִרְחֶשֶׁן וְחֲצִי כְּסֵלוֹ, זָרַע. חֲצִי כְּסֵלוֹ וְטַבַּת וְחֲצִי שְׁבֵט, קוֹר וְכו', בְּבָבָא מְצִיעָא (דף ק"ו:) (ספרים אחרים: "עד פְּלִימֵי", כְּלוּמַר תְּמִיד, כְּמוֹ (במדבר יט) "עוד טַמְאָתוּ בו'"). קָר • קָשָׁה מִחֹרֶף. חֹרֶף • עַת זָרַע שְׁעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת, הַחֲרִיפִין לְהַתְבַּשֵּׁל מֵהָר. קָר, הוּא חֲצִי שְׁבֵט וְאֶדְר וְחֲצִי נִיסָן וְאֶיִר וְחֲצִי סִינּוֹן. קִיץ • הוּא זְמַן לְקִיטַת תְּאֵנִים וְזְמַן שְׁמִיבָשִׁים אוֹתָן בְּשָׂדוֹת, וּשְׁמוֹ קִיץ כְּמוֹ (שמואל ב טו): "וְהִלַּחֵם וְהִקְנִיץ לְאֶחָל הַנְּעָרִים".

אשל אברהם

חֲצִי שְׁבֵט וְאֶדְר וְחֲצִי נִיסָן. קָצִיר - חֲצִי נִיסָן וְאֶיִר וְחֲצִי סִינּוֹן - כֵּן הוּא גַם בְּבָבָא מְצִיעָא שָׁם. וּבְדִפּוּר לֹא גוֹרְסִים דְּבוּר זֶה כִּלְלָא.

קִיץ - חֲצִי סִינּוֹן, תְּמוּזָה, וְחֲצִי אָב (בְּבָא מְצִיעָא שָׁם. וַיֵּשׁ שְׁגוֹרְסִים כֵּן בְּרִש"י כְּאֵן).

הוּא זְמַן לְקִיטַת תְּאֵנִים - וְהוּא כְּנִגְדַּי הַחֹרֶף שֶׁהוּא זְמַן וְרִיעַת שְׁעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת. אוֹ מִשׁוֹם שֶׁהִקְנִיץ אֵינּוּ שִׂיא הַחֹם (כְּדִלְקָמֶן). לְכֵן הוּא כְּנִגְדַּי הַחֹרֶף שֶׁאֵינּוּ קוֹר חֹזֵק. וְאֶפְשָׁר לְשׂוֹ הַסִּיבָה שֶׁהַכְּתוּב הַקְּדִים קִיץ לְחֹרֶף, אִף שֶׁלְפָנָיו כֵּן הַקְּדִים זָרַע לְקָצִיר וְקוֹר לְחֹם, מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ בָּא לומר לֵנוּ שֶׁשָּׁם שֶׁהִקְנִיץ אֵינּוּ שִׂיא הַחֹם, כֵּן הַחֹרֶף אֵינּוּ שִׂיא הַקוֹר. אוֹ מִשׁוֹם שֶׁרָצָה לְהַסְמִיךְ אֶת הַקְּנִיץ עִם הַחֹם שֶׁלְפָנָיו, לומר לֵנוּ שֶׁהַחֹם שֶׁל שְׁלֵהֵי הַקְּנִיץ הוּא מֵהַקְּנִיץ שֶׁלְפָנָיו, וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַקְדִּים אֶת הַקְּנִיץ לְחֹם, בְּגִלְלֵי שֶׁרָצָה לְהַסְמִיךְ אֶת הַחֹם כְּנִגְדַּי הַקוֹר, לְכֵן עַל-כֵּל-פָּנִים הַסְמִיכוֹ אֵלָיו. אוֹ מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לְסַיֵּם בְּמָה שֶׁהַתְּחִיל, הַתְּחִיל בְּ"זָרַע" וְסִימָן בְּ"חֹרֶף" הַבָּא אַחֲרָיו.

וְזְמַן שְׁמִיבָשִׁים אוֹתָן בְּשָׂדוֹת, וּשְׁמוֹ "קִיץ" - בְּרִש"י בְּבָא מְצִיעָא שָׁם: "שְׁמִיבָשִׁין בְּאוֹתוֹ פְּרָךְ תְּמָרִים וְתֵאֵנִים לְקָצִיעוֹת, וְהֵן נִקְרְאוּן קִיץ".

כְּמוֹ "וְהִלַּחֵם וְהִקְנִיץ" - תְּאֵנִים יְבֻשִׁים.

לְאֶחָל הַנְּעָרִים" - שְׁמוּאֵל ב טו, ב. רָאָה גַם רִש"י מִשְׁלֵי שָׁם. בְּבָא מְצִיעָא שָׁם.

חֹם - הוּא כּוֹף יְמוֹת הַחֶמֶת, חֲצִי אָב וְאֶלּוּל וְחֲצִי תִשְׂרֵי, שֶׁהַעוֹלָם חָם בְּיֹתֵר - וְהוּא נִזְכָּר לְפָנֵי הַקְּנִיץ, מִפְּנֵי

שֶׁכְּתֹב שֶׁמִּחֲצִי כְּסֵלוֹ עַד חֲצִי שְׁבֵט, זֶהוּ עֵיקְרוֹ וְחֻקּוֹ שֶׁל הַחֹרֶף, שֶׁהֵם יְמֵי צָנָה, אֲלָא שֶׁשָּׁם הוּא קוֹרָא לְזֶה חֹרֶף לְפִי גִירְסָתוֹ בְּגִמְרָא שָׁם, וְאֵילוֹ כֵּאֵן הוּא קוֹרָא לְזֶה קוֹר. וְרָאָה גַם רִש"י סְנֵהֲדִרִין יח, ב: "אִם כְּבָר תִּשָּׁש כַּח הַחֹרֶף כָּל כֶּף, שֶׁכְּשֶׁתֵּהָא רִיחַ מִן-רַחֲתִית חֲזָקָה מְאֹד וְהִיא מְבִיאָה צָנָה, וְאִתָּהּ מִנְּשֵׁב בְּפִיק וְיוֹצֵא לְקִרְאָתָהּ וּנְפִיחָתָהּ קָשָׁה מִן הָרִיחַ וּמְחַמְמָתָהּ, דִּין הוּא אֲדָר, וְאִם לֹא, שְׁעֵדִין יֵשׁ צָנָה חֲזָקָה, לִית דִּין אֲדָר, אֲלָא שְׁבֵט".

חֹרֶף - עַת זָרַע שְׁעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת - רָאָה גַם רִש"י בְּבָא מְצִיעָא שָׁם: "שְׁעוֹרִין וְקִטְנִיּוֹת הַנּוֹרְעִין בְּאֲדָר".

הַחֲרִיפִין - מִשְׁמַע שֶׁמִּפְּרֵשׁ "חֹרֶף" מִלְשׁוֹן "חֲרִיפִין", וְהוּא מִלְשׁוֹן הַקְּדָמָה, כְּמוֹ שֶׁמְבָאָר בְּרִש"י אִיּוֹב כ ט, ד: "בִּימֵי חֲרָפִי - בִּימֵי קְדָמוֹתִי", וּמוֹסִיף שָׁם שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרָמִי (וראָה גַם רִש"י שְׁבַת כ טו, א. סְנֵהֲדִרִין ע, ט). וְהוּא לְפִי גִירְסָתוֹ כֵּאֵן שֶׁ"חֹרֶף" הוּא בְּסוּף זְמַן הַחֹרֶף, וְנִקְרָא חֹרֶף, לֹא מִשׁוֹם שֶׁהוּא מוּקְדָּם, אֲלָא שׁוֹרְעִים בְּהֵם דְּבָרִים שֶׁמִּמֶּהֱרִים וּמְקִדְּמִים לְהַתְבַּשֵּׁל. אֲבָל רִש"י בְּבָבָא מְצִיעָא שָׁם שֶׁשׁוּבֵר שֶׁחֹרֶף הוּא אֲמִצַּע וְזְמַן הַחֹרֶף, מִפְּרֵשׁ שֶׁ"חֹרֶף הוּא חֹזֵק וְחֹרְפוֹ שֶׁל סְתִיו וְיְמֵי צָנָה", וּמִפְּרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק בְּאִיּוֹב: "בִּימֵי חֲרָפִי" - "חֹזֵק וְעֶקְרִי".

לְהַתְבַּשֵּׁל מֵהָר - וְלְכֵן זוֹרְעִין אוֹתָן מֵאֲחֹרָי.

[וְהוּא] - כֵּן הִיא הַגִּירְסָא בְּכִמְהָ כְּתִבִי יָד וּבְדִפּוּר. וְכֵן נִכּוֹן לְפִי הַגִּירְסָא לְעִיל. אִף בְּרֹב הַדְּפוּסִים גוֹרְסִים כֵּאֵן "קוֹר", וְהוּא בָּא כְּ"דִיבּוּר הַמִּתְחִיל" חֲדָשׁ, אִף גִּירְסָא זוֹ אֵינָה תּוֹאמַת אֶת הַגִּירְסָא שֶׁלְפָנָיו כֵּן.

(כב) עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ וְגו' לֹא יִשְׁבְּתוּ - שֵׁשׁ עֵתִים הִלְלוּ - זָרַע וְקָצִיר וְקוֹר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף. וְרָאָה רִש"י בְּבָא מְצִיעָא קו, ב: "שֵׁשׁ תְּקוּפוֹת הוֹבְטָחוּ לְנַח וּבְנִיּוֹ, קָצִיר כְּנִגְדַּי זָרַע, זֶה בְּתַחֲלִילת הַגְּשָׁמִים וְזֶה בְּתַחֲלִילת חֶמֶת, וְקִיץ כְּנִגְדַּי חֹרֶף, וְקוֹר הוּא סוּפוֹ שֶׁל סְתִיו וְכֵן חוּם סוּפוֹ שֶׁל שְׁמֶשׁ". וְרָאָה לְקָמֶן בְּיִאוּר שִׁישַׁת רִש"י בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַחֹרֶף.

שְׁנֵי חֲדָשִׁים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד - שְׁנֵים עֶשֶׂר חֲדָשִׁים לְשֵׁשׁ עֵתִים (רִש"י טו).

כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ - בְּבָא מְצִיעָא קו, ב.

חֲצִי תִשְׂרֵי וּמִרְחֶשֶׁן וְחֲצִי כְּסֵלוֹ "זָרַע", חֲצִי כְּסֵלוֹ וְטַבַּת וְחֲצִי שְׁבֵט "קוֹר", בְּבָבָא מְצִיעָא - כֵּן הִיא הַגִּירְסָא בְּמִדְרַשׁ אֲגֻדָּה. אֲבָל בְּגִמְרָא וּבְרִש"י שָׁם הַגִּירְסָא "חֹרֶף". וְלְכֵן הַחֹזְקוֹנִי וְהָרָא"ם וְהַ"גוֹר אֲרִיזָה" גוֹרְסִים כֵּן גַם בְּרִש"י כֵּאֵן. אֲבָל מִלְשׁוֹן רִש"י לְקָמֶן דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל "חֹרֶף", שֶׁחֹרֶף הוּא "עַת זָרַע שְׁעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת", מִשְׁמַע שֶׁחֹרֶף הוּא בְּאֲדָר, שֶׁכֵּן מְפוֹרָשׁ בְּרִש"י בְּבָא מְצִיעָא שָׁם שֶׁשְׁעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת זוֹרְעִים בְּאֲדָר.

קוֹר - קָשָׁה מֵחֹרֶף - וְלְכֵן נִזְכָּרוּ בְּכְתוּב יָחַד "קוֹר וְחֹם", אִף שֶׁבִּיחַס לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה הֵם לֹא זֶה כְּנִגְדַּי זֶה, שְׁהָרִי הַחֹם הוּא סוּף הַקְּנִיץ, וְאֵילוֹ הַקוֹר הוּא אֲמִצַּע הַחֹרֶף, וְהַטַּעַם שֶׁנִּזְכָּרוּ יַחַד הוּא, מִשׁוֹם שֶׁהַקוֹר הוּא יוֹתֵר קָר מִחֹרֶף וְהַחֹם הוּא יוֹתֵר חָם מִקְּנִיץ, וְנִמְצָא שֶׁהַקוֹר הוּא כְּנִגְדַּי הַחֹם. וּמִזֶּה לְמִדְּנָה, שֶׁאִף שֶׁלְעַנְיַן הַחֹם אֲמָרוּ חֲכָמִים: "שְׁלֵהֵי קִיטָא קָשָׁא מְקִיטָא", הָרִי שֶׁלְעַנְיַן הַקוֹר אֵינּוּ כֵּן, אֲלָא אֲמִצַּע הַחֹרֶף קָשָׁה יוֹתֵר מִסּוּפוֹ. וְכֵן מִשְׁמַע מִדְּבָרֵי רִש"י בְּבָבָא מְצִיעָא קו, ב.

חם • הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא: 'שלהי קיטא קשי מקיטא'. ויום ולילה לא ישבתו. מפלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות, ולא נפר בין יום ובין לילה (בראשית רבה פרשה כ"ח ופרשה ל"ח). לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 254)

חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר (רש"י ח, כב)

ומה שאמרו רז"ל שמחמשה עשר באב ואילוף תשש כחה של חמה - יש לומר, שהעולם חם ביותר (לפי שפירשנו בתחומם) כל האויר וגוף הבריות בחם הקיץ שעבר עליו - רש"י יומא כט, א ד"ה שילהי, ואלו החם של זריחת השמש שפלעצמה נחלש מחמשה עשר באב ואילוף, כפי שרואים במציאות.

א ובריד יי ית נח וית בנוהי ואמר להון פושו וסגו ומלו ית ארעא :

ט (א) ויברך אלהים את־נח ואת־בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את־הארץ:

ב ונדחלתכון ואימתכון תהי על כל חות ארעא ועל כל עופא דשמיא בכל די תרחיש ארעא ובכל נוגי ימא בידכון יהון מסיירין :

(ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל־חית הארץ ועל כל־עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל־דגו הים בידכם נתנו:

י"ז • וחתכם • ואימתכם, כמו: "תראו חתת" (איוב ו). ואגדה: לשון חיות (סנהדרין צח שבת קנא), שכל זמן שהתינוק

אשל אברהם

הקורבים, ואם כן למה לא פירש בן גם כאן, שהרי בעלי החיים קרובים הם אל האדם, ובפרט שפכר הזכיר כאן מורא שהוא על הרחוקים, כמבואר ברש"י דברים יא, כה. ויש לומר, משום שפפחד יש משמעות נוספת, והיא "בעיתת פתאום", כמבואר ברש"י דברים שם, וזהו דבר שאינו שיף בבעלי חיים, שהמורא עליהם מבני אדם אינו משהו פתאומי וחיצוני, אלא הוא מורא שמוכנה מתוך טבע בריאתם, ולכן מתאים לומר עליהם לשון אימה ומורא, שהוא "לשון דאגה מימים רבים", כלשון רש"י שם, ולא פחד.

כמו "תראו חתת" - איוב ו, כא. כאשר ראייתם פחד המכה (ע"פ רש"י שם), והתי"ו הדגושה של "וחתכם" מורה על כפל התי"ו, הרי זה כאילו כתוב כאן "וחתתכם" (ע"פ ראבי"ט). מה שהביא הוהבחה מהפסוק באיוב, ולא מהפסוק דלקמן (לה, ט) 'ויהי חתת אלקים', וברש"י שם: "פחד" - אולי יש לומר: משום שבאיוב מפורש יותר שהוא לשון פחד, שהרי נאמר שם בהמשך: "ותיראו", דהיינו שהם יראים מפני פחד המכה. אלא שצריך עיון, שרוב

מכוסה במים, ברור שלא שיף בו תחלופה של עתים אלו (רא"ט). **לא ישבתו** - לא יפסקו כל אלה - שש עתים ויום וליילה הנזכרים בפסוק. וראה רש"י סנהדרין נח, ב: "אנה שש עתים דקרא קאי, כלומר, לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות". וברש"י ירמיה לג, ב: "בריתי אשר כרתי את היום ואת הלילה להיותם בעתם .. לא ישבותו".

מלהתנהג כסדרן - שאין לומר שיהיו תמיד, שהרי היום אינו תמיד וליילה אינו תמיד [וכן שש עתים הללו, כל עת היא בזמנה], לכן פירש: "מלהתנהג כסדרן", כל דבר בעתו (ג"א). גם יש לומר, שלא רק ש"לא ישבותו", כלומר שלא תהיה שביתה גמורה, אלא אפילו הפסקה בזאת שתשבש את סדר העתים לא תהיה, אלא כל עת תבא בזמנה. תורה א

(ב) וחתכם - ואימתכם - וכן תרגם אונקלוס. וצריך עיון, דלקמן (לה, ט) פירש רש"י: "חתת" מלשון "פחד", וכן הוא ברש"י באיוב המובא כאן בהמשך, והרי יש הבדל בין פחד לאימה, כמבואר ברש"י בשמות טו, טז, שאימה היא על הרחוקים ופחד על

שרצה להזכירו אצל הקור שהוא קשה מחורף, כדלעיל. **כמו ששנינו במסכת יומא** - כט, א. **שלהי קיטא קשי מקיטא** - וברש"י שם: "אלול, שהוא סוף הקיץ, קשה מקיטא, קשה חומו מחום הקיץ של תמוז, לפי שפכר נתחמם כל האויר וגוף הבריות בחום הקיץ שעבר עליו תמיד, מתחמם הוא עתה בחום קל ומזיקו".

ויום וליילה לא ישבתו - מפלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות, ולא נפר בין יום ובין לילה - כלומר, לא היתה תנועת הגלגלים כל שנים עשר חדש, אלא השמש והירח עמדו על עמדם, בחצי הכדור האחד היתה כל הזמן יום, ובחצי הכדור השני היתה כל הזמן לילה, וכיון שבזמן שהתחיל המבול היתה אור יום, כאמור "בעצם היום הזה", נמצא שבאותו צד שיכרד המבול כל שנים עשר חדש היתה רק יום, וכך לא היתה היפר בין יום לבין לילה (שפ"ט). אכל נח ידע שיעור הימים, שהרי נאמר כמה פעמים: ויחל נח שבעת ימים (ג"א). אכל על שש עתים הללו לא הוצרך לומר ששבתו, שפיון שהעולם היתה

בן יומו חי, אין אתה צריך לשמרו מן העכברים. עוג מלך הפשן מת, צריך לשמרו מן העכברים, שנאמר: "ומוראכם וחתכם יהיה" - אימתי יהיה מוראכם על החיות? כל זמן שאתם חיים.

(ג) בְּלִרְמֵשׁ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ בִּירֶק
עֹשֵׁב נִתְּתִי לָכֶם אֶת־כָּל:

כ"ט - לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ • (סנהדרין נט): שלא הרשיתי לאדם הראשון (לאכול) בֶּשֶׂר, אֵלָּא יֵרֶק עֹשֵׁב, וְלָכֶם - בִּירֶק עֹשֵׁב שֶׁהִפְקַרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נִתְּתִי לָכֶם אֶת־כָּל".

(ד) אֶדְ-בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:

כ"י - בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ • אסר להם אבר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו בו, לא תאכלו הבשר. בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ • בעוד נפשו בו. בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא תֹאכְלוּ • הרי אבר מן החי, ואף "בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ" הרי דם מן החי.

(ה) וְאֵךְ אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד בְּלִיחִיהַ
אֲדַרְשְׁנֻהּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ
אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:

אשל אברהם

מוכן. ויש לציין שבפירוש רש"י על פסוק זה רבו מאד הגירסאות, ובמפרשי רש"י האריכו מאד בהעמדת הגירסא הנכונה. וכאן הובאה הגירסא הנפוצה עם תיקון זה (המוכרח) בלבו. "לא תאכלו הבשר" - ברש"י סנהדרין נט, א: "בשר בנפשו דמו - בעוד שהוא הבשר בנפשו, דהיא דמו - לא תאכלו הבשר". וברש"י סנהדרין נט, א: "בשר - בעוד נפשו קומת לא תאכלו, זהו אבר מן החי".
בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ - בעוד נפשו בו - בבשר. בדבור הקודם פירש התיבות "בנפשו דמו", שפירושו: "נפשו בדם", וכעת מפרש את הענין, שבגנות הכתוב בעוד הנפש בבשר, וכיון שרק, הרי שתיבת "דמו" מיותרת היא, שהרי "נפשו" ו"דמו" היינו הך, ולכן הוצרך רש"י לפרש בהמשך שלמדים מזה דם מן החי. ועל פי זה מוכן אריכות לשון רש"י לפי הגירסא שלפנינו.
בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ .. לֹא תֹאכְלוּ - הרי אבר מן החי. ואף בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ - הרי דם מן החי - כלומר, תיבת "בנפשו" מוסכת הן על "בשר" והן על "דמו". תורה ה

לכאורה שהוצרך להפקיר לו לאכילה מצד דין גזל, כיון שלפני כן היה שוק להקדוש ברוח הוא. אבל ראה רש"י ויקרא א, ב: "אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו". ואולי הפונה שזהו לאחר שהפקיר הכל לאדם הראשון.
לְאָדָם הָרִאשׁוֹן - "נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל" - ראה גם רש"י לעיל שם: "וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו', כִּנְרַק עֹשֵׁב שֶׁהִתְרַתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל". תורה ד
(ד) בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ - אסר להם אבר מן החי, כלומר: כל זמן שנפשו [בדם] - של הבשר. כן הגירסא בכמה כתבי יד ודפוסים, וכן בהרבה מפרשי רש"י. והיינו שהבי"ת של "בנפשו" מסודרת, וכאילו נאמר: "נפשו בדם", שהרי הנפש תלויה בדם ולא הדם בנפש (כא בשדה). ובדפוסים הנפוצים הגירסא: "כל זמן שנפשו בו", דהיינו בבשר. אף לפי גירסא זו לא מוכן סיום לשון רש"י: "לא תאכלו הבשר", שהיה לו לומר: "לא תאכלוהו". ולפי הגירסא שבפנים

המפרשים (כאיוב טו) מפרשים "חתת" מלשון שבר, ולא מלשון פחד.
וְאֵנְדָה - שבת קנא, ב. למה אמר "וְחַתְכֶם", לאחר שבבר אמר "ומוראכם" (רא"ם).
לְשׁוֹן חַיּוֹת - ברש"י שם: "לשון חיותכם".
שָׂכַל זְמַן שֶׁהִתִּינוּק בֶּן יוּמוֹ חַי - אֵין אֶתְּהָ צָרִיךְ לְשַׁמְרוֹ מִן הָעֶכְבְּרִים, עוּג מֶלֶךְ הַפֶּשֶׁן מֵת - צָרִיךְ לְשַׁמְרוֹ מִן הָעֶכְבְּרִים, שְׁנֵאמַר: "וּמֹרְאָכֶם וְחַתְכֶם יְהִי", אִימְתִי יְהִי "מֹרְאָכֶם" עַל חַיּוֹת - כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "וּמֹרְאָכֶם .. יְהִי עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ".
כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם חַיִּים - וְזֶהוּ פִירוּשׁ "וְחַתְכֶם". תורה ג
(ג) לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ - שְׁלֹא הִרְשִׁיתִי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן [לְאֹכְלוֹ] - כֵּן הוּא בְּכַמְּהָ כְּתִיב־יָד.
בֶּשֶׂר אֵלָּא יֵרֶק עֹשֵׁב - לְעֵיל א, ל. וּבְרִשׁׁי שָׁם: "וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהִמִּית בְּרִיָּה וּלְאֹכּוֹל בֶּשֶׂר, אֶךְ כָּל יֶרֶק עֹשֵׁב יֹאכְלוּ כּוֹלֵם".
וְלָכֶם, "כִּנְרַק עֹשֵׁב" שֶׁהִפְקַרְתִּי - בְּרִשׁׁי לְעֵיל שָׁם: "שֶׁהִתְרַתִּי". וּמִלְשׁוֹן "שֶׁהִפְקַרְתִּי" שֶׁכְּתִב כָּאן מִשְׁמַע

כ"י וְאֵךְ אֶת דְּמָכֶם • אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִתְרַחֵי לָכֶם נְטִילַת נִשְׁמָה בְּבִהְמָה, "אֶת דְּמָכֶם אֲדַרְשׁ" מִהַשׁוֹפֵף דָּם עֲצָמוֹ. לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם • אֶף הַחֹנֵק עֲצָמוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמֶּנּוּ דָם. מִיַּד כָּל חַיָּה • לְפִי שֶׁחָטְאוּ דוֹר הַמַּבּוּל וְהִפְקְרוּ לְמַאֲכַל חַיּוֹת רַעוֹת לְשִׁלֹּט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מט): "נִמְשַׁל בְּבִהְמוֹת נְדָמוֹ", לְפִיכֶן הִצְרִיף לְהִזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת. וּמִיַּד הָאָדָם • מִיַּד הַהוֹרֵג בְּמִזִּיד וְאִין עַדִּים, אֲנִי אֲדַרְשׁ. מִיַּד אִישׁ אָחִיו • מִיַּד (מי) שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כְּאִךְ וְהִרְגוֹ שׁוֹגֵג, אֲנִי אֲדַרְשׁ אִם לֹא יִגְלֶה וַיִּבְקֶשׁ עַל עֲוֹנוֹ לְמַחֵל, שֶׁאֶף הַשׁוֹגֵג צָרִיף כְּפָרָה. וְאִם אִין עַדִּים לְחִיבּוֹ גְלוֹת, וְהוּא אִינוֹ נִכְנָע, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁדָּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: "וְהֶאֱלֵהִים אֹנֶה לְיָדוֹ" בְּמַסְכַּת מַכּוֹת: הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִזְמֵנָן לְפּוֹנְדֵק אֶחָד וְכוּ'.

נקודות משיחות קודש < (לקוטי שיחות י עמ' 138)

השופף דם עצמו (רש"י ט, ה) הינו שעל פי דרך הפשט אסור לו לאדם לשפף דם עצמו, אף שלא יבוא על ידי זה לחלי או למיתה (ויכחו האסור של "דמו לא תאכלו", שהוא דם מן החי). לפי זה מובן מדוע לא מל אברהם אבינו את עצמו

אשל אברהם

מוסכת הן על ההורג במזיד והן על ההורג בשוגג, להורג במזיד הכונה שמייתהו, ולהורג בשוגג הכונה שיגלה אותו. וראה עוד לקמן. **אם לא יגלה** - מלשון גלות. **ויבקש על עונו למחל, שאף השוגג צריך כפרה** - ולכן צריך לגלות לעיר מקלט כדי שיתכפר לו. **ואם אין עדים לחיבו גלות והוא אינו נכנע** - לגלות מעצמו. ומשמע שאדם יכול לגלות לעיר מקלט גם ללא עדים אלא בהודאת עצמו. **הקדוש-ברוך-הוא דורש ממנו, כמו שדרשו רבותינו "והאלהים אנה לידו"** - שמות כא, יג. **במסכת מכות** - י, ב. **הקדוש-ברוך-הוא מזמנן לפנדק אחד וכו'** - הובא ברש"י שמות שם במלואו: "במה הפתוב מדבר? בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג וזה לא גלה, והקדוש-ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד וישב תחת הסולם, וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות, נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג". ועל פי זה ניתן לומר, שזהו גם פירוש הכתוב "אדרוש" האמור כאן, הן על ההורג במזיד והן על ההורג בשוגג, ששניהם נכללים בתיבת "אדרוש" אחת, והכונה שיעניש את שניהם בדרישה אחת, והיינו על-ידי שיזמנן לפונדק אחד וכו'. תורהו

אף-על-פי שלא יצא ממנו דם - וכתב ב"תורת מנחם", שמנה מוכן שהאיסור לעיל של "השופף דם עצמו", אין הוא רק דם של הנפש, אלא גם דם של האברים, אף שלא מביאו לידי מיתה. **מיד כל חיה - לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן** - ראה גם רש"י לעיל א, כו: "לא זכה - נעשה ירוד לפניהם, והחיה מושלת בו". **שנאמר** - תהלים מט, יג, כא. **"נמשל בביהמות נדמו"** - מי שחיה מושלת בו, בידוע שכבהמה נדמה (רש"י שבת קנא, ב). **לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות** - ב"משכיל לידו" כתב שהיא אונה מממש, והאונה היא לשר שלקם. וכתב ה"באר בשדה", שהאונה היא שגם באדם החוטא, אין לחיות רעות רשות לשלוט בו, אלא-אם-כן ברשות הקדוש-ברוך-הוא, וכדברי רש"י לעיל א, כו: "לא זכה .. החיה מושלת בו". **ומיד האדם - מיד ההורג במזיד ואין עדים, אני אדרוש"** - גדלקמן ברש"י שבדבור הבא, שהקדוש-ברוך-הוא מזמנן לפונדק אחד וההורג במזיד נהרג על-ידי ההורג בשוגג. **מיד איש אחיו - מיד שהוא אוהב לו כאח** - ולא אחיו מממש, אלא שהוא אוהבו כאח, וממילא אין סיבה שיהרגנו במזיד. **והרגו שוגג, אני אדרוש"** - יש להעיר שתיבת "אדרוש" שבכתוב

(ה) **ואך את דמכם - אף-על-פי שהתרחי לכם נטילת נשמה בביהמה** - וזה הפירוש "ואך", שהוא בא להוציא דבר מן הכלל שלפניו (רא"א). מה שהוצרך רש"י לבאר דוקא כאן ולא בפסוק שלפניו שגם שם כתוב "אך", יש לומר: משום ששם מוכן ופשוט מה בא למעט, שאף-על-פי שהתיר להם אכילת בשר, לא התיר להם אבר מן החי, אף כאן לכאורה לא מוכן מה הקשר בין אכילת בשר להריגת אדם, ועל כן מבאר שהקשר הוא בענין נטילת נשמה. ונראה שהקשר הוא כך: היתר הריגת בהמה הוא מפני שהקדוש-ברוך-הוא העביר אותה מרשותו לרשות האדם, ועל פי זה היה ניתן לומר שכיון שגם האדם הוא ברשות עצמו, אם כן יכול הוא לשפוף את דמו, ועל כן הוזהר הפתוב, שהאדם אינו ברשות עצמו, שלא כמו בהמה, ולכן אינו יכול ליטול את נשמתו בנידו. וראה גם "דברי יוד". **"את דמכם .. אדרוש" מהשופף דם עצמו** - דם של עצמו. ולמד כן מתיבת "דמכם", דם עצמכם. אמנם בגמרא (בבא מצא, א) לומדים זאת מ"לנפשותיכם אדרוש", וברש"י שם: "מיד עצמכם אדרוש", אף רש"י כאן דורש "לנפשותיכם" לחונק עצמו, ובדלקמן. **לנפשותיכם - אף החונק עצמו** - כי אם הפנה שידרוש מעצמו, היה צריך לומר "מנפשותיכם", וגם בלאר הכי פשוט הוא שידרוש מעצמו, וכי ממי ידרוש? (רא"א).

שיעור יומי ליום חמישי כ"ט תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – ט – פרשת נח
קדם שנצטוה, אף שקיים את כל התורה עד שלא נתנה - שהרי נצטוה לא לשפך דמו, ופשוט שזה דוחה קיום מצוה שלא נתנה. מה שאין כן פשנצטוה על המילה, הרי צווי זה דוחה את האסור של שופך דם עצמו.

(ו) שִׁפְךָ דַם הָאָדָם בְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפָךְ כִּי בַצֵּלֶם וְדִישׁוּד דְּמָא דְאַנְשָׂא בְּסִהְדִין עַל מִימַר דִּינָא דְמָה יִתְשַׁד אַרְי בַּצֵּלְמָא דִּי עֲבַד יֵת אֱלֹהִים עֲשֵׂה אֶת־הָאָדָם:

כ"ט - בְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפָךְ • אִם יֵשׁ עַדִּים הַמִּיתוּהוּ אַתְּם, לְמָה? "כִּי בַצֵּלֶם וְגו'". עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם • זֶה מִקְרָא חֶסֶד, וְצִרְיָךְ לְהִיּוֹת: עֲשֵׂה הַעוֹשָׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הִרְבֵּה בַּמִּקְרָא.

(ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרִצוּ בְּאֶרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: ז וְאַתּוֹן פּוּשׁוּ וּסְגוּ אַתְּלִידוּ בְּאַרְעָא וּסְגוּ בָּהּ:

כ"ט - וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ • (כתובות ה): לְפִי פְּשׁוּטוֹ, הִרְאֵשׁוּנָה לְבִרְכָה וְכֵאֵן לְצוּוִי. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, לְהַקִּישׁ מִי שְׂאִינוּ עוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים (יבמות ט).

♦ יום חמישי כ"ט תשרי ♦

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אֲתוּ לְאָמֹר: ח וַיֹּאמֶר יי לְנֹחַ וּלְבָנָהּי עֲמֵה לְמִימַר:

(ט) וְאַנִּי הִנְנִי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זִרְעֵכֶם אַחֲרֵיכֶם: ט וַיֹּאנָא הָא אָנָא מְקִים יֵת קְזִמִּי עִמְכוֹן וְעַם בְּנִיכוֹן בְּתַרִּיכוֹן:

כ"ט - וְאַנִּי הִנְנִי • מְסַכֵּים אֲנִי עִמָּךְ, שְׁהִיָּה נַח דּוֹאֵג לְעַסֵּק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה, עַד שֶׁהִבְטִיחוּ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא

אשל אברהם

- לומד בן מיתור תיבת "הנני", שענינה הספמה (גא). וראה על-דרך זה רש"י לעיל ו, יז.
שהיה נח דואג לעסק בפריה ורביה - דבר זה מרומז בלשונות הכתובים שה' אמר לנח (לעיל ה, טו): "צא מן התיבה אתה ואשתך וגו'", וברש"י שם: "איש ואשתו, כאן התיר להם תשמיש המטה", אך בפועל פשיצאו נאמר (ח, יח): "ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו, גברים לבד ונשים לבד, מכאן שהיה חושש לעסוק בפריה ורביה (ראה רש"י ביד לה, א).

עד שהבטיחו - כלומר, עד שיבטיחו. הקדוש-ברוך-הוא שלא לשחת את העולם עוד, וכן עשה - שהבטיחו. בְּדִלְעִיל ח, כא: "לא אוסיף לקלל עוד .. ולא אוסיף עוד להכות וגו'", וברש"י שם שהוא לשון שבועה.
ובאחרונה - בפסוק שלפנינו.
אמר לו: "הנני" מסכים לעשות קיום

אלקים" ומיעט את הדמות (כולל זה שהסיר את "צלם אלקים" שלו עצמו), לכן מיתתו תהיה דוקא על-ידי אנשים שנבראו "בצלם אלקים", ובכך יתקנו את מיעוט הדמות של "צלם אלקים".

עשה את האדם - זה מקרא חסר, וצריך להיות: "עשה העושה - הקדוש-ברוך-הוא.

את האדם". וכן הרבה במקרא - ראה גם לקמן כט, ב. לט, יד. מא, יג, מט, מח, א. שמות י, ה, יא. תורה ז

(ז) ואתם פרו ורבו - לפי פשוטו: הראשונה - האמור לעיל בפסוק א (גא), מה שאין כן המובא לעיל א, כז, הוא למצוה, כמבואר ברש"י שם (הרב).
לברכה, וכאן לצווי. ולפי מדרשו - יבמות טג, סע"ב.

להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים - כלומר, פסוק זה לא נכתב כאן אלא כדי להקישו לפסוק שלפניו. תורה ח
(ט) ואני הנני - מסכים "אני" עמך

(ו) בְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפָךְ - אִם יֵשׁ עַדִּים - וְהוּא פִירוּשׁ "בְּאָדָם", בְּפִנֵּי הָאָדָם, עַל פִּי שְׁנֵי עַדִּים, וְהוּא מוּסָב עַל "שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם".

המיתוהו אתם - היינו הדינים, ובפירוש אונקלוס. וְהוּא פִירוּשׁ נוֹסֵף "בְּאָדָם", וְהוּא מוּסָב עַל "דְּמוֹ יִשְׁפָךְ". נִמְצָא שְׂתִיבַת "בְּאָדָם" נִדְרָשֶׁת לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ.

למה? "כי בצלם אלהים וגו'" - והרוצח את האדם הרי הוא כאילו ממעט את דמותו של הקדוש-ברוך-הוא (ע"פ ב"ר לה, יד. וראה גם רש"י שה"ש ה, ה). לכאורה זהו טעם רק למה "המיתוהו", ולא למה "אתם". אך אפשר לומר שזהו גם טעם ל"אתם", שבין שהאדם נברא "בצלם אלקים", יש לו את הפח והיכולת להמית את החיב מיתה בדין, כמו שהקדוש-ברוך-הוא עצמו ממית את החיב מיתה. ואפשר גם ששני הטעמים עולים בקנה אחד, שבין שהרוצח רצח אדם שהוא "בצלם

שלא לשחת העולם עוד, וכן עשה. ובאחרונה אמר לו: הנני מסכים לעשות קיום וחונק ברית להבטחתך, ואמן לך אות.

(י) וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתְּבֹהַ לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

יועם כל נפשא חיתא דעמכון בעופא כבעירא ובכל חות ארעא דעמכון מפל נפקי תבותא לכל חות ארעא:

ס"י - חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם • הם המתהלכים עם הבריות. מפל יצאי התבה • להביא שקצים ורמשים. לכל חַיַּת הָאָרֶץ • להביא המזיקין, שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הלוכח עם הבריות.

(יא) וַהֲקַמְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בֶּשֶׂר עוֹד מִמִּי מִבּוֹל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מִבּוֹל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:

יא ואקם ית קנמי עמכון ולא ישתיצי כל בשרא עוד ממי טופנא ולא יהי עוד טופנא לחבלא ארעא:

ס"א - וַהֲקַמְתִּי אֶעֱשֶׂה קיום לבריתי, ומהו קיומו? "את הקשת", כמו שמסים והולך.

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֶאת אֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:

יב ואמר יי דא את קים די אנא יהב בין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיתא די עמכון לדרי עלמא:

ס"ב - לְדֹרֹת עוֹלָם • נכתב חסר, שיש דורות שלא הצרכו לאות, לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חנוכהו מלך הודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (בראשית רבה).

אשל אברהם

ברש"י פסוק ט (ג"א). ולפי זה "את בריתי" פירושו: "לבריתי" (רא"ם). ואף שגם הם יצאו מן התיבה כמפורש לעיל ח, יט, גם הם בכלל הברית. לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ - להביא המזיקין - הכננה לשרים, שגם הם היו בתיבה וניצלו מן המבול, כדלעיל ו, יט, וברש"י שם (רא"ם). וה"גור אריה" כתב שהכננה לחיות טורפות. שְׂאִינָן בְּכָלֵל "החיה אשר אתכם" - שבהם נכללים כל סוגי הבעלי חיים, אלא שאחר כך מפרט הכתוב: "בעוף ובבהמה ובכל חית הארץ", והיה ניתן לומר שהשרים נכללים ב"כל נפש החיה אשר אתכם". שְׂאִינָן הַלּוֹכֵן עִם הַבְּרִיּוֹת - ראה רש"י במדבר כב, כג. ישעיה כד, יב. תורה יא (יא) וַהֲקַמְתִּי אֶעֱשֶׂה קיום ל"בריתי" - ולא שנעשה ברית חדשה פפי שמשמע מלשון הכתוב, שהרי כבר עשה עמו ברית כדלעיל

וחונק ברית להבטחתי - זהו הפירוש "מקים את בריתי", ו"בריתי" הכננה ל"הבטחתי" שלמעלה, אלא שאין זה בתוספת קיום וחונק על-ידי אות. וַאֲמֵן לְךָ אוֹת - לקיום הברית, כדלקמן פסוק יא וברש"י שם. ולכן מובא ענין אות זה בהמשך לציווי על פריה ורביה (רא"ם). ואף שלעיל (ח, טא) כבר הבטיחו הקדושים ברוח-הוא בשבועה שלא יוסיף להכות, כמבואר ברש"י שם, יש מעלה בעשיית אות לקיום הברית על שבועה, שעל שבועה אפשר להשאל ולהתיר, ואילו אות אי אפשר להתיר (ג"א). תורה י (י) חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם - הם המתהלכים עם הבריות - וזה כולל גם את החיות המזיקות, שגם הן נכללות בגדר "הילווכן עם הבריות" (לבוש). מִכָּל יִצְאֵי הַתְּבֹהַ - להביא שקצים ורמשים - שאין הילוכם עם הבריות,

יג. תורה יב (יב) לְדֹרֹת עוֹלָם - נכתב חסר - תיבת "לדורת" נכתבה בהסרון וא"וין. שֵׁישׁ דֹּרוֹת שֵׁלֹא הִצְרַכּוּ לְאוֹת, לְפִי שְׂצַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ - כלומר, אותם הדורות, ולא [רק] משום שהגינה עליהם צדקתם של צדיקי הדור (הרב).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות חלק לה. עמוד 31 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דורו של חזקיהו ודורו של רשב"י

זאת אות-הגברית . . לדרת עולם: (ט, יב)

לדרת כתיב, פרט לשני דורות, לדורו של חזקיהו . . ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (בראשית רבה פרשה לה, ב)

יש לפרש הטעם שרק בשני דורות אלו לא נראתה הקשית:

אמרו חכמינו ז"ל (בראשית רבה פרשה ל, ח) שאחרי המבול נח ראה "עולם חדש", שעל-ידי המבול נטהר העולם ונתעלה למדרגה גבוהה מאד, עד שנקרא "עולם חדש".

וזהו גם ענינה של אות הקשית להראות ש"לא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" - פי על-ידי המבול נטהרה הארץ באפן שאי-אפשר עוד שהעולם יהיה במצב שכל כזה שיהיה דרוש מבול לתקנו.

והנה גם על הגאולה העתידה לבא נאמר בכתובים (ישעיה טו, כב) שאז יהיו "השמים החדשים והארץ החדשה". שהעולם יתעלה לבחינה גבוהה מאד עד שיהיה כמו "עולם חדש".

ועל-פי-זה יש לומר שזה שדוקא בדורות חזקיהו ורבי שמעון בן יוחאי לא הצרכו לאות הקשית הוא, כי שניהם שיכים לגאולה העתידה.

חזקיהו - אמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין צד, א) "בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח". רבי שמעון בן יוחאי - חבר ספר הזהר אשר "יפקון ביה מן גלותא ברחמי" (רעיא מהימנא נשא קכד, ב).

יג) את-קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני וביין הארץ:
 יג. ית קשתי יתבית בעננא ויהי לאת קזם בין מימרי וביין ארעא:

יד) והיה בענני ענן עלי-הארץ ונראתה הקשית בענן:
 יד ויהי בעננתי עננא על ארעא ותתחזי קשמתא בעננא:

ה"פ < בענני ענן • קשתעלה במחשבה לפני להביא חשף ואבדון לעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 35)

קשתעלה במחשבה לפני להביא חשף ואבדון לעולם: (רש"י ט, יד)

יש לתמוה, כלום אפשר לומר שכל פעם שנגרעה הקשית, העולם הוא במצב ירוד כזה שהוא ראוי למבול, חס ושלום? ויש לומר, דהנה המבול לא היה בגדר ענש, אלא בטוי של חרטה, כביכול, על עצם בריאת האדם, וכדכתיב בו "וימח" - **אבוד מחלט**. לפי זה יש לומר, שאין פגנת רש"י להשחתת העולם כלו, אלא להשחתת מקום אחד בעולם (שבו מתנהגים בני אדם כדור המבול) בתור **חשף ואבדון** (אבוד מחלט), ולא בתור ענש.

טו) וזכרתי את-בריתי אשר ביני וביניכם וביין כל-נפש חיה בכל-בשר ולא-יהיה עוד תמים למבול לשחת כל-בשר:
 טו וזכירנא ית קזמי די בין מימרי וביניכון וביין כל נפשא חיתא בכל בשרא ולא יהי עוד מיא לטופנא לחבלא כל בשרא:

אשל אברהם

קשתי נתתי בענן. ונקט "חושף ואבדון", כנגד כפל הלשון "בענני ענן", והרי הענן מחשיף וגם אובר, ככתוב (איוב ז, ט) "כלה ענן וכלה". וראיה גם לשון רש"י לקמן יז, כ: "בעננים יכלו". תורה טו

לעולם - ולא פירש בפשוטו, משום שלא כל פעם שיש ענן תראה הקשית (גרא). או משום שאם בן היה לו לומר: "בהיות הענן" (הענן המתהווה על פי טבע), מה-שאין-בן "בענני" משמעו שהענן מיוחס אליו יתברך (כאר בשדה). או משום שפבר אמר בפסוק יג: "את

דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי. - שבזכותו כל אנשי הדור היו בקיאים בתורה אף בדיני טומאה וטהרה שבה, כדאימא בסנהדרין צד, ב. תורה יג
 יד) בענני ענן - קשתעלה במחשבה לפני להביא חשף ואבדון

**(טו) וְהִיְתָה הַקֶּשֶׁת בַּעֲנַן וְרֵאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עִוְלָם
בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר
עַל־הָאָרֶץ:**

טו וְהִיְתָה קֶשֶׁת אֲשֶׁתָּא בַּעֲנָנָא וְרֵאזְנָה לְמִדְבַּר קָנָם
עַלְמָם בֵּין מִימְרָא דִּי וּבֵין כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא
בְּכָל בֶּשֶׂרָא דִּי עַל אָרְעָא:

טז < בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה • בֵּין מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעֲלָה וּבִינֵיכֶם, שֶׁהָיָה לוֹ לְכַתֹּב: בֵּינִי וּבֵינְךָ כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה, אֲלֵא זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ: כֶּשֶׁתְבֹא מִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם (לחייב אֶתְכֶם), אֲנִי רוֹאֶה אֶת הָאוֹת וְנִזְכָּר.

**(יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר
הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:**

יז וַיֹּאמֶר יי לְנֹחַ דָּא אֶת קָנָם דִּי אֶקְמִית בֵּין
מִימְרֵי וּבֵין כָּל בֶּשֶׂרָא דִּי עַל אָרְעָא:

טז < זֹאת אוֹת הַבְּרִית • הִרְאֶהוּ הַקֶּשֶׁת וַאֲמַר לוֹ: הֲרִי הָאוֹת שְׂאֻמְרִיתִי.

♦ יום שישי ל' תשרי ♦

**(יח) וַיְהִי כֵּן־גַּם הַיְצִיאִים מִן־הַתְּבֹהַשׁ וְחָם וְיָפֶת
וְחָם הוּא אָבִי כְנַעַן:**

יח וַיְהִי כֵּן גַּם דִּי נִפְקִי מִן תְּבוֹתָא שֵׁם וְחָם
וְיָפֶת וְחָם הוּא אָבִיהִי דְכְנַעַן:

טז < וְחָם הוּא אָבִי כְנַעַן • לָמָּה הֲצַרְךָ לוֹמַר כָּאן? לְפִי שֶׁהַפְרָשָׁה עֲסוּקָה וּבָאָה בְּשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל נֹחַ, שֶׁקָּלַקַל בָּהּ חָם וְעַל־יָדוֹ נִתְקַלַּל כְּנַעַן, וְעַדִּין לֹא כָּתַב תּוֹלְדוֹת חָם וְלֹא יִדְעֵנוּ שְׂכַנְעַן כְּנֹ. לְפִיכָּה, הֲצַרְךָ לוֹמַר כָּאן: "וְחָם הוּא אָבִי כְנַעַן".

אשל אברהם

(טו) **בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה -**
בֵּין מִדַּת הַדִּין - ש"אלקים" מורה על
מדת הדין.
שֶׁל מַעֲלָה - ולא בין מדת הדין של
מטה, היינו הדינים שנקראים "אלקים"
בכתוב (הרב).
וּבִינֵיכֶם, שֶׁהָיָה לוֹ לְכַתֹּב "בֵּינִי וּבֵינְךָ
כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה" - כַּדְלַעִיל פְּסוּק יב.
אֲלֵא זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ - ב"ר ליה ג.
כֶּשֶׁתְבֹא מִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם
לְחַיֵּב אֶתְכֶם - בדפוס"ר לא גורס:
"לחייב אתכם".
אֲנִי רוֹאֶה אֶת הָאוֹת וְנִזְכָּר -
זהו פירוש "וראיתיה לזכור". וכונת
רש"י בְּכָל אַרְיִכוֹת דְּבָרָיו כָּאן הִיא,
שְׁבִרִית זו הִיא בְּרִית נֹסֶפֶת שֶׁעָשָׂה
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶם, שֶׁלִּפְנֵי כֵּן
הַבְּרִית הִיְתָה בֵּין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא
וּבֵין הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא יָבִיא מְבוּל
לְעוֹלָם "כִּשְׁתַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה לִפְנֵי
לְהִבִּיא חוֹשֶׁף וְאֶבְדוֹן לְעוֹלָם",
כְּלָשׁוֹן רִש"י לְעִיל, שֶׁאֵז וּרְאָה
הַקֶּשֶׁת וְנִזְכָּר הַבְּרִית, וְכַעַת מוֹסִיף
שְׁעוֹשֶׂה בְּרִית זו גַּם "בֵּין מִדַּת הַדִּין

.. וּבִינֵיכֶם", כְּדִי שֶׁגַּם בְּמַצְבִּים
"שְׁתְּבוּא מִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם",
וְתִשְׁתַּדֵּל מֵאֵד "לְחַיֵּב אֶתְכֶם", גַּם אִז
"אֲנִי רוֹאֶה אֶת הָאוֹת וְנִזְכָּר" (ע"פ
הרב). תורה יז
(יז) זֹאת אוֹת הַבְּרִית - הִרְאֶהוּ
הַקֶּשֶׁת - לוֹמֵד בֵּן מִמָּה שְׂכַתּוֹב: "זֹאת
אוֹת הַבְּרִית". וְאִף שֶׁגַּם קוֹדֵם לְכֵן
נֶאֱמַר (פסוק יז): "זֹאת אוֹת הַבְּרִית", שֶׁם
לֹא נֶאֱמַר שְׂאֻמְרָן בֵּן לְנֹחַ, אֲלֵא כְּתוּב
סָתָם: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים זֹאת אוֹת
הַבְּרִית", וְאֵילוּ כָּאן נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר
אֱלֹקִים לְנֹחַ". וּרְאָה אָבוֹת פָּרַק ה'
מִשְׁנֵה ו' שֶׁהַקֶּשֶׁת נִבְרָאָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת
בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, וּבְרִש"י שֵׁם: "וְהַקֶּשֶׁת
הַנִּבְרָאָה בַּעֲנַן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם, אֶף־עַל־פִּי
שֶׁלֹּא נִבְרָאָה עַד יְמֵי נֹחַ, נוֹצֵר וְעוֹמֵד
הִיָּה מְקוּדָם".
וַאֲמַר לוֹ - וְזֶהוּ "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ".
הֲרִי הָאוֹת שְׂאֻמְרִיתִי - נִבְרָאָה
"שְׂאֻמְרִיתִי" אֵינוֹ פִּירוּשׁ שֶׁל "אֲשֶׁר
הִקְיִמְוֹתִי", כִּי "הִקְיִמְוֹתִי" מוֹסֵב עַל
"הַבְּרִית" וְלֹא עַל הָאוֹת, אֲלֵא זו
תוֹסֶפֶת שֶׁל רִש"י עַל לְשׁוֹן הַכְּתוּב,

שְׂכִינֵן שְׂאֻמְרָן הַכְּתוּב "אוֹת הַבְּרִית"
בְּה"א הַיְדִיעָה (שְׂמִשְׁמְעוּ הָאוֹת שֶׁל
הַבְּרִית). וְהֲרִי לִפְנֵי כֵּן לֹא הִרְאָה לוֹ
אֶת הָאוֹת, לְכֵן פִּירֵשׁ שֶׁהַכְּנֻגָּה "הָאוֹת
שְׂאֻמְרִיתִי" (שְׂאֻעֲשֶׂה אוֹת בְּשִׁבִיל קִיּוּם
הַבְּרִית). תורה יח
(יח) וְחָם הוּא אָבִי כְנַעַן - לָמָּה
הוּצַרְךָ לוֹמַר כָּאן - וְהֲרִי אֵין כָּאן
מְקוֹמוֹ, אֲלֵא לְקַמֵּן י, ו שְׂמִפְרֵט אֶת
תּוֹלְדוֹת חָם.
לְפִי שֶׁהַפְרָשָׁה עֲסוּקָה וּבָאָה
בְּשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל נֹחַ שֶׁקָּלַקַל בָּהּ חָם,
וְעַל־יָדוֹ נִתְקַלַּל כְּנַעַן, וְעַדִּין לֹא
כָּתַב תּוֹלְדוֹת חָם, וְלֹא יִדְעֵנוּ שְׂכַנְעַן
כְּנֹ - וּמָה שֶׁלְּקַמֵּן בְּפִסּוּק כב נֶאֱמַר:
"וַיִּרְא חָם אָבִי כְנַעַן", רְאָה הִטְעַם שֵׁם
בְּרִש"י.
לְפִיכָּה הוּצַרְךָ לוֹמַר כָּאן: "וְחָם
הוּא אָבִי כְנַעַן" - וְלֹא אָמַר: "וְחָם
הוֹלִיד אֶת כְּנַעַן", שְׂאֵין בְּנֵת הַכְּתוּב
לְהוֹדִיעַ תּוֹלְדוֹתָיו, אֲלֵא רַק "וְחָם
הוּא אָבִי כְנַעַן", כְּפִי אֲשֶׁר תִּרְאָה
לְקַמֵּן, וְהוּא כְּעֵין הַקְּדָמָה (מִשְׁכִּיל
לדוד). תורה יט

(יט) **שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים בְּנִינְחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ:** יט תִּלְתָּא אֱלִין בְּנִי נַח וּמֵאֲלִין אֲתַבְדְּרוּ כָּל אָרְעָא:

(כ) **וַיַּחַל נַח אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם:** כ וְשָׂרֵי נַח גְּבַר פֹּלַח בְּאַרְעָא וַיַּצִּיב כְּרָמָא:

כ"ט - וַיַּחַל (בראשית רבה) עֲשָׂה עֲצֻמוֹ חֲלִין, שְׁהִיָּה לוֹ לַעֲסַק תַּחֲלָה בְּנִטְיַעָה אַחֲרָת. אִישׁ הָאֲדָמָה • אֲדוּנִי הָאֲדָמָה, כְּמוֹ (רות א): "אִישׁ נְעֻמִי". וַיִּטַּע כָּרֶם • כְּשֶׁנִּכְנַס לַתְּבָה הַכְּנִיס עִמּוֹ זְמוּרוֹת וַיַּחֲוִי תַּאֲנִים (בראשית רבה).

(כא) **וַיֵּשֶׁת מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֹהֶלֶּה:** כא וַיִּשְׁתִּי מִן חֲמָרָא וַיִּוִּי וַאֲתַגְלִי בְּגוֹ מִשְׁכָּנָה:

כ"ט - וַיִּתְגַּל • לְשׁוֹן וַיִּתְפַּעַל. אֹהֶלֶּה • אֶהְלָה כְּתִיב, רַמְזוֹ לַעֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם שׁוּמְרוֹן, שֶׁנִּקְרְאוּת אֹהֶלֶה, שְׁגָלוֹ עַל עַסְקֵי הַיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו): "הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן".

(כב) **וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֵרֹת אָבִיו וַיַּגִּד לְשָׂנֵי־אָחִיו בְּחוּץ:** כב וַיִּרְא חָם אָבוּהִי חָם אָבוּהִי דְכְנַעַן יַת עֵרִיתָא דְאָבוּהִי וַחֲוֵי לְתַרְיִן אַחוּהִי בְּשׁוּקָא:

כ"ט - וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן • (בראשית רבה) יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ אוֹמְרִים: כְּנָעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו, לְכַף הַזֶּכֶר עַל הַדְּבָר וַיִּתְקַלַּל. וַיֵּרָא אֶת עֵרֹת אָבִיו • יֵשׁ אוֹמְרִים: סָרְסוּ (סנהדרין ט), וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: רְכַעוּ (בראשית רבה).

אשל אברהם

מפיו אל פיו (רש"י שם). ורָאָה רִשִׁי הוֹשַׁע ג, א: "אוֹהֶבִים לְהַשְׁתַּכֵּר בְּיַנְחָם, וְאֵינָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה". וּבְרִשִׁי יִשְׁעִיהָ ל, כ: "לא תהיו פְּרוֹכִים אַחַר תַּעֲנוּגִים כְּאֶשֶׁר אַתֶּם עֹתָה, כְּמֵה שֶׁנֶּאֱמַר הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן". וְרָאָה רִשִׁי דְבָרִים ל, יד: "וְדָם עֵבֶב תִּשְׁתֶּה חֲמֶר - בְּיַמֵּי עֲשָׂרַת הַשְּׂבָטִים, הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן". וְשֵׁם מְתוּאֵר כָּל הַשְּׁפַע שְׁהִיָּה לָהֶם. וּמִשְׁמַע מִשֵּׁם שְׁזָה עֲצֻמוֹ לֹא הִיָּה דְבַר שְׁלִילִי אֲלֵא מֵה שְׂבָא בְּעַקְבוֹתָיו: "וַיִּשְׁמַן לְשׁוֹרוֹן וַיִּבְעֵט". וְכֵן מִשְׁמַע מִרִשִׁי יִרְמִיָּה ג, ד: "שִׁשׁוּבְכֶתֶם דְּרִיכְכֶם מְרֹב כֹּל שְׁהִיָּיתֶם בְּשִׁלְוָה וַעֲנֹג, כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר: הַפּוֹרְטִים עַל פִּי הַנֶּבֶל, הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן".

"הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן" - וּבַפְּסוּק שְׁלֹאֲחֲרָיו נֶאֱמַר: "לְכֹן עֹתָה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גּוֹלִים".

וַיִּתְגַּל - לְשׁוֹן וַיִּתְפַּעַל - כְּלוּמָר, גּוֹפוֹ הַתְּגַלָּה מִעֲצֻמוֹ וּמֵאֲלִיו, וְלֹא שְׁגָלָה עֲצֻמוֹ בְּיָדִים, שְׂאֵם כֵּן הִיָּה לוֹ לֹמַר: וַיִּגַּל. תוֹרָה כב

(כב) **וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן - יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ אוֹמְרִים - תַּחֲוִימָא סִי טו. כְּנָעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו - וְעַל־יָדוֹ רָאָה חָם.**

לְכַף הַזֶּכֶר עַל הַדְּבָר - "אָבִי כְנָעַן".

צָרִיף לְכַתּוּב "אֶהְלֹו" (רא"ס), וְכֵן הוּא הַקָּרִי. וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן יב, ח. רַמְזוֹ לַעֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם שׁוּמְרוֹן - שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַשְּׂבָטִים נִחְלְקוּ לְשִׁתֵּי מַמְלָכוֹת, שׁוּמְרוֹן וַיְהוּדָה, וּבְשׁוּמְרוֹן נִכְלְלוּ עֲשָׂרֶה שְׂבָטִים. שֶׁנִּקְרְאוּ "אֶהְלָה" - בִּיחְזָקָא ל, כג, ד: "שׁוּמְרוֹן אֶהְלָה". וּבְרִשִׁי שֵׁם: "שׁוּמְרוֹן הִיא שְׂאֵנִי מְכַנֶּה אֶהְלָה, שֶׁנַּעֲשִׂיתָ אֲהֵל מִתְחִילָה לְעַגְלֵי יִרְבָּעִם וּבֵית הַבַּעַל לְאַחָב, וְאַחֶיךָ־עַל־פִּי שֶׁשׁוּמְרוֹן לֹא נִבְנְתָה אֲלֵא בְּיַמֵּי עַמְרִי, קוֹרָא אֶת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמָהּ, שֶׁמִּשְׁנַבְּנִית נַעֲשִׂיתָ רֹאשׁ".

שְׁגָלוֹ - וְזֶה מְרִוּמוֹ בְּתִיבַת "וַיִּתְגַּל" נַח אֲרִיחָ.

עַל עַסְקֵי הַיַּיִן - וְנִרְמָזוּ עֲנִין זֶה כְּאֵן לֹמַר לְנוֹ, שְׁכִינֵן שְׁנַח הִיָּה הָרֵאשׁוֹן שֶׁהִבִּיא שְׂכָרוֹת לְעוֹלָם, הָרִי שְׁגַם גְּלוֹת עֲשָׂרַת הַשְּׂבָטִים בְּגַלְל עַסְקֵי הַיַּיִן נִזְקַפְתָּ לְחוּבְתוֹ. וְכֵן אֵיתָא בִּ"בְּרֵאשִׁית רַבָּה" לוֹ, ד, שְׁנַח "גֵּרָם גְּלוֹת לוֹ וְלְדוֹרוֹת".

שֶׁנֶּאֱמַר - עֲמוֹס ו, ו. יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ וְשׁוּמְרוֹתִים (שְׁבַח טב, א) שְׁהִיָּו זוֹרְקִין כּוֹסוֹתֵיהֶן זֶה לְזֶה, וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים עַל שֵׁם הַכְּלִי שְׁהִיָּו לוֹ שְׁתֵּי פִיּוֹת וְהוּא אֲרוּף, וְשׁוֹתָה זֶה מִכָּאן וְזֶה מִכָּאן וְהוּא נִזְרַק

(כ) **וַיַּחַל - עֲשָׂה עֲצֻמוֹ חֲלִין - בַּי אִם כְּמִשְׁמַעוֹ שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה, מֵה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ? הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב:** "וַיִּטַּע נַח כָּרֶם" (ג'א).

שְׁהִיָּה לוֹ לַעֲסַק תַּחֲלָה בְּנִטְיַעָה אַחֲרָת - שְׁהִיָּה לוֹ לִיטַע תְּחִילָה נְטִיַעָה שְׁמִבִּיאָה קִיּוֹם לְעוֹלָם, כְּגוֹן תַּאֲנִים, שְׁהִיָּה הַכְּנִיס עִמּוֹ לְתִיבָה גַם יַחֲוִי תַּאֲנִים בְּדִלְקָמֵן בְּרִשִׁי, אוֹ בְּנִטְיַעָה שֶׁל וַיִּתִּים, שֶׁעַנְפֵי וַיִּתִּים הִיּוּ מִצְוִיִּים גַּם לְאַחֲרֵי הַמַּבּוּל, וְלֹא לְהַתְחִיל בְּנִטְיַעָה שֶׁל כָּרֶם, שְׁמִבִּיאָה לְיַדֵי שְׂכָרוֹת וְהַשְׁחַתַּת הָעוֹלָם (רא"ה ב' ל, א).

אִישׁ הָאֲדָמָה - אֲדוּנִי הָאֲדָמָה - וְלֹא אִישׁ שֶׁל הָאֲדָמָה. וְרָאָה רִשִׁי לְעִיל ה, כט, שְׁנַח הַכִּין כְּלֵי חֲרִישָׁה. כְּמוֹ "אִישׁ נְעֻמִי" - רוּת א, ג. בַּעַל נְעֻמִי. וְרָאָה גַם רִשִׁי שְׁמוֹת טו, ג.

וַיִּטַּע כָּרֶם - כְּשֶׁנִּכְנַס לַתְּבָה הַכְּנִיס עִמּוֹ זְמוּרוֹת - שֶׁל גֶּפֶן. וַיַּחֲוִי - עַנְפִּים.

תַּאֲנִים - אֲבָל וַיִּתִּים לֹא הַכְּנִיס עִמּוֹ, כִּי הִזִּיתָ הוּא עֵץ חֹק, וְיָדַע נַח שֶׁיִּשְׂאָרוֹ גַם אַחֲרֵי הַמַּבּוּל, וּכְפִי שְׂאֲכֹן הַבִּיאָה הַיּוֹנָה "עֲלֵה זֵית טָרֶף בְּפִיךָ" (תּוֹרָה כב

(כא) **אֶהְלָה - "אֶהְלָה" כְּתִיב - וְהִיָּה**

(כג) וַיִּקַּח לְשֵׁם וַיִּקְרָא אֶת־הַשְּׂמֹלָה וַיִּשְׁמֹוּ עַל־שֵׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיִּכְפּוּ אֶת עֲרוֹת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָיִת וְעֲרוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:

כג וַיִּכְפּוּ עַל שֵׁם וַיִּקְרָא ית כְּסוּתָא וְשׁוּיָו עַל כְּתָף מְרֻוּיָהוֹן וְאַזְלוּ מִחֲזָרִין וְחִפְיָאוּ ית עֲרִימָא דְאַבוּהוֹן וְאַפְיָהוֹן מִחֲזָרִין וְעֲרִימָא דְאַבוּהוֹן לֹא חֲזוּ:

כ"ג וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּקְרָא • אין כתיב 'ויקחו' אלא "ויקח" (סנהדרין ע), ללמד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל ט): "אתן לגוג מקום-שם קבר", וחס שבזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כ): "בן ינהג מלך-אשור את שבי מצרים ואת-גלות פוש, נערים וזקנים ערום ויחף וחסופי שת וגו'". ופניהם אחורנית • למה נאמר פעם שניה? מלמד ששקרו אצלו והצרכו להפך עצמם לכסותו, הפכו פניהם אחורנית.

(כד) וַיִּיקֶן נֹחַ מַיִינוּ וַיַּדַּע אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:
כד וַיִּיקֶן נֹחַ מִחֲמַרָּה וַיַּדַּע ית די עֲבַד לֵה בְּרַה זְעִירָא:

כ"ד בְּנוֹ הַקָּטָן • הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט): "הנה קטן נתתיך בגוים בזוי".

אשל אברהם

אחורנית".
מלמד שבשקרו אצלו והצרכו להפוך עצמם - כלפי אביהם. לכסותו, הפכו פניהם אחורנית - כלומר, שבצעת הפכו רק את פניהם אחורנית (לצד גבם), כדי שלא יראוהו. תורה כד
(כד) בְּנוֹ הַקָּטָן - הפסול והבזוי - שאם לא פן מה נוגע לכאן אם היה קטן או גדול (רא"ט). ובפרט לפי הדעה שחס לא היה הקטן אלא האמצעי - ראה רש"י לקמן פסוק כה. ובידיו כפל הלשון: "הפסול והבזוי" - יש לומר: "הפסול", כנגד הדעה שסרסו (פסל את אביו מלהוליד, וממילא הוא עצמו נהיה פסול), "והבזוי", כנגד הדעה שרבעו (שעשה מעשה בזוי).
כמו "הנה קטן נתתיך בגוים בזוי" - ב'דפוס ראשון' מסיים את המשך הפסוק: "אתה מאד", והוא בעובדיה א ב. אבל ב'ירמיה מט, טו הסיום הוא "באדם". ולפי הגירסא שלפנינו, יש לומר שבכונה לא סיים את הפסוק, כי פנתו לשני הפסוקים. אמנם שני הפסוקים מדברים על אדם, אבל לומדים משם ש"קטן" הוא גם במשמעות של שפל ו"בזוי". וליתר פירוט יש לומר: מהפסוק "בזוי באדם" לומדים, ש"קטן" פירושו: בזוי, ומהפסוק "בזוי אתה מאד", לומדים שפירושו: שפל. תורה כה

בגדיהם ושארו שלמים): "ומדרש אגדה, כאן פרע לבני שם הכבוד שעשה שם לאביו כשכסה ערות נח אביו, שנאמר ויקח שם ויפת וגו'". ויש לומר שהם מדרשות חלוקות. או יש לומר, ששם השקר הוא על עצם הדבר שכיסה את נח, וכאן השקר הוא על "שנתאמץ במצוה יותר מיפת".
ויפת זכה לקבורה לבניו - מדה כנגד מדה, הוא פסה את אביו, וזכו בניו לכיסוי גופם בקבורה (רא"ט).
שנאמר - יחזקאל ט, יא.
"אתן לגוג - שהוא מלך מגוג, ומגוג הוא בנו של יפת, ב'דלקמן י, ב (ראה רש"י יחזקאל לח, א).
מקום שם קבר" - וברש"י שם: "מקום שיהא שם קבר להם. לפי שהוא מזרעו של יפת ששכסה את ערות אביו, לפיכך זכה לקבורה".
וחם שבזה את אביו - והניח ערותו מגולה (רא"ט). אבל על זה שסירסו או רבעו קבל את עגשו בקללת אביו, ב'דלקמן בפסוק כה.
נאמר בזרעו - ישעיה כ, ד.
"בן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות פוש נערים וזקנים ערום ויחף וחסופי שת וגו'" - בית מוצא הרעי, וגמול זה היה להם תחת חם אביהם, אשר ראה ערות אביו ולא פסה אותה, מדה כנגד מדה (רש"י שם).
ופניהם אחורנית - למה נאמר פעם שניה - שהרי כבר נאמר: "ויילכו

אף שכבר נזכר לעיל פסוק יח: 'וחם הוא אבי כנען'.
ונתקלל - ב'דלקמן פסוק כה. וראה רש"י שם טעם נוסף שדוקא כנען נתקלל.
וירא .. את ערות אביו - יש אומרים - סנהדרין ע, א.
סרסו - ב'דלקמן ברש"י פסוק כה.
ויש אומרים - סנהדרין שם.
רבעו - במשכב זכר. אבל אין לומר כפשוטו שרק ראה, שהרי אחר כך אומר: "אשר עשה לו בנו הקטן", וראה אין זו עשייה (רא"ט). וכיון שנאמר בכתוב: "ערות אביו", הרי זה יכול להיות אחד משני דברים אלו. ויש לומר שזה מרומז גם בתיבות "וידע את אשר עשה לו", "וידע" - מלשון ידיעה ורביעה, "אשר עשה לו" - שסירסו. וראה רש"י לקמן פסוק כה פירושו "וירא". תורה כג
(כג) ויקח שם ויפת - אין בתיב: "ויקחו" - כמו שאומר אחר כך "וישימו".
אלא "ויקח", ללמד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית - כלומר, למצות ציצית. וזו מדה כנגד מדה, הוא כיסה את ערות אביו וה' כיסה את בניו בטלית של ציצית (רא"ט). אבל ראה רש"י ישעיה י, טו (על העונש האמור באשור על שהגלו את עשרת השבטים, שרק את גופם ישרוף, אבל

(כה) וַיֹּאמֶר אַרְוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יְהִי לְאַחִיו: כה וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד פְּלַח עֲבָדִין יְהִי לְאַחֵיהִי:

נ"י אַרְוּר כְּנָעַן • אַתָּה גְרַמְתָּ לִי שְׂלָא אוֹלִיד בֶּן רְבִיעִי אַחַר לְשִׁמְשָׁנִי, אַרְוּר בְּנֵךְ רְבִיעִי לְהִיּוֹת מְשַׁמֵּשׂ אֶת זְרַעַם שֶׁל אֱלוֹ הַגְּדוֹלִים שֶׁהִטֵּל עֲלֵיהֶם טֹרַח עֲבוּדָתִי מֵעַתָּה. וּמָה רָאָה חֵם שִׁפְסָרוֹ? אָמַר לָהֶם לְאַחִיו: אָדָם הָרֵאשׁוֹן שָׁנִי בָּנִים הָיוּ לוֹ, וְהָרַג זֶה אֶת זֶה בְּשִׁבִיל יִרְשֶׁת הָעוֹלָם, וְאַבִּינוּ יֵשׁ לוֹ ג' בָּנִים וְעוֹדְנוּ מִבְּקֵשׁ בֶּן רְבִיעִי?!

(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְּנָעַן עֶבֶד לְמוֹ: כו וַאֲמַר בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵה דָשֵׁם וַיְהִי כְּנָעַן עֲבָדָא לְהוֹן:

נ"י אַרְוּר ה' אֱלֹהֵי שָׁם • שְׁעֵתִיד לְשִׁמּוֹר הַבְּטָחְתוֹ לְזַרְעוֹ, לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן. וַיְהִי • לָהֶם כְּנָעַן לְמַס עוֹבֵד.

(כז) יָפֶת אֱלֹהִים לְיָפֶת וַיִּשְׁכַּן בְּאַהֲלֵי־שָׁם וַיְהִי כְּנָעַן עֶבֶד לְמוֹ: כז יָפֶתִי יְיָ לְיָפֶת וַיִּשְׂרִי שְׁכִינְתָהּ בְּמִשְׁכַּנָּה דָשֵׁם וַיְהִי כְּנָעַן עֲבָדָא לְהוֹן:

נ"י יָפֶת אֱלֹהִים לְיָפֶת • מִתְרַגֵּם: יָפֶת, 'יִרְחִיב'. וַיִּשְׁכַּן בְּאַהֲלֵי־שָׁם • יִשְׁרָה שְׁכִינְתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְזַרְשׁ

אשל אברהם

מִבְּקֵשׁ בֶּן רְבִיעִי - נִרְאָה שֶׁהָבִין בֶּן מִכָּךְ שֶׁנִּטַּע דִּוְקָא כְּרָם וַחֲחַל לְשַׁתּוֹת יֵין, וַיִּזֵּן מִבֵּיא לִידֵי תַאֲנֹה. וּב"מִנְחַת יְהוּדָה" כְּתִב רַמְזוּ יָפֶה לְעַנְיָן זֶה בְּתִיבַת "וַיִּגְד", שֶׁהִיא נוֹטְרִיקוֹן: דִּיו ג'. תוֹרָה כו (כו) בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם - שְׁעֵתִיד לְשִׁמּוֹר הַבְּטָחְתוֹ - וְלָכֵן "בְּרוּךְ ה'". לְזַרְעוֹ - שֶׁל שָׁם, וְהַכֹּנֵה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל. וְעַל פִּי זֶה מוֹכֵן מַה שֶׁאֹמֵר בְּהַמְשָׁךְ: "וַיְהִי כְּנָעַן עֶבֶד לְמוֹ", בְּלִשׁוֹן רַבִּים, שֶׁהַכֹּנֵה לְזַרְעוֹ שֶׁל שָׁם (ראוּם). "לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" - לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּשִׁמּוֹת ו, ד. "וַיְהִי" לָהֶם "כְּנָעַן" לְמַס עוֹבֵד - זֶהוּ הַפִּירוּשׁ "וַיְהִי כְּנָעַן עֶבֶד לְמוֹ", שֶׁיַּעֲלוּ לָהֶם מִסִּים. וְכֵן הָיָה, כְּמִפּוֹרֵשׁ בִּיהוֹשֻׁעַ טז, י: "וְלֹא הוֹרִישׁוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּגֹר, וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקֶרֶב אֶפְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד". וְרֵאָה גַם רַש"י תְּהִלִּים קו, לד. תוֹרָה כו (כו) יָפֶת אֱלֹהִים לְיָפֶת - מִתְרַגֵּם: "יָפֶתִי", 'יִרְחִיב' - וְלֹא מִלִּשׁוֹן יוֹפִי. וְנִקְטַ "יָפֶת" וְלֹא "יִרְחִיב", מִצַּד לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן: "יָפֶת .. לְיָפֶת". וַיִּשְׁכַּן בְּאַהֲלֵי שָׁם - יִשְׁרָה שְׁכִינְתוֹ - זֶהוּ פִירוּשׁ "וַיִּשְׁכַּן", וְהוּא מוֹסֵב עַל

בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה), יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמָּה שֶׁכְּתוּב בָּאֵן "הַגְּדוֹלִים", הֵינּוּ הַחֲשׂוּבִים, וַכְּמוֹ שִׁמְסִיִּים: "שֶׁהִטֵּל עֲלֵיהֶם טֹרַח עֲבוּדָתִי מֵעַתָּה". שֶׁהִטֵּל עֲלֵיהֶם - עַל שֵׁם יָפֶת. טוֹרַח עֲבוּדָתִי מֵעַתָּה - מִדַּהֲשֵׁאִין-בֶּן אִם הָיָה נוֹלֵד לוֹ בֶּן רְבִיעִי, הוּא הָיָה מְסִיִּיעַ לָהֶם לְשַׁמֵּשׂ אֶת אָבִיו לְעַת וְקִנּוּתוֹ, וּמִמָּלֵא לֹא הָיָה לָהֶם "טוֹרַח עֲבוּדָתִי". בְּדִיוק הַלִּשׁוֹן "טוֹרַח עֲבוּדָתִי", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶה מִבְּאֵר כִּפְל לְשׁוֹן הַקְּלָלָה: "עֶבֶד עֲבָדִים". וּמָה רָאָה חֵם שִׁפְסָרוֹ - וְזֶהוּ "יִרְאָה חֵם", שֶׁלֹּא מִדּוֹבֵר רַק בְּרֵאִית הָעֵינַיִם אֲלֵא גַם בְּרֵאִיה מִחֲשַׁבְתִּית (בֹּאֵר בְּשׂדַח). וְלִפִּי הַדְּעָה שֶׁ"רְבַעו" מוֹכֵן פְּשׁוּט, כִּי זֶהוּ עֲנִין שֶׁל תַּאֲנֹה, וְזֶהוּ פִירוּשׁ "יִרְאָה", כִּינּוֹן שֶׁרֵאָה אֶת עֲרוֹת אָבִיו נִתְאַוָּה לְרַבְעוֹ. אָמַר לָהֶם "לְאַחִיו" - אֲפֹשֶׁר שָׁנָה נִכְלָל בְּמָה שֶׁכְּתוּב (לְעִיל פְּסוּק כב): "וַיִּגְד לְאַחִיו" (בֹּאֵר בְּשׂדַח). אָדָם הָרֵאשׁוֹן שָׁנִי בָּנִים הָיוּ לוֹ, וְהָרַג זֶה אֶת זֶה בְּשִׁבִיל יִרְשֶׁת הָעוֹלָם - וְרֵאָה רַש"י לְעִיל ד, ח.

(כה) אַרְוּר כְּנָעַן - אַתָּה גְרַמְתָּ לִי שְׂלָא אוֹלִיד בֶּן רְבִיעִי אַחַר לְשִׁמְשָׁנִי - לְפִי הַדְּעָה שִׁפְסָרוֹ, כְּדִלְעִיל בְּרַש"י פְּסוּק כב. אַרְוּר" בְּנֵךְ רְבִיעִי - כְּנָעַן שֶׁהוּא נוֹלֵד רְבִיעִי לְאַחֲרֵי כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוֹט, כְּדִלְקַמְּוֹן י, ו. וְלִפִּי הַדְּעָה שֶׁ"רְבַעו", הִטַּעַם שֶׁקָּלַל אֶת כְּנָעַן דִּוְקָא מִפּוֹרֵשׁ בְּרַש"י לְעִיל שָׁם: מִשׁוּם שֶׁחֵם רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו וְלְכָךְ נִתְקַלַּל. גַּם יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"רְבַעו" הוּא גַם מִלִּשׁוֹן "רְבִיעִי", לָכֵן נִתְקַלַּל בְּנוֹ הַרְבִּיעִי דִּוְקָא. לְהִיּוֹת מְשַׁמֵּשׂ - זֶהוּ פִירוּשׁ "עֶבֶד עֲבָדִים", וְכַתְּרַגּוּם אוֹנְקְלוֹס: "עֶבֶד פְּלַח". וְרֵאָה בְּהַעֲרָה דִּלְקַמְּוֹן. אֶת זְרַעַם שֶׁל אֱלוֹ הַגְּדוֹלִים - זֶהוּ פִירוּשׁ "לְאַחִיו", כְּלוֹמַר לְקִרְוָבִיו (בְּנִיו שֶׁל שָׁם יָפֶת). וּמִכָּאֵן מִשְׁמַע שֶׁלְדַעַת רַש"י, יָפֶת וְשָׁם הָיוּ גְדוֹלִים מִחֵם, וְכַנְרָאָה הוֹכַחְתוֹ הִיא מִזֶּה שֶׁחֵם נִמְנָה תְּמִיד אַחֲרָי שָׁם, וְזֶה לֹא כְּפִירוּשׁוֹ עַל הַש"ס עֲבוּדָה וְרָה ט, א, שְׁכוּתֵב: "וַיָּפֶת הוּא הַגְּדוֹל מִחֵם שָׁנָה, וְחֵם גְּדוֹל מִשָּׁם שָׁנָה" (תְּרַבֵּי). וְלְהַאֲמָרִים (ראוּם וּמִשְׁכַּל לזח) שֶׁחֵם הוּא הַאֲמָצְעִי (גַם לְשִׁישְׁתוֹ

חֲכָמִים: אף-על-פי שִׁפְתָּה אֱלֹהִים לִיפֹת, שְׁבִנָּה כָרֶשׁ, שְׁהִיָּה מִבְּנֵי יַפֶּת, בֵּית שְׁנֵי, לֹא שָׂרְתָהּ בּוֹ שְׁכִינָה, וְהִכְנָן שָׂרְתָהּ? בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן שְׁבִנָּה שְׁלֹמֹה, שְׁהִיָּה מִבְּנֵי שָׁם. וְיִהְיֶה כְּנֻעַן עֶבֶד • אִף מִשִּׁיגְלוֹ בְּנֵי שָׁם, יִמְכְּרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי כְּנָעַן.

כח וְחִינָנָה אַחַר הַמְּבֹול שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה: (כח) וְיִחִינָנָה אַחַר הַמְּבֹול שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה:

כט וְיִהְיֶה כָּל-יְמֵי נֹחַ תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְיָמֹת: (כט) וְיִהְיֶה כָּל-יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְיָמֹת:

י (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שָׁם חָם וְיֹפֶת וְיוֹדָדוּ לָהֶם בְּנֵים אַחַר הַמְּבֹול:

יב בְּנֵי יֹפֶת גֹּמֶר וּמֹגֹג וּמְדִי וְיוֹן וְתַבַּל וּמִשְׁדָּן וְתִירָס: (יב) בְּנֵי יֹפֶת גֹּמֶר וּמֹגֹג וּמְדִי וְיוֹן וְתַבַּל וּמִשְׁדָּן וְתִירָס: (בראשית רבה).

ג וּבְנֵי גֹמֶר אֲשַׁכְנַז וְרִיפֹת וְתוֹגְרְמָה:

ד וּבְנֵי יוֹן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ פְּתִים וְדַדַּיִם:

ה מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אִנְי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם:

ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוֹטִי וְכַנְעַן:

ז וּבְנֵי כּוּשׁ סִבְא וְחוּיִלָּה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְיִדְדָן:

אשל אברהם

שם. והיות שעל זמן היות בני שם בארץ כְּבַר בִּירָךְ בְּפִסּוּק שְׁלֹפְנֵי זֶה, לְכֹן מִפְּרֹשׁ עַל זְמַן הַגְּלוּת (רא"ס). אֵלֶּה שְׁכָאן מִפְּרֹשׁ "עֶבֶד לָמוֹ" בְּפִשּׁוּטוֹ, מֵהַ שְׁאִינְדָּן לְעִיל פִּירֶשׁ שִׁיחִיו "לְמַס עוֹבֵד", שִׁיעֲלוּ לָהֶם מִסִּים. תורה כח (ב) וְתִירָס - זו פָּרַס - רָאָה גַם רִשִׁי יִרְמְיָה מַט, כ. שֶׁם נ, מֵה. וּמֵה שְׁפִירֶשׁ רַק שֶׁם זֶה וְלֹא שְׁאָר הַשְּׁמוֹת שְׁנֹת־פְּרֹשׁוֹ בִּבְרֵאשִׁית רְבֵה? נִרְאָה לֹמַר: מִפְּנֵי שְׁמֵדֵי וּפְרַס סְמוּכּוֹת זו לְזוֹ, וְהוֹקְשָׁה לוֹ מֵדוּעַ הַזְּכִיר מְדִי וְלֹא הַזְּכִיר פְּרַס, לְכָךְ הוֹצֵרָךְ לְהוֹדִיעַ שְׁגַם פְּרַס נִזְכָּר פֵּה (רא"ס). אוֹ מִשּׁוֹם שְׁלִמְעֵלָה (ט, כח) פִּירֶשׁ שְׁכּוּרֶשׁ מִלֶּךְ פְּרַס בָּא מִיַּפֶּת, כְּתַב לָךְ כָּאן הִיכָן נִזְכָּר פְּרַס בְּבָנָיו שֶׁל יַפֶּת (מִשְׁכֵּל לֹדֵה). תורה ג

היא אחת מחמשה דְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיוּ בְּבֵית שְׁנֵי, כְּמִבּוֹאֵר בְּיוֹמָא כֹּא, ב, וּבְלִשׁוֹן רִשִׁי שֶׁם: "וּשְׁכִינָה לֹא שָׂרְתָה בּוֹ". וְצִרִיף לֹמַר שֶׁהַכְּנָנָה שֶׁלֹּא שָׂרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה כְּמוֹ בְּבֵית רֵאשׁוֹן, אֲבָל וְדֹאֵי הָיְתָה שֶׁם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה בְּדִרְגָּה מְסוּיָמָת, שְׁהָרִי זו כָּל מֵהוּתוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (הר"ב). וְהִכְנָן שָׂרְתָהּ? בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן שְׁבִנָּה שְׁלֹמֹה שְׁהִיָּה מִבְּנֵי שָׁם - רָאָה גַם רִשִׁי יוֹמָא שָׁם. וְיִהְיֶה כְּנֻעַן עֶבֶד [לְמוֹן] - כֵּן הִגִּירֶסָא בְּכַפָּה כְּתִבֵּי־יָד. אִף מִשִּׁיגְלוֹ בְּנֵי שָׁם, יִמְכְּרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי כְּנָעַן - בְּלֹמַר, "לְמוֹ" מוּסָב עַל בְּנֵי שָׁם וְלֹא עַל בְּנֵי יַפֶּת, כִּינֵן שְׁנֵה בָּא בְּהִמְשָׁךְ לְ"וְיִשְׁכּוּן בְּאַהֲלֵי

"אַלְקִים" הַנִּזְכָּר לְפָנָי כֵּן. בְּיִשְׂרָאֵל - שֶׁהֵם מִבְּנֵי שָׁם. וְנִרְאָה שֶׁ"בְּאַהֲלֵי" הַכְּנָנָה לְמִשְׁכָּן וּלְכַתִּי הַמִּקְדָּשׁ. וּמְדַרְשׁ חֲכָמִים - יוֹמָא י, רִישׁ ע"א. כִּי לְפִי פִשּׁוּטוֹ לֹא מוּכָן הַקְּשֶׁר בֵּין בְּרַכַּת יַפֶּת לְשֶׁל שָׁם. אִף-עַל-פִּי שִׁ"יפֹת אֱלֹהִים לִיפֹת", שְׁבִנָּה כּוּרֶשׁ, שְׁהִיָּה מִבְּנֵי יַפֶּת - מוֹרְעוֹ שֶׁל תִּירָס, שֶׁהוּא פְּרַס, כְּפִירוּשׁ רִשִׁי לְקַמֵּן י, א. בֵּית שְׁנֵי - בְּרִשִׁי יוֹמָא שָׁם: "שְׁכּוּבוּ פְּרַסִּים לְבָנוֹת בֵּית שְׁנֵי". בְּלֹמַר, "יַפֶּת אֱלֹקִים לִיפֹת" פִּירוּשׁוֹ שֶׁה' נָתַן לָהֶם אֶת הַזְּכוּת לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּלְפִירוּשׁ זֶה הוּא מִלִּשׁוֹן "וּפִי". לֹא שָׂרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה - שִׁ"שְׁכִינָה"

(ח) וְכוּשׁ יֵלֵךְ אֶת־נִמְרֹד הוּא הַחֵל לְהִיּוֹת גְּבוּר בְּאַרְצָּה:
 ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יֵת נִמְרֹד הוּא שְׂרִי לְמַהוּי
 גְּבוּר תְּקִיף בְּאַרְעָא:

ט"ז - לְהִיּוֹת גְּבוּר • לְהִמְרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, בְּעֶצֶת דּוֹר הַפְּלִגָּה.

(ט) הוּא־הִיָּה גְבוּר־צִיד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר
 בְּנִמְרֹד גְּבוּר צִיד לִפְנֵי יְהוָה:
 ט הוּא הָיָה גְבוּר תְּקִיף קְדָם יי עַל כֵּן יֵאמָר
 בְּנִמְרֹד גְּבוּר תְּקִיף קְדָם יי:

ט"ח - גְּבוּר צִיד • צִד דְּעֵתָן שֶׁל בְּרִיּוֹת בְּפִיּוֹ, וּמִטְעֵן לְמַרְד בְּמִקוֹם. לִפְנֵי ה' • מִתְּפוֹן לְהִקְנִיטוֹ עַל פְּנִיּוֹ.
 עַל כֵּן יֵאמָר • עַל כָּל אֲדָם מְרֻשִׁיעַ בְּעִזּוֹת פְּנִים, יוֹדֵעַ רְבוּנוֹ וּמִתְּפוֹן לְמַרְד בּוֹ, יֵאמָר: 'זֶה בְּנִמְרֹד גְּבוּר
 צִיד' (בראשית רבה).

(י) וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכָל אֶרֶץ וְאֶפְרַיִם וְכַלְנֵה
 בְּאַרְץ שֹׁנַעַר:
 י וַתְּהִי רֵישׁ מַלְכוּתָהּ כָּכֵל וְאַרְף וְאַפְד
 וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא דְכָכֵל:

(יא) מִן־הָאָרֶץ הָיָה יֵצֵא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֵה
 וְאֶת־רַחֲבֹת עִיר וְאֶת־כַּלְח:
 יא מִן אֶרְעָא (נ"א עֵיצָה) הָיָה יֵצֵא אֶת־נִינְוֵה
 וְכַנָּא יֵת נִינְוֵה וְיֵת רַחֲבֹת (נ"א רַחֲבֵי) קַרְתָּא
 וְיֵת כַּלְח:

ט"ט - מִן־הָאָרֶץ • בֵּינוֹן שְׂרָאָה אֲשׁוּר אֶת בְּנָיו שׁוֹמְעֵין לְנִמְרֹד וּמוֹרְדִין בְּמִקוֹם לְכַנּוֹת הַמַּגְדֵּל, יֵצֵא מִתּוֹכָם
 (בראשית רבה).

(יב) וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כַּלְח הוּא הָעִיר הַגְּדוֹלָה:
 ט"י - הָעִיר הַגְּדוֹלָה • הִיא נִינְוֵה, שְׁנַאֲמַר (י"ג): "וְנִינְוֵה הִיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לְאַלְהֵים".
 יב וְיֵת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כַּלְח הִיא קַרְתָּא
 רַבְתָּא:

אשל אברהם

בְּעִזּוֹת פְּנִים, יוֹדֵעַ רְבוּנוֹ וּמִתְּפוֹן
 לְמַרְד בּוֹ, "יֵאמָר": זֶה "בְּנִמְרֹד גְּבוּר
 צִיד". תורה י
 (יא) מִן הָאָרֶץ [הַיְהוּדָה] - כ"ה בְּכַמְה
 כַּת"י וּדְפוּסִים רֵאשׁוֹנִים.
 בֵּינוֹן שְׂרָאָה "אֲשׁוּר" אֶת בְּנָיו -
 לְהָעִיר שֶׁבְּכַתּוּב (לִקְחוּ פְּסוּקִים כ"ב-לא) לֹא
 נִזְכָּרִים כָּלֵל בְּנָיו שֶׁל אֲשׁוּר.
 שׁוֹמְעֵין לְנִמְרֹד וּמוֹרְדִין בְּמִקוֹם
 לְכַנּוֹת הַמַּגְדֵּל - כַּדְלִקְמוֹן יא, ד.
 "יֵצֵא" מִתּוֹכָם - שְׁלֹא לְהִיּוֹת בְּעֶצֶת
 דּוֹר הַפְּלִגָּה (רש"י יומא י, א). שְׁאֵם לֹא כֵּן
 לְמַה מְסַפֵּר הַכְּתוּב מִהִיכֵן יֵצֵא (באר
 בשדה). וְרָאָה גַם רִש"י יְחֻזְקָאֵל לא, ד.
 תְּהִלִּים פג, ט: "שִׁיֵּצֵא מֵעֶצֶת דּוֹר
 הַפְּלִגָּה". אִיּוֹב א, א. תורה יב
 (יב) הָעִיר הַגְּדוֹלָה - הִיא נִינְוֵה,
 שְׁנַאֲמַר - יוֹנָה ג, ג.
 "וְנִינְוֵה הִיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לְאַלְהֵים"
 - נִרְאָה שֶׁהַלִּימוֹד הוּא מִמֶּה שְׁאָמַר

בְּמַלְכוּתוֹ
 הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא". תורה ט
 (ט) גְּבוּר צִיד - צִד דְּעֵתָן שֶׁל בְּרִיּוֹת
 בְּפִיּוֹ - כְּמוֹ הַצִּידִים שֶׁהֵם בְּעֵלִי
 תְּחֻבּוּלָה וּמְרָמָה בְּשִׁבִיל לְצוּד אֶת
 טַרְפָּם. וְרָאָה גַם רִש"י לְקַמֵּן עַד"פ (פה,
 כו) "כִּי צִיד בְּפִיּוֹ".
 וּמִטְעֵן לְמַרְד בְּמִקוֹם - כְּלוּמַר,
 בְּפִסְטוֹק זֶה מְסַפֵּר הַכְּתוּב כִּיצַד הִמְרִיד
 אֶת הָעוֹלָם עַל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא.
 לִפְנֵי ה' - מִתְּפוֹן לְהִקְנִיטוֹ -
 לְהַכְעִיטוֹ. רָאָה גַם רִש"י בְּמִדְבַר יא, א.
 עַל פְּנֵיו - כַּלְשׁוֹן הַכְּתוּב (שַׁעֲיָה סח, א):
 "הַמְּכַעֲסִים אוֹתִי עַל פְּנֵי", שִׁפִּירוּשׁוֹ:
 לִפְנֵי (רֵאָה רִש"י לְקַמֵּן לֵב, כב). הִינְנוּ, שִׁיּוֹדֵעַ
 אֶת רְבוּנוֹ וּמִתְּפוֹן לְמַרְד בּוֹ, כַּדְלִקְמוֹן.
 וְרָאָה גַם רִש"י וְיִקְרָא כו, יד: "גְּבוּר צִיד
 לִפְנֵי ה', שִׁמְפִּירוֹ וּמִתְּפוֹן לְמַרְד בּוֹ".
 וְרָאָה גַם רִש"י לְקַמֵּן יג, יג.
 עַל כֵּן יֵאמָר - עַל כָּל אֲדָם מְרֻשִׁיעַ

(ח) לְהִיּוֹת גְּבוּר - לְהִמְרִיד - וְהוּ
 פִּירוּשׁ "לְהִיּוֹת גְּבוּר".
 כָּל הָעוֹלָם - וְהוּ פִּירוּשׁ "בְּאַרְצָּה".
 עַל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא - כְּאִמּוֹר
 בְּפִסְטוֹק הַבַּי: "לִפְנֵי ה'". וְהַלִּימוֹד הוּא
 מִזֶּה שְׁלֹא נֵאמַר "הוּא הִיָּה גְבוּר",
 אֲלָא "הוּא הַחֵל לְהִיּוֹת גְבוּר", שְׁמוּנָה
 מוּכָן שְׁאִין הַמְדוּבָר כָּאֵן בְּגִבּוּרָה
 טְבָעִית, שֶׁהִרִי וְהוּ דְבַר שְׂאִי אֶפְשָׁר
 לְרְכוּשׁ וְ"לְהִיּוֹת", אֲלָא וְדֵאִי הַכּוֹנֵה
 לְגִבּוּרֵת הַלֵּב וְעִזּוֹת פְּנִים כִּנְגַד
 הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא (ע"פ לְבוֹשׁ).
 בְּעֶצֶת דּוֹר הַפְּלִגָּה - בְּרִש"י פְּסָחִים
 צד, רע"ב: "הַשִּׂיא עֵצָה לְאַנְשֵׁי דּוֹר
 הַפְּלִגָּה לְכַנּוֹת מַגְדֵּל לְהִלְחֵם בְּצָבָא
 הַשְּׂמִימִם, שֶׁהוּא הִיָּה מֶלֶךְ כָּכֵל
 כַּדְכְּתִיב (פְּסוּקִי 6) וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ
 בְּכָלִי". וְכ"כ רִש"י בְּחוּלִין פט, א:
 "נִמְרֹד מֶלֶךְ דְּדוֹר הַפְּלִגָּה הִיָּה, וְלִקְרָא
 נִקְרָא שְׁמוֹ נִמְרֹד, שֶׁהִמְרִיד כָּל הָעוֹלָם

(יג) **וּמִצְרַיִם יִלְדוּ אֶת־לוֹדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לְהָבִים**
וְאֶת־נַפְתָּחִים:
 כ"י - לְהָבִים • שְׁפָנִיהֶם דּוּמִים לְלֶהֱבֹהֶם.

(יד) **וְאֶת־פְּתָרְסִים וְאֶת־כַּסְלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשֶּׁם**
פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים:
 כ"י - פְּתָרְסִים וְאֶת כַּסְלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשֶּׁם פְּלִשְׁתִּים • מְשֻׁנִּיִּים יֵצְאוּ, שֶׁהֵיוּ פְתָרְסִים וְכַסְלָחִים מִחֲלִיפִין מִשְׁכָּב נְשׁוּתִיהֶם אֵלּוּ לְאֵלּוּ, וְיֵצְאוּ מֵהֶם פְּלִשְׁתִּים.

(טו) **וּכְנַעַן יִלְדוּ אֶת־צִידֹן בְּכָרוֹ וְאֶת־חֵת:**
 טו וְכַנְעַן אוֹלִיד יֵת צִידוֹן בְּכָרָה וְיֵת חֵת:

(טז) **וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַנְּרֻגִישִׁי:**
 טז וְיֵת יְבוּסָאִי וְיֵת אֱמֹרָאִי וְיֵת גְּרָגְשָׁאִי:

(יז) **וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־הַפִּינִי:**
 יז וְיֵת חִוָּאִי וְיֵת עַרְקָאִי וְיֵת אֲנַתּוּסָאִי:

(יח) **וְאֶת־הָאֲרֹדִי וְאֶת־הַצְּמֹרִי וְאֶת־הַחַמְתִּי וְאֶחָד**
נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי:
 כ"י - וְאֶחָד נִפְצוּ • מֵאֵלֶּה נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַרְבֵּה.

(יט) **וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאֶכָה גְרָרָה עַד־עֵזָה**
בְּאֶכָה סְדֹמָה וְעֵמֹרָה וְאֲדָמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשַׁע:
 כ"י - גְבוּל • סוּף אֲרָצוֹ, כָּל גְבוּל לְשׁוֹן סוּף וְקֶצֶה. בְּאֶכָה • שֵׁם דְּבָר. וְלִי נִרְאָה כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ:
 גְבוּל זֶה מְגִיעַ עַד אֲשֶׁר תָּבֵא לְמָקוֹם פְּלוֹנִי.

אשל אברהם

אלו נפוצו בכל הארץ, שהרי היה להם גבול, אלא שמשפחות אלו נפוצו ונתרבו עוד משפחות רבות על פי ג'א. תורה יט
 (יט) **גבול** - סוף ארצו - ולא שטח ארצו ג'א.
כל "גבול" [שכמקרא] - כן הגירסא בכמה פתבי"ד ודפוסים ראשונים.
לשון סוף וקצה - ראה גם רש"י שמות כח, כב. במדבר כא, יג. כלומר, זהו פירושו העיקרי, אבל הושאל שם "גבול" גם לענין שטח הארץ - ראה שמות ז, כז. שם יג, ז. ועוד.
באכה - שם דבר - ולא פינוי לנוכח ג'א. כלומר, ביאתך, כי לא שנק לומר כן, שהרי אין כאן נוכח, אלא הוא שם דבר של ביאה והגעה.

צהובים ומאוימים מאד". ופירש רק את השם להבים, משום שאין אדם קורא לבנו להבים [לשון להבת אש].
 אם אין לו שיבות לשם זה ג'א. תורה יד
 (יד) **פתרוסים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים - משניהם יצאו** - וזהו "משם", מפתרוסים ומכסלוחים.
שהיו "פתרוסים" ו"כסלוחים" מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו, ו"יצאו" מהם "פלשתים" - ובפירוש רש"י לב"ר לו, ה מוכיח כן מזה שלא כתוב בהם "ילד" כבשאר משפחות, אלא "יצאו משם", מכילל שלא היתה בהם הולדה כפי-אם על-ידי זימה. תורה טו
 (יח) **ואחר נפצו - מאלה נפוצו משפחות הרבה** - ולא שמשפחות

"היתה" בלשון עבר, דהיינו שהיתה כן מאז ומקדם (באר בחדו). ולולא פסוק זה היה אפשר לפרש שרקן היא העיר הגדולה, אבל לא כלח, כי אז היה צריך לכתוב רק "העיר הגדולה", בלי "היא" (תוס' יומא סג). או משום שכתוב: "בין נינה ובין כלח", ולא "בין כלח ובין נינה", משמע שנינה גדולה יותר מכלח (משכיל לדה). או משום שכתוב: "ויבן את נינה", ורק אח"כ "ונאת כלח", הרי שנינה היתה חשובה יותר מכלח. וראה גם רש"י ישעיה לו, לו: "וישב בנינה" - היא ראש המלכות, כענין שנאמר: מן הארץ היא יצא אשור, ויבן את נינה". תורה יג
 (יג) **להבים** - שפניהם דומים ללהב - בדפוס ראשון: "ללהבים". וראה רש"י ישעיה יג, ח: "להבים" - שפניהם

(ב) אֵלֶּה בְּנֵי־הֵם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם
 כאלין בני חם לזרעיתיהון ללישנהון
 בארצתהון בעממיהון:
 בגויהם:

השי"א ללשונתם בארצתם • אף-על-פי שנגחלקו ללשונות וארצות, כלם בני חם הם.

(כא) וְלִשְׁם יֶלֶד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר אַחִי יִפֶּת
 האלשם אבילד גם-הוא אבי כל-בני-עבר אחי יפת
 האלשם אביליד אף הוא אבוהון דכל בני
 עבר אחוהי דיפת רפא:
 הגדול:

השי"ב אבי כל-בני-עבר • הנקר - היה שם. אחי יפת הגדול • איני יודע אם יפת הגדול, אם שם? כשהוא
 אומר: "שם בן-מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול", הוי אומר יפת הגדול, שהרי בן ת"ק שנה היה נח
 כשהתחיל להוליד, והמבול היה בשנת שש מאות שנה [לנח]. נמצא, שהגדול בבניו היה בן מאה שנה,
 ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול. אחי יפת • ולא אחי חם, שאלו שניהם כבדו את אביהם,
 וזה בזהו.

(כב) בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם:
 בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם:
 כב בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד
 וארם:

(כג) וּבְנֵי אַרְם עוּץ וְחוּל וְגֵתֵר וּמֹשׁ:
 ובני ארם עוץ וחול וגתר ומש:
 כג ובני ארם עוץ וחול וגתר ומש:

(כד) וְאַרְפַּכְשָׁד יֶלֶד אֶת־שֵׁלַח וְשֵׁלַח יֶלֶד אֶת־עֶבֶר:
 וארפכשד ילד את-שלח ושלח ילד את-עבר:
 כד וארפכשד איליד ית שלח ושלח איליד
 ית עבר:

אשל אברהם

משם או קטן ממנו - ראה רש"י עבודה
 זרה ט, א: "יפת הוא הגדול מחם שנה,
 וחס גדול משם שנה". והיינו ששם
 הוא הקטן. וכתב ה"משפיל לוד",
 שכן מוכח גם מסדר תולדותם,
 שתחילה כתב את תולדות יפת, אחר-
 כך את תולדות חם, ואחר-כך את
 תולדות שם. וראה גם ברש"י לב"ר כו,
 ג שמוכח בן ממה שכתוב: "ולשם ילד
 גם הוא". אבל ראה לשון רש"י לעיל
 ט, כה שקרא לפת ושם: "הגדולים".
 וראה שם בבבאור.

אחי יפת - תחילה פירש את תיבת
 "הגדול", משום שבה מפרש גם את
 תיבת "אחי", האם הוא מוסב על
 "הגדול" או על "יפת", וכדלעיל.
 ולא "אחי חם" שאלו שניהם כבדו
 את אביהם, וזה בזהו. - הדייק הוא
 בשנים: א) לא הנפיר שהיה גם אחי
 חם, אף שהיו אחים. ב) הנפיר שהיה
 "אחי יפת", אף שהדבר ידוע
 כבר. תורה כב

היה שם - ולא שלשם יולד בן שהוא
 היה אבי כל בני עבר הנקר (גרא).
 אחי יפת הגדול - איני יודע אם
 יפת "הגדול" אם שם - האם
 פירושו: אחיו הגדול של יפת, או אחיו
 של יפת הגדול.
 כשהוא אומר - לקמן יא, י.
 "שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר
 המבול", הוי אומר: יפת "הגדול" -
 וכן כתב רש"י לעיל ה, לב ש"יפת
 הגדול שבבניו".
 שהרי בן חמש מאות שנה היה נח
 כשהתחיל להוליד - כדלעיל ה, לב
 וברש"י שם.
 והמבול היה בשנת שש מאות שנה
 - בן הוא בכמה בתבי"ד ובדפוס
 רומי.

[לנח] - כדלעיל ז, יא.
 נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה
 שנה, ושם לא הגיע למאה [שנה] -
 בן הגירסא בכמה בתבי"ד.
 עד "שנתים אחר המבול" - כדלקמן
 יא, י וברש"י שם. ולענין אם חם גדול

ולי נראה, בארם האומר לחברו:
 נבול זה מניע עד אשר תבא לנבול
 פלוני - ולפי זה הוא לשון בינוי
 לנוכח [ופירושו: עד באתך]. והכונה
 שנהו בדרך משל: "בארם האומר
 לחברו וכו'" (גרא). וראה רש"י לקמן יג,
 י: "באכה צער - עד צער". ונראה
 שכלל בזה את שני הפירושים. תורה כ
 (ב) ללשונותם בארצותם - אף-על-
 פי שנגחלקו ללשונות וארצות, בולם
 "בני חם" הם - שאם לא בן, מה בא
 להשמיענו במה שאמר: "ללשונותם
 בארצותם" (רא"ם וגרא). אף עדין צריך
 עיון, מה משמיענו בזה שהם בני חם,
 למה שלא יהיו בני חם? ואולי
 משמיענו: א) שלא התערבבו עם שאר
 העמים, ושקרו על טוהר גועם. ב)
 שאף ששנו שפתם וארצם, עדין
 נשארו בני חם, לענין מוגם
 וטבעם. תורה כא
 (כא) אבי כל בני עבר - הנקר -
 ולא עבר בנו של שלח, דמאיי-שנא
 עבר משאר יוצאי חלציו (גרא).

(כה) וּלְעֵבֶר יָלַד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֹּלֵג כּי בִּימֹו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אַחִיו יִקְטָן:

כה ולעבר אתילידו תרין בנין שום חד פלג ארי בימוהי אתפליגת ארעא ושום אחוהי יקטן:

רש"י - נִפְלְגָה • נתבלבלו הלשונות ונפצו מן הבקעה, ונתפלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העתיד, ושנינו ב'סדר עולם', שבסוף ימיו נתפלגו, שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קדם לכן, שנאמר: "ויקטן ילד וגו'", ואחר כך "ויהי כל הארץ וגו'". ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתם אלא לפרש, הא למדת, שבשנת מות פלג נתפלגו. יקטן • שהיה ענו ומקטין עצמו, לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 64)

שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העתיד (י, כה)

בדרך הפשט אין הכרח ששם מבטא את ענינו של בעל השם (רק אם הפסוק עצמו מדגיש זאת, כמו אברהם - אב המון גוים), אלא אם כן יש הכרח בדרך הפשט ששם זה שיף לבעל השם, שלכן מצינו בכמה מקומות ברש"י הענין דמדרש שמות. וראה פרוש המניח לרש"י דברי הימים א, כג: נביא גדול היה עבר, אבל שמות אחרים לא נתנו לדרש.

(כו) וַיִּקְטָן יָלַד אֶת־אֱלֹמוֹדֵד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֵרַח:

כו ויקטן אוליד ית אלמודד וית שלף וית חצרמות וית ירח:

רש"י - חֲצַרְמוֹת • על שם מקומו, דברי אגדה (בראשית רבה).

כו וית הדרום וית אוזל וית דקלה:

(כו) וְאֶת־הַדְּרוֹם וְאֶת־אוּזֵל וְאֶת־דְּקֵלָה:

כה וית עובל וית אבימאל וית שבא:

(כה) וְאֶת־עוֹבֵל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׂבָא:

אשל אברהם

כלומר, אין זה שמו האמיתי, אלא הוא נקרא כן על שם המקום שבו הוא היה נמצא, שאם לא כן למה יקרא אדם לבנו שם כזה (הרב).

דברי אגדה - בראשית רבה לו, ח. ושם מבואר, שהמקום נקרא "חצרמות" על שם "שהן אוכלים ברישים [חצר, מלשון חציר - רר"ל], ולובשים כלי פפיר [בגדים פשוטים ביותר], ומצפים למיתה בכל יום", [שלא מצאו שום טובה בעולם שבשבילה היה כדאי להם לחיות]. כלומר, שבאותו מקום לא היו מונחים בקמריית העולם, למרות השפע הכלכלי שהיה בתקופה ההיא. ולכן היו מצפים למיתה בכל יום, כי לא מצאו שום ענין בתאוות העולם הזה (על פי תורת מנחם. וראה במפרשי המדרש שם באופן אחר). תורה כו

באמצע ימיו? לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש - נתן לה סימן ולא תדע באיזו משנותיו, אלא בסוף ימיו (רש"י שבת י, ה).

הא למדת, שבשנת מות פלג נתפלגו - וראה רש"י לקמן יט, כ ש"פלג מת בשנת מ"ח לאברהם".

יקטן - שהיה ענו ומקטין עצמו - וכיון שהיה עבר נביא קראו כן על שם העתיד (משכיל להד). ויש לומר שלכן קראו "יקטן" בלשון עתיד, שיקטין עצמו. וכתב ה"גור אריה" שהוצרך לפרש את שמו, שאם לא כן למה יקרא אדם את בנו בשם "יקטן".

לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו - שלש עשרה משפחות. על-די שהיה מקטין עצמו זכה להתגדל בעולם ברבוי משפחות (על פי מהר"ו לבר"ל, תורה כו

(כו) חֲצַרְמוֹת - על שם מקומו -

(כה) נִפְלְגָה - נתבלבלו הלשונות ונפצו מן הבקעה - שבארץ שנער (פדלקמן יא, ב).

ונתפלגו בכל העולם - פדלקמן יא, ד.ט. וראה גם רש"י לקמן יט, כ: "שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו".

למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העתיד - ברש"י שבת י, ב, ועבודה זרה יט, א, בשם סדר עולם: "נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג".

ושנינו ב'סדר עולם' - פרק א.

שבסוף ימיו נתפלגו, שאם תאמר: בתחלת ימיו? הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קדם לכן, שנאמר - לקמן פסוק כו. "ויקטן ילד וגו'", ואחר-כך - לקמן יא, א.

"ויהי כל הארץ וגו'". ואם תאמר:

כט וְזַת אוֹפֵר וְזַת חוּלָה וְזַת יוֹכֵב כָּל אֵלֶיךָ בְּנֵי יִקְטָן:

(כט) וְאֶת־אוֹפֵר וְאֶת־חוּלָה וְאֶת־יוֹכֵב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יִקְטָן:

ל וְהָיָה מוֹתְבָנְהוֹן מִמָּשָׂא מַטֵּי לְסֹפֵר טוֹר מְדִינָחָא:

(ל) וַיְהִי מוֹשְׁבֵם מִמָּשָׂא בְּאֶכָה סְפָרָה הָרַ הַקָּדָם:

לא אֵלֶיךָ בְּנֵי שֵׁם לְזִרְעִיתְהוֹן לְלִישְׁנָהוֹן לְאַרְעֵתְהוֹן בְּעַמְמִייהוֹן:

(לא) אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמוֹשְׁפַחְתֵם לְלִישְׁנָתֵם בְּאַרְצֵתֵם לְגוֹיֵהֶם:

לב אֵלֶיךָ זִרְעִית בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדֹתְהוֹן בְּעַמְמִייהוֹן וּמֵאֵלֶיךָ אֶת־פָּרְשֵׁי עַמְמִיָּא בְּאַרְעָא בְּתַר טוֹפְנָא:

(לב) אֵלֶּה מוֹשְׁפַחַת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתֵם בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵי אַחַר הַמַּבּוּל:

◆ שבת קודש א' מרחשון ◆

יא (א) וַיְהִי כִלְהֲאָרֶץ שָׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים: א וְהָיָה כָּל אֲרָעָא לִישָׁן חֵד וּמִמְלַל חֵד:

כס"י < שָׁפָה אַחַת • לְשׁוֹן הַקָּדָשׁ. וּדְבָרִים אַחָדִים • בָּאוּ בְּעֵצָה אַחַת וְאָמְרוּ: לֹא כָּל הַיָּמִינוּ שִׁיבֵר לוֹ אֶת הָעֵלְיוֹנִים. נִעְלָה לְרַקִּיעַ וְנִעְשָׂה עִמּוּ מִלְחָמָה. דְּבַר אַחַר: עַל יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם. דְּבַר אַחַר: "וּדְבָרִים אַחָדִים", (סְפָרִים אַחָדִים: דְּבָרִים חֲדָיִם). אָמְרוּ: אַחַת לְאֵלֶּף וְתַרְנ"ו שָׁנִים הָרַקִּיעַ מִתְמוּטָט, כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה בֵּימֵי הַמַּבּוּל. בָּאוּ וְנִעְשָׂה לוֹ סְמוּכוֹת (בְּרֵאשִׁית רַבָּה).

(ב) וַיְהִי בְּנִסְעֵם מִקְדָּם וַיִּמְצְאוּ בְּקַעֲהָ בְּאַרְצֵי שְׁנַעַר וַיִּשְׁבּוּ שָׁם:

כס"י < בְּנִסְעֵם מִקְדָּם • שְׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם, כְּדַכְתִּיב לְמַעְלָה: (לְעֵיל י) "וַיְהִי מוֹשְׁבֵם וְגו'" הַר הַקָּדָם" וְנִסְעוּ מִשָּׁם לְתוֹר לְהֵם מְקוֹם לְהַחְזִיק אֶת כָּלָם, וְלֹא מִצְאוּ אֵלָא שְׁנַעַר.

אשל אברהם

עצה איה למנוע שלא ירד עוד מבול. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה) - לח, ו. פירוש נוסף ב"דְּבָרִים אַחָדִים" - ראה רש"י לקמן פסוק ט: "שְׁהָיוּ נוֹהֲגִים אֶהְבָּה וְרֵעוֹת בֵּינֵיהֶם". תורה ב
(ב) בְּנִסְעֵם מִקְדָּם - שְׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם, כְּדַכְתִּיב לְמַעְלָה - י, ל.
"וַיְהִי מוֹשְׁבֵם וְגו'" הַר הַקָּדָם" - וְאֵף שֶׁשָּׁם מְדוּבָר בְּכֵי שֵׁם וְלֹא בְּכֵי יִפֹּת וְחָם, וְאֵילוּ כָּאֵן מְדוּבָר עַל כָּל בְּנֵי נֹחַ, אֲפָשָׁר לומר שְׁרֵשִׁי סוּבָר, שְׁכִינָן שְׁכָתוּב כֵּן אֲצֵל בְּנֵי שֵׁם, אִם כֵּן בְּנִרְאָה שָׁגַם בְּנֵי יִפֹּת וְחָם יִשְׁבוּ סְמוּךְ לְהֵם בְּמִזְרַח, שְׁהָרֵי עֵדִין לֹא נִתְפַלְּגָה הָאָרֶץ (נרא).
וְנִסְעוּ מִשָּׁם לְתוֹר לְהֵם מְקוֹם לְהַחְזִיק אֶת כָּלָם, וְלֹא מִצְאוּ אֵלָא "שְׁנַעַר" - מִזֶּה שְׁנַעַר וַיִּמְצְאוּ, מִשָּׁמַע שֶׁחָפְשׁוּ מְקוֹם לְהַתְּיָשֵׁב שָׁם, וּכְשֶׁחָפְשׁוּ לֹא מִצְאוּ אֵלָא שְׁנַעַר (לבוש).

כַּכְּמָה כְּתִבְיָיִךְ נוֹסֵף כָּאֵן: "דְּבָרִים חֲדָיִם". וְכֵן הִגִּירְסָא בְּב"ר לח, ו.
אָמְרוּ: אַחַת - כְּנִרְאָה זֶהוּ "אַחָדִים".
לְאֵלֶּף וְתַרְנ"ו שָׁנִים הָרַקִּיעַ מִתְמוּטָט כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה בֵּימֵי הַמַּבּוּל - שְׁהָיָה בְּשַׁנַּת אֵלֶּף תַּרְנ"ו, שֶׁכֵּן נֹחַ נוֹלַד בְּשַׁנַּת אֵלֶּף וְחַמְשִׁים וְשֵׁשׁ לְבְרִיאָה (צא וְחָשׁוּב מִנֵּינן הַשָּׁנִים שֶׁל עֲשָׂרָה דוֹרוֹת שְׁמֵאָדָם וְעַד נֹחַ), וְהַמַּבּוּל הָיָה בְּשַׁנַּת שֵׁשׁ מֵאוֹת לְחַיֵּי נֹחַ. וְלִהְיֵיר שְׁמַעְשָׂה דוֹר הַפְּלִגָּה הָיָה בְּשַׁנַּת אֵלֶּף תַּתְקַצ"ו (כְּמוֹכֵן מְדִבְרֵי רֵשִׁי לְעֵיל י, כוה), כְּלוּמֵר 430 שָׁנָה אַחֲרֵי הַמַּבּוּל. נִמְצָא שֶׁהֵם חָשְׁבוּ לְמִנּוּעַ דְּבַר שְׁלֹפֵי דַעְתָּם עֲתִיד לְקִרוֹת רַק בְּעוֹד לְמַעְלָה 1,300 שָׁנָה.
בּוֹאוּ וְנִעְשָׂה לוֹ סְמוּכוֹת - קוֹרוֹת וְעִמּוּדֵי בְּנִין לְסִמְכוֹ, שֶׁלֹּא יִתְמוּטָט שׁוֹב. וְחֻטְאֵם הָיָה, שֶׁבְּמִקּוֹם שִׁילְמָדוּ מְדוֹר הַמַּבּוּל לְתַקּוּן מַעֲשִׂיהֶם, חָפְשׁוּ

(א) שָׁפָה אַחַת - לְשׁוֹן הַקָּדָשׁ - שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּדִלְעֵיל בְּרֵשִׁי ב, כג.
וּדְבָרִים אַחָדִים - בָּאוּ בְּעֵצָה - בְּרֵשִׁי חֲבִקוּק ג, ו: "וְעַל־יְדֵי שְׁהָיו שָׁפָה אַחַת בָּאוּ כּוֹלָם בְּעֵצָה".
אַחַת - זֶהוּ פִירוּשׁ "וּדְבָרִים אַחָדִים".
וְאָמְרוּ: לֹא כָּל הַיָּמִינוּ - אֵינן הַכֵּל כְּדָבָר לְהֶאֱמִינוּ (רֵשִׁי גִישׁוֹן פ, א).
שִׁיבּוֹר - שִׁיבְרָה.
לוֹ אֶת הָעֵלְיוֹנִים - וְלִיתֵן לָנוּ אֶת הַתְּחִינּוֹת (רֵשִׁי אִיּוֹב א, א).
נִעְלָה לְרַקִּיעַ - עַל־יְדֵי שְׁנִבְנָה מִגְדָּל. וְנִעְשָׂה עִמּוּ מִלְחָמָה - וְרָאָה רֵשִׁי לְקַמֵּן פְּסוּק ד.
דְּבַר אַחַר: עַל יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם - פִירוּשׁ זֶה אֵינּוּ חוֹלֵק עַל הַפִּירוּשׁ הַקּוֹדֵם, אֵלָא מְפָרֵשׁ שׁ"אֲחָדִים" הַפְּנִיָּה לְיְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם.
דְּבַר אַחַר: "וּדְבָרִים אַחָדִים" -

(ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְבְּנָה לְאַבְן וְתַחֲמֹר הִיָּה לָּהֶם לַחֲמֹר:

ג וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לַחֲבֵרָה הִבּו נְרָמִי לְבָנִים וְנִשְׂרָפְנוּ בְנוֹרָא יוֹקְדָתָא (נ"י בְנוֹרָא) וְתוֹת לְהוֹן לְבִנְתָא לְאַבְנָא וְחִימְרָא תְּהוּ לְהוֹן לְשִׁיעַ:

נ"י אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ • אָמָה לְאָמָה: מְצָרִים לְכוּשׁ, וְכוּשׁ לְפוֹט, וְפוֹט לְכַנְעַן. הֲבֵה • הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם. כָּל ה'הָבָה', לְשׁוֹן הַזְמִנָּה הוּא, שְׂמִכִּינִים עֲצָמָן וּמַתְחַבְּרִים לְמִלְאָכָה, אוֹ לְעֵצָה, אוֹ לְמִשָּׂא. הֲבֵה • הַזְמִינוּ, אִפְקַרְלִי"ר בְּלַע"ז. לְבָנִים • שְׂאִין אַבְנִים בְּכָבֵל, שֶׁהִיא בְּקֻעָה. וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה • כֶּף עוֹשִׂין הַלְבְּנִים, שְׂקוּרִים טוֹול"ש בְּלַע"ז (צִינְעֵל דַּאכְשְׁטִינַט), שׁוּרְפִים אוֹתָן בְּכַבֶּשֶׁן. לַחֲמֹר • לְטוֹחַ הַקִּיר.

(ד) וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה | נִבְנֶה־לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בְּשָׂמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: נ"י אֶפֶן־נָפוּץ • שְׂלָא יִבִּיא עֲלֵינוּ שׁוֹם מַכָּה לְהַפְּיִצְנוּ מִכָּאן.

ד וַיֹּאמְרוּ הִבּו נְבִנִי לְנָא קְרַמָּא וּמִגְדָּלָא וְרִישָׁה מְטִי עַד צִית שְׂמִיא וְנַעֲפִיד לְנָא שׁוֹם דִּילְמָא נְתַבְדַּר עַל אִפִּי כָל אָרְעָא:

(ה) וַיִּרְדַּ יְהוָה לִרְאוֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:

ה הַוַּתְגְּלִי יְיָ לְאַתְפְּרַעָא עַל עוֹבְדֵי קְרַמָּא וּמִגְדָּלָא דִּי בְנוּ בְּנֵי אָנְשָׂא:

אשל אברהם

לְבָנִים - שְׂאִין אַבְנִים בְּכָבֵל - רָאָה גַם רִשִׁי דְנִינְאֵל ו, יח: "בְּכָל אָרֶץ בְּבָל אֵין אַבְן כִּי־אִם לְבָנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים, לְמַדּוּנֵי שְׂאִין אַבְן בְּכָבֵל".
 שֶׁהִיא בְּקֻעָה - וְאַבְנִים חוֹצְבִים בְּהַר. וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה - כֶּף עוֹשִׂין הַלְבְּנִים, שְׂקוּרִין טוֹול"ש - tiules, רְעִפִים בְּלַע"ז,
 שׁוּרְפִים אוֹתָן בְּכַבֶּשֶׁן - וְרָאָה רִשִׁי שְׂמוֹת ה, ז: "שְׁעוֹשִׂין מְטִיט וּמִבְּשִׁין אוֹתָן בַּחֲמָה, וְיֵשׁ שֶׁשׁוּרְפִין אוֹתָן בְּכַבֶּשֶׁן".
 לַחֲמֹר - לְטוֹחַ הַקִּיר - פִּי לֹא יִתְכַּן לְפָרֵשׁ שֶׁהִטִּיט הִיָּה לְטִיט. תוֹרַה ד
 (ד) פֶּן נָפוּץ - שְׂלָא יִבִּיא עֲלֵינוּ שׁוֹם מַכָּה לְהַפְּיִצְנוּ מִכָּאן - וְלֹא "פֶּן נָפוּץ" מַעֲצָמְנוּ, שֶׁהָרִי הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶם שְׂלָא לְפוּץ, אֲלֹא הָיוּ יִרְאִים שְׂיָבִיא עֲלֵיהֶם מַכָּה לְהַפְּיִצֵם (רִא"ס). וּמִשׁוֹם כֶּף בָּנוּ אֶת הַמִּגְדָּל, שֶׁלְפִי הַפִּירוּשׁ הִרְאִישׁוֹן בְּרִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק א בְּנוּהוּ בְּשִׁבִיל לְהִלָּחֵם עִמּוֹ, וּבְכֶף יִמְנְעוּ אֶת הַמַּכָּה לְהַפְּיִצֵם (נִרְא). וְגַם לְפִי הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי שֶׁם שָׁעֲשׂוּ אֶת הַמִּגְדָּל בְּשִׁבִיל לְעֲשׂוֹת לְרִקִיעַ סְמוּכוֹת, זֶהוּ מִהֲטַעַם שְׂלָא יִבִּיא עֲלֵיהֶם שׁוֹם שֶׁשְׂפוּן לְהַפְּיִצֵם (לְבַשׁ). תוֹרַה ה

(שְׂמוֹת א, ט): "הֲבֵה נַתְחַבְּמָה". אֶף לְכַאוּרָה דוֹחַק לֹאמַר שֶׁהָיוּ הַלִּימוּד בְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא.
 וְכוּשׁ לְפוֹט, וְפוֹט לְכַנְעַן - דֵּיִיק לְכַתוּב שְׂמוֹת הָאוֹמוֹת שֶׁל בְּנֵי חָם דוֹקָא, שֶׁמִּפְּנֵי הַיּוֹתֵם רְשָׁעִים הֵם פְּתוּחוּ בְּזִמְזוּמָה זו, וְלֹא בְּנֵי יִפְתּ וְשָׁם, אֶף שֶׁגַם הֵם הִצְטַרְפוּ אֲלֵיהֶם אַחַר כֶּף.
 הֲבֵה - הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם. כָּל "הֲבֵה" לְשׁוֹן הַזְמִנָּה הוּא - רָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן לַח, טו. שְׂמוֹת א, י. הוֹשַׁע ד, יח.
 שְׂמִכִּינִים עֲצָמָן וּמַתְחַבְּרִים לְמִלְאָכָה, אוֹ לְעֵצָה, אוֹ לְמִשָּׂא - וְכַאֵן הָיוּ כָּל שְׁלֶשֶׁת הַדְּבָרִים, גַם מִלְאָכָה, גַם עֵצָה, וְגַם מִשָּׂא.
 הֲבֵה - הַזְמִינוּ - תַּחֲיִלָּה מְפָרֵשׁ אֶת הָעִנִּין שֶׁפִּירוּשׁוֹ: הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם, וְאַחַר כֶּף מְפָרֵשׁ אֶת הַמְּלָה עֲצָמָה, שֶׁהִיא מְלָה בְּלִילִית הַנֶּאֱמָרֶת הֵן לְרַבִּים וְהֵן לְיַחֲדִי, הֵן בְּלִשׁוֹן זָכָר וְהֵן בְּלִשׁוֹן נְקֵבָה, וּבְדִלְקָמָן לַח, טו. וְלָכֵן מוֹסִיף שֶׁכָּאֵן הוּא בְּלִשׁוֹן רַבִּים: "הַזְמִינוּ". אֶךְ בְּכֻמָּה כְּתִבִּי־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גוֹרְסִים "הֲבֵה - הַזְמִינוּ".
 אִפְרִיילִי"ר - apareillier, לְהַתְּכוֹנֵן. מְבִיא הוֹכְחָה מִלְשׁוֹן לַעֲזוֹ שֶׁהִיא מִלַּת מְקוּר, וְלָכֵן הִיא נֶאֱמָרֶת כֵּן הֵן לְרַבִּים וְהֵן לְיַחֲדִי (בֹּאֵר בְּשׂוּדָה). בְּלַע"ז.

וּמִנְהָ שְׂתוּב "בְּקֻעָה", מְשֻׁמַּע שֶׁחֲפִשׁוּ מְקוּם שְׂיֻכַל לְהַחְזִיק אֶת כּוֹלָם, שֶׁהַבְּקֻעָה רְאוּיָה לְכֶף. וּבְזֶה גַם מִתְרַץ רִשִׁי בְּדֶרֶךְ אַגַּב אֶת שְׂאֵלַת הַגְּמָרָא (סַנְדְרִין קט, א): מִכִּיּוֹן שֶׁמְטַרְתֶּם הַיְתָה לְעֵלוֹת לְרִקִיעַ, מִדּוּעַ לֹא בָנוּ אֶת הַמִּגְדָּל בְּהָרָ? וְרָאָה גַם רִשִׁי שְׂבֵת י, ב: "וְלֹא הָיָה יֵשׁוּב בְּעוֹלָם אֲלֹא בְּאוֹתָהּ בְּקֻעָה". וְרָאָה רִשִׁי אִיּוֹב שָׁם: "אֲלֹא בּוֹאוּ לְאָרֶץ שׁוֹנְעַר שֶׁשֶׁם אֲלוֹהוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (ירֵמִיָּה נ, לח) אָרֶץ פְּסִילִים הִיא, וְנַעֲשֶׂה מִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם, וְאֵין שֵׁם הָאֱמוּר כָּאֵן אֲלֹא עֲבוּדָה זָרָה". תוֹרַה ג
 (ג) אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - אָמָה לְאָמָה - כְּדַמוּכָה מְפֻסּוּק ז: "אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שֶׂפֶת רֵעֵהוּ", שֶׁשֶׁם וְדַאי הַכְּנֻנָה לְאוֹמָה (נִרְא).
 מְצָרִים לְכוּשׁ - צְרִיף עֵינוּ, שֶׁהַקְּדִים מְצָרִים לְכוּשׁ, אֶף שְׂכוּשׁ הִיָּה הַבֵּן הִרְאִישׁוֹן שֶׁל חָם וּמְצָרִים שְׁנֵי לו. וּבִפְרָט לְפִי הַמְּבֹאֵר בְּרִשִׁי לְעֵיל י ח, שֶׁנֶּמְרֹד (בְּנוֹ שֶׁל כּוּשׁ) הִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּעֵצַת דּוֹר הַפְּלֻגָּה. וּבְמַתְנוּת כְּהוּנָה ל"בְּרַאשִׁית רַבָּה" כְּתַב, שֶׁהַלִּימוּד הוּא בְּגוֹרָה שְׁנֵה, שְׂכַתוּב כָּאֵן: "הֲבֵה נִלְבְּנָה", וְכַתוּב בְּמְצָרִים

כ"ט - וַיִּרְד ה' לְרֵאוֹת • לֹא הִצְרִיף לָכֶּךָ, אֲלֵא בָּא לְלַמֵּד לְדִינִים שְׁלֵא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוֹן עַד שִׁירָאוּ וַיְכַיֵּנוּ. בְּמִדְרָשׁ רַבִּי תַנְחומָא. בְּנֵי הָאָדָם • אֲלֵא בְנֵי מִי, שְׁמָא בְנֵי חֲמוּרִים וְגַמְלִים? אֲלֵא בְנֵי אָדָם הָרֵאוֹן שְׂכַפָּה אֶת הַטּוֹבָה וְאָמַר: (לעיל א) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי". אַף אֵלּוּ כְּפּוּ בַטּוֹבָה לְמִרְד בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעַם טוֹבָה וּמְלֻטָּם מִן הַמַּבּוּל.

וַאֲמַר יי' הָא עֲמָא חַד וְלִישָׁן חַד לְכַלְהוֹן וְדִין דְּשִׁרְיָו לְמַעְבָּד וְכַעַן לֹא יִתְמַנַּע מִנְהוֹן כַּל דְּחִשְׁבֵיבו לְמַעְבָּד:

(1) וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עִם אֶחָד וְשִׁפָּה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבְצֵר מֵהֶם כָּל אִשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:

כ"ט - הֵן עִם אֶחָד • כָּל טוֹבָה זֹו יֵשׁ עִמָּהֶן, שְׁעַם אֶחָד הֵם וְשִׁפָּה אַחַת לְכֻלָּם, וְדָבָר זֶה הַחֲלוּ לַעֲשׂוֹת. הַחֲלָם • כְּמוֹ: אֲמַרְם, עֲשׂוֹתְם, לְהִתְחִיל הֵם לַעֲשׂוֹת. לֹא יִבְצֵר מֵהֶם וְגו' לַעֲשׂוֹת • בְּתַמִּיקָה, יִבְצֵר לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ: "יִבְצֵר רוּחַ נְגִידִים" (תהלים ע"ו).

זִכְבוּ נִתְגַּלִּי וּנְכַלְכַּל תַּמָּן לִישְׁנֵהוֹן דְּלֵא יִשְׁמַעוּן (גָּבֵר) אֲנִשׁ לִישָׁן חֲבָרָה:

(1) הֲבֵה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אִשֶׁר לֹא יִשְׁמַעוּ אִישׁ שִׁפַּת רַעְהוּ:

כ"ט - הֲבֵה נִרְדָּה • בְּבֵית דִּינוֹ נִמְלָף מֵעֲנוֹתָנוֹתָו יִתְרָה. הֲבֵה • מִדָּה כְּנִגְדַּד מִדָּה, הֵם אָמְרוּ: "הֲבֵה נִבְנָה",

אשל אברהם

ג"א. לֹא יִבְצֵר מֵהֶם וְגו' לַעֲשׂוֹת - בְּתַמִּיקָה - "וְעַתָּה" מֵאַחַר שֶׁהֵם כְּפָרוּ בַטּוֹבָה וְשָׁלְמוּ רַעְיָה תַחַת טוֹבָה, אֵינּוּ בְּדִין שֶׁ"יִבְצֵר מֵהֶם אֶת אִשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת?" אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ בְּנִיחוּתָא: אִם אֵנִיחָם, לֹא יִמְנַע מֵהֶם כָּל אִשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת, וְלָכֵן "הֲבֵה נִרְדָּה וְגו'", כִּי אִזּוּ לֹא מוּבָן מַהוּ "וְעַתָּה" (באר בשדה).

"יִבְצֵר" לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגוּמוֹ - "יִתְמַנַּע". וְדוּמָה לוֹ: "יִבְצֵר רוּחַ נְגִידִים" - תַּהֲלִים עו, יג. בְּרִשׁ"י שָׁם: "יִמְעַט, מִמְעַט גְּאוֹתָם", וּמִצִּיּוֹן לְכָאן. וְרֵאָה רִשׁ"י אִיּוֹב מִב, ב. תוּרַה ז

(1) הֲבֵה נִרְדָּה - כְּבֵית דִּינוֹ נִמְלָה, מֵעֲנוֹתָנוֹתָו [ת]יִתְרָה - רֵאָה גַם רִשׁ"י לְעִיל א, כו.

הֲבֵה - מִדָּה כְּנִגְדַּד מִדָּה, הֵם אָמְרוּ - לְעִיל פְּסוּק ד.

"הֲבֵה נִבְנָה", וְהוּא כְּנִגְדַּם מִדָּד וְאָמַר: "הֲבֵה נִרְדָּה" - וְלֹא שְׁאֲמַר "הֲבֵה" בְּמִשְׁמַעוֹת הַזְּמִנָּה, כְּדִלְעִיל בְּרִשׁ"י שָׁם. מִשׁוּם שֶׁאֵין הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא צָרִיף הַזְּמִנָּה, שֶׁהַכָּל מוּכָן לְפָנָיו (ג"א).

שֶׁהִשְׁפִּיעַם טוֹבָה וּמְלֻטָּם מִן הַמַּבּוּל. - לְעִיל ג, יב וּבְרִשׁ"י שָׁם. תוּרַה ו (1) הֵן עִם אֶחָד [וְשִׁפָּה אַחַת] - כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַפָּה כְּתַב־יָד וּדְפּוּסִים רֵאשׁוֹנִים. כָּל טוֹבָה זֹו יֵשׁ עִמָּהֶן, שְׁעַם אֶחָד הֵם וְ"שִׁפָּה אַחַת לְכֻלָּם", וְדָבָר זֶה - זֶהוּ פִירוּשׁ "וְזֶה".

הַחֲלוּ - זֶהוּ מִשְׁמַעוֹת עֲנָן "הַחֲלָם", מִלְשׁוֹן הַתְּחִלָּה. וּפִירוּשׁ הַמְּלָה בְּמִדְוָיָק, רֵאָה בְּדַבּוּר הַבָּא. "לַעֲשׂוֹת" - לְהַכְעִיסֵנִי. זֶהוּ הַמִּשְׁךָ לְפִירוּשׁוֹ בְּפִסּוּק הַקּוֹדֵם, שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא הִשְׁפִּיעַ לָהֶם טוֹבָה, וְהֵם כּוֹפְרִים בָּהּ וּמְבַקְשִׁים לְמִרְד בּו (באר בשדה).

הַחֲלָם - כְּמוֹ: אֲמַרְם - אָמוֹר הֵם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְקוּר וְכַיֵּנוּי עַל הַפּוֹעַל (רא"ס). כְּלוּמָר, אֲמִירָתָם.

עֲשׂוֹתָם - עֲשׂוֹת הֵם, וְכַנְּזָכָר לְעִיל (רא"ס). כְּלוּמָר, עֲשִׂיתֶם.

לְהִתְחִיל הֵם - הַתְּחִלָּתָם. "לַעֲשׂוֹת" - כְּלוּמָר, "הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת", אֵין פִירוּשׁוֹ: הַחֲלוּ אוֹתָם לַעֲשׂוֹת, דְּהֵינּוּ הָעִיר וְהַמְּגִדָּל, אֲלֵא קָאֵי עַל "עִם אֶחָד", הַחֲלוּ הֵם לַעֲשׂוֹת (רא"ס).

(ה) וַיִּרְד ה' לְרֵאוֹת - לֹא הוּצְרָף לְכָךְ - לְדַדְת בְּשִׁבִיל לְרֵאוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב שִׁירָד לְרֵאוֹת (ג"א). אֲלֵא בָּא לְלַמֵּד לְדִינִים שְׁלֵא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוֹן עַד שִׁירָאוּ וַיְכַיֵּנוּ. וְרֵאָה רִשׁ"י אִיּוֹב א, א: "מָה עָשָׂה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא? יֵשׁב עֲלֵיהֶם בְּדִין וְהַעֲמִיד עֲלֵיהֶם עַדִּים, שְׁנֵאֲמַר וַיִּרְד אֱלֹהִים לְרֵאוֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדָּל, וְכִי צָרִיף יִרְדָּה לְפָנָי הַמְּקוֹם לְרֵאוֹתָו וְהַכְּתִיב (בַּרְהִי א): עֵינַי ה' מִשׁוּטוֹטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ, אֲלֵא לְלַמֵּד הַלְכָה לְדוֹרוֹת, שֶׁאֵין דְּנִין אֲלֵא עַל פִּי עַדִּי רֵאָה, שְׁנֵאֲמַר (יִקְרָא ה, א) אִזּוּ רֵאָה אוֹ יָדַע".

בְּמִדְרָשׁ רַבִּי תַנְחומָא - סִימָן יח. וְרֵאָה גַם רִשׁ"י לְקַמָּן יח, כא. בְּנֵי הָאָדָם - אֲלֵא בְנֵי מִי? שְׁמָא בְנֵי חֲמוּרִים וְגַמְלִים? אֲלֵא בְנֵי אָדָם הָרֵאוֹן - וְלָכֵן נֵאֲמַר "הָאָדָם" בְּה"א הַיְדִיעָה (מִשְׁכִּיל לוד).

[שְׂכַפָּר בַטּוֹבָה] - כֵּן הַגִּירְסָא בְּכַפָּה כְּתַב־יָד וּדְפּוּסִים רֵאשׁוֹנִים. אֲבָל בְּדְפּוּסִים הַנְּפֻצִים: "שְׂכַפָּה אֶת הַטּוֹבָה".

וְאָמַר "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי", אַף אֵלּוּ [כְּפָרוּ] בַטּוֹבָה לְמִרְד בְּמִי

והוא פנגדם מדד ואמר: "הכה נרדה". ונבלה • ונבלבל, נוין משמש בלשון רבים, וה"א אחרונה יתרה כה"א של נרדה. לא ישמעו • זה שואל לבנה וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מחו.

(ח) ויפץ יהוה אתם משם על פני כלהארץ ויחדלו לבנת העיר: ח ויבדר יי יתהון מתמן על אפי כל ארעא ומנעו למבני (ני) ואתמנעו מלמבני קרתא:

ט"א ויפץ ה' אותם משם • בעולם הזה, מה שאמרו: "פן נפויץ" נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי ט): "מגורת רשע היא תבואנו".

(ט) על פן קרא שמה בכל ביישם בלל יהוה שפת בלהארץ ומשם הפיצם יהוה על פני בלהארץ: ט על פן קרא שמה בכל ארי תמן בבלל יי לישן כל ארעא ומתמן פדרנון יי על אפי כל ארעא:

ט"א ומשם הפיצם • למד שאין להם חלק לעולם הבא. וכי אי זו קשה: של דור המבול, או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעקר, ואלו פשטו יד בעקר להלחם בו, ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם? אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו. ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם, שנאמר: "שפה אחת ודברים אחדים", למדת ששנאויה המחלקת וגדול השלום.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 100)

למד שאין להם חלק לעולם הבא (רש"י יא, ט)

משמע, שחסידי אמות העולם יש להם חלק לעולם הבא, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים ספ"ח). וליכאורה יש לדיק פן מהמשינה (סנהדרין ר"פ חלק. וראה פרוש המשניות להרמב"ם שם): ארבעה הדייטות, בלעם כו'. וישם (קז, סע"ב): דור המבול. דור הפלגה. . . אנשי סדום כו'.

אשל אברהם

נקט "נשטפו" כפירוש השלישי שבלשון "מבול" לעיל, ו יז. ואלו לא נאבדו מן העולם - אבל ראה רש"י דברים לב, ח (טעם אחר): "כשהפיץ דור הפלגה, היה בידו להעבירם מן העולם, ולא עשה כן, אלא יצב גבולות עמים, קיימם ולא אבדם, למספר בני ישראל, בשביל מספר בני ישראל שעתידיים לצאת מבני שם".

אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו - כדלעיל ברש"י ו יג: "לא נתחם גור דינם אלא על הגול".

ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם, שנאמר - לעיל פסוק א.

"שפה אחת ודברים אחדים". למדת ששנאויה המחלקת וגדול השלום - ראה גם רש"י הושע י, ב: "גדול השלום, שאפילו ישראל עבדו עבודה זרה ושלום ביניהם, אין השטן מקטרג ביניהם, שנאמר (שם ה, ט) חבור עצבים אפרים הנח לו, ושנאויה המחלוקת, שנאמר (שם י, ט) חלק לבם עתה יאשמו, יש פתחון פה לשטן לקטרג". תורה י

המקומות. הוא שאמר שלמה - משלי י, כד.

"מגורת רשע היא תבואנו" - מה שהוא ירא יבא לו, דור הפלגה יראו ואמרו: "פן נפויץ", וסופן פתיב: "ויפץ ה' אותם משם" (רש"י שם). תורה ט

(ט) ומשם הפיצם - למד שאין להם חלק לעולם הבא - לומד פן מיתור תיבות אלו, שהרי כבר אמר: "ויפץ ה' אותם משם" (רא"ם). והיינו שבפסוק הא' ההדגשה על ההפצה, שנפוצו בכל העולם, לכן כתוב תחילה "ויפץ", ורק אחר כך "משם", ואילו כאן כתב תחילה "ומשם", כי ההדגשה היא על המקום ש"משם הפיצם", היינו שאין להם חלק לעולם הבא.

וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה? אלו - דור המבול. לא פשטו יד בעקר - היינו שלא פשטו יד להלחם בה, אף שעבדו עבודה זרה, כדלעיל ברש"י ו יא.

ואלו פשטו יד בעקר להלחם בו - כדלעיל ברש"י פסוק א. ומשום כך אין להם חלק לעולם הבא.

ואלו נשטפו - ונאבדו מן העולם.

ונבלה - ונבלבל, נוין משמש בלשון רבים - ולא לשון נפעל. כי לא נתבלבלה לשונם בגלל הירידה, אלא זו פעולה נוספת לירידה (רא"ם). וראה גם רש"י לקמן כט, כז. אבל ראה רש"י תהלים לח, ג בסופו, שמשמע שמפראשו בלשון נפעל.

וה"א אחרונה יתרה - ולא משרש "בלה" (מידא דכיא), וגם לא לשון נקבה (באר רחובות).

כה"א של "נרדה". לא ישמעו - זה שואל לבנה וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מחו - כי אם לא כן, מה גרם להם לפוץ על פני כל הארץ, אלא ודאי זה שלא שמעו את שפת רעהו הביא אותם למריבות ומחלוקות, וזה גרם להם שנפדרו ונתפזרו בכל העולם (לבוש גר"א). תורה ח

(ח) ויפץ ה' אותם משם - בעולם הזה - שפזרם משם בכל העולם (רש"י סנהדרין שם), ואילו האמור בפסוק ט הוא לעולם הבא.

מה שאמרו - לעיל פסוק ד. "פן נפויץ", נתקיים עליהם - ולכן התורה כתבה אותו לשון בשני

(י) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת לְשֵׁם בֶּן־מֵאָת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים אַחֵר הַמְּבּוּל:

יאלין תולדות שם שם בר מאה שנים ואוליד ית ארפכשד תרתין שנים בטר טופנא :

רשי"א שם בן מאת שנה • כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול.

(יא) וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

יא וחיא שם בטר דאוליד ית ארפכשד חמש מאה שנים ואוליד בנין ובנות :

(יב) וַאֲרַפְכְּשָׁד חִי חֲמִשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שֶׁלַח:

יב וארפכשד חיא חמש ותלתין וחיא שנים ואוליד ית שלח :

(יג) וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

יג וחיא ארפכשד בטר דאוליד ית שלח ארבע מאה ותלת שנים ואוליד בנין ובנות :

(יד) וַשֶּׁלַח חִי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר:

יד ושלח חיא תלתין שנים ואוליד ית עבר :

(טו) וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

טו וחיא שלח בטר דאוליד ית עבר ארבע מאה ותלת שנים ואוליד בנין ובנות :

(טז) וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:

טז וחיא עבר תלתין וארבע שנים ואוליד ית פלג :

(יז) וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

יז וחיא עבר בטר דאוליד ית פלג ארבע מאה ותלתין שנים ואוליד בנין ובנות :

(יח) וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:

יח וחיא פלג תלתין שנים ואוליד ית רעו :

(יט) וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים וּמֵאָתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

יט וחיא פלג בטר דאוליד ית רעו מאתן ותשע שנים ואוליד בנין ובנות :

(כ) וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג:

כ וחיא רעו תלתין ותרתין שנים ואוליד ית שרוג :

(כא) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמֵאָתִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

כא וחיא רעו בטר דאוליד ית שרוג מאתן ושבע שנים ואוליד בנין ובנות :

(כב) וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נַחֲוֹר:

כב וחיא שרוג תלתין שנים ואוליד ית נחור :

אשל אברהם

אחר המבול" מתייחס הן ל"ויולד את ארפכשד" והן ל"שם בן מאת שנה" (שפי"ח). ששם לא הגיע למאה שנה עד שנתים אחר המבול (רשי"א לעל ג, כא). תורה יא

ולא שיש כאן שני ענינים נפרדים: "שם בן מאת שנה" ו"ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול", שאז אין משמעות ל"שם בן מאת שנה" (ע"פ רא"ם וגר"א). או שפונת רשי"א ש"שנתים

(י) שם בן מאת שנה - כשהוליד - זהו פירושו של "ויולד" האמור כאן (רא"ם). "את ארפכשד שנתים אחר המבול" - היינו, שכל הפסוק הוא המשך אהר,

כג וַיְחַיֵּא שְׂרוּג בְּתַר דְּאוּלִיד יַת נְחֹר מֵאַתָּן שְׁנֵין וְאוּלִיד בְּנֵין וּבָנָן:

(כג) וַיְחַי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נְחֹר מֵאַתָּים שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

כד וַיְחַיֵּא נְחֹר עֶשְׂרִין וַתְּשַׁע שְׁנֵין וְאוּלִיד יַת תְּרַח:

(כד) וַיְחַי נְחֹר תְּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־תְּרַח:

כה וַיְחַיֵּא נְחֹר בְּתַר דְּאוּלִיד יַת תְּרַח מֵאַה וַתְּשַׁע עֶשֶׂר שְׁנֵין וְאוּלִיד בְּנֵין וּבָנָן:

(כה) וַיְחַי נְחֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תְּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאַת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ם

כו וַיְחַיֵּא תְּרַח שְׁבַעֲיִן שְׁנֵין וְאוּלִיד יַת אַבְרָם יַת נְחֹר וַיַּת הָרָן:

(כו) וַיְחַי־תְּרַח שְׁבַעֲיִם שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחֹר וְאֶת־הָרָן:

כז וַאֲלֵין תּוֹלְדֹת תְּרַח תְּרַח אוּלִיד יַת אַבְרָם יַת נְחֹר וַיַּת הָרָן וְהָרָן אוּלִיד יַת לוֹט:

(כז) וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תְּרַח תְּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:

כח וּמִיַּת הָרָן עַל אִפֵּי תְּרַח אָבוּהִי בְּאַרְעָא דְגִלְדוּתָהּ בְּאוּרָא דְכַסְדָּאִי:

(כח) וַיָּמַת הָרָן עַל־פְּנֵי תְּרַח אָבִיו בְּאַרְץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כְּשָׂדִים:

כ"ח < על־פני תרח אביו • בחיי אביו (בראשית רבה). ומדרש אגדה: יש אומרים שעל־ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרד על שפחת את צלמיו, והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו: אם אברם נוצח אני משלו, ואם נמרד נוצח אני משלו, וכשנצל אברם, אמרו לו להרן: משל מי אתה? אמר להם הרן: משל אברם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור כשדים. ומנחם [בן סרוק] פרש אור, בקעה, וכן (ישעיה כח): "בארים כבדו ה'", וכן (שם יא): "מאורת צפעוני". כל חור ובקע עמק קרוי אור.

אשל אברהם

בדפוסים ראשונים.
פרש - במחברת מנחם, מערכת "אר".
"אור" - בקעה. וכן "באורים כבדו ה'" - ישעיה כד, טו. וברש"י שם: "ומנחם אמר, אורים לשון נקיעים וסעיפים, שהיו בורחים שם, וכן אור כשדים, בקעת כשדים".
וכן "מאורת צפעוני" - שם יא, ח. וברש"י שם: "ומנחם פתר בו לשון נקב וחורי עפר".
כל חור ובקע עמק קרוי "אור" - פי החיית של "חור" מתחלף באל"ף של "אור", להיותן מאותיות אהח"ע (משכיל לדוד). תורה כט

גם רש"י לקמן יד, א.
לכבשן האש - וראה רש"י עבודה זרה ג, א: "ונמרוד השליך את אברם לכבשן האש על שלא קבל עליו לעבוד עבודה זרה שנאסרה לבני נח".
והרן יושב ואומר בלבו: אם אברם נוצח אני משלו, ואם נמרוד נוצח אני משלו, וכשנצל אברם אמרו לו להרן: משל מי אתה? אמר להם הרן: משל אברם אני, השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו "אור כשדים" - ופירושו: אש (הכבשן) של כשדים. והתורה מדיגשה את מיתתו של הרן ב"אור כשדים", לומר שמת בשריפה בכבשן האש.
ומנחם [בן סרוק] - בן הגירסא

(כח) על פני תרח אביו - בחיי "אביו" - "על פני" פירושו בעוד היותו חי. וראה גם רש"י במדבר ג, ד: "על פני אהרן - בחייו". ומדגיש כאן הכתוב "תרח אביו", לומר שנפטר צעיר בחיי אביו, שלא כדרך הרגיל שהבן נפטר לאחר מות אביו.
ומדרש אגדה - ב"ר לח, יג.
יש אומרים שעל־ידי "אביו" מת - ולפי זה "על פני תרח אביו" פירושו: מפני תרח אביו (רא"ם).
שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שפחת את צלמיו - כמסופר בארכיכות ב"בראשית רבה" שם.
והשליכו - נמרוד את אברם. ראה

כט וְנָסִיב אֲבָרָם וְנַחֲזֹר לְהוֹן נָשִׁים שׁוֹם אֶתֶת אֲבָרָם שְׂרִי וְשׁוֹם אֶתֶת נַחֲזֹר מִלְפָּה בַת הָרֶן אֲבוּהָא דְמִלְפָּה וְאֲבוּהָא דְיִסְכָּה :

(כט) וַיִּקַּח אֲבָרָם וְנַחֲזֹר לָהֶם נָשִׁים שׁוֹם אֶתֶת־אֲבָרָם שְׂרִי וְשׁוֹם אֶתֶת־נַחֲזֹר מִלְפָּה בַת־הָרֶן אֲבִי־מִלְפָּה וְאֲבִי יִסְכָּה :

כ"ט יִסְכָּה • זו שְׂרָה, עַל שֵׁם שְׂסַכְתָּה בְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְשֶׁהִפֵּל סוֹכִין בְּיַפְיָה (סְפָרִים אַחֲרֵים: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְאוּ אוֹתָהּ שְׂרִי פָרְעָה"). וְעוֹד: יִסְכָּה, לְשׁוֹן נְסִיכוּת (וְכֵן הוּא בְּסִנְהֶדְרִין לִ"ט לְהִרְיָא). כְּמוֹ שְׂרָה, לְשׁוֹן שְׂרָרָה.

ל וְהוֹת שְׂרִי עֲקָרָה לִית לָהּ וְלָד :

(ל) וְהָיִי שְׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלָד :

לא וַיִּדְבֹר תֵּרַח יֵת אֲבָרָם בְּרָה וְיֵת לוֹט בַּר הָרֶן בַּר בְּרָה וְיֵת שְׂרִי פִלְתָּה אֶתֶת אֲבָרָם בְּרָה וַיִּנְפְקוּ עִמָּהוֹן מֵאוּרָא דְכַסְדָּאֵי לְמִיזַל לְאַרְעָא דְכַנְעַן וְאַתָּה עַד הָרֶן וְיִתִּיבוּ תַמָּן :

(לא) וַיִּקַּח תֵּרַח אֶת־אֲבָרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בְּנֵי־הָרֶן בְּנֵי־בְנוֹ וְאֵת שְׂרִי פִלְתּוֹ אֶתֶת אֲבָרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנַעַן וַיִּבְאוּ עַד־חֶרֶן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם :

כ"א וַיֵּצְאוּ אִתָּם • וַיֵּצְאוּ תֵּרַח וְאֲבָרָם עִם לוֹט וְשְׂרִי.

לב וַיְהִי יוֹמֵי תֵּרַח מֵאֵתָן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַיִּמָּת תֵּרַח בְּחֶרֶן: פ פ פ

(לב) וַיְהִי יוֹמֵי־תֵּרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֵתָים שָׁנָה וַיִּמָּת תֵּרַח בְּחֶרֶן* :

כ"א וַיִּמָּת תֵּרַח בְּחֶרֶן • לְאַחַר שֶׁיֵּצֵא אֲבָרָם מִחֶרֶן וְכֵן לְאַרְצָן כְּנַעַן, וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מִשְׁשִׁים שָׁנָה, שְׂרִי כְּתִיב: (לְקַמֵּן יב) "וְאֲבָרָם בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחֶרֶן", וְתֵרַח בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד

* (ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 63, ועמ' 423

אשל אברהם

(לב) וַיִּמָּת תֵּרַח בְּחֶרֶן - לְאַחַר שֶׁיֵּצֵא אֲבָרָם מִחֶרֶן וְכֵן לְאַרְצָן כְּנַעַן וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מִשְׁשִׁים שָׁנָה - הִטְעַם שְׂכַתֵּב "יוֹתֵר מִשְׁשִׁים שָׁנָה", אִף שֶׁלְכַאוּרָה הָיָה שְׁשִׁים שָׁנָה בְּדִיּוּק, לְפִי הַחֻשְׁבוֹן דְּלַקְמָן, יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁלְרִשִׁי לֹא הָיָה בְרוּר מֵה שְׂכַתוֹב לְעֵיל "וַיְהִי תֵּרַח שְׁבַעִים שָׁנָה וַיּוֹלַד אֶת אֲבָרָם וְאֵת נַחֲזֹר וְאֵת הָרֶן", הָאִם פִּירוּשׁוֹ שְׂאֵת אֲבָרָם הוּא יֵלַד בְּגִיל שְׁבַעִים, וְרַק אַחַר כֵּן אֵת שְׂאָר בְּנָיו, אוֹ שְׁבָהִיּוֹתוֹ בֶּן שְׁבַעִים כְּבָר יֵלַד אֵת שְׁלֹשָׁתָם, אָבֵל אֵת אֲבָרָם יֵלַד תְּחִילָה לְפָחוֹת שְׁלֹשׁ שָׁנִים קוֹדֵם לְכֵן, וְאִם נִפְרַשׁ בֶּן נִמְצָא שְׁבָהִיּוֹת אֲבָרָם בֶּן שְׁבַעִים וַחֲמֵשׁ הָיָה תֵּרַח בֶּן קַמ"ב־קַמ"ג שָׁנִים, וְנִמְצָא שְׂעַד פְּטִירְתּוֹ הָיָה יוֹתֵר מִשְׁשִׁים שָׁנָה (ע"פ קרני רא"ם).

בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, מִפְּנֵי שֶׁזֶה מוֹרָה עַל הַהוֹדָה הַתְּמִידִי, כְּמוֹ "כִּכְהָ יַעֲשֶׂה אִיּוֹב". וְעוֹד, "יִסְכָּה" לְשׁוֹן נְסִיכוּת, כְּמוֹ "שְׂרָה" לְשׁוֹן שְׂרָרָה - כְּדִלְקַמָּן בְּרִשִׁי יו, טו. וַיֵּשׁ מֵעֵלָה בְּטַעַם זֶה, שֶׁכֵּן הֵשֵׁם יִסְכָּה אֵינּוּ רַק כְּיִנּוּי שֶׁל שְׂרָה, אֲלָא יֵשׁ בוֹ אוֹתָהּ מִשְׁמַעוֹת (שפ"ח). אֲלָא שְׁלִפִי זֶה הָיְתָה צְרִיכָה לְהַקְרָא "נְסִיכָה", לְכֵן הִבְיָאוּ כְּפִירוּשׁ נוֹסֵף בְּלִבָּד (מִשְׁכֵּל לַחֵד). תּוֹרָה ל (לא) וַיֵּצְאוּ אִתָּם - "וַיֵּצְאוּ" תֵּרַח וְאֲבָרָם עִם לוֹט וְשְׂרִי - מִכְּיִן שְׂכַתוֹב "וַיֵּצְאוּ" לְשׁוֹן רְבִים, וְ"אִתָּם" לְשׁוֹן רְבִים, מוֹכֵן שֶׁהֵיוּ שְׁנֵי יוֹצְאִים שֶׁהֵם עֵיקַר, וְשְׁנַיִם אַחֲרִים שֶׁהֵיוּ עִם הַיּוֹצְאִים, כְּלוֹמֵר, טַפְלִים לָהֶם, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁתֵּרַח וְאֲבָרָם הֵם עֵיקַר הַיּוֹצְאִים, וְאִתָּם הָיוּ לוֹט וְשְׂרִי (רא"ם וגר"א). תּוֹרָה לַב

(כט) יִסְכָּה - זו שְׂרָה - שְׁאֵם לֹא בֶן, מֵה עֲנִין "יִסְכָּה" כָּאֵן (רא"ם). וְרָאָה גַם רִשִׁי סְנֵהֶדְרִין ט, ב: "וְאֲבִי יִסְכָּה, אֲלֵמָא יִסְכָּה בַת הָרֶן, יִסְכָּה זו שְׂרָה". וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמָּן כ, יב שֶׁשְׂרָה "בַת אֲחִיו הָיְתָה". עַל שֵׁם שְׂסַכְתָּה - צוֹפָה. בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ - וּמִשְׁעַם זֶה לְקַח אֲבָרָם הַבְּכוֹר לְאַשָּׁה אֵת שְׂרִי, אִף שֶׁהִיא הַבַּת הַצְּעִירָה שֶׁל הָרֶן, וְאֵילוּ נַחֲזֹר הַצְּעִיר יוֹתֵר לְקַח לְאַשָּׁה אֵת מִלְפָּה שֶׁהִיא הַבַּת הַגְּדוֹלָה שֶׁל הָרֶן (באר בשו"ח). וְשֶׁהִפֵּל סוֹכִין - צוֹפִים. בְּיַפְיָה - כֵּינּוּן שֶׁשְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים תּוֹאֲמִים אֵת הֵשֵׁם "יִסְכָּה" הִבְיָא אֵת שְׁנֵיהֶם, וּבִפְרָט שֶׁשְׁתֵּי מַעֲלוֹת אֵלוּ הָיוּ בָּהּ. וְהַקְדָּשִׁים אֵת הַפִּירוּשׁ שֶׁל "סוֹכָה בְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ", כִּי לְשׁוֹן "יִסְכָּה" מוֹרָה שֶׁהִיא עֲצֻמָּה סוֹכָה. וְנִקְרָאת "יִסְכָּה"

אֲבָרָם, הָרִי קמ"ה לְתַרְח כְּשִׁיצָא אֲבָרָם מִחֶרֶן. עֲדִין נִשְׁאָרוּ מִשְׁנוֹתָיו הַרְבֵּה, וְלָמָּה הַקָּדִים הִפְתּוּב מִיתְּחוּ שֶׁל תַּרְח לִיצִיאָתוֹ שֶׁל אֲבָרָם? שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדְּבָר מִפְּרָסָם לְכָל יוֹאֲמָרוֹ: לֹא קִיָּם אֲבָרָם אֶת כְּבוֹד אָבִיו, שֶׁהִנִּיחוּ זָקֵן וְהִלָּף לוֹ. לְפִיכָף, קָרְאוּ הִפְתּוּב מֵת. (סְפָרִים אַחֲרֵים: וְעוֹד) שֶׁהֲרִשְׁעִים אִף בְּתִיָּהֶם קְרוִיִּים מֵתִים, וְהִצְדִּיקִים אִף בְּמִיתָתָן קְרוִיִּים חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חַי". בְּחֶרֶן • הַנּוֹ"ן הַפּוֹכְהָ, לֹא־מֵר לָךְ: עַד אֲבָרָם חֶרֶן אִף שֶׁל מְקוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 310)

וְיָמַת תַּרְח בְּחֶרֶן (יא, לב) **שֶׁהִנִּיחוּ זָקֵן וְהִלָּף לוֹ** (רש"י) אֵימָתָּה בְּגִמְרָא (קידושין לג, ב) בְּנוּ וְהוּא רַבּוּ, מֵהוּ לְעַמּוֹד מִפְּנֵי אָבִיו. וְכַתֵּב הָרֵא"ש: וְסָפִיקָא דְאוּרִימָתָא הוּא, וְנִעְמְדוּ זֶה מִפְּנֵי זֶה. אָמְרוּ עַל רַבְּנֵי מֵאִיר מְרוֹטְנִבּוּרְג, שְׁמִימִים שֶׁעָלָה לְגִדְלָהּ לֹא הִקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו וְלֹא רָצָה שְׂאָבִיו יָבֵא אֵלָיו, עכ"ל. וְהִנֵּה, תַּרְח הֵיךְ תִּלְמִידוֹ שֶׁל אֲבָרָהֶם, שֶׁהִרִי אֲבָרָהֶם לְמַד אוֹתוֹ לְהֶאֱמִין בּוֹ, וְכִפִּי שֶׁכַּתֵּב רש"י (לך לך טו, טו) שֶׁתַּרְח עָשָׂה תְּשׁוּבָה. וַיֵּשׁ לֹא־מֵר שֶׁלֹּא־מֵר עָזַב אֲבָרָהֶם אֶת אָבִיו, כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף לְעַמּוֹד מִפְּנֵיו.

חסלת פרשת נח

קנ"ג פסוקים, בצלאל"ל סימן. אב"י יסכ"ה לו"ט סימן.

אשל אברהם

דְּפוּסִים לֹא גוֹרְסִים פְּסוּקֵי זֶה. **"וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חַי"** - כְּתִיב "חַי" (וְרַק הַקָּרִי הוּא "חַיִּל"). וְהִגְמֵרָא בְּבִרְכוֹת ית, רִישׁ ע"ב דּוֹרְשָׁת: "שֶׁאֶפִּילוּ בְּמִיתָתוֹ קְרוִי חַי". וּבִהְבִּיאוּ פְּסוּקֵי זֶה מְבָאָר רש"י, שֶׁכִּשֶׁם שְׁנִיתָן לְכַתּוּב עַל אָדָם צְדִיק מֵת שֶׁהוּא חַי, כִּי נִיתָן לְכַתּוּב עַל אָדָם רָשָׁע חַי שֶׁהוּא מֵת. **בְּחֶרֶן - הַנּוֹ"ן הַפּוֹכְהָ** - כְּלוּמַר, רִגַל הַנּוֹ"ן סוֹפִית לְמַעַלָּה וְרֵאשִׁי לְמַטָּה (הַרְבֵּי). וְכֵן פִּירֵשׁ רש"י בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה יו, ב גְּבִי "סִימְנִין הַפּוֹכִין". וְרֵאשׁ שׁוֹ"ת הַרְשֵׁב"א הַחֲדָשׁוֹת סִימָן קמח. מִנְחַת שֵׁי וְעוֹד. **לֹא־מֵר לָךְ: עַד אֲבָרָם [הִיָּה]** - בֶּן הַגִּירָסָא בְּכִמְהָ פְתִיבֵיִד. **חֶרֶן אִף שֶׁל מְקוֹם - שֶׁחֶרֶן** פִּירוּשׁוֹ מִלְשׁוֹן "חֶרֶן אִף", וְכִינּוּן שֶׁהַנּוֹ"ן שֶׁל "בְּחֶרֶן" הִיא הַפּוֹכְהָ, יָחִד עִם זֶה שֶׁנּוֹ"ן סוֹפִית בְּכָלֵּלָהּ הִיא קוֹ אֲרוֹף, הִרִי שֶׁהַדְּבָר מוֹרָה עַל הַפְּסָק שֶׁל חֶרֶן אִף, דִּהְיִינוּ שֶׁכָּאֵן הוּא נְפִסָק, בּוֹכוֹת אֲבָרָם (עַל פִּי הַרְבֵּי). יֵשׁ לְהַעִיר שֶׁבְּכִמְהָ פְתִיבֵיִד וְדְפוּסִים רֵאשׁוֹנִים מוּבָא פִּירוּשׁ זֶה בְּשֵׁם "רַבִּי אֶהְרִן". חסלת פרשת נח

שֶׁכַּתְּבָה אֶת מִיתַת תַּרְח, אִין הַדְּבָר "מִפּוֹרְסָם לְכָל", אֶלֶּא לְמַעַנִּים בְּלָבָד. וְאִף שְׁהִיָּה לְאֲבָרָם צִוּוּי מֵה' שִׁיעֲזוּב אֶת בֵּית אָבִיו לְלֶכֶת מִחֶרֶן (כְּדִלְקָמֵן יב, א), וְהִרִי זֶה דוֹחָה אֶת מִצְוֹת כִּיבוּד אָבִיו, יֵשׁ לֹא־מֵר שֶׁנֶּהוּ מֵה שֶׁאֹמֵר רש"י: **"וְיֹאמְרוּ לֹא קִיָּם אֲבָרָם כִּיבוּד אָבִיו"**, שְׂגַם אִם מִן הַדִּין הִיָּה פְּטוּר בִּינּוּן שֶׁנִּצְטָוָה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִילָף, עֲדִין יֹאמְרוּ שֶׁהַתּוֹצֵאָה הִיא שֶׁלְמַעַשְׂהָ "לֹא קִיָּם אֲבָרָם כִּיבוּד אָבִיו", וּבְכַדִּי לְמַנוּעַ אֶפִּילוּ אֲמִירָה זו, הַקְדִּימָה הַתּוֹרָה אֶת כְּתִיבַת מִיתַת תַּרְח. **וְיֹאמְרוּ: לֹא קִיָּם אֲבָרָם אֶת כְּבוֹד אָבִיו, שֶׁהִנִּיחוּ זָקֵן וְהִלָּף לוֹ, לְפִיכָף קָרְאוּ הִפְתּוּב מֵת** - אִף שֶׁבְּכָל הַתּוֹלְדוֹת הַמְּנוּיִים לְמַעַלָּה לֹא נֶאֱמָר "וְיָמַת", אֶלֶּא "וְיָחִי" בְּלָבָד (מִשְׁכִּיל לַחֹד). **שֶׁהֲרִשְׁעִים אִף בְּתִיָּהֶם קְרוִיִּים מֵתִים** - וְלָכֵן "וְיָמַת תַּרְח" אֲמַת הוּא, אִף שֶׁעֲדִין הִיָּה חַי (לְבַשׁ). וְאִף שֶׁבִישֵׁר הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאֲבָרָם שֶׁתַּרְח יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, כְּדִלְקָמֵן בְּרש"י טו, טו, מְכַל-מְקוֹם כְּשִׁיצָא אֲבָרָהֶם מִחֶרֶן עֲדִין הִיָּה רָשָׁע (רֵא"ם). **וְהִצְדִּיקִים אִף בְּמִיתָתָן קְרוִיִּים חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמָר** - שְׁמוּאֵל ב כג, כ. כְּכִמְהָ

בְּצִיאָתוֹ מִחֶרֶן, וְתַרְח בֶּן שְׂבָעִים שְׁנָה הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד אֲבָרָם - כְּדִלְעִיל פְּסוּקֵי כו. **הָרִי קמ"ה לְתַרְח כְּשִׁיצָא אֲבָרָם מִחֶרֶן, עֲדִין נִשְׁאָרוּ מִשְׁנוֹתָיו הַרְבֵּה** - לְפָחוֹת שְׁשִׁים שְׁנָה, וְכִדְלְעִיל. **וְלָמָּה הַקָּדִים הִפְתּוּב מִיתְּחוּ שֶׁל תַּרְח לִיצִיאָתוֹ שֶׁל אֲבָרָם** - רֵאשׁ לְקָמֵן לֵה, כֵּט שֶׁעַל דְּבָר כִּיבוּד אָבִיו כְּתִיב רש"י: "אִין מוּקְדָּם וּמֵאוּחָר בַּתּוֹרָה", אִף כָּאֵן לֹא כְּתִיב בּוֹ, וַיֵּשׁ לֹא־מֵר הַטַּעַם, בִּינּוּן שֶׁכֵּל יִצִּיאָתוֹ שֶׁל אֲבָרָם מִחֶרֶן הִיָּה כְּדִי לְהַתְרַחֵק מִבֵּית אָבִיו, כְּמִפּוֹרְשׁ לְקָמֵן יב, ב וּבְרש"י שָׁם, אִם-כֵּן אִין מְקוֹם לְכַתּוּב שְׁמַת לְפָנֵי שִׁיצָא. **שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדְּבָר מִפְּרָסָם לְכָל** - לְאֵלוּ שִׁינְקָרְאוּ בַּתּוֹרָה אֶת סִיפּוּר יִצִּיאַת אֲבָרָם מִחֶרֶן. וְאִף שְׁמִי שֶׁקָּצַת יַעֲזֵן וַיִּחְשַׁב לְבִינוּ שֶׁאֲבָרָם הִלָּף לְחֶרֶן כְּעוֹד תַּרְח חַי, אִם בֶּן מֵה יַעֲזוּר שֶׁכַּתְּבָה הַתּוֹרָה אֶת מִיתָתוֹ? יֵשׁ לֹא־מֵר שֶׁנֶּהוּ מֵה שְׁדִיִּיק רש"י לְכַתּוּב: "שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדְּבָר מִפּוֹרְסָם לְכָל", כְּלוּמַר, אִם הַתּוֹרָה לֹא הִיָּתְהָ כּוֹתֶבֶת אֶת מִיתַת תַּרְח בְּחֶרֶן, יִהְיֶה הַדְּבָר "מִפּוֹרְסָם לְכָל" שֶׁאֲבָרָם עָזַב אֶת תַּרְח וְהִלָּף לוֹ, אֶבֶל לְאַחַר

עטרת מרים

שי למורא

א את ירושלים רני אשר היית בעקרה אשר לא ילדה על פי אנשים בלו מננה ואינם, הנה עתה בזמן הנאולה, פצחי פתחי פה בקול רנה וצחלי אשר היית עד עכשיו באשה אשר לא חלה שלא ילדה פירבים בני-שוממה עתה בנה יהיו רבים מבני בעולה מפני מדינה אחרת, כי

היתה לה בעל וילדה לו בנים אמר יהוה: ב הרחיבי מקום אהלך להחזיק את כל בניך המרובים ויריעות משכנותיך וטו יהיו נוטים לארץ ולרחב אלתחשכי אל תפנעי מלחפותם. האריכי מיתריך החבלים התולים בשפולי האהל שיהא נוח לקשרם היטב לחרוז ויתרתיך תפועות ארצן חזקני: ג פיימון ושמואל תפריצי את הנבולים, ותמשוך ארצך חזק לנבולים האלה, וזרעך גוים יירש עו שערי ישראל לא יספיקו לכן יירשו עוד ערי עכו"ם, וגם אלה לא יספיקו להם עד וערים נשמות בין מארץ בין משאר ארצות יושבו אותם: ד אלתיראי אל תפחדי שיקח צאתך מגלות זה בצאתך משאר גלות שמצאוך בארצך עם צרות רבות ורעות בבות ראשון ובבות שני, בירלא תבושי עוד לעולם אחר שתצאי מנה הגלות. ואלתפלמי להרים ראש ולהראות גדולה בתשבחך פן תגלה שוב כי לא תחפירי לא תבושי עוד ללכת גולה כי בשת עלומיך כי הבושת שהיה לך בימי נעורך כאשר היית גולה ומטולטלת תשפחי כי לא יקרה לך עוד וחרפת אלמנותיך הצרות שהיו לך בגלות שהיית פאלמנה לא תזכרי עוד כי מרוב טובה תשפחו כל הצרות הראשונות: ה כי בעליך בלומר אדוניך, הוא עשיך יהנה צבאות שמו ותכזבת בידו כי הוא ארון צבאות מעלה ומטה, ועוד וגאלך הוא קדוש ישראל אשר אלהי כל-הארץ

הפטרת פרשת נח לשמו"ת

ארני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצחלי לא חלה פירבים בני-שוממה מבני בעולה אמר יהוה: ב הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך וטו אלתחשכי האריכי מיתריך ויתרתיך חזקני: ג פיימון ושמואל תפריצי וזרעך גוים יירש וערים נשמות יושבו: ד אלתיראי בירלא תבושי ואלתפלמי כי לא תחפירי כי בשת עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד: ה כי בעליך עשיך יהנה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל-הארץ יקרא: ו בירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהוה ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ז ברנע קמן עזבתיך וברחמים גדלים אקבצך: ח בשצף קצף הסתרתני פני רגע מפני ובחסד עולם

(א) רני, לשון רנה ושמה. עקרה לא ילדה, את ירושלים אשר היית בעקרה שלא ילדה, כי אנשך גלו מפרך ואינם. אבל עתה בזמן הנאולה תרני ותשמחי. פצחי רנה, פתחי פה להרים קול רנה. וצחלי, ועליו בקול גדול. לא חלה, שלא ילדה, והוא על שם חבלי הילדה, כמו "חיל ביולדה" (תהלים 110).

בני שוממה, בני ירושלים שחזרו מהגלות. בעולה, ארץ אדם שהיתה מיזבת. ב) מיתריך, הם החבלים, ובשביל שיוכלו להרחיב את האהל, צריך להאריך את החבלים. ג) תפריצי, תתחזקי. ד) כי לא תבושי, כי לא תבושי עוד לעולם להיות בגלות. לא תחפירי, כי תהיי מבטחת שלא תהיי עוד לחרפה. עלומיך, נעורייך. והוא רמז על גלות בית ראשון ובית שני. אלמנותיך, חסרונן הפלכות. ה) כי בעליך עשיך, כי אדוניך מגדיל אותך. ו) ואשת נעורים וגו', כמו אשת נעורים, שאם תמאס בעני בעלה לא תחמדי המאוס, כי ישוב וירחם. ז) ברנע קמן עזבתיך, אף על פי שארכו ימי הגלות, כלם יהיו נחשבים ברנע קמן כנגד הרחמים שהיו גדולים בשאקבצך. "ברנע", כמו בזמן. ח) בשצף קצף, במעט קצף. י) הקרים ימושו והגזעו תמוטינה, אף אם תגלה ובית האבות והאמהות.

רחמתיך אמר גאלך יהוה: ט פיימי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מינח עוד על-הארץ פן נשבעתי מקצף עליך ומגער-פך: י כי הקרים ימושו והגזעו תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וגברית שלומי לא

תמוט אמר מרחמך יהוה:

הפטרה לשבת ראש חודש נדפס בעמוד קעז

יקרא וידו בכל משלה: ו בירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהוה לשוב אליו ואשת נעורים כי תמאס בעני בעלה, הנה לא תחמדי המאוס כי ישוב וירחם, פן אמר אלהיך לרחם עליך: ז ברנע קמן עזבתיך וברחמים גדלים אקבצך ותחמדי לאורך ימים: ח בשצף קצף הסתרתני פני רגע מפני אל מול חסדך תחשב רק לרנע, מאחר ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: ט כי כמו מי המבול בימי נח זאת לי שביעה בדי אשר נשבעתי אז מעבר שלא יתה מינח עוד על-הארץ פן נשבעתי שמי שביעות מקצף עליך על די עונך ומגער-פך להגלותי: י כי לפעמים יקרה אשר הקרים ימושו ויסרו ממקומם והגזעו תמוטינה מלשון נמיה עלידי רעש אבל וחסדי מאתך לא ימוש וגברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהוה:

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום ראשון - כ"ה תשרי פרק כ פרק קיט מפסוק א עד סוף פסוק צו</p>	<p>יום רביעי - כ"ח תשרי פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט</p>
<p>יום שני - כ"ו תשרי פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק</p>	<p>יום חמישי - כ"ט תשרי פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קמד</p>
<p>יום שלישי - כ"ז תשרי פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד</p>	<p>יום שישי - ל' תשרי פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ</p>
<p>שבת קודש - א' מרחשון פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ה תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלח, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לדבר מאומה.

- 1 **כה.** תוכנה של אגרת הקודש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של
 2 הבעל-שם-טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"כ בהוצאת
 3 קה"ת משנת תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקודש-
 4 ברוך-הוא באמצעות המדות אהבה וראיה, אלא שיכול להיות שהאהבה
 5 או היראה הן בגלות וכו'.
- 6 בהמשך כתוב שם, שכך הדבר
 7 גם כשהוא שומע מישוהו מדבר 1
 8 בשעה שהוא מתפלל, יחשוב 2
 9 לעצמו "לשם מה הביא אותי 3
 10 הקדוש-ברוך-הוא כאן שהלו 4
 11 ידבר בשעת תפילתי, הרי זה 5
 12 הכל בהשגחה פרטית", אלא, 6
 13 הדיבור הוא השכינה והיא 7
 14 (השכינה) "שרתה" (כך כתוב 8
 15 שם הלשון, אך כפי שיסביר 9
 16 רבנו הזקן (באגרת זו) הלשון 10
 17 המתאימה היא לא "שרתה" כי 11
 18 אם "נתלבשה" בפיו של אותו 12
 19 אדם, כדי שאתחוק בעבודת
 20 התפלה, ובפרט (כתוב שם להלן) אם המדבר הוא גוי או קטן, הרי יוצא
 21 שהשכינה צמצמה עצמה בכיול בסוג אדם כזה, צריך הדבר בודאי להביא
 22 אותו לזיורו יתר בעבודתו. כפי הנראה, התנכלו מנגדי תורת החסידות
 23 למאמר זה של הבעל-שם-טוב האומר שהשכינה שרתה בגוי המדבר
 24 בשעה שיהודי מתפלל – הדבר היה קשה בעיניהם, לומר ענין של השראה
 25 (או אפילו התלבשות) של השכינה בגוי וכו'. ענין זה בא רבנו הזקן להסביר
 26 באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל "כל הכועס כאילו עובד
 27 עבודה זרה" – שעל יהודי לדעת שכל דבר הוא מהקדוש-ברוך-הוא,
 28 וכשהלו הכה אותו או דיבר דיבורים העלולים להביאו לידי כעס, התלבשה
 29 בזה הארה מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו אדם, בשעת מעשה,
 30 כשהכה אותו או כשדיבר אותם דיבורים.
- 31 וכפי שהוא מביא ראייה על כך ממה שאמר דוד המלך כששמעי בן גרא
 32 קילל אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות שאין אנו מוצאים שהקודש-
 33 ברוך-הוא יאמר זאת לשמע, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת
 34 מעשה את שמעי ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך "ה'
 35 אמר לו קלל", וכפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט ענין התלבשות הארת
 36 השכינה גם בקליפות וכו'. מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של
 37 הבעל-שם-טוב והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר,
 38 על-דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו של רבנו הזקן, שמסר נפשו
 39 בפועל ממש שלא להיות נפרד חסו-שולום מתנועה של הבעל-שם-טוב,
 40 אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין¹, כך גם בענינו, שרבנו הזקן
 41 נוהר גם שלא להזכיר ענין של קושיא על תורת הבעל-שם-טוב, אלא
 42 הוא מסביר את הענין, ובמילא מתורצת הקושיא שהקשו על כך.
- לְהִבִּין אֲמְרֵי בִּינָה,** – בהבנה של תורה, על-דרך הלשון
 במשלי², ועל-דרך מאמר הגמרא³: "אל-ף-בי-ת" – אלף
 בינה⁴, מפרש רש"י: למוד תורה, מִה שְׂכָתוֹב בְּסֵפֶר הַנִּקְרָא
 "צִוּוֹת רִיב"ש"⁵, – צוואתו של רבי ישראל בעל-שם (טוב) –
 כך נקרא הספר, הַגֵּם
שְׂפָאֲמַת אֵינָה צִוּוֹתוֹ
כָּלְלִי, וְ – הבעל-שם-
 טוב, לא צִוָּה כָּלְלֵ לְפָנָי
פְּטִירָתוֹ, רק – הענינים
 שבספר, הֵם לְקוּמֵי
אֲמֵרוֹתָיו הַתְּהוֹרוֹת –
 על-דרך "טהורה היא"
 הנאמר לגבי הנשמה,
 המציין מדרגת הנשמה
 שב"אצילות"; "טהורה"
 מלשון "כעצם השמים
 לטהרה"⁶, שְׂלֵקְמוּ לְקוּמֵי
כְּתָר לְקוּמֵי, – כלומר,
 שלא אחד ליקט את
 הדברים, אלא היו כמה וכמה שלקטו אימרות מתורת הבעל-
 שם-טוב. "לקוטי בתר לקוטי" הוא לשון במסכת תענית⁷, וְלֹא
יִדְעוּ לְבִין הַלְשׁוֹן עַל מַתְּכַנְתּוֹ, – שתבטא במדויק תוכן
 הענין, כפי שיסביר להלן, שהבעל-שם-טוב היה אומר תורתו
 בשפת אידיש, ואילו התורות שבספר "צוואת הריב"ש" לשונן
 לשון הקודש, אֲךֵ הַמְּכַנֵּן הוּא אֲמַת לְאֲמָתוֹ. – וזאת מתחיל
 רבנו הזקן להסביר המאמר המובא ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"ב:
וְהוּא, – המאמר יוסבר, בְּהַקְדִּים מֵאֲמֵר ר'וֹ ל': "כֵּל הַכּוֹעֵס
כְּאִילוֹ עוֹבֵד עֲבוֹתִים וְכוּ", וְהַטַּעַם – מדוע הכועס הוא כאילו
 עובד עבודה זרה, מוֹכֵן לְיִוְדְעֵי בִּינָה, לְפִי שְׂפַעַת כְּעִסוֹ
נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ הַאֲמוּנָה; – בהקדוש-ברוך-הוא והשגחתו,
 שהיא השגחה פרטית על כל נברא ונברא, כִּי אֵלּוּ הֵיָה מֵאֲמִין
שְׂמַאת ה' הִתְתָּה זֹאת לוֹ – הדיבורים או המעשים שהביאו
 אותו לידי כעס – שהם באו מהקדוש-ברוך-הוא, לֹא הִיָּה
כְּכַעַס כָּלְלִי. – על מי שדיבר אותם דיבורים או עשה אותם
 מעשים. וְאֵף שֶׁבֶן-אָדָם שֶׁהוּא פֶּעַל כְּחִירָה מְקַלְלוֹ אוּ מְכַהוֹ
**אוּ מוֹזִיק מְמוֹנוֹ, וּמַתְחִיב בְּדִינֵי אָדָם וּבְדִינֵי שָׁמַיִם עַל רַע
 כְּחִירָתוֹ** – שחבר לעשות מעשים רעים אלה, לקללו או להכותו
 וכו', אי אפשר הרי, לכאורה, לומר שהוא לא אשם, מפני שהוא
 שליח בלבד של הקדוש-ברוך-הוא והשגחתו; וראיה לדבר,
 שהרי הוא מחוייב בדיני אדם ובדיני שמים? אֲתָּ-עַל-פִּי-כֵן, עַל
הַנִּזְק כְּכֵר נִגְזָר מִן הַשָּׁמַיִם, – שיינוק באותו נזק, ואם אותו
 אדם לא היה עושה זאת מפני שלא היה רוצה לבחור בבחירתו

1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ. 8. ביאור הקשר דתואר "יודעי בינה" דוקא - ראה לקוטי לוי יצחק לתניא כאן.

26 מפני שמרגיז אותו שהלז בחר בבחירתו להרע לו, אלא מרגיז
 27 אותו למה הוא הזיק לו, וזאת מפני שחטרה לו האמונה
 28 שהסיבה להזיקו היא גור-דין מן השמים ולא בחירתו הרעה
 29 של הלו. ובלשון רבנו הזקן: **וְלֹא עוֹד**, – מה שהגזירה מן
 30 השמים נתנה את הרשות
 31 והאפשרות **הכללית**
 32 שהוא ייזק, **אֵלָא אִפְלוּ**
 33 **בְּשַׁעָה זֶה מִמֶּשׁ שְׂמִיכְהוּ**
 34 **אוּ מִקְלָלוֹ** – הרי באותו
 35 זמן ממש, **מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** –
 36 במזיק, **כִּי ה' וְרוּחַ פִּי**
 37 **יִתְבָּרַךְ** **תִּמְחִיחֵהוּ**
 38 **וּמְקַיְמוֹ**, **וּכְמוֹ**
 39 **שְׂכֵתוֹכִי¹²: "כִּי ה' אָמַר**
 40 **לוֹ קַלְלִי"**, – דוד אומר זאת, שהקדוש-ברוך-הוא אמר לשמעני
 41 בן גרא לקלל את דוד, **וְהִיכֵן אָמַר** – הקדוש-ברוך-הוא
 42 **לְשִׁמְעִי?** – היכן מוצאים אנו שהקדוש-ברוך-הוא יאמר
 43 לשמעני לקלל את דוד? **אֵלָא שְׂמִיכְשִׁכְהוּ זֶה שְׂנַפְלָה לְשִׁמְעִי**
 44 **בְּלִבּוֹ וּמַחוֹ** – לקלל את דוד, **יִרְדֶּה מֵאֵת ה'**, –
 45 הקדוש-ברוך-הוא סיבב הסיבות שתעלה בלבו ובמוחו של
 46 שמעי מחשבה זו, **וְ"רוּחַ פִּי"** – של הקדוש-ברוך-הוא,
 47 **תִּמְחִיחֵהוּ בְּלִ צְבָאָם** – כלשון הפסוק¹³: "וברוח פיו כל צבאם",
 48 **תִּמְחִיחֵהוּ רִחוֹ שֶׁל שְׁמַעִי בְּשַׁעָה שְׂדֵבֵר דְּבָרִים אֱלוֹ לְדוֹד;**
 49 **כִּי אֱלוֹ נִסְתַּלַּק רִיחַ פִּי"וֹ יִתְבָּרַךְ רִנַּע אַחַד מְרוּחוֹ שֶׁל**
 50 **שְׁמַעִי** – לא יכול לְדַבֵּר מְאוּמָה.

1 להרע להלו, הרי את הנזק היה הלו מקבל בין כה וכה, שכן;
 2 **וְהִרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם**. – לבצע גזירה שנגזרה. כל הענין
 3 המדובר כאן, הוא על-דרך המכילתא (שמביא רש"י) על
 4 הפסוק: "והאלקים אנה לידו", שזהו מה שכתוב¹⁰: "מרשעים
 5 יצא רשע", שלמרות
 6 שנגזר על הניזק לקבל
 7 אותו נזק – מסבב
 8 הקדוש-ברוך-הוא שאותו
 9 אדם מסויים יהיה המזיק
 10 שזיק לניזק, אך, שם
 11 מדובר בשוגג, מה שאין
 12 כן כשהדבר הוא במזיד,
 13 כשהמזיק עושה זאת
 14 בבחירתו, ואם הוא לא
 15 היה עושה זאת, הרי (כפי שהגמרא אומרת במסכת תענית¹¹)
 16 הרבה שלוחים למקום לבצע על-ידיים את הגזירה. על-כל-
 17 פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק להיות כבעס על האדם
 18 שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה הסיבה על מה שאירע
 19 לו, הסיבה היא גזר הדין מן השמים. להלן יאמר רבנו הזקן
 20 יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גזר הדין, דבר הנותן
 21 את האפשרות הכללית שהלז יוכל להרע לו – אלא אפילו
 22 הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה לעשות
 23 זאת, הרי הכוח לרעיון זה בא מהקדוש-ברוך-הוא (אלא מובן
 24 הדבר שאותו אדם שהוא בעל בחירה, היה יכול לדחות
 25 מחשבה זו ולא לעשות אותו מעשה), אך כעסו הוא הרי לא

יום שני כ"ו תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 276, (וזהו כי ה'... עד עמ' קלט, וחיות רוחניית).

68 (בקהלת), אפשר אולי לומר, שהמלה "לו" שמביא רבנו הזקן
 69 היא לא מהפסוק אלא הוא מפרש ש"מי יאמר מדוע עשית
 70 כן" אין הכוונה לשמעני בן גרא (כפי שיש מפרשים כך) אלא
 71 הכוונה היא "לו" לה' ש"אמר לו קלל": "מי יכול לומר
 72 להקדוש-ברוך-הוא מדוע
 73 עשית כך לצוות לשמעני
 74 לקלל את דוד".
 75 **וְכַנּוּדַע מַה שְׂכֵתָב**
 76 **הַבְּעַל־שֵׁם־טוֹב ז"ל עַל**
 77 **פְּסוּקִים¹⁶: "לְעוֹלָם ה'**
 78 **דְּבָרָה נֶצַח בְּשָׁמַיִם"**, –
 79 הסביר הבעל-שם-טוב פסוק זה באריכות ובייאור והפיץ את
 80 הנקודה המובאת במדרש תהלים (כמובא לעיל) – "שער היחוד
 81 והאמונה" פרק א'. **שְׂצִרְוֵה אֹתוֹתֵי שְׁנַבְרָאוֹ בְּהֵן הַשְּׁמַיִם,**
 82 **שְׁהוּא מְאָמַר: "יְהִי רְקִיעַ כּוֹ" –** בתוך המים¹⁷, שממאמר זה
 83 נבראו השמים, הֵן – אותיותיו של מאמר זה, **נֶצְבּוֹת וְעוֹמְדוֹת**
 84 **מְלַבְּשׁוֹת בְּשָׁמַיִם לְעוֹלָם לְחַיּוּתָם וְלְקַיְמָם**. – וכפי שמוסבר

אגרת הקדש

(וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא)

51 (וזהו "כִּי ה' אָמַר לוֹ" – **בְּעַת הַהִיא מִמֶּשׁ** – כשדיבר
 52 אותם דיבורים, **קַלְלִי אֵת דּוֹד**, – בכך שבשעת מעשה
 53 החיה אותו ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, **"יְמִי אָמַר**
 54 **לוֹ וְגו'".** – מדוע עשית כן, על המלה "לו" מציינ הרבי
 55 ב"הערות ותיקונים בדרך
 56 אפשר" (שנדפס בסוף
 57 "תניא") **שֶׁלְכַאוּרָה מְלָה⁹**
 58 זו ("לו") מיותרת, שהרי
 59 בפסוק כאן¹⁴ כתוב: "ומי
 60 יאמר מדוע עשית כן",¹²
 61 בלי המלה "לו". – מה
 62 שהרבי אמר ש"לכאורה" המלה "לו" מיותרת, יש שרוצים
 63 לפרש, שזה מפני שיכול להיות שכוננת רבנו הזקן היא על
 64 פסוק אחר בקהלת¹⁵: "ובאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו
 65 מה תעשה", שמשמעותו "מי יכול לומר להקדוש-ברוך-הוא
 66 מה אתה עושה?"; אך כיוון שהרי דוחק לומר שבדברו אודות
 67 הפסוק המסתיים ב"ומי יאמר", יביא רבנו הזקן פסוק אחר

48 האלקי שבקע את הים התלבש ברוח מזרחית עזה, וַיִּבְקְעוּ
 49 הַיָּם¹⁸, – ונצבו כחומה, וְאֵלּוּ פָּסַק הַרוּחַ פָּרַעַע - הָיוּ הַיָּמִים
 50 חוֹזְרִים וְנִגְרִים פְּמוֹרְד פְּדָרְכָם וּמִכְעָם, וְלֹא קָמוּ כְּחוֹמָה,
 51 – ב"שער היחוד והאמונה" הוא מוסיף שזה "בלי ספק", כלומר,
 52 שאין שום מקום לחשוב
 53 שהמים היו נשורים
 54 ניצבים כחומה אחרי
 55 שהרוח היתה פוסקת
 56 לרגע, אלא הם היו
 57 בוודאי חוזרים לטבעם
 58 לזרם במורד, אַף שֶׁמִּבְעַע
 59 זֶה פְּמִים – להיות ניגרים
 60 במורד, הוּא גַם כֵּן נִבְרָא
 61 וּמְחַדֵּשׁ יֵשׁ מֵאִין, –
 62 שבמקום שלפני זה היה
 63 "איך", לא היה טבע כזה,
 64 נוצר "יש", נוצר טבע כזה.
 65 כלומר, בהתאם לפירושו
 66 של הרבי, טבע זה במים,
 67 שהם זורמים במורד ואינם
 68 ניצבים במקום כחומה,
 69 טבע זה עצמו הוא נברא "יש מאין" במים. כלומר, נוסף על
 70 שהמים עצמם נבראו "יש מאין" – נברא בתוך המים הטבע
 71 להיות זורמים ולא לעמוד במקום כחומה; הרי, כשבאה הרוח
 72 העזה והשפיעה במים להיות ניצבים כחומה, מה היה על הרוח
 73 לפעול במים? – לא היה על הרוח ליצור דבר חדש, "יש" מ"איך",
 74 אלא היה עליה לשנות "יש" אחד ל"יש" שני, לשנות את טבע
 75 המים מלהיות זורמים ומתנועעים, ל"יש" אחר של טבע, להיות
 76 ניצבים כחומה, ובכל זאת, כיוון שיש בכך משום חידוש במים
 77 להיות ניצבים כחומה – מן ההכרח שאותו כוח שפעל את
 78 החידוש, הרוח שעשתה את המים ניצבים, ייצר את החידוש כל
 79 רגע, ומשרק פוסק כוח זה – מתבטל החידוש, הרי זה מוכיח
 80 שגם בחידוש של "יש מיש" מן ההכרח שעל הכוח המחדש
 81 להיות ולפעול תמיד את החידוש. אלא, על כך שהטבע במים
 82 להיות ניגרים במורד, הוא נברא "יש מאין" – מביא רבנו הזקן
 83 ראייה להלן, שאין זה ענין עצמי במים, שנאמר שאם ישנו נברא
 84 (דבר שנברא), שזוהו מים, מן ההכרח שיזרום במילא במורד, כמו
 85 למשל שנאמר שמה שנברא "תופס מקום" הוא ענין עצמי
 86 שנברא, ואין זה צריך להיבראות במיוחד "יש מאין", אלא עם
 87 בריאת הנברא הוא במילא באופן שהוא "תופס מקום"; אך
 88 זרימת המים איננה כך – שכן, ישנם הרי נבראים שהטבע שלהם
 89 אינו כך, הטבע שלהם הוא אחר לגמרי, הם עומדים, כמו למשל
 90 חומת אבנים שעומדת – ואינה זקוקה לדבר מן החוץ שיחזיק
 91 אותה, ובלשון רבנו הזקן: שְׁהָרִי חוֹמַת אֲבָנִים נִצְבֶּת מְעַצְמָה
 92 בְּלִי רוּחַ, רַק שֶׁמִּבְעַע הַיָּם אֵינּוּ כֵּן. – ואם יש בטבע המים
 93 שלא להיות עומדים אלא להיות זורמים במורד, הרי טבע זה
 94 הוא דבר נברא "יש מאין" בתוך המים. מה, איפוא, היה על

1 בפרוטרוט ב"שער היחוד והאמונה" פרק א' ופרק ב' – שכן
 2 הדבר בכל הנבראים. וְלֹא כִּהֶפְלוּסוֹפִים שְׁכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה
 3 פְּרִטִית, – בהשגחתו הפרטית של הקדוש-ברוך-הוא על כל
 4 נברא ונוצר, והם סוברים שלמרות שהעולם נברא מהקדוש-
 5 ברוך-הוא ואינו קדמון,
 6 אך אין הקדוש-ברוך-הוא
 7 משגיח על הנבראים. שכן,
 8 וּמְדַמֵּין בְּדַמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב
 9 אֶת מַעֲשֵׂה ה', "עשה
 10 שְׁמִים וָאָרֶץ", לְמַעֲשֵׂה
 11 אֲנוֹשׁ וְתִתְּבּוֹלוּתָיו; –
 12 למעשים שאדם עושה
 13 מגולם (מחתיכת זהב או
 14 כסף וכדומה) כלי,
 15 ולתחבולותיו שמערבב
 16 חומרים שונים ועושה
 17 מהם כלי, כִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא
 18 לְצוּרָף כְּלִי – שׁוֹב אֵין
 19 תְּכַלֵּי צְרִיף לְיַד הַצּוּרָה,
 20 שְׁאֵף שְׁדִידוֹ – של הנפה,
 21 מְסַלְקוֹת הַיָּמִינוּ –
 22 מהכלי, הוּא – הכלי, קִיָּם מְעַצְמוֹ. – בלי עזרתו של הנפה; כך
 23 הדבר, חושבים הם, בבריאת שמים וארץ, שאחרי שהקדוש-
 24 ברוך-הוא ברא אותם, אין הם זקוקים יותר חס-ושלום להקדוש-
 25 ברוך-הוא, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית – שעל הקדוש-
 26 ברוך-הוא להשגיח תמיד על הנבראים, וְטַח מְרִאוֹת עֵינֵיהֶם,
 27 – עיניהם דבוקות מלראות, תִּתְּבּוֹלוּת הַגְּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֲנוֹשׁ
 28 וְתִתְּבּוֹלוּתָיו, שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאִין – מדבר שכבר קיים יוצר האדם
 29 "יש" שני, כמו למשל מחתיכת כסף, שהחומר שלו כבר ישנו,
 30 יוצר האדם כלי, הרי שאת הכסף הוא לא היה צריך לייצר, שכן
 31 זה כבר היה קיים, רַק שֶׁמִּשְׁנֵה הַצּוּרָה וְתִתְּבּוֹנָה, – מצורת
 32 חומר הכסף הוא מייצר דמותו וצורתו של הכלי; הרי, כיוון שלא
 33 יצר שום דבר חדש, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של
 34 הכלי שהוא יצר מהכסף, איננה חידוש נוסף בכסף, שכן לכסף
 35 יש מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי,
 36 שהרי הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי
 37 שהאדם לא חידש בכך שום דבר, לכן לאחר יצירתו, אין הכלי
 38 זקוק לידי האדם שיצר אותו, – אין הפילוסופים רואים את
 39 ההבדל בין מעשה אדם אלה, לְמַעֲשֵׂה שְׁמִים וָאָרֶץ, שֶׁהוּא
 40 יֵשׁ מֵאִין. – לפני בריאת שמים וארץ, לא היה קיים שום דבר,
 41 ועם בריאתם, נתהווה "יש", דבר שהוא חדש לגמרי שלא היה
 42 קיים לפני זה כלל, ואו, כשנברא דבר חדש (יסביר רבנו הזקן
 43 להלן) מן ההכרח שהכוח שברא את הדבר החדש, יהיה בו
 44 ויחדש אותו תמיד, שאילולא כך היה הדבר החדש מתבטל.
 45 על-כל-פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין", וְהוּא
 46 בְּלֹא גְדוֹל יוֹתֵר מְקַרְעֵת יָם-סוּף עַל דְּרָף-מִשָּׁל, אֲשֶׁר
 47 הוֹלִיף ה' – את הים, בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל תְּלִילָה – הכוח

34 - יָשׁוּב הַנִּבְרָא לְאֵין וְאִפְסָ מִמֶּשׁ, אֲלֵא צְרִיף לְהִיּוֹת כַּח
35 הַפּוֹעֵל - הכוח היוצר ופועל את הנברא, בנברא,
36 תְּמִיד, לְהִיּוֹתוֹ וּלְקִיּוֹמוֹ, וּבְחִינָה זוֹי¹ - של כוח הבורא
37 העומד תמיד בנברא להחיותו ולקיימו, הוא "דְּבַר ה'" ו"רוּחַ"

38 פִּי"ו" שְׂבַעֲשָׂרָה מֵאֲמֵרוֹת

39 שִׁבְחָן נִבְרָא הָעוֹלָם, -

40 "דבר ה'" שבעשרה

41 מאמרות הבורא את

42 הנברא, עומד תמיד

43 בנברא, שמעשרה

44 המאמרות באים צירופי

45 אותיות הדיבור

46 המרכיבות את "דבר ה'"

47 הבורא כל נברא, כפי

48 שהוא אומר ב"שער

49 היחוד והאמונה" בפרק

50 א, שגם הנבראים שאינם

51 נזכרים בעשרה המאמרות נמשך להם חיות מעשרה המאמרות

52 על-ידי צירופי האותיות השונים ועל-ידי חילופים ותמורות של

53 האותיות (שאות אחת מחליפה אות שניה וכו'), וְאִפְלִי אֲרָץ

54 הָלֶזוּ הַנְּשָׁמִית וּבְחִינָת דּוּמָם שִׁבְחָה - שפער²⁰ יש בו הרי גם

55 כוח הצומח להצמיח צמחים, וצמיחה היא הרי ענין שנראה בו

56 חיות לצמח מקטן לגדול, ואילו הדומם שבעפר, שלא נראה בו

57 שום ענין של חיות, אפילו לא חיות של צמיחה מקטן לגדול

58 חִיּוֹתָן וְקִיּוּמָן הוּא "דְּבַר ה'" מִי" מעשרה מֵאֲמֵרוֹת הַמְלֻבָּשׁ

59 כֶּהֱן וּמְקַיְמָן לְהִיּוֹת דּוּמָם וְ"יֵשׁ" מִ"אֵין", וְלֹא יַחְדָּו לְאֵין

60 וְאִפְסָ מִמֶּשׁ כְּשֶׁהָיוּ - לפני שנבראו מ"אין" ל"יש". וְהוּ

61 שִׁבְחָתָה הָאֲרָ"י וְ"לֵל", שֶׁגַם בְּדוּמָם, בְּאֲבָנִים וְעֵפֶר וּמִים, -

62 שלא נראה בהם לכאורה שום חיות, יֵשׁ בְּהֶם בְּחִינָת נִפְשׁ

63 וְחַיּוֹת רִוּחָנִיית. - והוא "דבר ה'" שברא אותו ומחיה ומקיים

64 אותו להיות דומם ולא לשוב להיות "אין" כפי שהאבן או העפר

65 או המים היו לפני שנתהוו. להלן מסביר רבנו הזקן, ש"דבר ה'"

66 המהווה כל הנבראים - הוא ה"שכינה":

1 הכוח האלקי שהתלבש ברוח, לפועלו? - הוא לא היה צריך

2 לפועל "יש מאין", ליצור דבר חדש לגמרי שלא היה לפני זה

3 בנבראים, היה עליו רק לשנות "יש" אחד ל"יש" אחר (מטבע

4 הזרימה לטבע היציבות כחומה), ובכל זאת זה פלא גדול,

5 "חידוש", שאנו מבינים

6 שעל הכוח המחדש -

7 הכוח שפעל חידוש זה -

8 לפועל תמיד בחידוש,

9 אחרת יתבטל החידוש

10 מיד, הרי כל-שכן וקל-

11 חומר, יסביר להלן רבנו

12 הזקן, שבחידוש של "יש"

13 מאין", כפי שהדבר

14 בבריאת כל הנבראים -

15 בודאי שמן ההכרח שעל

16 הכוח המחדש - הכוח

17 האלקי שברא את הדבר -

18 לפועל תמיד את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור מיד

19 בכתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה

20 שמדמים הפילוסופים מעשה שמים וארץ למעשה אדם שבכוהו

21 ליצור רק "יש מיש" - הרי גם ב"יש מיש" - באופן שצריך להיות

22 חידוש, שינוי מ"יש" אחד ל"יש" אחר (כמו מטבע המים לזרום

23 במורד לטבע של להיות עומדים כחומה) מן ההכרח שעל הכוח

24 המחדש לפועל תמיד, הרי זה מחייב, שהכוח האלקי שברא את

25 הנברא, מן ההכרח שיהיה תמיד בנברא. הרי שנוסף על השקר

26 שבהשוואתם מעשה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו,

27 הם טועים גם בכך שהם חושבים שאין זה מן ההכרח שהכוח

28 המחדש יעמוד תמיד בדבר המחדש, ואם כאן, שהחידוש הוא

29 רק בשינוי "יש" אחד ל"יש" שני - מן ההכרח שהכוח המחדש

30 יעמוד ויפעל תמיד בדבר המחדש - וְכַל-שֶׁבֶן וְכַל-וְחֶמֶר

31 בְּבְרִיאת יֵשׁ מֵאֵין, שְׁהִיא לְמַעַלָּה מֵהַטָּבַע, וְהַפְּלֵא וְפְלֵא

32 יוֹתֵר מִקְרִיעַת יֵס־סוּף, הִרִי עַל-אֲחַת-כְּפֵמֶה וְכְפֵמֶה

33 שֶׁבְּהֶסְתַּלְקוֹת חֶסֶד וְשִׁלּוּם כַּח הַבּוֹרֵא יֵשׁ מֵאֵין מִן הַנִּבְרָא

יום שלישי כ"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלט, והנה נודע ל"ח... עד עמ' 278, מתחת לארץ.

67 וְהִנֵּה, נֹדַע לְיִוְדְעֵי חֵן, - ליודעי חכמה נסתר (תורת) - היא נקראת "אֵמָא תְּתָאָה" - ה"אמא התחתונה",

68 (הקבלה), כִּי "דְּבַר ה'" -

אגרת הקדש

69 המהווה ומחיה את

70 הנבראים, בחינת זו¹¹

71 באלקות נִקְרָא בְּשֵׁם¹² נודע ל"ח כי דבר ה' נק' בשם שכינה בלשון רז"ל

72 "שְׂכִינָה" בְּלִשׁוֹן רִז"ל, -¹³ ואימא תתאה וממרוניתא בלשון הזהר ובפרט בר"פ

73 ב"ש"ט ומדרשים וכדומה, וְ

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש "ארץ" דכאן

- עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד ל(דברך ה' נצב ב)שמים שקדמו, ול"עולמות עלינים ותחתונים" (שהייתה"א פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומי "בדומם כאבנים ועפר כו'". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם

32 אל הקדוש־ברוך־הוא, כַּמְאִיר ר"ל²⁵: שְׂכִינָה מְדַבֶּרֶת
 33 מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. — כלומר, ביטולו של משה היה גדול
 34 כל כך, שנבואתו אינה נחשבת כאילו הוא המדבר מה
 35 שהקדוש־ברוך־הוא מצווה עליו לדבר, אלא שמלכתחילה
 36 מדבר הקדוש־ברוך־הוא
 37 עצמו באמצעות גרונו של
 38 משה, וְכֵן כָּל הַנְּבִיאִים
 39 וּבְעֲלֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, הֵיחָד
 40 קוֹל וְדַבָּר הָעֲלִיּוֹן
 41 מִתְלַבֵּשׁ בְּקוֹלָם וְדַבָּרָם
 42 מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב
 43 הָאֲר"י וְל'. ו"מַלְכוּת
 44 דְּבִרְיָאָה", הוּא "דְּבִר
 45 ה'" הַמְּחִיָּה וּמְחִיָּה
 46 הַנְּשָׁמוֹת וְהַמְּלָאכִים
 47 שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שְׁאִין
 48 מְעַלְתָּם — ומדריגתם,
 49 כְּמַעֲלָת — ומדריגת
 50 הָאֲצִילוֹת וְכוּ'. —
 51 ש"מַלְכוּת" של עולם
 52 ה"יצירה" היא ה"דבר ה"
 53 המהוה ומחיה את
 54 הנוצרים של עולם
 55 ה"יצירה", ו"מַלְכוּת
 56 דְּעִשְׂיָה", — בחינת ה"מַלְכוּת" של עולם ה"עשייה", הוּא "דְּבִר
 57 ה'" הַמְּחִיָּה וּמְחִיָּה אֶת עוֹלָם הַיְהוּה כְּכִלּוֹ, עַד יְסוֹד הָעֵפֶר,
 58 וְ — כֵּן הַמִּים אֲשֶׁר מִתְחַת לָאָרֶץ²⁶ — בהתאם לאמור,
 59 שהתהוות כל הנבראים אשר על פני האדמה היא מבחינת
 60 ה"שכינה", מההתגלות של הקדוש־ברוך־הוא, דרושה הסברה
 61 נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים בעולם שהם מ"קליפות"
 62 שכ"נגזד" האור האלקי — ורבנו הזקן מסביר:

1 הוא מדבר, מבט מלך, "מטרוניתא", לְפִי ש' — דבר ה", שׁוֹכֵן
 2 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּנִבְרָאִים לְהַחְיֹתָם, — ולכן הוא נקרא "שכינה",
 3 מלשון "שוכן", ו"אימא תתאה" ו"מטרוניתא", המתייחסים
 4 לבחינה שהיא "אמא" ו"מלכה" המחיה את ילדיה ואת החוסים
 5 בקרבה, וּבְלִשׁוֹן
 6 הַמְּקַבְּלִים נִקְרָא בְּשֵׁם
 7 "מַלְכוּת", עַל שֵׁם "דְּבִר
 8 מֶלֶךְ שְׁלִטוֹן"²⁷, כִּי
 9 הַמֶּלֶךְ מְנַהֵג מַלְכוּתוֹ
 10 בְּדַבְרוֹ, וְעוֹד מְעַמֵּם
 11 אַחֲרָיִם יְדוּעִים לְיִדְעֵי
 12 חָן. — חכמה נסתרה
 13 (תורת הקבלה). וּמוֹדַעַת
 14 זֹאת, — וידוע הדבר, כִּי —
 15 בבחינת "מַלְכוּת", דבר ה",
 16 ישנן דרגות רבות. שכן,
 17 יֵשׁ בְּחִינַת וּמְדַרְגֵּת
 18 "מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת", —
 19 ספירת ה"מַלְכוּת" של
 20 עולם ה"אצילות", וּבְחִינַת
 21 "מַלְכוּת דְּבִרְיָאָה" —
 22 ספירת ה"מַלְכוּת" של
 23 עולם ה"בריאה", וְכוּ'. —
 24 הרי שבבחינת "דבר ה"
 25 ישנן דרגות רבות, וּפְרִוּשׁ "מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת", הוּא "דְּבִר ה"
 26 הַמְּחִיָּה וּמְחִיָּה נְשָׁמוֹת הַגְּדוּלוֹת שֶׁהֵן מְבַחֲנִית אֲצִילוֹת,
 27 כְּמוֹ נְשָׁמַת אֲדָם הָרִאשׁוֹן, שְׁנֵאמַר כו'²⁸: "וַיִּפַּח בְּאַפִּי כו'",
 28 — נשמת חיים" — כלומר שהקדוש־ברוך־הוא נפח נשמה זו
 29 בבחינת "אצילות", וְכֵמוֹ נְשָׁמוֹת הָאֲבוֹת וְהַנְּבִיאִים וְכִיּוֹצֵא
 30 בָהֶן — ורבנו הזקן מפרש במה מתבטא מעלתם של הנביאים —
 31 (שְׁהָיוּ מְרַבְּבָה לְה' מְמִשׁ²⁹, וְכַמְלִים מְמִשׁ בְּמַצִּיאוֹת אֱלֹהֵי,

יום רביעי כ"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 278, (אלא שבארצות... עד עמ' קמ, עמהם):

63 (אֵלָא שְׁבִאֲרָצוֹת הָאֲמוֹת — בחוץ לארץ, תחיות — מדבר מפרש שוב אך אינו מתלבש בָּהֶם מִמֶּשׁ, אֵלָא נִמְשָׁךְ לָהֶם
 64 ה" המחיה שם את
 65 העולם, הוּא עַל יְדֵי
 66 הַתְּלַבְּשׁוֹת שְׂרִים¹⁷ (אלא שבארצות העו"ג החיות הוא על ידי התלבשות
 67 תחיונים הממנים על שרים החיצוני הממוני' על ע' אומות דהיינו שיורד
 68 ע' אמות. דחינו, שְׂיֹרֵד¹⁹ ניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם מלכות דעשיה ומאיר
 69 ניצוץ מ"דבר ה"²⁰, על השרים של מעלה בבחי' מקיף מלמעלה אך אינו
 70 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכוּת"²¹ מתלבש בהם ממש אלא נמשך להם חיות מהארה
 71 דְּעִשְׂיָה", — שמ"דבר ה"²² זו שמאיר עליהם מלמעלה בבחי' מקיף ומהשרים
 72 עצמו בא ניצוץ בלבד,²³ נשפע חיות לעו"ג ולבהמות חיות ועופות שבארצותיהם
 73 וּמְאִיר עַל הַשְּׂרִים —
 74 המלאכים, שֶׁל מְעַלָּה בְּבַחֲנֵית מְקִיף מְלַמְעֵלָה, — והוא

שער נ'. 22. קהלת ח, ד. 23. בראשית ב, ז. 24. ב"ר רפמ"ו. ובכ"מ. 25. ראה זח"ג רלד, א. ועוד. 26. לשון הכתוב - יתרו כ, ד.

38 אַחְרָא, – הקליפות, ו"אז אהפך אל עמים כו' לקרא כלם
39 בְּשֵׁם ה'".²⁹ – רבנו הזקן חוזר כאן למה שהסביר שהניצוץ
40 האלקי המחיה את השרים העליונים, ודרכם את העובדים
41 עבודה־זרה, הוא בגלות, ואומר: ׀-החיותם של עובדי עבודה־

42 זרה על־ידי החיות
43 האלקית, נקרא גם בן
44 בְּשֵׁם "גלות השכינה",
45 מאחר שחיות זה אשר
46 בבחינת "גלות" בתוכם,
47 – כפי שהוסבר לעיל,
48 הוא מהארה הנמשכת
49 להם מהניצוץ מ"דבר
50 ה" הנקרא בְּשֵׁם
51 "שכינה" – כאמור לעיל
52 ש"דבר ה" נקרא "שכינה"
53 בלשון רבותינו ז"ל. ברם,
54 מתעוררת השאלה: אם
55 כך, הרי שענין הגלות היה
56 תמיד, מאז בריאת העולם
57 עם כל הדברים הטמאים
58 שבו? – מסביר רבנו הזקן
59 בחצאי עיגול: (וגלות זה
60 – הנגרמת בגין חיותן של
61 הקליפות על־ידי ניצוץ
62 מ"דבר ה", נמשך מחטא
63 עיזת־העצת ואילך, –
64 כידוע, שעל־ידי חטא עיז

65 הדעת נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך
66 – והוא בחינת אחרים לבד דקנשה. – כלומר, הניצוץ
67 הנמשך אז לשרים הוא מבחינת "אחרים" בלבד, מהצד
68 התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אך בשגלו ישראל
69 לבין האמות, ואחיות ישראל ושרשם הוא בבחינת פנים
70 העליונים – הפנימיות של הקדוש־ברוך־הוא, הנה זו היא
71 גלות שלמה, – שכן, גם הפנימיות של אלקות נמשכה בשרים
72 של האומות; כמוסבר בפרוטרוט לעיל ב"אגרת התשובה" פרק
73 ו', עיין שם, ועל זה אמרו רז"ל³⁰: "גלו לאדם – שכינה
74 עמהם"):

1 הגשמית, ולשמים הגשמיים שהם הגלגלים²⁷ (אלא – קיים
2 הבדל בין הנבראים עצמם, ששמים וארץ ובהמות וחיות
3 ועופות מהורים – נשפעים – מקבלים שפעם וחיותם מקליפת
4 נה, ובעלי החיים הטמאים ונפשות האמות – מקבלים
5 חיותם משאר קליפות).

6 – כמוסבר באריכות בחלק
7 א' של ספר ה"תניא" פרק 1
8 ו', ההבדל בין "קליפת 2
9 נוגה" המעורבת טוב ורע, 3
10 לבין שאר "ג' קליפות 4
11 הטמאות" שכולן רע. 5
12 והנה, שמים וארץ וכל 6
13 אשר בהם פאריצות 7
14 האמות – כלם בלא 8
15 ממש חשיבי – נחשבים 9
16 ככלום, לגבי השרים – 10
17 המלאכים, שהם חיותם 11
18 וקיומם. והשרים בלא 12
19 ממש חשיבי – נחשבים 13
20 ככלום ממש, לגבי 14
21 החיות הנמשך להם 15
22 מהניצוץ מ"דבר ה" 16
23 המאיר עליהם 17
24 מלמעלה. – באופן של 18
25 "מקיף", ואף־על־פי־כן, 19
26 החיות הנמשך לתוכם 20
27 – במלאכים ובשרים

28 העליונים, מהארה זו הוא בבחינת גלות בתוכם, שלבן
29 נקראים – השרים של הגימ, בְּשֵׁם "אלקים אחרים", וקרו
30 ליה: "אלהא דאלהיא"²⁸, – והם קוראים להקדוש־ברוך־הוא
31 האלוקה של האלקיות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם,
32 כ"אלקים"), שגם הם, הן בבחינת אלקות. – בהרגשתם
33 ובישותם. ולכן – כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר
34 ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים,
35 במילא הם אכן מקבלים חיותם מהם, ולכן הגימ הנשפעים
36 מהם – מהשרים העליונים, הם עובדי עבודה זרה ממש, עד
37 עת קץ, – של הגאולה העתידה, שיבלע המות והפמרא

יום חמישי כ"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמ, והנה אף כי... עד עמ' קמ, האר"י ז"ל:

80 הוא יחיד ומיוחד – אף
81 על־פי־כן, ההארה
82 והמשכת החיות
83 הנמשכת מ"רוח פיו"
84 ותברך מתחלקת לד'

אגרת הקדש

85 והנה אף כי ה' אחד ושמו אחד דהיינו דבורו ורוח
86 פיו המכונה בזה"ק בשם שמו הוא יחיד
87 ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח
88 ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח
89 ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח
90 ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח

75 והנה, אף כי "ה' אהד
76 ושמו אהד"³¹, דהיינו –
77 ששמו הוא דבורו ו"רוח
78 פיו" המכנה בזה"ק
79 הקדוש³² בְּשֵׁם "שמו"

27. ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ג. 28. מנחות קי, א. ובחדא"ג מהרש"א שם. 29. צפני' ג, ט. 30. מגילה כט, ב. מכילתא בא יב, מא. ובכ"מ. 31. זכרי' יד, ט. 32. ראה תקו"ז תכ"ב (סו, ב).

18	מדרגות שונות, שהן ד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה והשכינה, שהיא "דבר ה'" ו"רוח פיו". וגם בבחינת ההארה	1
19	והמשכת החיות, –	2
20	הנמשכת מ"דבר ה'", הנה	3
21	ההארה שבאצילות	4
22	בוקעת המסך	5
23	ומתלבשת בבריאה, וכן	6
24	מבריאה ליצירה	7
25	ומיצירה לעשיה, ולכן	8
26	אור אין-סוף ברוך-הוא	9
27	שבאצילות הוא גם בן	10
28	פעשיה – ויתירה מזו	11
29	ובעולם הזה התמרי,	12
30	על-ידי התלבשותו –	13
31	של "אור אין סוף",	14
32	במלכות דבריאה	15
33	יצירה-עשיה, במבואר	16
34	הכל בכתבי האר"י ז"ל ³³ :	17

אגרת הקדש

פיו יתברך מתחלקת לד' מדרגות שונות שהן ד' עולמות אבי"ע והשינוי הוא מחמת צמצומים ומסכים (רבים) לצמצם האור והחיות ולהסתירו שלא יהא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצי' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה ולכן אור א"ס כ"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל:

יום שישי ל' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמ, והנה נפש... עד עמ' 280, בלא דבור:

54	שחכמה דאצילות נקראת "אבא", ו"בינה" נקראת "אימא",	35	והנה, נפש האדם, – היהודי, ידוע לכל שהיא פלולה מי'
55	וספירת ה"דעת" נכללת בשתיקה, כפי המוסבר בחסידות,	36	מעשר ספירות: חכמה-בינה-דעת וכו'. – כמבואר ב"תניא"
56	ומדות אהבה ויראה וכו' שבנפשו – של יהודי – הן	37	חלק א' פרק ג', ואף שכלן – כל עשרה הכוחות שכנגד עשר
57	דיוגמא למדות שבי' שבעשר ספירות, – דאצילות,	38	הספירות, באים מ"רוח פיו" ותבדד, בדתביב: – כמו שכתוב:
58	הנקראות בשם "זעיר	39	"ויפח באפיו כו", –
59	אנפין"; וכת הדבור	40	נשמת חיים", הלשון "ויפח"
60	שבנפשו דיוגמא לדבור	41	מורה שהנשמה באה
61	העליון הנקרא בשם	42	מהרוח והחיות הפנימיים
62	"מלכות" ו"שכינה", –	43	שנופחים מבפנים, כמוסבר
63	כפי שהוסבר לעיל. ולכן	44	בפורטרוט ב"תניא" חלק א'
64	– כיוון שדיבורו של יהודי	45	פרק ב' וחלק ג' פרק ה',
65	הוא דוגמא לדיבור	46	מכל-מקום – יש קשר בין
66	שלמעלה, לשכינה,	47	כל אחד מעשרה הכוחות
67	בשמדבר דברי תורה –	48	לבין כל אחת מעשר
68	מעורר דבור העליון	49	הספירות שלמעלה, הדרך
69	ליחד השכינה, ומשום	50	פרט – חכמה-בינה-דעת
70	הכי קומא-לן ³⁴ – ולכן	51	שבנפשו הן דיוגמא
71	אנו פוסקים, בקריאת שמע וברבת המזון ודברי תורה –	52	לחכמה-בינה-דעת שבי'
72	לא יצא בהרהור בלא דבור:	53	המכנות בשם "אבא" ו"אימא"; – כמו שכתוב בוזהר

יום שבת קודש א' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 280, והנה זלעו"ו... עד עמ' 280, עד רום המעלות:

- 1 והנה, – כשם שבקדושה ישנן עשר הספירות ועשרה כוחות
2 הנפש האלקית, כך גם "וְהָ לְעַמַּת זֶה, – עשה האלקים",
3 שכנגד כל ענין בקדושה ישנה דוגמה בצד הנגדי, ב"סטרא
4 אחרא", יש עֲשֶׂרָה כְּתָרֵי דְמִסְאֲבוּתָא³⁵, – עשרה כתרין מן
5 הטומאה, כשם שישנן
6 עשר ספירות בקדושה,
7 ומהן נמשכות נפשות 1
8 האמות, גם בן גלולות 2
9 מעשר בחינות אלו 3
10 ממש. ומודעת זאת 4
11 בארץ, – וידוע הדבר על 5
12 פני תבל, מה שכתוב 6
13 בספר הגלגולים³⁶ על 7
14 פסוק³⁷: "אֲשֶׁר שָׁלַט 8
15 הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לוֹ", 9
16 שהוא סוד גלות 10
17 השכינה בתוך הקליפות, 11
18 להחיותם ולהשליטם 12
19 בזמן הגלות, – זה 13
20 משמעות "אשר שלט 14
21 האדם באדם", שאדם 15
22 בליעל שמהקליפה שלט 16
23 באדם שמהקדושה, אבל 17
24 הוא "לְרַע לוֹ" וכו'. – 18
25 כפי המוסבר ב"ספר
26 הגלגולים" שם, שזה כדי לברר ניצוצי הקדושה מהקליפה. ולכן
27 האמות היו שולטין על ישראל, להיות נפשות האמות –
- 28 באות מהקליפות אשר השכינה מתלבשת בבחינת גלות
29 בתוכם. – כדי שהן תהיינה השולטות. ורבנו הוקן מסכם: והנה,
30 אף שזה – אופן התלבשות השכינה בגלות בתוך הקליפות,
31 צריך באור רחב איך ומה, מכל מקום האמת בן הוא.
32 אלא שאף על-פי-כן,
33 אין הקליפות והאמות
34 יונקים ומקבלים חיות
35 אלא מהארה הנמשכת
36 להם מבחינת אחרים
37 דקדושה, כמאן דשדי
38 בטר בתפיה, – כמי
39 שמשליך אל מאחורי
40 כתפו (כפי המוסבר
41 ב"תניא" חלק א' פרק
42 כ"ב), ואף גם זאת – דבר
43 זה עצמו בא על-ידי
44 צמצומים ומסכים רבים
45 ועצומים, עד שנתלבשה
46 הארה זו בחמירות עולם
47 הזה, ומשפעת לאמות
48 עשר וכבוד וכל
49 תענוגים נשמיים. מה-
50 שאין-כן ישראל, יונקים
51 – חיותם, מבחינת פנים
52 העליונים, – מהפנימיות
53 של הקדוש-ברוך-הוא, כמו שכתוב³⁸: "יֵאָר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ",
54 כל אחר ואחר לפי שרש נשמתו עד רום המעלות:

35. זח"ג מא, ב. ובכ"מ. 36. פרק ב. 37. קהלת ח, ט. 38. נשא ו, כה.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' א

- 12 היה בעולמו.
13 **גמרא**
14 רב נחמן מביא שתי גירסאות בדברי המשנה ומפרש אותן: אמר רב
15 נחמן, יש גורסים במשנתנו 'הראשונה יוצאה משום אשת אחיו
16 שלא היה בעולמו והשניה משום צרתה', ויש גורסים 'השניה
17 יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו והראשונה משום
18 צרתה'. מאן דתני – מי שקורא 'ראשונה' לשרה שנפלה לפני לוי
19 שתי פעמים, לא משתבש – אינו טועה. וגם מאן דתני 'שנייה' לשרה,
20 ולרבקה הוא קורא 'ראשונה' גם הוא לא משתבש. כי שתי
21 הגירסאות עולות בקנה אחד. מבארת הגמרא: מאן דתני
- 1 לצרתה של שרה האסורה עליו משום ערוה. אבל אם לא בא
2 עליה, אלא עשה בה מאמר בלבד וכלומר, קידשה בקידושי כסף
3 או שטרן ואחר כך מת שמעון וציור בו, רבקה אשתו השנייה חולצת
4 ללוי ולא מתייבמת לו. לפי שאין המאמר קונה ביבמה אלא
5 מדרבנן, ואין שרה נחשבת לגמרי כאשתו של שמעון אלא
6 במקצת. לפיכך אף על פי ששרה פטורה מחליצה ויבום משום
7 שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, מכל מקום רבקה חייבת
8 בחליצה מלוי, משום שמדאורייתא אינה צרת ערוה. שהרי
9 קידושי מאמר שקידש שמעון את שרה אינם דאורייתא. אבל
10 אינה מתייבמת, לפי שנעשית צרת ערוה מדרבנן על ידי המאמר
11 שעשה בשרה, ונאסרה עליו מדרבנן בצרת ערוה אשת אחיו שלא

יום ראשון	כח תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד. תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.		
עֲשֶׂרָה נְגוּנִים – מִהֵם תְּנוּעוֹת בְּלִבְד – מִיְחָסִים לְרַבְּנוּ הַזֶּקֶן שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ חֲבֵרָם. הַמִּיְחָסִים לְרַבְּנוּ הָאֲמִצְעִי, הֵינּוּ שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בְּזִמְנֵנוּ וְהָיוּ מְנַגְּנִים אוֹתָם לְפָנָיו, אָבֵל לֹא שֶׁהוּא מְחַבְּרָם. וְהֵיטֵה אֶצְלוֹ קְבוּצַת אַבְרָכִים מְנַגְּנִים – וַיְדוּעָה בְּשֵׁם "דַּעַם מִיטְעָלְעֵן רַבִּי'ס קֶאפֶּלְעֵ" [= "מִקְהֵלְתוֹ שֶׁל הַרְבֵּי הָאֲמִצְעִי"] – וְנִחְלָקָה לְשֵׁתֵי פְּלָגוֹת: בְּעֵלֵי שִׁיר – בְּפָה, וּבְעֵלֵי זְמֵרָה – בְּכָלִים שׁוֹנִים.		

יום שני	כו תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י. תהלים: קיט, מה...לא שכחתי. תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.		
הַעֲנִין עַל פְּסוּק "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", מֵבִיא רַבְּנוּ הַזֶּקֶן (שֶׁעַר הַיְחוד וְהָאֲמוּנָה פָּרָק א, אַגְרַת הַקִּדְשׁ כ"ה) בְּשֵׁם הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב, הַגֵּם שֵׁשׁ עֲנִין זֶה בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם בְּ"לְקוּטֵי תוֹרָה" בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר", וְכִנּוּנָה מִיְחַדְת בְּזֶה, כִּי בַיּוֹם שֶׁנִּי הֵיטֵה הַמֶּאֱמָר "יְהִי רַקִּיעַ" – שֶׁהוּא הַנִּצָּב בְּשָׁמַיִם – וְזֶה יְהִי לְזִכְרוֹן עוֹלָם, כִּי בַיּוֹם שֶׁנִּי ח"י אֶלּוּל נוֹלַד הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב.		

יום שלישי	כז תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י. תהלים: קכ"ג קכ"ד. תניא: והנה נודע . . . 278 לארץ.		
הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מְקִיפּוֹת אֶת חַיֵּי הָאָדָם מִיּוֹם גִּיחוּ מִבְּטָן אִמּוֹ עַד יְצֵת פְּקֻדָּתוֹ, וּמַעֲמִידוֹת אוֹתוֹ בְּקֶרֶן אוֹרָה בְּשִׁכְלֵ בְּרִיא וּבְקִנְיָן מִדּוֹת נַעֲלוֹת וְהִנְהִיגוֹת יִשְׂרָאֵל לֹא רַק בֵּין אָדָם לְמִקּוֹם אֶלָּא גַם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, כִּי הַמִּתְנַהֵג עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהוֹרָאוֹת חַז"ל הוּא חַי חַיִּים מְאֻשְׁרִים בְּגִשְׁם וּבְרוּחַ.		

יום רביעי	כח תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם).		
"אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ גו' וְנִתְתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם" .. לְמוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הֵם טְבַעַת הַקְּדוּשִׁין שֶׁבֵּהֶם קִדְשׁ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְהִתְחַיֵּב לְזוֹן אוֹתָם וּלְפָרְנָסָם.		

יום
חמישי

יום חמישי

כט תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קמ"קמד.

תניא: והנה . . . האר"י ז"ל.

מְבָרְכִים בְּרַבַּת הַקִּשָּׁת, וְלֹא כִישׁ מִפְּקָפְקִים בְּזוֹה.

איינער פון די מעזיבוזשער בעלי בתים האָט געהאַט א מחלוקת מיט נאָך א בעל הבית, און זייענדיג אַמאָל בא דעם בעש"ט אין שוהל האָט ער געשריען, אַז ער וואָלט זיין בר פלוגתא קורע כדג זיין.

דער בעש"ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זיך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש"ט האָט ארויפגעלייגט זיין הייליגע הענט אויף די אקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זיינען געשטאַנען לעבען אים, פלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זיי האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כדג זיין בר פלוגתא.

דאָס באַווייזט קלאָהר, אז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.

אַחַד מֵהַבְּעָלֵי בָתִּים שֶׁל הָעִיר מְעִזְבוּז' הִיָּתָה לוֹ מְרִיבָה עִם עוֹד 'בְּעַל בֵּית', וּבְהִיּוֹתוֹ פָּעַם אֶצֶל הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הוּא צָעַק, שֶׁהִיא "קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג".

הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב צָוָה אֶת תַּלְמִידוֹ לְשַׁלֵּב יָדָיו כָּל אֶחָד עִם חֲבִירוֹ, וּלְהַתְּצִיב לְיָדוֹ בְּעֵינָיו עֲצוּמוֹת. הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הִנִּיחַ יָדָיו הַקְּדוּשׁוֹת עַל כַּתְּפֵי שְׁנֵי הַתַּלְמִידִים שֶׁעָמְדוּ בְּסֻמוֹף אֵלָיו. לְפִתְעַ הִחְלוּ הַתַּלְמִידִים לְצֻעֵק מִתּוֹךְ אֵימָה גְדוֹלָה: הֵם רָאוּ כִּי צִד 'בְּעַל-הַבֵּית' קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג!
זֶה מוֹכִיחַ בְּבִרוּר, שֶׁמִּכָּל כַּח יִשְׁנוּ פֶּעַל דְּבַר: אִם בְּלִבוֹשׁ חֲמָרִי, אוֹ רוּחָנִי שְׁאִפְשֵׁר לְתַפְסוֹ רַק בַּחוּשִׁים וְעֵלִים וְעֲדִינִים יוֹתֵר.

יום
שישי

יום שישי

א תשרי, א דר"ח

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, ששי עם פירש"י.

תהלים: קמ"הקנ.

תניא: והנה נפש . . . 280 בלא דבור.

הַלֵּל: כּוּפְלִין "הוֹדוּ לַה'" אַחַר כָּל אֶחָד מֵהֵג' פְּסוּקִים "יֹאמֵר נָא", וְגַם כְּשֶׁמִּתְפַּלְלִים בְּיַחֲד. -
"וְאַבְרָהָם זָקֵן גו' וְבָדִיָּה יִשְׁמְרֵנִי כו'" - ג' פְּעָמִים.

שבת
קודש

שבת

א חשוון, שר"ח

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה זלעז' . . . המעלות.

בְּמִנְחָה - וְכוּן בְּשְׁנֵי וַחֲמִישֵׁי דְשַׁבּוּעַ תֵּבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה - קוֹרִין לְיִשְׂרָאֵל מִפְּסוּק וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם גו'.
כְּבוֹד קְדֻשַׁת אֲדֹנָי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר לְאֶחָד עַל יַחֲדוֹת: מֵאָז שְׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עֲלִי-הַשְּׁלוֹם "לֵךְ-לְךָ מֵאַרְצְךָ גו'" וּכְתִיב "וַיִּסַּע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה", הַתְּחִל סוּד הַבְּרוּרִים. וְעַל פִּי גִזְרַת הַהִשְׁגָּחָה הַעֲלִינָה הָאָדָם הוֹלֵךְ לְמִסְעָיו בְּמָקוֹם אֲשֶׁר הִנְיָצוֹת הַצְּרִיכִים לְהַתְּפַרֵּר עַל-יָדוֹ מִחֻכָּים לְגֵאֲלָתָם.

הַצְּדִיקִים שֶׁהֵם בְּעָלֵי רְאִיָּה, רוֹאִים הֵם בְּאֵיזָה מְקוֹם הַבְּרוּרִים שֶׁלָּהֶם מְחַפִּים לָהֶם וְהוֹלְכִים שְׁמָה בְּעֲצָמָם. וְעַמָּא דְבַר [=וְהֵאָנְשִׁים חוּץ מֵהֶם], הִנֵּה עֵילַת כָּל הָעֲלוֹת וְסִבַּת כָּל הַסְּבוּת מְסַבֵּב כְּמָה עֲלוֹת וְסִבּוֹת שְׂיָבֹאוּ לְמָקוֹם הַהוּא, אֲשֶׁר שָׁם הִטְלָה עֲלֵיהֶם הָעֲבוּדָה בְּעִבּוּדַת הַבְּרוּרִים.

טובת הנאה אישית במהלך שותפות יום ראשון כ"ה תשרי ה'תשע"ה

מאחר וכל אחד חייב להתעסק בשותפות עבור כולם ולא לעצמו בלבד, ממילא נחשבת הבקשה כאילו היא בשליחות כולם וכולם שותפים ברווח.

אך לכאורה קשה על כך:

מבואר בהמשך ההלכה שאם עמדו ליסטים לגזול את השותפים והציל אחד מהם, אם אמר בפירוש 'לעצמי אני מציל', רווח ההצלה הוא לעצמו בלבד. ומדוע כאן יכול לפעול רק לטובת עצמו ואינו חייב לפעול לטובת כולם? ויש לומר:

כאשר שם נפשו בכפו וסיכן את עצמו כדי להציל, הרי זו פעולה שאינה בכלל הפעולות הנדרשות ממנו לעשות לצורך השותפות, ולכן זכותו לעשות זאת רק לצורך עצמו. אך פעולה רגילה, כגון בקשת הנחה וכדומה, אינו רשאי לעשות לצורך עצמו בלבד אלא חייב לעשות בשליחות כולם, וממילא הרווח של מחילת המכס עקב בקשת מחילה מצד אחד השותפים שייך לכולם (תרומת הדשן סי' שמא).

הלכות שלוחין ושותפין פרק ה', הלכה ז': שְׁתָּפִין שִׁמְחָלוּ לָהֶם מוֹכְסִין – מִחְלוּ לְאֶמְצֵעַ. וְאִם אָמְרוּ: מִשּׁוּם פְּלוֹנֵי מִחְלָנוּ – מִה שִׁמְחָלוּ מִחְלוּ לוֹ.

נחלקו הראשונים בהלכה זו:

יש מפרשים שההבדל בין שני הדינים הוא מצד אמירת המוכסים: במקרה הראשון מחלו בסתם ולא פירשו שהמחילה היא לאחד השותפים, ולכן המחילה היא לכולם, ואילו בדין השני פירשו שמחלו רק מחמת אחד השותפים ולכן "מחלו לו" והרווח שייך לו בלבד.

אך יש מפרשים שההבדל הוא האם המחילה באה עקב בקשה של אחד השותפים או ביוזמת המוכס עצמו: בדין הראשון, המחילה היתה בעקבות בקשה של אחד השותפים, ואז הרווח מתחלק בין כולם, ואילו בדין השני המוכסים מחלו מעצמם לטובת אחד השותפים ולכן הרווח שייך רק לו (ראה רא"ש ב"ק פ"י סכ"ה. מרדכי ב"ק סי' קצו).

ובביאור שיטה זו, כתב ה'נתיבות המשפט' (סי' קצח סק"א) שכאשר הרווח נוצר כתוצאה מבקשת אחד השותפים, הרי

מתי משביעים מספק? יום שני כ"ו תשרי ה'תשע"ה

'שבועת היסת' לכופר הכול, הרי אם המלוה טוען שלא נפרע חייבים השלוחים להישבע שנתנו לו את הכסף, אבל קודם התקנה נאמנים בלי שבועה. ואם כן, מדוע כתב הרמב"ם שהשליח חייב להישבע על תביעת ספק? ומבאר ה'תומים':

דברי הרמב"ם שמשביעים מספק שליח שנשלח למכור או לקנות, אמורים בשליח המורשה לבצע את העסקה ללא הגבלת מחיר, כי באופן כזה הוא מורה היתר לעצמו לקחת מכסף הבעלים, באמרו לעצמו: הרי יכולתי למכור בזול או לקנות ביוקר, ובזכותי העסקה טובה יותר ומגיע לי שכר, ולכן תיקנו חכמים להשביעו מספק. אך השולח כסף ביד שליח להחזיר חוב וכדומה, אין סיבה שיורה היתר לעצמו שהרי לא הוסיף כל רווח לבעלים, ובזה גם לדעת הרמב"ם אינו חייב שבועה מספק, אלא שמאחר יותר תיקנו חכמים 'שבועת היסת', כאשר המשלח טוען כנגד השליח בטענת ברי.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ט', הלכה ה': הַמְשַׁלַּח בְּיַד חֵבְרוֹ חֶפְצוֹ לְמַכְרוֹ, או שִׁשְׁלַח מְעוֹת בְּיַדוֹ לְקִנּוּת לוֹ סְחוּרָה... הוֹאִיל וְנִשְׂא וְנָתַן בְּמִמּוֹן חֵבְרוֹ – הָרִי זֶה בְּכֵן בֵּית, וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסְפֵּק, שְׁלֹא יִגַּל לוֹ בְּלוֹם.

לדעת הרמב"ם כל שליח שנשלח לבצע עסקה, יכול משלחו להשביעו מספק שלא גזל לו כלום, אבל לדעת הרשב"א (תשובות ח"א סי' תתק) אפשר להשביע מספק רק בן-בית, כי היות והוא מתעסק בענייני הבית הרי הוא מורה היתר לעצמו (ראה לעיל ה"א).

והרשב"א הביא שתי הוכחות לדבריו: א) המשנה (שבועות מה,א) הביאה הלכה זו של שבועה בתביעת ספק, רק לגבי בן בית, ואם הוא הדין גם בשליח שאינו בן-בית (כדברי הרמב"ם) היה צריך לפרש זאת, כי זהו חידוש גדול יותר. ב) אמרו בגמרא (קידושין מג, ב) שהשולח כסף בידי שני שלוחים לפרוע את חובו, השלוחים נאמנים להעיד שפרעו את החוב ("הן שלוחיו הן הן עדין"), ורק לאחר שתיקנו חכמים

'עבודת פרך' בעבודת ה' יום שלישי כ"ז תשרי ה'תשע"ה

על פי התורה יהודי צריך להתעסק בענייני העולם בשביל צרכי פרנסתו – אך אין להתעסק בכך אלא במידה הנדרשת לעשות כלי לברכת ה', ככתוב: "יגיע כפיך כי תאכל" – שהגיעה בענייני פרנסה ('תאכל') צריכה להיות עם כח המעשה ואבריו החיצוניים של האדם ('כפיך'). ואילו האברים הפנימיים, כמו המוח והלב, צריכים להיות עסוקים בתורה ומצוות.

כאשר כך הם פני הדברים, זוהי 'עבודה שיש לה קצבה'

הלכות עבדים פרק א', הלכה ה': עֲבָדֵי אֲסוּר לְעַבְדוּ בּוּ בְּפָרְהוּ. וְאִיזוֹ הִיא עֲבוֹדַת פָּרְהוּ? זוֹ עֲבוֹדָה שְׂאִין לָהּ קִצְבָה, וְעֲבוֹדָה שְׂאִינוֹ צְרִיף לָהּ.

בהגהות מיימונית מבאר, שהגדרת עבודת פרך כ"עבודה שאין לה קצבה ואינו צריך לה" נלמדת מה'עבודת פרך' שהעבדו המצריים את בני ישראל במצרים. ולפי זה, יש לבאר את משמעותה הפנימית של 'עבודת פרך' בגלות ובשעבוד הרוחני של בני ישראל:

הכוחות ומחפש תחבולות כיצד להגיע לרווח גדול יותר – זוהי "עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה": 'אין לה קצבה' – כי גם לאחר העבודה בשונו לביתו הוא טרוד בענייני המסחר, ואפילו בשכבו לישון הוא מהרהר וחולם על ענייני העסק; ו'עבודה שאינו צריך לה' – משום שאינה מביאה כל תועלת, ככתוב "לא לחכמים לחם" (קהלת ט, יא). שכן, הפרנסה באה מאת ה', ואילו תחבולות האדם לא מועילות מאומה (ראה דרך מצותיך קה, ב).

הן מצד האדם המשקיע בפרנסה את כוחותיו החיצוניים בלבד, ואילו כוחותיו הנעלים פנויים לעבודת ה'. והן מצד הזמן – כי ההתעסקות בפרנסה נעשית בזמן קבוע ומוגבל, כדי שיישאר זמן לתפילה בציבור, קביעות עיתים לתורה וכדומה. ובאופן כזה היא גם עבודה שיש בה 'צורך' ותועלת – כי כאשר המסחר נעשה על פי התורה, יש בו את ברכת ה' ככתוב: "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה" (דברים טו, יח).
אך כאשר יהודי משקיע בעסק הפרנסה את כל הזמן וכל

יום רביעי כ"ח תשרי תשע"ה

גטו וידו באין כאחד

ומסקנתו היא שמקבל המתנה לא קנה את הבית בכך, ואינו דומה לגט אשה ושטר שחרור של עבד שנאמר בהם 'באים כאחד', כיון שאינם צריכים לקנות את השטר אלא די בנתינת השטר לידם (שהרי הם משתחררים בעל כרחם, ואין קנין בעל כרחו). ואילו בנתינת הבית במתנה שצריך לקנות את השטר, הבית והשטר עדיין לא יצאו מרשות הנותן ו"אין יזכה בו המקבל, ומאין יהיה לו להמקבל זכיה בביתו ובשטרו"?

וה'אבני נזר' מחלק באופן אחר:

כאשר יש 'יד' לקנות אלא שיש דבר המונע את חלות הקנין, כמו העבד שבעצם יש לו 'יד' אלא שרשות רבו מעכבת (כי עדיין לא יצא מרשותו), וכן האשה שהחצר שלה אלא שישנה גם בעלות חלקית של הבעל המונעת את חלות קבלת הגט – בזה הסרת המעכב וחלות הקנין 'באים כאחד', אבל להעברת הבעלות על הבית נדרש מעשה קנין (באופן חיובי, ולא רק הסרת המונע) ואינו יכול לקנות על ידי השטר שהונח בבית שעדיין אינו שלו.

הלכות עבדים פרק ה, הלכה ג: **בַּיַד בְּשֵׁטֶר... מוֹפָר לֹא אֶת הַשֵּׁטֶר בְּפָנֵי שְׁנֵי עָרִים... הָרִי זֶה יֵצֵא לְחֵרֶת, שְׁהָרִי נִמְנו וְיָדוּ בְּאֵין בְּאָחֵד.**

לעבד אין 'יד' משלו לקבלת גט השחרור כי 'יד עבד כיד רבו', ונמצא שהגט לא יצא מרשות האדון, ובכל זאת יוצא הוא לחרות כי 'גטו וידו באין כאחד', היינו שתי הפעולות, ניתוק 'יד' העבד מרשות האדון וקבלת הגט חלות באותו רגע. וכך גם בגט אשה שהונח בחצרה – "מה שקנתה אשה קנה בעלה" ונמצא שבהנחת הגט בחצרה לא היתה 'נתינה' כי הגט לא יצא מרשות הבעל, ובכל זאת האשה מגורשת כי 'גיטה וחצרה באין כאחד', הגירושין ובעלותה בחצר חלים יחד באותו רגע (גיטין עז, ב).

וב'קצות החושן' (סי' ר סק"ה) הסתפק: האם גם ברוצה לתת את ביתו במתנה לחברו והניח את שטר המתנה בתוך הבית חל הקנין, מטעם שעל ידי הנחת שטר המתנה בבית המקבל נעשה 'חצר' של המקבל ו'מתנתו וחצרו באין כאחד'?

הקדמת מזון הבהמות – דין או מדת חסידות? יום חמישי כ"ט תשרי ה'תשע"ה

והנה, משמעות לשון הרמב"ם היא שהקדמת מזון הבהמות לסעודת האדם היא מידת חסידות. אך מדברי הגמרא הנ"ל מובן שזהו דין והלכה. ואכן, בעין משפט (ברכות סח) העתיק את לשון הרמב"ם וסיים "צריך עיון קצת", ולכאורה כוונתו להעיר שבגמרא הדבר מובא בתור דין (לק"ש לו, עמ' 73 הע' 7).

אך למעשה, הלשון 'איסור' מתפרש לפעמים גם על דבר שהוא מידת חסידות, כמו שכתב ה'שדי חמד' (כללי הפוסקים סט"ז אות יב): "מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דמפרש לשון אסור... דהוא משום חסידות", ומוכיח זאת מכמה הלכות, ובהמשך דבריו מתייחס גם לענין זה של הקדמת מזון הבהמות לסעודת האדם, שהובא בשם הסמ"ג (עשין כ"ז).
ראה חיי אדם, כלל ה, נש"א יא) שאסור לאכול עד שיתן לבהמתו – בשעה שמדברי הסמ"ג במקום אחר (עשין פח) משמע שאינו אלא מידת חסידות, וכן ב'פתח הדביר' כתב "דהסמ"ג סבירא ליה כהרמב"ם דאינו אלא מידת חסידות".

הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח: **מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְבֵּי חֲכָמָה, שִׁיחָה אֲדָם רְחֵמָן וְרוֹדֵף צָדֵק... חֲכָמִים הָרְאוּשׁוּנִים הָיוּ נוֹתְנִין לְעַבְדֵּי מַכְּלָ תַבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל שְׁהָיוּ אוֹכְלִין, וּמְקַדְמִין מִזֶּן הַבְּהֵמוֹת וְהַעֲבָדִים לְמַעַרְתַּת עֲצָמָן.**

המקור להקדמת מזון הבהמה לסעודת האדם הוא בגמרא (ברכות מ, א): "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר: ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת".

והובא הלכה שאחר ברכת המוציא יאכל מיד "ולא ישיח בין ברכה לאכילה, ואם שח צריך לחזור ולברך, אלא אם כן היתה השיחה בדברים שהם מענייני הדבר שמברך עליו". אחת הדוגמאות לדיבור מענייני הסעודה היא: "אפילו אם אמר תנו מאכל לבהמה צורך הסעודה הוא ואינו חשוב הפסק, לפי שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואחר־כך ואכלת ושבעת" (שו"ע אדה"ז א"ח סי' קסו ט"ט).

תחילתו בפשיעה וסופו באונס' אצל פרעה יום שישי ל' תשרי ה'תשע"ה

בפשיעה וסופו באונס - פטור" יודו שחייב. וראיה מפרעה, עליו כתב הרמב"ם:

"חטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו שנאמר הבה נתחכמה לו", ולכן "נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חיזק הקב"ה את ליבו" (הלי תשובה פ"ו ה"ג). וגם לאחר שה' הכביד את ליבו של פרעה, התרה בו משה רבינו ואמר לו: "אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך" (בא י, ד). ולכאורה, כיון שה' הכביד את לבו, פרעה היה אנוס ולא היה יכול לשלח את ישראל, וכיצד אפשר להענישו במכת ארבה? אלא שעובדה זו, שפרעה היה אנוס מפני שה' הכביד את ליבו באה כתוצאה ישירה מפשיעת פרעה ש"חטא מעצמו תחילה". וב"תחילתו בפשיעה וסופו באונס" מסוג זה, הכל מודים שחייב - "בדוגמת הזורק חץ, שאף שלאחרי שיצא החץ מידו אין בידו להחזירו, אין שייך לפטרו מטעם אונס, מכיון שהוא עצמו גרם לזה".

(לקוטי שיחות ו עמ' 65 בטה"א)

הלכות שכירות פרק א, הלכה ד: **כָּל שׁוֹמֵר שְׂפָשֶׁע בְּתַחֲלָתוֹ, אִף עַל פִּי שְׂנֵאָנִים בְּסוּפוֹ** - ה"ב.

בגמרא (ב"מ מב, א) נחלקו בנזק ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס" האם חייב או פטור, והרמב"ם כאן פסק שחייב. אמנם, גם לדעה זו חייב רק כאשר האונס אירע מחמת הפשיעה, אך אם אין קשר בין האונס למעשה הפשיעה פטור, כפי שמוכח מדברי הרמב"ם עצמו שמחייב, ומכל-מקום כתב (להלן פ"ג ה"י): "פשע בה ויצאת לאגס ומתה שם כדרכה פטור, שאין יציאתה גרמה לה שתבוא לידי אונס זה". והרי במקרה זה תחילתו בפשיעה ("פשע בה ויצאת לאגס") וסופו באונס ("שמתה שם כדרכה") ופטור! וההסבר הוא: "שאני הכא, דלא בא האונס מחמת הפשיעה כלל, ואין תחבולה לינצל מאונס זה" (מ"מ שם, וראה בתוס' על הגמ' שם).

מצד שני, כדי לפטור צריך שהאונס יתרחש כאירוע נפרד (רק שבא מחמת הפשיעה), אך אם האונס הוא תוצאה ישירה של הפשיעה - כולם (גם הסוברים ש"תחלתו

מצות מעקה - על המשכיר או השוכר? שבת קודש א' מרחשון ה'תשע"ה

עצמו שכן אין בזה חיוב, ובמעקה כתב 'חייב', כי לדעתו חיוב מצות מעקה עובר לשוכר.

ומהו מקורו של הרמב"ם לכך והרי בגמרא נאמרו סולם ומעקה יחד ואם סולם הוא רשות לכאורה גם במעקה יש לפרש שאין השוכר יכול לתבוע מהמשכיר לעשות מעקה, אך מניין שמצות 'ועשית מעקה' עוברת מבעל הבית לשוכר? והביאור:

לעיל (הלכה א) כתב הרמב"ם 'ובכל אלו הדברים הולכין אחר מנהג המדינה'. ולפי זה, הדברים שהגמרא מפרטת שחיובם על המשכיר או השוכר אינם אלא במקום שאין מנהג קבוע. אך במקום שיש מנהג, הדין נקבע על פיו.

ואם כן, אם מצות מעקה מוטלת על המשכיר, ומן הסתם רוב האנשים מקיימים את המצוה, נמצא שהמנהג הוא שאנשים עושים מעקה לבתיהם המושכרים וממילא יתחייב בכך המשכיר כלפי השוכר מכוח המנהג, ומכך הוכיח הרמב"ם שהמצוה פקעה מהמשכיר ועברה לשוכר.

(דבר אברהם ז"א ט"ו ס' ב)

הלכות שכירות פרק ו, הלכה ג: **הַשׁוֹכֵר תֵּיב לְעִשׂוֹת מַעֲקָה וּמְזוּזָה. וְכֵן אִם רָצָה לְעִשׂוֹת סֵלִם אוּ מְרֹב אוּ לְהַטִּיחַ נְגוּ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה מִשָּׁל עֲצָמוֹ.**

בגמרא (ב"מ קא, ב) נאמר: 'המשכיר בית לחברו, משכיר חייב להעמיד לו דלתות, לפתוח לו חלונות... ושוכר חייב לעשות לו סולם, לעשות לו מעקה...'

והנה, לגבי סולם בוודאי אין הכוונה שהשוכר חייב לעשות סולם שהרי אין חובה לאדם לעשות סולם בביתו, אלא שאם ירצה לעשות סולם אינו יכול לתבוע זאת מהמשכיר משום שאין זה נכלל בתנאי השכירות.

ולפי זה יש לדרון האם גם במעקה הכוונה שאם ירצה השוכר לעשות מעקה לא יוכל לתבוע זאת מהמשכיר או שבזה אכן חייב מחמת המצוה לעשות מעקה.

ויש לפתור את הספק מדויק לשון הרמב"ם 'השוכר חייב לעשות מעקה... וכן אם רצה לעשות סולם... הרי זה עושה משל עצמו'. כלומר, בסולם הדגיש 'אם רצה' עושה משל

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' ב

7 גדול בְּאֵלֶיךָ שֶׁנִּפְלָה לוֹ מֵאֲחִיו לִיבוֹם, נִחְלַקוּ בֵּה רֵבִי יוֹהָנָן וְרֵבִי אֱלִיעֶזֶר. תֵּד אֲמַר, אִין זוֹ בֵּיתָא יָבוּם וְאִינְה פּוֹטְרָת אוֹתָה וְאֵת צְרָתָה מִן הַחֲלִיצָה, לִפִּי שְׁהִיא אֶסוּרָה מִן הַתּוֹרָה. וְחָד אֲמַר, בֵּיאָה זוֹ קוֹנָה בְּדִיעְבַּד וְפּוֹטְרָת אוֹתָה וְאֵת צְרָתָה מִחֲלִיצָה, לִפִּי שְׁהִיא מוֹתֵרָת מִן הַתּוֹרָה, וְאִין אִיסוּרָה אֵלָא מִשּׁוּם גְּזִירָה.

1 וְאִם יִבְעַד בְּדִיעְבַּד קִנְיֹ. הִרִי שְׁאִיסוּרִם בִּיבוּם אִינוּ מִן הַתּוֹרָה, שְׁאִם לֹא כֵן אִין קִנְיֹ אֵת יְבִמּוֹתֵיהֶן וְפִטְרוּ אוֹתָן וְאֵת צְרוֹתֵיהֶן מִחֲלִיצָה. 2 מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: תֵּיבִיתָא הִיא מְבַרִייתָא זוֹ לְדַבְרֵי רַבָּא, וּמוֹכַח מִמֶּנָּה 3 שְׁאִיסוּר יָבוּם חֵיבִי לְאוּיִן אִינוּ אֵלָא מִדְּרַבְנָן, גְּזִירָה בֵּיאָה רֵאשׁוּנָה 4 אֵטוּ בֵּיאָה שְׁנִיָּה. 5 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִחְלוֹקַת אִמּוּרָאִים בַּעֲנִין זֶה: אִיתְמַר, בֵּיאָת בְּהֵן

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ה תשרי-א' מרחשון ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ה תשרי ה'תשע"ה

הלכות שלוחין ושותפין

פרק ה

א. המשתתף עם חברו בסתם, לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה. ולא ילך למקום אחר, ולא ישתתף בה עם אחר, ולא יפקיד ביד אחר, ולא יתעסק בסחורה אחרת, ולא ימכר בהקפה - אלא אם כן התנו בתחלה, או שעשה מדעת חברו. עבר ועשה שלא מדעת חברו, ואחר כך הודיעו ואמר לו: 'עשיתי כך וכך', והסכים למעשיו - הרי פטור. ואין כל אלו הדברים צריכין קנזו, אלא בדברים בלבד.

ב. אחד מן השתפין שעבר ומכר בהקפה, או פרש בים, או הלך למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת, וכל כיוצא באלו הדברים - כל פחת שיבוא מתמת שעבר, חייב לשלם לבדו; ואם יהיה שם שכר, השכר לאמצע כמו מה שהתנו ביניהם בשכר. לפיכך, הנותן מעות לחברו בתורת שתפות לקנות בהן חטים לסחורה, והלך וקנה שעורים, או שנמתן לו לקנות שעורים וקנה חטים - אם פחתו, פחתו לזה שעבר; ואם הותירו, הותירו לאמצע. וכן אם הלך ונשתתף עם אחר במזון השתפות - אם הפסיד, הפסיד לעצמו; ואם נשתתף, השכר לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר במזון עצמו - אם פחת, פחת לעצמו; ואם הרויח, הרויח לעצמו. ואם התנו ביניהן, הכל לפי התנאי.

ג. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שכר, ראשי לקח לעצמו מאותו המין; וכשהוא מוכר, לא ימכר שניהם כאחד, אלא מוכר אלו בפני עצמן, ואלו בפני עצמן. ולא יקח לעצמו חטים ולחברו שעורים, אלא או בכלן חטים או בכלן שעורים, כדי שיהיו מעות שניהן שוין בחבילה.

ד. אחד מן השתפין שאמר: 'נוליך הסחורה למקום פלוני שהיא ביקר ונמכר שם' - אף על פי שקבל עליו כל אגס או כל פחת שיבוא להם, הרי חברו מעכב עליו; שהרי אומר לו: 'אין רצוני שאמתן מעות שבגדי, ואהנה רודף אחריך לדין להוציא מידך'. וכן כל כיוצא בזה.

ה. אחד מן השתפין שבא לישן את הפרות עד זמן הידוע, אין חברו מעכב עליו; ואם אין זמן לאותן הפרות, הרי חברו מעכב עליו.

ו. שתפין ששמו פרותיהן ונשתתפו בהן, יש להן אוניה זה על זה. ערב פרות בלא שומא, ומכרום ונשא ונתנו בדמיהן - הרי אלו מחשבין את הפרות כמה היו שוין בעת שנשתתפו, ומחשבין את השכר או את ההפסד.

ז. שתפין שמחלו להן מוכסין, מחלו לאמצע. ואם אמרו: 'משום פלוני מחלנו' - מה שמחלו, מחלו לו. היו באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים וגזלו את השגרה, והציל אחד מן השתפין - הציל לאמצע; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל', הציל לעצמו.

ח. דבר הידוע לשני שתפין - אף על פי שהוא ברשות אחד מהן, אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השתפות; ואינו יכול לטען שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה, ונאמר לאחר 'המוציא מחברו עליו הראיה', אלא הרי הוא בחזקת שניהם, עד שיביא האחד ראיה.

ט. אחד מן השתפין שבא לחלק שלא מדעת חברו, חולק בפני שלשה אפלו הן הדיוטות, ובליכד שיהיו נאמנין, ויודעין בשומה; ואם חלק בפחות משלשה, לא עשה כלום. במה דברים אמורים? בשחלק פרות; אבל אם היו מעות, המעות כחלוקין הן, ויש לו לחלק שלא בפני בית דין, ומניח חלק חברו בבית דין. במה דברים אמורים? בשיהיו המעות בלן מטבע אחד ושוין. אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן ישנים, ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות ומקצתן רעות - הרי הן כפרות, ואין חולקין אותן אלא בבית דין.

י. אסור להשתתף עם עובד עבודה זרה - שמא יתחייב לו שבועה, וישביעו ביראתו. [בעבודה זרה] וכבר בארנו במקומו, שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית, ולא בכבורות, ולא בנבלות, ולא בטרפות, ולא בתרומות, ולא בשקצים, ולא ברמשים. ואם עבר ועשה, השכר לאמצע; ויראה לי, שאם הפסיד - הפסיד לעצמו, מפני שעבר.

יא. אחד מן השתפין או מן המתעסקין שמת - בטלה השתפות או העסק, אף על פי שהתנו לזמן קבוע; שפכר יצא המזון לרשות היורשין. וכן הורו הגאונים.

פרק ו

א. שנים שהן נושאים ונותנים במזון השתפות - אף על פי שהמזון של אחד מהן, הרי זו נקראת 'שתפות'; ואם פחתו או הותירו, הרי הוא לאמצע. ויש להן להתנות בשכר ובהפסד כל מה שירצו, כמו שבארנו. אבל אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן במזון השתוף - אף על פי שהמזון של שניהם, הרי זאת השתפות נקראת 'עסק'; וזה הנושא ונותן נקרא 'מתעסק', שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן, ושתפו שאינו נושא ונותן, נקרא 'בעל המעות'.

ב. תקנו חכמים, שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן - יהיה חצי המעות בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב באחריותו אף על פי שאבד באגס, והחצי האחר בתורת פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות, ואם אבד או נגב החצי של פקדון, אין המתעסק חייב לשלם; ולפיכך יהיה שכר זה החצי אם הרויחו, לבעל המעות. ולפי תקנה

48 רביע ושליש רביע, שהוא שלישי כל ההפסד. כיצד? נתן
 49 לו מאה דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ועשרים -
 50 בעל המעות יפסיד רביע ושליש רביע, שהוא שלישי כל
 51 ההפסד, נמצא מפסיד שמונה, והמתעסק משלם ששה
 52 עשר; ועל דרך זו לעולם. כל חלק שיש לבעל המעות
 53 בשכר - אם יש שם רוח, נוטל כמו שהתנו; ואם יש שם
 54 הפסד, יפסיד אותו החלק ותוספת שלישי. נמצאת למד
 55 לפי מדה זו, שאם התנו שיטל המתעסק רביע השכר -
 56 אם פחתו, לא ישלם המתעסק כלום, שהרי רביע ההפסד
 57 שהוא חייב לשלם מפני המלון, יש לו כנגדו שלישי מה
 58 שיטל בעל המעות שהוא רביע; ונמצא זה כנגד זה. וכן
 59 אם התנו על הפחת, ולא הזכירו הרוב - אם פחתו, פוחת
 60 המתעסק כפי מה שהתנו; ואם הוסיפו - נוטל המתעסק
 61 כמו אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי מה שנטל
 62 בעל המעות. כיצד? התנו שאם היה שם הפסד, יפחות
 63 המתעסק רביע, והפחיתו - משלם רביע הפחת; ואם
 64 הותירו, נוטל מחציה. ואף על פי שהדברים אלו שהורו
 65 דברי טעם הן, אם תלך על דרך זו, נמצא המתעסק אפשר
 66 שיפחות, ויטל שכר. כיצד? כגון שהתנה עמו שיטל
 67 המתעסק אחד משבעה בשכר, ופחתו - נוטל המתעסק
 68 אחד משבעה יתר על זה ההפסד. כיצד? כגון שפחתו
 69 שבעה דינרים - הרי המתעסק אומר לו: 'אני חייב לך דינר
 70 אחד כפי התנאי, ואתה חייב לשלם לי שנים שהן שלישי
 71 חלק הפקדון'; נמצא בעל המעות חייב לתן לו דינר בשכר
 72 שהפסיד שבעה. ואלו הפסיד ארבעה עשר, היה חייב בעל
 73 המעות לתן לו שני דינרים. וזה תמה גדול, ודבר שאין
 74 הדעת סובלתו; ואין זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל
 75 הדרך והדין האמת שיראה לי, שכל שירויח המתעסק -
 76 אם יהיה שם הפסד, יפסיד שני שלישי החלק שהיה
 77 מרויח. וכן אם התנו על ההפסד, והרויחו - יטל כמו אותו
 78 החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי חלק חברו. נמצאת
 79 אומר לפי מדה זו, שאם התנו שיטל המתעסק רביע
 80 השכר, והפסיד - הרי זה משלם שתות. ואם התנו שיפסיד
 81 רביע, והרויח - יטול מחציה. ועל דרך זה לא תמצא תמה,
 82 ויצא הדין בקו הצדק.

פרק ז

83
 84 א. הנותן מעות לחברו סתם להתעסק בהן, או שהתנו
 85 בפרוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה, ואבד כל
 86 הממון - יש מי שהורה שישלם המתעסק שלישי, כמו
 87 שבארנו, אם אבד מקצת הממון. ויראה לי שהוא משלם
 88 מחציה, שהוא בתורת מלון; וזה שאמרו חכמים שהוא
 89 משלם שלישי בהפסד, בשלא הגיע ההפסד לטל בעל
 90 המעות פחות מחצי ממנו. כיצד? ראוהו שנתן לשמעון
 91 מאה ועשרים, ונשא ונתן ופחת תשעים - הרי שמעון
 92 משלם שלשים, ונמצא ראוהו נוטל ששים. אבל אם פחת
 93 שמעון מאה ותמשה, אין אומרים: 'פסיד שמעון תמשה

1 זו, אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון
 2 לאמצע בשוה; שאם אתה אומר כן - נמצא בעל המעות
 3 נוטל שכר חצי מעותיו שהן פקדון, ואינו עושה כלום,
 4 אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו
 5 שהלוהו, ונמצאו באין לידי אבק רבית [מדברבנן]. והיאך
 6 יעשו אם רצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה?
 7 יתן למתעסק שכרו בכל יום ויום מימי השתפות, כפועל
 8 בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה. ואם היה לו עסק
 9 אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה, אינו צריך
 10 להעלות לו שכר כל יום ויום, אלא אפלו העלה לו דינר
 11 אחד בכל ימי השתפות, דיו; ואם פחתו או הותירו, יהיה
 12 לאמצע בשוה. וכן אם אמר לו: 'כל הרוח שתרויח יהי
 13 לך, שלישי או עשיריתו בשכרך' - הואיל ויש לו עסק
 14 אחר, הרי זה מתר; ואם הפסידו, יפסיד מחציה. ואם היה
 15 זה המתעסק אריסו [עובד על בטיס אחוזים], והיה לו עסק
 16 אחר - אינו צריך להעלות לו שכר כלל, שהאריס משעבד
 17 הוא לבעל השדה.

18 ג. ועוד תתנו חכמים, שכל הנותן מעות לחברו להתעסק
 19 בהן, ופחתו או הותירו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל
 20 יום, ולא התנו ביניהן שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק
 21 באותו החצי של פקדון שלישי רוח הפקדון, שהוא שתות
 22 רוח כל הממון. לפיכך, אם הרויחו - יטל המתעסק שני
 23 שלישי הרוב; חצי הרוב של חצי המעות שהן מלון,
 24 ושתות הרוב בשכר שנתעסק בפקדון; נמצא הכל שני
 25 שלישי הרוב. ויטל בעל המעות שלישי הרוב. ואם פחתו
 26 - יפסיד המתעסק שלישי הפחת; שהרי הוא חייב בחצי
 27 הפחת מפני שחצי המעות מלון, ויש לו שתות בשכרו
 28 באותו החצי של פקדון; נמצא שנשאר עליו מן הפחת
 29 שלישי. ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת.

30 ד. יש מי שטועה ואומר, שהנותן עסק סתם, אם יהיה
 31 שם שכר, יטל המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד, יפסיד
 32 שלישי; ואין הדבר כן, אלא אם התנו על דבר זה בפרוש.
 33 וכן אם התנו שיפסיד המתעסק מחציה, ואם יהיה שם
 34 שכר יטל שני שלישי הרוב - הרי זה מתר. וכן אם התנו
 35 שאם יהיה שם שכר, יטל המתעסק תשיעיתו, ואם יהיה
 36 שם הפסד, יפסיד עשיריתו - הואיל והתנו שיהיה רוח
 37 המתעסק יתר על הפסדו, תנאו קנים; ותוספת זו, היא
 38 כנגד עמלו. ורבותי הורו, שאין תנאי זה מועיל אלא אם
 39 כן היה למתעסק עסק אחר; אבל אם אין לו עסק אחר,
 40 צריך שיהיה שכר המתעסק יתר על הפסדו בשתות כמו
 41 שבארנו, שדבר זה אסור הוא, ואין התנאי מועיל בו. ולא
 42 יראה לי זה.

43 ה. הורו רבותי, שאם התנו שיטל המתעסק שלשה
 44 חלקים מן השכר, ובעל המעות רביע השכר, נמצא רביע
 45 המעות בלבד בתורת פקדון, ושלשה רבעים בתורת
 46 מלון; לפיכך, אם היה שם הפסד, יפסיד המתעסק שלשה
 47 רביעי ההפסד פחות שלישי הרביע, ויפסיד בעל המעות

מתוך מהדורת חזק

48 האִשָּׁה נוֹטְלִים מִהֵן כְּלוּם, אֲלֵא אִם כֵּן הִיא בְּהֵן רוּחַ; הֲרִי
49 חֵלֶק הַרוּחַ שֶׁל מֵת, שֶׁל יוֹרְשִׁים; וַיִּטַּל מֵאוֹתוֹ חֵלֶק, בְּעַל
50 חוֹב אוֹ הָאִשָּׁה.
ו. הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְחִבְרוֹ לְקַח בְּהֵם פְּרוֹת לְמַחְצִית שָׂכָר, וְלֹא
51 לְקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֲלֵא תְרַעַמַת; וְאִם נוֹדַע בְּרֵאָיָה בְּרוּרָה
52 שֶׁלְקַח וּמְכָר, הֲרִי זֶה מוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כְּרָהוּ.
53 ז. נִתֵּן לוֹ מְעוֹת לְקַח בְּהֵן פְּרוֹת לְמַחְצִית שָׂכָר, לוֹקַח בְּהֵן
54 מִכָּל מִין שִׁירְצָה; וְלֹא יִקַּח לֹא כְסוּת וְלֹא עֲצִים. וְכֵן כָּל
55 כֵּיוָצָא בְּזֶה. הַמוֹשִׁיב אֶת חִבְרוֹ בְּחֲנוּת לְמַחְצִית שָׂכָר - אִם
56 הִיא אֲמוֹן, לֹא יַעֲסֹק בְּאֲמֻנָתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל חֲחֻנּוֹת
57 בְּשִׁעָה שְׁעוֹסֵק בְּאֲמֻנָתוֹ; וְאִם הִיא שְׂתָף עִמּוֹ בְּחִצְרָה, מֵתָר.
58 וְלֹא יִהְיֶה לוֹקַח וּמוֹכֵר דְּבָרִים אַחֲרָיִם; וְאִם לְקַח וּמְכָר,
59 הַשָּׂכָר לְאֲמַצֵּעַ.
60

יום שני כ"ו תשרי ה'תשע"ה

פֶּרֶק ח

62 א. הַנּוֹתֵן בִּיצִים לְבַעַל תְּרַנְגוּלִין הַהוֹשִׁיב הַתְּרַנְגוּלִין
63 עָלֵיהֶן עַד שִׁצְיָאוֹ הַאֶפְרוֹחִים, וַיַּגְדֵּל אוֹתָן בְּעַל הַתְּרַנְגוּלִין,
64 וַיִּהְיֶה הַרוּחַ בִּינְיָהֶן - צְרִיף לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר כְּפוֹעֵל בָּטֹל.
65 וְכֵן הַשֶּׁם עֲגָלִים וְסִיָּחִים עַל הַרוּעָה לְהִיּוֹת מִתְעַסֵּק בְּהֵן
66 עַד שִׁיגְדֵלוֹ, וְהַשָּׂכָר לְאֲמַצֵּעַ - חֵיב לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר עֲמָלוֹ
67 וּמוֹזָנוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֹל כֹּכָל יוֹם; וּמְגַדְלִין אוֹתָן עַד שִׁיִּהְיוּ
68 הַעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְהַחֲמוֹר עַד שִׁתְּהִיָּה טוֹעֲנָתָה. וְאֵינוֹ
69 יָכוֹל לְמַכֵּר שְׁלֹא מִדַּעַת חִבְרוֹ בְּחוּף זִמְן זֶה. וְכֵן הַשֶּׁם
70 בַּהֵמָה עַל הַמִּפְטָם לְהִיּוֹת מִפְטָם אוֹתָהּ, וְהַשָּׂכָר לְאֲמַצֵּעַ -
71 צְרִיף לִתֵּן לוֹ שָׂכָר עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֹל; וְאִם אָמַר לוֹ: 'הֲרִי
72 הָרֹאשׁ אוֹ הָאֵלְיָה שֶׁלְךָ בְּעַמְלֶךְךָ יָתַר עַל מַחְצִית הַשָּׂכָר',
73 מֵתָר. הֵיוּ לַפְטָם בַּהֲמוֹת אַחֲרוֹת שֶׁמִּפְטָם אוֹתָן עִם זוֹ
74 הַשּׁוּמָה אֲצִלוֹ, וְכֵן אִם הֵיוּ לוֹ עֲגָלִים וְסִיָּחִין אַחֲרָיִם אוֹ
75 בִּיצִים אַחֲרוֹת שְׁלוֹ - הוֹאִיל וְהוּא מִתְעַסֵּק בְּשָׁלוֹ וּבְשֶׁל
76 חִבְרוֹ - אֲפִלּוֹ לֹא הַעֲלָה לוֹ אֲלֵא דָבָר מוּעֵט כֹּכָל יְמֵי
77 הַשְּׂתָפוּת הַזֹּאת, דֵּיּוֹ; וְחֹלֵק בְּשָׂכָר בְּשׂוּהָ. וְאִם הִיא אֲרִיסוֹ
78 - הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשָׁלוֹ וּבְשֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה, אֵינוֹ צְרִיף
79 לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם.
80 ב. הַשֶּׁם עֲגָלִים וְסִיָּחִין, אוֹ הוֹשִׁיב תְּרַנְגוּלִין, אוֹ שֶׁם
81 בַּהֵמָה עַל הַפְטָם לְמַחְצִית שָׂכָר, וְלֹא הַעֲלָה לוֹ שָׂכָר - הֲרִי
82 דֵּינוֹ כְּדִין הַעֲסֵק שֶׁל מְעוֹת: רוֹאִין כַּכֵּמָה שָׁמוּ הַבְּהֵמוֹת אוֹ
83 הַבִּיצִים, וְכַמָּה הַרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנִּי שְׁלִישִׁי
84 הַשָּׂכָר. וְאִם הִפְסִידוֹ, מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד.
85 ג. שִׁמִּין פֶּרָה וְחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדָּרְכוֹ לְעִשׂוֹת וְלֶאֱכֹל,
86 וַיִּהְיֶה הַשָּׂכָר לְאֲמַצֵּעַ בְּשׂוּהָ; אִף עַל פִּי שְׂוָה מִתְעַסֵּק, הֲרִי
87 יֵשׁ לוֹ רוּחַ אַחֵר לְעִצְמוֹ בַּעֲבוּדַת הַבְּהֵמָה, שֶׁהֲרִי שׂוֹכֵר
88 אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ, וְנִהְיֶה בְּשָׂכָרָה וּבְעַבְדוּתָהּ: וְאֵין שְׂמִין
89 עֲגָל עִם אֲמוֹ, וְלֹא סִיָּח עִם אֲמוֹ - שֶׁהַעֲגָל וְהַסִּיָּח אֵינוֹ
90 עוֹשֶׂה כְּלוּם, וַיֵּשׁ בוֹ עֲסֵק.
91 ד. הַשֶּׁם בַּהֵמָה לְחִבְרוֹ, עַד מָתִי חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ?
92

1 וְשִׁלְשִׁים; שֶׁאִם אִתָּהּ אֹמַר כֵּן - נִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל
2 חֲמִשִּׁים, וְלַעֲזָרָה לֹא יִטַּל רְאוּבֵן פְּחוֹת מִשְׁשִׁים. לְפִיכָּה,
3 שְׂטַר עֲסֵק הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוּמִים שֶׁהִיא אַבִּיהֶם מִתְעַסֵּק בוֹ
4 - נִשְׁבַּע בְּעַל הַשְּׂטַר, וְגוֹבָה מִחְצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוּהָ,
5 אִף עַל פִּי שֶׁלְעוֹלָם טוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ. הִנֵּה לְמַדָּת, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל
6 לְעוֹלָם פְּחוֹת מִחְצָה. וְלָמָּה אֵנִי אֹמֵר שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין לוֹ
7 כְּאֵן, כִּנְגֵד שָׂכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפְּקָדוֹן? שֶׁהֲרִי אָבִד כָּל חֲחֻצִי
8 שֶׁל פְּקָדוֹן, וְלֹא נִשְׂאָר כְּאֵן פְּקָדוֹן כָּלָל, כְּדִי שְׁנֹאמַר: 'אִם
9 לֹא יִטַּל שָׂכָרוֹ יִרְאַה רַבִּית', שֶׁהֲרִי חֻצִי הַמְלוּהָ בְּלָבֵד
10 נוֹטֵל. וְכֵן אִם הִתְנוּ שִׁטְל מִתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבִד
11 הַמָּמוֹן כָּלוֹ - מְשַׁלֵּם הַרְבִּיעַ כָּלוֹ, שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוּהָ. אֲכַל
12 אִם נִשְׂאָר מִן הַמָּמוֹן מְעֻט, כְּדִי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ
13 הַמְעֻט שְׂתוֹת הַהֶפְסֵד שֶׁפָּחַת יָבוֹא הַכֵּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ
14 יָתַר - הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּם שְׂתוֹת בְּלָבֵד, מִן הַטַּעַם שֶׁשָּׂכָר
15 בְּאֶרְנוֹ.
16 ב. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁהִפְסִיד, וְחֹזֵר וְטָרַח עַד שֶׁהָרוּיחַ - אֵינוֹ יָכוֹל
17 לְאֹמַר לְבַעַל הַמְעוֹת: 'בּוֹא וּנְחַשֵּׁב הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תַּחֲלָה
18 וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי, וּנְחַשֵּׁב הַרוּחַ שֶׁהָרוּחָנוּ בְּאַחְרוֹנָה,
19 וְתִטַּל שְׁלִישִׁוֹ'; אֲלֵא מִחֻשָּׁב בְּאַחְרוֹנָה בְּלָבֵד עַל הַרוּחַ אוֹ
20 עַל הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֲלֵא בְּרוּחַ שֶׁהוֹסִיף עַל הַקָּרָן.
21 ג. נִתֵּן לוֹ מֵאִתִּים יְרִיעוֹת בְּמֵאִתִּים דִּינָר בְּעֵסֵק, וַיִּכְתֹּב
22 בְּשְׁנֵי שְׂטְרוֹת, מֵאָה כָּכָל שְׂטָר - מִחֻשָּׁב הוּא עַל שְׂטָר שְׂטָר
23 בְּפִנְי עֲצָמוֹ, וְבַעַל הַמְעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עֲצָמוֹ. נִתֵּן לוֹ
24 מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִּינָר, וְחֹזֵר וְנִתֵּן לוֹ בְּעֵסֵק אַחַר מֵאָה
25 חֲבִיתוֹת שֶׁל יֵין בְּמֵאָה דִּינָר, וְכֹתֵב לוֹ שְׂטָר עֲסֵק אַחַד
26 בְּמֵאִתִּים דִּינָר - אֵינוֹ מִחֻשָּׁב לוֹ אֲלֵא בְּשְׂטָר אַחַד,
27 וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל עֲצָמוֹ. בִּיצָד? שֶׁאִם מְכָר
28 הַמֵּאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וְשִׁלְשִׁים, וְהַמֵּאָה הַחֲבִיתוֹת בְּשְׁבַעִים
29 - בְּעַל הַמְעוֹת נוֹטֵל הַכֵּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׂטָר אַחַד, הֲרִי
30 הַכֵּל מֵאִתִּים וְלֹא הָרוּיחַ כְּלוּם. אֲכַל אֵלּוֹ הַנִּיחָם שְׁנֵי
31 עֲסָקִים כְּשֶׁהִיוּ - הִיא מְרוּיחַ הַמִּתְעַסֵּק בְּחֵלְקוֹ בְּבָגְדִים
32 עֲשָׂרִים, וּמִפְסִיד בְּחֵלְקוֹ בְּחֲבִיתוֹת עֲשָׂרָה, וְהִיא נוֹטֵל עֲשָׂרָה.
33 וְכֵן כָּל כֵּיוָצָא בְּזֶה.
34 ד. אֵין הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לְחַלֵּק הַמְעוֹת שֶׁל עֲסֵק אוֹ הַסְּחוּרָה,
35 וְלֹאמַר: 'אֲטַל אֲנִי חֲחֻצִי שֶׁבְּתוֹרַת מְלוּהָ לְעִצְמִי וְאֲשֵׁא
36 וְאֲתֵן בוֹ, וְאֵנִיחַ חֲחֻצִי שֶׁבְּתוֹרַת פְּקָדוֹן בְּבֵית דִּין'; שְׁלֹא
37 נִתֵּן לוֹ מָמוֹן זֶה, אֲלֵא לְהַתְעַסֵּק כְּכָלוֹ. וְאִם חֵלֶק וַעֲשָׂה זֶה,
38 אֲפִלּוֹ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; אֲלֵא הַשָּׂכָר אוֹ
39 הַהֶפְסֵד בִּינְיָהֶם, עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבְּאֶרְנוֹ.
40 ה. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן מִתְּנָה לְאַחַר מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁל עֲסֵק,
41 אוֹ מְעוֹת הַעֲסֵק, וְהִבִּיא בְּעַל הַמָּמוֹן רֵאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵלוֹ
42 הַמִּטְלָטְלִין אוֹ הַמְעוֹת מִשָּׁל עֲסֵק הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן
43 מִיָּד; וְאֲפִלּוֹ שְׁנֵה אוֹתָן הַמְקַבֵּל מִתְּנָה וּמְכָרָן, אוֹ נִתְּנָן
44 לְאַחַר, אוֹ שֶׁהִפְסִיד - חֵיב לְשַׁלֵּם. וְהַכֵּל בְּרֵאָיָה בְּרוּרָה. כְּכָר
45 בְּאֶרְנוֹ, שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שִׁמְתָה, נִשְׁבַּע בְּעַל הַמְעוֹת וְגוֹבָה מִחְצָה;
46 וְאִם יֵשׁ שֶׁם עֲדִים שֶׁמִּטְלָטְלִין אֵלוֹ מִן הַמְעוֹת שֶׁל עֲסֵק הֵן,
47 נוֹטֵל אוֹתָן בְּעַל הַמְעוֹת בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵין בְּעַל חוֹב וְלֹא

דין על היתומים, והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך
 הבית, או שהשיבה בעלה חנונית, וכן הבית - כל אחד
 מאלו נשבע מדבריהן בטענת ספק; שמא גזל חברו
 במשא ומתן, או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם. ולמה
 תקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמן, שכל
 מה שיקחו מנכסי בעל המעות ראוי הוא להן, מפני
 שטורחין ונושאים ונותנין; לפיכך תקנו להם חכמים
 שתיבין שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהם
 בצדק ואמונה.

ב. ואין אחד מכל אלו נשבע בטענת ספק, עד שישחד
 המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין של כסף, כמו
 שיתבאר; אבל אם חשדן בפחות מזה, אין נשבעין.
ג. מכאן הורו רבותי, שאם מת השתף האחד, אין הירש
 יכול להשביע שתפו של אביו בטענת 'שמא', שהרי אינו
 יודע הדבר שחשדו בו אביו בנדאי, כדי שישחד אותו זה
 הירש בשתי כסף. ויש מי שהורה שמשביע אותו הירש
 בטענת 'שמא'; ולא ראינו מי שדן כך.

ד. אף על פי שאין שם עדים שנה שתפו או אריסו או
 בן ביתו, אלא הרי הוא מודה מפי עצמו ואמר: 'שתפו'
 או 'אריסו' או 'בן ביתו אני, אבל לא גזלתי כלום' - הרי
 זה נשבע בנקיטת חפץ; שאין אומרים 'מגו' לפטרו
 משבועה, אלא לפטרו ממון. איזה הוא בן הבית שיש
 לו להשביעו בטענת ספק? זה שמוציא פועלים ומכניס
 פועלים, מכניס לו פרות ומוציא לו פרות. אבל בן הבית
 שאינו נושא ונותן, אלא נכנס בגליו ויוצא בלבו - אינו
 יכול להשביעו מספק. וכן אפטרופוס שמנהו אבי
 יתומים, אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק. וכן
 האשה שלא נעשית אפטרופא בחיי בעלה, ולא נשא
 ונתנה אחר קבירת בעלה - אין משביעין אותה מספק. וכן
 אם נשא ונתנה בין מיתה לקבורה, אין משביעין אותה
 על זה שנסתמשה בו בין מיתה לקבורה; שאם אהה אומר
 תשבע על זה, לא תמכר לקבורה; ונמצא המת מתגנול.
ה. המשלח ביד חברו חפץ למכרו, או ששלח בידו מעות
 לקנות לו סחורה או פרות - אף על פי שלא נתן לו שכר
 על זה, ואין לו חלק ולא הניה בשליחותו זו, הואיל ונשא
 ונתן בממון חברו, הרי זה כבן בית; ויש לו להשביעו
 מספק, שלא גזלו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה,
 או המעות שמכר לו בהן.

ו. השתפין שנושאים ונותנין ביחד, או שהיה אחד נושא
 ונותן ומפקיד הסחורה או מקצתה או המעות עם השני
 בלא משקל ולא מניין ולא מדה - הרי שניהם נכנסו לספק,
 ויש לכל אחד מהן להשביע חברו שבועת השתפין. אבל
 אם היה האחד הוא שנושא ונותן, והשני לא נתעסק עמו
 כלל - אין נשבע אלא זה שנושא ונתן.

ז. חלקו השתפין והאריסין, ונתגרשה האשה, ונפרד
 מעליו בן הבית, והביא לו השליח סחורה שקנה לו או
 מעות שמכר לו בהן, ושחק, והלכו להן ולא תבעו מיד -

באתונות, שמונה עשר חדש; ובגדרות, והן הצאן והבקר
 - עשרים וארבעה חדש. ואם בא לחלק בתוך זמן זה -
 חברו מעכב עליו, מפני שנשתתפו סתם. לפי שאינו דומה
 טפולה של שנה ראשונה, שהוא מרבה והרוח מועט,
 שאינה משתמנת בתחלה אלא בקשי, לטפולה של שנה
 האחרת, שהוא מועט והרוח מרבה, שהרי היא משתמנת
 הרבה ומוספת בכל יום; לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה
 שניה. ילדה בהמה השומה [ששמו אותה] אצלו, הרי
 הולד מכלל הרוח לאמצע. ומקום שנהגו לגדל הולדות,
 יגדלו ואחר כך ימכרו. ומקום שנהגו שלא לגדל, חיב
 המתעסק להטפל בולדות, בדקה שלשים יום ובגסה
 חמשים יום, וחולקין. רצה להטפל בהן יתר מזמן זה, שם
 אותם בפני שלשה ביום שלשים וביום חמשים, וכל
 שיוריהו אחר כך - יטל המתעסק שלשה חלקים, וחברו
 רביע הרוח; שהרי יש לו חצי הולד, ומפני שמתעסק
 בחצי של חברו נוטל חצי אותו החצי; הרי שלשה רבעים.
 ואם לא התנה בן בפני שלשה - הרי מחל, והולדות
 ביניהם בשוה כמות שהם. מקום שנהגו להעלות שכר
 פתף למעות העסק - מעלין, ויהיה כל השכר שנוטל
 המתעסק בשכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעות; וכן
 אם דרך להעלות שכר בהמה, מעלין. מקום שנהגו
 להעלות ולדות בשכר עצמן, מעלין. וכל המתעסק או
 המשתתף סתם, לא ישנה ממנהג המדינה.

ה. ראובן שהיתה לו שדה, והוריד שמעון לתוכה לזרעה
 או לנטעה ולהוציא עליה הוצאות ולמכר הפרות, וכל
 היתר על ההוצאה יהיה ביניהם - בין שהתנו שיחלקו
 בשוה, בין שהתנו שישל ראובן יתר, בין שהיתה ההוצאה
 כלה משל ראובן, בין שהיתה ההוצאה משל שמעון - כל
 זה מתר, ואין כאן אבק רבית. ושמעון המטפל בעבודת
 הארץ ובהוצאה ובמכירת הפרות, הוא הנקרא 'אריס'.
 אריס אומר: 'למחצה ירדתי', ובעל השדה אומר: 'לשליש
 הורדתי' - החלקין אחר מנהג המדינה; וזה שטען שלא
 כמנהג, עליו להביא ראיה.

ו. בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו, וגרשה - אם היה
 הבעל אריס - הואיל ונסתלק בעל, נסתלקו הם, ואין להם
 מן ההוצאה, אלא שעור השבח ובשבועה. ואם אין הבעל
 אריס - על דעת הארץ ירדו, ושמן להם כאריס.

ז. האחין או שאר היוורשין שלא חלקו ירשת מורישן,
 אלא כלן משתמשין בה ביחד - הרי הן פשתפין לכל דבר
 ודבר. אחד מן האחין או מן השתפין שגפול לאמנות
 המלך, הרוח לאמצע. חלה אחד מהן ונתרפא - נתרפא
 מן האמצע; ואם חלה בפשיעה, כגון שהלך בשלג, או
 בחמה בימי החם, עד שחלה, וכן כל פיוצא בזה - הרי
 זה מתרפא משל עצמו.

פָּרָק ט

א. השתפין כלן, והאריסין, והאפטרופין שמנו אותן בית

מתוך מהדורת חזק

47 על פי שיש עדים שהיה שטפו, אינו יכול להשביעו
48 בטענת ספק, ואינו יכול להשביעו הסת שפכר חלקו או
49 שלא נשתתפו מעולם, ואפלו על ידי גלגול; לפי שאין
50 משביעין הסת ואין מגלגלין, אלא על טענה שאם יודה
51 בה יהיה חייב לשלם ממון; אבל דבר שאפלו הודה בו,
52 אינו חייב אלא שבועה - אינו נשבע עליו, ואפלו על ידי
53 גלגול. וכנה הווי כל הגאונים בצלי הוראה.

54 ג. טען 'שעדין שטפי אתה ונשאר לי אצלך כף וכד', וזה
55 אומר: 'כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום', או: 'לא
56 היית שטפי מעולם' - הרי הנתבע נשבע הסת שאין לו
57 בידו כלום, ומגלגל עליו שלא גזלתני כלום מעולם; ואינו
58 מגלגל עליו שלא היית שטפי מעולם או שפכר חלקנו בו,
59 מן הטעם שבארנו.

60 ד. טען שעדין שטפין אנתנו ויש לי להשביעך בטענת
61 ספק, והלה אומר: 'לא נשתתפנו מעולם', והביא התובע
62 עדים שהיה שטפו, וחזר הנתבע אחר כך ואמר: 'חלקנו'
63 - אין שומעין לו; שהרי החזק פפרן לשבועה זו, וישבע
64 שבועת השתפין. וכן כל פיוצא בזה.

65 ה. ראובן שהטיל לפיס ארבע מאות דינרים, והטיל
66 שמעון מאתים, ונשתתפו ונשאו ונתנו ביחד, והרי הממון
67 כלו ביד ראובן, וטען ראובן שפחת מן הקרן חמש מאות
68 - אין אומרים: 'ישבע ראובן שבועת השתפין שפחתו כף,
69 וישלם שמעון חמשים מביתו', אלא ישבע ראובן שבועת
70 השתפין, וילך במנה שבידו בלבד, ולא ישלם שמעון
71 כלום. טען ראובן ששמעון ידע בודאי בפחת זה שפחתו,
72 ויגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה;
73 ואם לא נתעסק שמעון בשתפות זו כלל - ישבע שמעון
74 שבועת הסת שאינו יודע בודאי בזה ההפסד, ויפטר. ולא
75 עוד, אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון, חולקין
76 אותו בשוה; שאין השתף מן הנשבעין ונוטלין, כדי
77 שישבע ויטל מה שביד חברו, אלא נשבע ונפטר, או נוטל
78 מדבר שהוא תחת ידו. והנהיר בדין זה, שפכר טעו בו
79 בצלי הוראה.

80 ו. טען שמעון שיש ללוי עלי חוב בזה השתפות מנה - אם
81 היה בידו כדי החוב, והיה יכול לתנו ללוי - נאמן; ונותנין
82 החוב, ואחר כך מחשבין. ואם אין בידו לתן, אינו נאמן
83 להוציא מיד ראובן הממון או הסחורה הידועה לשתפות -
84 שמה קנינוא הן עושין שמעון ולוי על נכסי ראובן. ואפלו
85 היתה המלוה בשטר, אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום.
86 אבל אם טען שמעון שראובן יודע בודאי שנה החוב שעלי
87 מחמת השתפות הוא, והחוב אצלנו הוא - ישבע ראובן
88 הסת או על ידי גלגול, שאינו יודע שחוב זה אצלנו;
89 וישלם שמעון החוב משלו. וכן אם נצא שטר חוב על לוי
90 בשם שמעון במאה דינרין מממון השתפות, ואמר שמעון:
91 'נפרעתי והחזרתיו לפיס', או שאמר שמעון: 'קבעתי לו
92 זמן לשנה או לשתיים' - אינו נאמן, שמה קנינוא הוא עושה
93 על נכסי ראובן. וכיצד דנין בדין זה? לוי פכר נפטר

1 אינו יכול לחזר ולהשביעו בטענת ספק. אבל אם היתה
2 לו טענת ודאי - משביעו עליה, ומגלגל בה כל מה
3 שירצה. וכן אם נתחייב לו שבועה אחר זמן, בין של תורה
4 בין של דבריהם, כגון שנעשה לו שטף או בן בית פעם
5 אחרת - הרי זה יכול לגלגל עליו שלא גזלתני בשתפות
6 זו שבינינו, ולא כשהיית שטפי או אריסי או בן ביתי או
7 אפוטרופי בראשונה. וכן כל פיוצא בזה.

8 ח. השתפין שחלקו, ונשאר להן חובות אצל אחרים -
9 אין יכולין להשביע זה את זה מספק; שהרי חלקו,
10 והחוב שנשאר דבר ידוע הוא; כל מה שיפרעו, יקח זה
11 חלקו וזה חלקו מן החוב. וכן אם נשאר להן מעות בפיס,
12 וכבר ידעו אותן ועדין לא נטל כל אחד חלקו - אין
13 משביעין זה את זה, שהמעות כחלוקין הן. וכן אם עשו
14 חשבון על כל השתפות, ונשאר לאחד מהן אצל חברו
15 דבר קצוב וידוע - אף על פי שעדין לא נטלו, הרי חלקו.
16 אבל אם נשאר ביניהן כל שהוא מן הפרות, ועדין לא
17 חלקו אותן ולא ידעו משקלם, או שנשאר ביניהם צד מן
18 השתפות שלא עשו בו חשבון, ולא ידע כל אחד מהן
19 כמה חלקו המגיעו - הרי השתפות קנמת עדין, ומשביעין
20 זה את זה.

21 ט. מי שתבע חברו אחר חלקה, אינו יכול להשביעו אלא
22 על ידי גלגול, כמו שאמרנו; אבל יש לו להחרים סתם
23 על מי שגזלו כלום כשהיה שטפו או אריסו או בן ביתו,
24 ולא יודה במה שגזל.

פְּרָק י

25
26 א. שטף שטען על חברו שכף היה תנאי בינינו, והלה
27 אומר: 'לא היה תנאי זה מעולם', או שטען שהקרן שלי
28 היה כף וכד, והלה אומר: 'אינו אלא פחות מזה', או
29 שטען שפכר נתתי לך מן השתפות, והלה אומר: 'לא
30 לקחת', או שטען שסחורה זו משלי, והלה אומר משל
31 אמצע, וכל פיוצא בטענות אלו - הרשות ביד התובע
32 בשבועה. כיצד? אם רצה התובע שלא ישביע השתף
33 שבועת השתפין, וישביעו הסת על הטענה שפכר בה
34 ואומר 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה משביעו. ואם
35 רצה - מגלגל עליו כל אלו הדברים בשבועת השתפין,
36 ומשביעו בטענת ספק שלא גזלתני כלום כל ימי השתפות,
37 ושהיה בינינו תנאי כף וכד, ושזו הסחורה שלך, ושנתת
38 לי כף וכד; וכן כל פיוצא בזה.

39 ב. התובע שטפו להשביעו שבועת השתפין, הנתבע
40 אומר: 'כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום', והתובע
41 אומר: 'עדין לא חלקנו, ולא עשינו חשבון', או שאמר
42 התובע: 'חלקנו על מנת שנשביע אותך שבועת השתפין
43 בכל עת שנרצה ועדין לא נשבעת, ואתה מרחה אותי
44 מיום ליום' - אינו יכול להשביעו בטענת ספק. אפלו אמר
45 הנתבע: 'בן חלקנו, ונשאר לך אצלי, וזה הנשאר אינו
46 אלא חוב שזקפתו עלי, או פקדון הנחתו אצלי' - אף

מתוך מהדורת חזק

44 שְׁעָבֵר וְעִשָּׂה שְׂלֵא פְהִגְו, מְצֻה לְפִדוּתוֹ, שְׂלֵא יִטְמַע בָּהֶם; 45 שְׁנָאָמֵר: "אַחֲרֵי נִמְכַר, גְּאָלָה תִהְיֶה לוֹ". 46 ה. אַחַד הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ, אוּ שְׁמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר 47 בְּפִרְהִסְיָה [בַּפּוֹמְבִּי] עַל אַכְּן הַמִּקְחָ [שְׁעַלְיָה מוֹכְרִים עֲבָדִים], 48 וְלֹא בְּסִמְטָא כְּדָרְךָ שְׁהַעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שְׁנָאָמֵר: "לֹא יִמְכְּרוּ 49 מִמְּכָרְתָ עָבֵד" - אֵינוֹ נִמְכָּר אֲלָא בְּצֻנְעָה וְדָרְךָ כְּבוֹד. 50 ו. כָּל עָבֵד עֲבָרִי, אֲסוּר לְעַבְדּוֹ בּוֹ בְּפָרְךָ. וְאֵינוֹ הִיא עֲבוּדָת 51 פָּרְךָ? זוֹ עֲבוּדָה שְׂאִין לָהּ קְצָבָה [לְחוּ זְמַנִּים], אוּ עֲבוּדָה 52 שְׂאִינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֲלָא תִהְיֶה מִחְשָׁבְתוֹ לְהַעֲבִידוֹ בְּלִבְדָּ, 53 שְׂלֵא יִבְטֵל. מִכָּאֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שְׂלֵא יֹאמֵר לוֹ: 'עָדֵר 54 [חַפּוּר] פִּתַּח הַגָּפְנִים עַד שְׂאָבֹאוּ, שְׁהָרִי לֹא נִתֵּן קְצָבָה; 55 אֲלָא יֹאמֵר לוֹ: 'עָדֵר עַד שְׁעָה פְּלוֹנִית', אוּ 'עַד מְקוֹם 56 פְּלוֹנִי'. וְכֵן לֹא יֹאמֵר לוֹ: 'חֲפֵר מְקוֹם זֶה', וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ 57 לוֹ. וְאִפְלוּ לְהֶחֱם לוֹ כּוֹס שֶׁל חֲמִין, אוּ לְהַצֵּן לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ 58 צָרִיךְ לוֹ - אֲסוּר, וְעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנָאָמֵר: "לֹא 59 תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרְךָ", הָא אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֲלָא דְבַר קְצוּב שְׁהוּא 60 צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן הִגְוִי שְׁנִמְכָר לוֹ - אִם רָדָה בּוֹ בְּפָרְךָ, הָרִי 61 יִשְׂרָאֵל מְצוּיִן לְמַנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה, 62 שְׁנָאָמֵר: "לֹא יִרְדְּנוּ בְּפָרְךָ לְעֵינֶיךָ". וְאִין אָנוּ נִזְקָקִין 63 [נִדְרָשִׁים] לְהַכְּסֵי לְרִשְׁתּוֹ שֶׁל גּוֹי וְלִבְדָּק אַחֲרָיו שְׂלֵא 64 יַעֲבִידֵנוּ בְּפָרְךָ, שְׁנָאָמֵר: "לְעֵינֶיךָ", בְּזַמֵּן שְׂאִתָּה רּוֹאָה. 65 ז. כָּל עָבֵד עֲבָרִי - אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל שְׁקָנְהוּ לְהַעֲבִידוֹ בְּדָרְכִים 66 בְּזוּיִים שֶׁהֵם מְיַחֲדִין לְעִשְׂתֵּי הַעֲבָדִים [הַכּוֹנְעִים], כְּגוֹן 67 שְׂיֹלְפֵי אַחֲרָיו כְּלִי לְבֵית הַמְּרִחֵץ, אוּ יַחֲלֵץ לוֹ מְנַעֲלָיו, 68 שְׁנָאָמֵר: "לֹא תַעֲבֵד בּוֹ עֲבוּדָת עָבֵד". אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲלָא 69 כְּשָׂכִיר, שְׁנָאָמֵר: "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשֵׁב יִהְיֶה עִמָּךְ". וּמִתָּר לְסַפֵּר 70 שְׁעָרוֹ, וְלִכְבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלְאָפוֹת לוֹ עֶסֶת. אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה 71 אוֹתוֹ בְּלֵן לְרַבִּים, אוּ סַפֵּר לְרַבִּים, אוּ נִתְחַם לְרַבִּים; וְאִם 72 הִתְהַ אֲמָנּוֹתָ זֹאת קִדְּם שְׂמִיכָרְךָ, הָרִי זֶה יַעֲשֶׂה. אֲבָל רְבוֹ 73 לֹא יְלַמְּדֵנוּ פִּתְחָלָה מְלֹאכָה כָּלֵל; אֲלָא אֲמָנּוֹת שְׁהִיָּה בָּהּ, 74 הוּא שְׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה מְקָדָם. בְּמָה דְרָכִים אֲמוּרִים? 75 בְּעָבֵד עֲבָרִי, מִפְּנֵי שְׁנִפְשׁוּ שְׁפִלָּה בְּמִכְיָרָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל 76 שְׂלֵא נִמְכָּר - מִתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעָבֵד, שְׁהָרִי אֵינוֹ עוֹשֶׂה 77 מְלֹאכָה זוֹ אֲלָא בְּרְצוֹנוֹ וּמִדְּעַת עֲצָמוֹ. 78 ח. אֲנָשִׁים שְׂאִין נוֹהֲגִין בְּשׁוּרָה, מִתָּר לְרִידוֹתֵן בְּחִזְקָה 79 וְלְהַשְׁתַּעֲבֵד בָּהֶן. מְלָךְ שְׁגוֹר שְׁכַל מִי שְׂלֵא יִתֵּן הַמַּס 80 הַקְּצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ, יִשְׁתַּעֲבֵד לְזֶה שְׁנִתֵּן הַמַּס עַל 81 יָדוֹ - הָרִי זֶה מִתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מְדִי, אֲבָל לֹא כְּעָבֵד; 82 וְאִם אֵינוֹ נוֹהֵג בְּשׁוּרָה, מִתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעָבֵד. 83 ט. כָּל עָבֵד עֲבָרִי אוּ אַמָּה עֲבָרִיָּה - חַיֵּב הָאֲדוֹן לְהַשׁוּתֵן 84 אֲלָיו בְּמֹאכֵל וּבְמִשְׁקָה בְּכִסוּת וּבְכִדּוּד, שְׁנָאָמֵר: "כִּי טוֹב 85 לוֹ עִמָּךְ" - שְׂלֵא תִהְיֶה אַתָּה אוֹכֵל פֶּת נִקְיָה וְהוּא אוֹכֵל 86 פֶּת קַבֵּר [מַעֲרֹבֵת בְּסוּבִיּוֹ], אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יִשָּׁן וְהוּא 87 שׁוֹתֶה יַיִן חֲדָשׁ, אַתָּה יִשָּׁן עַל גְּבִי מוֹכֵן [כְּרִיתוֹת] וְהוּא יִשָּׁן 88 עַל גְּבִי הַתְּבָן, אַתָּה דָר בְּכָרְךָ וְהוּא בְּכָרְךָ, אוּ אַתָּה בְּכָפֵר 89 וְהוּא בְּכָרְךָ - שְׁנָאָמֵר: "וְיִצֵּא מִעִמָּךְ". מִכָּאֵן אָמְרוּ 90 חֲכָמִים: "כָּל הַקְּנוּהָ עָבֵד עֲבָרִי, כְּקוֹנָה אֲדוֹן לְעֲצָמוֹ. וְחַיֵּב

1 בְּהוֹדָאת שְׁמַעוֹן; וְאִם לֹא הִבִּיא שְׁמַעוֹן רִאִיָּה - יִשְׁלַם 2 מִבֵּיתוֹ, וְיִתְבַּע לְוִי בְּסוּף זְמַן שְׂאָמֵר. וְכֵן כָּל פּוֹצֵא בְּזֶה. 3 בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיּוֹן

4 יום שלישי כ"ז תשרי ה'תשע"ה

5 הִלְכוֹת עֲבָדִים

6 יֵשׁ בְּכֻלְלָן שְׁלֵשׁ עֲשָׂרָה מְצוּוֹת - חֲמֵשׁ מְצוּוֹת עֲשֶׂה, 7 וְשִׁמּוֹנָה מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) דִּין קָנְיָן 8 עָבֵד עֲבָרִי; (ב) שְׂלֵא יִמְכָּר מִמְּכָרְתָ עָבֵד; (ג) שְׂלֵא יַעֲבִידֵנוּ 9 בְּפָרְךָ; (ד) שְׂלֵא נִיחַ גֵּר תּוֹשֵׁב לְרִדוֹת בּוֹ בְּפָרְךָ; (ה) שְׂלֵא 10 נַעֲבֵד בּוֹ עֲבוּדָת עָבֵד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בְּצַאֲתוֹ חֲפְשִׁי; 11 (ז) שְׂלֵא יִצֵּא רִיקָם; (ח) לְפִדוֹת אַמָּה עֲבָרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָה; 12 (י) שְׂלֵא תִמְכָּר; (יא) לְעַבְדּוֹ בְּעָבֵד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֲלָא אִם 13 כֵּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אַחַד מִרְאֲשֵׁי אִיבְרִיּוֹ; (יב) שְׂלֵא 14 לְהַסְגִּיר עָבֵד שְׁבַרְחָ מִחוּצָה לְאַרְץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל; 15 (יג) שְׂלֵא לְהוֹנוֹת עָבֵד זֶה הַנְּצוּל אֲלֵינוּ. וּבְאֹר כָּל הַמְצוּוֹת 16 הָאֵלוֹ - בְּפָרְקִים אֵלוֹ.

17 פָּרְקָא

18 א. "עָבֵד עֲבָרִי" הָאָמֹר בְּתוֹרָה - זֶה הִיִּשְׂרָאֵלִי שְׁמָכְרוּ 19 אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל פְּרָחוֹ, אוּ הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ לְרִצּוֹנוֹ. כִּיצַד? 20 גָּבַב, וְאִין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקָּרָן - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ 21 שְׁבַאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת גָּבַבָה. וְאִין לָךְ אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל שְׁמוֹכְרִין 22 אוֹתוֹ בֵּית דִּין אֲלָא הַגָּבַב בְּלִבְדָּ, וְעַל זֶה שְׁמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין 23 הוּא אוֹמֵר: "כִּי תִקְנָה עָבֵד עֲבָרִי"; וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר 24 בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: "כִּי יִמְכָּר לָךְ אַחִיךָ הָעֲבָרִי". מוֹכֵר עֲצָמוֹ 25 כִּיצַד? יִשְׂרָאֵל שְׁהָעֲנִי בְּיוֹתֵר - נִתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לְמַכֵּר 26 אֶת עֲצָמוֹ, שְׁנָאָמֵר: "וְכִי יִמוּךְ אַחִיךָ עִמָּךְ, וְנִמְכָּר לָךְ". 27 אֵינוֹ רְשָׁאִי לְמַכֵּר אֶת עֲצָמוֹ וְלְהַעֲנִיעַ אֶת דְּמִיו, אוּ לְקַנּוּת 28 בָּהֶן סַחּוּרָה אוּ בָלִים, אוּ לְתֵן לְכַעַל חוֹבּוֹ, אֲלָא אִם צָרִיךְ 29 לְאֲכָלָן בְּלִבְדָּ. וְאִין אָדָם רְשָׁאִי לְמַכֵּר אֶת עֲצָמוֹ, עַד שְׂלֵא 30 יִשְׂאָר לוֹ כְּלוֹם, וְאִפְלוּ כְּסוּת לֹא תִשְׂאָר לוֹ; וְאַחַר כֵּף יִמְכָּר 31 אֶת עֲצָמוֹ.

32 ב. כְּבָר בְּאָרְנֵי, שְׂאִין הָאִשָּׁה נִמְכָּרָת בְּגִבְתָּהּ, וְכֵן אֵינָה 33 מוֹכְרָת אֶת עֲצָמָהּ; וְאֵינָה קוֹנָה עָבֵד לֹא עֲבָרִי וְלֹא כְּנַעֲנִי. 34 מִפְּנֵי חֲשָׁד. וְאִין הָגֵר נִקְנָה בְּעָבֵד עֲבָרִי - שְׁנָאָמֵר: "וְשָׁב 35 אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ", מִי שְׂיֵשׁ לוֹ מִשְׁפָּחָה.

36 ג. עָבֵד עֲבָרִי שְׁמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֲלָא 37 לְיִשְׂרָאֵל, אוּ לְגֵר צָדֵק. וְכֵן הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ - אֵינוֹ רְשָׁאִי 38 לְמַכֵּר עֲצָמוֹ, וְאִפְלוּ לְגֵר תּוֹשֵׁב; וְאִם עָבֵר וּמְכָר עֲצָמוֹ 39 אִפְלוּ לְעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְאִפְלוּ לְעַבּוּדָה זָרָה עֲצָמָה - הָרִי 40 זֶה מְכוּר, שְׁנָאָמֵר: "אוּ לְעַקֵּר מִשְׁפַּחַת גֵּר", זֶה הַנִּמְכָּר 41 לְעַבּוּדָה זָרָה עֲצָמָה.

42 ד. כָּא וְאָמֵר לָךְ: 'הָרִינִי מוֹכֵר עֲצָמִי לְגוֹיִים' - אֵין אַתָּה 43 זָקוּק לוֹ, עַד שְׂמִיכָרְךָ. אֲבָל אַחַר שְׁנִמְכָרְךָ לְגוֹי - אַף עַל פִּי

מתוך מהדורת חזק

47 מכר עצמו בארבעים דינר לעשר שנים - הרי זה מגרע
48 ארבעה דינרין לכל שנה שעבד, ונותן הנשאר כסף או שנה
49 כסף, ויוצא. וכן הנמכר לגוי - מחשב הדמים לפי השנים
50 הנשארות עד שנת היובל, שנגמר: "וחשב עם קנהו,
51 משנת המכרו לו, עד שנת היובל". כיצד? מכר עצמו
52 במאה ונשאר ליובל בשעת מכירה עשר שנים - מחשב
53 עשרה לכל שנה, וגורע מן הדמים; ומשיב השאר כסף,
54 לא תבואה ולא כלים - שנגמר: "כסף ממכרו" - בכסף
55 הוא נגאל מיד הגוי, ואינו נגאל בשנה כסף.

56 ט. כל עבד עברי או עבריה שניצא בגרעון כסף, והבריא
57 והוסיפו דמיו, או נשחף (חלה בשחפת) ופחתו דמיו -
58 מחשבין לו להקל עליו. כיצד? הרי שנמכר במאה, והרי
59 הוא עתה שנה מאתים - אינו מחשב עם אדוניו אלא לפי
60 מאה. נמכר במאתים, והרי הוא שנה מאה - מחשב עמו
61 על פי השנים הנותרות לפי מאה.
62 י. הנמכר לגוי - הואיל ויש לו לגאל עצמו לחציו כמו
63 שבארנו, פעמים יהיה להקל ופעמים להחמיר. כיצד
64 להקל? קנה אותו הגוי במאתים, ונשחף והרי הוא עתה
65 שנה מאה, ונתן לו חמשים חצי דמיו, והבריא והרי הוא
66 שנה מאתים - נותן לו מאה שנה חצי דמיו הנשאר, ויוצא.
67 כיצד להחמיר? קנה אותו במאתים, ונתן לו חצי דמיו
68 מאה, ונשחף והרי הוא עתה שנה מאה - נותן לו חמשים
69 שנה חצי דמיו הנשאר, ונמצא שנתן מאה וחמשים אף על
70 פי שהוא עתה שנה מאה.

71 יא. הרב שמחל לעבד על הכסף שנשאר לו לעבד פנגרו
72 - אינו מחול לו, עד שיכתב לו שטר שחורו. כיצד? הרי
73 שקנהו בששים, ועבד שנה או שתיים, ואמר לו: 'שאר
74 הדמים מחולין לך, לך לדרבך' - לא נפטר משעבודו, עד
75 שיכתב לו שטר.

76 יב. אדון שמת - אם הניח בן זכר - הרי העבד עובד את
77 הבן עד סוף השש, או עד סוף השנים שמכר עצמו להן,
78 או עד שיפגע בו יובל, או עד שנגרע פדיונו ויתן השאר.
79 אבל אם לא הניח בן זכר - הרי זה יצא לחרות, ואינו עובד
80 לא את הבת ולא את האם; ואין צריך לומר שאינו עובד
81 שאר היורשין. והנמכר לגוי, או לגוי - אפלו [את]
82 הבן אינו עובד; אלא כיון שמת האדון, יצא לחרות.
83 נמצאת אומר, שעבד עברי נקנה בכסף או בשטר, וקנה
84 את עצמו בחמשה דברים: בשנים, או ביובל, או בגרעון
85 כסף, או בשטר שחורו, או במיתת האדון בלא בן; ובגוי
86 ובגר, אפלו הניח בן. מצוה לומר לו 'צא' בשעת יציאתו,
87 ואף על פי שאם לא יאמר לו, הרי הוא יוצא בתנן, ואינו
88 צריך שטר. אפלו חלה והוציא עליו רבו הוצאות - אינו
89 חייב לו כלום, שנגמר: "יצא לחפשי חנם".

פרק ג

90
91 א. כל עבד עברי - הרי האדון חייב במזונות אשתו
92 הנשואה, לא ארוסה ושומרת יבם [אשת אחיו שמת ומחכה

1 לנהג בו מנהג אחרו, שנגמר: "ובאחיכם בני ישראל איש
2 באחיו". ואף על פי כן, צריך העבד לנהג בעצמו מנהג
3 עבדות, באותן העבודות שהוא עושה לו.
4 י. אין אמה עבריה נוהגת ולא עבד עברי נוהג, אלא בזמן
5 שהיובל נוהג, בין עבד עברי שמכר עצמו, בין זה
6 שמכרוהו בית דין; ויכר בארנו מתי בטלו היובלות.

פרק ב

7
8 א. עבד עברי שמכרוהו בית דין, נקנה בכסף; והמוכר
9 עצמו, נקנה בכסף ובשנה כסף ובשטר. כיצד בשטר?
10 כותב לו על הנר או על התרש: 'הריני מכור לך', הריני
11 קנוי לך, ונותן לו השטר.
12 ב. מכרוהו בית דין - עובד שש שנים מיום מכירתו,
13 ובתחלת השנה השביעית שלו יצא בן חורין. ואם פגעה
14 בו שנת השמיטה בכלל השש, הרי זה עובד בה; אבל אם
15 פגעה בו שנת יובל, אפלו נמכר שנה אחת לפני היובל -
16 הרי זה יצא לחרות, שנגמר: "בשנת היובל הזאת" וגו'.
17 ג. המוכר עצמו, יש לו למכר עצמו ליתר על שש; הרי
18 שמכר עצמו לעשר שנים, או לעשרים שנה, ופגע בו
19 יובל, אפלו אחר שנה - הרי זה יוצא ביובל, שנגמר: "עד
20 שנת היובל יעבד עמך".

21 ד. אחד המוכר עצמו או שמכרוהו בית דין, וברח - חייב
22 להשלים שניו; ואם פגע בו יובל, יצא לחרות.
23 ה. חלה, בין שחלה שנה אחר שנה או שחלה חללים
24 מקטעים - אם הכל פחות מארבע שנים, עולין לו למנין שש;
25 אבל אם חלה ארבע - חייב להשלים כל ימי החלי, שנגמר:
26 "כשכיר כתושב". ואם פגע בו יובל, יצא. במה דברים
27 אמורים שמחשבין ימי החלי? בשנה חליו כבד, שאינו
28 יכול לעשות מלאכה. אבל אם לא היה חליו כבד, אלא יכול
29 לעשות מעשה מעט - אפלו חלה כל שש, עולין לו.
30 ו. המוכר עצמו לגוי - אם לא נפדה, אינו יוצא אלא
31 ביובל, שנגמר: "ואם לא יגאל באלה - ויצא בשנת היובל,
32 הוא ובניו עמו".

33 ז. הנמכר לגוי - אם לא השיגה ידו לגאל עצמו, קרוביו
34 פודין אותו; והקרוב הקרוב קודם, שנגמר: "או דדו או
35 בן דדו יגאלנו, או השיגה ידו ונגאל". ובית דין כופין את
36 קרוביו לפדותו, שלא ישמע בגויים. לא פדוהו קרוביו, או
37 שאין ידם משגת - מצוה על כל אדם מישאל לפדותו;
38 ובין שפדוהו קרובים, בין שפדהו שאר אדם - יצא לחרות.
39 ויש לו ללוות ולגאל עצמו מן הגוי, וגואל לחציו. אבל
40 הנמכר לישראל - אין הקרובים פודין אותו, ואינו לזה
41 וגואל, ואינו גואל לחציו. אלא כיצד דינו? אם השיגה ידו
42 לתן כפי השנים הנותרות, נותן ויוצא; ואם לאו, לא יצא.
43 ח. אחד המוכר עצמו בין לישראל בין לגוי, ואחד
44 שמכרוהו בית דין - הרי זה מגרע פדיונו, ויוצא. כיצד?
45 הרי שמכרוהו בששים דינר, ועבד ארבע שנים, ומצאה ידו
46 - הרי זה נותן עשרים דינר לאדוניו, ויצא לחרות. וכן אם

מתוך מהדורת חזק

48 כל אדם; ונזקב את אָזְנוֹ הַיְמִינִית בַּגִּבָּה שֶׁל אֶזְנֵן בְּמַרְצֵעַ שֶׁל
 49 מִתְקַת, עַד שִׁיגִיעַ לְדִלְתָ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַנְתַּם בְּאָזְנוֹ וּבִדְלָתָ."
 50 וְלֹא נֶאֱמַר "מְזוּזָה" אֲלָא שִׁיְהִיהָ עוֹמֵד, בֵּין אֲצֵל דְּלַת בֵּין
 51 אֲצֵל מְזוּזָה. וּמֵה מְזוּזָה כְּשֶׁהִיא עוֹמֵדָת, אָף דְּלַת כְּשֶׁהִיא
 52 עוֹמֵדָת; אֲבָל הַרְצִיעָה בְּדִלְתָ, אָף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם מְזוּזָה.
 53 הָאֲדוֹן הוּא שְׂרֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַרְצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ"
 54 - לֹא בְנוֹ, וְלֹא שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאִין רוֹצְעִין שְׂנֵי
 55 עֲבָדִים כְּאֶחָד, שְׂאִין עוֹשִׂין מְצוֹת חֻבֵּלוֹת חֻבֵּלוֹת.
 56 י. "וְאִם אָמַר יֹאמֵר" - עַד שִׂיאֵמַר וְיִשְׁנֶה. "הֶעָבֵד" - עַד
 57 שִׂיאֵמַר כְּשֶׁהוּא עָבֵד; אֲבָל אִם אָמַר אַחֵר שֵׁשׁ, אֵינּוּ נֶרְצָע;
 58 עַד שִׂיאֵמַר בְּסוּף שֵׁשׁ, בְּתַחֲלַת פְּרוּטָה אַחְרוּנָה. כִּיצַד? כִּגוֹן
 59 שֶׁנֶּשְׂאָר מִן הַיּוֹם כְּדֵי שׁוֹה פְּרוּטָה מְדַמֵּי כְּכִירוֹתוֹ, אוֹ יָתֵר;
 60 אֲבָל אִם נִשְׂאָר פְּחוֹת מְפְרוּטָה, הֵרִי זֶה כְּאֹמַר אַחֵר שֵׁשׁ.
 61 יא. הֵיחָה לְעָבֵד אִשָּׁה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְלוֹ מִמְנָה בָּנִים,
 62 וְלָרְבוּ אִין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינּוּ נֶרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶהְבֶּךָ
 63 וְאֵת בֵּיתְךָ". לָרְבוּ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אִין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינּוּ
 64 נֶרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶהְבְּתִי אֶת אֲדֹנָי, אֵת אִשְׁתִּי וְאֵת בְּנֵי".
 65 הוּא אוֹהֵב אֶת רְבוֹ, וְרְבוֹ אֵינּוּ אוֹהֵבּוּ - אֵינּוּ נֶרְצָע,
 66 שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ". רְבוֹ אוֹהֵבּוּ, וְהוּא אֵינּוּ אוֹהֵב
 67 אֶת רְבוֹ - אֵינּוּ נֶרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶהְבֶּךָ". הוּא חוֹלָה
 68 וְרְבוֹ אֵינּוּ חוֹלָה, רְבוֹ חוֹלָה וְהוּא אֵינּוּ חוֹלָה, אוֹ שֶׁהִיוּ
 69 שְׁנֵיהֶם חוֹלִים - אֵינּוּ נֶרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ",
 70 עַד שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה.
 71 יב. מֵה בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לְמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר עַצְמוֹ,
 72 אֵינּוּ נֶרְצָע; וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, נֶרְצָע. מוֹכֵר עַצְמוֹ, אִסּוּר
 73 בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, רְבוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה
 74 כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עַצְמוֹ, נִמְכָּר לִגְוִי; וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, אֵינּוּ
 75 נִמְכָּר אֲלָא לְיִשְׂרָאֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיד", אִין
 76 בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֲלָא לָךְ. מוֹכֵר עַצְמוֹ, נִמְכָּר לְשֵׁשׁ
 77 וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ; מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, אֵינּוּ נִמְכָּר אֲלָא לְשֵׁשׁ.
 78 מוֹכֵר עַצְמוֹ, אִין מַעֲנִיקִין לוֹ; מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, מַעֲנִיקִין לוֹ.
 79 יג. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׂאִין הָאִשָּׁה נֶרְצָעָת; וְכֵן יִרְאֶה
 80 מַעֲנִין הַפְּתוּב, שֶׁתִּהְיֶה הוּא אוֹמֵר בְּנֶרְצָע: "אֶהְבְּתִי אֶת אֲדֹנָי,
 81 אֵת אִשְׁתִּי וְאֵת בְּנֵי". וּמֵה הוּא זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָף לְאִמְתְּךָ
 82 תַּעֲשֶׂה כֵּן"? לְהַעֲנִיק; כִּשֶׁם שֶׁמְצוּת עֲשֶׂה לְהַעֲנִיק עָבֵד
 83 עֲבָרִי, כְּךָ מַעֲנִיק אִמָּה עֲבָרִיהָ.
 84 יד. כֹּל הַמְשַׁלַּח עֲבָדוֹ וְאִמְתּוֹ רִיקִם - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
 85 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקִם"; וְהֵרִי הַפְּתוּב נִתְקוּ לַעֲשֶׂה,
 86 שֶׁנֶּאֱמַר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ". אֶחָד הַיּוֹצֵא בְּסוּף שֵׁשׁ, אוֹ
 87 שִׁיּוּצָא בְּיִבְל, אוֹ בְּמִיתָת אָדוֹן, וְכֵן אִמָּה עֲבָרִיהָ שִׁיּוּצָא
 88 בְּאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ, אוֹ בְּסִימְנִים [בְּגֵרוֹת] - הֵרִי אֵלוֹ מַעֲנִיקִין
 89 לָהֶן. אֲבָל הַיּוֹצֵאִין בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף, אִין מַעֲנִיקִין לָהֶן,
 90 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִשְׁלַחְנוּ תַּפְשֵׁי מַעֲמָךְ", וְזֶה לֹא שֶׁלְחוּ
 91 תַּפְשֵׁי, אֲלָא הָעָבֵד נִתֵּן שְׂאֵר הַדְּמִים שֶׁנֶּשְׂאָר לוֹ לְעַבֵּד בְּהוֹן,
 92 וְאַחֵר כְּךָ יִצָּא. "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ, מִצֶּאֱנֶה, מִגְּרָנֶה וּמִקַּבֵּךְ"
 93 - כְּעִנְיָן צֵאן גְּרָן וְקָב, דְּכָרִים שֵׁשׁ בְּהוֹן בְּרֻכָה מִחֵמֶת
 94 עַצְמוֹ, הוּא שֶׁחִיב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהוֹן; אֲבָל הַכֶּסֶפִּים

1 לַיִיבוּס]; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה מִתְרַת לוֹ. אֲבָל אִם הִיחָה מְאִסּוּרִי
 2 לְאוּרִין, אֲפִלוּ שְׁנֵיהָ [אִסּוּרָה מִדְּרַבְנַן] - אֵינּוּ חִיב בְּמִזוּנוֹתֶיהָ,
 3 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ" - אִשְׁתּוֹ הָרְאוּיָה לְעַמֵּד עִמּוֹ. וְכֵן
 4 חִיב בְּמִזוּן בְּנָיו וּבְנֹתָיו. בְּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר: "אִם
 5 בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיִצָּאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ,
 6 שֶׁכִּינֵן שְׂנֵקָנָה זֶה, נִשְׁמַעְבֵּדָה אִשְׁתּוֹ? אֲלָא לֹא בָּא לְלִמַּד,
 7 אֲלָא שֶׁהָאֲדוֹן חִיב בְּמִזוּנוֹתֶיהָ. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ נֶאֱמַר: "וְיִצָּא
 8 מִעִמָּךְ - הוּא, וּבְנָיו עִמּוֹ"; וּבְנִמְכָּר לִגְוִי נֶאֱמַר: "וְיִצָּא
 9 בְּשֵׁנַת הַיְבֵל, הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ". אֶחָד אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהִיוּ לוֹ
 10 בְּשֵׁנַת מַכְרָהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהִיוּ לוֹ אַחֵר מַכְרָתָהּ:
 11 וְהוּא, שִׁיְקָנָה מְדַעַת הָאֲדוֹן; אֲבָל אִם לָקַחָה שְׂלֵא מְדַעַת
 12 רְבוֹ, אֵינּוּ חִיב בְּמִזוּנוֹתֶיהָ.
 13 ב. אָף עַל פִּי שֶׁהָאֲדוֹן חִיב בְּמִזוּנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו, אִין לוֹ
 14 בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם [בְּתַפּוּקָה שְׁלֵהֶם הַשׁוּוֹה כֶּסֶף] כְּלוּם, אֲלָא
 15 הֵרִי מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאִשָּׁה וּמִצִּיאָתָהּ, לְכַעֲלָהּ. וְכֵל שְׂזוּכָה
 16 הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ - זוּכָה בָּהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עָבֵד עֲבָרִי.
 17 ג. מִי שֶׁמַּכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, יֵשׁ לְרְבוֹ לְתַן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית;
 18 בֵּין הָאֲדוֹן, בֵּין בְּנוֹ שֶׁל אָדוֹן אִם מֵת אָבִיו - הֵרִי זֶה נוֹתֵן
 19 לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וְכּוֹפְהוּ עַל זֶה, כְּדֵי שִׁיּוּלִיד לוֹ מִמְנָה
 20 עֲבָדִים. וְהֵרִי הִיא מִתְרַת לוֹ כֹּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם
 21 אֲדֹנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה" וְגו'. וְהַמוֹכֵר עַצְמוֹ, אִסּוּר בְּשִׁפְחָה
 22 כְּנַעֲנִית כְּשֶׂאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.
 23 ד. אִין עָבֵד עֲבָרִי מִתֵּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
 24 אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וּבָנִים, אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אִין רְבוֹ
 25 מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וְדָבָר זֶה, קִבְּלָהּ הוּא. אֲפִלוּ הֵיחָה
 26 הַנִּמְכָּר כֶּהֱן - הֵרִי זֶה מִתֵּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כֹּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ.
 27 ה. אִם הִיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אָף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לוֹ רְבוֹ
 28 שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, אֵינּוּ יְכוּל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו -
 29 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְאֵינּוּ יְכוּל לְתַן לוֹ שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת,
 30 וְלֹא לְתַן שִׁפְחָה אַחַת לְשְׁנֵי עֲבָדָיו הַעֲבָרִים כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתֵן
 31 לְכְּנַעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה". נֶרְצָע [= עַבֵּד שְׂנוֹרֵעַ
 32 עַקֵּב סִירּוּבוֹ לְצֵאָת] שֶׁמָּסַר לוֹ רְבוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ
 33 יוֹבֵל, וְהֵיחָה רְבוֹ מְסָרָב [מִפְצִיר] בּוֹ לְצֵאָת וְאֵינּוּ רוֹצֵה
 34 לְצֵאָת, וְחֻבֵל בּוֹ - פְּטוּר, שֶׁהִרִי נֶאֱסַר בְּשִׁפְחָה.
 35 ו. הַמוֹכֵר עַצְמוֹ, אֵינּוּ נֶרְצָע. אֲבָל מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, וְעָבֵר
 36 שֵׁשׁ, וְלֹא רָצָה לְצֵאָת - הֵרִי זֶה נֶרְצָע; וְעוֹבֵד עַד שְׁנַת
 37 הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שְׁנֵימֹת הָאֲדוֹן.
 38 ז. אָף עַל פִּי שֶׁהֵנִיחַ בֶּן, אִין הַנֶּרְצָע עוֹבֵד אֶת הַבֶּן; מִפִּי
 39 הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ: "וְעָבֵדוּ", לֹא לְבָנוּ; "לְעַלְמִם", לְעוֹלָמוֹ שֶׁל
 40 יוֹבֵל. וּנְמִצָּאתָ לְמָד, שֶׁהַנֶּרְצָע אֵינּוּ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֲלָא
 41 בְּיוֹבֵל אוֹ בְּמִיתַת הָאֲדוֹן.
 42 ח. עָבֵד עֲבָרִי כֶּהֱן - אֵינּוּ נֶרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַעַל מוּם,
 43 וְהֵרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשָׂב אֵל מִשְׁפַּחְתּוֹ" - לְחַזְקָה שֶׁהֵיחָה בָּהּ;
 44 וְאֵינּוּ שָׂב לְשִׁרְתָּהּ שֶׁהֵיחָה בָּהּ.
 45 ט. כִּיצַד רוֹצְעִין? מְבִיאוּ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֵשָׁה, וְאוֹמֵר
 46 דְּכָרִיו בְּפִנְיָהֶם; וּמִגִּישׁוֹ בְּסוּף שֵׁשׁ אֶל הַדְּלָת אוֹ אֶל
 47 הַמְּזוּזָה, כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין, בֵּין דְּלַת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן, בֵּין שֶׁל

מתוך מהדורת חזק

46 ותצא מרשות אביה. היתה הבת אלונית שאין לה ימי
 47 נערות, אלא יוצאה מקטנותה לבגרות - בין שבגרה, תצא
 48 לחרות.
 49 ו. אין אמה עבריה יוצאה בראשי אברים, שגאמר: "לא
 50 תצא פצאת העבדים". וכן עבד עברי - אם הפיל שנו או
 51 סמא עינו, משלם לו פדין החובל בחברו, כמו שבארנו
 52 בהלכות חובל. נמצאת למד, שאמה עבריה נקנית בשני
 53 דברים - בכסף, או בשטר; וקונה עצמה בששה דברים -
 54 בשנים, וביובל, ובגרעון פסף, ובשטר שחרור, ובמיתת
 55 אדון, ובסימנין.
 56 ז. יעד אותה האדון לעצמו או לבנו - הרי היא פשאר
 57 הארוסות, ואינה יוצאה באחד מפל אלו, אלא במיתת
 58 הפעל, או בגט; ומצות יעוד קודמת למצות פדיה. כיצד
 59 מצות יעוד? אומר לה בפני שנים: 'הרי את מקדשת לי',
 60 'הרי את מארסת לי', 'הרי את לי לאשה'; אפלו בסוף
 61 שש סמוף לשקיעת החמה. ואינו צריך לתן לה כלום,
 62 שמעו הראשונות לקדושין נתנו. ונוהג בה מנהג אישות,
 63 לא מנהג שפחות. ואינו מייעד שמים כאחת, שגאמר:
 64 "יעדה". וכיצד מייעדה לבנו? אם היה בנו גדול, ונתן
 65 רשות לאביו ליעדה לו - הרי האב אומר לה בפני שנים:
 66 'הרי את מקדשת לבני'.
 67 ח. אין האדון מייעד אמה עבריה לא לו ולא לבנו, אלא
 68 מדעתה [בהסכמתה], אף על פי שפכר קבל אביה
 69 מעותיה; הרי הוא אומר: "יעדה" - מדעתה. ואם מת
 70 האדון - אין בנו יכול ליעדה לו, שהרי יצאת לחרות
 71 במיתת האדון.
 72 ט. היעוד בארוסין, ואינו פשוטין; לפיכך [אם הוא כהן]
 73 אינו משמא לה, ולא יורשה, ולא מפר נדריה - עד שתפגס
 74 לחפה. "ואם שלש אלה לא יעשה לה" - לא יעדה לו,
 75 ולא יעדה לבנו, ולא נפדית בגרעון פסף; "ויצאה חנם"
 76 - בהבאת סימנין, כמו שבארנו.
 77 י. יתר על אותן הדברים שקונה בהן עצמה כעבד עברי.
 78 אין האדון יכול למכר אמה עבריה, ולא לתנה לאיש אחר,
 79 בין רחוק, בין קרוב. ואם מכר או נתן - לא עשה כלום,
 80 שגאמר: "לעם נכרי לא ימשל למכרה". וכן עבד עברי -
 81 לא יכול למכרו לאחר, ולא לתנו. ויראה לי, שלא הצריך
 82 הכתוב לאסר דבר זה באמה, אלא מפני שיש לו ליעדה
 83 לבנו; לכך נאמר: "לעם נכרי לא ימשל למכרה".
 84 יא. אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או
 85 על בנו קדושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד. כיצד? מוכר
 86 אדם את בתו לאביו - שאף על פי שאין האדון יכול
 87 ליעדה, ראויה היא לבנו, שהרי האמה בת אחיו. אבל אינו
 88 יכול למכר את בתו לבנו - מפני שאינה ראויה לאדון,
 89 שהרי היא אחותו, ולא לבן בנו, מפני שהיא אחות אביו.
 90 יב. יש לאדם למכר את בתו לפסולין, כגון אלמנה לכהן
 91 גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על פי שהן
 92 בלאו, קדושין תופסין בהן.

1 והבגדים, אינו תיב לתן לו מהן. וכמה נותן לו? אין פחות
 2 משנה שלשים סלע, בין ממין אחד בין ממיני הרבה,
 3 כשלשים של קנס העבד, שגאמר בו: "יתן לאדניו"; בין
 4 שנתברך הפית בגללו, בין שלא נתברך - שגאמר: "העניק
 5 תעניק לו", מכל מקום. אם בן למה נאמר "אשר ברךך
 6 ה"? הפל לפי הברכה תן לו.
 7 טו. ברח ופגע בו היובל פשהא בורח, ויצא לחרות -
 8 אינו תיב להעניקו, שגאמר: "וכי תשלחנו חפשי מעמך".
 9 ענק עבד עברי - לעצמו, ואין בעל חובו גובה ממנו. וענק
 10 אמה עבריה, וכן מציאתה - של אביה; ואם מת אביה
 11 קדם שיבואו לידו - הרי הן של עצמה, ואין לאחיה בהן
 12 כלום; שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבנו.

יום רביעי כ"ח תשרי ה'תשע"ה

פרק ד

15 א. אמה עבריה, היא הקטנה שמכרה אביה; ומשתביא
 16 שתי שערות אחר שתיים עשרה שנה, ותעשה נערה - אינו
 17 יכול למכרה, אף על פי שעדין יש לו בה רשות, ויש לו
 18 לקדשה לכל מי שירצה. אף הקטנה שהיא אלונית
 19 בסימניה, ואינה ראויה להבאת שתי שערות - יש לאביה
 20 למכרה כל זמן שהיא קטנה. אבל הטמטום והאנדריגיס -
 21 אינו נמכר לא בדין עבד עברי, ולא בדין אמה עבריה.
 22 ב. אין האב רשאי למכר את בתו, אלא אם בן העני, ולא
 23 נשאר לו כלום - לא קרקע, ולא מטלטלין, ואפלו כסות
 24 שעליו; ואף על פי כן, כופין את האב לפדותה אחר
 25 שמכרה, משום פגם משפחה. ברח האב, או שמת, או
 26 שלא היה לו לפדותה - הרי זו עוברת עד שתצא.
 27 ג. אמה עבריה נקנית בכסף או בשנה כסף, ובשטר.
 28 ואינה נקנית בפרוטא, מפני שצריך לקנותה בדמים
 29 שראויין לגרעון, כדי שתגרע פדיונה ותצא. כיצד בשטר?
 30 כותב לו על הניר או על החרש: 'בתי מכורה לך', 'בתי
 31 קנויה לך', ונותן ביד האדון; ושטר אמה עבריה, האב
 32 כותבו.
 33 ד. אמה עבריה עוברת שש שנים כעבד שמכרהו בית
 34 דין, שגאמר: "כי ימכר לך אחיך העברי, או העבריה";
 35 ויוצאה בתחלת שבע. ואם פגע בה יובל בתוך שש,
 36 יוצאה חנם כעבד. ואם מת האדון - אף על פי שהניח בן,
 37 יוצאה כנרצע, שגאמר: "ואף לאמתך תעשה כן". וכן
 38 מגרעת פדיונה, ויוצאה; ואם כתב לה שטר שחרור, ומחל
 39 על השאר - יוצאה חנם כעבד.
 40 ה. יתרה אמה עבריה, שהיא יוצאה בסימנין. כיצד? בין
 41 שהביאה סימנין, ונעשית נערה - יוצאה לחרות בלא כסף.
 42 אפלו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה - הרי זו יוצאה
 43 לחרות, שגאמר: "ויצאה חנם" - רבה לה הכתוב יציאה
 44 אחרת בחנם, יתר על העבד; ומפי השמועה למדו, שהיא
 45 הבאת סימני נערות, ותחזור לרשות אביה עד שתבגר,

44 שְׁהֵעִיד עָלָיו עֲדִים בְּבֵית דִּין, וְאִם עַל פִּי שְׂקֵנָה מִיָּדוּ -
 45 עֲדִין לֹא נִשְׁמָח; שְׂאִין הַעֲבָד יוֹצֵא לְחֵירוֹת, אֲלֵא בְּכֶסֶף
 46 אוּ בְּשֵׁטֶר אוּ בְּרָאשֵׁי [עִיָּקוּרִי] אֲבָרִים. וְהַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ:
 47 'הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם', לֹא אָמַר כְּלוּם.
 48 ד. כִּיצַד בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים? הַמֶּכֶה אֶת עֲבָדוֹ בְּכוֹנָה, וְחִסְרוֹ
 49 אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲבָרִים שְׂאִין חוֹרְרִין - יֵצֵא לְחֵירוֹת,
 50 וְצָרִיף גֹּט שְׁחֹרֹר. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא נֹאמַר בְּתוֹרָה אֲלֵא
 51 "שֵׁן" וְ"עֵין"? לְדוּן מִהֵן: מַה שֵׁן וְעֵין, מוּמִין שְׁבַגְלוּי
 52 וְאֵינָן חוֹרְרִין - אִם כָּל מוּם שְׁבַגְלוּי שְׂאִינוֹ חוֹרֵר, יֵצֵא
 53 הַעֲבָד בּוֹ לְחֵירוֹת. אֲבָל הַמְּסָרֵס עֲבָדוֹ בְּבִיצִים, אוּ הַחֹתֵף
 54 לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵירוֹת, שְׂאִינָן מוּמִין שְׁבַגְלוּי. וְכֵן
 55 הַמִּפִּיל שֵׁן הַקֶּטֶן - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵירוֹת, שְׁהָרִי סוּפוֹ לְחֹזֵר.
 56 ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים אֲלֵא עֲבָדִים שְׂמֵלוֹ וְטָבְלוֹ,
 57 שְׁהָרִי יִשְׁנֵן בְּמִקְצַת מְצוּוֹת; אֲבָל עֲבָד שֶׁהוּא בְּגִיּוּתוֹ, אֵינוֹ
 58 יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים. וְאֵלוֹ הֵן רָאשֵׁי אֲבָרִים שְׂאִינָן חוֹרְרִין:
 59 אֲצַבְעוֹת יָדַיִם וְרַגְלָיִם עֲשָׂרִים, רָאשֵׁי הָאֲזָנַיִם, וְרֹאשׁ
 60 הַחֹטֵם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרֹאשֵׁי דְדִין שְׂבִאשָׁה; אֲבָל הַעֵינַיִם
 61 וְהַשְּׂנַיִם, הָרִי הֵן מִפְּרָשִׁין בְּתוֹרָה.
 62 ו. הֵיָתֵה לוֹ אֲצַבֵּעַ יָתְרָה, וְחִתְכָּה - אִם נִסְפְּרַת עַל גַּב הַיָּד,
 63 עֲבָד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵירוֹת. הֵיָתֵה עֵינוֹ סְמוּיָה, וְחִטְטָה [עַקֵּר
 64 אוֹתָהּ] - עֲבָד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵירוֹת, שְׁהָרִי חִסְרוֹ אֲבָר. וְהוּא
 65 הַדִּין לְאֶחָד מִרָאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁהִיָּה כְּטַל, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ
 66 מְלָאכָה - שְׂאֵם חִתְכוֹ, הָרִי חִסְרוֹ אֲבָר וְיֵצֵא לְחֵירוֹת.
 67 ז. הִכְהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְאָה, עַל אֲזָנוֹ וְחִרְשָׁה - עֲבָד יוֹצֵא
 68 בְּהֵן לְחֵירוֹת; הִכְהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אֲזָנוֹ וְאֵינוֹ
 69 שׁוֹמֵעַ - אֵין עֲבָד יוֹצֵא בְּהֵן לְחֵירוֹת.
 70 ח. הִכְהוּ עַל עֵינוֹ וְחִסְרָה מְאוּרָה, עַל שְׁנוֹ וְנִדְנָדָה - אִם
 71 יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן, אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵירוֹת; וְאִם לֹא, יֵצֵא
 72 לְחֵירוֹת.
 73 ט. הֵיָתֵה עֵינוֹ כְּהָה וְחִסְרָה מְאוּרָה, אוּ שְׁנוֹ מְנוֹדְנָדָת, וְהִכְהוּ
 74 הָאֲדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנוֹדְדָת, אוּ סִמְאָה הַעֵין הִכְהוּ - אִם
 75 הִיָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן כְּכָר כָּל שֶׁהוּא, יֵצֵא לְחֵירוֹת; וְאִם לֹא,
 76 לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת.
 77 י. הִכְהוּ עַל יָדוֹ וְצָבַת [וְהַתְּנַפְחָה] יָדוֹ, וְסוּפָה לְחֹזֵר - אֵינוֹ
 78 יוֹצֵא לְחֵירוֹת. תִּלַּשׁ בְּזַקְנוֹ, וְדָלַדַּל בּוֹ עֲצָם מִן הַלְחִי - יֵצֵא
 79 לְחֵירוֹת, שְׁהָרִי כְּטַל מֵעֲשֶׂה הַשְּׂנַיִם הַקְּבוּעִין בְּאוֹתוֹ הַעֲצָם.
 80 יא. הִפִּיל שְׁנוֹ אוּ סִמְאָה עֵינוֹ בְּלֹא כּוֹנָה - כְּגוֹן שְׁזָרַק אֶבֶן
 81 לְבַהֲמָה, וְנִפְלָה בְּעֵבֶד וְהִפִּילָה שְׁנוֹ אוּ חִתְכָּה אֲצַבְעוֹ - לֹא
 82 יֵצֵא לְחֵירוֹת, שְׁנֹאמַר: "אִם שֵׁן עֲבָדוֹ אוּ שֵׁן אֶמְתוֹ יִפִּיל",
 83 עַד שִׁיתְכּוֹן.
 84 יב. הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעַי שִׁפְחָתוֹ, וְסִמְאָה עֵין הַעֲבָר שְׂבַמְעִיָּה
 85 - לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת, שְׁהָרִי לֹא יֵדַע דְּבָר שִׁיתְכּוֹן לוֹ.
 86 יג. הִיָּה רַבּוֹ רּוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: 'כַּחַל לִי עֵינִי וְסִמְאָה', חִתֵּר
 87 לִי שְׂנִי וְהִפִּילָה - שִׁחַק בְּאֲדוֹן, וְיֵצֵא לְחֵירוֹת; שְׂאִם עַל פִּי

1 יג. הַמְּקַדֵּשׁ בְּתוֹ כְּשֶׁהִיא קְטָנָה, וְנִתְאַרְמְלָה [נִתְאַלְמְנָה] אוּ
 2 נִתְגַּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לְמַכְרָה; שְׂאִין אָדָם יָכוֹל לְמַכֵּר אֶת
 3 בְּתוֹ לְשִׁפְחוֹת אַחֵר אִישׁוֹת; אֲבָל מוֹכְרָה לְשִׁפְחוֹת אַחֵר
 4 שִׁפְחוֹת. כִּיצַד? מְכָרָה לְשִׁפְחוֹת תַּחֲלָה, וְיַעַד אוֹתָהּ הָאֲדוֹן,
 5 וּמֵת הָאֲדוֹן אוּ גְרָשָׁה וְחֹרְרָה לְרִשׁוֹת הָאֵב כְּשֶׁהִיא קְטָנָה -
 6 הָרִי הָאֵב מוֹכְרָה פַּעַם שְׁנִיָּה, אֲפִלוּ לְכַהֵן גְּדוֹל. וְכֵן אִם
 7 נִפְלָה לְפָנָי יָבֵם מִן הַיַּעוּד, וְחִלַּץ לָהּ - אִם עַל פִּי שֶׁהִיא
 8 חִלְצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטָנָה, הָרִי נִפְסְלָה מִן הַפְּהִיָּה,
 9 וְיֵשׁ לוֹ לְמַכְרָה לְכַהֵן, הוֹאִיל וְקְדוּשֵׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ
 10 שְׁנִתְבָּאָר.
 11 יד. הַמוֹכֵר אֶת בְּתוֹ, וְיֵצֵאת בְּשָׂנִים אוּ בְּיוֹבֵל אוּ בְּגִרְעוֹן
 12 כְּסָף, וְעֲדִין הִיא קְטָנָה - יֵשׁ לוֹ לְחֹזֵר וּלְמַכְרָה פַּעַם שְׁנִיָּה,
 13 כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ.
 14 טו. הַמוֹכֵר אֶת בְּתוֹ, וְאַחֵר כֶּף הַלֵּף וְקִדְשָׁה לְאַחֵר - אִם
 15 רָצָה הָאֲדוֹן לַיַּעַד, מִיַּעַד. וְאִם לֹא יַעַד הָאֲדוֹן, לֹא לוֹ וְלֹא
 16 לְבָנוֹ - כְּשֶׁתִּצָּא מְרִשׁוֹת אֲדוֹן, יִגְמְרוּ קְדוּשִׁיָּה וְחַעֲשֶׂה אֲשֶׁת
 17 אִישׁ.
 18 טז. הַמוֹכֵר אֶת בְּתוֹ, וְפָסַק עַל הָאֲדוֹן עַל מְנַת שְׂלֵא לַיַּעַד
 19 אוֹתָהּ - אִם רָצָה הָאֲדוֹן לַיַּעַד, מִיַּעַד; שֶׁהִתְנָה עַל מַה
 20 שִׁכְתוּב בְּתוֹרָה, שְׁתִּנְאוּ כְּטַל.

פָּרָק ה'

21
 22 א. עֲבָד כְּנַעֲנִי [כָּל גֵּוִי] - נִקְנָה בְּחַמְשָׁה דְּבָרִים, וְקוּנָה אֶת
 23 עֲצָמוֹ בְּשִׁלְשָׁה: נִקְנָה בְּכֶסֶף, אוּ בְּשֵׁטֶר, אוּ בְּחֻזְקָה, אוּ
 24 בְּחִלְפִין, אוּ בְּמִשְׁיכָה; וְקוּנָה אֶת עֲצָמוֹ בְּכֶסֶף, אוּ בְּשֵׁטֶר,
 25 אוּ בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים. וְעֲבָד קֶטֶן - הָרִי הוּא כְּבַהֲמָה, וְנִקְנָה
 26 בְּמִשְׁיכָה כְּמִשְׁכִּית הַבַּהֲמָה. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּתַחֲלַת סֵפֶר זֶה
 27 כָּל הַדְּרָכִים שֶׁהַעֲבָדִים נִקְנִין בְּהֵן.
 28 ב. כִּיצַד קוּנָה אֶת עֲצָמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ
 29 מַעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנַת שְׂאִי עֲבָדְךָ בְּהֵם לְחֵירוֹת' - כִּיֵּן
 30 שֶׁקָּבַל הָרַב הַכֶּסֶף אוּ שֶׁנָּה כֶּסֶף, יֵצֵא הַעֲבָד לְחֵירוֹת. וְאֵינוֹ
 31 צָרִיף דַּעַת הַעֲבָד - שְׁזָכוֹת הִיא לוֹ, וְזָכוּן לְאָדָם שְׂלֵא
 32 בְּפָנָיו. וְכֵן אִם נָתַן אֶחָד לְעֲבָד מַעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנַת
 33 שְׂתַצֵּא בְּהֵן לְחֵירוֹת' - אִם רָצָה הָאֲדוֹן וְקָבַל הַמַּעוֹת, יֵצֵא
 34 הַעֲבָד לְחֵירוֹת; וְאִם לֹא רָצָה, לֹא קָנָה הַעֲבָד הַמַּעוֹת; שְׂלֵא
 35 נָתַן לוֹ אֲלֵא עַל מְנַת שְׂאִי בְּהֵן לְחֵירוֹת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוּ
 36 שֶׁנָּה כֶּסֶף, בֵּין לְקִנּוּתוֹ בֵּין לְהַקְנֹת עֲצָמוֹ לוֹ.
 37 ג. כִּיצַד בְּשֵׁטֶר? כָּתֹב לוֹ עַל הַגְּזֵר אוּ עַל הַחֲרֵשׁ: 'הָרִי
 38 אֶתָּה בֶן חוֹרְרִין', אוּ 'הָרִי אֶתָּה שֶׁל עֲצָמְךָ', אוּ 'אֵין לִי עֶסֶק
 39 בְּךָ', וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה בְּעֵינֵי זֶה, שֶׁנָּה הוּא גּוֹפּוֹ שֶׁל גֹּט
 40 שְׁחֹרֹר, וּמִסֵּר לוֹ אֶת הַשֵּׁטֶר בְּפָנָי שְׁנֵי עֲדִים, אוּ שֶׁהִיוּ
 41 הַעֲדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסוֹרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - הָרִי זֶה יֵצֵא
 42 לְחֵירוֹת, שְׁהָרִי גִטּוֹ וְיָדוֹ בְּאֵין פְּאָחֵר. אָמַר לוֹ שְׂלֵא בְּכַתֵּב:
 43 'הָרִי אֶתָּה בֶן חוֹרְרִין', 'הָרִי אֶתָּה שֶׁל עֲצָמְךָ' - אִם עַל פִּי

מתוך מהדורת חזק

46 השִׁשָּׁה: פְּסוּלֵינָ בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, וּכְשֵׁרִין בְּעַד כּוֹתֵי
47 [גּוֹיִים שֶׁהִתִּישְׁבוּ בְּשׁוּמְרוֹן וְהִתְגַּיֵּירוּ], וְצָרִיכִין בְּתִיבָה
48 לְשֵׁם הַמְּשַׁחֵרֵר עֲצָמוֹ, וְאִין נִכְתָּבִין בְּמַחְבֵּר [לְקַרְקַע], וְאִין
49 עֲדִיהֶם חוֹתְמִין אֶלָּא זֶה בְּפָנָי זֶה; וְאָחֵד גָּטֵי נָשִׁים
50 וְשַׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שְׁוִין בְּמֹלִיד וּבְמִבְיָא [הַשְּׁטַר ע"י שְׁלִיחַ].
51 כִּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת הַעוֹלָיִם בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, כְּשָׂרִים
52 בְּכָל הַתְּנָאִים שְׂאֵנוּ מְבָאִרִים בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה - חוּץ מִגָּטֵי
53 נָשִׁים וְשַׁחְרוּרֵי עֲבָדִים.

54 ו. וְכָל שְׁטַר שֵׁישׁ עָלָיו אֶפְלוּ עַד אָחֵד כּוֹתֵי, פְּסוּל - חוּץ
55 מִגָּטֵי נָשִׁים וְשַׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵם פְּשָׁרִין בְּעַד אָחֵד
56 יִשְׂרָאֵל וְעַד אָחֵד כּוֹתֵי; וְהוּא, שְׂהִיָּה כּוֹתֵי חֶבֶר [ת"ח].
57 וּבְזִמְנָן הַזֶּה, שְׂהַכּוֹתִים כְּגוֹיִים לְכָל דְּבָרֵיהֶם, אָנוּ לְמַדִּין
58 מֵהֶם לְצִדּוּקִין [תַּלְמוּדֵי צְדוּק שְׂאִינֵם מֵאֲמִינִים בְּתוֹשֶׁבַע"פ],
59 שְׂהַצְדוּקִין בְּזִמְנָן הַזֶּה כְּמוֹ הַכּוֹתֵי בְּאוֹתוֹ הַזִּמְנָן. קְדָם שִׁיגְזוּרוֹ
60 עָלֵיהֶם שְׂהִיָּו כְּגוֹיִים לְכָל דְּבָרֵיהֶם. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר:
61 "וְכַתַּב לָהּ", לְשִׁמָּה; וּבְגֵט שְׁחָרוּר הוּא אוֹמֵר: "אוֹ חֲפָשָׁה
62 לֹא נָתַן לָהּ", עַד שִׁיִּכְתַּב לְשִׁמָּה. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר:
63 "וְכַתַּב וְנָתַן", מִי שְׂאִינוּ מַחְסֵר אֶלָּא נִתְיָה - יִצָּא הַכְּתוּב
64 בְּמַחְבֵּר וְאִתְרַךְ קוֹצֵץ, שְׂהִיָּה הוּא מַחְסֵר קִיצָצָה וְנִתְיָה;
65 וּבְגֵט שְׁחָרוּר הוּא אוֹמֵר: "נָתַן לָהּ", לֹא יִהְיֶה מַחְסֵר אֶלָּא
66 נִתְיָה. אָחֵד גָּטֵי נָשִׁים וְשַׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, אִין חוֹתְמִין עֲדִיהֶן
67 אֶלָּא זֶה בְּפָנָי זֶה. וּכְכֹר בְּאֶרְנוּ טַעַם הַדְּבָר בְּהִלְכוֹת
68 גְּרוּשִׁין.

69 ז. וְכִיצַד הֵן שְׁוִין בְּמֹלִיד וּבְמִבְיָא? שְׂהַמְבִיָּא גֵט שְׁחָרוּר
70 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אִינוּ צָרִיד לֹמַר 'בְּפָנָי נִכְתַּב וּבְפָנָי נִחְתַּם'.
71 וּבְחוּצָה לְאַרְץ, אִם אִין עָדִים לְקַנְמוֹ, וְאָמַר הַשְּׁלִיחַ: 'בְּפָנָי
72 נִכְתַּב וּבְפָנָי נִחְתַּם' - זֶה הוּא קִיּוּמוֹ; וְאִם כָּא הָאֲדוֹן
73 וְעָרְעַר אִתְרַךְ בֵּן - אִין מְשַׁגְּחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּגָטֵי
74 נָשִׁים. כְּשֵׁם שְׂהָאִשָּׁה עֲצָמָה מְבִיאָה גָּטָה וְאִינָה צָרִיכָה
75 לְקַנְמוֹ, הוֹאִיל וְהָגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - כִּף הָעֶבֶד שֶׁשְּׁטַר
76 שְׁחָרוּרוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, אִינוּ צָרִיד לְקַנְמוֹ. וּכְשֵׁם
77 שְׂהָאִשָּׁה אוֹמַרְת 'בְּפָנָי נִכְתַּב וּבְפָנָי נִחְתַּם' אִם הַתְּנָה עָלֶיהָ,
78 כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּמִקוּמוֹ - כִּף הָעֶבֶד שֶׁהִבִּיא גֵט וְאָמַר 'בְּפָנָי
79 נִכְתַּב וּבְפָנָי נִחְתַּם', נֶאֱמָן עַל אוֹתָהּ הַדְּרָף וְאִין צָרִיד קִיּוּם.
80 ח. כָּל הַפְּשָׁר לְהִבְיָא גֵט אִשָּׁה, מְבִיא גֵט הָעֶבֶד; וְהָעֶבֶד
81 מְקַבֵּל גֵּט לְחֶבְרוֹ מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ, אֶבְל לֹא מִיַּד רַבּוֹ
82 שֶׁל מְקַבֵּל. הַכּוֹתֵב שְׁטַר אַרְוִסִין לְשַׁפְּחָתוֹ, אָף עַל פִּי
83 שְׂאֵמַר לָהּ: 'צָאִי בּוֹ לְחָרוּת, וְהַתְּקַדְּשִׁי בּוֹ' - אִין בְּלִשׁוֹן
84 הַזֶּה לְשׁוֹן שְׁחָרוּר, וְאִינָה מְקַדְּשֶׁת וְלֹא מְשַׁחֲרַת.

יום חמישי כ"ט תשרי ה'תשע"ה

פָּרָק ז

87 א. גֵּט שְׁחָרוּר - צָרִיד שְׂהִיָּה עֲנִינוּ דְּבַר הַכּוֹתֵר בֵּינוּ וּבֵין
88 אֲדוֹנָיו, וְלֹא יִשְׂאָר לְאֲדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכֶף, הַכּוֹתֵב לְעֶבֶד:
89 'עֲצָמְךָ וְכָל נְכָסֵי קְנִוִיין לָךְ, חוּץ מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'חוּץ

1 שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, הָרִי נִתְכַּוֵּן לְנַגֵּעַ בְּאַבְרֵי הָעֶבֶד וּלְסַכֵּן
2 בְּהֵם. וְאִין צָרִיד לֹמַר, אִם הִיָּתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהִיָּה
3 רַבּוֹ רּוֹפֵא, וְעָקְרָה לוֹ - שְׂהִיָּה יִצָּא לְחָרוּת.
4 יד. הַמְּפִיל שֵׁן עֶבְדוֹ, וְסָמָה אֶת עֵינוֹ - הָרִי זֶה יִצָּא לְחָרוּת
5 בְּשֵׁנוֹ, וְנִתְּן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
6 טו. מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֵּן חוּרִין, וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׂתַפְּיִין
7 - אִינוּ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אַבְרִים, לְפִי שְׂאִינוּ מִיָּחַד לְרַבּוֹ שֶׁחֶבֶל
8 בּוֹ.
9 טז. עֲבָדֵי צֶאֱן בְּרַזָּל [בְּאַחֲרִיוֹתוֹ הַמְּלֵאָה שֶׁל הַבַּעַל] -
10 יוֹצֵאִין בְּרָאשֵׁי אַבְרִים, אִם חֶסֶן הַבַּעַל; אֶבְל לֹא הָאִשָּׁה.
11 וְעֲבָדֵי מְלוּג [שֶׁהוּבָאוּ עַל יַד הָאִשָּׁה וּבְבַעֲלוֹתָהּ] - אִינָן
12 יוֹצֵאִין בְּרָאשֵׁי אַבְרִים, לֹא אִם הַפִּילָן הַבַּעַל, שְׂהִיָּה אִין לוֹ
13 בְּהֵן אֶלָּא פְרוֹת, וְלֹא אִם הַפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה, מִפְּנֵי שְׂאִינָן
14 מִיָּחַדִּין לָהּ.
15 יז. יוֹצֵאת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אַבְרִים, אִינוּ נוֹהֵג בְּכָל מְקוֹם
16 וּבְכָל זִמְנָן, וְאִין דִּינֵין בּוֹ אֶלָּא בֵּית דִּין סְמוּכִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
17 קָנָס. לְפִיכֶף, עֶבֶד שְׂאֵמַר לְרַבּוֹ: 'הַפְּלַת אֶת שְׁנֵי, וְסָמִית
18 אֶת עֵינָי, וְהָאֲדוֹן אוֹמֵר: 'לֹא עֲשִׂיתִי זֶה' - פְּטוּר; שְׂאִם
19 יוֹדָה מִעֲצָמוֹ, אִינוּ חַיֵּב לְהוֹצִיאָו לְחָרוּת בְּלֹא עָדִים,
20 שְׂהַמּוּדָה בְּקִנְס - פְּטוּר; כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּבִיָּה, שֶׁכָּל
21 מוּדָה בְּקִנְס - פְּטוּר מִלְּשַׁלְמוֹ.

פָּרָק ו

22
23 א. הַכּוֹתֵב גֵּט שְׁחָרוּר לְעֶבְדוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יַדֵּי אַחֵר,
24 וְאָמַר: 'זָכָה בְּגֵט זֶה לְפְלוֹנֵי עֲבָדִי' - יִצָּא בֵּן חוּרִין, אָף
25 עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ; שְׂזָכִין לְאֲדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.
26 אֶבְל אִם אָמַר: 'תְּנֵנוּ גֵט זֶה לְעֶבְדִי' - אִינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ,
27 וְלֹא יִצָּא הָעֶבֶד לְחָרוּת עַד שִׁיִּגִיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ; לְפִיכֶף
28 הָאוֹמֵר: 'תְּנֵנוּ גֵט זֶה לְעֶבְדִי' וְנָתַת, לֹא תְּנֵנוּ לְאַחַר מִיתָה.
29 ב. הַכּוֹתֵב בְּשְׁטַר: 'עֲשִׂיתִי פְלוֹנֵי עֲבָדֵי בֵּן חוּרִין, אוֹ:
30 'נַעֲשֶׂה פְלוֹנֵי עֲבָדֵי בֵּן חוּרִין', אוֹ: 'הָרִי הוּא בֵּן חוּרִין' -
31 הָרִי זֶה יִצָּא לְחָרוּת; כְּתַב בְּשְׁטַר: 'אֲעֲשֶׂנוּ בֵּן חוּרִין, לֹא
32 יִצָּא לְחָרוּת.
33 ג. הָאוֹמֵר: 'עֲשִׂיתִי פְלוֹנֵי עֲבָדֵי בֵּן חוּרִין', וְהוּא אוֹמֵר:
34 'לֹא עֲשִׂאֲנִי' - חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא זָכָה לוֹ עַל יַדֵּי אַחֵר. אָמַר:
35 'כְּתַבְתִּי גֵט שְׁחָרוּר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא כְּתַב וְלֹא
36 נָתַן לִי' - הוֹדָאת בַּעַל דִּין כְּמָאָה עַד, וְהָרִי זֶה עֶבֶד עַד
37 שִׁישְׁחָרְרוּ בְּפָנָיו.
38 ד. מִי שֶׁצָּוָה בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר: 'פְּלוֹנִית שְׂפָחְתִּי אֵל
39 יִשְׁתַּעְבְּדוּ בֵּה יוֹרְשֵׁים' - הָרִי זֶה שְׂפָחָה כְּשֶׁהִיָּתָה; וְאִסּוּר
40 לְיוֹרְשֵׁים לְהַשְׁתַּעְבְּדָה בֵּה, מִפְּנֵי שֶׁמְצָוָה לְקַנְס דְּבָרֵי הַמֵּת.
41 וְכֵן אִם אָמַר: 'עֲשׂוּ לָהּ קוֹרַת רִיחַ' - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין,
42 וְאִין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּמִלְּאָכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בֵּה. צָוָה
43 וְאָמַר: 'שְׁחָרוּהָ', כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחֲרָהּ אוֹתָהּ.
44 ה. בְּשַׁעַת דְּבָרִים שְׁוִין שְׁחָרוּרֵי עֲבָדִים לְגָטֵי נָשִׁים;
45 וּבְשַׁעַר הַדְּבָרִים, הָרִי הֵן כְּשֶׁאָר הַשְּׁטָרוֹת. וְאֵלוּ הֵן

47 מעמידין בית דין לקטן אפטרופוס; וכותב לו
48 האפטרופוס גט שחרור, וכותב עליו שטר חוב בחצי
49 דמיו. ואם נסרף הקטן בעבד, ויש לו עליו געגועין -
50 מפליגין [מרחיקים] אותו ממנו במעות, שדעתו של תינוק
51 קרובה אצל המעות.
52 ט. שכיב מרע [הנוטה למות] שכתב כל נכסיו לעבדו,
53 ועמד - חוזר בנכסים, ואינו חוזר בעבד; שחרי יצא עליו
54 שם בן חורין.

פָּרָק ח

55
56 א. המוכר את עבדו לגויים - יצא בן חורין, וכופין את
57 רבו לחזור ולקנותו מן הגויים עד עשרה בְּדָמיו, וכותב לו
58 גט שחרור, ויוצא. ואם לא רצה הגוי למכרו, אפלו עד
59 עשרה בְּדָמיו - אין מחיבין אותו יתר. וקנס זה - אין גובין
60 אותו ודנין בו, אלא בית דין ממחין. [סמוכים] ואם מת
61 המוכר, אין קונסין את היורש להחזיר את העבד
62 ולשחררו.

63 ב. לנה על [ידי שעבוד] עבדו מן הגוי - אם קבע לו זמן
64 ואמר לו: 'אם הגיע זמן פלוני ולא אחזיר לך, תקנה גוף
65 עבד זה' - הרי זה יצא לחרות מיד; ואם אמר לו: 'תקנה
66 מעשה ידיו', לא יצא לחרות. גבהו הגוי בחובו, או שבאו
67 על האדון מצרין ויבקשו להרגו ופדה עצמו מידן בעבדו
68 - לא יצא לחרות, מפני שגלח ממנו שלא ברצונו.
69 ג. מכר עבדו לאחד מעבדי המלך או מגדוליו - אף על
70 פי שהוא מתגרא מהן, יצא העבד לחרות; מפני שהיה
71 יכול לפיטו בממון אחר.

72 ד. מכרו לגוי לשלשים יום, מכרו חוץ ממלאכתו, חוץ
73 מן המצוות, חוץ מן השבתות וימים טובים - הרי זה ספק
74 אם נשפחה או לא נשפחה; לפיכך, אם תפש העבד כדי
75 דמיו לרבו, כדי שיצא בהן לחרות מיד הגוי - אין מוציאין
76 מידו.

77 ה. אחד המוכר עבדו לגוי עובד עבודה זרה, או שמכרו
78 לגר תושב, אפלו לכותי - הרי זה יצא לחרות. מכרו
79 לישראל משמד, הרי זה ספק; לפיכך, אם תפש כדי דמיו
80 מרבו ראשון, כדי לצאת בהן מיד המשמד - אין מוציאין
81 מידו.

82 ו. המוכר עבדו לחוצה לארץ, יצא בן חורין; וכופין את
83 רבו השני לכתב לו גט שחרור, ואבדו הדמים. ומפני מה
84 קנסו פאן הלוקח לבדו? שאלו לא לקחו, לא יצא העבד
85 לחוצה לארץ. והמוכר עבדו לסוניה, ואפלו לעכו -
86 כמוכר לחוצה לארץ.

87 ז. בן בבבל שנשא אשה בארץ ישראל, ודעתו לחזר,
88 והכניסה לו עבדים ושפחות - הרי אלו ספק אם הן כמי
89 שמכרה אותן לחוצה לארץ, הואיל ויש לו הפרות, או
90 אינן כמכורין לו, שחרי הגוף שלהם.

91 ח. עבד שיצא אחר רבו לסוניה, ומכרו שם - אבד את

1 מטלית פלונית' - אין זה כורת, והגט בטל; ומתוך שאינו
2 גט - לא נשפחה העבד, ולא קנה מן הנכסים פלוס. וכן
3 כל כיוצא בזה.

4 ב. עבד שהביא גטו, וכתוב בו: 'עצמך ונכסי קנויין לך'
5 - עצמו קנה, והרי הוא בן חורין; אבל הנכסים לא קנה,
6 עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות. וכן אם קנה
7 כתוב בו: 'כל נכסי קנויין לך' - עצמו קנה, ולא קנה
8 הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו; שחולקין הדבור
9 ואומרים: עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו,
10 ואינו צריך לקימו; אבל הנכסים, שאין אדם קונה אותם
11 אלא בראיה ברורה - לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר.
12 ג. המשחרר שני עבדים בשטר אחד - לא קנו עצמן; אלא
13 כותבין שטר לכל אחד ואחד. לפיכך, הכותב כל נכסיו
14 לשני עבדיו בשטר אחד - אף עצמן לא קנו. ואם כתב
15 בשני שטרות - קנו, ומשחררין זה את זה. במה דברים
16 אמורים? בשפחה ככל שטר משניהם: 'כל נכסי נתונים
17 לפלוני ופלוני עבדי'. אבל אם כתב: 'חצי נכסי לפלוני
18 עבדי וחצי נכסי לפלוני עבדי' - אף בשני שטרות, לא קנו
19 פלוס; שהעבד מפלל הנכסים, והרי שיר בו חציו, ואין זה
20 שחרור; וכיין שלא נשפחה, לא קנה מן הנכסים פלוס.

21 ד. המשחרר חצי עבדו בשטר - לא קנה העבד חציו, והרי
22 הוא עבד כשהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, כגון שלקח
23 חצי דמיו על מנת לשחרר חציו - קנה, ונמצא חציו עבד
24 וחציו בן חורין. במה דברים אמורים? בששחרר חציו
25 בשטר, והניח חציו; אבל אם שחרר חציו ומכר חציו, או
26 שחרר חציו ונתן חציו מתנה - הואיל ויצא פלו מרשותו,
27 קנה העבד חציו, והרי זה חציו עבד וחציו בן חורין. וכן
28 עבד של שני שתפין ששחרר אחד מהם את חלקו, בין
29 בכסף בין בשטר - קנה העבד חציו; והרי חציו עבד וחציו
30 בן חורין.

31 ה. הכותב לשפחה המעבדת: 'הרי את בת חורין, וולדך
32 עבד' - דבריו קימין. 'הרי את שפחה, וולדך בן חורין' -
33 לא אמר פלוס; שנה כמי שמשפחה חצינה.

34 ו. שפחה חרופה [אחד השותפים שחרר את חלקו] - אם
35 רצה לשחרר חצינה הנשאר, ותעשה אשת איש גמורה -
36 הרי זה משחרר, בין בשטר בין בכסף; שאף הכסף גומר
37 שחרורה.

38 ז. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - הואיל ואינו מתר לא
39 בשפחה ולא בבת חורין, כופין את רבו, ועושה אותו בן
40 חורין, וכותב שטר עליו בחצי דמיו. במה דברים אמורים?
41 בעבד, מפני שהאיש מצוה על פריה ורביה. אבל השפחה
42 - תשאר פמות שהיא, ועובדת את רבה יום אחד ואת
43 עצמה יום אחד. ואם נהגו בה תשאים מנהג הפקר - כופין
44 את רבה לשחררה, וכותב עליה שטר בחצי דמיה.

45 ח. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שעמד רבו והקנה
46 חציו לבנו קטן כדי שלא יכפו אותו בית דין לשחררו -

מתוך מהדורת חזק

48 בראשו, או שאמר לו רבו לקרות שלשה פסוקין בספר
49 תורה בפני הצבור, וכל פיוצא באלו הדברים שאין חיב
50 בהן אלא בן חורין - יצא לחרות, וכופין את רבו לכתב
51 לו גט שחרור. וכן אם נדר נדר שפופין עליו את העבדים,
52 כמו שבארנו בנדריים, ואמר לו רבו: 'מופרך לך' - יצא
53 לחרות; שפינן שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו,
54 גלה דעתו שהפקיע שעבודו. מכאן אני אומר, שהמשתחרר
55 עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא
56 נשאר לו עליו שעבוד כלל, ושגמר בלבו לדבר זה -
57 שאינו יכול לחזור בו; וכופין אותו לכתב לו גט שחרור,
58 אף על פי שעדין לא כתב. אבל אם לזה מעבדו, או
59 שעשהו אפטרופוס, או שהניח תפלין בפני רבו, או קרא
60 שלשה פסוקים בבית הנקנסת בפני רבו, ולא מכה - לא
61 יצא לחרות.

62 יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה; ואם למדו, לא
63 יצא לחרות.
64 יט. הלוקח עבד מן הגוי, וקדם העבד וטבל בפני רבו
65 לשם בן חורין - יצא לחרות; ושלא בפני רבו, צריך
66 לפרש. לפיכך צריך רבו לתקפו במים.
67 כ. ישראל שמתקף בגוי קטן, או שמצא תינוק גוי, והטבילו
68 לשם גר - הרי זה גר; לשם עבד, הרי זה עבד; לשם בן
69 חורין, הרי זה בן חורין.

70 כא. גר שקדמו שפחותיו ועבדיו וטבלו בפניו - קנו עצמן
71 בני חורין.

פָּרָק ט

72 א. ישראל שבא על שפחה כנענית - אף על פי שהיא
73 שפחתו, הרי זה תולד עבד כנעני לכל דבר, ונמכר ונקנה
74 ומשתמשין בו לעולם, כשאר העבדים.

75 ב. אחד הקונה עבד מישראל, או מן גר תושב, או מן
76 הגוי שהוא כבוש תחת דינו, או מאחד משאר האמות.
77 וכן גר תושב שהוא כבוש תחת דינו, או אחד משאר
78 האמות - יש לו למכר את עצמו לישראל לעבד, והרי הוא
79 עבד כנעני לכל דבר; וכן מוכר בניו ובנותיו, שגאמר:
80 "מהם תקנו, וממשפחתם אשר עמכם, אשר הולידו
81 בארצכם". וכל אחד מאלו, הרי הוא עבד כנעני לכל דבר.
82 ג. אחד מן האמות שבא על שפחה כנענית שלנו - הרי
83 הבן עבד כנעני, שגאמר: "אשר הולידו בארצכם". אבל
84 עבד שלנו שבא על אחת מן האמות - אין הבן עבד, לפי
85 שגאמר: "אשר הולידו בארצכם", ועבד אין לו תיסי [אין
86 מייחסים אליו].

87 ד. מלך גוי שעשה מלחמה, והביא שביה ומכרם, וכן אם
88 הרשה לכל מי שיצאה שילף ויגנב מאמה שהיא עושה
89 עמו מלחמה, יביא וימכר לעצמו, וכן אם היה דינו שכל
90 מי שלא יתן הפסד ימכר, או מי שעשה כן וכך או לא
91 יעשה כן וכך ימכר - הרי דינו דין; ועבד הנלקח בדינין
92 אלו, הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.
93

1 זכותו. במה דברים אמורים? בשיצא רבו על מנת שלא
2 לחזור לארץ ישראל. אבל אם דעת רבו לחזור, ויצא אחריו
3 ומכרו שם - יצא לחרות, וכופין את הלוקח לשחררו.
4 ט. עבד שאמר לעלות לארץ ישראל - כופין את רבו
5 לעלות עמו, או שימכר אותו למי שיעלהו לשם. רצה
6 האדון לצאת לחוצה לארץ - אינו יכול להוציא את עבדו,
7 עד שירצה. ודין זה בכל זמן, אפילו בזמן הזה, שהארץ
8 ביד גויים.

9 י. עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל - אין מחזירין
10 אותו לעבדות, ועליו נאמר: "לא תסגיר עבד אל אדניו,
11 אשר ינצל אליך מעם אדניו". ואומרין לרבו שיכתב לו
12 גט שחרור, ויכתב לו שטר חוב בדמיו, עד שתשיג ידו
13 ויתן לו. ואם לא רצה האדון לשחררו - מפקיעין בית דין
14 את שעבודו מעליו, ויחף לו.

15 יא. עבד זה שברח לארץ, הרי הוא גר צדק; והוסיף לו
16 הכתיב אזהרה אחרת למי שמונה אותו, מפני שהוא שפל
17 רוח יתר מן הגר, וצוה עליו, שגאמר: "עמך יושב בקרבך
18 באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו", זו אף הונחת דברים.
19 נמצאת למד, שהמונה את הגר הזה, עובר בשלשה לאוין:
20 משום "לא תנו איש את עמיתו", ומשום "וגר לא תונה",
21 ומשום "לא תוננו". וכן עובר משום "לא תלחצנו", כמו
22 שבארנו בענין הונחה.

23 יב. הקונה עבד מן הגוי סתם, ולא רצה למול ולקבל
24 מצוות העבדים - מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש; ואם
25 לא רצה - חוזר ומוכרו לגויים, או לחוצה לארץ. ואם
26 התנה העבד עליו בתחלה שלא ימול - הרי זה מתר לקנימו
27 כל זמן שיצא בגיבתו, ומוכרו לגויים או לחוצה לארץ.
28 וכן עבד שמל וטבל לשם עבדות, ואחר כך הפיל עצמו
29 לגיסות, ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא
30 בדיני אמות העולם - הרי זה מתר לו לטל דמיו מן
31 הגויים; וכותב ומעלה בערפאות של גויים, מפני שהוא
32 כמציל מידם.

33 יג. המפקיר עבדו - יצא לחרות, וצריך גט שחרור; ואם
34 מת האדון שהפקיר, הירש כותב לו גט שחרור.

35 יד. עבד שברח מבית האסורין - אם נתאש ממנו רבו,
36 יצא לחרות; וכופין את רבו, וכותב לו גט שחרור.

37 טו. עבד שנסבה - אם נתאש ממנו רבו ראשון, כל
38 הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו, והרי הוא שלו; ואם
39 פדהו לשם בן חורין, הרי זה בן חורין. ואם לא נתאש
40 ממנו רבו ראשון - הרי הפודה אותו לשם עבד, נוטל
41 פדיונו מרבו, וחוזר לרבו; ואם פדהו לשם בן חורין, חוזר
42 לרבו הראשון בלא כלום.

43 טז. עבד שעשהו רבו היפותיטי [שישמש לגביה] לבעל
44 חובו, ושחררו - הרי זה משחרר. וכופין לבעל חוב
45 לשחררו גם הוא, מפני תקון העולם; שלא יפגע בו לאחר
46 זמן, ויאמר לו: 'עבדי אתה'.

47 יז. עבד שהשיאו רבו בת חורין, או שהניח לו רבו תפלין

47 פְּרָקִים; הַלְכוֹת זְכוּיָה וּמַתְנָה, שְׁנַיִם עֶשֶׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת
48 שְׁכָנִים, אַרְבָּעָה עֶשֶׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת שְׁלוּחֵין וְשֹׁתְפִין,
49 עֶשְׂרֵה פְּרָקִים; הַלְכוֹת עֲבָדִים, תְּשֻׁעָה פְּרָקִים.

יום שישי ל' תשרי ה'תשע"ה

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

אוֹדֶה בְּיֵשֶׁר לִבִּי, בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

55 הַלְכוֹתֵי חֻמֶּשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת, הַלְכוֹת
56 שְׂאֵלָה וּפְקֻדוֹן, הַלְכוֹת מְלוּוֶה וְלוֹוֶה, הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן,
57 הַלְכוֹת נִחְלוֹת.

הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת

58 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת
59 לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דֵּין שְׁכִיר וְשׁוֹמֵר שְׁכָר;
60 (ב) לְתֵן שְׁכָר שְׁכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שְׂאֵל יֹאחֵר שְׁכָר שְׁכִיר
61 אַחַר זְמַנוֹ; (ד) שְׂיֹאכַל הַשְׁכִּיר מִן הַמְחַבֵּר שְׁעוֹשֶׂה בוֹ;
62 (ה) שְׂאֵל יֹאכַל הַשְׁכִּיר מִן הַמְחַבֵּר שְׂאֵל בְּשַׁעַת מְלָאכָה;
63 (ו) שְׂאֵל יוֹלִיד הַשְׁכִּיר בְּיָדוֹ יֵתֵר עַל מֵה שְׂאָכַל; (ז) שְׂאֵל
64 יַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׂאֵר בְּהֵמָה. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ -
65 בְּפְרָקִים אֵלוֹ.

פְּרָק א

66 א. אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים נֹאמְרוּ בַתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה דֵינֵין יֵשׁ לָהֶם;
67 וְאֵלוֹ הֵן הָאַרְבָּעָה שׁוֹמְרֵי: שׁוֹמֵר חֲנָם, וְהַשְׂאֵל, וְנוֹשֵׂא
68 שְׁכָר, וְהַשׁוֹכֵר.

69 ב. וְאֵלוֹ הֵן שְׁלֹשָׁה דֵינֵין שְׁלֵהֵן: שׁוֹמֵר חֲנָם שֶׁנִּגְבַּח הַפְּקֻדוֹן
70 מִמֶּנּוּ, אוֹ אֶבֶד, וְאֵין צְרִיף לומר אִם נִגְבַּח הַפְּקֻדוֹן אִנֹּס גְּדוֹל
71 [גמור], כְּגוֹן שֶׁהֵיטָה בְּהֵמָה וּמַתָּה אוֹ נִשְׁבַּת - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע
72 שְׁשֹׁמֵר כְּדָרְף הַשׁוֹמְרֵין, וּפְטוּר, שְׁנֹאמַר: "וְגִבַּח מִבֵּית הָאִישׁ
73 . . וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים". הַשְׂאֵל מִשְׁלֵם הַכֹּל -
74 בֵּין שְׂאֵבֵד דְּכָר הַשְׂאוּל, אוֹ נִגְבַּח, בֵּין אֶרְעוֹ אִנֹּס גְּדוֹל מְזֵה,
75 כְּגוֹן שֶׁמַּתָּה בְּהֵמָה הַשְׂאוּלָה אוֹ נִשְׁבַּרָה אוֹ נִשְׁבַּת; שְׁכָן
76 כְּתוּב בְּשׂוֹאֵל: "וְנִשְׁבַּר אוֹ מַת - בְּעֵלְיוֹ אֵין עֲמוֹ, שְׁלֵם
77 יְשֻׁלֵם". נוֹשֵׂא שְׁכָר אוֹ הַשׁוֹכֵר, שְׁנֵייהֶם דֵּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן:
78 אִם נִגְבַּח אוֹ אֶבֶד הַדְּבָר הַשְׁכוּר, אוֹ שֶׁנִּטַּל שְׁכָר עַל שְׁמִירְתוֹ
79 - הֲרִי אֵלוֹ מְשֻׁלְמֵין. וְאִם אֶרְעוֹ אִנֹּס גְּדוֹל מְזֵה - כְּגוֹן
80 שֶׁהֵיטָה בְּהֵמָה וּמַתָּה, אוֹ נִשְׁבַּרָה, אוֹ נִשְׁבַּת, אוֹ נְטָרְפָה -
81 הֲרִי אֵלוֹ נִשְׁבַּעִין שְׁנֹאנְסָה, וּפְטוּרֵין, שְׁנֹאמַר: "וּמַת אוֹ
82 נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבַּת, אֵין רֵאָה - שְׁבוּעַת ה'" וְגו', "אִם גִּבַּח וְגִבַּח
83 מַעֲמוֹ - יְשֻׁלֵם לְבָעֲלָיו". נִמְצְאָת אוֹמַר: שׁוֹמֵר חֲנָם - נִשְׁבַּע

1 ה. גוֹי שֶׁקָּנָה גוֹי לְעַבְדוֹת - לֹא קָנָה גוֹפוֹ, וְאֵין לוֹ בוֹ אֶלָּא
2 מַעֲשֵׂה יָדָיו; אִף עַל פִּי כֵן, אִם מְכָרוּ לְיִשְׂרָאֵל, הֲרִי גוֹפוֹ
3 קָנוּי לְיִשְׂרָאֵל.
4 ו. הָאִשָּׁה קוֹנָה שְׂפָחוֹת; וְאֵינָה קוֹנָה עֲבָדִים, אֶפְלוּ קְטַנִּים,
5 מִפְּנֵי הַתְּשָׁד [שזוהו לזנות]. וְאִם קָנָת אוֹתָן, הֲרִי זוֹ קָנָת
6 גוֹפָן כְּאִישׁ. וְיִרְאָה לִי, שְׂאֵינָה אֲסוּרָה אֶלָּא לְקָנוֹת עֲבָד בֶּן
7 תְּשַׁע שָׁנַיִם, וּמַתְשַׁע וּלְמַעֲלָה. וְכֵן אֲסוּר לְאָדָם לְשַׁחֵר
8 עֲבָד כְּנַעֲנִי; וְכֹל הַמְשַׁחֵרְרוֹ - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שְׁנֹאמַר:
9 "לְעֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ". וְאִם שֶׁחָרְרוּ, מְשַׁחֵרְרָם כְּמוֹ שְׂבָאֲנוּ,
10 וְכוֹפֵין אוֹתוֹ לְכַתֵּב גִּט שְׁחֵרוּר כְּמוֹ שְׂבָאֲנוּ, בְּכֹל אוֹתָן
11 הַדְּרָכִים שְׂבָאֲנוּ. וּמַתָּר לְשַׁחֵרְרוֹ לְדַבֵּר מַצְוָה, אֶפְלוּ
12 לְמַצְוָה שֶׁל דְּבָרֶיהֶם; כְּגוֹן שְׂאֵל הֵיוּ שָׁם עֲשֵׂה בְּבֵית
13 הַכְּנִסָּת - הֲרִי זֶה מְשַׁחֵרֵר עַבְדוֹ, וּמְשַׁלִּים בוֹ הַמְנַנֵּן; וְכֵן
14 כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזֵה. וְכֵן שְׂפָחָה שֶׁהֵיוּ הָעַם נוֹהֲגִין בָּהּ מִנְּהַג
15 הַפְּקָר, וְהֲרִי הִיא מְכַשׁוּל לְחַטָּאִים - כּוֹפֵין אֶת רַבָּה
16 וּמְשַׁחֵרְרָה, כְּדִי שֶׁתִּנְשֹׂא וְיִסוּר הַמְכַשׁוּל. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזֵה.
17 ז. יְכוֹל הַרֵב לוֹמַר לְעַבְדוֹ הַכְּנַעֲנִי: 'עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי יָנִיד',
18 אֶלָּא יֵלֶף וְיִשְׁאֵל לוֹ עַל הַפְּתָחִים, אוֹ יַתְּפָרְס מִן הַצְּדָקָה;
19 שְׂיִשְׂרָאֵל מִצְוִין לְהַחֲיוֹת עֲבָדִים שְׂבִינֵיהֶם. בְּמָה דְּבָרִים
20 אֲמוּרִים? בְּעַבְדֵי; שְׂאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְגְדוּלִים לְשֹׁמֵר
21 מְמוּנָם, וְאִם לֹא יִצְבִּיל עַבְדֵי וְיִשְׁקֹם כְּרֹאוּי, הֵם יִכְרְחוּ אוֹ
22 יְמוּתוֹ, וְאִדָּם חָס עַל מְמוֹן עֲצָמוֹ יֵתֵר מִכֹּל אֲדָם. אֶבֶל
23 עֲבָדִים שֶׁהַכְּנִיסָה לוֹ אֲשֶׁתוֹ בְּתוֹרַת נְכִסֵי מְלוֹךְ, חֵיב
24 בְּמִזְוֹנוֹתֵיהֶם בְּבֵית דִּין, שְׁעַל מְנַת כֵּן הַכְּנִיסָה אוֹתָם; שְׂאִם
25 לֹא יִזוֹן אוֹתָם - יְמוּתוֹ אוֹ יִכְרְחוּ, וְהֲרִי אֵינִי חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן.
26 ח. מַתָּר לְעַבֵּד בְּעַבְדוֹ כְּנַעֲנִי בְּפָרְף. וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵדִין כְּךָ,
27 מִדַּת חֲסִידוֹת וְדָרְכֵי הַתְּקָמָה שֶׁיְהִיָּה אֲדָם רַחֲמָן וְרוֹדֵף
28 צְדָק, וְלֹא יִכְבִּיד עָלוֹ עַל עַבְדוֹ וְלֹא יִצַּר לוֹ, וְיִצְאִלְהוּ
29 וְיִשְׁקָהוּ מִכֹּל מִאֲכָלוֹ וּמִכֹּל מִשְׁקָהוּ. חֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים הֵיוּ
30 נוֹתְנֵין לְעַבֵּד מִכֹּל תְּבַשִּׁיל וְתְבַשִּׁיל שֶׁהֵיוּ אוֹכְלִין, וּמִקְדֵימֵין
31 מְזוֹן הַבְּהֵמוֹת וְהַעֲבָדִים עַל מְזוֹנוֹת עֲצָמָן. הֲרִי הוּא אוֹמַר:
32 'כִּעֲנִי עֲבָדִים אֶל יָד אֲדוֹנֵיהֶם, כִּעֲנִי שְׂפָחָה אֶל יָד
33 גְּבוּרָתָהּ". וְכֵן לֹא יִבְזוּהוּ, לֹא בְּיָד וְלֹא בְּדָבָרִים; לְעַבְדוֹת
34 מְסוּרֵי הַפְּתוּב, לֹא לְבוֹשָׁה. וְלֹא יִרְבֶּה עֲלָיו צְעָקָה וְכַעַס,
35 אֶלָּא יְדַבֵּר עִמּוֹ בְּנִחַת, וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מִפְּרֵשׁ בְּדָבָרֵי
36 אֵיבּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהַשְׂתַּבַּח בָּהֶן: "אִם אָמַס מִשְׁפָּט עֲבָדֵי
37 וְאִמְתִּי בְּרַבִּם עִמְדִי, הֲלֹא בְּכַטָּן עֲשֵׂהוּ, וְיִכְנַנּוּ בְּרַחֲמֵם
38 אֶחָד". וְאֵין הָאֲכַזְרוּיֹת וְהַעֲזוּת מִצְוִיָּה אֶלָּא בְּגוֹיִים
39 הַעֲרָלִים, אֶבֶל זָרְעוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל
40 שֶׁהַשְּׁפִיעַ לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצָנִים
41 בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל. וְכֵן
42 בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁצוּנוֹ לְהַדְּמוֹת בָּהֶם, הוּא
43 אוֹמַר: "וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". וְכֹל הַמְּרַחֵם - מְרַחֲמֵין
44 עֲלָיו, שְׁנֹאמַר: "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים, וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבָּךְ".
45 בְּרִיד רַחֲמָנָא דְסִיעֵין. נִגְמַר סֵפֶר שְׁנַיִם עֶשֶׂר, בְּעִזְרַת שְׂדִי.
46 וּמְנַנֵּן פְּרָקָיו, שְׁבָעִים וְחַמְשָׁה: הַלְכוֹת מְכִירָה, שְׁלֹשִׁים

מתוך מהדורת חזק

48 בדין שמירתו - הרי זה פטור. כיצד? שומר שכר שנתן
49 הבהמה השמורה אצלו לשומר חנם - אם הביא השומר
50 השני עדים שמתה הבהמה כדרכה, הרי השומר הראשון
51 פטור; וכן כל פיוצא בזה.
52 ו. שומר שמסר לשומר אחר, והוסיף בשמירתו - ההנהגה
53 [תשלומי השני] לבצלים. כיצד? השוכר פרה מתברו,
54 והשאילה לאחר, ומתה כדרכה ביד השואל - הואיל
55 והשואל חייב בכל, יחזרו דמי הפרה לבצלים; שאין זה
56 השוכר עושה סחורה בפרתו של זה. וכן כל פיוצא בזה.
57 היה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבצלו - הואיל
58 והשומר הראשון חייב באחריותו עד שיגיע ליד הבצלים -
59 אם בא לחזר ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני, מחזיר.
60 ואם החזק השומר הראשון כפרן [שכפר בפקדון זה] - אינו
61 יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני, אף על פי שעדין
62 הפקדון באחריותו של ראשון.

פָּרָק ב

63
64 א. שלשה דינין האמורין בתורה בארבעה השומרין, אינן
65 אלא במטלטלין של ישראל ושל הדיוט, שנאמר: "כסף
66 או כלים . . וכל בהמה" - יצאו הקרקעות, ויצאו העבדים
67 שהקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן [הם עצמם]
68 קמו. ונאמר: "כי יתן איש אל רעהו" - יצאו ההקדשות
69 ונכסי גוים. מכאן אמרו חכמים: העבדים והשטרות
70 והקרקעות וההקדשות - שומר חנם שלחן אינו נשבע,
71 ונושא שכר או שוכר אינו משלם; ואם קנו מידו
72 [התחייבו בקנין לשלם], חייב באחריותו.
73 ב. ותקנו חכמים, שנשבעין על ההקדשות שבועת
74 השומרין כעין [שבועה] של תורה, כדי שלא יזלזלו
75 בהקדשות.
76 ג. יראה לי, שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן -
77 חייב לשלם; שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות אלא
78 מדין הגנבה והאבדה והמיתה וכיוצא בהן; שאם היה
79 שומר חנם על המטלטלין ונגנבו או אבדו, ישבע,
80 ובעבדים וקרקעות ושטרות, פטור משבועה; וכן אם היה
81 שומר שכר שמשלם גנבה ואבדה במטלטלין, פטור
82 מלשלם באלו. אבל אם פשע - חייב לשלם, שכל הפושע
83 מזיק הוא, ואין הפרש בין דין המזיק קרקע, לדין המזיק
84 מטלטלין. ודין אמת הוא זה למבינים, וכן ראוי לדון. וכן
85 הורו רבותי, שהמסר פרמו לשומר, בין באריסות [תמורת
86 יבול] בין בשמירת חנם, והתנה עמו שיחפר או יזמר או
87 יאבק [יפזר האפר] משלו [על חשבונן], ופשע ולא עשה
88 - חייב, כמי שהפסיד בדינם. וכן כל פיוצא בזה, שהמפסיד
89 בדינם, חייב על כל פנים.
90 ד. המוסר לחברו דבר המתבר לקרקע לשומר, אפלו היו
91 ענבים העומדות להבצר - הרי הן כקרקע בדין השומרין.
92 ה. הפקיד הקדש, ואחר כך פדהו, והרי הוא חלין בעת
93 שנטלו מיד השומר, או שהשאילו חלין, ואחר כך הקדישו

1 על הכל; והשואל - משלם את הכל, חוץ מן המתה בפשע
2 מלאכה כמו שיתבאר; נושא שכר והשוכר - משלמין את
3 האבדה ואת הגנבה, ונשבעין על האגנסין הגדולים כגון
4 שבורה ושבויה ומתה וטרפה, או שאבד הדבר בספינה
5 שטבעה בים, או נלקח בליסטיס מזין, וכל פיוצא באלו
6 משאר אגנסין גדולים.
7 ג. המפקיד אצל חברו בין בחנם בין בשכר, או השאילו,
8 או השפיר לו - אם שאל השומר את הבצלים [של החפץ]
9 עם הדבר שלהן, או שכרן - הרי השומר פטור מכלום;
10 אפלו פשע בדבר ששמר, ואבד מחמת הפשיעה - הרי זה
11 פטור, שנאמר: "אם בצלו עמו, לא ישלם; אם שכיר הוא,
12 בא בשכרו". במה דברים אמורים? בשאל הבצלים או
13 שכרן בעת שנטל החפץ, ואף על פי שאין הבצלים שם
14 עמו בעת הגנבה והאבדה, או בעת שנאנס. אבל אם נטל
15 החפץ, ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר שבא לרשותו שכר
16 הבצלים או שאלן - אף על פי שהיו עומדין שם בעת
17 שנאנס הדבר השמור, הרי זה משלם, שנאמר: "בצלו אין
18 עמו, שלם ישלם". מפי השמועה למדו, היה עמו [עבד
19 אצלו] בעת השאלה - אף על פי שאינו עמו בעת הגנבה
20 והמיתה, פטור; לא היה עמו בפשע השאלה - אף על פי
21 שהיה עמו בעת המיתה או השבויה, חייב. והוא הדין
22 לשאר השומרין, שכלן בבצלים פטורין; אפלו פשיעה
23 בבצלים, פטור.
24 ד. כל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שנאנס בסופו -
25 חייב, כמו שיתבאר. ואין השואל רשאי להשאיל; אפלו
26 שאל ספר תורה, שכל הקורא בו עושה מצוה - לא
27 ישאילנו לאחר. וכן אין השוכר רשאי להשכיר; אפלו
28 השפירו ספר תורה, לא ישפירנו לאחר; שהרי זה אומר לו:
29 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'. עבר השומר ומסר
30 לשומר שני - אם יש עדים ששמרה השומר השני בדרך
31 השומרין, ונאנס - פטור השומר הראשון, שהרי יש עדים
32 שנאנס. ואם אין שם עדים - חייב השומר הראשון לשלם
33 לבצלים, מפני שמסר לשומר אחר, ונעשה הוא דין עם
34 השומר השני. אפלו היה הראשון שומר חנם, ומסר לשומר
35 שכר - חייב; שהרי יש לבצל החפץ לומר לו: 'אתה נאמן
36 אצלי להשבע, וזה אינו נאמן'. לפיכך, אם היה בדרך
37 הבצלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי
38 השומר הראשון פטור מלשלם - שהרי הוא אומר
39 לבצלים: 'זה הדבר שהפקדתם אצלי' או 'השאלתם, אמש
40 [אתמול] הייתם מפקדין אותו אצל זה שהפקדתו אני
41 אצלו'; והוא, שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו?
42 כגון שהיה מפקד אצלו בשכר, והפקידו אצל אותו השני
43 בחנם, או שהיה שאול אצלו, והפקידו אצל אותו השני
44 בשכר - הואיל ומעט שמירתו, פושע הוא ומשלם, אף על
45 פי ששאל או שכר בבצלים, שהרי הוא הוציא הדבר
46 השמור מידו ליד שומר אחר.
47 ה. ואם הביא השומר השני ראיה שיפטר בה שומר ראשון

48 'החזרתו לך'; וכשם שאם טען שגאנס, נשבע מן התורה
 49 בנקיטת חפץ - כף אם טען 'החזרתו', ישבע כעין של
 50 תורה, הואיל ויש שם שטר ביד התובע. במה דברים
 51 אמורים? בשהיה השומר יכול לטען ולומר 'גאנסו', ולא
 52 נצריך אותו להביא ראיה על טענתו. אבל אם היה חייב
 53 להביא ראיה על טענתו, כמו שיתבאר - אינו נאמן לומר
 54 'החזרתו', אלא ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ שלא
 55 החזיר לו, וישלם. אין לה מי שנשבע מתוך שייכול לומר
 56 כף וכף וישבע בנקיטת חפץ, אלא זה השומר בלבד שיש
 57 עליו שטר. אבל שאר כל הנשבעין בדין מתוך שייכול
 58 לומר, אינן נשבעין אלא הסת.

פָּרָק ג

60 א. שומר שטען שגאנס אגס גדול, כגון שבורה ומתה -
 61 אם גאנס במקום שהעדים מצויין שם - מצריכין אותו
 62 ראיה [עדים] על טענתו שגאנס, ויפטר אף משבועה. ואם
 63 לא הביא - ישלם, שגאמר: "אין ראיה, שבועת ה' תהיה
 64 בין שניהם"; הא במקום שאפשר להביא ראיה, אין שם
 65 שבועה, אלא יביא ראיה, או ישלם. אבל אם טען שגאנס
 66 במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין אותו
 67 להביא ראיה, אלא ישבע שגאנס ויפטר. ואם הביא עדים
 68 שם שלא פשע, נפטר אף מן השבועה. מעשה באחד
 69 שהעביר חבית של זין בשכרו, ושבחה בשוק של מחוזה.
 70 ובאו לפני חכמים ואמרו: 'שוק זה שטענתו שגאנס בו
 71 החבית - בני אדם מצויין שם; או תביא ראיה שלא פשעת
 72 אלא נתקלת ונפלת, או תשלם דמיה'. וכן כל פיוצא בזה.
 73 ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשבחה - דין
 74 תורה הוא שישלם; שאין זה אגס גדול, והרי השבחה
 75 כנגבה ואבדה שהוא חייב בהן. אבל תקנו חכמים, שיהיה
 76 חייב שבועה שלא פשע בה - שאם אתה אומר ישלם, אין
 77 לה אדם שיעביר חבית לחברו; לפיכך עשו שבירת החבית
 78 כמיתת הבהמה ושבירתה [כדרכה, שפסוק]. ועוד תקנו
 79 בדבר זה, שאם נשאו אותה שנים במוט, ונשבחה -
 80 משלמין חצי דמיה; והואיל ומשאווי זה גדול לגבי אחד וקל
 81 לגבי שנים, הרי הוא פאנס ואינו אגס [מצב ביניים],
 82 ומשלמין מחצה, אם יש עדים שלא פשעו בה. נשבחה
 83 במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שבחה
 84 בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה; שהרי לא היה לכל אחד
 85 להעביר, אלא משאווי שייכול להעבירו בפני עצמו. מפאן
 86 אתה למד, שהאחד שהעביר חבית גדולה שאין דרך כל
 87 הסבלים להעבירה - שהוא פושע; ואם נשבחה מידו,
 88 משלם הכל.

89 ג. הסבל ששבר חבית של זין לחנוני, ונתחייב לשלם, והרי
 90 הוא שוה ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה - אם
 91 החזירו ביום השוק, תיבין להחזיר חבית של זין או לשלמו
 92 לו ארבעה; והוא שלא היה לו זין למכר ביום השוק; אבל
 93 אם היה לו זין, מחזירין לו שלשה. החזירו לו בשאר

1 והוא ביד השואל, וכן גוי שהפקיד, ואחר כך נתגבר - כל
 2 אלו אין בהן כל דיני השומרין; עד שתהיה תחלתן וסופן
 3 נכסי הדיוט, ונכסי ישראל.
 4 ו. אחד האיש ואחד האשה בדין השומרין, בין שהיה
 5 הדבר השמור של אשה, או שהיה ביד האשה.
 6 ז. קטן שהפקיד ביד גדול או השאילו, הרי זה הגדול
 7 נשבע שבועת השומרין לקטן. הרוו רבותי, שאין זה
 8 נשבע בטענת [בגלל טענת] הקטן, כדי שנאמר [ונשאל]:
 9 הרי אין נשבעין על טענת הקטן; שכל השומרין,
 10 שבועתן שבועת שמא היא.
 11 ח. כדרך שתקנו חכמים [קנין] משיכה בלקוחות, כף תקנו
 12 משיכה בשומרין. האומר לחברו: 'שמר לי זה', ואמר לו:
 13 'הנח לפני' - הרי זה שומר חנם. אמר לו: 'הנח לפניך',
 14 או 'הנח' סתם, או שאמר לו: 'הרי הבית לפניך' - הרי זה
 15 אינו לא שומר חנם ולא שומר שטר, ואינו חייב שבועה
 16 כלל; אלא מתרים [מטיל חרם] על מי שלקח הפקדון שלו,
 17 ולא יחזירו לבעליו. וכן כל פיוצא בזה. אחד המפקיד או
 18 המשאיל או המשכיר את חברו בעדים, או שלא בעדים -
 19 דין אחד יש להן: בדין שהורה זה מפי עצמו ששמר לו,
 20 או ששאל ממנו - הרי זה נשבע שבועת השומרין; שאין
 21 אומרין מגו [מתוך] שיכל להכחיש קבלת הפקדון - נאמין
 22 [לו] לפטרו משבועה אלא לפטרו מלשלם. אפלו היה
 23 הדבר השואל, או המפקד, או המשכיר שוה פרוטה - הרי
 24 זה השומר נשבע עליו. ואין אחד מן השומרין צריך
 25 להודיע במקצת [להשביעו].
 26 ט. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל
 27 להיות פטור מלשלם, וכן מתנה בעל הפקדון על שומר
 28 חנם או נושא שכר ושוכר להיות חייבין בכל שואל; שכל
 29 תנאי במקומו או בשבועות של ממון, קיים; ואין צריך קנין,
 30 ולא עדים.
 31 י. טען זה שהיה שם תנאי, והשומר אומר: 'לא היה שם
 32 תנאי' - נשבע שבועת השומרין, ומגלגל [מכליל] בה
 33 שלא היה שם תנאי.
 34 יא. טען שהפקיד אצלו, וזה אומר: 'לא אמרתי לו אלא
 35 הנח לפניך, ולא נעשיתי לו שומר' - נשבע הסת [מדבר
 36 שלא קבלו אלא כדרך זו; וכולל בשבועתו שלא שלח בו
 37 זר, ולא אבדו בידים, ולא בגרם שגרם לו שיהיה חייב
 38 לשלם].
 39 יב. זה אומר: 'השאלתיך' או 'השכרתיך' או 'הפקדתי
 40 אצלך', והלה אומר: 'לא היו דברים מעולם', או שאמר:
 41 'כן היה, אבל החזרתו לך ונסתלקה השמירה ולא נשארה
 42 בינינו תביעה' - הרי הנתבע נשבע הסת, ונפטר. במה
 43 דברים אמורים? בשלא היה שם שטר. אבל אם הפקיד
 44 אצלו או השכיר או השאיל בשטר, ואמר לו: 'החזרתו לך'
 45 - הרי השומר נשבע בנקיטת חפץ [קדוש], כשבועה
 46 [מדאורייתא]; שמתוך שייכול לומר שומר חנם 'נגנב' או
 47 'אבד', והשואל 'מתה בשעת מלאכה' - נאמן לומר

46 שָׂכָר, אֲלֵא לְשִׁמְרָה מְעֵלָה, וְהוֹאִיל וּפְשַׁע בְּתַחֲלָה,
47 וְהַעֲבִירָן כְּאַחַת, אֵף עַל פִּי שְׁנָאֲנִס בְּסוֹף בְּעַת הַנְּפִילָה, הָרִי
48 הוּא חֵיב.
49 י. פֶּשַׁע בָּהּ, וְיִצְאָת לְאָגֶם וּמְתָה שֶׁם כְּדָרְכָה - פְּטוּר, שְׂאִין
50 יִצְיָאָתָה גְרָמָה לָהּ שְׁתָּבוֹא לִידֵי אֲנָס זֶה; הוֹאִיל וּכְדָרְכָה
51 מְתָה, מֵה לִי בְּבֵית שׂוֹמֵר, מֵה לִי בְּאָגֶם. אָבֵל אִם גְּנֵבָה גָּבַב
52 מֵהָאָגֶם, וּמְתָה כְּדָרְכָה בְּבֵית הַגָּבַב - הָרִי הַשׂוֹמֵר חֵיב, אֵף
53 עַל פִּי שֶׁהוּא שׂוֹמֵר חֲנָם; שְׂאֲפֵלוֹ לֹא מְתָה, הָרִי הִיא אֲבוּדָה
54 בְּיַד הַגָּבַב, וְיִצְיָאָתָה גְרָמָה לָהּ לְהַגָּב. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

יום שבת קודש א' מרחשון ה'תשע"ה

פָּרָק ד'

57 א. הַשׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר הַלְּוִיכָה בְּהָרָה, וְהוֹלִיכָה בַּבֶּקְעָה -
58 אִם הִחֲלָקָה - פְּטוּר, אֵף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים.
59 וְאִם הוֹחֲמָה, חֵיב. שְׂכָרָה לְהוֹלִיכָה בַּבֶּקְעָה, וְהוֹלִיכָה בְּהָרָה
60 - אִם הִחֲלָקָה - חֵיב, שֶׁהַתְּפִלּוֹת בְּהָרָה יֵתֵר מִן הַבֶּקְעָה. וְאִם
61 הוֹחֲמָה - פְּטוּר, שֶׁחֲמִימוֹת בַּבֶּקְעָה יֵתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי
62 הַרוּחַ שֶׁמְנַשְׁבֶּת שָׁם כְּרֹאשֵׁי הַהָרִים; וְאִם הוֹחֲמָה מִחֲמַת
63 הַמְּעֵלָה [הַעֲלִיחַ], חֵיב. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה. וְכֵן הַשׂוֹכֵר אֶת
64 הַפָּרָה לְחֹרֶשׁ בְּהָרָה, וְחֹרֶשׁ בַּבֶּקְעָה, וְשֹׂכֵר הַשְּׂנֵקָן, וְהוּא
65 הַכְּלִי שְׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הָרִי הַשׂוֹכֵר פְּטוּר; וְדִין בְּעַל הַפָּרָה,
66 עִם הָאֲמָנִין שֶׁחֲרָשׁוּ. וְכֵן אִם לֹא שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים,
67 וְנִשְׁבַּר הַשְּׂנֵקָן - דִּין בְּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמָנִין. שְׂכָרָה לְחֹרֶשׁ
68 בַּבֶּקְעָה, וְחֹרֶשׁ בְּהָרָה, וְנִשְׁבַּר הַשְּׂנֵקָן - הַשׂוֹכֵר חֵיב; וְדִינוֹ
69 שֶׁל שׂוֹכֵר, עִם הָאֲמָנִין.
70 ב. וְמֵה הוּא דִין הָאֲמָנִין שֶׁשָּׂבְרוּ בְּעַת חֲרִישָׁה? מִשְׁלֵמִין.
71 מִי מִשְׁלֵם? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי [הַמְּחַרְיֵשׁ] בְּעַת
72 הַחֲרִישָׁה; וְאִם הִתְּהַה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת - שְׂגִייהֶם
73 חֵיבִין בְּדַמֵּי הַשְּׂנֵקָן, מִפְּנֵי הִיא אוֹתָהּ בַּמְּלֻמָּד [מִקַּל הַהֲנַחָה],
74 וְהַאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי.
75 ג. שְׂכָרָה לְדוֹשׁ בַּקְטָנִית, וְדָשׁ בְּתוֹבָאָה וְהַחֲלָקָה - פְּטוּר.
76 בְּתוֹבָאָה, וְדָשׁ בַּקְטָנִית - חֵיב, שֶׁהַקְטָנִית מִחֲלָקָת. מַעֲשֵׂה
77 בְּאֶחָד שֶׁהַשְּׂפִיר חֲמוֹר לְחִבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'לֹא תִלָּךְ בּוֹ
78 בְּדָרְךָ נִהַר פְּקוּד שְׁהַמִּים מְצוּיִין שָׁם, אֲלֵא בְּדָרְךָ נִרְשׁ שְׂאִין
79 שָׁם מִים'; הִלָּךְ בְּדָרְךָ נִהַר פְּקוּד, וּמַת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיָה
80 שָׁם עֲדִים שְׁמַעֲדִים בְּאִיזוֹ דְרָךְ הִלָּךְ, אֲלֵא הוּא מְעַצְמוֹ
81 אָמַר: 'בְּנִהַר פְּקוּד הִלְכְתִי, וְלֹא הָיָה שָׁם מִים, וּמִחֲמַת
82 עַצְמוֹ מַת', וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם עֲדִים מְעִדִין
83 שְׁהַמִּים מְצוּיִין בְּנִהַר פְּקוּד - חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי שָׁנָה עַל
84 דַּעַת הַבְּעָלִים; וְאִין אוֹמְרִים 'מֵה לִי לְשָׂכָר' בַּמְּקוֹם שִׁישׁ
85 עֲדִים.
86 ד. הַשׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְהַבִּיא עֲלֶיהָ מֵאֲתָם לִיְטָרִין שֶׁל
87 חֲטִים, וְהַבִּיא מֵאֲתָם לִיְטָרִין שֶׁל שְׁעוּרִים וּמְתָה - חֵיב;
88 מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶח קָשָׁה לְמִשְׁאוּי, וְהַשְּׁעוּרִין יֵשׁ לָהֶן גֶּפַח. וְכֵן

1 תִּמְמִים, מִחֲזִירִין לוֹ שֶׁלְשָׁה. וּמִנְפִין לוֹ כֹּל זְמַן [אֵף בִּיּוֹם
2 הַשּׁוֹק], טַרַח שֶׁהִיא טוֹרַח בְּמִכִּירְתָּהּ, וּפְגָם הַנְּקָב שֶׁהִיא
3 נּוֹקֵב הַחֲבֵית; וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.
4 ד. רוֹעֵה שְׂבָאוֹ זָאִבִים וְטָרְפוֹ מִמֶּנּוּ - אִם הָיָה זָאֵב אֶחָד -
5 אִין זֶה אֲנָס, אֲפֵלוֹ בְּשַׁעַת מְשַׁלַּחַת זָאִבִים; וְאִם הָיָה שְׂגִי
6 זָאִבִים, הָרִי זֶה אֲנָס. שְׂגִי כְּלָבִים - אִין אֲנָס, אֲפֵלוֹ בָּאוֹ
7 מִשְׁתִּי רוּחוֹת; הָיָה יֵתֵר עַל שְׂנִים, הָרִי זֶה אֲנָס. לְסָטִיס אֶחָד
8 מְזִין, הָרִי זֶה אֲנָס. וְאֲפֵלוֹ הָיָה הַרוֹעֵה מְזִין, וְכֵן לוֹ לְסָטִיס
9 אֶחָד מְזִין - הָרִי זֶה אֲנָס, שְׂאִין הַרוֹעֵה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ כְּלָסָטִיס.
10 הָרִי וְהַדָּב וְהַנְּמַר וְהַבְּרָדֶלֶס וְהַנְּחֵשׁ, הָרִי אֵלוֹ אֲנָסִין.
11 אִימְתִי? בְּזִמְן שְׂבָאוֹ מְאֻלִּיחַ; אָבֵל אִם הוֹלִיכָה לְמְקוֹם
12 גְּדוּדֵי חֵיוֹת וְלְסָטִיס - אִין אֵלוֹ אֲנָסִין, וְחֵיב לְשַׁלֵּם.
13 ה. רוֹעֵה שְׂמִצָּא גָּבַב, וְהַתְּחִיל לְהַתְּגוֹרֵת בּוֹ וְלַחֲרָאוֹתוֹ
14 שְׂאִינוֹ מִתְּגָרָה מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: 'הָרִי אֲנוֹ בַּמְּקוֹם פְּלוּנִי, וְכֵן
15 וְכֵן רוֹעִים אֲנַחְנוּ, וְכֵן וְכֵן פְּלִי מִלְחָמָה יֵשׁ לָנוּ, וְכֵן אוֹתוֹ
16 הַלְּסָטִיס וְנִצְחוֹ וְלָקַח מִהֶן - הָרִי הַרוֹעֵה חֵיב; שְׂאֲחָד
17 הַמּוֹלִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה לְמְקוֹם גְּדוּדֵי חֵיה וְלְסָטִיס, אוֹ הַמְּבִיא
18 אֶת הַלְּסָטִיס בְּהַתְּגוֹרוֹתוֹ לְמְקוֹם הַבְּהֵמָה.
19 ו. רוֹעֵה שֶׁהָיָה לוֹ [אִפְשָׁרוֹת] לְהַצִּיל הַטָּרְפָה אוֹ הַשְּׂבוּיָה
20 בְּרוֹעִים אַחֲרִים וּבְמִקְלוֹת, וְלֹא קָרָא רוֹעִים אַחֲרִים וְלֹא
21 הַבִּיא מְקָלוֹת לְהַצִּיל - הָרִי זֶה חֵיב, אֶחָד שׂוֹמֵר חֲנָם וְאֶחָד
22 שׂוֹמֵר שְׂכָר; אֲלֵא שְׂוֹמֵר חֲנָם קוֹרָא רוֹעִים וּמְבִיא מְקָלוֹת
23 בְּחֲנָם, וְאִם לֹא מְצָא - פְּטוּר. אָבֵל שׂוֹמֵר שְׂכָר חֵיב לְשַׁכַּר
24 הַרוֹעִים וְהַמְּקָלוֹת, עַד כִּי דָמִי הַבְּהֵמָה כְּדִי לְהַצִּיל; וְחֹזֵר
25 וְלוֹקַח שְׂכָרָן מִבְּעַל הַבֵּית. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, וְהָיָה לוֹ לְשַׁכַּר
26 וְלֹא שְׂכָר - הָרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחֵיב.
27 ז. רוֹעֵה שֶׁטָּעַן שֶׁהַצִּלְתִּי עַל יְדֵי רוֹעִים בְּשָׂכָר - נִשְׁבַּע,
28 וְנוֹטֵל מֵה שֶׁטָּעַן; שְׂאִינוֹ יְכוּל לְטָעַן, אֲלֵא עַד כִּי דָמִיחַן;
29 וְיְכוּל הָיָה לוֹמַר 'נִטְרַפְהָ', וְיִשְׁבַּע בְּגִקִּיטַת חֲפִץ, כְּדִין כָּל
30 הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.
31 ח. רוֹעֵה שֶׁהִנִּיחַ עֲדָרוֹ, וְכֵן לְעִיר, בֵּין בְּעַת שְׂדָרְךָ הַרוֹעִים
32 לְהַכְּנֵס לְעִיר, בֵּין בְּעַת שְׂאִין דְרָךְ הַרוֹעִים לְהַכְּנֵס לְעִיר,
33 וְכֵן זָאִבִים וְטָרְפוֹ, אֲרִי וְדָרְס - אִין אוֹמְרִין, אֵלוֹ הָיָה שָׁם
34 הָיָה מְצִיל; אֲלֵא אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יְכוּל לְהַצִּיל, אֲפֵלוֹ עַל
35 יְדֵי רוֹעִים וּמְקָלוֹת - חֵיב; וְאִם לֹא, פְּטוּר; וְאִם אִין הַדְּבָר
36 יְדוּעַ, חֵיב לְשַׁלֵּם.
37 ט. מְתָה הַבְּהֵמָה כְּדָרְכָה - הָרִי זֶה אֲנָס, וְהַרוֹעֵה פְּטוּר.
38 סְגָפָה [עֵינָה אוֹתָהּ], וּמְתָה - אִינוֹ אֲנָס. תְּקַפְתּוֹ [תְּקַפָּה
39 אוֹתוֹ] וְעֲלָתָה לְרֹאשֵׁי צוּקִין, וְתַקְפְתּוֹ וְנִפְלָה - הָרִי זֶה אֲנָס.
40 הַעֲלָה לְרֹאשֵׁי צוּקִין, אוֹ שֶׁעֲלָתָה מְאֻלִּיחַ, וְהוּא יְכוּל
41 לְמַנְעָה, וְלֹא מְנַעָה - אֵף עַל פִּי שֶׁתַּקְפְתּוֹ, וְנִפְלָה וּמְתָה אוֹ
42 נִשְׁבְּרָה - חֵיב; שֶׁכָּל שֶׁתַּחֲלָתוֹ בְּפִשְׁעָה וְסוֹפּוֹ בְּאָנָס - חֵיב.
43 וְכֵן רוֹעֵה שֶׁהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה עַל הַגֶּשֶׁר, וְדַחְפָה אַחַת מִהֶן
44 לְתַבְּרָתָהּ, וְנִפְלָה לְשַׁבְּלַת [זְרִיחַת] הַנְּהַר - הָרִי זֶה חֵיב,
45 שֶׁהָרִי הָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת; שְׂאִין הַשׂוֹמֵר נוֹטֵל

מתוך מהדורת חזק

47 שוכר לך' - אם שכרה לרכב עליה, או לכלי זכוכית,
 48 ומתה בחצי הדרך - אם יש בדמיה לקח בהמה אחרת,
 49 יקח. ואם אין בדמיה לקח, שוכר אפלו בדמי בלה, עד
 50 שיגיע למקום שפסק עמו. ואם אין בדמים לא לקח ולא
 51 לשכר - נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא
 52 תרעמת [כעט]. שכרה למשא - הואיל ואמר לו 'חמור זה',
 53 ומת בחצי הדרך, אינו חייב להעמיד לו אחר, אלא נותן
 54 לו שכרו של חצי הדרך ומניח לו [לבועלים] נבלתו.
 55 ג. השוכר את הספינה, וטבעה לה בחצי הדרך - אם אמר
 56 לו: 'ספינה זו אני משפיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה
 57 יין סתם - אף על פי שנתן לו השכר, יחזיר כל השכר;
 58 שהרי זה אומר לו: 'הבא לי הספינה עצמה ששכרתי,
 59 שהקפדה גדולה יש בספינה זו, ואני אביא יין מכל מקום
 60 ואוליך בה'. אמר לו: 'ספינה' סתם 'אני משפיר לך',
 61 ושכרה השוכר להוליך בה יין זה - אף על פי שלא נתן
 62 לו מן השכר כלום, חייב לתן לו כל השכירות; שהרי אומר
 63 לו: 'הבא לי היין עצמו, ואני אביא ספינה מכל מקום
 64 ואוליכו'. אבל צריך לנכות לו [להפחית מהתשלום] כדי
 65 הטרח של חצי הדרך, שאינו דומה המטפל בהולכת
 66 הספינה ליושב ובטל. אמר לו: 'ספינה זו אני משפיר לך',
 67 ושכרה השוכר להוליך בה יין זה - אם נתן השכר, אינו
 68 יכול להחזירו; ואם לא נתן, לא יתן; שאין זה יכול
 69 להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא היין עצמו.
 70 שכר ספינה סתם ליין סתם - הרי אלו חולקין השכר.
 71 ד. השוכר את הספינה, ופרקה [השוכר] בחצי הדרך -
 72 נותן לו שכר כל הדרך. ואם מצא השוכר מי שישפיר
 73 אותה לו עד המקום שפסק, שוכר; ויש לבעל הספינה
 74 עליו תרעמת. וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש
 75 אחר בחצי הדרך, וירד הוא, ועלה הלוקח - נוטל שכר
 76 חצי הדרך מן הראשון, ושכר החצי מן האחרון; ויש
 77 לבעל הספינה עליו תרעמת, מפני שגורם לו לסבל דעת
 78 איש אחר שעדין לא הרגל בו. וכן כל פיוצא בזה.
 79 ה. מכאן אני אומר, שהמשפיר בית לחברו עד זמן קצוב,
 80 ורצה השוכר להשפיר הבית לאחר עד סוף זמנו - משפיר,
 81 אבל לאחרים שהם פמנן בני ביתו; אם היו ארבעה, לא
 82 ישכר לחמשה; שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי
 83 להשפיר, אלא במטלטלין, שהרי אומר לו: 'אין רצוני
 84 שיהיה פקדוני ביד אחר'. אבל בקרקע או בספינה, שהרי
 85 בעלה עמה, אין אומרין פן. וכן אני אומר, אם אמר לו
 86 בעל הבית לשוכר: 'למה תטרח ותשפיר ביתי לאחרים?
 87 אם לא תרצה לעמד בו, צא והניחו ואתה פטור
 88 משכירותו' - אינו יכול להשפירו לאחר כלל; שזה ב"אל
 89 תמנע טוב מבועליו'; עד שאתה משפירו לאחר, הנוח לזה
 90 ביתו. ויש מי שהורה ואמר, אינו יכול להשפירו לאחר
 91 כלל, ויתן שכרו עד סוף זמנו; ולא יראה לי שזה דין
 92 אמת.
 93 ו. 'בית זה אני משפיר לך', ואחר שהשפירו לו, נפל -

1 אם שכרה להביא עליה תבואה, והביא במשקלה תבן.
 2 אבל אם שכרה להביא עליה שעורים, והביא במשקלן
 3 חטים ומתה - פטור. וכן כל פיוצא בזה.
 4 ה. שכר את הבהמה לרכב עליה איש, לא ירכיב עליה
 5 אשה. שכרה לרכב עליה אשה, מרכיב עליה איש;
 6 ומרכיב עליה כל אשה, בין קטנה בין גדולה, ואפלו
 7 מעברת שהיא מניקה.
 8 ו. השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע [מטויים],
 9 והוסיף על משאו - אם הוסיף חלק משלשים על השעור
 10 שפסק עמו ומתה - חייב; פחות מכאן - פטור, אבל נותן
 11 שכר [נשיאת] התוספת. שכר סתם, אינו נושא אלא
 12 במשקל הדוע במדינה לאותה בהמה. ואם הוסיף חלק
 13 משלשים, כגון שרפה לשאת שלשים וטען עליה שלשים
 14 ואחד, ומתה או נשברה - חייב. וכן ספינה שהוסיף בה
 15 אחד משלשים על משאה, וטבעה - חייב לשלם דמיה.
 16 ז. הפתף [סבל] שהוסיף [השוכר] על משאו קב אחד,
 17 והזק במשא זה - חייב בנזקיו; שאף על פי שהוא בן דעת,
 18 והרי הוא מרגיש בכבד המשא, עלה על לבו, שמא מחמת
 19 חליו הוא זה הכבד.
 20 ח. השוכר את החמור לרכב עליה - יש לו להניח עליה
 21 פסותו ולגינו ומזונותיו של אותה הדרך, לפי שאין דרך
 22 השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות; יתר על זה,
 23 הרי בעל החמור מעכב עליו. וכן יש לבעל החמור להניח
 24 עליה שעורים וחקן, ומזונות של אותו היום; יתר על זה,
 25 השוכר מעכב עליו, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון
 26 ומלון. לפיכך, אם אין שם מצוי מאין יקנה - מניח עליה
 27 מזונותיו ומזונות בהמתו של כל הדרך. וכל אלו הדברים
 28 בשוכר סתם, במקום שאין שם מנהג ידוע; אבל במקום
 29 שיש מנהג, הכל לפי המנהג.

פרק ה

31 א. השוכר את הבהמה, וחתה או נשתתה, או נלקחה
 32 לעבודת המלך - אף על פי שאין סופה לחזור - אם נלקחה
 33 דרך הליכתה [צו המלך היה על אלו שבדרך], הרי
 34 המשפיר אומר לשוכר: 'הרי שלך לפניך'; וחייב לתן לו
 35 שכרו משלם. במה דברים אמורים? בששכרה לשאת
 36 עליה משאוי שאפשר להשליכו בלא הקפדה. אבל אם
 37 שכרה לרכב עליה, או לשאת עליה כלי זכוכית וכיוצא
 38 בהן - חייב להעמיד לו חמור, אם שכר חמור; ואם לא
 39 העמיד - יחזיר השכר, ויחשב עמו על שכר מה שהלך
 40 בה.
 41 ב. מתה הבהמה או נשברה, בין ששכרה לשאת בין
 42 ששכרה לרכב - אם אמר לו: 'חמור' סתם 'אני משפיר
 43 לך', חייב להעמיד לו חמור אחר מכל מקום; ואם לא
 44 העמיד - יש לשוכר למכר הבהמה [המתה] ולקח בה
 45 בהמה אחרת, או שוכר בהמה בדמיה אם אין בדמיה
 46 לקח, עד שיגיע למקום שפסק בו. אמר לו: 'חמור זה אני

מתוך מהדורת חזק

- 1 אינו חייב לבנותו; אלא מחשב עמו על מה שגשמתמש בו,
  - 2 ומחזיר לו שאר השכירות. אבל אם סתרו - חייב להעמיד
  - 3 לו בית אחר, או ישכר לו כמותו. וכן אם חזר אחר
  - 4 שהשכירו לזה, והשכירו או מכרו לגוי או אגס, שהפקיע
  - 5 שכירות הראשון - הרי זה חייב להשכיר לו בית אחר
  - 6 כמותו. וכן כל פיוצא בזה.
  - 7 ז. השכיר לו בית סתם, ואחר שנתן לו בית, נפל - חייב
  - 8 לבנותו, או יתן לו בית אחר; ואם היה קטן מן הבית
  - 9 שנפל, אין השוכר יכול לעכב עליו - והוא שיהיה קרוי
  - 10 'בית', שלא השכיר לו אלא בית סתם. אבל אם אמר לו:
  - 11 'בית כזה אני משכיר לך' - חייב להעמיד לו בית כמות
  - 12 ארכו ומדת רחבו של בית זה שהראהו; ואינו יכול לומר
  - 13 לו, 'לא היה ענין דברי אלא שיהיה קרוב לזה או לשוק
  - 14 או למרחץ בזה', אלא חייב להעמיד לו בית כמותו
  - 15 וכצורתו. לפיכך, אם היה קטן, לא יעשנו גדול; גדול, לא
  - 16 יעשנו קטן; אחר, לא יעשנו שנים; שנים, לא יעשנו אחר.
  - 17 וכן לא יפחות מן החלונות שהיו בו, ולא יוסיף עליהן,
  - 18 אלא מדעת שניהם.
  - 19 ח. המשכיר עליה סתם, חייב להעמיד לו עליה [אם
  - 20 נפלה]. אמר לו: 'עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר
  - 21 לך', הרי שעבד הבית לעליה. לפיכך, אם נפחתה העליה
  - 22 בארבעה טפחים או יותר, המשכיר חייב לתקן; ואם לא
  - 23 תקן - הרי השוכר יורד ודרך בבית עם בעל הבית, עד
  - 24 שיתקן. היו שתי עליות זו על גבי זו, ונפחתה העליונה -
  - 25 דר בפתחונה. נפחתה הפחתונה - הרי זה ספק אם ידור
  - 26 בעליונה, או בבית; לפיכך לא ידור. ואם דר, אין מוציאין
  - 27 מידו. מעשה באחד שאמר לחברו: 'דלית [19ג] זו שעל
  - 28 גבי הפרסק [עץ אפרסק] הזה אני משכיר לך', ונעקר אילן
  - 29 הפרסק ממקומו. ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו לו:
  - 30 'חייב אתה להעמיד לו הפרסק כל זמן שהדלית קיימת'
  - 31 [שהיה למשענת לדלית]. וכן כל פיוצא בזה.
- פרק ו**
- 32
  - 33 א. המשכיר בית לחברו בכירה [בנין] גדולה - משתמש
  - 34 בזיזה ובכתליה עד ארבע אמות [הסמוכים], ובתרבץ
  - 35 [גינה] של חצר, ובקרקע שאחורי הבתים; ומקום שנהגו
  - 36 להשתמש בעבי הפתלים, משתמש בעבי הפתלים. ובכל
  - 37 אלו הדברים, הולכין אחר מנהג המדינה והשמות
  - 38 [ההגדרות] הדיועין להם, כדרך שאמרנו בענין מקח
  - 39 וממכר.
  - 40 ב. והמשכיר חצרו סתם, לא השכיר הרפת שבה.
  - 41 ג. המשכיר בית לחברו - חייב להעמיד לו דלתות, ולפתח
  - 42 לו החלונות שנתקלקלו, ולחזק את התקרה, ולסמך את
  - 43 הקורה שגשברה, ולעשות נגר [ברוח] ומגעול, וכל פיוצא
  - 44 באלו מדברים שהן מעשה אמן והם עקר גדול בשיבת
  - 45 הבתים והחצרות. השוכר חייב לעשות מעקה ומזוזה,
- 46 ולתקן מקום המזוזה משלו. וכן אם רצה לעשות סלם, או
  - 47 מרזב, או להטיח גגו - הרי זה עושה משל עצמו.
  - 48 ד. המשכיר עליה לחברו, ונפחתה בארבעה או יותר - חייב
  - 49 לתקן התקרה והמעזיבה [טיט] שעליה; שהמעזיבה חזוק
  - 50 התקרה הוא.
  - 51 ה. הזבל שבחצר, הרי הוא של שוכר; לפיכך, הוא מטפל
  - 52 בו להוציאו. ואם יש שם מנהג, הולכין אחר המנהג. במה
  - 53 דברים אמורים? בשחיתו הבתים ששעשו הזבל של שוכר;
  - 54 ואם הבתים של אחרים, הזבל של בעל החצר, שחצרו
  - 55 של אדם קונה לו שלא מדעתו, אף על פי שהיא שכורה
  - 56 ביד אחרים.
  - 57 ו. המשכיר בית או חצר או מרחץ או חנות או שאר
  - 58 המקומות, עד זמן קצוב - הרי זה כופהו לצאת בסוף
  - 59 זמנו, ואינו ממתין לו אפלו שעה אחת. שוכר לו בית סתם
  - 60 ללינה, אין פחות מיום אחד; לשביתה, אין פחות משני
  - 61 ימים; לנשואין, אין פחות משלשים יום.
  - 62 ז. המשכיר בית לחברו סתם - אינו יכול להוציאו, עד
  - 63 שיודיעו שלשים יום מקדם, כדי לבקש מקום, ולא יהיה
  - 64 משלף בדרך; ולסוף השלשים, יצא. במה דברים אמורים?
  - 65 בימות החמה; אבל בימות הגשמים, אינו יכול להוציאו
  - 66 מן החג [סוכות] ועד הפסח. קבע לו זמן שלשים יום לפני
  - 67 החג - אם נשאר מן השלשים יום אפלו יום אחד לאחר
  - 68 החג, אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח; והוא, שיודיעו
  - 69 שלשים יום מקדם. במה דברים אמורים? בעירות; אבל
  - 70 בכרפים [עריס גדולות] - אחד זמון החמה ואחד זמון
  - 71 הגשמים, צריך להודיעו שנים עשר חדש מקדם. וכן
  - 72 בתנות - בין בכרפים בין בעירות, צריך להודיעו שנים
  - 73 עשר חדש מקדם.
  - 74 ח. כשם שהמשכיר חייב להודיעו - כך השוכר חייב
  - 75 להודיעו מקדם שלשים יום בעירות, או מקדם שנים עשר
  - 76 חדש בכרפים, כדי שיבקש שכן [דייר], ולא ישאר ביתו
  - 77 פנוי. ואם לא הודיעו - אינו יכול לצאת, אלא יתן השכר.
  - 78 ט. אף על פי שאין המשכיר יכול להוציאו, ולא השוכר
  - 79 יכול לצאת, עד שיודיעו מקדם - אם הוקרו הבתים - יש
  - 80 למשכיר להוסיף עליו, ולומר לשוכר: 'או שכר בשנה עד
  - 81 שתמצא, או תצא'. וכן אם הוזלו הבתים - יש לשוכר
  - 82 לפחות מן השכר, ולומר למשכיר: 'או השכר לי בשכר של
  - 83 עתה, או הרי ביתך לפניך'. נפל בית המשכיר שהיה דר
  - 84 בו - הרי זה יש לו להוציא השוכר מביתו, ולומר לו:
  - 85 'אינו ברין שתהיה אתה יושב בביתי עד שתמצא מקום,
  - 86 ואני משלף בדרך; שאין אתה בעל זכות בבית הזה, יותר
  - 87 מפנוי'.
  - 88 י. נתן [המשכיר] הבית לבנו לשא בו אשה - אם היה
  - 89 יודע שבנו נעשה חתן בזמן פלוני, והיה אפשר לו
  - 90 להודיעו [לשוכר] מקדם ולא הודיעו - אינו יכול להוציאו.
  - 91 ואם עכשו נדמנה לו אשה, והרי הוא נושא מיד - הרי

- 1 זה יש לו להוציאו; שאינו בדין שיהיה זה יושב בביתו,
- 2 וכן בעל הבית מחזר לשכר בית שיעשה בו חפה.
- 3 יא. מכר הבית, או נתנו, או הורישו - אין השני יכול

- 4 להוציאו, עד שיודיעו מקדם שלשים יום או שנים עשר
- 5 חדש; שהרי השוכר אומר לו: 'אין כחך יתר מפת זה
- 6 שזכית בבית זה מחמתו'.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ה תשרי-א' מרחשון ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ה תשרי ה'תשע"ה

הלכות סנהדרין והענשין המסורין להן

- 41 ה. אסור לנהוג קלות ראש בשליח בית דין; ונהרי השליח
- 42 גאמן בשנים לענן הנדוי - שאם אמר: 'פלוני הקלני'
- 43 [ביזה אותי], או 'הקל [ביזה] הדנין', או 'לא רצה לבוא
- 44 לדנין' - משמתינ [מנדיס] אותו על פיו. אכל אין כותבין
- 45 עליו פיתחא [שטר-נידון], עד שיבואו שנים ויעידו שגמנע
- 46 לבוא.

- 47 ו. ואין שליח בית דין חיב באמירת דברים אלו, משום
- 48 לשון הרע. וכל המצער שליח בית דין, יש לבית דין רשות
- 49 להכותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

- 50 ז. שליח בית דין שאמר: 'פלוני שלחני' בשם אחד מן
- 51 הדנינים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין כותבין עליו
- 52 פיתחא של שמתא; עד שיאמר משם שלשם. במה
- 53 דברים אמורים? שהלך השליח ביום שאינו ידוע לישבת
- 54 הדנינים. אכל ביום הידוע שהדנינים ישבו בו לדנין, הכל
- 55 יודעים שכל הדנינים מקבצין בו, ואף על פי שבא השליח
- 56 בשם אחד, כאלו בא בשם שלשם.

- 57 ח. מי ששלחו לו בית דין, ולא בא לדנין - מנדין אותו,
- 58 וכותבין עליו פיתחא, ונותן שכר הסופר; ובעת שיבוא,
- 59 קורעין הפיתחא. כתבו לו פיתחא מפני שלא קבל הדנין -
- 60 בינו שאמר: 'הריני מקבל הדנין', קורעין נדויו. קבעו לו
- 61 בית דין זמן שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין
- 62 עליו פיתחא לערב. במה דברים אמורים? בשעה במדינה
- 63 [- בעיר], ומרד ולא בא. אכל אם היה בפפרים, ויצא ונכנס
- 64 - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני. ואם שלם יום שני ולא
- 65 בא - אין כותבין עליו פיתחא עד למחר.

- 66 ט. אין קובעין זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני
- 67 שהעם טרודין במועדות, ולא בערב שבת, ולא בערב יום
- 68 טוב. אכל קובעין בניסן שיבוא [- לבית דין] - אחר ניסן,
- 69 ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אכל אין קובעין בערב שבת
- 70 שיבוא אחר השבת, מפני שהכל טרודין בערב שבת.

- 71 י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא מצאו - אין
- 72 קובעין לו זמן לבוא, עד שיקצא אותו השליח ויאמר לו.
- 73 היה בכפר חוץ למדינה - אם דרכו לבוא באותו היום -
- 74 אומר השליח אפלו לאתד מן השכנים, אפלו אשה: 'אם
- 75 יבוא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבוא היום
- 76 לבית דין'. ואם לא בא, מנדין אותו לערב. במה דברים
- 77 אמורים? בשאין הדריך שדרכו לילך בה על מקום בית דין.
- 78 אכל אם היה דרכו עליהם - אין מנדין אותו, עד שיודיעו

- 7 יום ראשון כ"ה תשרי ה'תשע"ה
- 8 הלכות סנהדרין והענשין
- 9 המסורין להן
- 10 פרק כה
- 11 א. אסור לדנין לנהוג בשררה על הצבור ובגסות רוח
- 12 [יהירות], אלא בענוה ויראה. וכל פרנס [מנהיג] המטיל
- 13 אימה יתרה על הצבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו
- 14 רואה לו בן תלמיד חכמים, שנאמר: "לכן יראוהו אנשים;
- 15 לא יראה כל חכמי לב".

- 16 ב. וכן אסור לו לנהוג בהם קלות ראש, אף על פי שהם
- 17 עמי הארץ, ולא יפסע [כשוכנס לידרוש] על [- בגובה]
- 18 ראשי עם הקדש [בני ישראל]; אף על פי שהם הדיוטות
- 19 ושפלים, בני אברהם יצחק ויעקב הם, וצבאות ה'
- 20 שהוציא מארץ מצרים כח גדול וכיך חזקה. וסובל טרח
- 21 הצבור ומשאם כמשה רבנו, שנאמר בו: "כאשר ישא
- 22 האמן את היונק". ונהרי הוא אומר: "ואצוה את שפטיכם"
- 23 - זו אזהרה לדנין, שישב את הצבור "כאשר ישא האמן
- 24 את היונק". וצא ולמד ממשה רבנו, רבן של כל הנביאים
- 25 - בינו ששלחו הקדוש ברוך הוא להם במצרים, גאמר:
- 26 "ויצוים אל בני ישראל"; אמרו מפי הקבלה [- מטורת],
- 27 שאמר להם למשה ולאהרן: 'על מנת שיהיו מקללים
- 28 אתכם, וסוקלין אתכם באבנים'.

- 29 ג. כדרך שנגצוה הדנין לנהוג במדה זו, כך נצטוו הצבור
- 30 לנהוג כבוד בדנין - שנאמר: "ואצוה אתכם", זו אזהרה
- 31 לצבור שתהיה אימת הדנין עליהם. ולא יתבזה בפניהם,
- 32 ולא ינהג קלות ראש בעצמו.

- 33 ד. בינו שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשית
- 34 מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם. אם
- 35 המלאכה פרבים אסורה עליו - קל וחמר לאכל ולשתות
- 36 ולהשתפר בפני רבים, ובכנסת [אטיפת] עמי הארץ,
- 37 ובסעודת מרעות [- חברים]. אוי להם לאותם הדנינים
- 38 שנהגו בכך, מעלבון תורת משה, שבזו דיניה והשפילוה
- 39 עד ארץ והגיעוה עד עפר, ונרמו להם רעה ולבני גניהם,
- 40 בעולם הזה ולעולם הבא.

46 כבודו, אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם - אף
 47 על פי שמחל על קללתו - מפני את המקלל, שפבר חטא
 48 ונתחייב. אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר [התחצף]
 49 בבית דין, ורצו בית דין למחל על כבודם, ולא נדוהו -
 50 הרשות בידם; והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא
 51 - כגון שהיו העם מבטטין בדיני תורה ובדינים, הואיל
 52 ופקרו העם בדבר, צריכין לחזק ולענש כפי מה שצדקה
 53 להם.

54 ז. כל הדין בדיני גוים ובערפאות [בתי משפט] שלהם - אף
 55 על פי שהיו דיניהם כדיני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו
 56 חרף והרים יד בתורת משה ובנו, שנאמר: "ואלה
 57 המשפטים אשר תשים לפניהם" - לפניהם ולא לפני גוים,
 58 לפניהם ולא לפני הדייטות. היתה יד הגוים תקיפה, ובעל
 59 דינו אלם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - יתבענו
 60 לדיני ישראל תחלה; אם לא רצה לבוא - נוטל רשות
 61 מבית דין, ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו.
 62 בריף רחמנא דסיצן

יום שלישי כ"ז תשרי ה'תשע"ה

הלכות עדות

63 יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וקמש
 64 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין
 65 למי שיודע לו עדות; (ב) לדרש ולחקר העדים; (ג) שלא
 66 יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא
 67 יקום דבר בעדות אהד; (ה) שלא יעיד בעל עברה;
 68 (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות
 69 לעד זומם כפאשר זמם. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.
 70
 71
 72

פרק א

73 א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיודע, בין
 74 בעדות שיתחייב בה חבירו, בין בעדות שיתנהו בה; והוא,
 75 שיתבענו להעיד בדיני ממונות - שנאמר: "והוא עד, או
 76 ראה או ידע; אם לא יגיד, ונשא עונו".
 77 ב. היה העד חכם גדול, והיה בית דין פחות ממנו בתקמה
 78 - הואיל ואין כבודו שילף לפניהם - עשה של כבוד תורה
 79 [- "והדרת פני זקן"] עדיף, ויש לו להמנע. במה דברים
 80 אמורים? בעדות ממון. אבל בעדות שמפריש בה מן
 81 האסור, וכן בעדות נפשות או מכות - הולף ומעיד; "אין
 82 תקמה... לנגד ה'" - כל מקום שיש חלול השם, אין
 83 משגיחין על כבוד הרב.
 84 ג. בהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלף
 85 ישראל בלבד, הולף לבית דין הגדול ומעיד בה; אבל
 86 בשאר העדיות, פטור.
 87 ד. מצוות עשה לדרש העדים, ולחקר אותן, ולהרבות
 88 בשאלתן; ומדקדקין עליהן, ומסייעין [מעבירים] אותן
 89 מענין לענין בעת השאלה, כדי שישתקו [ימנעו מלהעיד]

1 השליח בעצמו; שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי הם
 2 אומרים: 'דרכו על בית דין, וכבר הלף אליהם, ונפטרו'. וכן
 3 אם לא בא למדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים,
 4 שמא שכחו השכנים ולא אמרו לו.
 5 יא. מי שבא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם, והלף
 6 ולא שלם - אין מנדין אותו, עד שמתרין בו שני וחמישי
 7 ושני; ואחר כך מנדין אותו, עד שיתן מה שהוא חייב. ואם
 8 עמד שלשים יום, ולא תבע נדויו - מחרימין אותו.

יום שני כ"ו תשרי ה'תשע"ה

פרק כו

11 א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה,
 12 שנאמר: "אלהים לא תקלל". וכן אם קלל הנשיא - אחד
 13 ראש הסנהדרין הגדולה, או המלך - עובר בלא תעשה,
 14 שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאר". ולא דין ונשיא בלבד,
 15 אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: "לא
 16 תקלל חרש". ולמה נאמר "חרש"? שאפלו זה שאינו
 17 שומע, ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. ונראה
 18 לי, שהמקלל את הקטן, לוקה; הרי הוא פחורש.
 19 ב. המקלל את המת, פטור. הואיל ומקלל כל אדם
 20 מישראל חייב, למה יחד לאו לדין ולא לנשיא? לחייבו
 21 שמים. נמצאת למד, שהמקלל אחד מישראל - בין איש
 22 בין אשה, בין גדול בין קטן - לוקה אחת. ואם קלל דין,
 23 לוקה שמים; ואם קלל נשיא, לוקה שלש. וכן נשיא שקלל
 24 אביו, חייב משום ארבעה שמות - שלשה של כל אדם,
 25 ואחת משום האב.
 26 ג. המקלל עצמו - לוקה כמי שקלל אחרים, שנאמר:
 27 "השמר לך ושמר נפשך". ואחד המקלל עצמו, או חברו,
 28 או דין, או נשיא - אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות,
 29 כגון 'יה' או 'שדי' ו'אלהים' וכיוצא בהן, או בכני מן
 30 הכנויים, כגון 'חנן' ו'קנא' וכיוצא בהן. הואיל והוא חייב
 31 אם קלל בכל הפנויים - כך אם קלל בכל לשון, חייב;
 32 שהשמות שקוראין בהם הגוים להקדוש ברוך הוא, הן
 33 ככל הפנויים. ו'ארוי', בו שבועה, ובו קללה, ובו נדוי.
 34 ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, כשאר כל חייב
 35 לאוין. אבל אם לא היתה שם התראה, או שקלל בלא שם
 36 ולא כנוי, כגון: 'ארוי פלוני', או שהיתה הקללה באה
 37 מכלל הדברים, כגון שאמר: 'אל יהי פלוני ברוך לה', או
 38 'אל יברכהו ה', וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה.
 39 ה. אף על פי שאינו לוקה - אם חרף תלמיד חכמים,
 40 מנדין אותו. ואם רצו הדינים להכותו מפת מרדות [מלקות
 41 מדרבנן], מפני; ועונשין אותו כפי מה שיראו, שהרי בזה
 42 את הנזק [- זה שקנה חכמה]. ואם חרף עם הארץ - עונשין
 43 הדינים בדבר כפי מה שהשעה צריכה לו, לפי המתחף
 44 ולפי זה שמתחף.
 45 ו. אף על פי שיש [- מותר] לדין או לנשיא למחל על

45 כגון עדותו בכל חוץ מן השעות, שאמר: 'איני יודע בכמה
46 שעות היה ביום', או שכונן את השעה, ואמר: 'איני יודע
47 במה הרגו, ולא הבנתי בפלי שהיה בידו' - עדותן בטלה.
48 אבל אם פגנו הכל, ואמרנו להן הדנין: 'פלי היו שחרים,
49 או לבנים?' ואמר: 'אין אנו יודעין, ולא שמנו לבנו
50 לדברים אלו שאין בהם ממש' - עדותן קנימת.
51 ב. אמר אחד: 'כלים שחרים היה לבוש', והשני אמר: 'לא
52 כי, אלא כלים לבנים היה לבוש' - הרי עדותן בטלה;
53 וכאלו אמר האחד 'ברביעי בשבת' והשני 'בחמישי', שאין
54 כאן עדות, או שאמר האחד 'בסיף הרגו' והשני אומר
55 'ברמח', שאין כאן עדות, שאמר: 'נכון הדבר'; וכיון
56 שהכחישו זה את זה בדבר מכל הדברים - אין זה 'נכון'.
57 ג. היו העדים מרבין - שנים מהם פגנו עדותן בתקירות
58 ובדרישות, והשלישי אומר: 'איני יודע' - תתקנס העדות
59 בשנים, ויהרג. אבל אם הכחיש את שניהן, אפילו בבדיקות
60 - עדותן בטלה.
61 ד. עד אחד אומר: 'ברביעי בשבת בשנים בחדש', והשני
62 אומר: 'ברביעי בשבת בשלשה בחדש' - עדותן קנימת;
63 שזה ידע בעבורו של חדש, וזה לא ידע. במה דברים
64 אמורים? עד חצות החדש. אבל אחר חצות - כגון שאמר
65 האחד: 'בששה עשר בחדש', והשני אומר: 'בשבעה עשר'
66 - אף על פי שפגנו שניהן יום אחד מימי השבת, עדותן
67 בטלה; שאין חצי החדש בא, אלא וכבר ידעו הכל אימתי
68 היה ראש החדש.
69 ה. אמר האחד: 'בשלשה בחדש', והשני אומר: 'בחמשה'
70 - עדותן בטלה. אמר עד אחד: 'בשתי שעות ביום', והשני
71 אומר: 'בשלוש שעות היה' - עדותן קנימת; שדרך העם
72 לטעות בשעה אחת. אבל אם אמר האחד: 'בשלוש שעות',
73 והשני אומר: 'בחמש' - עדותן בטלה. אמר עד אחד:
74 'קדם הנגז החמה', ואחד אומר: 'בהנז החמה' - עדותן
75 בטלה, אף על פי שהיא שעה אחת; שהדבר נכר לכל. וכן
76 אם נחלקו בשקיעתה.

יום חמישי כ"ט תשרי ה'תשע"ה

פָּרָק ג

77 א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובקירה,
78 שאמר: "משפט אחד היה לכם". אבל אמרו חכמים:
79 כדי שלא תנעל דלת בפני לוין, אין עדי ממון צריכין
80 דרישה ובקירה. ביצד? אמרו העדים: 'פגנינו הלוה זה
81 את זה מנה בשנה פלונית' - אף על פי שלא פגנו את
82 החדש, ולא את המקום שהלוה בו, ולא את המנה אם
83 היה ממטבע פלוני או ממטבע פלוני - עדותן קנימת.
84 ב. במה דברים אמורים? בהודאות והלואות ומתנות
85 ומכירות וכיוצא בהן. אבל בדיני קנסות - צריכין דרישה
86 ובקירה, ואין צריך לומר במלקיות ובגלות [לרצח
87

1 או יחזרו בהן, אם יש בעדותן דפי [פגס], שאמר:
2 'ודרשתי וחקרתי ושאלתי היטב'. וצריכין הדנין להזהר
3 בעת חקירת העדים, שמא מתוכן ילמדו לשקר. בשבע
4 תקירות בודקין העדים: באיזו שבוע [שמייטה], באיזו
5 שנה, באיזה חדש, בכמה בחדש, באיזה יום מימי השבת,
6 ובכמה שעות ביום, ובאיזה מקום; אפלו אמר: 'היום
7 הרגו', או 'אמש הרגו' - שואלין לו באיזה שבוע, באיזו
8 שנה, באיזה חדש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזו שעה.
9 ומכלל החקירות, תר על השבע השוות בכל [בכל עדות],
10 שאם העידו עליו שעבד עבודה זרה - שואלין להן את
11 מה עבד, ובאיזו עבודה עבד; העידו שחלל את השבת -
12 שואלין אותם איזו מלאכה עשה, והיאך עשה; העידו
13 שאכל ביום הכפורים - שואלין אותם איזה מאכל אכל,
14 וכמה אכל; שהרג את הנפש, שואלין אותם במה הרגו.
15 וכן כל פיצא בזה, הרי הוא מכלל החקירות.
16 ה. החקירות והדרישות - הם הדברים שהם עקר העדות,
17 ובהם יתחייב או יפטר [הנידון]. והן פונת המעשה שעשה
18 [מה ואיר], וכיוון הזמן, וכיוון המקום - שבהן יזמו
19 העדים, או לא יזמו; שאין אנו יכולים להזים העדים, עד
20 שיכוננו הזמן והמקום.
21 ו. ועוד מרבין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות,
22 ואין העדות תלויה בהן; והן הנקראין 'בדיקות'. וכל
23 המרבה בבדיקות, הרי זה משבח. ביצד הן הבדיקות? הרי
24 שהעידו עליו שהרג, ונחקרו בשבע תקירות שפגנינו, שהן
25 בכונת הזמן וכונת המקום, ונדרשו בכונת המעשה, וכוננו
26 הפלי שהרגו בו - בודקין אותן עוד, ואומרים להן: 'מה
27 היה לובש הנהרג או ההורג, בגדים לבנים או שחרים?
28 עפר הארץ שנהרג עליה, לכן או אדם?' אלו וכיוצא בהן,
29 הן הבדיקות. מעשה, שאמרו עדים: 'הרגו במקום פלוני
30 פמת התאנה', ובדקו העדים ואמרו להם: 'תאנים שלא
31 שחרות היו, או לבנות? עקצין של אותם התאנים ארכות
32 היו, או קצרות?' וכל המרבה בבדיקות אלו וכיוצא בהן,
33 הרי זה משבח.

יום רביעי כ"ח תשרי ה'תשע"ה

פָּרָק ב

34 א. מה בין חקירות לבדיקות? בחקירות ודרישות - אם
35 פגו האחד את עדותו, והעד השני אמר: 'איני יודע' -
36 עדותן בטלה; אבל בבדיקות - אפלו שניהן אומרים: 'אין
37 אנו יודעין' - עדותן קנימת. ובזמן שהן מכחישין זה את
38 זה, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה. ביצד? העידו שהרג
39 זה את זה, ואמר העד האחד כשנחקר: 'בשבוע פלוני,
40 בשנה פלונית, בחדש פלוני, בכף וכף בחדש, ברביעי
41 בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו'; וכן
42 לשדרשו במה הרגו, אמר: 'הרגו בסיף'. וכן העד השני

מתוך מהדורת חזק

48 ח. אָמרו העדים: 'שטר מכר זה', מודעה נמסרה לנו
 49 עליו' [המוכר הצהיר שמוכר מאונס] - אף על פי שכתב
 50 ידן יוצא ממקום אחר, הרי אלו נאמנין.
 51 ט. אָמרו: 'על תנאי הנה שטר זה' - אם הנה כתב ידן
 52 יוצא ממקום אחר, אין נאמנין; ואם אין השטר מתקיים
 53 אלא מפיהן, נאמנין, ואומרי'ן לבעלי הדין [- ללקוחות]:
 54 'קנימו התנאי, וכו' וכו' לדין'.
 55 י. אָמר האָחד מן העדים: 'על תנאי היו הדברים', והשני
 56 אומר: 'לא הנה שם תנאי' - הרי כאן עד אָחד.
 57 יא. גם בדיני ממונות, אין מקבלין עדות אלא בפני בעלי
 58 דין. ואם הנה בעל דין חולה, או שהיו העדים מבקשים
 59 לילך למדינת הים ושלחו [ב"ד] לבעל דין ולא בא - הרי
 60 אלו מקבלין עדים שלא בפניו. במה דברים אמורים?
 61 בעדות על פה. אָבל בשטר, מקנימין בבית דין את עדיו
 62 שלא בפני בעל דין. ואפלו הנה עומד וצווח ואומר: 'שטר
 63 מזגף הוא', 'עדי שקר הן', 'פסולי עדות הן' - אין
 64 משגיחין בו, אלא מקנימין את השטר. ואם יש לו ראיה
 65 לפסל, יפסל.

66 יב. כל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בעדים עד שיביא
 67 אותן לבית דין. ואם ידעו בית דין שבעל דינו אלא, וטען
 68 התובע שהעדים מתפחדים מבעל דינו שיכבאו ויעידו לו
 69 - הרי בית דין כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים.
 70 וכן כל פיוצא בדברים אלו, דנין בהן לאלם.

יום שישי ל' תשרי ה'תשע"ה

פְּרָק ד

73 א. עדי נפשות - צריכין שיהיו שניהן רואין את העושה
 74 עברה פָּאָד, וצריכין להעיד פָּאָד, ויבית דין אָחד. אָבל
 75 דיני ממונות אינן צריכין לכה. כיצד? הנה אָחד רואהו
 76 מחלון זה פֿשעבר העברה, והעד האחר רואהו מחלון אחר
 77 - אם היו שני העדים רואין זה את זה, מצטרפין; ואם
 78 לאו, אין מצטרפין. הנה זה המתרה בו רואה את העדים,
 79 והעדים רואין אותו - אף על פי שאין רואין זה את זה,
 80 המתרה מצרפן. היו שני העדים בבית אָחד, והוציא אָחד
 81 מהם ראשו מן החלון, ונראה זה שעושה מלאכה בשבת,
 82 ואָחד מתרה בו, והקניס ראשו, וחזר העד השני והוציא
 83 ראשו מאותו החלון ונראהו - אין מצטרפין; עד שיראו
 84 שניהן פָּאָד. היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני
 85 עדים רואין אותו מחלון אחר, ואָחד מתרה בו באמצע -
 86 בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי זו עדות אחת;
 87 ואם לא היו רואין אלו את אלו, ולא צרף אותם המתרה
 88 - הרי אלו שתי עדיות. לפיכך, אם נמצאת כת אחת מהן
 89 זוממין - הוא [הנאשם] והן [העדים שהוזמו] נהרגין, שהרי
 90 הוא נהרג בעדות הפת השניה.
 91 ב. אָבל בדיני ממונות - אף על פי שראו זה אחר זה,
 92 עדותם מצטרפת. כיצד? אָמר האָחד: 'בפני הלוחה ביום

1 [בשגגה]. וכן אם ראה הדין שהדין מרמה וחשש לו - צריך
 2 דרישה וחקירה בדיני נפשות, אף על פי שהן עדי הודאות
 3 והלואות.
 4 ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה,
 5 אם הכחישו העדים זה את זה בתקירות אלו או בדרישות,
 6 עדותן בטלה; ואם הכחישו זה את זה בבדיקות, עדותן
 7 קיימת. כיצד? אָחד אומר: 'בניסן לוח ממנו', והשני
 8 אומר: 'לא כי, אלא באיני', או שאמר האָחד: 'בירושלים
 9 היינו', והשני אומר: 'לא כי, אלא בלד היינו' - עדותן
 10 בטלה; וכן אם אָמר האָחד: 'חבית של זין הלוחה', והשני
 11 אומר: 'של שמן היתה' - עדותן בטלה; שהרי הכחשו
 12 בדרישה. אָבל אם אָמר האָחד: 'מנה שחר', והשני אומר:
 13 'מנה לכן הנה', זה אומר: 'בדיטי [- קומה] העליונה היו
 14 כשהלוחה', והשני אומר: 'בדיטי התחתונה היו' - עדותן
 15 קיימת. אפלו אָמר האָחד: 'מנה הלוחה', והשני אומר:
 16 'מאתים' - חייב לשלם מנה; שיש בכלל מאתים מנה. וכן
 17 אם אָמר האָחד: 'דמי חבית של זין יש לו בידו', וזה
 18 אומר: 'דמי חבית של שמן' - משלם פפחות שבדמים.
 19 וכן כל פיוצא בזה.

20 ד. דין תורה, שאין מקבלין עדות, לא בדיני ממונות ולא
 21 בדיני נפשות, אלא מפי העדים, שנאמר: "על פי שנים
 22 עדים" - מפיהם, ולא מכתב ידן. אָבל מדברי סופרים,
 23 שחזקין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין
 24 העדים קנימין, בדי שלא תנעל דלת בפני לויים. ואין דנין
 25 בעדות שבשטר בדיני קנסות, ואין צריך לומר במקוח
 26 ובגלות, אלא מפיהם, ולא מכתב ידן.

27 ה. כל עד שנתקרה עדותו בבית דין, בין בדיני ממונות
 28 בין בדיני נפשות - אינו יכול לחזור בו. כיצד? אָמר:
 29 'מטעה [טועה] הייתי', 'שוגג הייתי', 'נזכרתי שאין הדבר
 30 כן', 'לפחדו עשיתי' [איים עלי] - אין שומעין לו, אפלו
 31 נתן טעם לדבריו. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי
 32 [כגון: מחר לו על תנאי כן וכך]. כללו של דבר: כל דברים
 33 שיאמר העד אחר שנתקרה עדותו, שיבוא מקללן בטול
 34 העדות, או הוספת תנאי בה - אין שומעין לו.

35 ו. עדים התחומין על השטר - הרי הן כמי שנתקרה
 36 עדותן בבית דין, ואינן יכולין לחזור בהן. במה דברים
 37 אמורים? כשאפשר לקיים את השטר [לאמת חתימתם]
 38 שלא מפיהם; כגון שהיו שם שני עדים שנה כתב ידן, או
 39 שהנה כתב ידן יוצא ממקום אחר [ודומה לחתימתם]. אָבל
 40 אם אי אפשר לקימו אלא מפיהן, ואָמרו: 'כתב ידנו הוא
 41 זה, אָבל קטנים היינו', 'קרובים היינו', 'אנוסים היינו',
 42 'מטעין היינו' - הרי אלו נאמנין, ויבטל השטר.
 43 ז. אָמרו: 'פסולי עדות היינו בעברה', או 'שחד לקחנו
 44 על עדות זו' - אין נאמנין; שאין אדם משים עצמו רשע,
 45 עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע. וכן אם אָמרו: 'אמנה
 46 היו דברינו' [היה שטר ללא הלואה] - אין נאמנין;
 47 שהמעיד על שטר אמנה, כמעיד בשקר.

46 ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד - בשוטה שלא
 47 תשתה מי מרים [אם מעיד שנטמאה], ובצנלה ערופה שלא
 48 תערף [אם מעיד שראה הרוצח], כמו שבארנו במקומן. וכן
 49 מדבריהן, בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה.
 50 ג. וכן כל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול בן
 51 מעידין - חוץ מעד אחד של שבועה; שאין מחיבין
 52 שבועה אלא בעדות עד כשר הראוי להצטרף עם אחר,
 53 ויתחייב זה הנשבע על פיו ממון. "על פי שני עדים, או
 54 על פי שלשה עדים", לעשות שלשה כשנים. מה השנים,
 55 אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, בטלה העדות - אף
 56 השלשה. והוא הדין למאה, אם נמצא אחד מהם קרוב
 57 או פסול - בטלה העדות, בין בדיני נפשות בין בדיני
 58 ממונות.
 59 ד. במה דברים אמורים? בזמן שנתפגנו בלן להעיד. אבל
 60 אם לא נתפגנו בלן להעיד - מה יעשו שני אחים בכלל
 61 העם וראו כשהרג זה את זה, או כשחבל בו, או כשחטף
 62 חפץ מידו.
 63 ה. וכיצד בודקין הדבר? כשיבואו לבית דין עדים מרבין
 64 - פת אחת, אמרים להם: 'כשראייתם זה שהרג או חבל,
 65 להעיד באתם או לראות? כל מי שאמר: 'לא באתי
 66 להעיד עליו, אלא לראות מה הדבר, ובכלל העם באתי'
 67 - מפרישין אותו; וכל מי שאמר: 'להעיד באתי, ולכונן
 68 העדות' - מפרישין אותו. אם נמצא באלו שנתפגנו להעיד
 69 קרוב או פסול, עדות בלן בטלה. במה דברים אמורים?
 70 בשהיה בהן קרוב או פסול. אבל אם היו בלן כשרים,
 71 אחד המתפגן להעיד ואחד שלא נתפגן להעיד - הואיל
 72 וראה הדבר וכוון עדותו, והיתה שם התראה, חותכין הדין
 73 על פיו, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות.
 74 ו. שטר שהיו עדי מרבין, ונמצא אחד מהם פסול, או
 75 שהיו בהם שנים קרובים זה לזה, והרי אין העדים קימין
 76 כדי לשאל אותן [אם התכוונו להעיד או למלאת המקום
 77 הריק בשטר] - אם יש שם עדות ברורה שבלן ישבו
 78 לחתם, שהרי נתפגנו בלם להעיד - הרי זה בטל; ואם לאו,
 79 תתקיים העדות בשאר. ולמה מקימין העדות בשאר? שהרי
 80 אפשר שחתמו הפשרים, והניחו מקום לגדול לחתם
 81 [למעלה בתור כבוד], ובא זה הקרוב או הפסול, וחתם
 82 שלא מדעתם.
 83 ז. אף על פי שהעד שחתום תחלה בשטר, הוא הפסול -
 84 הרי השטר כשר.
 85 ח. כל עד שהעיד בדיני נפשות, אינו מורה בדין זה
 86 הנגה, ולא ללמד עליו לא זכות ולא חובה. ואם אמר:
 87 'יש לי ללמד עליו זכות', משתקין אותו - שנאמר: "ועד
 88 אחד לא יענה בנפש למות", בין לזכות בין לחובה. ומהו
 89 זה שנאמר: "למות"? כלומר, עד שהעיד בנפש למות -
 90 לא יענה דבר, אלא יעיד וישתק. אבל בדיני ממונות, יש
 91 לו ללמד זכות וחובה. אבל לא ימנה מן הדינין, ולא
 92 יעשה דין; שאין עד נעשה דין, אפלו בדיני ממונות.

1 פלוני, או 'בפני הודה לו', ואמר העד השני: 'וכן אני
 2 הלוהו בפני', או 'הודה ביום אחר' - הרי אלו מצטרפין.
 3 ג. וכן אם אמר האחד: 'בפני הלוהו', והשני אומר: 'בפני
 4 הודה לו', או שאמר הראשון: 'בפני הודה לו', והשני
 5 שהעיד אחר זמן אמר: 'בפני הלוהו' - הרי אלו מצטרפין.
 6 ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד, ושומעין
 7 דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן, שומעין
 8 דבריו; ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן הממון.
 9 ה. וכן אם היה עד אחד בכתב [חתום על השטר] ואחד
 10 על פה - מצטרפין. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: 'אני
 11 קניתי [קיבלתי קנין סודר] מידו על דבר זה, ולא בא
 12 המלוה הזה, ולא שאל ממני לכתב' - שניהן מצטרפין;
 13 ונעשה מלוה בשטר, ואינו יכול לומר 'פרעתי'.
 14 ו. העיד העד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין
 15 אחר - יבוא בית דין אצל בית דין, ויצטרפו עדותן. וכן
 16 אם העידו שני העדים בבית דין זה [על חתימות העדים],
 17 וחרו והעידו בבית דין אחר [והלכו חלק מבית הדין
 18 למדינת היס] - יבוא אחד מכל בית דין ובית דין,
 19 ויצטרפו. אבל העד עם הדגן שהעידו שני העדים בפניו,
 20 אין מצטרפין.
 21 ז. אף על פי שמצטרפין העדות בדיני ממונות, צריך שיעיד
 22 כל עד אחד משניהן בכל הדבר, כמו שבארנו. אבל אם
 23 העיד אחד במקצת הדבר, והעיד השני במקצתו - אין
 24 מקימין את הדבר מעדות שניהן, שנאמר: "יקום דבר",
 25 ולא חצי דבר. כיצד זה? אם אמר: 'אכל שדה זו שנה פלונית',
 26 וזה העיד שאכלה בשנה שניה, וזה העיד שאכלה בשנה
 27 שלישית - אין מצטרפין עדות שלשתן, ואמרינן: 'הרי
 28 אכלה שלש שנים'; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר.
 29 וכן אם העיד זה: 'שאני ראיתי [אצל פלוני] שערה אחת
 30 בצד ימינו של זה', וזה אמר: 'ואני ראיתי שערה אחת בצד
 31 שמאלו באותו היום' - אין מצטרפין דברי שניהם, כרי
 32 שנאמר: 'הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני';
 33 לפי שכל אחד העיד במקצת הסימנין [ב' שערות למטה
 34 שהם סימן גדלות]. אפלו העידו שנים בשערה אחת, והעידו
 35 שנים אחרים בשערה אחרת; שהרי כל כת מהן העידה על
 36 חצי דבר - ואין זו עדות. אבל אם העיד האחד שראה שתי
 37 שערות בצד ימין, והעיד השני שראה שתי שערות בצד
 38 שמאל - מצטרפין. וכן כל פיוצא בזה.

יום שבת קודש א' מרחשון ה'תשע"ה

פרק ה

41 א. אין חותכין [פוסקים] דין מן הדינין על פי עד אחד,
 42 לא דיני נפשות ולא דיני ממונות - שנאמר: "לא יקום עד
 43 אחד באיש, לכל עון ולכל חטאת"; ומפי השמועה
 44 [ממשרע"ה] למדנו, שקם הוא לשבועה, כמו שבארנו
 45 בהלכות טוען.

- 1 ט. במה דברים אמורים? בדבר שצריך עדים מן התורה,
- 2 וצריך דינין לדון באותו הדבר מן התורה. אבל בשל
- 3 דבריהם, עד נעשה דיין. כיצד? אחד שהביא את הגט

- 4 ואמר: [כתקנת חכמים:] 'בפני נכתב ובפני נחתם' - הוא
- 5 ושנים נוהגין אותו לה [בתור שלושה דיינים], ונמצא כאלו
- 6 נטלתו בבית דין. וכן כל פיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ה תשרי-א' מרחשון ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ה תשרי ה'תשע"ה

- 41 (מכרז שוק) ויצמידו (במכרו) על אבן הלקח ובכלל לאו
- 42 זה בלי ספק אזהרה לגונב נפש מישראל, לפי שאם
- 43 מוכרו הרי הוא מוכרו כאלו הוא עבד כנעני ונמצא עובר
- 44 על אפרו: "לא ימכרו ממכרת עבד"; וכבר הזכרנו
- 45 את-זה לעיל (לא תעשה רמג) ובאר הכתוב שהוא נהרג
- 46 (הגונב נפש ומכרו). ודיני מצוה זו עם שלפניה (רנו)
- 47 מבארים בגמרא קדושין בפרק א' (כ).

יום שני כ"ו תשרי ה'תשע"ה

- 48 המצוה הרנ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהעביר עבד
- 49 עברי בדבר שאין לנו צורך בו, וזהו הנקרא "עבודת
- 50 פרוך", והוא אפרו יתעלה: "לא-תרוה בו בפרך" (שם,
- 51 מג), ולא נעבידנו אלא כשצרכנו הצורך לעשות אותה
- 52 עבודה אז נשיל אותה עליו. ולשון ספרא (פרשת בהר):
- 53 "לא-תרוה בו בפרך — שלא תאמר לו החם את-הכוס
- 54 הזה והוא אינו צריך לו", וכן פל-הדומה לזה. ואמנם
- 55 הביאו משל מן-הקלה ביותר שבמלאכות והפשוטה
- 56 שבהן, ואף-על-פי-כן אינו מתר אלא בשעת הצורך.

מצות עשה רמה.

- 10 המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוונו בדין מקח וממכר,
- 11 כלומר: הדרכים שבהן מתקיים המקח והממכר בין
- 12 המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה-
- 13 שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא
- 14 כה, יד), אפרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד,
- 15 כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות
- 16 קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן
- 17 המסירה וההגבחה. ובפרוש אפרו (שם צט): בדרך
- 18 שתקנו משיכה בלוקחין כף תקנו משיכה בשומרין
- 19 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה
- 20 נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה,
- 21 כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות
- 22 הנרקעות וזולתן. כלומר שטר וחסדקה — הסמיכון
- 23 לפסוקים. וכבר נתבארו משפטי דיין זה, כלומר: ידיעת
- 24 הדרכים שבהן מתקיים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א'
- 25 מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ג' ופרק
- 26 ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

יום שלישי כ"ז תשרי ה'תשע"ה

- 57 המצוה הרנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהעביר עבד
- 58 עברי בעבודות שיש בהן זלזול גדול והשפלה, שבבמותן
- 59 עובד עבד כנעני, והוא אפרו יתעלה: "לא-תעבד בו
- 60 עבדת עבד" (שם, לט) ובספרא (פרשת בהר): "שלא יטול
- 61 את-ריו בלינטא ולא יטול לפניך פלים למרחץ". ולינטא
- 62 מתצלת קטנה שיושב עליה כשייגע, ולוקח אותה העבד
- 63 ומוליכה אחר אדוניו. וכן פל-הדומה לעבודות אלו
- 64 מזהר מלהטילן על עבד עברי, אלא רק ישמשנו בדברים
- 65 שמשמש בהם השכיר והפועל שהסכים עמו לעשות לו
- 66 עבודה מסוימת, אפרו ה': "בשכיר כתושב יהיה עמך"
- 67 (שם, מ).

מצות עשה רלב.

- 28 מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רס.
- 29 המצוה הרל"ב — הצווי שנוצטוונו בדין עבד עברי,
- 30 והוא אפרו יתעלה: "פי תקנה עבד וגו'" (שמות בא, ב).
- 31 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסוקי התורה, והלכות
- 32 מצוה זו נתבארו בלן בריש מסכת קדושין (יד:).

- 68 המצוה המשלימה מאתים וששים — האזהרה
- 69 שהזהרנו מלהניח גוי הגר בארצנו שיעבד בפרך עבד
- 70 עברי שמכר לו את-עצמו, והוא אפרו יתעלה: "לא-
- 71 ירדנו בפרך לעיניך" (שם, נג) ולא נאמר הואיל ועבד זה
- 72 פשע בעצמו ומכר עצמו לגוי נעצמו לקבל פרי מעשיו,
- 73 אלא נפקח על הגוי בכך ונמנענו מלהעבירו עבודת פרוך.
- 74 ולשון ספרא (שם): "לא-ירדנו בפרך לעיניך — אין אתה
- 75 מצוה אלא לעיניך", כלומר: שאינך מחיב לפקח עליו
- 76 בביתו אם הוא מעבירו עבודת פרוך או לא, אלא כל-זמן
- 77 שנראהו שהוא עושה זאת נזהרנו עליו.

- 34 המצוה הרנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור עבד
- 35 עברי בדרך שנמכרים העבדים והוא: שיעמד במקום
- 36 מכירת העבדים ויכריזו עליו ויעלו הקונים את דמיו זה
- 37 על זה — אין עושין פן בשום פנים, אלא (נמכר) בהצנע
- 38 ובדרך נאה, והוא אפרו יתעלה באזהרה על כך: "לא
- 39 ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולשון ספרא (פרשת
- 40 בהר): "לא ימכרו ממכרת עבד — שלא יעשה סמטא

43 או סמא עינו) והוא הדין לשאר ראשי אברים שאינם
 44 חזרין (שמאבדן לכל חייו) כמו שבא לנו פרוש המקביל,
 45 והוא אמרו ותעלה: "לעולם בהם תעבדו" (ויקרא ה, מו)
 46 ואמר: "וכי-יבא איש" (שמות כא, כו) ולשון גמרא גטין
 47 (לח.): "כל-המשחרר עבדו — עובר בעשה דכתוב:
 48 לעולם בהם תעבדו". ולשון התורה הוא, שמשפתחר
 49 בשן ועין. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בקדושין
 50 (כב; כד. ואילך) וגטין (לח.).

51 המצוה הרנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהחזיר עבד
 52 שברח לארץ ישראל אל אדוניו, אף-על-פי שאדוניו
 53 ישראל, כיון שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל — אין
 54 מחזירים אותו לו. אלא משחררו וכותב עליו את-דמיו
 55 חוב, והוא אמרו ותעלה: "לא-תסגיר עבד אל-אדניו"
 56 (דברים כג, טז). ונתברר בפרק ד' מגטין (מה), שבעבד
 57 שברח מחוצה לארץ לארץ הפתוח מדבר, שיהא הדין בו
 58 שיכתוב שטר בדמיו ויכתוב לו גם חרות ולא יחזר
 59 לעבדות כלל, כיון שבא להסתופף בארץ הטהורה
 60 הנבחרת לעם הנעלה. ושם נתבאר דיני מצוה זו.

61 המצוה הרנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהונות (להציק
 62 בדברים) העבד הזה שברח אליו, והוא אמרו ותעלה:
 63 "עמך יושב בקרבך במקום אשר-יבחר באחד שעריך
 64 בטוב לו לא תוננו" (שם, יז) ולשון ספרא גם בו: "לא
 65 תוננו — זו אונאת דברים". כי כמו שהוסיף ותעלה לאו
 66 באונאת הגר מתמת שפלות נפשו וגרותו הוסיף גם לאו
 67 שלישי באונאת העבד שנפשו שפלה ונמוכה יותר
 68 מן-הגר שלא תאמר: זה עבד לא יקפיד על אונאת
 69 דברים. וברור שעבד זה שדבר בו הפתוח, וכן גר זה
 70 שהזהיר מלהונותו הם שקבלו עליהם את-התורה,
 71 כלומר: גרי צדק (גרים שהם כיהודים לכל דבר).

יום שישי ל' תשרי ה'תשע"ה

מצות עשה רמג.

74 המצוה הרמ"ג — הצווי שצטוינו בדין נושא שכן
 75 (השומר פקדון חבירו תמורת שכר) והשוכר, לפי שדין
 76 שניהם אחד, כמו שבארנו ואמרו (שבועות מט.): שלשה
 77 דינין לארבעה שומרין והוא אמרו ותעלה: "כיי-יתן איש
 78 אל-יעהו חמור או-שור או-שה וגו'" (שמות כב, ט). וכבר
 79 נתבאר משפטי דין זה בפרק ו' ופרק ט' (מבבא קמא
 80 ופרק ג' ופרק ו' (מבבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום שבת קודש א' מרחשון ה'תשע"ה

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

84 המצוה המשלימה מאתיים — הצווי שצטוינו לשלם

יום רביעי כ"ח תשרי ה'תשע"ה

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג.

מצות לא תעשה רסא.

6 המצוה הקצ"ו — הצווי שצטוינו להעניק (מענקים
 7 ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו לחפשי, ולא יצא
 8 בידים ריקות, והוא אמרו ותעלה: "העניק תעניק לו
 9 מצאנך ומגונך ומיקבך אשר ברכך ה' אלהיך תתן-לו"
 10 (דברים טו, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א'
 11 מקדושין (יד.).

12 המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלח עבד
 13 עברי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו בן-חורין בסוף
 14 שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו דבר מרכושנו, והוא
 15 אמרו ותעלה: "וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו
 16 ריקם" (שם, יג) וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר:
 17 מצות העניקה, בריש מסכת קדושין (יד; טו; יז).

18 המצוה הרל"ד — הצווי שצטוינו בפדיון אמה עבריה,
 19 הוא אמרו ותעלה: "והפדה" (שמות כא, ח), ופדה זו יש
 20 בה דינים ותנאים ומשפטים רבים, וכבר נתבאר פל"ז
 21 במסכת קדושין (יט), ושם נתבאר דיני אמה עבריה
 22 בשלמות. ובמקלמא (פרשת משפטים) אמרו פרוש אמרו
 23 ותעלה באמה עבריה: "ואם-שלוש-אלה לא יעשה לה"
 24 (שם, יא), אמרו: יעד לך או לבנה או פדה אותה.

25 המצוה הרל"ג — הצווי שצטוינו לשא אמה עבריה
 26 — אדוניה שקנאה, או בנו, זוהי מצות יעוד (שמיטה
 27 לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו (מכילתא פרשת
 28 משפטים): מצות יעוד קודמת למצות פדיה, לפי שאמר
 29 ותעלה: "אשר-לא יעדה והפדה" (שם, ח) ודע שדין עבד
 30 עברי ודין אמה עבריה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל
 31 נוהג. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א' ממסכת
 32 קדושין (יח.).

33 המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה עבריה
 34 מלמכרה לזולתו, והוא אמרו ותעלה: "לא-ימשל למכרה
 35 בבגדו-בה" (שמות כא, ח). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 36 בשלמות בריש קדושין (יז; ואילך).

יום חמישי כ"ט תשרי ה'תשע"ה

מצות עשה רלה.

מצות לא תעשה רנד. רנה.

40 המצוה הרל"ה — הצווי שצטוינו בדין עבד פנעני
 41 (עבד גוי שקנה אותו ישראל), והוא שעובדין בו לעולם
 42 ואינו יוצא לחרות אלא בשן ועין (אם הכהו והפיל שינו,

מתוך מהדורת חזק

- 1 שְׂכַר שְׂכִיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחֵר, וְהוּא אֲמָרוֹ
2 יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין מִצְוָה
3 זו, שֶׁיְהִי שְׂכִיר יוֹם גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֵה
4 כָּל-הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאָר בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה (רלה). וְכָבֵד
5 נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפָרֶק ט' (מבבא) מְצִיעָא
6 (ק"י), וְשֵׁם נִתְבְּאָר שְׁזוֹ חוֹבֵה כָּכֶל-שְׂכִיר, בֵּין גּוֹי בֵּין
7 יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לְפָרַע בְּזַמְנוֹ.
8 הַמִּצְוָה הָרַל"ח — הָאֲזַנְהָה שְׁהִזְהִינוּ מִלְעֲשׂוֹק שְׂכִיר
9 וּמִלְאַחֵר שְׂכָרוֹ, וְהוּא אֲמָרוֹ: "לֹא-תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֲתָךְ
10 עַד-בִּקְרָ" (ויקרא יט, יג). בְּמָה דְבָרֶיךָ אֲמֹרִים? אִם הוּא
11 שְׂכִיר יוֹם שֶׁהוּא גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה, שְׁנַאֲמָר: "עַד-בִּקְרָ";
12 וְאִם הוּא שְׂכִיר לַיְלָה — גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה וְכָל-הַיּוֹם
13 שְׁלֹא תִשְׁקַע הַחֲמָה אֲלֵא כְּשֶׁפְּכָר קָבַל שְׂכָרוֹ, וְהוּא אֲמָרוֹ:
- 14 "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ" (דברים כד,
15 טו) וְלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יא): "שְׂכִיר
16 יוֹם גּוֹבֵה כָּל-הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֵה כָּל-הַיּוֹם". וְאִין
17 אֵלּוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, אֲלֵא מִצְוָה אַחַת הִיא, וּבְאוֹ בָּהּ שְׁנֵי
18 לְאוּיִן לְהַשְׁלִים דִּין הַמִּצְוָה, וְהוּא שְׁמַשְׁנֵי לְאוּיִן אֵלּוּ
19 יִדְעֵנוּ מְתֵי הוּא זְמַן הַגְּבִיָּה. וְכָבֵד נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
20 בְּפָרֶק ט' מִבְּבֵא מְצִיעָא, וְשֵׁם (ק"יא): נִתְבְּאָר שְׁזֵה מִיְחַד
21 בְּשְׂכִיר יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, שֶׁאִם אַחֵר שְׂכָרוֹ — עוֹבֵר
22 בְּלֹא-תַעֲשֶׂה: אֲכַל שְׂכִיר גּוֹי — עוֹבֵר עָלָיו בְּעֲשֵׂה וְהוּא
23 אֲמָרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז תשרי, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ כו' מוה"ר אברהם סענדר שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתו החוברת שלו וכהצעתו הנחתי את הענין על אחרי החגים ונתקיים מרז"ל במילי דאבות אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה, כי הטרדות לא נתמעטו אלא אדרבה, ובמילא אינני רוצה לדחות הענין יותר ובמילא אבוא עכ"פ באיזה שורות ואתו הסליחה.

ידוע אשר אין משיבין על הדרוש (כנפי יונה חלק ב' סימן קכ"ה) בכ"ז כנהוג בעניינים כגון אלו אענה גם אני חלקי וידוע מרז"ל (ירושלמי סוף ברכות) פיטטיא דאורייתא טבין.

לסימן א' עה"כ צדיק הי' בדורותיו, וד[ר]ז"ל בזה משא"כ בדורו של אברהם, והקשה וכן הקשה בתו"ש, שהרי כשמת נח הי' אברהם בן נ"ח. - י"ל בזה דהכוונה בדורותיו בדור שלו, היינו שהוא הפרנס שלו ומנהיגו וכלשון רז"ל דור ופרנסיו וכו' (ויק"ר פס"ו).

ריש עמוד ג' בענין טעמי המצות. - יעוין מ"ש בזה המורה הגדול במורה נבוכים ח"ג פרק ל"א ואילך. אגה"ק לרבנו הזקן סימן י"ט. ספר טעמי המצות להצ"צ סוף מצוה פו"ר.

מצות נר חנוכה ריש פרק ג'. ועוד. בהנוגע למלח בפרט - יעוין לקוטי תורה סוף פרשת ויקרא ד"ה לא תשבית מלח וביאורו.

לסוף החוברת בענין גדולים בעלי תשובה שאפילו צדיקים גמורים כו' יעוין אגרת התשובה לרבנות הזקן סוף פרק ח' והוא מתאים למ"ש בתניא סוף פרק ז' תשובה גדולה כ"כ כו' כמרז"ל במקום שבעלי תשובה כו'.

נהניתי ממה שראיתי כאן בהתועדות דשמחת תורה וחבל אשר לא הי' בידו להיות נוכח ג"כ בהתועדות דשבת בראשית ראשית השנה. וע"פ הידוע פתגם האדמו"ר הצ"צ ששמענוהו מכ"ק מו"ח אדמו"ר בהנוגע לשבת בראשית, שהנהגה בו משפיעה על כל השנה כולה ויה"ר שכוונתו הרצוי' תחשב כמעשה בפועל.

ברכה צו א געזונטען ווינטער [חורף בריא] לו ולכל אשר לו.

מלכים ב כא ה"ג

ה ויבן מזבחות לכל־צבא השמים בשתי חצרות בית־יהוה: ו והעביר את־בנו באש ועונן ונחש ועשה אוב וידענים הרבה לעשות הרע בעיני יהוה להכעיס: ז וישם את־פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר יהוה אל־דוד ואל־שלמה בנו בְּבֵית הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכָּל־שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשִׁים אֶת־שְׁמִי לְעוֹלָם: ח וְלֹא אֶסִיף לְהַנִּיד רִגְלִי יִשְׂרָאֵל מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם רַק אִם־יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת כְּכָל־אֲשֶׁר צִוִּיתִים וּלְכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתְכֶם עִבְדֵי מֹשֶׁה: ט וְלֹא שָׁמְעוּ וַיִּתְּעַם מִנְּשֵׂה לַעֲשׂוֹת אֶת־הָרַע מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיִּדְבֵר יְהוָה בְּיַד־עַבְדֵּי הַנְּבִיאִים לֵאמֹר: יא יֵעַן אֲשֶׁר עָשִׂה מִנְּשֵׂה מִלֶּךְ־יְהוּדָה הַתַּעֲבֹת הָאֵלֶּה הָרַע מִכָּל־אֲשֶׁר־עָשׂוּ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר לִפְנֵי וַיִּחַטֵּא גַם־אֶת־יְהוּדָה בְּגִלּוּלָיו: פ יב לִכֵּן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲנִי מֵבִיא רָעָה עַל־יְרוּשָׁלַם וַיְהוּדָה אֲשֶׁר פָּלִי־שָׁמְעוּ (שְׁמֵעָה קרי) תִּצְלַנָּה שְׁתֵּי אֹזְנָיו: יג וּנְמִיתִי עַל־יְרוּשָׁלַם אֶת־קוֹ שְׁמֵרוֹן וְאֶת־מִשְׁקַלֶּת בַּיִת אַחָב וּמַחִיתִי אֶת־יְרוּשָׁלַם כַּאֲשֶׁר־יִמְחָה אֶת־הַצִּלְחַת מִתְּהָה וְהַפֶּדַע עַל־פְּנֵיהֶ: יד וְנִטְשֵׁתִי אֶת־שְׂאֵרֵי נַחֲלָתִי וְנִתְּתִים בְּיַד אִיבֵיהֶם וְהָיוּ לְבוֹ וּלְמִשְׁפַּחָה לְכָל־אִיבֵיהֶם: טו יֵעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי וַיְהִיו מִכְּעָסִים אֹתִי מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרָיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה: טז וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַד מִנְּשֵׂה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר־מָלָא אֶת־יְרוּשָׁלַם פֶּה לִפְהָ לְכַד מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הִחַטִּיא אֶת־יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: יז וַיִּתֵּר דַּבְרֵי מִנְּשֵׂה וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא הֲלֵא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דַּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: יח וַיִּשְׁכַּב מִנְּשֵׂה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֵר בְּגִן־בֵּיתוֹ בְּגִן־עֲזָא וַיִּמְלֹךְ אַמּוֹן בְּנוֹ תַחְתָּיו: פ יט בְּנֵי־עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אַמּוֹן בְּמָלְכוֹ וּשְׁתַּיִם שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ מִשְׁלֵמַת בַּת־חֲרוּץ מִן־יִטְבָּה: כ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה פֶּאֲשֶׁר עָשָׂה מִנְּשֵׂה אָבִיו: כא וַיִּלְךְ בְּכָל־הַדְרָךְ אֲשֶׁר־הִלָּךְ אָבִיו וַיַּעֲבֹד אֶת־הַגְּזֵלִים אֲשֶׁר עִבַד אָבִיו וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם: כב וַיַּעֲזֹב אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו וְלֹא הִלָּךְ בְּדֶרֶךְ יְהוָה: כג וַיִּקְשְׁרוּ עַבְדֵי־אַמּוֹן עָלָיו וַיִּמְיתוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ:

רש"י

(י) ביד עבדיו הנביאים. נחום וחקוק, ולפי שהיה מנשה רשע, לא נקראו על שמו לפרש שבימיו היו: (יב) תצלנה. לשון מצלתיים, טינטני"ר בלע"ז: (יג) משקולת. הוא חוט שהבונים חומה קושרין בו עופרת לכוין בו את החומה: ימחה את הצלחת. יקנח את הקערה:

מצודת ציון

(ח) להניד. מלשון נדידה: (ט) ויתעם. מלשון תועה: (יב) תצלנה. ענין תנועות הרעדה, כמו (חקוק ג טז) צללו שפתי: (יג) קו. חבל: ומחיתי. מלשון מחיה ומחיקה, ורוצה לומר, אקנח: הצלחת. הוא כעין קדירה, כמו (דברי הימים ב לה א): ובדודים ובצלחת: (יד) ונטשתי. ועזבתי: ולמשסה. ענין דריכה ורמיסה, כמו (ישעיהו מב כד): מי נתן למסיסה יעקב: (יח) בגן עזא. כך שם הגן: (כג) ויקשרו. ענין מרד:

מצודת דוד

(ה) בשתי חצרות. עזרת כהנים ועזרת ישראל: (ו) והעביר וכו'. היא עבודת המולך: ועונן וגו'. המה מעשה כשפים. (ז) בבית. פסל האשרה שעשה, שם אותם בבית ה': (ח) ולא אוסיף. גם זה מדברי ה' שאמר לרוד ולשלמה: אשר צויתים. הם אנכי ולא יהיה לך וגו' ששמעו מפי הגבורה. אשר צוה אותם עבדי משה. הם שאר המצות כולם, ששמעו ממושה הנאמר לו מפי ה': (ט) ולא שמעו. אבל המה לא שמעו, כי מנשה התעה אותם לעשות הרע, עוד יותר מן העמים וכו':

(י) וידבר ה'. ולכן דבר ה' וכו': (יב) תצלנה. כל אחת מאזניו, תרעד ותתנועע מגודל החרדה: (יג) קו שומרין. רצה לומר: כדרך הבנאי, אשר ינטה קו ליישר ולהשוות הבנין, כמו כן הרעה אשר תבוא לירושלים, תדמה לרעת שמרון: ואת משקולת. היא העופרת הקשורה בהקו, לשקול ולהכביד למטה: ומחיתי. אקנח אותה מכל אשר בה, כמו שמקנחין את הצלחת, ומהפכין אותה על פיה אחר הקנוח שלא תתנוף, כן יהיה סוף הקנוח של ירושלים, כי לאחר שתתרוקן מכל, תהיה נהפכת וחרבה: (יד) שארית נחלתי. כי שאר שבטי ישראל כבר הגלו: (טו) ועד היום הזה. ולכן עתה נתמלא הסאה: (טז) עד אשר מלא. כי בראות העם שהקל מנשה בשפיכת דם, למדו ממנו ושפכו גם המה, ויחשב העון אף למנשה כאילו הוא היה הממלא: פה לפה. רצה לומר: משער לשער: בעיני ה'. שבין האדם למקום: (יח) בגן ביתו. בהגן שהיה לו בביתו:

קמב. א־ח

א מִשְׁפִּיל לְדוֹד בְּהוֹתוֹ בְּמַעְרָה תִּפְלָה: ב קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֲזַעַק קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶתְחַנֵּן: ג אֲשַׁפֵּד לְפָנָיו שִׁיחִי צָרְתִּי לְפָנָיו אֲגִיד: ד בְּהַתְּעַטֵּף עָלַי | רוּחִי וְאַתָּה יְדַעַת נְתִיבְתִּי בְּאַרְחֵזוֹ אֶהְלֵךְ טַמְנוּ פֶּח לִי: ה הַבַּיִט יָמִין | וְרֵאָה וְאִינֹלֵי מְכִיר אֲבָד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי: ו זַעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהוָה אֲמַרְתִּי אַתָּה מוֹחְסִי חֲלַקְנִי בְּאַרְץ הַחַיִּים: ז הַקְּשִׁיבָה | אֶל־רִנָּתִי כִּי־דָלּוֹתִי מֵאֵד הַצִּילְנִי מִדַּפְּי כִּי אֲמַצּוּ מִמֶּנִּי: ח הוֹצִיאָה מִמִּסְגָּר | נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת־שִׁמְךָ בִּי יִכְתְּרוּ צְדִיקִים כִּי תִגְמַל עָלַי:

קמג. א־ז

א מוֹמוֹר לְדוֹד יְהוָה | שְׁמַע תִּפְלְתִי הַאֲזִינָה אֶל־תְּחִנּוֹתַי בְּאֲמַנְתְּךָ עֲנֵנִי בְּצַדִּיקְתְּךָ: ב וְאַל־תִּבּוֹא בְּמִשְׁפַּט אֶת־עַבְדְּךָ כִּי לֹא־יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כְּלַחֲחִי: ג כִּי רָדַף אוֹיֵב | נַפְשִׁי דַּבָּא לְאַרְץ חִיתִי הוֹשִׁיבֵנִי כְּמוֹחֲשָׁפִים כְּמַתִּי עוֹלָם: ד וְתַתְּעַטֵּף עָלַי רוּחִי כְּתוֹכִי יִשְׁתּוּמֵם לְבָבִי: ה זְכַרְתִּי יָמִים | מִקֶּדֶם הִגִּיתִי כְּכַל־פְּעֻלָּךְ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אֲשׁוּחָח: ו פְּרִשְׁתִּי יְדֵי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי | בְּאַרְץ־עֵינֵפָה לָךְ סֵלָה: ז מֵהָר עֲנֵנִי | יְהוָה פִּלְתָה רוּחִי אֶל־תִּסְתֵּר פְּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יַרְדֵי בּוֹר:

רש"י

(א) במערה. שכרת בה כנף המעיל אשר לשאול: (ב) ואתה ידעת נתיבותי. כמה מוקשים יש בה: (ג) ואין לי מכיר. אין בכל משרתי שאול שימחה בידו: (ד) כי יכתירו צדיקים. בשבילי יכתירו צדיקים וידו לשמך שאתה סומך את יראיך: (א) באמונתך. להאמין הבטחה שהבטחתי: (ג) כי רדף אויב נפשי. כלומר אם חטאתי לך הרי לקיתי

וכנגד כל ישראל נאמר מזמור זה: (ד) ישתומם. לשון אוטם ותמהון כמו ואשב שם שבעת ימים משמים בתוכם (יחזקאל ג) ותשב תמר ושוממה (ש"ב י"א): (ה) זכרתי ימים מקדם. שהפלית לנו נסים רבים: (ו) כארץ עיפה. בגולה: (ז) כלתה רוחי. המתאוה ואינו משיג קרוי כליון עינים וכליון רוח:

מצודת ציון

(א) שיחי. ענין סיפור התלאות: (ב) בהתעטף. כשהאדם בצרה הוא מעונה וכפוף וכאילו מעוטף קצת הגוף בקצתו ורוחו בקרבו גם היא כאילו מתעטף: נתיבותי. ענין שביל ומסילה: (ג) הבט ימין. כמו הבט ימין ושמאל כי מהאחד יובן האחר ואחז דרך קצרה: (ד) אמצו. חזקו: (ה) יכתירו. מלשון כתר: (ג) דבא. ענין שבר וכתיתה: חיתי. היא הנפש כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה (ברא' ב): (ד) ישתומם. ענין תמהון ומושתק כמו ואשב וגו' משמים בתוכם (יחזקאל ג): (ה) הגיתי. ענין מחשבה כמו והגיון לבי (לעיל יט): אשוחח. מלשון שיחה ודבור: (ו) עיפה. לפי שהעיף הוא צמא למים לזה אמר לשון עיפה בדרך שאלה על הארץ הצמאה שלא ירד בה המטר:

מצודת דוד

(א) בהיותו במערה. כשכרת כנף שאול ואז התפלל התפלה ההיא: (ב) קולי. בקולי אזעק לה: (ג) אשפוך. ר"ל ארבה לספר התלאות הבאות עלי: (ד) בהתעטף. בעת תתעטף רוחי בעבור רוב הצרות ואתה הלא ידעת נתיבותי אשר אלך בעת ההיא כי לא אלך לעשות למי מהם מאומה רע ועכ"ז באורח זו אשר אהלך כפוף ומעונה טמנו עלי פח ללכדני עם כי לא הלכתי להרע להם: (ה) הבט. כשאביט ימין ושמאל ורואה אנכי אם יש לי מכיר אבל אין לי מכיר לחשוב עלי לדבר טוב בפני שאול: אבד מנוס. אין לי למי לנוס לעזרה: (ו) בארץ החיים. ר"ל לא אמות בידי שאול ותהיה חלקי מיושבי בארץ החיים בזה העולם: (ז) כי דלותי. נעשיתי דל ומוכנע: כי אמצו ממני. ואין בי כח לעמוד נגדם אם לא תצילני אתה: (ח) הוציאה ממסגר. ממקום מחבואי שאני טמון ונסגר בה:

להודות. למען אודה שמך: כי יכתירו וגו'. כאשר תגמול עלי טוב או הצדיקים יתפארו בי וישימו אותי עטרה לראשם אבל עתה עודי מעונה ונרדף מי יפנה אלי ומי יחשב אותי: (א) באמונתך. לאמת ולאמן הבטחתך עלי: ענני בצדקתך. אם אין בידי זכות ענני בצדקתך: (ב) במשפט. לעשות עמדי כפי גמול ידי: כי לא יצדק. אם תשלם כפי הגמול אין מי בעולם שיהיה צדיק לפניך לזאת הנח את המשפט ועשה צדקה: (ג) כי רדף. ר"ל והנה תפלתי היא על אשר רדף אויב נפשי: דבא וגו'. כתת חיי להורידה לארץ: הושיבני. האויב הושיב אותי במקום חושך כמו המתים אשר מעולם השוכנים בחשכת הקבר: (ד) ותתעטף וגו'. רוחי שעלי תתעטף ובתוכי תהיה לבי משתומם ומתמה: (ה) זכרתי. כשאני זוכר הימים שהיו לי מימי קדם וכאשר אשב בכל פעליך הראשונים וכאשר אדבר במעשי ידך: (ו) פרשתי. אז אפרוש ידי בתפלה כי נפשי תתאוה לפעלך לעולם מבלי הפסק כארץ העיפה וצמאה המתאוה למים ור"ל כמו שהיה מאז כן מתאוות שיהיה לעולם: (ז) כלתה רוחי. לגודל התאוה כמעט כלתה רוחי מן הגוף ויצאה לה: ונמשלתי. ר"ל כי כאשר תסתר פניך אהיה נמשל ליורדי בור:

פ ר ק ש ב י ע י

א בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות, שלשה אוזניו בו: אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באזניו טובות. וכיון ששמע הממנה קול רגליו של פהן גדול שהוא יוצא, הגביה לו את הפרכת, נכנס, והשתחוה, ויצא, ונכנסו אחיו הכהנים, והשתחוה, ויצאו.

ב באו ועמדו על מעלות האולם. עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים, וחמשה פלים בידם: הפני ביד אחד, והפני ביד אחד, והמחנה ביד אחד, והפני ביד אחד, וכפיהם ביד אחד. וברכו את העם ברכה אחת; אלא שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת. במקדש היו אומרים את השם ככתבו, ובמדינה בכניויו. במדינה הכהנים נושאים את כפיהם, וידיהם פגוד פתותיהם, ובמקדש על גבי ראשיהן; חוץ מכהן גדול, שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ. רבי יהודה אומר: אף פהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, שנאמר (ויקרא ט, כב): "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם".

פירוש ברטנורא

א בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות. בהיכל. ולא מקריא ביאה שלא לצורך: באבנים טובות. שעל כתפות האפור: הגביה לו את הפרוכת. שתלו בפתחו של אולם. שלא היה לפתחו של אולם דלתות כשאר פתחים שבמקדש אלא פרוכת בלבד: באו ועמדו. לאחר שברכו וקראו ועשו העבודות האמורות לעיל, באו למעלות האולם: עמדו הראשונים. אלו החמשה כהנים שבידם חמשה כלים כו': וברכו את העם ברכה אחת. והן שלשה פסוקים של ברכת כהנים, יברכך, יאר, ישא. וקרי להו ברכה אחת, לפי שלא היו עונים אחריהן אמן בין פסוק לפסוק כדרך שעושים בנבולים: את השם ככתבו. כיו"ד ה"א: ובמדינה בכניויו. באל"ף דל"ת. שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד, שנאמר (שמות כ) בכל המקום אשר אוכזר את שמי אבוא אלך וברכתך, סרסוהו ורששו, בכל המקום אשר אבוא אלך וברכתך, דהיינו במקדש, שם אוכזר את שמי: כנגד כתפותיהם. לפי שצריכים נשיאת כפיים, דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וכתוב (דברים י"ח) הוא ובניו כל הימים, מה הוא בנשיאות כפיים, אף בניו בנשיאות כפיים כל הימים: ובמקדש. שמברכים את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם, מגביהם וידיהם למעלה מראשיהם: שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ. מפני שהשם כתוב בו: ר' יהודה אומר כו'. ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

וכפיהם ביד אחד — הוא אוהבו של המקטיר, שנתן לו את הקטורת שנתפורה בכף לתוך חפניו; או שהבין היה ביד אוהבו של המקטיר, והכף וכיסיה ביד המקטיר (תפארת ישראל). ובכרובי את העם — כלומר שהניחו תחילה את כליהם, ואחר כך כל הכהנים ברכו את העם, ברכה אחת — היינו ברכת כהנים; ונקראת ברכה אחת, לפי שלא היו עונים אמן בין פסוק לפסוק, אלא שבמדינה — בכל המקומות שמתוך למקדש, אומרים אותה — אומרים הכהנים את הברכה הזאת בשלוש הפסקות, כעין שלש ברכות — שמפסיקים הכהנים בין פסוק לפסוק, ואחרי כל פסוק עונים הציבור "אמן": ובמקדש — אומרים אותה, ברכה אחת — שאין עונים אמן במקדש, ונמצאו שלשתן ברכה אחת, והקהל עונים אחר כולם: "ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם" (ומבי"ם). במקדש היו אומרים את השם — המפורש, ככתבו — כיו"ד ה"א, ובמדינה — אומרים את השם, בכניויו — באל"ף דל"ת כשם שאנחנו נוהגים; שאין מזכירים את השם ככתבו אלא במקדש בלבד. במדינה הכהנים נושאים את כפיהם, וידיהם פגוד פתותיהם — מרימים ידיהם עד כנגד כתפיהם, ובמקדש — שמברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם, על גבי ראשיהן — הכהנים מרימים כפיהם למעלה מראשיהם, חוץ מכהן גדול, שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ — שהיה על מצחו, לפי שכתוב עליו השם (שמות כו, לו). רבי יהודה אומר: אף פהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" — ופירשו, שברכים ברכת כהנים, והרי שצריך נשיאת כפיים בכהן גדול נאמר, וממנו למדים לשאר הכהנים, שנאמר (דברים יח, ח): "הוא ובניו כל הימים" — מה הוא בנשיאת כפיים אף בניו בנשיאת כפיים; ומכאן, שכולם נושאים ידיהם למעלה מראשיהם. ואין הלכה כרבי יהודה. יש מפרשים, שסיום המשנה — שנאמר: וישא אהרן את ידיו וגו' — אינו מדברי רבי יהודה אלא המשנה חוזרת ללמד: ונשיאת כפיים מניין? שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" (תוספות יום טוב, סוטה ז, ו).

ב א ו ר מ ש נ ה א

בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות — בהיכל; שכן לאחר גמר עבודת התמיד היו כל הכהנים נכנסים להשתחוות, ואם היה שם הכהן הגדול, היה הוא נכנס ראשון ואחריו שאר הכהנים (תפארת ישראל). ובאה המשנה לספר, שבזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות, שלשה — כהנים, אוזניו בו — משום כבודו, לסייעו ולתמוכו בהליכתו: אחד בימינו — כהן אחד אוהו בו ביד ימינו, ואחד בשמאלו — וכהן אחד אוהו בשתי אבני השהם שעל כתפות האפוד מאחוריו. וכיון ששמע הממנה קול רגליו של פהן גדול — על ידי הפעמונים שבשולי המעיל, שהוא יוצא — מן ההיכל לאחר ההשתחווייה, הגביה לו את הפרכת — שבפתח האולם (ברטנורא; תוספות יום טוב); ויש מפרשים: הפרוכת שבפתח ההיכל (ענין תפארת ישראל). נכנס — הכהן הגדול, והשתחוה, ויצא — ויש שאין גורסים כאן תיבת "נכנס"; ונכנסו אחיו הכהנים — אחר כך להיכל, והשתחוה, ויצאו — יש מפרשים שהפיסקה "נכנס והשתחוה ויצא" מוסבה על הממונה, שלאחר שיצא הכהן הגדול מן ההיכל נכנס הממונה והשתחוה, ויצא, ואחריו נכנסו כל הכהנים והשתחוה, ויצאו (באורי הגר"א; תפארת ישראל).

ב א ו ר מ ש נ ה א

באו — הכהנים, לאחר שעשו עבודתם והשתחוה ויצאו מן ההיכל, ועמדו על מעלות האולם — על שתיים עשרה המעלות שלפני האולם. עמדו הראשונים — אלה שנזכרו בפרק הקודם, ששמשו בהיכל, והם: המדשן את המזבח הפנימי, המדשן את המנורה, בעל המחנה, המקטיר ואוהבו, לדרום אחיהם הכהנים — היינו לצד ימין של אחיהם הכהנים שעסקו בהעלאת אברי התמיד למזבח. וחמשה פלים בידם — של הראשונים: הפני ביד אחד — שדישן בו את המזבח שבהיכל, והפני ביד אחד — שנתן לתוכו את הדשן מהטבת נרות המנורה, והמחנה ביד אחד — שהכניס בה את הגחלים למזבח הפנימי, והפני ביד אחד — הוא המקטיר,

ג בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר, היה עולה בפכש, והסגן בימינו. הגיע למחצית הפכש, אחז הסגן בימינו והעלהו. הושיט לו הראשון הראש והרגל, וסמך עליהם וזרקן. הושיט השני לראשון שתי הידים, נותנו לכהן גדול, וסמך עליהן, וזרקן. נשמת השני והלך לו. וכך היו מושיטין לו שאר פל האברין, והוא סומך עליהן, וזרקן. ובזמן שהוא רוצה, הוא סומך, ואחרים זורקין. בא לו להקיף את המזבח. מהיכן הוא מתחיל? מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית. נתנו לו זין לנסף. הסגן עומד על הקרן, והסוֹדְרִים בידו, ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים, ושתי חצוצרות של כסף בידם, תקעו, והריעו, ותקעו; באו ועמדו אצל בן ארוז, אחד מימינו, ואחד משמאלו. שחה לנסף, והניף הסגן בסודרין, והקיש בן ארוז בצלצל, ודברו

פירוש ברטנורה

ג בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר. שהוא מקטיר כל זמן שירצה, ונטול חלק כשירצה: למחצית הכבש. וכבר נתייגע קצת: וסמך עליהן. משום כבודו של כהן גדול שתהא חשובה הקטרתו יותר משאר כהנים: וזרקן. כדרשנינו ועשית עולותיך הבשר והדם (דברים י"ב), מה דם בוריקה אף כשר בוריקה: נשמת השני והלך לו. אבל הראשון נשאר שם לקבל האברים מן המושיטים וליתנו לכהן גדול: בא לו להקיף את המזבח. כהן גדול שהיה בראש הכבש שהוא כבודו, מקיף דרך ימין, דכל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין, לכך היה הולך למזרחית דרומית ומשם לצפונית מזרחית, עד שמגיע למערבית דרומית מקום הנקבים שהיו והמים שמנסכים ויורדין בהן ומשם הולכים לשיתין שהן היסודות, ושם עומד כהן אחד ומושיט לו היין לנסכים, אבל כהן גדול לא היה נושא היין עמו, שמה יתקלקל היין בעשן המערכה כשמקיף את המזבח, ובעוד שהוא מקיף, מהפך בצנורה דהיינו מולג את האברים שלא נתאכלו על המזבח. אבל שאר הכהנים כשעושים ניסוך היין, הולכים דרך שמאל מן הכבש לדרומית מערבית שהוא קרוב לכבש, כרתגן פרק קדשי קדשים, כל העולים הולכים דרך ימין חוץ מן העולה לשלשה דברים, נסוך היין והמים ועולת העוף. היין והמים, שלא יתעשנו. ועולת העוף נמי, שלא תמות בעשן. וכהן גדול שדומה לכן בית שיש לו רשות להלך כמו שהוא חפץ מה שאין שאר הכהנים רשאים לעשות כן, וגם יש לו רשות להפך בצנורה בלא פיים, יש לו להקיף כדי ללכת דרך ימין: הסגן עומד על הקרן. אצל כהן גדול שבא לנסף: והסוֹדְרִים בידו. להניף כשינסך כהן. כדי שידעו הלויים וידברו בשיר, וידע בן ארוז ויקיש בצלצל, כדאמר בסמוך: על שלחן החלבים. שתי שלחנות היו במערכו של כבש, אחד שלחן של כסף שבו נותנין כלי שרת, ואחד שלחן של שיש שבו נותנים האברין והוא נקרא שלחן החלבי: בן ארוז. שם אדם המקיש בצלצל, צמב"ל בלע"ז: הגיעו לפרק, לסוף פרשה:

משניות מבוארות – קהתי

מקיף, אלא פונה מיד לצד שמאל, לקרן מערבית דרומית, כמו ששינוי (ובחי' ג, א): "כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין ויורדין דרך שמאל, חוץ מן העולה לשלושה דברים", והם: ניסוך היין וניסוך המים, ומליקת עולת העוף, שהיה עולה מיד דרך שמאל לקרן מערבית דרומית, ולאחר סיום עבודתו היה חוזר בדרך שעלה; ומבואר הטעם בגמרא (ובחי' טו, א): בניסוך היין והמים — שמה יתעשנו מעשן המערכה, כלומר שחוששים שמה עד שיקיף את המזבח כדי להגיע לקרן דרומית מערבית יתקלקלו הנסכים, וכתוב (במדבר כו, לא): "מתמימים יהיו לכם ונסכים", ומכאן שאף הנסכים יהיו תמימים; ובעולת העוף — שמה ימות העוף מעשן המערכה. וכשהגיע הכהן הגדול לקרן דרומית מערבית. נתנו לו זין לנסף — שבקרן דרומית מערבית היו בראש המזבח שני ספלים של כסף: אחד לצד מערב, שהיה משמש לניסוך המים בחג הסוכות, ואחד לצד מזרח, שהיה בשביל ניסוך היין בכל יום; בכל ספל היה כעין חוטם ובו נקב, ומה שהיו מנסכים לתוכו, היה יורד דרך הנקב על גג המזבח ומשם לחלל העמוק שמתחת למזבח, הנקרא "שיתין"; ובשעה שקיבל הכהן הגדול זין לנסף. הסגן עומד על הקרן — אצל כהן הגדול, משום כבודו, והסוֹדְרִים בידו — להניף בהם כשינסך כהן, כדי שידעו הלויים לפתוח אותה שעה בשיר, ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים — שכן שנינו (שקלים ו, ד), שבמערכו של הכבש היו שני שולחנות: אחד של כסף, שהיו נותנים עליו את כלי השרת שהיו מוציאים בכל בוקר מלשכת הכלים, והם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב שהשתמשו בהם לעבודת המקדש, כמו שכבר הזכרנו (לעיל ג, ד); ואחד של שיש, שהיו נותנים עליו את האברין של כל קרבן, עד שיעלו אותם על גבי המזבח, והוא הנקרא "שולחן החלבים"; ומספרת משנתנו, שבשעה שבא הכהן לנסך את היין, היו עומדים שני כהנים על שולחן החלבים, ושתי חצוצרות של כסף בידם, תקעו, והריעו, ותקעו — אף זה כדי לעורר את המשוררים, שיתנו לבם לראות בהנפת הסודרים ולפתוח אותה שעה בשירה. באו — אותם שני הכהנים התוקעים בחצוצרות, ועמדו אצל בן ארוז — הממונה על הצלצל: אחד מימינו, ואחד משמאלו — של בן ארוז. שחה — התכופה כהן, לנסף — את היין, והניף הסגן

ב א ו ר מ ש נ ה ג

בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר — היינו להקריב את אברי התמיד ומנחתו על גבי המזבח, שכן כהן הגדול רשאי להקריב כל זמן וכל קרבן שירצה (עינין משנה יומא א, ב). היה עולה בפכש, והסגן בימינו — הסגן היינו הממונה תחת כהן גדול, שיהא ממלא מקומו אם יארע בו פסול (יומא א, א). הגיע — כהן הגדול, למחצית הפכש — וכבר התעייף קצת, אחז הסגן בימינו והעלהו — לראש הכבש. הושיט לו הראשון — מתשעת הכהנים שזכו בהעלאת האברין, הראש והרגל — של קרבן התמיד, וסמך עליהם — וסמך כהן הגדול את ידיו על האברין; בגמרא (מנחות ד, א) מבואר, שאף על פי שאין סמיכה בשחוטים, מכל מקום שונה סמיכה זו, שהיתה משום כבודו של כהן הגדול, להראות את חשיבותו, וזרקן — וזרק את האברין על אש המזבח, כמו שדרשו חכמים מהכתוב (דברים יב, כז): "ועשית עולותיך הבשר והדם" — מה דם בוריקה, אף כשר בוריקה (פסחים מ, א). הושיט השני לראשון שתי הידים — הרגלים הקדמיות של הקרבן, והראשון נותנו לכהן גדול, וסמך עליהן, וזרקן — כמו שבארנו לעיל. נשמת השני — הכהן השני שהושיט את הידים, והלך לו — שכבר גמר עבודתו; ובא השלישי והושיט העוקץ והרגל לראשון, והוא נותנם לכהן הגדול, וכו', וכך היו מושיטין לו שאר פל האברין — וכן שאר הכהנים שזכו בהעלאת האברין היו מושיטים בזה אחר זה את האברין שבידיהם לראשון, והוא נותנו לכהן הגדול, והוא סומך עליהן, וזרקן — על האש. ובזמן שהוא רוצה — ואם רצה כהן הגדול, הוא סומך — בלבד, על האברין, ואחרים זורקין — וכהנים אחרים זורקים את האברין על האש. בא לו להקיף את המזבח — כהן הגדול העומד בראש הכבש שהוא לדרומו של המזבח, מקיף את המזבח דרך ימין, כדי להגיע לקרן מערבית דרומית, מקום ניסוך היין. מהיכן הוא מתחיל? מקרן דרומית מזרחית — שהיא לצד ימינו, והולך לקרן מזרחית צפונית, משם לקרן צפונית מערבית, ומשם לקרן מערבית דרומית — ודווקא כהן גדול מקיף, הואיל ואינו נוטל עמו את הנסכים, אבל כהן הדיוט המנסך, הואיל והנסכים בידו, אינו

הלויים בשיר. הגיעו לפרק, תקעו, והשתחוו העם. על כל פרק — תקיעה, ועל כל תקיעה — השתחויה. זה הוא סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שייבנה במהרה בימנו, אמן.

ד השיר שהיו הלויים אומרים במקדש: ביום הראשון היו אומרים (תהלים כד): "לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה". בשני היו אומרים (שם מח): "גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלהינו הרקדשו". בשלישי היו אומרים: (שם פב): "אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט". ברביעי היו אומרים (שם צד): "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע וגו'". בחמישי היו אומרים (שם פא): "הרנינו לאלהים עזנו, הריעו לאלהי יעקב". בששי היו אומרים (שם צג): "ה' מלך גאות לבש" וגו'. בשבת היו אומרים (שם צב): "מזמור שיר ליום השבת" — מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכלו שבת מנוחה לחיי העולמים.

ס ל י ק מסכת תמיד

פירוש ברטנורא

ד בראשון לה' הארץ ומלואה. לפי שהוא ראשון למעשה בראשית: בשני גדול ה'. שבו נחלקו המים והיה רקיע בין מים למים: בשלישי אלהים נצב בעדת אל. שבו נראת היבשה שעליה עומדים הדיינים לעשות דין: ברביעי אל נקמות. שבו נבראו השמש וירח והכוכבים שעתיד הקב"ה להנקם מן העובדים להם: בחמישי הרנינו לאלהים עזנו. שבו נבראו בעלי חיים שהרואה אותן מרגן ומשבח לבוראו: בששי ה' מלך. שבו נשלמה הבריאה ובו נברא אדם שמכור מלכותו של יוצרו: מנוחה לחיי העולמים. האי תנא סבר לה כמאן דאמר שרתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב, ועל שם שבאלף שביעי לא יהיה כי אם הקב"ה שנאמר (ישעיה ב') ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, לכך אומרים בשבת מזמור שיר ליום השבת, לאלף השביעי, שיומו של הקב"ה אלף שנה:

משניות מבוארות — קהתי

בזמנתו והיכן תבל לעדתו. ברביעי היו אומרים: "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" וגו' — היינו כל מזמור צד; לפי שביום הרביעי נבראו השמש והירח והכוכבים, שעתיד הקב"ה להניקם מעובדיהם; וכן לשון הברייתא (שם): על שם שברא חמה ולבנה ועתיד להיפרע מעובדיה. בחמישי היו אומרים: "הרנינו לאלהים עזנו, הריעו לאלהי יעקב" — היינו כל מזמור פא: לפי שביום החמישי נבראו בעלי חיים, שהרואה אותם מרגן ומשבח לבוראו; ולשון הברייתא (שם): על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו (כשאדם רואה עופות משונים זה מזה, נותן שבח למי שבראם — רשיי). בששי היו אומרים: "ה' מלך גאות לבש" וגו' — כל מזמור צג; לפי שביום הששי נשלמה הבריאה, ובו נברא אדם שמכור מלכותו של יוצרו; ולשון הברייתא (שם): על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהם. בשבת היו אומרים: "מזמור שיר ליום השבת" — כל מזמור צב, שהוא מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכלו שבת מנוחה לחיי העולמים — בגמרא מבואר, שלדעת התנא של משנתנו העולם יתקיים ששת אלפים שנה, ובאלף השביעי עתיד העולם להיות חרב, ולא יהיה כי אם הקב"ה לבדו, וכמו שנאמר (ישעיה ב, יא): "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא", הלכך היו אומרים בשבת: "מזמור שיר ליום השבת", היינו לאלף השביעי, שיומו של הקב"ה אלף שנה (ברטנורא). ובזוהר מובא, שאמרו השירה כל יום נגד האלף שנה שלה, דהיינו ביום הראשון אמרו על האלף הראשון, שאותם אלף שנה היתה הארץ במלואה, שעד המבול היה להם כל טוב בכל דבר; ביום השני אמרו: "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו", שבאלף השני נבחר הר המוריה; בשלישי היו אומרים: "אלהים נצב בעדת אל", שבשלישי נתן את התורה והשרה שכינתו בישראל; ברביעי היו אומרים: "אל נקמות ה' וכו'", שבאלף הרביעי החריבו האומות את הבית, והקב"ה יעשה נקמה בהם; בחמישי היו אומרים: "הרנינו" וכו', שכל אלף החמישי לא היה לנו בית המקדש, ואין לנו אלא רנה בפה; בששי: "ה' מלך" וכו', שבאלף הששי יהיה ה' עלינו למלך, והיתה לה' המלוכה. ובשבת: "מזמור שיר ליום השבת", מזמור שיר לעתיד לבוא וכו' (באורי הגרא).

בסודריין — להודיע על כך למשוררים, ויהקיש בן ארזא בצלצל — והכהנים תקעו בחצוצרות, ואף שאר כלי הזמר התחילו לנגן (עין 'תוספות יום טוב'). ודברו הלויים בשיר — והלויים פתחו בשירה, ואמרו שיר של יום, כמבואר במשנה הבאה. הגיעו לפרק — שכן השיר היה מחולק לשלושה פרקים, תקעו — הכהנים, תקיעה תרועה תקיעה, והשתחוו העם — וכל העם שבעזרה השתחוו, בפישוט ידים ורגלים. על כל פרק — משלשת פרקי השיר, תקיעה — היו הכהנים תוקעים תקיעה תרועה תקיעה; יש מפרשים, שכונת המשנה היא, שבסוף כל פרק היו תוקעים (ברטנורא); ויש מפרשים, שהכונה היא, שבראש כל פרק היו תוקעים (תוספות טוכה נד, א; עין 'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל'; עין באורנו משנה טוכה ה, ה); ועל כל תקיעה — בשעת כל תקיעה, השתחויה — היו כל העם שבעזרה משתחוים. זה הוא סדר התמיד לעבודת בית אלהינו. יהי רצון שייבנה במהרה בימנו, אמן — משנתנו נקטה תיאור הקרבת התמיד וניסוך היין בכהן גדול, אבל כל אותו סדר של ניסוך היין בליווי תקיעות הכהנים ושירת הלויים היה נוהג יום יום, אף כשהמנסך היה כהן הדיוט (עין רמב"ם הל' תמידין ומוספין ד, ה-ז).

באור משנה ד

השיר שהיו הלויים אומרים במקדש — בשעת ניסוך היין בבוקר ובערב: ביום הראשון היו אומרים: "לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה" — היינו כל מזמור כד שבתהילים; לפי שהיום הראשון הוא תחילה למעשה בראשית (רמב"ם; ברטנורא); ובברייתא בגמרא (ראש השנה לא, א) מובא: על שם שנקנה (שמים וארץ) והקנה (תבל ליושבי בה) ושלט בעולמו. בשני היו אומרים: "גדול ה' ומהלל מאד בעיר אלהינו הרקדשו" — היינו כל מזמור מח; לפי שביום השני נחלקו המים, והיה רקיע בין מים למים; ולשון הברייתא (שם): על שם שחילק מעשיו ומלך עליהם. בשלישי היו אומרים: "אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט" — היינו כל מזמור פב; לפי שביום השלישי נראתה היבשה, שעליה עומדים הדיינים לעשות דין; ולשון הברייתא (שם): על שם שגילה ארץ

מסכת מידות

פרק ראשון

א בשלשה מקומות הפהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום: חמשה — על חמשה שערי הר הבית; ארבעה — על ארבע פנותיו מתוכו; חמשה — על חמשה שערי העזרה; ארבעה — על ארבע פנותיה מבחוץ; ואחד בלשבת הקרבן, ואחד בלשבת הפרכת, ואחד לאחורי בית הכפרת.

ב איש הר הבית היה מחזיר על פל משמר ומשמר, ואבוקות דולקין לפניו, וכל משמר שאינו עומד, אומר לו

פירוש ברטנורה

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. לא מפני פחד לסטים וגנבים, אלא שכבוד וגדולה הוא לבית שלא יהא בלא שומרים, ושמידה זו מצוה כל הלילה. והני שלשה מקומות שהכהנים שומרים, כנגד מה שכתוב בתורה (במדבר ג) והחונים לפני המשכן קדמה וגו' שומרים משמרת למשמרת, רמו לשלשה משמרות בשלשה מקומות. וכשם שבמשכן היו אהרן ושני בניו שומרים בשלשה מקומות, אף בבית עולמים כן: בית אבטינס ובית הניצוץ. שתי עליות היו בנויות בצד שערי העזרה. ובית המוקד לא היתה עליה אלא כיפה, ארקול"ט בלע"ז, עשויה בארץ, כך מפורש בריש מסכת תמיד: והלויים בעשרים ואחד מקום. שבכ"ד מקומות היו צריכים לשמור המקדש, כדכתיב בדברי הימים (א כ"ו), למזרח הלויים ששה, לצפונה ליום ארבעה, לנגבה ליום ארבעה, ולאסופים שנים שנים, לפרבר למערב ארבעה למסלה, שנים לפרבר, הרי כאן כ"ד משמרות, שלשה מהן היו לכהנים כדאמרו ברישא, ועשרים ואחד ללויים. ואע"ג דקרא לא אמר אלא ליום, כהנים נמי קרויין ליום, דכתיב (יהואל מ"ד) והכהנים הלויים בני צדוק: חמשה. שומרים, על חמשה שערי הר הבית: וארבעה. שומרים אחרים על ארבע פנותיו: מתוכו. מבפנים לחומת הר הבית: על חמשה שערי עזרה. האי תנא סבר חמשה שערים בלבד היו לעזרה. ואפילו דרבוי האומר לקמן שבעה שערים היו, מודה שלא היה משמר אלא על חמשה: על ארבע פנותיה מבחוץ. לפי שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, ולא היה אפשר לשומר לשמור בעמידה כל הלילה, לפיכך היו השומרים בפנות העזרה וכן השומרים בשערי העזרה שומרים מבחוץ כדי שיהיו מותרין בישיבה, ואסמכוה אקרא, דכתיב שנים לפרבר, כלפי בר, כלומר חוץ לחומת העזרה:

ב איש הר הבית. ממונה על כל השומרים:

משניות מבוררות — קהתי

הר הבית; חמשה — משמרות, על חמשה שערי העזרה — ולהלן (משנה ט) מובא: "שבעה שערים היו בעזרה"; מכאן מפרשים בגמרא (תמיד כו, א), שמחלוקת תנאים היא במספר שערי העזרה, והתנא של משנתנו סובר, שלא היו לעזרה אלא חמישה שערים בלבד. ויש אומרים (סו). שאף התנא של משנתנו סובר, שהיו לעזרה שבעה שערים, אלא ששניים מהם לא הוצרכו לשמירה, אם מפני שהיתה שם שמירת הכהנים, היינו בבית המוקד ובבית הניצוץ, והרי שהכהנים היו שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ (רמב"ם הל' בית הבחירה ח, ט), או מפני שהשערים שבאמצע צפון ודרום אינם צריכים שמירה מיוחדת, שנשמרים הם על ידי השומרים שבשער הראשון ובשער השלישי (רמב"ם הל' בית הבחירה ח, ט). ועיין פירוש ר"ש על מסכתנו, ארבעה — משמרות, על ארבע פנותיה — של העזרה, מבחוץ — לחומת העזרה, כלומר שגם בשערי העזרה וגם בפנותיה היו השומרים מחוץ לחומתה, כדי שיוכלו לישב כשיחייפו, ואילו בעזרה הישיבה אסורה, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד; אבל בהר הבית, שיותר לישב שם, שנינו לעיל, שהשומרים בשערי ובפנותיו היו מבפנים לחומת ההר; ואחד — ומשמר אחד, בלשבת הקרבן — שבבית המוקד (כמבואר להלן משנה ו), ואחד בלשבת הפרכת — שהיו אורגים בה הפרוכת (עיי' שקלים ח, ה); וכותבים המפרשים, שמקומה אינו ידוע; ואחד לאחורי בית הכפרת — היינו אחורי בית קודש הקדשים (תרשים אות ל"ח). ונקרא "בית הכפרת" על שם שבו הארון והכפורת.

ב אור משנה ב

איש הר הבית — הממונה על שמירת הר הבית, היינו על כל המשמרות שבמקדש, היה מחזיר על פל משמר ומשמר — ככל לילה, ואבוקות דולקין לפניו — כדי שיבחינו בו השומרים בהתקרבו אליהם (עיי' תפארת ישראל). וכל משמר שאינו עומד — לפניו, אומר לו איש הר הבית: שלום עליך! וכשלא היה משיבו, והיה נפר שהוא ישן, חזבטו במקלו — יש גורסים: וכל משמר שאינו עומד ואומר לו: "איש הר הבית, שלום עליך". ניכר שהוא

ב אור משנה א

משנתנו עוסקת בענין שמירת בית המקדש, שכבר שנינו על כך בתחילת מסכת תמיד, ואף פותחת היא באותה פיסקה, שפותחת בה מסכת תמיד. וכבר בארנו שם, ששמירת המקדש היא מצוות עשה, שנאמר לאהרן (במדבר יח, ב): "ואתה ובניך אתך לפני אוהל העדות". כלומר: אתם תהיו שומרים לו; ונאמר (שם שם, ד): "ונחזו עליך (הלויים) ושמרו את משמרת אוהל מועד". ונאמר (שם א, ג): "ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות". ואף על פי שפסוקים אלה נאמרו במשכן, הרי היא מצוה גם לדורות במקדש (רמב"ם על התורה סו). — שמירה זו איננה מחמת פחד מאויבים או מליסטים, ואף לא משום חשש גניבה וכדומה, אלא משום כבוד וגדולה למקדש. אינו דומה פלטין שיש עליו שומרים לפלטין שאין עליו שומרים (רמב"ם הל' בית הבחירה ח, א). — השומרים הם הכהנים והלויים, כמו שכבר הבאנו לעיל את הכתובים (עיי' באורנו למשנה תמיד א, א; שם הבאנו עוד פסוק לפי הגמרא). — בענין זמן השמירה יש סוברים, שהיא בלילה בלבד, ומצוותה כל הלילה (רמב"ם שם, ב). פירוש הר"ש על מידות: ברטנורה; ויש סוברים, שהשמירה היא תמיד, בין ביום ובין בלילה (המפרש בתחילת תמיד: הראב"ד שם: הרא"ש שם). — משנתנו מונה עשרים וארבעה מקומות שהיו שומרים בהם במקדש: בשלושה היו שומרים הכהנים, ובעשרים ואחד — הלויים. בגמרא (תמיד כו, ב) למדים מספר זה של מקומות השמירה ממה שנאמר (דברי הימים א כו, יד): "למזרח הלויים ששה, לצפונה ליום ארבעה, לנגבה ליום ארבעה, ולאסופים שנים שנים. לפרבר למערב, ארבעה למסילה, שנים לפרבר" — הרי כאן עשרים וארבעה משמרות. ואף על פי שבפסוק נאמר: "הלויים", אף הכהנים בכלל לויים הם, כמו שנאמר (יהואל מ"ד, טו): "והכהנים הלויים בני צדוק" (עיי' באורנו למשנה תמיד א, א; שם הבאנו רמז מן הכתוב לשלשת המשמרות של הכהנים).

בשלשה מקומות הפהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס — שלפי הירושלמי היתה לשכת בית אבטינס בדרום העזרה, על גבי שער המים (ראה תרשים אות ל"ד). ובבית הניצוץ — שהיה בצפון העזרה (ראה תרשים אות מ'). והוא עלליה הבנויה בצד "שער הניצוץ" (כמבואר במסכת תמיד א, א); ובבית המוקד — שהיה אף הוא בצפון העזרה למזרחו של בית הניצוץ (אות מ"ג); וכבר נתפרש עניינו במסכת תמיד (א, א). והלויים — שומרים, בעשרים ואחד מקום — דלהלן: חמשה — משמרות של לויים, על חמשה שערי הר הבית — המפורטים להלן (משנה ג); ארבעה — משמרות, על ארבע פנותיו — של הר הבית, מתוכו — מבפנים לחומת

אִישׁ הָרַ הַבַּיִת: שָׁלוֹם עָלֶיךָ! נָפַר שֶׁהוּא יֵשֵׁן, חוֹבְטוּ בְּמַקְלוֹ. וְרִשּׁוֹת הָיָה לוֹ לְשׁוֹרֵף אֶת פְּסוּתוֹ. וְהֵם אוֹמְרִים: מַה קוֹל בְּעֶזְרָה? קוֹל בֶּן לְוִי לֹזְקָה וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שִׁשְׁן לוֹ עַל מִשְׁמְרוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: פְּעַם אַחַת מִצְאוּ אֶת אַחֵי אִמָּא יֵשֵׁן, וְשָׂרְפוּ אֶת פְּסוּתוֹ.

ג חֲמִשָּׁה שְׁעָרִים הָיוּ לְהַר הַבַּיִת: שְׁנֵי שְׁעָרֵי הַלְּדָה מִן הַדְּרוֹם, מִשְׁמִשְׁוִין בְּנִיסָה וַיְצִיאָהּ; קִיפּוֹנוֹס מִן הַמַּעֲרָב, מִשְׁמִשׁ בְּנִיסָה וַיְצִיאָהּ; טְרֵי מִן הַצָּפוֹן, לֹא הָיָה מִשְׁמִשׁ בְּלוֹם; שְׁעַר הַמְּזוּרְחֵי, עָלָיו שׁוֹשֵׁן הַבֵּינָה צוֹרָה, שָׁבוּ בְּהֵן גְּדוֹל הַשׁוֹרֵף אֶת הַפְּרָה, וּפְרָה וְכָל מְסַעְרֵיהָ, יוֹצְאִים לְהַר הַמְּשַׁחָה.

ד שְׁבַעָה שְׁעָרִים הָיוּ בְּעֶזְרָה: שְׁלֹשָׁה בְּצָפוֹן, וְשְׁלֹשָׁה בְּדְרוֹם, וְאַחַד בְּמִזְרָח. שְׁפַדְרוֹם — שְׁעַר הַדְּלָק; שְׁנֵי לוֹ — שְׁעַר הַכְּבוֹרוֹת; שְׁלִישֵׁי לוֹ — שְׁעַר הַמַּיִם. שְׁפַמְזוֹרָה — שְׁעַר נִיקְנוֹר, וְשְׁתֵּי לְשָׁכוֹת הָיוּ לוֹ, אַחַת מִימֵינוּ וְאַחַת

פירוש ברטנורא

ג מושמשים כניסה ויציאה. שבהן היו נכנסין ויוצאים לחר הבית: קיפונוס מן המערב. שער של הר הבית שבצד מערב קיפונוס שמו, ושל צפון טרי שמו: עליו שושן הבירה צורה. כשעלו מן הגולה צוו להם מלכי פרס לצייר צורת שושן הבירה על שערי הבית, כדי שיהיה להם מורא מלכות, וציוריהו בשער המזרח: כהן גדול השורף את הפרה. מתניתין ר' מאיר היא דסבר אין פרה אדומה נשרפת אלא בכהן גדול. ואינה הלכה: וכל מפסעיה. כל הכהנים המסייעים וסועדים לכהן השורף אותה: להר המשחה. להר הזיתים שהוא במזרחו של ירושלים, שם היו שורפין את הפרה: ד שער הדלק. על שם שהיו מכניסים דרך שם עצים של מערכה הדולקים על המזבח נקרא שער הדלק: שני לו שער הכבורות. גרסינן, ששם היו מכניסים הכבורות ששחיתתן בדרום: שער המים. כדכתיב בספר יחזקאל (מ"ב) והנה מים מפכים מן הכתף הימנית, והיינו דרום שקרוי ימין כדכתיב צפון ימין. וראה יחזקאל בנבואה שהיו מים יוצאים מבית קודש הקדשים דקים כקרני הגבים וכשמגיעים לשער זה נעשים כמלוא פי פך קמין, והיינו דקרוי להם מים

משניות מבוארות – קהתי

שערים (הראש; "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"); קיפונוס מן המערב — בצד מערב היה שער אחד (תרשים אות 1). שנקרא "שער קיפונוס", כנראה על שם האיש שהתנדב לבנותו; ויש אומרים ש"קיפונוס" עניינו בלשון יוון: עבודת הגן, ואפשר שהיה שם גן של ורדים בקרבת השער הזה ("שלישי גבורים"; מובא ב"תוספות יום טוב" וב"תפארת ישראל"); ואף שער זה היה משמש כניסה ויציאה — שהיו נכנסים ויוצאים דרכו; טרי מן הצפון — בצד צפון היה שער אחד (תרשים אות ה). שנקרא "שער טרי", כנראה על שם בונהו ("שורף"), והוא לא היה משמש בלום — שלא היו נכנסים ויוצאים בו, ולא עשאוהו אלא לתפארת הבנין (המאירי); אבל כהן שאירע לו קרי היה יוצא דרך שער זה (כמבואר בסוף פרקנו). מכאן יש מפרשים, שהשם "טרי" הוא מלשון הצנע (תרגום של "טוד" ו"הצנע" — "תפארת ישראל"), לפי שלא היו עוברים דרכו אלא לפרקים, בצנעה; ויש גורסים: "טרי" ("ברי"ש). שבמקום משקוף היו שם שתי אבנים מוטות זו על גבי זו ומוצבות בדמות משולש, ובלשון יוון נקרא משולש "טרי" (עין "תפארת ישראל"). שער המזרחי — שער בצד מזרח (תרשים אות ג). עליו שושן הבירה צורה — היתה מצוירת עליו צורת שושן הבירה, לכבוד מלכות פרס ששלטה בארץ ישראל בשנים הראשונות של הבית השני, או לזכרו של כורש מלך פרס, שנתן רשיון לבנות את בית המקדש (עין "תפארת ישראל"). שבו — דרך השער הזה, כהן גדול השורף את הפרה — האדומה, ופרה וכל מסעריה — וכל המסייעים והמטפלים בה, יוצאים לחר המשחה — להר הזיתים, שבו היו שורפים את הפרה האדומה. משנתנו נקטה "כהן גדול השורף את הפרה" כדעת רבי מאיר הסובר, שאין פרה נשרפת אלא בכהן גדול; ואין הלכה כן. ויש מפרשים, שאף משנתנו סוברת שכשרה ככהן הדיוט, אלא הואיל ולרוב היא נעשית ככהן גדול, לפיכך נקטה כהן גדול, והוא הדין לכהן הדיוט.

באור משנה ד

שבעה שערים היו בעזרה — בחומת העזרה: שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח — כמו שהמשנה מפרטת והולכת. שפדרום — השערים שבדרום הם: שער הדלק — שדרכו היו מכניסים עצים למערכת המזבח (תרשים אות 2); שני לו שער הכבורות — שדרכו היו מכניסים את הכבורות, ששחיתתם כשרה גם בדרום (תרשים אות 3); שלישי לו שער המים — שדרכו

ישן, וחובטו במקלו. ורשיות הנה לו — לאיש הר הבית, כשמצא את השומר ישן, לשורף את פסותו — כעונש על אי מילוי תפקידו, והם אומרים — כל השומעים את קולו של השומר הנענש אומרים: מה קול בעזרה — מהי הצעקה הנשמעת בעזרה? קול בן לוי לזקה — זהו קולו של בן לוי הסופג מכות, ובגדיו נשרפין, מפני שישן לו על משמרו — יש למדים מכאן, שדווקא לוי שנמצא ישן על משמרתו היה נענש במלקות ובשריפת בגדו, אבל כהן שנמצא ישן, היו קונסים אותו בדרך אחרת, לפי שכתוב בו (ויקרא כא, ח): "וקדשתו", ומכאן שצריך לנהוג בו כבוד (עין "תפארת ישראל"); ויש סוברים, שאיש הר הבית לא היה ממונה בכלל על משמרות הכהנים, אלא על משמרות הלויים בלבד, ולכן הוא נקרא "איש הר הבית" (עין "תוספות יום טוב"). אבל יש דעות, שאיש הר הבית היה ממונה על כל משמרות שבמקדש, כמו שבארנו בתחילת משנתנו, ומכל מקום נקרא "איש הר הבית", לפי שהר הבית במבוכו הרחב כולל את בית המקדש כולו, ומכאן שאף השומרים הכהנים היו נתונים תחת מרותו, וכל מי שמצאהו ישן על משמרתו היה חובטו וכו', כמסופר במשנתנו, והלשון "קול בן לוי לזקה" כולל גם כהנים (רמב"ם הל' בית הבחירה ה, י; עין "משנה למלך" שם; פירוש המשניות להרמב"ם שקלים ה, א; הרב חבטונורא שם). רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן, ושרפו את פסותו — רבי אליעזר בן יעקב הנוכח כאן הוא רבי אליעזר בן יעקב הראשון, חברו של רבי אליעזר הגדול (עין פסחים לט, א); הוא חי בסוף זמן הבית וראה את הבית בבניינו ובחורבנו. ולפי הירושלמי (יומא פרק ב הל' ב), וכן לפי הבבלי (יומא טז, א), הוא התנא ששנה את מסכת מידות.

באור משנה ג

חמשה שערים היו לחר הבית — לחומה המקיפה את הר הבית, היינו ההר שעליו היה בנוי בית המקדש: שני שערי הלה מן הדרום — בצד דרום היו שני שערים (ראה תרשים אות ב). שנקרא "שערי חולדה", על שם חולדה הנביאה שהיתה יושבת בין שני השערים הללו במקדש ראשון, ומשמיעה נבואותיה באזני העם הנכנסים ויוצאים שם (הראש; "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; עין מלכים ב כב, יד); ושני השערים הללו היו משמשין כניסה ויציאה — שדרכם היו נכנסים ויוצאים; ולפי שרוב בניינים ותשמישים היו בדרום הר הבית, ורוב כניסות ויציאות היו מכאן, הוצרכו בצד זה לשני

משמאלו: אחת לשבת פנחם המלביש, ואחת לשבת עושי חבתין.

ה וְשֶׁבְצָפוֹן – שַׁעַר הַנִּיצוּץ, וּכְמִין אֲכַסְדְּרָה הִיָּה, וְעֲלִיָּה בְנוּיָה עַל גְּבִי, שֶׁהִכְהִינִים שׁוֹמְרִים מִלְּמַעַל, וְהַלּוּיִם מִלְּמַטָּן, וּפְתַח הִיָּה לוֹ לְחִיל; שְׁנֵי לוֹ – שַׁעַר הַקְּרָבָן; שְׁלִישִׁי לוֹ – בֵּית הַמוֹקֵד.

ו וְאַרְבַּע לְשִׁכּוֹת הָיוּ בְּבֵית הַמוֹקֵד, בְּקִיטוֹנוֹת פְּתוּחוֹת לְטָרְקֵלָיו, שְׁתֵּים בְּקֹדֶשׁ, וְשְׁתֵּים בְּחֹל, וְרֵאשִׁי פֶסֶסְיִן מְבַדִּילִין בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל. וּמָה הָיוּ מְשֻׁמָּוֹת? מְעַרְבֵית דְּרוֹמִית – הִיא הִיָּתָה לְשִׁבְתַּת טְלָאֵי קְרָבָן; דְּרוֹמִית מְזַרְחִית – הִיא הִיָּתָה לְשִׁבְתַּת עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפְּנִים; מְזַרְחִית צְפוֹנִית – בָּהּ גָּנְזוּ בְּנֵי חֲשֻׁמוֹנָאֵי אֶת אֲבְנֵי הַמְּזֻבָּח, שֶׁשֶׁקְצוּם מִלְכֵי יוֹן; צְפוֹנִית מְעַרְבֵית – בָּהּ יוֹרְדִים לְבֵית הַטְּבִילָה.

ז שְׁנַיִם שְׁעָרִים הָיוּ לְבֵית הַמוֹקֵד: אֶחָד פְּתוּחַ לְחִיל, וְאֶחָד פְּתוּחַ לְעוֹרָה. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה: זֶה שֶׁהִיָּה פְּתוּחַ

פירוש ברטנורא

מפכים: שַׁעַר נִיקְנוּרָה. מְפוּרָשׁ בְּמַסַּכְתָּ יוֹמָא: פְּנַחַם הַמְּלַבֵּישׁ. מְמוּנָה הִיָּה לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים בְּשַׁעַת עֲבוּדָה וּלְהַפְשִׁיטָן אַחַר עֲבוּדָה וּלְשִׁמּוֹר בְּגֵדֵי כַהֲנֹתָ: לְשִׁבְתַּת עוֹשֵׂי חֲבִיתִין. בַּהּ הָיוּ עוֹשִׂין הַמְּנַחָה שֶׁכֵּהן גָּדוֹל מְקֻרֵב בְּכָל יוֹם מִחֲצִיתָה בְּבוֹקֵר וּמִחֲצִיתָה בְּעֶרֶב, וְעַל שֵׁם שְׁנֵי אֲמַר בַּהּ (וְיִקְרָא ו') עַל מַחְבַּת בְּשִׁמּוֹן תִּיעֶשֶׂה, נִקְרָאת חֲבִיתִין:

ה וּכְמִין אֲכַסְדְּרָה הִיָּה. שְׁנֵי כוֹתָלִים אַחַד מִצַּד זֶה וְאֶחָד מִצַּד זֶה לְשַׁעַר, הָיוּ בּוֹלְטִין וְיוֹצֵאִים מִחוּץ לְחֹמַת הָעוֹרָה לְצַד הַר הַבַּיִת, וְעֲלִיָּה בְנוּיָה לְמַעַלָּה עַל אוֹתָן שְׁנֵי כוֹתָלִים: וּפְתַח הִיָּה לוֹ לְחִיל. בְּאַחַד מִן הַכּוֹתָלִים הִיָּה פְּתַח הַיּוֹצֵא לְחִיל דְּהֵיִינוּ מְקוּם לְפָנִים מְחֻמַּת הַר הַבַּיִת מִחוּץ לְעוֹרָה וְהוּא קְרוּי חִיל: שַׁעַר הַקְּרָבָן. שֵׁם מְכַנְסִים קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים שֶׁחִיטְמוֹתָן בְּצָפוֹן: בֵּית הַמוֹקֵד. עַל שֵׁם שְׁמֹדְרוֹת דּוֹלְקִים בַּהּ תַּמִּיד לְהַחֲחִמָם שֵׁם הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי שֶׁהוֹלְכִים יַחְפִּים, קְרוּי בֵית הַמוֹקֵד. וּבֵית גָּדוֹל הִיָּה, וְלֵאמֹר פִּינּוּתוֹ הָיוּ אֲרַבְעַת לְשִׁכּוֹת קְמֻנוֹת כְּדַמְפָּרֵשׁ וְאוּלִּי:

ו בְּקִיטוֹנוֹת. כְּחֹדְרִים קְמֻנִים הַפְּתוּחוֹים לְבֵית גָּדוֹל שֶׁל מְלָכִים דְּהֵיִינוּ מְרַקְּלִין: שְׁתֵּים בְּקוֹדֶשׁ וְשְׁתֵּים בְּחֹל. שְׁבִית הַמוֹקֵד קְצָתוֹ בְּנוּי בְּתוֹךְ הָעוֹרָה הַמְּקוֹדֶשֶׁת וּמְקַצְתוֹ בְּחֹל: וְרֵאשִׁי פֶסֶסְיִן. רֵאשִׁי קוֹרוֹת יּוֹצֵאִים מִן הַכּוֹתֵל עַד הַמְּקוּם שֶׁהוּא קוֹדֶשׁ, כְּדִי לְדַעַת אִיזָה קוֹדֶשׁ וְאִיזָה חוֹל וְלֹאכֹל קֹדֶשִׁים בְּקוֹדֶשׁ: לְשִׁבְתַּת טְלָאֵי קְרָבָן. שְׁהָיוּ שֵׁם טְלָאִים מְבוֹקְרִים לְתַמִּידִים, כְּדַתְּנָן אֵין פּוֹחַתִים מִשֵּׁשׁ טְלָאִים בְּלִשְׁכַּת טְלָאִים: לְשִׁבְתַּת עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפְּנִים. בֵּית גֵּרְמוֹ הָיוּ עוֹשִׂים לֶחֶם הַפְּנִים שֵׁם: שֶׁשֶׁקְצוּם מִלְכֵי יוֹן. שֶׁהִקְטִירוּ עֲלָיו לְעַבּוּדָה זָרָה. וּבְמַסַּכְתָּ שְׁקָלִים וּבְמַסַּכְתָּ תַּמִּיד קוֹרָא לָהּ לְשִׁבְתַּת הַחֲתוּמוֹת: בַּהּ יוֹרְדִין לְבֵית הַטְּבִילָה. כְּאוֹתָהּ לְשִׁבְתַּת הִיָּה יוֹרֵד הַכֵּהן שְׂרָאָה קְרוּי וְהוֹלֵךְ בְּמַחִילָה (שֶׁאֲחֵר) "צ"ל שְׁתַּחַת] בֵּית הַמְּקֻדֶשׁ לְבֵית הַטְּבִילָה, וְשֵׁם מְדוּרָה שֶׁמִּתְחַמָּם בַּהּ הַכֵּהן לְאַחַר שֶׁטְבַל וְעֲלָה וּנְסַתְפָּן, וְלִשְׁבְתַּת הַמוֹקֵד הִיא קְרוּיָה, וְהִיא פְּתוּחָה לְבֵית הַמוֹקֵד הַגָּדוֹל:

ז אֶחָד פְּתוּחַ לְחִיל. הַפְּתַח שֶׁבְצָפוֹן בֵּית הַמוֹקֵד הִיָּה פְּתוּחַ לְחִיל, וְשֶׁבְדְּרוֹמוֹ הִיָּה פְּתוּחַ לְעוֹרָה: פֶּשֶׁפֶשׁ קָטָן. שַׁעַר קָטָן בְּתוֹךְ הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל: שְׁבוּ נַכְסִים

משניות מבוארות – קהתי

הלשכות פתוחות לבית המוקד, שְׁתֵּים בְּקֹדֶשׁ — שתי לשכות היו בתחום העזרה, וְשְׁתֵּים בְּחֹל — ושתי לשכות היו מחוץ לתחום העזרה, בצד צפון של בית המוקד שהיה בחיל שהוא חול, כלומר שבית המוקד היו מקצתו בנוי בתוך תחום העזרה המקודשת, ומקצתו מחוץ לתחום העזרה, ונמצאו שתי לשכותיו הדרומיות בקודש ושתי לשכותיו הצפוניות בחול, וְרֵאשִׁי פֶסֶסְיִן — ראשי קורות, ברוחב פיסת היד, שהיו יוצאים וכולטים מתוך הכותל ("תפארת ישראל"; עיין ברטנורא וְחֻטוֹסוֹת יוֹם טוֹב"; ויש גורסים: פספס; ומבארים: מחיצה של אבני פסיפס (ד"ח אלבק), מְבַדִּילִין בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל — בין אותו חלק שהוא קודש לבין אותו שהוא חול. וּמָה הָיוּ מְשֻׁמָּוֹת — הלשכות? מְעַרְבֵית דְּרוֹמִית — הלשכה שהיתה בוויית מערבית דרומית של בית המוקד, הִיא הִיָּתָה לְשִׁבְתַּת טְלָאֵי קְרָבָן — בה היו הטלאים המבוקרים ממום לקרבן התמיד, כמו ששינוי (ערכין ב, ה): "אין פוחתין משהו טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים"; דְּרוֹמִית מְזַרְחִית — הלשכה שהיתה בוויית דרומית מזרחית, הִיא הִיָּתָה לְשִׁבְתַּת עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפְּנִים — בה היו לשים ואופים את לחם הפנים; מְזַרְחִית צְפוֹנִית — הלשכה שהיתה בוויית מזרחית צפונית, בָּהּ גָּנְזוּ בְּנֵי חֲשֻׁמוֹנָאֵי אֶת אֲבְנֵי הַמְּזֻבָּח, שֶׁשֶׁקְצוּם מִלְכֵי יוֹן — שהקריבו על המזבח לעבודה זרה, וכשטיהרו החשמונאים את המקדש, גנזו את אבני המזבח ההוא בלשכה זו; במסכת תמיד (ג, ג) נקראת לשכה זו: "לשכת החותמות" (עיין באורנו שם); צְפוֹנִית מְעַרְבֵית — הלשכה שהיתה בוויית צפונית מערבית, בָּהּ יוֹרְדִים לְבֵית הַטְּבִילָה — ביצפתה היה פתח, שדרכו היו יורדים הכהנים לבית הטבילה; במסכת תמיד (שם) נקראת לשכה זו: "לשכת בית המוקד". לפי בלשכה זו היתה מדורה, שהתחממו בה הכהנים אחר שטבלו ("תפארת ישראל").

באור משנה ז

שְׁנַיִם שְׁעָרִים הָיוּ לְבֵית הַמוֹקֵד: אֶחָד פְּתוּחַ לְחִיל — השער שבצפון בית המוקד פתוח לחיל, היינו לשטח שבין העזרה להר הבית,

היו מכניסים בחג הסוכות צלוחית של מים שנשאבו ממעיין השילוח לשם ניסוך המים (תרושים אות ז'). ויש אומרים, שדרך שער זה יצאו המים שניבא עליהם יחזקאל (מח, א): "וישיבני אל פתח הבית, והנה מים יוצאים מתחת מפתח הבית קדימה... ויוציאני דרך שער צפונה, ויסבני דרך חוץ אל שער החוץ דרך הפונה קדים, והנה מים מפכים מן הכתף הימנית" (עיין ברטנורא); שְׁבִימְזֻרָח — השער שבמזרח (תרושים אות י"ח); שַׁעַר נִיקְנוּרָה — על שם ניקנור, שהביא דלתותיו ממצרים (עיין משנה יומא ג, י; גמרא יומא לה, א); וְשְׁתֵּי לְשִׁכּוֹת הָיוּ לוֹ — לשער ניקנור, אֶחָת מִיָּמִינוֹ וְאֶחָת מִשְׁמָאלוֹ: אֶחָת לְשִׁבְתַּת פְּנַחַם הַמְּלַבֵּישׁ — הממונה על בגדי כהונה (תרושים אות ז'); וְאֶחָת לְשִׁבְתַּת עוֹשֵׂי חֲבִיתִין — שהיו עושים בה את מנחת החבתין של הכהן הגדול (תרושים אות כ"א).

באור משנה ה

וְשֶׁבְצָפוֹן — ושלושת השערים שבצפון הם: שַׁעַר הַנִּיצוּץ (תרושים אות מ'). וּכְמִין אֲכַסְדְּרָה הִיָּה — השער היה דומה לאכסדרה, שבשני צידיה היו עמודים, וְעֲלִיָּה בְנוּיָה עַל גְּבִי — על גבי העמודים, והיא הנקראת "בית הניצוץ", שֶׁהִכְהִינִים שׁוֹמְרִים מִלְּמַעַל, וְהַלּוּיִם מִלְּמַטָּן — שהיה אחד ממקומות השמירה שבשערי העזרה, כמו ששינוי לעיל (משנה א). וּפְתַח הִיָּה לוֹ — לבית הניצוץ, לְחִיל — שהיה פתוח לחיל, היינו השטח ברוחב עשר אמות שבין הסורג (מחיצה עשויה קרשים דקים) לבין חומת העזרה (תרושים אות ח'). כמבואר להלן (ב, ג). שְׁנֵי לוֹ שַׁעַר הַקְּרָבָן — שהיו מכניסים דרכו קדשי קדשים ששחיתם בצפון (תרושים אות מ"א); שְׁלִישִׁי לוֹ בֵּית הַמוֹקֵד — שער בית המוקד (תרושים אות מ"א); וכבר בארנו ענין בית המוקד במסכת תמיד (א, א).

באור משנה ו

וְאַרְבַּע לְשִׁכּוֹת הָיוּ בְּבֵית הַמוֹקֵד — בארבע זווייתיו, בְּקִיטוֹנוֹת פְּתוּחוֹת לְטָרְקֵלָין — כחדרים קטנים הפתוחים לאולם, כך היו

לְעֹזְרָה, פֶּשֶׁשׁ קָטָן הָיָה לוֹ, שָׁבוּ נִכְנְסִין לְבָלוֹשׁ אֶת הָעֹזְרָה.

ח בית המוקד — כפה, ובית גדול היה, מקף רובדין של אבן; וזקני בית אב ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם, ופרחי כהנה איש כסתו בארץ.

ט ומקום היה שם אמה על אמה, וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה, ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה. הגיע זמן הנעילה, הגביה את הטבלא פטבעת, ונטל את המפתחות מן השלשלת, ונעל הכהן מבפנים, וכן לוי ישן לו מבחויז. גמר מלגעול, החזיר את המפתחות לשלשלת, ואת הטבלא למקומה, נתן בסותו עליה, ישן לו. ארע קרי באחד מהם, יוצא והולך לו במסכה ההולכת תחת הבירה, והנרות דולקים מפאן ומפאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: במסכה ההולכת תחת החיל, יוצא והולך לו בטרדי.

פירוש ברטנורא

לבלוש את העזרה. שהיו נכנסים בכל בוקר דרך אותו פשפש לחפש על כל כלי שרת שבעזרה שהיו כולן במקומן. והכי תנן במסכת תמיד (פרק א') נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה וכו' אלו הולכים באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרה דרך המערב, היו בודקים והולכין עד שמוגעים למקום עושה חביתין, הגיעו, אלו ואלו אומרים שלום הכל שלום, כלומר כל כלי שרת הן במקומן בשלום: לבלוש. תרגום יחפשו, ובלש:

ח בית המוקד כיפה. בנין של בית המוקד לא היה עליה, אלא כיפה ארקול"ט בלע"ז עשויה בארץ; מוקף רובדים של אבן. אצטבאות סביב של אבני גזית היו משוקעות ככותל ויוצאות מן הכותל לתוך בית המוקד לצד הקרקע, ועל גביהן אבנים אחרות קצרות מהן שיוצאות נמי מן הכותל, והיו כעין מעלות זו על זו; וזקני בית אב. המשמר היה מתחלק לשבעה בתי אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד יומו, וזקני בית אב של אותו יום היו ישינים שם על אותן רובדים; ופרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרות, והם היו השומרים; איש כסתו בארץ. שלא היו רשאים לשכב שם על גבי מטות אלא בארץ, כדרך ששומרי חצרות המלכים עושים: כסתו. לשון כרים וכסתות:

ט הגיע זמן הנעילה. לנעול שערי העזרה: הכהן מבפנים וכן לוי יושב לו מבחויז. שהלויים טפלים לכהנים, כמה שנאמר (במדבר י"ח) וילוו עליך וישרתוך. הלכך בבית אבטינס ובבית הנצוץ שהיו עליות, היו הכהנים שומרים למעלה וליום למטה. ובית המוקד שלא היתה אלא כיפה על הארץ, היה כהן מבפנים וכן לוי מבחויז: במסיבה. במחילה המהלכת תחת הבירה, שמחילה היתה תחת המקדש. וכל המקדש קרוי בירה, כדכתיב (דברי הימים א כ"ט) אל הבירה אשר הכניתו. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות, דקיימא לן מחילות לא נתקדשו: והנרות דולקים. במחילה מכאן

משניות מבוארות — קהתי

מן השלשלת, ונעל הכהן מבפנים — את שערי העזרה, וכן לוי ישן לו מבחויז — ויש גורסים: יושב לו מבחויז. כלומר שהלויים שמרו מחויז לשערי העזרה. ויש מפרשים, שהכוונה כאן לנעילת שער בית המוקד, וזהו ששינו: וכן לוי ישן לו מבחויז. שכן בבית המוקד היו הכהנים שומרים בפנים והלויים בחויז (ברטנורא). גמר מלגעול — את כל שערי העזרה, החזיר את המפתחות לשלשלת, ואת הטבלא למקומה, נתן כסתו — ויש גורסים: כסתו. עליה — על הטבלא, והוא ישן לו — שם (יתוספות יוס טוב"א). ארע קרי — מקרה לילה, באחד מהם — מן הכהנים, יוצא והולך לו במסכה — בדרך שהיו בה סיבובים, מעלות ומורדות, ההולכת תחת הבירה — היינו תחת המקדש (עיין תמיד א. שם הבאנו דעה אחרת): ולפי שאסור לבעל קרי לילך דרך העזרה, הלך דרך המחילות שמתחתיה, שהמחילות לא נתקדשו, והנרות דולקים מפאן ומפאן — משני הצדדים, במחילות הללו, עד שהוא מגיע לבית הטבילה — וטובל שם. רבי אליעזר בן יעקב אומר: במסכה ההולכת תחת החיל, יוצא והולך לו בטרדי — כשעלה מבית הטבילה, לא היה חוזר לבית המוקד, אלא הולך במחילה שמתחת לחיל ויוצא להר הבית סמוך לשער הצפוני הנקרא שער טדי. רבי אליעזר בן יעקב חולק כאן על מה ששינו (תמיד א, א): "בא וישב לו אצל אחיו הכהנים, עד שהשערים נפתחים", שלדעת רבי אליעזר אסור לו לחזור לבית המוקד, לפי שהוא טבול יום. אבל חכמים סוברים, שאף על פי שהוא טבול יום הקלו עליו, שיהא רשאי לחזור לבית המוקד, הואיל ונטמא בפנים (ברטנורא). והלכה כחכמים. — ויש מפרשים, שרבי אליעזר בן יעקב אינו חולק אלא בענין המסכה, כלומר שלדעתו לא הלך כהן הטמא לבית הטבילה במסכה ההולכת תחת הבירה, לפי שאסור לטמא לילך שם, אלא היה הולך במסיבה שמתחת החיל; והפיסקא "יוצא והולך לו בטרדי" אינה מדברי רבי אליעזר, אלא דברי הכל היא, ופירושה: כשנפתחו השערים היה יוצא והולך לו בשער טדי (ביאורי הגר"א).

כמו שבארנו לעיל (משנה ה), ואחד פתוח לעזרה — והשער שבדרום בית המוקד פתוח לעזרה. אמר רבי יהודה: זה שהיה פתוח לעזרה — השער שהיה פתוח לעזרה, פשפש קטן היה לו — פתח קטן היה בתוך השער, שבו נכנסין לבלוש את העזרה — בכל בוקר היו נכנסים דרך אותו פשפש לחפש ולבדוק אם כל כלי השרת במקומם, כמו ששינו במסכת תמיד (א, ג).

באור משנה ח

משנה זו שנויה כולה במסכת תמיד, פרק א משנה א. בית המוקד, כפה — היה כפה, כלומר בית שתקרתו עשויה בצורת כפה עגולה, ובית גדול היה, מקף רובדין של אבן — אצטבאות של אבני גזית רחבות יוצאות מן הכותל לתוך בית המוקד, זו למעלה מזו וזו צרה מזו, כעין מדריגות, וזקני בית אב — הממונים על בית האב שעבד באותו יום במקדש, ישנים שם — על הרובדים הללו, ומפתחות העזרה בידם — כלומר ברשותם, שלא היה אדם רשאי ליטלם מבלי לקבל רשות מהם, ופרחי כהנה — הכהנים הצעירים, איש כסתו בארץ — כל אחד מהם היה שוכב על כסת המונחת על גבי הרצפה (עיין באורנו תמיד א, א).

באור משנה ט

ומקום היה שם — בבית המוקד, אמה על אמה — אמה מרובעת בתוך הרצפה, וטבלא של שיש — עליו, וטבעת היתה קבועה בה — בטבלא מבחויז, כדי לאחוז בטבעת ולהרים בה את הטבלא, ושלשלת — ושרשרת היתה קבועה בטבלא מבפנים, שהמפתחות היו תלויות בה — בשרשרת; ויש מפרשים, שהטבעת היתה קבועה מבפנים ובטבעת היתה תלויה השרשרת של המפתחות (המאירי). הגיע זמן הנעילה — של שערי העזרה, הגביה — הכהן השוער (ריש), את הטבלא פטבעת — ולפי המאירי (שהבאנו לעיל), הגירסה היא: את הטבלא מן הטבעת. ונטל את המפתחות

פ ר ק ש נ י

א הַר הַבַּיִת הָיָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה; רַבּוּ מִן הַדְּרוֹם, שְׁנֵי לֹא מִן הַמְּזוּרָה, שְׁלִישִׁי לֹא מִן הַצְּפוֹן, מַעֲוָטוֹ מִן הַמַּעְרָב. מְקוֹם שֶׁהָיָה רֹב מִדְּתוֹ, שָׁם הָיָה רֹב תְּשֻׁמִּישׁוֹ.

פירוש ברטנורא

ומכאן: במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא, ואינו חוזר לבית המוקד לפי שהוא מכול יום. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב, אלא כדתנן כריש תמיד, כא וישב לו אצל אהו הכהנים בבית המוקד עד שהשערים נפתחים יוצא והולך לו, שאע"ג שמכול יום אסור ליכנס לעזרת נשים דהיינו מתנה לויח, לזה הקלו, לפי שנממא בפנים:

ב א הַר הַבַּיִת הָיָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה. מוקף חומה סביב: רובו מן הדרום שני לו מן המזרח. כלומר, הרוחק שיש מחומת הר הבית לחומת העזרה לצד דרום, יותר מן הרוחק שיש ביניהם מצד מזרח. והרוחק שיש ביניהן מצד מזרח יותר מן הרוחק שיש ביניהן לצד צפון, והצפוני יותר מן המערבי:

משניות מבוארות – קהתי

לא היתה באמצע הר הבית אלא משוכה לצד צפונית מערבית, ורוב השטח הפנוי היה בצד דרום, ומיעוטו בצד מערב: בצד צפון היה יותר מאשר במערב, ובמזרח יותר מאשר בצד צפון. מְקוֹם שֶׁהָיָה רֹב מִדְּתוֹ — של השטח הפנוי, היינו בדרום, שָׁם הָיָה רֹב תְּשֻׁמִּישׁוֹ — שברום היו לשכות הרבה ובתים למשמי הבית, מלבד הלשכות הנזכרות במשנה (ש"לטי הגבורים"; עיין "תוספות יום טוב", ו"תפארת ישראל").

בעל "תוספות יום טוב" כותב. שנראה לו, כי הטעם שהיה רובו מן הדרום הוא, לפי ששם היתה כניסת כל אדם מהעיר שהיא בדרום הר הבית, כמו שכתוב ביהזקאל (מ, ב); ולפיכך ראוי שיהא רוב התשמיש במקום הראשון שבו נכנסים. שני לו מן המזרח — שכן מקיפים דרך ימין. ויש מביאים ראיה מן הכתוב (נחמיה ח, א): "ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים", ושער המים היה בדרום, והרחוב שלפניו היינו הר הבית, והרי שאסיפת העם היתה בחלק הדרומי של הר הבית (אנציקל" תלמודית בשם "עזרת כהנים"; עיין רש"י פסחים כו, א. דיבור המתחיל "ההיכל").

ב א ו ר מ ש נ א

פרק זה בא לתאר את הר הבית ואת העזרות שבמקדש. — הר הבית הוא שטח ההר שבתוכו נבנה בית המקדש, ונקרא "הר הבית" על שם הכתוב (ישעיה ב, ב): "נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים" (רא"ש). וכן כתוב (ירמיה כו, יח; מיכה ג, יב): "זהר הבית לבמות יער", והוא הר המזרחי (רמב"ם). וכן כתוב (דברי הימים ב ג, א): "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המזרחי".

הַר הַבַּיִת — שהיה מוקף חומה, הָיָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה — כמו שנאמר (יהזקאל מב, ב): "לארבע רוחות מדרו חומה לו סביב סביב, אורך חמש מאות ורוחב חמש מאות..." (עיין ד"ק). רַבּוּ מִן הַדְּרוֹם — רוב השטח הפנוי של הר הבית היה בדרום, שְׁנֵי לֹא מִן הַמְּזוּרָה — השטח הפנוי שבמזרח היה בגודלו שני לשטח הפנוי שברום; שְׁלִישִׁי לֹא מִן הַצְּפוֹן — והשטח הפנוי שבצפון היה בגודלו שלישי לשטח הפנוי שברום, שהשטח הפנוי שבמזרח היה קטן מן השטח הפנוי שברום, אבל גדול מן השטח הפנוי שבצפון; מַעֲוָטוֹ מִן הַמַּעְרָב — שכן העזרה

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שבת קודש עמ' א

22 שלא היא בלבד אסורה, אלא אף אם אמו וכן הלאה אסורות
23 עד סוף כל הדורות. שכן בכל אלו יש בדורותיהן ערוה דאורייתא,
24 כגון אם אמו, שאף שהיא עצמה אינה אסורה מהתורה מכל מקום
25 בתה שהיא אמו אסורה מן התורה, ועל כן גזרו בהן עד סוף כל
26 הדורות. מה שאין כן בארבע האחרות, כגון אשת אחי אביו מהאם
27 שאין בזה שמעליה או תחתיה איסור דאורייתא, ועל כן לא גזרו
28 אלא בה, ולא בדורות המרוחקים יותר.
29 הגמרא מביאה סימן על דברי זעירי: אָמַר רַב נַחֲמָן פְּרִי יִצְחָק,
30 וְסִימְנָהּ, דְּעִילָא דְרַב - זעירי הוסיף דור אחד על דברי רב, שרב
31 מנה בשניות שיש להן הפסק את אשת דודו מצד אביו ומצד אמו,
32 וזעירי הוסיף עליהן את אשת סבו מצד אמו.
33 שואלת הגמרא: וְרַב מַאי מַעְמָא לֹא חָשִׁיב לִיה אֵת אֵת אַבִּי אַמּוֹ.
34 משיבה הגמרא: משום שאם נאמר שיש לה הפסק, יש לחוש שמא
35 מִיחֲלָפָא לִיה פְּאֵשֶׁת אַבִּי אַבִּי שֶׁאֵין לָהּ הַפְּסֵק, ויאמרו גם עליה
36 שיש לה הפסק. וְאֵלֶם יַעֲרִי אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמֵּא יַחֲלִיפוּ בִּינֵיהֶן, משום
37 דְּלִהְיֵהֶם - למשפחת אביו אדם שְׂבִיחַ וְאֵוִיל - רגיל ללכת, אבל
38 לְהֵבֵא - למשפחת אמו לֹא שְׂבִיחַ וְאֵוִיל, ועל כן הוא יודע
39 שבמשפחת אביו יש יותר קורבה ממשפחת האם, ועל כן לא יחליף
40 בין אשת אבי אביו לבין אשת אבי אמו.
41 הגמרא חוזרת לדברי רב. מקשה הגמרא: אֵיךְ מִנָּה רַב אֵת פְּלָתוֹ
42 בין השניות,

1 בדין הקודם, שאֵשֶׁת חֲמִי נְמִי תִּמָּא - [תאמר] לו, אֵנִי מוֹתֵרֶת לְךָ
2 וּבְתִי אֶסְנָה לְךָ, כִּיִּן הָיָה בַת חֲמִי שֶׁהִיא אַחֹת אִשְׁתִּי [צִיּוֹר יב],
3 כשם שאמרה כן הברייתא לגבי אשת חורגו. מתרצת הגמרא: הָא
4 - [אשת חורגו] פְּסִיקָא לִיה - דבר מוחלט הוא שבתה אסורה לו
5 משום שהיא בת בן אשתו, אבל הָא - [אשת חמיו] לֹא פְּסִיקָא לִיה
6 - אינו דבר מוחלט שבתה אסורה עליו משום אחות אשתו, שכן
7 איסור זה אינו נוהג אלא בחיי אשתו, אבל לאחר מיתתה אחותה
8 מותרת לו.
9 רב מחלק בין שני מיני 'שניות' שגשנו בברייתא: אָמַר רַב, אֲרַבְּעָ
10 נְשִׁים מִתּוֹךְ שְׂמוֹנֵה שְׁנֵי אֵלּוּ יֵשׁ לָהֶן הַפְּסֵק, שֶׁרַק הֵן אֲסוּרוֹת,
11 אבל אלו שרחוקות מהן דור אחד מותרות. וְנִקְיֹט - [ואחז] רַב פְּדִיָּה
12 לפרש רק תֵּלֶת - [שלש] מהן, ואלו הן. אֵשֶׁת אַחִי הָאֵם מִן הָאָב, שֶׁרַק
13 היא אסורה, אבל אשתו של האח מזהאב של אבי אמו
14 מותרת [צִיּוֹר יג]. וְכֵן אֵשֶׁת אַחִי הָאָב מִן הָאֵם, שֶׁרַק היא אסורה.
15 אבל אשתו של האח מהאם של אבי אביו מותרת [צִיּוֹר יד]. וְכֵן
16 איסור פְּלָתוֹ יֵשׁ לוֹ הַפְּסֵק. ולהלן יבואר שכונת רב היא לכלת בתו,
17 שֶׁרַק היא אסורה ולא כלת בתו. וְעִירֵי מוֹסִיף, שֶׁאֵף אֵשֶׁת אַבִּי
18 אָמַי יֵשׁ לָהּ הַפְּסֵק, שֶׁרַק היא אסורה, אבל אשת סב אמו מותרת
19 [צִיּוֹר טו], משום שאין בכל דורות אלו איסור דאורייתא שבא
20 מחמת אישות אביו. אבל ארבע השניות האחרות, אף אלו
21 שמעליהן או תחתיהן אסורות עד סוף כל הדורות. וכגון אם אמו,

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף סט עמוד ב: מקשה הגמרא: **וְרַבְּנָן** - ירמיה ודניאל **הִיבֵי עֲבָדֵי הָכִי שְׁפִיחְתוּ תַאֲרִים אֵלּוּ וְעֲקָרֵי תַקְנֵתָא דִּתְקִין מִשָּׁה**. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִתּוֹךְ שְׂוִירְעִין בְּתַקְרוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאֵמְתֵי הוּא** - מסכים עם האמת ושונא את השקר, **לְפִיכָךְ לֹא בִּיבּוּ בּוּ** - לא שיבחוהו במידה שלא היתה נראית בזמנם. שנינו במשנה: **וְקוֹרָא אַחֲרֵי מוֹת** (ויקרא טז) **וְאֵךְ בְּעֵשׂוֹר** (ויקרא כג). נמצא שהכהן גדול דילג בקריאת התורה, לפיכך מקשה הגמרא: **וְרַמִּינְהִי**, שנינו (מגילה פ"ד מ"ד) **מְדַלְּגִין** - מותר לדלג מפרשה לפרשה **בְּנִבְיָא, וְאִין מְדַלְּגִין בְּתוֹרָה**. מתרצת הגמרא: **לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן** - במסכת מגילה ששנינו שאין מדלגים בתורה, מדובר שמדלג הרבה, **בְּכַדִּי שְׁעַד שְׁיַגְמוּר לַגְלוּל לַאוּתוּ מְקוּם כְּבֵר יַפְסִיק** [-ייסי] **הַתּוֹרָנְמָן** לפרש את הפרשה הקודמת, ואין זה מכבוד הציבור להמתין ולשתוק עד שיגמור לגלול. אבל **כָּאֵן** - במשנתנו, קרובות הן הפרשיות **בְּכַדִּי שְׁלֹא יַפְסִיק הַתּוֹרָנְמָן**, לפיכך הותר לדלג.

הגמרא שבה ומקשה: **וְהָא עֲלָה** - על דין זה שאין מדלגים בתורה **קִתְּנֵי** במשנה שם כו. **מְדַלְּגִין בְּנִבְיָא וְאִין מְדַלְּגִין בְּתוֹרָה**, וכשהתירו לדלג [בנביא] **עַד בְּמָה הוּא מְדַלְּג, בְּכַדִּי שְׁלֹא יַפְסִיק הַתּוֹרָנְמָן**. משמע, **הָא בְּתוֹרָה**, אפילו בכדי שלא יפסיק התורגמן **בְּלָל בְּלָל לֹא הִתִּירוּ** לדלג. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבְיִי, לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן** - במשנתנו, דילג הכהן ממקום למקום **בְּעֵנִין אַחַד**, היינו ענין יום הכפורים, וזה מותר לעשות אפילו בתורה [בכדי שלא יפסיק התורגמן]. אבל **כָּאֵן** - במסכת מגילה, מדובר שרוצה לדלג **בְּשָׁנֵי עֵנִינִין**, וזאת אסרו לעשות בתורה אפילו בכדי שלא יפסיק התורגמן.

הגמרא מביאה ראייה לתירוצו של אביי: **וְהַתְּנִיא** - ואכן כך שנינו בבבלי, **מְדַלְּגִין בְּתוֹרָה בְּעֵנִין אַחַד, וּבְנִבְיָא בְּשָׁנֵי עֵנִינִין, וּכְאֵן וּכְאֵן** - בתורה ובנביא, מדובר **בְּכַדִּי שְׁלֹא יַפְסִיק הַתּוֹרָנְמָן, וְאִין מְדַלְּגִין בְּנִבְיָא לְנִבְיָא** - מספר לספר, **וּבְנִבְיָא שְׁלֹשׁ שָׁנִים עֲשָׂר מְדַלְּגִין** כי כולו נחשב כספר אחד.

דף ע עמוד א. **וּבְלִבְדֵי שְׁלֹא יְדַלֵּג מִסּוּף הַסֵּפֶר לְתַחִילָתוֹ** - שלא יקרא למפרע. שנינו במשנה: **וְגוֹלְלֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְכוּ', וְאֹמַר יוֹתֵר מִמָּה שִׁקְרָתִי לְפָנֶיכֶם כְּתוּב כָּאֵן**. מבררת הגמרא: **וְכָל כֶּךָ לְמָה** - מדוע צריך הוא להכריז כך. משיבה הגמרא: **כִּדִּי שְׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל סֵפֶר תּוֹרָה** - שכאשר הכהן קורא את הפרשה השלישית [ובעשור' שבספר במדבר] בעל פה, סבורים השומעים שהיא אינה כתובה בספר, ופגום הוא.

שנינו במשנה: **וּבְעֵשׂוֹר שְׁלֹשׁ חוֹמְשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרָא עַל פִּהּ**. שואלת הגמרא: **אִמַּאי** - מדוע קורא פרשה זו על פה, **נִגְלָלוּ** את הספר **וְנִקְרְיָא**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר רַב שְׁשֵׁת, אִינוּ יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן לְפִי שְׂאִין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִיבּוֹר, מִפְּנֵי שְׂאִין זֶה כְּבוֹד הַצִּיבּוֹר** לשבת בדומיה ולצפות לסיום הגלילה. שואלת הגמרא: **וְנִיִּיתֵי** ספר **אַחֲרֵינָא** שנגלל לפני כן לפרשת 'ובעשור', **וְנִקְרְיָא** מתוכו. משיבה הגמרא: **רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, אִינוּ יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן מִשּׁוּם פְּגָמוֹ שְׁלֵ הַסֵּפֶר הַרְּאִשׁוֹן**, שלא יאמרו שהוא חסר. **וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר** טעם אחר, **מִשּׁוּם שְׁצִרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבַרְךְ בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה** על הספר השני, ונמצא מברך **בְּרַבְּכָה שְׂאִינָה צְרִיבָה**.

רש"י

דף סט עמוד ב: **וּרְבָנָן**. ירמיה ודניאל: **שְׁהוּא אִמְתִּי**. מסכים על האמת ושונא את השקר: **כָּאֵן כְּבִדִּי שִׁיפְסִיק הַתּוֹרָנְמָן**. הא דקתני אין מדלגין בפרשה הרחוקה מזה שקודם שגולל ספר תורה עד מקום הדילוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא ונמצאו צבור יושבין ומצפין אין זה כבוד צבור אבל אך בעשור סמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול שם קודם שיפסיק התורגמן: **בְּעֵנִין אַחַד**. כגון הכא ששתי הפרשיות מדברות בענין יוה"כ מדלגין ובכדי שלא יפסיק התורגמן והא דקתני דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג בשני ענינים לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין ובשאדם יוצא משיטה לשיטה אחרת אינו נוה להתבונן: **וְהַתְּנִיא**. בניחותא:

דף ע עמוד א. **מִסּוּף הַסֵּפֶר לְתַחִילָתוֹ**. למפרע: **וְכָל כֶּךָ לְמָה**. למה צריך לומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן: **שְׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל סֵפֶר תּוֹרָה**. כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהו סבורים שספר תורה חסר אותה פרשה: **מִפְּנֵי כְבוֹד צִיבּוֹר**. שיהו מצפין ודוממין לכך: **וְנִיִּיתֵי אַחֲרֵינָא**. שיהא נגלל לפרשה שלישית: **מִשּׁוּם פְּגָמוֹ וְכוּ'**. שלא יאמרו חסר הוא: **בְּרַבְּכָה שְׂאִינָה צְרִיבָה**. שיהא צריך לחזור ולברך:

61 גמליאל, שכן התברר שמעולם לא היו צרות זו לזו. אבל אחרים
 62 סוברים שלאחר שבא עליה אנו תולים שמחל על תנאו, שהיה אם
 63 יתבטלו הקידושין נמצא שבא עליה בזנות, ואין אדם עושה את
 64 בעילתו בעילת זנות. ועל כן הוכרחו אחרים לפרש שהותרה
 65 צרתה לרבן גמליאל משום שהיתה הבת אילונית.
 66 הגמרא מביאה קושיא על הסוברים שלא עשו בית שמאי
 67 כדבריהם: מתיב רב משך שא, נחלקו בית שמאי ובית הלל (רי"ב ב),
 68 מתי הוא ראש השנה לאילן, לדברי בית שמאי הוא באחד בשבט,
 69 ולדברי בית הלל בחמשה עשר בו. נמצא שלדעת בית שמאי
 70 פירות אתרוג שנלקטו לאחר אחד בשבט של השנה השלישית
 71 חייבים במעשר עני, כדן השנה השלישית, ולדעת בית הלל עד
 72 חמשה עשר בו עדיין השנה השניה היא, וחייבים במעשר שני.
 73 ושנינו בברייתא: מעשה רבי עקיבא שליטת אתרוג באחד בשבט
 74 של השנה השלישית, ונהג בו במעשר שהפריש ממנו דין של שני
 75 עשורין, גם מעשר עני וגם מעשר שני, שהפריש מעשר שני וחיללו
 76 על מעות, ואת הפירות המחוללים נתן לעניים כדן מעשר עני.
 77 והחמיר לנהוג כשני המעשרות, האחד מעשר עני כדברי בית
 78 שמאי, ואחד שהוא מעשר שני כדברי בית הלל. שמע מינה עשו בית
 79 שמאי כדבריהם, שאם לא כן לא היה לרבי עקיבא לחוש
 80 לדבריהם.
 81 מתרצת הגמרא: לעולם נהג רבי עקיבא בבית הלל, אלא רבי
 82 עקיבא נמריה אסתפק ליה – הסתפק בשמועתו, ולא ידע אי בית
 83 הלל באחד בשבט אומר – אמרו) שהוא ראש השנה לאילן ובית
 84 שמאי אמרו בחמשה עשר בו, או שבית הלל בהמשה עשר בשבט
 85 אומר שהוא ראש השנה ובית שמאי אמרו באחד בו, ועל כן נהג
 86 כחומרת שני המעשרות.
 87 הגמרא מביאה קושיא אחרת על השיטה שלא עשו כדבריהם:
 88 מתיב מר זוטרא, שנינו במשנה (סוכה ב), שלדעת בית הלל קטן
 89 הצריך לאמנו פטור מסוכה, ובית שמאי מחייבים אותו בסוכה
 90 משום חינוך. ומביאה המשנה: מעשה וילדה פלתו של שמאי הוקן
 91 ופחת את המעויבה – הסיר את הטוט בתקרה, ויסר על גבי המפה
 92 בשביל בנה הקטן. שמע מינה עשו בית שמאי כדבריהם.
 93 מתרצת הגמרא: שאני התם שכל הרוצה אותו כשפחת את
 94 המעויבה, אומר שכדי לאפשי – (להרבות) את אזור הבית עקבי
 95 כן, ולא לשם סוכה, ואין הדבר נראה כשתי תורות. אבל במקום
 96 שאם יעשו כדבריהם יהיה ניכר שהם עושים כן משום מחלוקתם
 97 עם בית הלל, לא עשו כדבריהם, משום שנראה הדבר כשתי
 98 תורות ויש בזה משום איסור עשיית אגודות אגודות.
 99 הגמרא מביאה קושיא אחרת על שיטה זו: שיעור מקוה הוא
 100 ארבעים סאה, ואם הוא חסר משיעורו ולצידו מקוה אחר שיש בו
 101 שיעור זה, כשמתערבים מי שני המקואות על ידי נקב העשוי
 102 בכותל המפריד ביניהם נכשר בכך גם המקוה החסר. ונחלקו בית
 103 שמאי ובית הלל מה הוא שיעור הנקב הדרוש לעירוב זה, כפי
 104 שיבואר בסמוך.
 105 מתיב מר זוטרא, שנינו במשנה (מקואות פ"ד מ"ה), מעשה בשוקת והוא
 106 שהיתה בירושלים שלא היו בתוכה ארבעים סאה, והיתה נקובה
 107 למקוה שיש בו ארבעים סאה בנקב שהיה בו שיעור שפופרת הנוה,
 108 וכל שהרות שהיו בירושלים היו נעשים על נקב – בכלים שהיו
 109 מטבילים בתוכה. ושלחו בית שמאי והתחייבו לנקב זה עד שהיה
 110 ברוב אורך דופנה של השוקת ורוב רוחבה, שכן בית שמאי
 111 אוקרים, שצריך לנקוב את הדופן עד שתפחת ברוכה, ויתערבו
 112 שתי המקואות יפה זה בזה. מסיק מר זוטרא את קושיא: והלא תנן
 113 (שם פ"ד מ"ז), שלשיטת בית הלל עירוב מקואות הוא בנקב ששיעורו
 114 הוא בשפופרת הנוד בעזבייה ובחללה, כלומר, כעובי דפנות
 115 השפופרת יחד עם רוחב חללה. והוא ששיעור מקום שאפשר
 116 לסובב בו שתי אצבעות שהיו חוזרות למקוה בריות. ומכל מקום
 117 עשו בית שמאי מעשה על פי שיטתם, ושלחו והרחיבו את הנקב
 118 עד שתפחת ברובה. שמע מינה, עשו בית שמאי כדבריהם.
 119 מתרצת הגמרא: שאני התם,

1 שיהיו חולצות ולא מתייבמות, כדי שינשאו לשוק בהיתר לדברי
 2 הכל. ולא הספיקו לנמור ולהכריע את הדבר עד שנמרפה השעה.
 3 אפר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוחנן בן נורי, אף אם נעשה
 4 כדבריו, אבל מה נעשה להם לבני הצרות הראשונות שכבר
 5 התייבמו, מעתה, הלא אין להם תקנה והם ממזרים.
 6 מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי
 7 כדבריהם, היינו דקאמר רבי שמעון בן גמליאל 'מה נעשה לצרות
 8 הראשונות, אלא אי אמרת לא עשו כדבריהם, מאי 'מה נעשה
 9 לאותן שהתייבמו, הרי מעולם לא התייבמו.
 10 הגמרא דוחה ראייה זו: אמר רב נחמן בר יצחק, לא נצרכה – אין
 11 צריך לחשוש אלא לצרה עצמה, ומה נעשה שאמר רבי שמעון בן
 12 גמליאל, הכי קאמר, הנך צרות דעשו בבית הלל ונישאו ללא
 13 חליצה, לדעת בית שמאי, היכי נעבדי להו – מה נעשה להן, אם
 14 תאמר דליחלצו עבשיו לאחר שנישאו, הלא בכך מיפאסי אנברייהו
 15 – ותימאסנה לבעליהן. ובי תימא שמכל מקום יחלצו וליפאסן
 16 – וימאסו, הלא נאמר (משלי ג' ז) 'דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה
 17 שלום, ואין לקבוע הלכה שאינה דרכי נעים.
 18 הגמרא דוחה הוכחה אחרת: תא שמע, דאמר רבי מרפון, תאבני
 19 – ומתאוה אני מתי תבא צרת הבת לידי ואשאנה, לפי שהיה
 20 מתלמידי בית שמאי ורצה לעשות כדבריהם. הרי לנו שעשו בית
 21 שמאי כדבריהם. דוחה הגמרא: אימא, כך אמר רבי טרפון, מתי
 22 תבוא צרת הבת לידי ואשאנה לשוק בלא חליצה כדברי בית הלל.
 23 מקשה הגמרא: והא 'תאבני' קאמר רבי טרפון, ואם רצה לנהוג
 24 בבית הלל אין שום חידוש אם היה עושה כן, שהרי הכל נהגים
 25 כדברי בית הלל, ומדוע התאוה כל כך לעשות כן. מתרצת
 26 הגמרא: רבי טרפון השתוקק לפטור את הצרות מחליצה כדי
 27 לאפוקי מדרבי יוחנן בן נורי שרצה לחיוב בחליצה.
 28 הגמרא מביאה הוכחה אחרת: תא שמע, מעשה בבתו של רבן
 29 גמליאל שהיתה נישואה לאדם בשם אבא שהיה אחיו של רבן
 30 גמליאל, ומת אבא בלא בנים, וייבם רבן גמליאל את צרתה. הרי לנו
 31 שעשו בית שמאי כדבריהם, שהרי אף רבן גמליאל נהג כמותם
 32 וייבם את צרת הבת. דוחה הגמרא: ותספרא – איך סבור אתה
 33 לומר כן, וכי רבן גמליאל מתלמידי בית שמאי הוא, והלא מבני בניו
 34 של הלל היה. אלא שאני בתו של רבן גמליאל דאילונית הוא, ובתו
 35 אילונית אינה פוטרת צרתה, כמבואר במשנה לעיל (ב), ועל כן
 36 ייבם רבן גמליאל את צרתה.
 37 מקשה הגמרא: והא מדקתני בספרא 'אחרים אוקרים בתו של רבן
 38 גמליאל אילונית היתה, מפלל דתנא קמא סבר, דלאו אילונית
 39 היתה, ואף על פי כן ייבם רבן גמליאל את צרתה. מתרצת הגמרא:
 40 אף לדעת תנא קמא היתה אילונית, אלא הכיר בה ולא הכיר בה
 41 אימא בינייהו – בין תנא קמא לאחרים. שלתנא קמא הותרה צרת
 42 הבת רק כשלא הכיר הבעל בבת שהיא אילונית בשעה שקידשה,
 43 ונמצאו קידושיה מקח טעות ומעולם לא היתה הבת צרתה של
 44 השניה. ולשיטתו כן היה המעשה בבתו של רבן גמליאל ומשום כן
 45 הותרה לו צרתה. אבל אחרים סוברים שהכיר בה אחיו של רבן
 46 גמליאל בשעת נישואיה שהיא אילונית, ומכל מקום היתה צרתה
 47 מותרת לו, משום שאילונית אינה נופלת כלל ליבום, והרי היא
 48 כצרת ערוה שלא במקום מצוה.
 49 עוד מתרצת הגמרא: ואיפיעית אימא, אכן סובר תנא קמא שבתו
 50 של רבן גמליאל לא היתה אילונית, וכנס ולכסוף גירש אימא
 51 בינייהו – בין תנא קמא לאחרים. שלדעת תנא קמא הותרה לרבן
 52 גמליאל צרת בתו משום שגירש אחיו בתו זו קודם מיתתו, ובשעה
 53 שמת ונפלה הצרה ליבום כבר לא היתה צרת ערוה. ואחרים
 54 מיאנו לפרש כן משום שלשיטתם אם קודם נשא האח את הצרה
 55 ורק לאחר מכן גירש את הבת, הצרה אסורה, ועל כן הוצרכו
 56 לבאר שהיתה בתו של רבן גמליאל אילונית.
 57 עוד מתרצת הגמרא: איפיעית אימא, 'יש תנאי בביאה' אימא בינייהו.
 58 שבתו של רבן גמליאל התקדשה לאחיו על תנאי, ולאחר שנישאה
 59 ונבעלה לו התברר שלא התקיים התנאי. שלדעת תנא קמא
 60 התבטלו קידושיה משום התנאי, ומשום כן הותרה צרתה לרבן

יבמות - חמש עשרה נשים - פרק ראשון דף טו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קלאר רש"י

1 שיהו חולצות — וינשאו לשוק בהכשר לדברי הכל. מה נעשה לצרות הראשונות —
 2 שנתייבמו, וכניהם ממוזרים אם נגמרו הלכה שלא יתייבמו. לצרה עצמה — ואצרות דבית
 3 הלל שנישאו לשוק קאי. והאי "ומאי נעשה" לא אבנים קאי, דהא אפילו לבית שמאי
 4 כשרים לקהל, אלא אצרה עצמה. רבי מרפון — מתלמידי בית שמאי היה. מתי תבא
 5 צרת הבת — מאחד ליד. ואשיאנה — אייבם
 6 אותה, כדברי בית שמאי. ואשיאנה — לשוק
 7 כדברי בית הלל. והא תאבני קאמר — ואם
 8 כבית הלל, מה חידוש? כולי עלמא הכי נהגו.
 9 לאפוקי מרבי יוחנן בן גורי. דאמר הקתנא
 10 דחולצות. פתלמידי בית שמאי הוא — בתמימה
 11 והלא מבני בניו של הלל הוא! אילונית היתה —
 12 ותנן. או שנמצאו אילונית — צרותיהן מותרות.
 13 הכי גרסינן: הכיר בה ולא הכיר בה איבא
 14 בנייניה — ולא גרסינן אלא לתנא קמא דוקא
 15 דלא הכיר בה הוא דהוי מקח טעות, אבל הכיר
 16 בה צרתה אסורה. ולא חזיינן אפילו הכיר בה
 17 מותרת, דקתיי היתה ולא קתיי נמצאת. כנס
 18 ולכסוף גירש איבא בנייניה — לתנא קמא על
 19 ידי שגירש אחיו את בתו קודם מיתה, אף על פי
 20 שכבר כנס הנברית והיו צרות זו על זו —
 21 מותרת, הואיל וגירש את הערוה לבסוף.
 22 ולאחרים, הואיל וכנס את הנברית קודם גירושין
 23 דערוה — אסורה. אלא בתו של רבן גמליאל
 24 אילונית היתה. יש תנאי בביאה — הכונס אשה
 25 על תנאי שאין עליה מומין או נדרים, ונמצא
 26 שיש עליה, לתנא קמא מנהי תנאי, והוי מקח
 27 טעות. ותנאי היה לו לאחיו של רבן גמליאל
 28 בבתו, ולא נתקיים. הילכך — לאו אשתו היא,
 29 וצרתה מותרת. ואחרים סברי דאין תנאי מועיל
 30 בביאה, דכיון דבעיל אחולי אחיל, כדאמרין
 31 בכתובות ב"המדייר" (עגא): אין אדם עושה
 32 בעלתו בעילת זנות, אלא משום דאילונית
 33 היתה. באחד בשבט — ושנה שניה הנכנסת
 34 לשלישית היתה, ונהג בה שני עישורין; מעשר
 35 שני, כבית הלל דאמרי חמישה עשר בשבט
 36 ראש השנה לאילנות, ואבתי שניה היא; ומעשר
 37 עני, כבית שמאי דאמרי באחד בשבט ראש
 38 השנה לאילנות, ושלישית היא. מעויבה — טח
 39 טיט שעל התקרה. בשביל קפון — דסבירא ליה
 40 לשמאי: קטן הצריך לאמו — חייב בטובה. שוקת
 41 — אבן חלולה שתחת צנור המקלח מים מן
 42 החר, והיתה נקראת שוקת היא. נעשים על גבה
 43 — מטבילים בתוכה, ואין בה מן סאה, אבל מקה
 44 שלם הוא במים שבצדה, ומתערבין ממעיין
 45 השוקת דרך נקב כשפופרת הנוד. הרחיב לו את
 46 הנקב — הרחיבו ופיהתו רובה לערב המקה
 47 יפה. עירוב מקואות — מקה חסר שבצד מקה
 48 שלם, ומתערבים המים דרך חריץ ונקב. ושיעור
 49 הנקב לצרף המקואות ולהכשיר החסר.
 50 כשפופרת הנוד — קנה שנותנים בפי הנוד,
 51 שיהא שיעור חלל החריץ כעביה וחללה של
 52 שפופרת, והיינו כשתי אצבעות. החוורות
 53 למקומן — מתהפכות בחלל הנקב בריחה, והיינו כבית הלל, אבל לבית שמאי — עד
 54 שתפחת רובה.

1 דשכן היא עצמה מתחללת! ויש לומר: דלרבי יהושע איצטרך היא תועבה ואין בניה תועבין
 2 דלא תימא בניה תועבין משום דכתיב בה טומאה כערוה. ואפילו לרבנן דרבי יוסי בן כיפר
 3 דמוקמי לה (יבמות יא, א) אסטוה — הא אמרן דאין נקרא יוצא מיד ששטו. ואפילו למאן
 4 דאמר כיון דאיתעקר איתעקר — מכל מקום איצטרך היא תועבה דלא תימא אמחזיר
 5 גרושתו נמי קאי. ועוד: דאיצטרך ליה "היא"
 6 למעוטי, דלא תדרוש מלשון תועבה שבניה
 7 תועבין. וקצת קשה: דקאמרין לקמן דבעו מרבי
 8 יהושע: בני צרות דבית הלל, לבית שמאי מהו;
 9 למאי נפקא מינה למיפשט ולד מחזיר גרושתו,
 10 ודיכי איבא למיפשט מינה? דלמא ולד מחזיר
 11 גרושתו יש לפסול מטעם טומאה דכתיב בה, או
 12 משום תועבה. ואי נמי בני יבמה לשוק פסולים —
 13 יש להכשיר בני מחזיר גרושתו, דהיא תועבה ואין
 14 בניה תועבין, איבא למימר דאתא למיידק דביבמה
 15 לשוק בניה תועבין! ויש לומר: דאיהו לא מסקי
 16 אדעתיהו הנך דרשות, ולא בעו אלא אי אמרין
 17 קל וחומר בני יבמה לשוק לא. וא"נ **ונהג** בו שני
 18 עשורין — בירושלמי מפרש דהפריש מעשר שני
 19 ופדאו, וחלק המעשר לעניים, והמעות אבל
 20 בירושלים.

גמריה איסתפק ליה — הוה מצי למימר:
 21 וליטעמך, היכי עבדי כחומרי דמר
 22 וכחומרי דמר? והנתיב (קולת ב) "דכחיל בחשך
 23 הולך", דהכי פריך עלה בפרק קמא דעירובין (ו, א)
 24 ובפרק קמא דראש השנה (יד, ב).

וסיבך על גבי מטה שמע מינה עשו — מכאן
 25 משמע דמאן דאמר לא עשו, אפילו
 26 היבא דבית שמאי לחומרא — היו עושים כבית
 27 הלל לקולא.

עירוב מקואות כשפופרת הנוד כ' — ואם
 28 תאמר: והא תנן במסכת טהרות (פרק
 29 ח משנה ט), ומיית לה בריש פרק שני דגיסין
 30 (טז, א), דנצוק הקטפרס ומשקה טופח אינן חיבור
 31 לא לטומאה ולא לטהרה, אבל טופח להטפח —
 32 חיבור! ואמר רבינו תם: דנקב בעינן כשפופרת
 33 הנוד, אבל במים הבאים תוך הנקב סגי בטופח
 34 להטפח ואין נראה לרבינו יצחק, דתנן במסכת
 35 מקואות בפרק ששי (משנה ט): כותל שבין שני
 36 מקואות שנסדק, לשתי — מצטרף, לערב — אין
 37 מצטרף, עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד.
 38 רבי יהודה אומר: חילוף הדברים, נפרצו זה לתוך
 39 זה על רום כקליפת השום, על רוחבו — כשפופרת
 40 הנוד. משמע דלמעלה, כשאין דבר מפסיק, צריך
 41 שיהא צף על רומו כקליפת השום וברוחב
 42 שפופרת, ולא סגי בטופח להטפח, ונקבוקה זו לזו
 43 ומפסיק הכותל משמע דצריך מים כשפופרת!
 44 ועוד: דאם אין במים הבאים דרך הנקב אלא טופח
 45 להטפח — אין כאן נקב רוחב מים כשפופרת,
 46 שאין הנקב מרובע אלא עגול, כדקאמרין כשתי
 47 אצבעות חרות למקומן, אלא דאי נקב מלא
 48 בעתו, וכשצפין למעלה סגי בנקב השום כרוחב
 49 שפופרת! ונראה לרבינו יצחק דההיא דנצוק
 50 וקטפרס — לא לענין חיבור מקואות איירי, אלא לענין הַשְּׁקָה. דאם יש כאן מים טמאים
 51 ומשקיין בנהר, ומחברן על ידי נצוק וקטפרס ומשקה טופח — אין חיבור, אבל בטופח להטפח
 52 — הוי חיבור, והשתא הוי לטהרה דומיא דלטומאה. ובהדיא מתינייא לענין השקה במסכת
 53 הירואה

1 שיהו חולצות ולא מתייבמות, לא הספיקו לגמור את
 2 הדבר עד שנתמרפה השעה. אמר להם רבן שמעון בן
 3 גמליאל: מה נעשה להם לצרות הראשונות מעתה?
 4 אי אמרת בשלמא עשו - היינו דקאמר "מה נעשה",
 5 אלא אי אמרת לא עשו - מאי "מה נעשה"? אמר
 6 רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לצרה עצמה,
 7 ומה נעשה - הכי קאמר: הנך צרות דבית הלל לבית
 8 שמאי היכי נעביד להו? הילצו - מימאסי אנבריהו,
 9 וכי תימא לימאסן - "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה
 10 שלום"! תא שמע, דאמר רבי מרפון: תאבני, מתי
 11 תבא צרת הבת לידו ואשיאנה! אימא: ואשיאנה.
 12 והא "תאבני" קאמר! לאפוקי מדרכי יוחנן בן גורי.
 13 תא שמע: מעשה כבתו של רבן גמליאל שהיתה
 14 נשואה לאבא אחיו, ומת בלא בנים, וייבם רבן
 15 גמליאל את צרתה. ותסברא, רבן גמליאל מתלמידי
 16 בית שמאי הוא?! אלא: שאני בתו של רבן גמליאל
 17 דאילונית הוא. הא מדקתני סיפא: אחרים אומרים
 18 בתו של רבן גמליאל אילונית היתה, מפלל דתנא
 19 קמא כבר לאו אילונית היתה! הכיר בה ולא הכיר
 20 בה איבא בנייניה. ואיפעיית אימא: פנים ולבסוף גירש
 21 איבא בנייניה. איפעיית אימא: יש תנאי בביאה איבא
 22 בנייניה. מתיב רב מישרשיא: מעשה רפבי עקיבא
 23 שלקט אתרוג באחד בשבט, ונהג בו שני עשורין;
 24 אחד בדרכי בית שמאי ואחד בדרכי בית הלל,
 25 שמע מינה: עשו! רבי עקיבא גמריה אסתפק ליה,
 26 ולא ידע אי בית הלל באחד בשבט אמור או
 27 בחמשה עשר בשבט אמור. מתיב מר זוטרא: מעשה
 28 יולדה פלתו של שמאי הוקן ופיהת את הפעוזה,
 29 וסיפק על גבי מטה בשביל קפון. שמע מינה: עשו!
 30 התם הרואה אומר לאפושיו אויר קעביד. מתיב
 31 מר זוטרא: מעשה בשוקת יהוה שהיתה בירושלים
 32 והיתה נקובה למקוה, וכל מטרות שהיו בירושלים
 33 נעשים על גבה. ושלחו בית שמאי והרחיבוה, שבית
 34 שמאי אומרים: עד שתפחת ברוכה. ותנן: עירוב
 35 מקואות כשפופרת הנוד, בעובייה, ובחללה בשתי
 36 אצבעות חרות למקומן. שמע מינה: עשו! התם
 37 הירואה

53 טהרות בסוף פרק שמיני, ובריש פרק שני דגיסין (טז, א) מסיק עלה: דלמא לענין מקואות ורבי יהודה היא, ומכלל דעד השתא לא הוי מוקי לה לענין
 54 מקואות — מוקי לה דוקא כרבי יהודה, אבל לרבנן — לא הוי חיבור בטופח להטפח. ולרבי יהודה נמי, טופח להטפח לא הוי חיבור אלא משום גוד אחיה, כהדיא ד"אם היו גרליו נוגעות
 55 במים" דאיירי בה רבי יהודה. אבל הדבא דלא שייך גוד אחיה, כמו בקרקע שוה — לא הוי טופח להטפח חיבור, אלא בעי מים צפים כקליפת השום. ומשמע דנפרצו זה לתוך זה על רום
 56 כקליפת השום אתי כרבי יהודה דחזכור שם ברישא. — ומה שקשה על זה בכל שאר הדבור פרשנו פרק שני דגיסין, ואין להאריך כאן.

1 **אמר** לי אני אוכל זיתים - מתוך פירוש הקונטרס משמע שהיה רבי יוחנן חושש שלא
2 היה מקפיד רבי צדוק על מנוע עם הארץ. ואף על גב דרבי צדוק כהן הוה, ובגוי
3 פרושים מדרס לאוכלי תרומה - מכל מקום היה חושש, לפי שרבי צדוק מתלמידי בית שמאי
4 הוה ולכך היה חושש רבי יוחנן שמא לא הקפיד רבי צדוק לשומרה בטרה. משום דבית
5 שמאי אמורים: אין צריך לנקוב. ולרבינו יצחק
6 נראה דהויא ידע ביה רבי יוחנן שרבי צדוק קנה
7 חבית מעם הארץ.
8 **צריכה** נקובת - פירש בקונטרס: דמודל של
9 זיתים מכשיר. והכי נמי תנן בהדיא
10 במסכת מכשירין (פרק ו משנה ה): מי חלב בחלב,
11 מודל של זיתים כשמן. וקשה: דבסוף פרק קמא
12 דשבת (ז,א) דיבור המתחיל "גורני" פירש הרב
13 רבינו יוסף: דלכך לא גזרו על המסיקה משום דלא
14 שייכא טעמא דבצריכה גבי מסיקה, דטעמא שמא
15 יבצרו בקופות מופופות לא שייך במסיקה, דמודל:
16 אין מכשירי ויש לומר: דיש שלשה עניני מודל:
17 דמודל היוצא על ידי המסיקה - לכולי עלמא
18 אינו מכשיר, והיוצא על ידי איצצא, פירוש על ידי
19 שמתחממים בכומר ויוצא מדם מודל, פליגי בה
20 (שבת קמ"ד). ובי יעקב רבי שמעון, דרבי שמעון
21 מטור ורבי יעקב מטמא. והאי דהכא, שהחבית
22 צריכה לינקב - צריך לומר דחשיב כהדיא דנפיק
23 על ידי עיקול בית הכבד, דמורה בה רבי שמעון, כי
24 היכי דלא תיקשי מבית הלל לרבי שמעון.
25 **למאי** נפקא מינה למיפשט מחזיר גרושתו -
26 קצת קשה: דאמאי נקט ולד מחזיר
27 גרושתו? הוזה ליה למיפשט ולד יבמה גמורה
28 לשוק לבית הלל, דקאי בהו ויש לומר: לפי שפעם
29 אחרת שאלו עליה לרבי יהושע בסוף נדה (ט"ב),
30 אנשי אלכסנדריא: בת שמשלה מהו לבהונה. כי
31 אמרינן קל וחומר בו, **מה** לאלמנה שכן היא
32 עצמה מתחללת - ואם תאמר: היא גופה נילף
33 דתתחלל גרושה מקל וחומר דאלמנה: ובקונטרס
34 פירש: דלתרומה דבי נשא לא מיפסלה, כדאמרינן
35 לקמן בפרק "אלמנה" (ט"א), דאינה נפסלת
36 בביאת חיבי לאון אלא בור אצלה מעיקרא הוא,
37 ולאפוקי מחזיר גרושתו ויבמה לשוק דלא זר
38 אצלה מעיקרא הוא. וקשיא: דנהי דמי' תיהא
39 לאיש זר" (ויקרא כב) לא מצינו למילף אלא ההוא
40 דזר אצלה מעיקרא, מכל מקום נילף בקל וחומר
41 שתתחלל ובי' החולץ" (יבמות מד, מה,א) נמי
42 יליף חיבי כריתות מאלמנה, וקאמרינן: וכי תימא
43 מה לאלמנה וכו' הכי נמי כיון דבא עליה עשאה
44 זונה, ולמה לי טעם דעשאה זונה? היא גופה נילף
45 בקל וחומר שתתחלל! ועוד: דדחקינן לקמן בפרק
46 "אלמנה" (סח,א) למדרש מקרא דעמוני ומואבי
47 ומצרי ואדומי כולן פוסלין בביאתן - תיפוק ליה
48 מהאי קל וחומר! ונראה לפרש דמהאי קל וחומר
49 לא מצינו למילף שתתחלל, דאין חילול אלא
50 מאיסורי בהונה, כדאמרינן בפרק "עשרה יחסין"
51 (קדושין ע"ג) מהאי טעמא דישאל הבא על
52 אחותו - זונה משוי לה, חללה - לא משוי לה.
53 ואף על גב דלקמן יליף דמתחללת בביאת גר
54 עמוני ומואבי ומצרי ואדומי כותי חלל תנן ממה,
55 אף על גב דלא הויא איסור בהונה - התיב מקרא

1 הרואה **אומר** בו' - ולא דמי לשתי תורות. אבל היכא דדמי לאגדות אגודות - לא עשו
2 בית שמאי כדבריהם. שהן לחין - והוכשרו לקבל טומאה. וכלי חיס טמא על גבי עם
3 הארץ, ושמא נגע בגב החבית, וטמאה מדרבנן, וטימאתם. חבית היתה נקובת - משוליה
4 היתה נקובה, כדי שיצא משקה הוב מן הויתים לחוץ. וכיון דגלי דעתיה דלא נידא ליה
5 ביה - לא מכשר. **אלא** שסתמוה שמרים - ולא
6 יצאו מן המשקן, לפיכך הן לחים. מנוגלים -
7 כמו ביצה מגולגלת (עוקצין פרק ב משנה ו).
8 דחוקין ועומדים בחבית. אין צריכה לנקב -
9 דמודל היוצא מן הויתים מי פירות הן, ואין
10 מכשירין. צריכה לנקב - שמוהל מכשיר כשמן,
11 וצריכה לנקוב שיצא המשקה לחוץ לגליי
12 דעתיה דלא נידא ליה ביה. ירוצו - כמו "וותרך"
13 גלגלתו" דאבימלך (שופטים ט) לשון ריצוץ.
14 שהן בני צרות - שנשאו לשוק בבית הלל. ומהן
15 כהנים גדולים וכו' - לקמן פריך. קא בעו מיניה
16 צרות, וקפשיט להו בני צרות? אפילו לבית
17 שמאי פשיטא דכשרים, דבני חיבי לאון
18 בעלמא נינהו. היינו דקאמר מתיירא אני -
19 דמשוי להו ממורים ולקטליה ליה. הא אמר רבי
20 יהושע - לקמן בפרק "חולץ" (מט,א) אין
21 ממוזר אלא מחיבי מיתות בית דין, ואפילו
22 פשיטא ליה דהלכה בבית הלל לא משוי להו
23 ממורים. מלאמנה מה אלמנה לבחן גדול שאין
24 איסורה שוה בכל בנה פגום - לכהונה, דכתיב:
25 "לא יחלל זרעו" (ויקרא כא). זו שאיסורה שוה
26 - בישראלים כבבבנים אינו דין שונה פגום?
27 בני צרות דבית הלל - דחיבי לאון נינהו, מי
28 הוו פגומין אליבא דבית שמאי? **למאי** נפקא
29 מינה - מאחר שהלכה בבית הלל. למיפשט ולד
30 מחזיר גרושתו - משנשאת לאון נחודה,
31 וילדה לו בת, אותה הבת מה היא לכהנים לבית
32 הלל? ומבית שמאי בבני צרות נשמע לבית הלל
33 בבת מחזיר גרושתו, דהוי נמי חיבי לאון. היא
34 עצמה מתחללת - שאם מת כהן גדול פסולה
35 זו להדיט, או אם היתה בת כהן נפסלת מן
36 התרומה, דשויה חללה בביאתו, דכתיב (שם):
37 "לא יחלל זרעו בעמיו", ועמוי היינו אשתו,
38 ומשמע דשניהם מתחללים - האשה והזרע.
39 תאמר במחזיר גרושתו שאין מתחללת בביאה
40 זו, דאי לינשא לכהן - כבר מיפסלא משעת
41 גירושין, ואי תרומה דבי נשא - לא מיפסלה,
42 כדאמרינן בפרק "אלמנה לבחן גדול" (יבמות
43 ט"א), דאין נפסלת בביאת חיבי לאון אלא בזר
44 אצלה מעיקרא, לאפוקי מחזיר גרושתו ויבמה
45 לשוק, דלא זר מעיקרא הוא. ולעיל גבי חיבי
46 כריתות בני צרות דבית שמאי דלא פרכינן מה
47 לאלמנה לבחן גדול שכן היא עצמה מתחללת
48 - התיב נמי, כיון דבעלה לחיבי כריתות
49 עשאה זונה, ומתרומה דבי נשא מיפסלא,
50 כדאמרינן בפרק "אלמנה לבחן גדול", ולהנשא
51 לבחן נמי מיפסלא, כדתנן במתניתין (ג"ב):
52 נתיבמו - בית הלל פוסלים. צרות מתיירא אני
53 - לומר הלכה כדברי מי, דמשוי להו לצרות
54 דבית שמאי בני חיבי כריתות.

1 **הרואה אומר: לאפוישי מיא הוא דקא עביד. תא**
2 **שמע, דאמר רבי אלעזר בר צדוק: כשהייתי לומר**
3 **תורה אצל רבי יוחנן החורני ראיתי שהיה אוכל**
4 **פת הריכה במלח בשני בצורת. באתי והודעתי את**
5 **אבא. אמר לי: הולך לו זיתים, והולכתי לו. ראה**
6 **אותן שהן לחין, אמר לי: אין אני אוכל זיתים. באתי**
7 **והודעתי את אבא. אמר לי: לך ואמור לו: חבית**
8 **נקובה היתה, אלא שסתמוה שמרים. ותנן: חבית של**
9 **זיתים מנוגלים, בית שמאי אומרים אין צריכה לנקב,**
10 **ובית הלל אומרים: צריכה לנקב, ומורים שאם ניקבה**
11 **וסתמוה שמרים - שהיא טהורה. ואף על פי שתלמיד**
12 **שמאי היה - כל מעשיו לא עשה אלא כדברי בית**
13 **הלל. אי אמרת בשלמא עשו - היינו רבותיה, אלא אי**
14 **אמרת לא עשו - מאי רבותיה? תא שמע: שאילו את**
15 **רבי יהושע: צרת הבת מהו? אמר להם: מתחללת**
16 **בית שמאי ובית הלל. והלכה כדברי מי? אמר להם:**
17 **מפני מה אתם מבינים ראשי בין שני הרים גדולים,**
18 **בין שתי מתחללות גדולות, בין בית שמאי ובין בית**
19 **הלל, כתיירא אני שמאי ירוצו גלגלתו. אבל אני מעיד**
20 **לכם על שתי משפחות גדולות שהיו בירושלים:**
21 **משפחת בית צבעים מן עכמאי, ומשפחת בית**
22 **קופאי מן מקושש, שהם בני צרות ומהם פהנים**
23 **גדולים, ושמשו על גבי המזבח. אי אמרת בשלמא**
24 **עשו - היינו דקאמר מתיירא אני, אלא אי אמרת לא**
25 **עשו - אמאי קאמר כתיירא אני? ונהי נמי דעשו,**
26 **מאי מתיירא אני? הא אמר רבי יהושע: אין ממזר**
27 **אלא מחיבי מיתות בית דין! נהי נמי דממזר לא הוי,**
28 **פגום מיהו הוי, מקל וחומר מאלמנה: מה אלמנה,**
29 **שאין איסורה זונה בכל - בנה פגום, זו שאיסורה**
30 **שוה בכל - בו. קבעו מיניה צרות וקפשיט ליה**
31 **בני צרות! תרתי קא בעי מיניה: צרות מאי, ואם**
32 **תמצוי לומר צרות בבית הלל - בני צרות דבית הלל**
33 **לבית שמאי מהו? למאי נפקא מינה? למיפשט ולד**
34 **מחזיר גרושתו לבית הלל. מי קאמרינן קל וחומר:**
35 **ומה אלמנה לבחן גדול שאין איסורה שוה בכל -**
36 **בנה פגום, זו שאיסורה שוה בכל - אינו דין שבנה**
37 **פגום? או דלמא איפא למיפרך: מה לאלמנה - שהיא**
38 **עצמה מתחללת! ואמר להו: צרות - מתיירא אני,**
39 **בני**

1 הרואה **אומר** בו' - ולא דמי לשתי תורות. אבל היכא דדמי לאגדות אגודות - לא עשו
2 בית שמאי כדבריהם. שהן לחין - והוכשרו לקבל טומאה. וכלי חיס טמא על גבי עם
3 הארץ, ושמא נגע בגב החבית, וטמאה מדרבנן, וטימאתם. חבית היתה נקובת - משוליה
4 היתה נקובה, כדי שיצא משקה הוב מן הויתים לחוץ. וכיון דגלי דעתיה דלא נידא ליה
5 ביה - לא מכשר. **אלא** שסתמוה שמרים - ולא
6 יצאו מן המשקן, לפיכך הן לחים. מנוגלים -
7 כמו ביצה מגולגלת (עוקצין פרק ב משנה ו).
8 דחוקין ועומדים בחבית. אין צריכה לנקב -
9 דמודל היוצא מן הויתים מי פירות הן, ואין
10 מכשירין. צריכה לנקב - שמוהל מכשיר כשמן,
11 וצריכה לנקוב שיצא המשקה לחוץ לגליי
12 דעתיה דלא נידא ליה ביה. ירוצו - כמו "וותרך"
13 גלגלתו" דאבימלך (שופטים ט) לשון ריצוץ.
14 שהן בני צרות - שנשאו לשוק בבית הלל. ומהן
15 כהנים גדולים וכו' - לקמן פריך. קא בעו מיניה
16 צרות, וקפשיט להו בני צרות? אפילו לבית
17 שמאי פשיטא דכשרים, דבני חיבי לאון
18 בעלמא נינהו. היינו דקאמר מתיירא אני -
19 דמשוי להו ממורים ולקטליה ליה. הא אמר רבי
20 יהושע - לקמן בפרק "חולץ" (מט,א) אין
21 ממוזר אלא מחיבי מיתות בית דין, ואפילו
22 פשיטא ליה דהלכה בבית הלל לא משוי להו
23 ממורים. מלאמנה מה אלמנה לבחן גדול שאין
24 איסורה שוה בכל בנה פגום - לכהונה, דכתיב:
25 "לא יחלל זרעו" (ויקרא כא). זו שאיסורה שוה
26 - בישראלים כבבבנים אינו דין שונה פגום?
27 בני צרות דבית הלל - דחיבי לאון נינהו, מי
28 הוו פגומין אליבא דבית שמאי? **למאי** נפקא
29 מינה - מאחר שהלכה בבית הלל. למיפשט ולד
30 מחזיר גרושתו - משנשאת לאון נחודה,
31 וילדה לו בת, אותה הבת מה היא לכהנים לבית
32 הלל? ומבית שמאי בבני צרות נשמע לבית הלל
33 בבת מחזיר גרושתו, דהוי נמי חיבי לאון. היא
34 עצמה מתחללת - שאם מת כהן גדול פסולה
35 זו להדיט, או אם היתה בת כהן נפסלת מן
36 התרומה, דשויה חללה בביאתו, דכתיב (שם):
37 "לא יחלל זרעו בעמיו", ועמוי היינו אשתו,
38 ומשמע דשניהם מתחללים - האשה והזרע.
39 תאמר במחזיר גרושתו שאין מתחללת בביאה
40 זו, דאי לינשא לכהן - כבר מיפסלא משעת
41 גירושין, ואי תרומה דבי נשא - לא מיפסלה,
42 כדאמרינן בפרק "אלמנה לבחן גדול" (יבמות
43 ט"א), דאין נפסלת בביאת חיבי לאון אלא בזר
44 אצלה מעיקרא, לאפוקי מחזיר גרושתו ויבמה
45 לשוק, דלא זר מעיקרא הוא. ולעיל גבי חיבי
46 כריתות בני צרות דבית שמאי דלא פרכינן מה
47 לאלמנה לבחן גדול שכן היא עצמה מתחללת
48 - התיב נמי, כיון דבעלה לחיבי כריתות
49 עשאה זונה, ומתרומה דבי נשא מיפסלא,
50 כדאמרינן בפרק "אלמנה לבחן גדול", ולהנשא
51 לבחן נמי מיפסלא, כדתנן במתניתין (ג"ב):
52 נתיבמו - בית הלל פוסלים. צרות מתיירא אני
53 - לומר הלכה כדברי מי, דמשוי להו לצרות
54 דבית שמאי בני חיבי כריתות.

במאות דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום ראשון) קלג

56 אמאי קאמר מתיירא אני, והרי לא יעשה שום אדם ממזר בכך
57 שיפסוק בבית הלל.
58 שואלת הגמרא: ונהי נמי דעשו בית שמאי כדבריהם, מכל מקום
59 עדיין יש לתמוה בדברי רבי יהושע, מאי קאמר מתיירא אני, והא
60 אמר רבי יהושע להלן (טז), אין ממזר אלא הנולד מביאת איסור של
61 חייבי מיתות בית דין, ולא מחייבי בריתות. ולדבריו הנולד מצרת
62 ערוה שהתייבמה אינו ממזר, לפי שאין הצרה עומדת על אחי
63 בעלה אלא באיסור כרת של אשת אח, ואין בה חיוב מיתת בית
64 דין, ונמצא שאף אם יפסוק בבית הלל, לא יעשה בכך את בני
65 הצרות לממזרים.
66 מתרצת הגמרא: נהי נמי דממזר לא הוי בן הצרה לדברי רבי
67 יהושע, מכל מקום פגום לכהונה מיהו הוי. לפי שהוא מתחלל
68 לכהונה מקל וחומר מאלמנה, שכן אלמנה שנישאה לכהן גדול,
69 הולד הנולד לה מתחלל לכהונה, משום שנאמר באיסור זה (ויקרא
70 כא טו) ולא יחלל זרעו בעמיו, ומכאן שאם נשאה הוא מחלל את
71 זרעו הנולד לו ממנה. וקל וחומר הוא, מה אלמנה שאין איסורה
72 פגום כפבל, אלא רק בכהן גדול, ומכל מקום פגום הנולד מביאה זו
73 פגום לכהונה, ערוה זו האסורה באיסור כרת, שאיפסורה שוה כפבל
74 בו ואסורה היא לישראלים ככהנים, כל שכן שבגדה הנולד מביאת
75 איסור זה שהוא פגום לכהונה. ולכן חשש לפסוק בבית הלל, שכן
76 על ידי זה יפגום את בני הצרות שהתייבמו.
77 מקשה הגמרא: הלא קבעו מיניה מרבי יהושע מהו דין צרות
78 העריות לגבי יבום וחליצה, וקפשיט ליה (-והשיבם) על בני צרות
79 אלו שנישאו לשוק בלא חליצה שהם כשרים לכהונה. והרי אף
80 לבית שמאי בני צרות שנישאו לשוק כשרים, שהרי בני חייבי
81 לאוין הם.
82 מתרצת הגמרא: תרתי קא בעי מיניה – על שני הדברים נשאל רבי
83 יהושע. תחילה שאלוהו, צרות העריות מאי דינן ביבום וחליצה.
84 ועוד שאלוהו, אם תמציי לומר שהלכה בצרות כבית הלל, והרי הן
85 נישאות לשוק בלא חליצה, עדיין יש להסתפק בפני אותן צרות
86 דנהגו בבית הלל, לבית שמאי מהו דינן לכהונה. שלשיטתם שהן
87 אסורות בלאו של לא תהיה אשת המת החוצה, האם הנולד
88 מביאת איסור לאו מתחלל לכהונה או לא.
89 שואלת הגמרא: למאי נפקא מינה מהי דעת בית שמאי בזה, הלא
90 בין כן הלכה כבית הלל. משיבה הגמרא: אף שאין בספק זה נפקא
91 מינה להלכה בבני הצרות עצמם, מכל מקום יש למיפשט ממנו את
92 הספק בדיון ולד מפורר דרשותו – שילדה לו בת לאחר שנישאה
93 לאחר והחזירה, האם לדעת בית הלל היא נפטלת לכהונה או לא.
94 האם הבת הנולדת מנישואין אלו אסורים בלאו של לא יוכל
95 בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי
96 אשר השמאה (דברים כד), מותרת להנשא לכהן או לא. וצדדי ספק
97 חליצה לבית שמאי, שכן שניהם חייבי לאוין. מי קאמרינן שהן
98 פסולות לכהונה מקל וחומר, ומה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה
99 שוה כפבל, פגום לכהונה, גרושה מוחזרת זו וכן יבמה לשוקן
100 שאיפסורה שוה כפבל אינו דין שיהיה פגום לכהונה. או דלמא,
101 אין הבת נפטלת לכהונה, משום דאיכא למיפרך לקל וחומר זה, מה
102 לאלמנה שהיא עצמה מתחללת לכהונה בביאת הכהן גדול, שהרי
103 לאחר שמת היא נאסרת אף על כהן הדיוט, ועל כן זרעה מתחלל
104 לכהונה, מה שאין כן בגרושה מוחזרת ובערת ערוה שנישאת
105 לשוק שאינן נפטלות לכהונה מחמת ביאת איסור זו, ועל כן אף
106 בתן שולדה מביאה זו אינה נפטלת לכהונה.
107 ואמר להו רבי יהושע, מה ששאלתם על צרות העריות, האם הם
108 מותרות ביבום או לא, על כן מתיירא אני מבני הצרות שהתייבמו
109 להכריע הלכה כבית הלל הפוגמים אותם לכהונה.
110

1 שכל הרוצה אותם להרחיב את הנקב ואמר, לאפושמי מאי הוא דקא
2 עבדי – כדי להרבות את מימי השקות הם עושים כן, ולא משום
3 שאין די להם בשופרת הנוד, ומכיון שאין הדבר נראה כשתי
4 תורות אין בזה משום לא תתגודדו.
5 הגמרא מביאה הוכחה אחרת שעשו כדבריהם: תא שמע, דאמר
6 רבי אלעזר בר צדוק, בשתייה לומר תורה אצל רבי יוחנן החורני,
7 ראיתי שנהיה אוכל פת חריכה כמלח בשני בצורת. באתי והודעתני
8 את אבא על כך. אמר לי, לך והולך לו ויתים, והולכתני לו ויתים.
9 ראה רבי יוחנן החורני את אותן ויתים שהן לחין, אמר לי, אין אני
10 אוכל ויתים. שחשש שמא נגע עם הארץ בחבית החרס שבה היו
11 נתונים הויתים וטימא מדרבנן, וחזרה החבית וטימאה את
12 הויתים. וסבר שהמוהל היוצא מהויתים קודם דריכתם נחשב שמן,
13 שהוא אחד משבעת המשקים המכשירים את האוכלים לקבלת
14 טומאה. והמשיך רבי אלעזר בר צדוק: באתי והודעתני את אבא
15 שלא אכל רבי יוחנן מהויתים, ואמר לי, לך ואמור לו, חבית זו
16 נקיבה היתה בשוליה, אלא ששוב פתמה השמרים, ומשום כן
17 נשאר בתוכה המוהל ולחלת את הויתים. ומאחר שניקב בעל
18 הויתים את החבית כדי שיוזב המוהל ממנה ויצא לחוץ, גילה
19 דעתו שלא נוח לו שיפול המוהל על הויתים, ואין המשקים
20 מכשירים לקבלת טומאה אלא אם כן ניתנו על גבי האוכל לרצון
21 הבעלים. ותנן במשנה (ערוית פ"ד מ"ז), חבית של ויתים מגולגלים
22 שדחוקים ועומדים בחבית, בית שמאי אומרים, אין צריכה החבית
23 לנקב, אלא אף בלא נקיבה אין המוהל מכשיר את הויתים לקבלת
24 טומאה, משום שאינו כשמן אלא כמי פירות שאינם נחשבים
25 משקה להכשיר אוכלים לקבלת טומאה. ובית הלל אומרים, צריכה
26 החבית לנקב, משום שמוהל הוא כשמן המכשיר לקבלת טומאה.
27 ומודים בית הלל שאם ניקבה לחבית, ואחר כך פתמה השמרים,
28 ונשאר המוהל בתוכה ולחלת את הויתים, שהיא מהורה, משום
29 שגילה דעתו שלא נוח לו בנפילת המוהל על הויתים. וסיים רבי
30 אלעזר בר צדוק ואמר, ואף על פי שרבי יוחנן החורני תלמיד שמאי
31 היה, ולשיטת בית שמאי לא הוכשרו הויתים לקבל טומאה, מכל
32 מקום חשש לשיטת בית הלל, ולא אכל מן הויתים עד שנודע לו
33 שניקבה החבית, משום שאת כל מעשיו לא עשה אלא כדברי בית
34 הלל.
35 מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי
36 כדבריהם, הנינו רבותיה (-החידושו) שאף על פי שהיה רבי יוחנן
37 מתלמידי שמאי, מכל מקום נהג בכל מעשיו בבית הלל. אלא אי
38 אמרת לא עשו בית שמאי כדבריהם, מאי רבותיה – מהו החידוש
39 בכך שעשה בבית הלל, והלא כל בית שמאי נהגו כן.
40 הגמרא מביאה הוכחה נוספת: תא שמע, שאלו את רבי יהושע, צרת
41 הבת מהו דינה ביבום וחליצה. אמר להם, מחלוקת בית שמאי ובית
42 הלל היא. שוב שאלוהו: והלכה כדברי מי. אמר להם, מפני מה אתם
43 מכניסין את ראשי בין שני הרים גדולים כאלו, ובין שתי מחלוקות
44 גדולות כאלו, בין בית שמאי ובין בית הלל, הלא מתיירא אני שאם
45 אפסוק הלכה כבית הלל, שמא ירצו (-ירוצצו) את גלגלתי אנשי
46 בית שמאי הבאים ממשפחות צרות אלו, לפי שיהיו נעשים פסולים
47 על פי הוראתי זו. אכל אני מעיד לכם על שתי משפחות גדולות
48 שהיו בירושלים, והן משפחת בית זבועים מן עבמאי, ומשפחת בית
49 קופאי מן מקושש, שהם בני צרות של עריות שנישאו לשוק בלא
50 חליצה כשיטת בית הלל. ומהם יצאו בנים גדולים, ושמשו על נבי
51 המזבח.
52 מסיקה הגמרא את ראייתה: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי
53 כדבריהם, הנינו דקאמר מתיירא אני, שאלו שייבמו את צרות
54 העריות היו בנייהם ממזרים לדברי בית הלל, וירא היה רבי יהושע
55 לפוסלם. אלא אי אמרת לא עשו ולא ייבמו את צרות העריות,

58 השביעית מעשר עני.
59 ג. ומקבלים גרים מן העמים הנקראים קרדיוין ומן התרמודים, ואף
60 שאם נולדו מבנות ישראל שהתעברו מנכרים הרי הם נקראים
61 ממזרים לדעת שיטה מסויימת, והיה מקום להמנע מלגייירם משום
62 שיפסלו מלבוא בקהל, אין חוששים לכך. אלא אנו תולים בודאות
63 שנולדו מנכריות, והרי הם גויים לכל דבר, ולאחר גירותם יותר
64 לבוא בקהל.
65 הברייתא מביאה את המשך מעשה זה: תנא, כשנכנסו רבי יהושע
66 ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא לרבי דוסא בן הרכינס, נכנסו
67 בפנת אחר, כשצאו ממנו יצאו בשלשה פתחים, כדי שלא יפגשו
68 יחד את יונתן בן הרכינס אחי רבי דוסא, שמא יקפחם בהלכות
69 ויאליצו להודות לו ולקבוע הלכה כדבריו. פנע בו יונתן בן הרכינס
70 ברבי עקיבא, ואקשי ליה יונתן קושיא. ואוקמייה – וענהו רבי עקיבא
71 והעמידו על דבריו. אמר לו יונתן, וכי אתה הוא עקיבא ששמך הולך
72 מסוף העולם ועד סופו. אשרף שזכות לשם שכזה, ובאמת צדין לא
73 הנעת למדרגת רועי בקר. אמר לו רבי עקיבא, ואפילו למדרגה יותר
74 פחותה של רועי צאן לא הגעתי.
75 הגמרא דנה בהלכה השניה שאמר חגי הנביא: בני ישראל הגרים
76 בעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, משום דאמר מר, הרבה
77 פרבים כבשו עולי מצרים והתקדשו בקדושת ארץ ישראל
78 הראשונה על ידי יהושע, ולא כבשו עולי ככל בימות עזרא, ועל כן
79 לא התקדשו בקדושת ארץ ישראל השניה, ועמון ומואב בכלל
80 כרכים אלו. והלכה בידינו שקדושה ראשונה של ארץ ישראל
81 קדשה לשענה בלבד, ואולם לא קדשה לעתיד לבא לאחר שגלו
82 ממנה בחורבן הבית הראשון. והניחום עולי בבל לכרכים אלו ופנה
83 קידושם, כדי שישמכו עליהם עניים של ארץ ישראל בשנה
84 השביעית. ומאחר שכל מטרת הדבר היתה לצורך העניים, לכן
85 תיקנו בהם מעשר עני ולא מעשר שני.
86 הגמרא דנה בהלכה השלישית שאמר חגי הנביא: ומקבלים גרים
87 מן הקרדיונים והתרמודים. מקשה הגמרא: איני – היתכן דבר הזה,
88 והא תני רבי בר יוחנאל, אין מקבלים גרים מן הקרדיונים, משום
89 שחוששים להם שמא ישראלים ממזרים הם.
90 מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, לא בקרדיונים שנה רמי בר יוחנאל
91 אלא באומה של 'קרתיונים' אתמר כן, שאין מקבלים מהם גרים
92 משום החשש האמור. כדאמר אינשי, 'קרתיונים פסולים'. אבל
93 הקרדיונים מוחזקים לנו כנכרים ודאיים, ועל כן מקבלים גרים
94 מהם.
95 הגמרא מביאה שמועה זו באופן אחר: ואיכא דאמרי, תני רבי בר
96 יוחנאל, אין מקבלים גרים מן אומת הקרתיונים. מקשה הגמרא: מאי
97 לאו, תיניו קרתיונים תיניו קרדיונים, ואומה אחת היא, ואם כן
98 נסתרים דברי הברייתא של רמי בר יוחנאל מדברי חגי הנביא.
99 מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, לא כן הוא, אלא קרתיוני הם עם
100 לחוד, וקרדיוני הם עם לחוד. וכדאמרי אינשי, קרתיוני פסילי.
101 הגמרא מביאה שיטה של אמוראים החולקים על הדין האמור: רבי
102 יוחנן וסבאי דאמרי תרנויהו, אין מקבלים גרים מן התרמודים, משום
103 שיש לחשוש שמא ישראלים ממזרים הם שנטמעו בתוך אומה זו.
104 ולשיטתם לא אמר חגי הנביא שמקבלים מהם גרים.
105 מקשה הגמרא: וכי מי אמר רבי יוחנן הכי. והתנן במשנה (נדה נה),
106 גזרו חכמים על כל כתם דם הנמצא בבגד שהוא טמא, שמא מדם
107 נדה הוא. ואין טומאה בדם נדה אלא כשהוא בא מבנות ישראל
108 ולא מן הנכריות. ועל כן כל הפתמים הפאים מן הרקם מהוריים,
109 מפני שכתמיה הם של נכרים ולא של ישראל. ורבי יהודה מטמא
110 אף את הכתמים הבאים מרקם, מפני שהם גרים שהתגירו ויש בהם
111 טומאת נדה, ומה שהם נראים כנכרים הוא משום שהם מוציאים
112 וחזרו לסורם, אך עדיין ישראלים הם. אבל כתמים הנמצאים מין
113 המקומות שגרים שם העוקרי פוכבים בלבד, לדברי הכל הם
114 מהוריים. והיון בה – ודקדקו בדברי משנה זו,

1 אבל על בני הצרות שנישאו לשוק בלא חליצה אני מעיד להם,
2 שאף לבית שמאי כשרים הם לכהונה, שכן ממשפחות של צרות
3 אלו התמנו כהנים גדולים, ומינויים נעשה גם על דעת בית שמאי.
4 הרי לנו שאין לפסלם מקל וחומר מאלמנה לכהן גדול, ואם כן אף
5 ולד מחזיר גרושתו אינו פגום לכהונה.
6 הגמרא מביאה הוכחה נוספת שביט שמאי עשו כדבריהם: תא
7 שמע, בימי רבי דוסא בן הרבינס שהיה מתלמידי בית שמאי, הותרה
8 צרת הפת לאחיו של בעלה המת ביבום. שמע מינה, עשו בית שמאי
9 כדבריהם. מסיקה הגמרא: שמע מינה.
10 הגמרא חוזרת לדבריהם שהובאה לעיל: גופא, בימי רבי דוסא בן
11 הרבינס התיירו צרת הפת לאחיו של בעלה המת. והנה הדין קשה
12 להכמים להודיעו שאין הלכה כן, מפני שרבי דוסא בן הרכינס חכם
13 גדול היה, ועיניו קמו – הפסיקו מלראות, ומשום כך נמנע מלבא
14 לבית המדרש אמר[ו], (ו) מי ילך וידיעו שהלכה כבית הלל
15 האוסרים צרת ערוה ביבום. אמר להן רבי יהושע, אני אלה, והתירו
16 מי הלך, רבי אלעזר בן עזריה, והתירו מי הלך, רבי עקיבא. הלבנו
17 ועמדו על פתח ביתו של רבי דוסא בן הרכינס. נכנסה שפתיה
18 ואמרה לו, רבתי ישראל באין אצלך. אמר לה, וכןסו. ונכנסו.
19 תפסו רבי דוסא לרבי יהושע, והושביו על מטה של זהב. אמר לו
20 רבי יהושע, רבי, אמור לתלמידך האחר, וישב אף הוא. אמר לו רבי
21 דוסא, מי הוא, אמר לו, רבי אלעזר בן עזריה הוא. אמר רבי דוסא,
22 וכי יש לו בן לעזריה חברנו. קרא עליו רבי דוסא את המקרא הזה,
23 'עצרת היתה גם ונקתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מכפוש לחם' (תהלים
24 לו כה). 'עצרת היתה' בימי עזריה, ו'גם ונקתי' בימי רבי אלעזר בנו,
25 ולא ראיתי צדיק נעזב', שהיו עזריה ובנו עשירים גדולים. תפסו
26 רבי דוסא לרבי אלעזר בן עזריה והושביו על מטה של זהב. אמר
27 לו רבי יהושע, רבי, אמור לתלמידך האחר וישב גם הוא. אמר לו
28 רבי דוסא, ופי הוא, אמר לו, עקיבא בן יוסף הוא. אמר לו רבי דוסא
29 לרבי עקיבא, וכי אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף
30 העולם ועד סופו. שב בני שב, כמותך ירבו בישראל.
31 התחילו החכמים מסבכים אותו בעקיפין בהלכות, עד שהגיעו
32 להלכה זו של צרת הפת. אמרו ליה, צרת הפת מהו דינה ביבום.
33 אמר להן רבי דוסא, מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא. שוב
34 שאלוהו: הלכה ברבוי מי. אמר להן, הלכה כבית הלל. אמרו ליה,
35 והלא משמך אמרו, הלכה כבית שמאי, שהיא מותרת ביבום. אמר
36 להם, האם בשם 'דוסא' שמעיתם כן או בשם 'בן הרבינס' סתם
37 שמעיתם כן. אמרו ליה, תני רבי ולשון שבועה היא, בשם 'בן
38 הרכינס' סתם שמענו כן. אמר להם, אף כן יש לי, וכבוד שמן הוא,
39 כלומר חריף הוא ועומד על דעתו, וינתן שמו. והוא זה שהתיר את
40 צרת הפת, לפי שמתלמידי שמאי הוא. והתירו ממנו שלא יקשה
41 אתכם בהלכות אלו, לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הפת
42 להוכיח עליה שהיא מותרת. אכל אין הלכה כדבריו, לפי שמעיד
43 אני עלי שמים ואני, שעל מדיכה זו ישב חגי הנביא, ואמר שלשה
44 דברים. א. צרת הפת אסורה ביבום.
45 ב. בני ישראל הגרים בעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית.
46 שכן פירות של השנה הראשונה והשניה והרביעית והחמישית של
47 השמיטה חייבים במעשר שני, ופירות השנה השלישית והשישית
48 חייבים במעשר עני. והשנה השביעית שהיא שנת השמיטה פטורה
49 לגמרי מתרומות ומעשרות, משום שפירותיה הפקר, וההפקר
50 פטור מתרומה ומעשר. ואין מצות השמיטה נוהגת אלא בארץ
51 ישראל, וכן חיוב תרומות ומעשרות אינו נוהג אלא בארץ. אלא
52 שחייבו חכמים את הארצות הסמוכות לארץ ישראל, מצרים ובבל
53 ועמון ומואב, בתרומות ומעשרות, כמבואר במשנה במסכת ידים
54 (פ"ד מ"א). נמצא שאף שאין נוהג חיוב תרומות ומעשרות בשנה
55 השביעית בארץ, נוהג הוא בארצות אלו כבשאר השנים, שהרי
56 אין השמיטה נוהגת בוק, ואין פירותיהן הפקר בשנה זו. והעיד רבי
57 דוסא בן הרכינס בשם חגי הנביא שבעמון ומואב הפרישו בשנת

יבמות. חמש עשרה נשים – פרק ראשון דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קלה רש"י ותוספות

1 בני צרות – דבית הלל דקא בעיתו אי הם פנומים. מעיד אני לכם – שהם כהנים גדולים.
 2 בימי רבי הווא הותרה – אחיו של רבי דוסא, שהיה מתלמידי בית שמאי התירה, כדתינו
 3 לקמן, ועשו על פיו ונהגו כן. שחכם גדול היה – וסבורים חכמים שהוא התירה. קמו –
 4 עמדו מלראות. אמר לו – רבי יהושע הרבי דוסא: אמור לתלמידך אחר וישב. הווא –
 5 התירו, שמענתם אומרים? או בן הרבינים – בלא
 6 דוסא. אתם שמענו – בן הרבינס סתם, ושמו לא
 7 הזכיר. כבוד שטן הוא – חרף ועומד על
 8 שמועה וועשה מעשה, ואינו שב משמועתו
 9 לעשות כרבים. עמון ומואב – ישראלים הדרים
 10 בארץ עמון ומואב, שבישב משה מסיחון,
 11 ונתקדשו בקדושת ארץ ישראל, ועבשו בבית
 12 שני בטלה קדושתה, וזורעין בשביעית. ותקנו
 13 לתן מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית,
 14 כדמפרש לקמן, מפני פרנסת עניים שבארץ
 15 ישראל שאין להם מה לאכול בשביעית, לפי
 16 שבלט לקט שכחה ופיאה, והולכים שם ונטלים
 17 לקט שכחה ופיאה ומעשר עני. ומקבלים גרים
 18 מן הקרדוין בו – ולא אמרין ממזרים הן,
 19 מבנות ישראל שבאו עליהן נברים, דאיכא רבנן
 20 דבטלי. פגע בו – יונתן ברבי עקיבא. וקדושה
 21 ראשונה – דבימי יהושע קדשה לעשתה ולא
 22 לעתיד. הלכך זורעים בהן בשביעית, שישמכו
 23 עליהן עניים שחשו עצמן לחרש ולקצור. ועתה
 24 ליטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני. אין
 25 מקבלין גרים – מפרש לקמן שממזרים הן
 26 מישראל שנטמעו שם. הכתמים – שנמצאו
 27 בבגדים הבאים מרקם. טהורים – לפי שלא גזרו
 28 על כתמי נברים. שהם גרים – ודמם מטמא.
 29 וטועים – שהמירו דתם, וגזרו על כתמיהם,
 30 שאף על פי שחטאו, שהמירו – ישראלים הם.
 31 מבין הנברים – שאין ישראל דרים שם.
 ואפילו

1 בני צרות אף לבית שמאי. ואם תאמר: לשמואל, דמספקא ליה
 2 ב'האשה רבה' (יבמות צב.ב) אי קידושין תופסין ביבמה לשוק, אם כן פשיטא דכשיהו,
 3 דמיד שקדשה פקעה לה זיקה, כדאמרי' בשומרת יבם שקדש אחרתה שקדושיה מפקיעין
 4 היבום ויש לומר, דלא דמי: דהתם אין שום תקנה לעשות שתתייבם, שאין להמית אחרתה.
 5 אבל היבמה שנתקדשה לשוק – אפשר לתקן על
 6 ידי גירושין שתתייבם. הלכך לא פקע זיקה. ועוד
 7 אמר רבי יצחק: ד'לא תהיה אשת המת לאיש זר'
 8 – משמע דאפילו על ידי הויה, דהיינו קידושין,
 9 לא תהיה לאיש זר, ולהכי אפקיה בלשון הויה.
 10 יצאו בשלשה פתחים – שלא ימצאם בולם
 11 יחד ויפקסם בהלכות, ויצטרכו לקבוע
 12 הלכה כמותו. אי נמי: יצאו בשלשה פתחים כדי
 13 שימצאו וישמעו תשובתו. עמון ומואב
 14 מעשרין מעשר עני בשביעית – פירש בקונטרס:
 15 ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב שבישב משה
 16 מסיחון, ונתקדשו בקדושת הארץ, ועבשו בבית
 17 שני בטלה קדושתה. וקשה לרבינו תם: דאמר
 18 בפרק "מקום שנהגו" (פסחים נב.ב), שלש ארצות
 19 לביעור: יהודה ועבר הירדן וגליל. ועבר הירדן
 20 היא ארץ סיוון ועוג, אלמא שקדושה עולי בבלי
 21 ואומר רבינו תם: דהתם בארץ סיוון ועוג שלא
 22 היתה של עמון ומואב, אבל ארץ סיוון שבישב
 23 מעמון ומואב – לא קדשו עולי בבלי, כדמשמע
 24 הכא. ועוד אמר רבינו תם: דמצינו למימר דהכא
 25 בארץ עמון ומואב שלא כיבש סיוון מעולם, שלא
 26 קדשוהו אפילו עולי מצרים. וכן משמע במסכת
 27 ידים (פרק ד משנה ג) מדמדה לה מצרים ובבל,
 28 דהכי פירושו הכא, דאמר מר: הרבה כרכים קדשו
 29 עולי מצרים ועולי בבלי לא קדשו, והניחום כדי
 30 שיסמכו עליהם עניים. אלמא חרשו לתקנת
 31 עניים, אף על גב דמארץ ישראל היו – נמנעו
 32 מלקדש. כל שכן בעמון ומואב, שלא נתקדש
 33 מעולם, שראוי לתקן מעשר עני בשביעית ולא
 34 מעשר שני. דבמסכת ידים איכא מאן דאמר
 35 מעשר שני בשביעית. וכן יש לפרש במסכת חגיגה
 36 (ג.א) דקאמר נמי רבי אלעזר התם עמון ומואב
 37 מעשרין מעשר עני בשביעית. ומפרש: מה טעם –
 38 הרבה כרכים בו. ולא בעי למימר דעמון ומואב
 39 הוא מכרכים שבישב עולי מצרים. ותדע, דהא
 40 לרבי אליעזר מספקא ליה בפרק קמא דמגילה
 41 (י.א) ובפרק שני דשביעות (טו.א) אי סבר קדושה
 42 ראשונה קדשה לעתיד לבא או לא, ורבי יהושע
 43 סבירא ליה דקדשה לעתיד לבא במגילה
 44 ובשביעות, ואפילו הכי אית לה במסכת ידים
 45 בעמון ומואב כרבי אליעזר. אלא על כרחך, הא
 46 דקאמר התם מה טעם – לא מדברי רבי אליעזר
 47 הוא, ודברי רבי אליעזר הם במסכת ידים ולא
 48 קתני לה התם, אלא התלמוד הוא שמפרש כן
 49 דלמאן דאמר לא קדשה – הניחו לקדש אף
 50 מארץ ישראל בשביל עניים, ולכך אין חימה אם
 51 גזרו על עמון ומואב מעשר עני ולא מעשר ידים
 52 הוא דשבק הכא ובחגיגה טעמא דקאמר רבי
 53 טרפון בהדיא במסכת ידים מצרים – חוץ לארץ,
 54 עמון ומואב – חוץ לארץ, מה מצרים שהיא
 55 קרובה – עשאוה מעשר עני כדי שיסמכו עליה
 56 עניים, אף עמון ומואב בו. משום דניחא ליה
 57 לתלמוד דמשבחת טעמא דאף בארץ ישראל
 58 הניחו מלקדש בשביל עניים, וכל שכן עמון ומואב שהן חוץ לארץ. כל
 59 ומן החג"ר – מ"מ כתמים הבאים מרקם – טהורים, דלאו דישאלים ניהו. דישאל מצניעים כתמייהו, ונברים הדרים שם נברים גמורים, ולא ישראל ממזרים.

1 (שייך לדה טז.) רבי יוחנן וסביא אמרי אין מקבלין גרים מן התרומיים – תימה: היכי
2 פליגי רבי יוחנן אחיזי הנביא? ושמו סבר רבי יוחנן שלא אָמַרָהּ חגי
3 מעולם. קא פסיק ותני אפילו מתרמוד – תימה: דלמא לבד מתרמוד, כדאמרין בפרק
4 קמא דגיסין (ו,א): לא, לבר מבבל.

אמוראי

5 ניהו ואליבא דרבי יוחנן – דההוא
6 דסבר אין מקבלים גרים מן התרמוד
7 לית ליה אליבא דרבי יוחנן שתהא הלכה כסתם
8 משנה. אי נמי: סבר מן הנכרים שטורים, לבד
9 מתרמוד. ומיהו, על כרחך צריך לומר דלית ליה
10 הלכה כסתם משנה. דהא וקסבר נכרי ועבד הבא
11 על ישראלית הולד ממזר, וסתם מתניתין
12 ד'האומר' (קדושין סו,ב) סברה דהולד כשר.
13 דלרבי עקיבא דוקא, דאמר אין קידושין תופסין
14 בחיבי לאין, הוא דהוי ממזר מנכרי ועבד,
15 כדמוכח בפרק 'עשרה יוחסין' (קידושין עה,ב),
16 ומתניתין ד'האומר' סוברת קידושין תופסין
17 בחיבי לאין, דקתני: כל מקום שיש קידושין ויש
18 שם עבירה, כגון ממזרת ונתינה לישראל. ואם כן
19 אין ממזר מנכרי ועבד. והא דקתני התם: כל מי
20 שאין לה עליו קידושין אבל יש עליה קידושין
21 מעל אחרים הולד ממזר – היינו כמו שמפרש
22 התם: ואיזו היא – כגון הבא על אחת מכל עריות
23 שבתורה, ולא מנכרי ועבד, אף על גב דנכרי ועבד
24 נמי אין לה עליו קידושין. ויש עליה קידושין מעל
25 אחרים. וכהאי גוונא איכא בגמרא. ואף על גב
26 דאיכא סתמא אחריתא לקמן בפרק 'אלמנה'
27 (סט,ב) דסברה דיש ממזר מנכרי ועבד – מכל
28 מקום מאי אולמיה דדך סתמא מדך סתמא?
29 דכהאי גוונא איכא פירך בריש שבועות (ד,א)
30 וב'מורדה' (בבא קמא סט,ב) ובבבא דוכתי. והכא
31 דפרך: ומי אמר רבי יוחנן הכי? הוה מצי למיפרך
32 מסתם דמתניתין דפרק 'האומר', אלא נדיחא ליה
33 למיפרך ממתניתין דנדה. דאמר רבי יוחנן בהדיא
34 דמקבלים גרים מן התרמוד, ולעיל אמר דאין

1 ואפילו מתרמוד – אלמא לאו בספק ישראל קיימי. מקבלים גרים – ולא אמרינן
2 ישראלים ממזרים הם. פתרימוד מאי טעמא לא – מקבלים עבדי שלמה – שנשאו בנות
3 ישראל מתחת עושרן, ודין שם בחוקת נכרים, וקסבר: נכרי ועבד הבא על בת ישראל
4 הולד ממזר. משום בנות ירושלים – לקמיה מפרש לה בנות ירושלים בחורבנה, כשבאו
5 נכרים ונשאום. הכי גרסינן: אלא ל'מ' משום
6 בנות ירושלים מאי היא. קשתויי – מושבי קשת.
7 נער הייתי – אידי דאזכריה הא דלעיל נקט
8 ליה הכא. שר העולם – מלאך. הומוניא לפום
9 נהרא – בהומוניא יוניס הם, ומצריין לבני פום
10 נהרא שהם ישראל עניים. מעשרת שבטים הוא
11 – שנשאו נכריות, וקסבר דנכריה שילדה
12 מישראל הולד ממזר, וחושש לקדושי ממזר.
13 כדוכתא דקביעי – בני עשרת השבטים וכל
14 קבוע כמחצה על מחצה דמי, ודיכא קביעי –
15 כדכתיב 'וינחם בחלח ובחבור'.

ו

10 - מאי היא? פליגי בה רב יוסף ורבנן, ותרתייהו משמיה דרבה בר בר חנה. חד אמר:
11 תריסר אלפי גברי ושתיה אלפי קשתויי, וחד אמר תריסר אלפי גברי ומנייהו שיתיה אלפי
12 קשתויי. בשעה שנכנסו נכרים לחיבל, הכל נפגו על פסח וזהב, והם נפגו על בנות ירושלים,
13 שנאמר: "נשים בציון עגו בתולות בערי יהודה". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
14 יונתן, פסוק זה שר העולם אמרו: "נער הייתי גם זקנתי", מאן אמריה? אילימא קודשא
15 בריך הוא - מי איכא זקנה קמיה? ואילא דוד אמריה - מי קשיש פולי האי? אלא שמע
16 מינה - שר העולם אמרו. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב:
17 'ידו פרוש צד על כל מהמדיה' - זה עמוז ומואב. בשעה שנכנסו נכרים לחיבל הכל
18 נפגו על פסח וזהב, והם נפגו על ספר תורה. אמרו: זה שפתוב בו 'לא יבא עמוזי
19 ומואבי בקהל ה'" - 'ישרף באש?! 'צוה ה' לעקב סביבו ציון', אמר רב: כגון הומוניא
20 לפום נהרא. אמר רב יהודה אמר רב אסי: נכרי שקידש בזמן היה - חוששין לקדושין,
21 שפמא מעשרת השבטים הוא. והא כל דפריש מרופא פריש! בדוכתא דקביעי, דאמר רבי
22 אבא בר כהנא: "וינחם בחלח ובחבור נהר גזון וערי מדי". חלח - זה חלוץ, וקבור -

ו

מקבלים. עוד: דמתניתין נדה אילמא טפי לאקשויי מינה, משום דהתם מוכח דלא באו עליהו נכרי ועבד. דאי באו עליהם – אמאי כתמיהין טהורים? ולכא למימר משום דסברה דהולד
35 כשר דבתר נכרי ועבד שדין ליה – דהא משמע דאתאי נמי כרבי יהודה דאייירי ברישא, ורבי יהודה על כרחך סבר דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. כדפירשתי לעיל, גבי מה
36 לאלמנה שכן היא עצמה מתחלה. למאן דאמר משום עבדי שלמה קסבר כו' – ואם תמרו: למד ליה למיתלי טעמא משום ממוזותי ההו ליה למימר משום עבדי שלמה.
37 דעבדים אסורין בישראליותו ויש לומר: דמסתמא נתייבאש הבעלים מהם, ואיכא למאן דאמר בפרק 'השולח' (גיטין לט,ב) נתייאשו מפלגו עבדי – אינו צריך גט שחרור. קסבר נכרי
38 ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר – וכן בפרק 'החולץ' (יבמות מו,א) סוגיא דהתלמוד אולא דרבי יוחנן אית ליה נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. מכל מקום, נראה אמת
39 דלרבי יוחנן הולד כשר. דבכל דוכתי קיימא לן דרבי יוחנן אית ליה כסתם משנה, וסתם משנה ד'האומר' (קדושין סו,ב) סברה דהולד כשר. אף על גב דמתניתין דפרק 'אלמנה' (יבמות סט,ב)
40 סברה דהולד ממזר מנכרי ועבד – מכל מקום נראה לטמון טפי אסתמא דמתניתין ד'האומר' (נשום דמינהיאי גבי הילכתא פסיקתא דקדושין). וכיצא קרי הילכתא פסיקתא ב'הגול קמא'
41 (בבא קמא ק,א). וכל הנדו דסברי הולד ממזר אתו כרבי עקיבא, כדאמרין בי'עשרה יוחסין' (קדושין עה,ב). וסברי לה כרבי עקיבא, דאמר: נכרי ועבד הבא על בת ישראל – הולד ממזר.
42 והתם נמי משמע דרבי יוחנן משום רבי ישמעאל סבר הולד כשר. ואם תאמר: היכי פשרא ליה התם דלרבי עקיבא הוי ממזר מנכרי ועבד? דלמא גמר מאשת אב או מאנוסת אביו דלא תפיס
43 בה לדידה, (ואבל לאחריני תפסי), לאפוקי הני דלא תפיס לא לדידה ולא לאחריני, והכי איכא מאן דאמר בפרק 'החולץ' (יבמות מה,ב) ויש לומר: דתנן בהדיא בפרק 'אלמנה' (יבמות סט,ב)
44 דנכרי ועבד הבא על בת ישראל – הולד ממזר, ועל כרחך רבי עקיבא היא. ואם תאמר: בשלמא מעבד הוי ממזר – דעבד עבד איכא לאו, אלא מנכרי אמאי הוי ממזר? בית דין של שם גזרו
45 ומדאורייתא ביאת היתר היא ויש לומר: אף על גב דביאת היתר היא מדאורייתא בצנעא, מכל מקום כיון דלא תפיס בה קידושין – הוי ממזר, כמו בעבד. דאפילו רבי שמעון התימני היה
46 מודה, אי לאו משום דלא תפיס בה קידושין לא לדידה ולא לאחריני. והואיל דמעבד הוי ממזר לרבי עקיבא, דאף על גב דלא תפיס בה קדושין לא לדידה ולא לאחריני – הוא הדין מנכרי.
47 אי נמי מנכרי לא הוי ממזר אלא מדרבנן, ובכל מקום מוכרי נכרי אנב עבד, כמו שמוכרי הלועז אנב גרושה בכל דוכתי וב'אלו חן הלוקח' (מכות יג,א). והראשון עיקר.

פסוק

48 זה שר העולם אמרו – קשיא לרבינו תם: דעשה הפייט: "השר המשרת נער נקרא הוא מטטרון הנכבד והנרא". אלמא, מטטרון הוא שר העולם שנקרא נער. ובפייט אחר יסד:
49 "תוקף מטטרון שר ההנפק לאש מבושר". משמע דהנוך הוא מטטרון. ואי אפשר שיהיה הנוך שר העולם, דבפרק 'אלו תרות' (ס,א) אמר דבשעת ימי בראשית פתח שר
50 העולם ואמר 'ישמח ה' במעשיו' וחנוך לא היה במעשה בראשיתו ויש לומר: דמטטרון הוא זה שר העולם, והא דנקרא נער – לא משום דכתיב: 'וער הייתי וגם זקנתי' אלא נער, שכן היה
51 שמו. ובפסיקתא, בשמונה שמות של מטטרון מונה נמי נער. ועוד, דאגדות חולקות זו על זו: דבראשית רבה יש אומרים דהנוך מת, כדמתרגמינן: 'כי לקח אותי' (בראשית ה) – 'אמית יתידה',
52 ובריש מסכת דרך ארץ משמע דנכנס לגן עדן בחייו. **נכרי** – שקדש בזמן הזה חוששין לקדושין חיישין בו' – פירש בקונטרס, דקסבר: נכריה שילדה מישראל – הולד ממזר, וחוששין
53 לקדושי ממזר. ותימה: דבבמה משנינו מוכח דאין מתיישב אלא אחריה. דתנן לקמן בפרק שני (בב,א): מי שיש לו בן מכל מקום ופוטרי אשת אביו מן הייבום, חוץ ממי שיש לו מן השפחה
54 וכן דנכריהו ותנן נמי בפרק 'האומר' (קדושין סו,ו) ושרם) דולד שפחה ונכריה במזונה, ולא הוי ממזר! ונראה דלא קשיא כל כך, דהנהו משנינו סברי דנכרי ועבד הבא על בת ישראל – הולד
55 כשר, והוא הדין איפכא. ורב אסי סבר כרבי עקיבא, דאמר: אין קידושין תופסין בחיבי לאין, והולד ממזר מנכרי ועבד, והוא הדין הבא על שפחה ונכריה. ונראה דטעמא דרב יהודה אמר
56 רב אסי משום בנות, ולית ליה בנתיה דההוא דרא איצטרויי איצטרו. ועל כרחך רבי יוחנן דאמר וכולן לפסול – לא משום שבאו על הנכריות, דהא בפרק שני (יבמות ג,א) בהדיא אמר
57 כשמואל דאין בנך הבא מן הנכריה קרי בנך אלא בנה, אלא משום בנות הוא דקאמר לפסול, ולית ליה דאיצטרויי איצטרו. ואף על גב דרב יהודה אית ליה ב'החולץ' (לקמן מה,א) ונכרי
58 ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר – הכא משמיה דרב אסי קאמר. **בדוכתא** – דבדוכתייהו הוו רובא רובא מעשרת שבטים, ולא כמו שפירש בקונטרס משום דכל קבוע
59 במחצה על מחצה דמי. דאי אילא איהו לגבה – כל דפריש מרובא פריש, כדאמרין בסוף פרק קמא דכתובות (טז,א).

ואין

49 בקהל.
 50 אגב מה שהובא לעיל (ע"א) הכתוב 'נער הייתי גם זקנתי' מביאה
 51 הגמרא דרשה על כתוב זה: 'אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
 52 יוחנן, פסוק זה שבתהילים המובא לפנינו, המלאך שר העולם
 53 אמרו, והוא מה שנאמר (תהלים לו כה) 'נער הייתי גם זקנתי'. מוכיחה
 54 הגמרא את הדבר: בהכרח ששר העולם אמרו, שאם לא כן, מאן
 55 אמריה – מי אמרו. אילימא קודשא בריה הוא אמרו, מי איכא זקנה
 56 קמיה – האם יש זקנה לפניו. ואילא אם תאמר ששר הדמלך אמריה
 57 לפסוק זה, מי קשיש כולי האי – האם היה דוד כל כך זקן עד
 58 שיאמר כן על עצמו. אלא ששמוע מניה, המלאך שר העולם אמרו.
 59 הגמרא מביאה עוד דרשות בשם רבי יוחנן: 'אמר רבי שמואל בר
 60 נחמני אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (איכה א ט) 'ידו פרש צר על כל
 61 מהמדינה, צר זה הוא עמו ומואב. שבשעה שנכנסו עובדי כוכבים
 62 להיכל, הכל נפנו על כסף וזהב לבוזום, והם [עמו ומואב] נפנו על
 63 כסף התורה לשורפו. שאמרו עמו ומואב, ספר תורה זה שכתוב בו
 64 (דברים כד ט) 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ישרא' פאש.
 65 ועוד נאמר שם (איכה א טז) 'צנה ה' ליעקב סביביו ציון. ואמר רב
 66 בביאור דברי כתוב זה, 'ציון היינו כגון הגוים היושבים בהומניא,
 67 ומצרים לבני ישראל העניים היושבים בפום נהרא הנמצאת
 68 בסביבתם, ומבני עמון הם. שכשם שהיו שכנים רעים לעם ישראל
 69 כשישבו בירושלים, כן גזר ה' שיהיו סובבים את ישראל בארצות
 70 גלותם. וזו כונת הכתוב האמור, שצוה ה' על יעקב שאותם
 71 אויבים שסבבו אותו בארצו ימשיכו לצור עליו בכל מקום שיגלה.
 72 הגמרא חוזרת לדון בחשש שישינו בעובדי כוכבים בזמן הזה שמא
 73 הם מישאל: אמר רב יהודה אמר רב אמי, עובדי כוכבים שקדוש
 74 ישראלית כגון תהה, חוששין לקדושין אלו. ואף שאין קידושין לגוי
 75 כלל, מכל מקום חוששין שאמא אביו מעשרת השקמים הוא, ואמו
 76 נכרית. וסובר רב אסי שישאל אבא על הנכרית, הולד הנולד לו
 77 ממנה הוא ישראל ממזר. ואם אכן ישראל ממזר הוא, תופסים
 78 קידושו בבתי ישראל, והיא צריכה ממנו גט.
 79 מקשה הגמרא: והא הלכה בידינו 'כל דפריש כרובא פריש' – כל
 80 דבר שאנו מסופקים בו האם פרש מהרוב או מהמיעוט יש לנו
 81 לתלות שפרש מהרוב, והרי רוב בני העולם נכרים הם, ואם כן יש
 82 להכריע בכל אדם שאינו מוחזק בישראל, שבא מרוב העולם
 83 שהם נכרים ולא ממיעוט הישראלים.
 84 מתרצת הגמרא: דברי רב אמורים פדוקתא דקיעו – במקומם
 85 הקבוע של בני עשרת השבטים, ואין הולכים אחר הרוב אלא
 86 בדבר שפרש ממקומו ואנו מסופקים בו מהיכן פרש, שיש לתלות
 87 בו שפרש מהרוב ולא מהמיעוט. אבל דבר הקבוע במקומו ואנו
 88 מסופקים מה הוא, אין הולכים בו אחר הרוב, שכן כל קבוע
 89 כמחצה על מחצה הוא, ויש להחמיר בו ככל ספק דאורייתא. ואף
 90 כאן יש לראותם כמחצה ישראלים ומחצה גוים ולאוסרם.
 91 הגמרא מבררת מהו מקומם הקבוע של בני עשרת השבטים: 'אמר
 92 רבי אבא בר כהנא, מה שנאמר בהגליית עשרת השבטים (מלכים ב'
 93 יח יא) 'ויגל מלך אשור את ישראל אשורה, וינחם פחלח ובקבור גזר
 94 גזון וערי מדי, 'מלח' זה חלון, וקבור

1 קפסיק ותני – פוסקת המשנה ושונה בכל כתם הבא מפני העובדי
 2 כוכבים שהוא טהור, ומשמע שהוא הדין אפילו בכתם הבא מן
 3 העיר תרמוד, שהרי סתמה המשנה וכללה את כל מקומות העובדי
 4 כוכבים בדיון זה, מלבד רקם שנחלקו בה תנא קמא ורבי יהודה.
 5 ואמר רבי יוחנן מכח דיוק זה, זאת אומרת, מקבלין גרים מתרמוד.
 6 שמכך שכתמיהם טהורים מוכח שהם מוחזקים לנו כודאי נכרים,
 7 ואם כן יש לקבל מהם גרים ולהתירם בקהל, ואין לחשוש שהם
 8 ישראלים ממזרים אסורים לבוא בקהל. הרי לנו שהתיר רבי
 9 יוחנן לקבל גרים מן התרמודיים, ולא כמובא לעיל משמו שאין
 10 מקבלים גרים מהם.
 11 הגמרא מביאה תירוץ ודוחה אותו: ובי תימא שמה שאמר רבי
 12 יוחנן 'זאת אומרת מקבלים גרים מתרמוד' אינו אלא לדעת
 13 המשנה, ומיהו הוא עצמו לא ככירא ליה כן להלכה, וכי יתכן לומר
 14 כן, והא אמר רבי יוחנן, הלכה כסתם משנה, ומאחר שהוכיח
 15 מהסיפא של משנה זו השנויה בסתם שמקבלים מהם גרים, היה לו
 16 לפסוק כמותה.
 17 מתרצת הגמרא: מחלוקת אמוראי ניהו, ואילימא דרבי יוחנן נחלקו.
 18 שלדעת אמורא אחד, סובר רבי יוחנן שאין מקבלים גרים
 19 מתרמוד, ואין הלכה כסתם משנה המתירה זאת. והאמורא האחר
 20 סובר, שפוסק רבי יוחנן בכל מקום כסתם משנה, ולשיטתו בהכרח
 21 שאף כאן פסק רבי יוחנן שמקבלים גרים מתרמוד.
 22 הגמרא מפרשת את טעמם של הסוברים שאין מקבלים גרים
 23 מתרמוד: מתרמוד מאי טעמא לא מקבלים גרים, פליגי בה רבי יוחנן
 24 ורבנא בטעם הדבר. חד מהם אמר, משום עבדי שלמה שהיו
 25 עשירים, ונשאו להם נשים מבנות ישראל, והיו דרים בתרמוד. על
 26 כן חוששים לאנשי תרמוד, שמא הם מבניהם של אותם עבדים,
 27 ועבד כנעני אסור בבתי ישראל, ובנים הנולדים ממנה ישראלים
 28 ממזרים הם כפי שיבואר להלן, ועל כן אין לקבל מהם גרים
 29 ולהתירם בקהל. וחד מהם אמר, משום גנות ירושלים. ויבוארו
 30 דבריו בסמוך.
 31 שואלת הגמרא: בשלמא למאן דאמר שחששו לתרמודיים משום
 32 עבדי שלמה, יש לפרש בשיטתו דקביר שעובדי כוכבים ועבדי תנא
 33 על פת ישראל, הולך הנולד מהם הרי הוא ממזר, ואם אכן מבני
 34 אותם עבדים הם, הרי הם אסורים לבוא בקהל משום שהם
 35 ממזרים. אלא למאן דאמר משום גנות ירושלים, מאי סיבה היא
 36 לאסור את התרמודיים.
 37 משיבה הגמרא: פליגי בה רב יוסף ורבנן בביאור שיטה זו, ותריןיהו
 38 אמרו את דבריהם משמיה דרבה בר בר חנה. חד אמר, תריסר אלפי
 39 נברי ושיבת אלפי קשתותיו – שנים עשר אלף אנשים ובנוסף להם
 40 ששת אלפים מושכי קשת היו בין כובשי ירושלים. וחד אמר תריסר
 41 אלפי נברי, ומנייהו שיבת אלפי קשתותיו – שנים עשר אלף אנשים
 42 היו, שמתוכם ששת אלפים מושכי קשת. ופשעה שנכנסו עובדי
 43 כוכבים להיכל, הכל נפנו על כסף וזהב לבוזום, והם אותם שנים
 44 עשר אלף אנשים ומושכי הקשת נפנו על גנות ירושלים ונשאו
 45 אותן לנשים. שניאמר (איכה יא) 'נשים כציון ענו, בתלת פערי יהודה'.
 46 וגם לשיטתם, נכרי הבא על בתי ישראל הולד ממזר, ועל כן היו בני
 47 אותן נשים ממזרים. ומאחר שהתיישבו בתרמוד והתערבו בין
 48 הגוים, על כן אין מקבלים גרים משם, שהרי אסורים הם לבוא

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שישי עמ' א

8 הא אילו היה חפץ היה מייבם, ומכאן שדווקא כל העולה לייבום
 9 עולה לחליצה, וכל שאין עולה לייבום אינו עולה לחליצה.
 10 מקשה הגמרא: אי הכי, בתריבי לאוין נמי יש לומר שמאחר שאין
 11 עולות לייבום אף לא יעלו לחליצה. מתרצת הגמרא: הא רבי
 12 ו-ריבהו אותן רחמנא לחליצה ב'במת', כמבואר לעיל. שוב
 13 מקשה הגמרא: ומה ראית למעט חייבי כריתות מחליצה מאם לא
 14 יחפוץ לקחת, ולרבות חייבי לאוין לחליצה מיבמתו.

1 כבר נאמר בתחילת הכתוב, ומה תלמוד לומר 'במתו', לומר
 2 שדווקא יבמה זו מתייבמת או חולצת, אבל יש לה יבמה אחת
 3 שעולה רק לחליצה ואינה עולה לייבום. ואיזו היא, זו יבמה האסורה
 4 באיסור תריבי לאוין, כגון אלמנה לכהן גדול.
 5 מקשה הגמרא: ואימא – הלא יש לומר שבחייבי כריתות נאמר
 6 כתוב זה לחיובין בחליצה. מתרצת הגמרא: ממה שאמר קרא
 7 בחליצה ואם לא תחפץ האישי לקחת את יבמתו לחליצה, משמע

60 הגמרא דנה בפסול בני הרפניא: ותיב רב המנונא קמיה דעולא, וקא
 61 הוי בשמעתא - והיה מקשה קושיות לפניו. אמר עולא על רב
 62 המנונא, מה נכרא ומה נכרא - מה גדול איש זה ומה רב כוחו, אי
 63 לאו דתרפניא מאתיה - לולי שער מגוריו היא 'הרפניא' שאין
 64 אנשיה מיוחסים. אכסיף - התיביש רב המנונא מדברי עולא. אמר
 65 ליה עולא, כסף גלגלתא להיבא יתבת - לאיזה עיר אתה משלם
 66 את כסף מס הגולגולת. אמר ליה רב המנונא, לעיר 'פום נהרא' אני
 67 מעלה את המס. אמר ליה עולא, אם בן פום נהרא אתה, ואינך בן
 68 הרפניא.
 69 שואלת הגמרא: מאי 'הרפניא', ועל שם מה היא קרויה בן. אמר רבי
 70 וירא, 'הרפניא' היא נוטריקון של 'הר שהכל פוזני ב'. שכל
 71 הפסולים שאינם מוצאים לישא אשה, הולכים לשם. לפי שאנשי
 72 מקום זה אינם מיוחסים ומתחתנים עם הפסולים. כמתניתא תנא,
 73 כל אדם שאין מפיר את ירוס משפחתו ושכמו ולכן אין רוצים
 74 להשיאו אשה, נפנה לישם והם מסכימים להתחתן עמו.
 75 אמר רבא, והרפניא זו היא עמוקה ורעה יותר משאול (-גיהנס).
 76 ששבשאל נאמר (הושע יג ד), 'מיד שאול אפרם, ממות אנאלם, שיש
 77 ליושבי השאל תקנה, ועודי הקדוש ברוך הוא לפדותם משם.
 78 ואילו פסול היהו של בני הרפניא לית להו תקנתא, אלא לעולם
 79 ישארו בפסולם.
 80 הגמרא מפרשת את סיבת פסולם של בני הרפניא: פסולי דתרפניא
 81 הוא משום שהיא קרובה למישון, והיו מתערבים בה פסולי דמישון.
 82 ופסולי דמישון הוא משום שהיא קרובה לתרמוד, והיו מתערבים
 83 בה פסולי דתרמוד. פסולי דתרמוד עצמם פסולים משום עברי
 84 שלמה שנשאו להם נשים מבתות ישראל התיישבו שם,
 85 וצאצאיהם נעשו ממזרים, כמבואר לעיל. והיינו דאמרי אינשי,
 86 קבא רבא וקבא זוימא - איפה גדולה ואיפה קטנה, כלומר כל
 87 הפסולים הקטנים והגדולים, מוגדר ואול - כולם מתגלגלים
 88 והולכים לשאול, ומשאול מתגלגלים לתרמוד, ומתרמוד מתגלגלים
 89 למישון, וממישון מתגלגלים לתרפניא.

הדרן עלך חמש עשרה נשים

פרק שני - כיצד

משנה

92 שנינו בתחילת המסכת, שאין אשת המת נופלת ליבום לפני אחיו
 93 שנולד לאחר מיתתו. לפיכך אשת אח זה שלא היה עם היבם
 94 בעולמו אסורה עליו משום ערות אשת אח שאין בה מצות יבום,
 95 שהיא בכרת. וכן פוסרת את צרתה וצרת צרתה מיבום וחליצה,
 96 כדן כל העריות. אלא שבאותה נפילה שמהאח הראשון אין מקום
 97 לפטור צרה, שהרי מלכתחילה אסורות עליו כל נשות אחיו,
 98 ופטורות ממנו מיבום וחליצה משום אשת אח שלא היה בעולמו.
 99 ולא נאמר פטור צרה באשת אח שלא היה בעולמו אלא בנפילה
 100 אחרת. ומבארת המשנה שלפנינו מציאות זו.
 101 כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו פוסרת את צרתה, הרי שהיו
 102 ראובן ושמעון שני אחים יחד בעולם, ונשא ראובן את שרה
 103 ושמעון נשא את רבקה, וזאת אחר מכן (-ראובן בלא בנים, ונפלה
 104 שרה ליבום לפני שמעון, וקודם שייבמה נולד להן אח ששמו לוי,
 105 ואחר כך ייבם שמעון האח השני את שרה וצאת ראובן
 106 המתות לו, ואחר כך מת שמעון בלא בנים, ונופלות שרה ורבקה
 107 לפני לוי ליבום (ציויר או), שתיקן פטורות מיבום וחליצה. ששרה
 108 היבמה הראשונה שהתייבמה לשמעון ויצאה ונפטרת מדין יבום
 109 ללוי משום שהיא אשת אחיו ראובן שלא היה בעולמו, ורבקה אשת
 110 שמעון השנייה אסורה ללוי משום שהיא צרתה של שרה אשת
 111 אחיו שלא היה בעולמו.
 112 ואין זה אלא כשכנס שמעון קודם מותו את שרה אשת ראובן
 113 ביבום גמור מן התורה, שעל ידי כך נעשית אשתו השנייה,
 114

1 זו תדיב, ונהר גזון זו יצוק, וערי מדי זו תמך ותרבותיה ו-הערים
 2 שסביבותיה. ואמרי לה - ויש אומרים, 'ערי מדי' זו ניהר
 3 ותרבותיה. שואלת הגמרא: תרבותיה מאן - מי הן. אמר שמואל,
 4 פרך מושבי וחדקן ודומקיא, אלו הן חברותיה.
 5 הגמרא מביאה את שיטתו של רבי יוחנן בבני מקומות אלו. אמר
 6 רבי יוחנן, וכולן לפסול - כל בני המקומות האלו בחשש ישראל
 7 ממזרים הם, לפי שנטמעו שם בני עשרת השבטים בין העובדות
 8 כוכבים ונשאו אותן לנשים. ובניהם היו ישראל כשרים, ולא
 9 כמבואר לעיל שישראל הבא על נכרית הולד ממזר, אלא שמשום
 10 שלא נהירו שם אלו באיסורי עריות ונשאו את קרובותיהן רוב
 11 בניהם הם ממזרים.
 12 הגמרא חוזרת לדברי רב יהודה לעיל (טז): לאחר שהביא רב
 13 יהודה את מימרת רב אסי שעובד כוכבים שקידש בת ישראל בזמן
 14 הזה חוששים לקידושו, המשיך ואמר, בי אמריתיה קמיה דשמואל
 15 - כשאמרתי את דברי רב אסי אלו לפני שמואל, אמר לי, הלא
 16 נאמר (דברים א) 'לא תחתן עם, בתך לא תתן לבנו, ובתו לא תקח
 17 לבנה. כי יסיר את בנה מאחרי, ועבדו אלהים אחרים'. ומכאן שכן
 18 בנה הקרוי 'בנה' תהא מן בתך הישראלית, קרוי 'בנה', ועליו נאמר
 19 שיסיר אותו אביו הנכרי מאחרי ה'. ואלם אין בן בנה תהא מן
 20 העובדת כוכבים קרוי 'בנה' אלא 'בנה'. שהרי על נכד זה לא נאמר
 21 שתסיר אשת בנה הנכרית את 'בנה' כדרך שנאמר בבן בתך
 22 שנישאה לנכרי, והוא משום שכן זה מתייחס אחר אמו הנכרית
 23 ואינו קרוי בנה. ומכאן מוכח שיהדותו של הולד נקבעת אחר אמו
 24 ולא אחר אביו. ואם כן אין לחשוש בעובד כוכבים בזמן הזה שמה
 25 אביו מבני עשרת השבטים ואמו נכרית, משום שהוא נכרי לכל
 26 דבר.
 27 מקשה הגמרא: מדוע לא חושש שמואל לקידושין אלו, והאיכא
 28 ו-הרי ישן את גנות עשרת השבטים שנישאו לעובדי כוכבים
 29 שבניהן ישראלים, ואמר רבינא, מכך שהזהירה התורה 'בתך לא
 30 תתן לבנו כי יסיר את בנה מאחרי', שמע מינה שכן בתך תהא מן
 31 העובד כוכבים קרוי 'בנה'. שהרי התורה קוראת לבן בתך זה 'בנה',
 32 ככתוב 'יסיר את בנה מאחרי', כלומר את בנו שהוא בן בתך. הרי
 33 לנו כי בן זה מתייחס אחר אמו הישראלית, ולא אחר אביו הנכרי.
 34 ואם כן יש לחשוש לקידושי עובד כוכבים, שמה אמו מבתות
 35 עשרת השבטים וישראל ממזר הוא.
 36 מתרצת הגמרא: נמי דבנתא דהוא דרמא אימרוני אמרו -
 37 קבלה בידינו, שאותן בנות עשרת השבטים שגלו בגלות אשור
 38 נבקע רחמן ונעשו עקרות, ועל כן אין לחשוש שמה בני מקומות
 39 אלו הם צאצאיהן של אותן נשים.
 40 הגמרא מביאה את דברי שמואל בלשון אחרת: איכא דאמרי ו-יש
 41 אומרים) שאמר רב יהודה, בי אמריתיה את דברי רב אסי קמיה
 42 דשמואל, אמר לי, לא וזו משם בית דין שבאותו הדור עד ששאו
 43 לבני עשרת השבטים כעובדי כוכבים גמורים, והפקיעו את
 44 קידושיהם. שכן נאמר בהם (הושע ה א), 'בח' בנדי כי בנים ירדו'.
 45 לפיכך אף אם מבני עשרת השבטים הוא, קידושו כקידושי עובד
 46 כוכבים ואין חוששים להם.
 47 הגמרא מביאה עוד מדברי רב יהודה בענין בני תרמוד: ותיב
 48 ו-ישבו רב יוסף אחריה דרב פהנא, ותיב רב פהנא קמיה ו-לפני
 49 דרב יהודה, ותיב רב יהודה וקאמר, עתידין ישראל העברי וימא
 50 מנא בי תרבא תרמוד - עתידים ישראל לעשות יום טוב כשתחבר
 51 תרמוד, משום שאנשיה ממזרים, ומתערבים בתוך הקהל וגורמים
 52 להרבות פסולים בישראל. מקשה הגמרא: והא תרי - והרי
 53 תרמוד כבר נחרבה. מתרצת הגמרא: תהיא שנחרבה תרמוד הוא
 54 (היתה), אבל תרמוד עדיין לא נחרבה.
 55 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רב אשי אמר, היינו תרמוד היינו תמוד,
 56 ועיר אחת היא. אלא שלא חרבה לגמרי, וכל אימת שמקצתה
 57 חרבה אכפולי הוא דמכפאל - מכפילה היא את עצמה בחלקה
 58 האחר. תריב מהאי ניסא אותיב מהאי ניסא ו-אם נחרב צד זה נבנה
 59 הצד האחר, ואי תריב מהאי ניסא, אותיב מהאי ניסא.

1 ואין בגד הבא מן הנכריה קרוי בגד אלא בנה – פירש בקונטרס: תמדתב "כי יסיר" ולא
2 כתב "כי תסיר" משמע דלא קאי א"בתו לא תקח לבגך", דאי יולדת בן לעבודה זרה
3 – לאו בגד מיקרי ולא קרינן ביה "כי תסיר את בגדך". אלא אבתך לא תתן לבנו קאי, והכי
4 קאמר: שמא תלד בן, ויסירו האב מאחריה, שאותו קרוי בגדך. וקשה לרבינו הם: לפירושו

5 דפירש בגד קרוי בגד – היינו בגד הבא מן
6 הישראלית, שאביו נכרי, דעלה קאי "כי יסיר",
7 ואם בן אמאי מייתי ואמר רבינא בן בתך ב"ה הרי
8 הן ממש דברי שמואל ורבינא נמי, מאי קאמר
9 שמע מינה מאחרי, ויתקן נמי יתקן מן שמע
10 מינה – הן ממש דברי רבי יוחנן ואומר רבינו
11 הם: ד"כי יסיר" א"בתו לא תקח לבגך" קאי, והכי
12 קאמר: כי יסיר החותן את בגד מאחרי, היינו
13 הסרה – שאין חורע מתייחס אחר בגד אלא אחר
14 הנכריה, דאין קרוי בגד אלא בנה. ושמואל ורבי
15 יוחנן לא פירשו כלום בנכריה הבא על בת ישראל,
16 אלא רבינא מדקדק דבן בתך הבא מן הנכרי קרוי
17 בגד, מדלא כתב "כי יסיר את בגדך" – שמע מינה
18 דלית בה הסרה, משום דמתייחס אחריה. ואין
19 נראה לרבינו יצחק, ד"כי יסיר" משמע כמו הסרה
20 מאת הקדוש ברוך הוא, כדברמרמינן "ארי יטע
21 יתה" דרשינן נמי מבי יסיר לרבות כל המסירים.
22 ועוד פירש רבינו הם בענין אחר: דשמואל ורבי
23 יוחנן דייקו מ"כי יסיר את בגדך" – דמשמע דוקא
24 על הסרתו הקפיד הכתוב, שלא יטעהו. ולא על
25 הסרת בן בנו, כדיון דבא מן הנכריה אין קרוי בגד
26 אלא בנה מדלא כתיב כי יסירם, או כי יסיר בגד
27 חרעו מאחרי. ורבינא דייק: שמע מינה בן בתך
28 הבא מן הנכרי קרוי בגד, דדוקא בבגד "כי יסיר את
29 בגדך" למעוטי זרעו, אבל בבגדך – אפילו בורעי יש
30 לזרע להסרה.

31 **פסולי** דמישן משום פסולי דתרמוד – והא
32 דאמר בפרק שני דקדושין (ט"ז):
33 עשרה קבין עוות ירדו לעולם, תשעה נטלה מישן
34 ואחת כל העולם. פירוש: לפי שחן ממזרים. הא
35 דלא נקט תרמוד שפסולין יותר – שמא
36 אשחרבו למישן עד שגדלו יותר מתרמוד, ושמא
37 לתרמוד היו רוב נכרים. ובמישן רוב ישראל.
38 **משאול** לתרמוד – שאול קורא בבל, לפי
39 שתחילה גלו כולם לבבל כשרים
40 ופסולים, ומבבל הלכו כל הפסולים לתרמוד.
41 כדאמר ב"עשרה יחסין" (קדושין ט"ז), דלא עלה
42 עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה. ומונה
43 כסדר שהלכו הפסולים מן לזו, כמו שהקב הולך
44 ומתגלגל מכאן לכאן.

הדרן עלך חמש עשרה נשים

45 **ביצד** עשה בה מאמר – דסיפא (י"ח), לא
46 אצטרין, דמירשא שמעיה לן, אלא
47 אידי דמתני ליה ברישא תנא להו נמי בסיפא.
48 **מאן** דתני ראשונה לא משתבש – הבא לא
49 בעי: מאן דתני ראשונה אמאי לא תני
50 שניה, כדדייק בריש מסכת עבודה זרה (ב"א), מאן
51 דתני אידיהן מאי טעמא לא תני עדיהן. דהתם
52 בעי משום דהוה ליה למיתני לשון ערות, כדכתיב:
53 "יתנו עדיהן ויצדקו", ובתר דמשני דתברא עדין
54 – הדר פריק: מאן דתני עדיהן – מאי טעמא לא
55 תני אידיהן?

אשת

ערוה במקצת מדרבנן. **גמרא** מאן דתני ראשונה – לא משתבש, ומאן דקרי לה שניה – לא משתבש.
ראשונה

1 זו חריב נהר נזון וכו' – מושבי חידקי דרומקיא. לפסול – רובן ממזרים, שנטמעו עשרת
2 השבטים בנכריות, ובניזון הרי הן ישראלים, ונהג בהן איסור ממזרות. והן לא נזהרו
3 ונשאו זה אחותו או בתו, והרי הן ממזרים. כי אמריתיה קמיה דשמואל – עד השתא
4 מילתיה דרב יהודה משמיה דרב אסי קאמר, ואחר פטירתו של רב אסי בא לפני שמואל
5 וקאמר: כי הדר אמריתיה לזא דרב אסי קמיה
6 דשמואל, דחוששין לקדושין. אמר בגד הבא
7 מישראלית קרוי בגד ואין בגד הבא מן הנכריה
8 קרוי בגד אלא בנה – דנפקא לן מ"כי יסיר את
9 בגדך מאחרי" (דברים ז) ולא כתיב כי תסיר את
10 בגדך – אלמא: לאו אבתו לא תקח לבגך מהדר,
11 דאם בן היה לו לומר כי הנכריה תסיר, שמע
12 מינה דאי נמי יולדת בן לעבודה זרה – לא בגד
13 מיקרי, ולא קרינן ביה "כי תסיר את בגדך".
14 הילכך, נכרים גמורים הם. והאיכא בנות –
15 שנשבו, ונשואם נכרים והולידו מהם. ואמר
16 רבינא – לקמן בפרק שני (ב"א), בן בתך הבא
17 מן הנכרי קרוי בגד. דכתיב "בתך לא תתן לבנו
18 כי יסיר את בגדך מאחרי". מדלא כתב כי תסיר,
19 שמע מינה דאבתך לא תתן לבנו קאי, והכי
20 קאמר: שמא תלד לו בן ויסירו האב מאחרי,
21 וקאי קרוי ליה בגדך, ולחוש לקדושין. דההוא דרא
22 דעשרת השבטים. איצטרו איצטרו – נבקע
23 רחמן מלקולט זרע. ונעשר עקרות. איצטרו –
24 לשון ביקוע, כמו טיליא חריפי דמציר ויקי
25 (עבודה זרה ל"א), וכמו ציריא דחיטי (פסחים
26 מ"ב). יופא טבא – משום דממזרים הם,
27 ומטמעים בישראל ופוסלים אותן. היינו תרמוד
28 היינו תמוד – ודקאמר הא חרוב – לא חריב
29 כולה. דאיכפולאי איכפול – כשחרבה מכאן
30 נכפלה ונביטת מכאן. וקא הוי – מקשה. אמר
31 – עולא עליה דרב הונא: מה גברא ומה
32 גברא! כמה הוא גדול. אי לאו דהרפינא מאתיה
33 – שאינם מיוחסים. שהכל פונים שם – כל
34 פסולין שאין מוציאן אשה פונין והולכין שם.
35 והיא עמוקה – ורעה לדבר זה יותר מניהבם.
36 דאילו לירידי גיהנם איכא תקנתא, דכתיב: "מיד
37 שאול אפרים ממות אנאלם", ואילו פסולי דידהו
38 לית להו תקנתא. משום פסולי דמישון –
39 שקרובה לה, ומתערבין בהן. ואמר בפרק
40 "עשרה יחסין" (קדושין ע"א), מישון מתה.
41 והתם נפרש פסוליהו. קבא רבא וקבא זוטא –
42 איפה גדולה ואיפה קטנה, שניהם מעוותים.
43 כלומר: כל הפסולין מתגלגלים וירדים לשאול,
44 ומשאול לתרמוד. כלומר: שאול גבה
45 מתרמוד, ומתגלגל משאול לתרמוד. וטעמא
46 בדלעיל: דאילו לירידי גיהנם איכא תקנתא,
47 ולפסול דידהו אין טרחה. מנגיר – מתגלגל.

1 **זו חריב, נהר גזון – זו ג'ינג, וערי מדי – זו חמון**
2 **והכרותיה, ואמרי לה: זו ניהר והכרותיה. הכרותיה**
3 **מאן? אמר שמואל: פרך, מושבי, חידקי ורומקיא.**
4 **אמר רבי יוחנן: וכולן לפסול, כי אמריתיה קמיה**
5 **דשמואל: אמר לי: בגד הבא מן ישראלית קרוי בגד,**
6 **ואין בגד הבא מן הנכריה קרוי בגד – אלא בנה.**
7 **והאיכא בנות, ואמר רבינא: שמע מינה בן בתך הבא**
8 **מן הנכרי קרוי בגד! גמירי דבנתא דההוא דרא**
9 **איצטרוני איצטרו. איכא דאמרי: כי אמריתיה קמיה**
10 **דשמואל אמר לי: לא זזו משם עד שעשאו נכרים**
11 **גמורים, שנאמר: "בה' בגדו פי בנים ורים ילדו". ותיב**
12 **רב יוסף אחוריה דרב פהנא, ותיב רב פהנא קמיה**
13 **דרב יהודה, ותיב וקאמר: עתידין ישראל דעבדי יומא**
14 **טבא כי חריב תרמוד. והא חריב! הוה תמוד הוה.**
15 **רב אשי אמר: היינו תרמוד היינו תמוד, אכפולאי הוה**
16 **דמכפל. חריב מהאי גיסא – אותיב מהאי גיסא, ואי**
17 **חריב מהאי גיסא – אותיב מהאי גיסא. ותיב רב**
18 **המנונא קמיה דעולא וקא הוי בשמעתא. אמר: מה**
19 **גברא ומה גברא, אי לאו דהרפינא מאתיה! אכסוף.**
20 **אמר ליה: כסף גלגלתא לחיבא יהבת? אמר ליה:**
21 **לפום נהרא. אמר ליה: אם בן – מפום נהרא את. מאי**
22 **הרפינא? אמר רבי זורא: הוה שהכל פונין בו.**
23 **במתניתא תנא: כל שאין מכיר משפחתו ושכמו נפנה**
24 **לשם, אמר רבא: והוה עמוקה משאול, שנאמר: "מיד**
25 **שאול אפרים ממות אנאלם", ואילו פסולי דידהו – לית**
26 **להו תקנתא. פסולי דהרפינא משום פסולי דמישון**
27 **ופסולי דמישון משום פסולי דתרמוד. פסולי דתרמוד**
28 **משום עבדי שלמה, והיינו דאמרי אינשי: קבא רבא**
29 **וקבא זוטא, מיוגדר ואילו לשאול, ומשאול לתרמוד,**
30 **ומתרמוד למישון, וממישון להרפינא.**

הדרן עלך חמש עשרה נשים

31 **ביצד** אשת אחיו שלא היה בעולמו? שני אחים,
32 ומת אחד מהן; וגולד להן את, ואחר כך
33 ייבם השני את אשת אחיו ומת. הראשונה יוצאה
34 משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשנייה משום
35 צרתה. עשה פה מאמר ומת – שניה הולצת ולא
36 מתייבמת. **גמרא** אמר רב נחמן: מאן דתני ראשונה
37 לא משתבש, מאן דתני שניה לא משתבש, מאן דתני
ראשונה

48 **ביצד** אשת אחיו שלא היה בעולמו –
49 פוסרת צרתה. וגולד להם אח –
50 ומצאה זקוקה ליבם, ועליו אסורה משום אשת
51 אחיו שלא היה בעולמו. ואחר כך ייבם השני
52 את אשת אחיו – ולו אשה אחרת. ומת.
53 הראשונה – זו היא אשת ראובן שנפלה לפניו
54 כבר פעם אחת. יוצאה – ונפטרת מזה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו כו'. עשה בה
55 – זה שמת מאמר, ולא הספיק לבנוסה עד שמת. שנית הולצת – ולא מיפטר א משום
56 צרת ערוה, דלאו צרתה ממש היא. ולא מתייבמת – דמאמר קונה מקצת, והויא צרת
57 ערוה במקצת מדרבנן. **גמרא** מאן דתני ראשונה – לא משתבש, ומאן דקרי לה שניה – לא משתבש.
ראשונה

1 **אשת** אחיו שלא היה בעולמו היבא כתיבא - ואם תאמר: תיפוק ליה מדכתיב (משלי א)
 2 "דרכיה דרכי נועם" ומהאי טעמא עבדינן מתים כתיב לענין יבום, בפרק "ש"
 3 מותרות" (בימות פ,ב), אף על גב דאיצטרך למילי אחרוני, כדאמר בפרקין גבי מעשה בגדול
 4 ליבום, אם כן, אשת אחיו שלא היה בעולם דכתב רחמנא - למה ליה? ובפרק "בית שמאי"
 5 (לקמן ק"ב), גמי דייקין מיני דקטן זוקק ליבום.

6 מכל מקום, משמע דעיקריה לגופיה איצטרך.
 7 ואמר רבינו יצחק: דאיצטרך להיבא דחמותה של
 8 יבמה מעוברת, דהוי שפיר "דרכי נועם" ותמתין,
 9 שגאו תלכו וכו' ונתחא זקוקה לו.

10 **אחיה** אחיה מבני יעקב - לענין אשת אחיו
 11 שלא היה בעולמו אין סברא למילף
 12 מבני יעקב, דלא מיקרי אחים אלא אם כן הם
 13 בעולם אחד כבני יעקב, דפשיטא דמיקרי אחין,
 14 ואי לאו דמיעט קרא בהדיא - לא הוה שייך
 15 למילף מבני יעקב לענין הך מילתא.

16 **ולימא** הלכה כדברי האומר אין זיקה -

17 פירש בקונטרס: דהגון דרבי יהודה בן

18 בתירא דמיימי לקמן, דמדפסיק שמאל כרבי

19 יהודה בן בתירא דאמר יש זיקה - מכלל דפליגי

20 רבנן, וקשיא: דלמא בעלמא סברי רבנן דיש

21 זיקה, והתם שרו ולא מצרכי להמתין שיעשה

22 אחיו מעשה - משום דקידושין מפקעי זיקה, דהא

23 חשיב סוף "הערלה" (בימות פ,ב), ובפ"ב דהגמילה

24 (יח,ב) הדיא דרבי יהודה בן בתירא יחידאה,

25 דדייקין דשמואל חישי ליחידאה מדפסיק כרבי

26 יהודה, ואמאי חשיב ליה יחידאה? והא כמה

27 גנאים סברי דיש זיקה, ורב אשי דייק מסתם

28 מותנין דפרק "ארבעה אחין" (בימות ל,א): ואת

29 אומרת יש זיקה, ואפילו בתרי אחין! אלא ודאי

30 בההוא דרבי יהודה מודו כולוהו דעל ידי קדושין

31 פקעה זיקה, ובסוף שמעתין (יח,ב) דבמצריך תרי

32 מילי דשמואל היה יכול לומר אי אשמועינן יש

33 זיקה הוה אמיתא בהדיא דרבי יהודה דקידושין

34 מפקעי זיקה, אלא טעמא אחרניא אשכח, ואין

35 לפרש כדבריו האומר אין זיקה היינו רבי מאיר,

36 דאם כן מאי קאמר הוה אמיתא הני מילי בתרי, הא

37 רבי מאיר בחד בחד גמי קאמר דאין זיקה! וליבא

38 למימר גמי דהיינו רבי יהושע דאמר יפר לאחד

39 ולא לשנים - דהא בפרק "ארבעה אחין" מוקי

40 פלוגתייהו בעבד בה מאמר, ופליגי אי מאמר קונה

41 אי לא! ויש לומר: דאין נראה לו לחלק משום

42 קידושין, ורב יוסף דקרי ליה יחידאה קסבר

43 דכולוהו תנאי סברי אין זיקה, ולית ליה דרב אשי

44 דדייק ממתניין דפרק "ארבעה אחין" דיש זיקה,

45 דרבי גמי פליגי עליה התיב, וכן משמע ב"החולץ"

46 (ג,א) דקרי רב יוסף משנה שאינה צריכה להא

47 התנן: יבמות שמתה מותר באחותה, ואף על גב

48 דבעי למדיק מינה בשמעתין דיש זיקה, אלא דרב

49 יוסף לא בעי למימר דאתא לאשמועינן דיש זיקה,

50 משום דסבר דאין זיקה לכולי עלמא.

51 **אבל** מחיים לא דאסור לבטל מצות יבמין -

52 ואפילו רבן גמליאל דאמר: אם מיאנה -

53 מיאנה, מודה הכא. דשאני התיב שכבר נשואה לו.

54 ואם תאמר: ונמנל דסבר אין זיקה? דלמא לעולם

55 יש זיקה, ולאחר מיתה שרי משום דפקעה זיקה,

56 כדאמר בסמוך! ויש לומר: דאף על פי שהתלמוד

57 עושה בסמוך צריכותא, האמת הוא דאי יש זיקה

58 - אחר מיתה גמי אסור, דזיקה בכדי לא פקעה.

59 ודאי

44 - אסור באמה, אלא קסברי: יש זיקה, ולימא: הלכה כדברי האומר יש זיקה! אי הוה אמר הכי הוה אמיתא: הני מילי בחד, אבל בתרי אין זיקה, והא כי פליגי - בתרי פליגי! אלא, אי אמר הכי הוה

1 **ראשונה** לאפילה - שנפלה ראשונה לייבום, קודמת לזו בפעם ראשונה. שניה לנישואין

2 - לנישואין של שני, שהוא היה נשוי כבר האחרת כשנפלה זאת לפניו, ופרכינן: מי לא

3 עסקינן - כלומר, מי לא מיתוקמא גמי מתני' בייבום אשת אחיו תחילה, ואחר כך כנס

4 את האחרת, דלא הויה הך יבמה שניה לנישואין. **אלא שניה בנישואין** - שניסת שני

5 פעמים, אחת לבעל ואחת ליבום. **היבא כתיבא**

6 - לאיסורא. המיוחדים בנחלה - הרואין לירש

7 זה את זה. אחיה אחיה - כי ישבו אחים,

8 שנים עשר אחים בני אבינו" (בראשית מב).

9 מעריות - "ערות אשת אחיך", וקיימא לן לקמן

10 בפרק "הבא על יבמתו" (נ,ה), דאפילו לן לקמן

11 האם ולא את המן. **זו היא שיבה בו** - דאף על

12 גב דלא דמו קראי להדדי, כיון דתרווייהו בביאת

13 כהן משתני - דיינין בהו גזירה שוה: מה להלן

14 חולץ וקוצה וטח כו'. **מלוט כי אנשים אחים**

15 אנתנו - ותתייבם אשת אחי אביו, שהרי בן

16 אחיו היה. המיוחדים בנחלה - שחולקין נחלה

17 אחת, לאפוקי לוט שאין חולקין נחלה אחת, והא

18 מתיבא יתי' - דלימא עד דמייחדי באבא

19 ובאמא? והא יבום בנחלה תליא, דכתיב

20 (דברים ב,ה): "יבום על שם אחיו המת", ואוקמינן

21 לקמן (כד,א), "על שם אחיו" - לנחלה, שירש

22 המייבם כל נכסי המת, ואין אחיו חולקין עמו.

23 אין זיקה - זיקת יבמות שמתה לא אלימא

24 למיחוי כארסוה, להאסר אמו עליו משום

25 חמותו. ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה -

26 דתנן בפרק "החולץ" (בימות מא,א): שומרת יבם

27 שקדש אחיו את אחותה של יבמה, ותלה היבום

28 באחיו - משום שרבי יהודה בן בתירא אמרו,

29 אומרים לזו שקדש אחות יבמתה המתן

30 מלכוסה, לפי שאחות זקוקתו היא, הואיל ולאחר

31 שנוקקה אחותה לו קדש את זו - צריך להמתין

32 עד שתתייבם היבמה לאחיו, דפקעה זיקה.

33 ואמר שמואל: הלכה כרבי יהודה, ומדקאמר

34 הלכה - מכלל דפליגי עליה ואמרי: אין זיקה

35 לאחין חשיבא לאסור עליהן קרובותיה, הני

36 מילי - דלא חשיבא זיקה להיות אסורות

37 קרובות בתרי אחין - שנפלה לפני שני יבמין,

38 כגון הדיא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן, דכיון

39 דלא ידיע קמי מאן מנייהו רמיא, לא חשיבא

40 למיסר קרובות. אבל בחד - שאין שם אלא יבם

41 אחד, דודאי עליה רמיא, אימא דמיא ככוסה,

42 ויאסר באמה. ולימא הלכה כדברי האומר אין

43 זיקה **אפילו בחד** - רבי עקיבא קאמר לה בפרק

44 "ארבעה אחין" (לקמן ט,ב): שומרת יבם אין

45 יבמה מיפר נרייה לא לאחד ולא לשנים.

46 כלומר: בין שנפלה לפני יבם אחת, בין שנפלה

47 לפני שנים, דלא קרינן ביה "אישו". הוה **אמינא**

48 **אפילו מחיים** - יבמה מותר באמה קודם

49 חליצה, ותצא היבמה לשוק משום בת אשתו.

50 דאסור לבטל בו' - ואי נסיב אמה מחיים -

51 מבטל למצוה לגמרי מיבום ומחליצה. יבמתו

52 שמתה מותר באחותה - דאפילו אשתו מתה

53 מותר באחותה. אבל אמו, דלגבי אשתו אסורה

54 אף לאחר מיתה אשתו - ביבמתו גמי אסורה.

55 **איסורא דאורייתא** - חמותו אסור רחמנא, ולא

56 פליג בין מחיים בין לאחר מיתה, כדפליג באחות

57 אשה, כדכתיב "עליה בחיה". יש זיקה - זיקת

58 ייבום הדיא ככוסה, ואיסורא אמה על היבם

59 משום חמותו, והא כי פליגי - רבי יהודה ורבנן

60 בתרי (והוא) דפליגי, כדקתני (לקמן מא,א): המתן

61 עד שיעשה אחיך מעשה.

יבמות דף יז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קמא

59 באחים דמייחדי (המיוחדים) באבא ובאבא והם אחים מאב ואב.
 60 על כן צריכא לגזירה שוה 'אחים' 'אחים' ללמד שדי באחים מן
 61 האב בלבד, כבני יעקב שהיו מכמה אמהות.
 62 מקשה הגמרא: והא מהיכא מיתי לומר שהאח האמור ביבום הינו
 63 אח גם מאב וגם מאם, והלא יבום בנחלה תלא רחמנא, שנאמר
 64 ביבום (דברים כה ה) 'יקום על שם אחיו' ויירש לבדו את נכסי אחיו
 65 (להלן כד), והרי נחלה אינה אלא באחים מן האב ולא באחים מן האם
 66 היא, ואם כן גם לולי הגזירה שוה בהכרח די באח מהאב ליבום.
 67 מתרצת הגמרא: איצטריד לגזירה שוה משום דקלוקא דעתק אמניא,
 68 הואיל ויבום חידוש הוא, דהרי קמשתרי (הותר) איסור ערוה של
 69 אשת אח לנביה, אימא שלא נאמר אלא עד דמייחדי האחים גם
 70 באבא אחד וגם באבא אחת. על כן צריכא לגזירה שוה להשמיענו
 71 שדי באח מהאב.
 72 נחלקו האמוראים בדין זיקת יבום, האם היא כאישות ומחמתה
 73 נחשבת היבמה כאשת היבם לכמה דברים, או לא. וכן נחלקו
 74 תנאים בדין זה. ששינוי להלן (מא). ראוהן שמעון ולוי אחים, ונשא
 75 לוי את רחל ומת ונפלה רחל לפני שני אחיו ליבום, וקידש ראוהן
 76 לתבי רבי יהודה בן בתירא הסובר שיש זיקה, אסור ראוהן
 77 מדרבנן בלאה ארוסתו משום זיקת היבום שיש לו על רחל, והרי
 78 היא כאחות אשתו. ותנאים אחרים חולקים עליו בדין זה. וכן
 79 נחלקו תנאים במשנה בנדרים (עד) בנדרים יבמה, שרבי אליעזר
 80 אומר שהיבם מפרם בין אם הוא אחד ובין אם הם שנים. ורבי
 81 יהושע אומר, אם ישנו רק יבם אחד יר, ואם הם שנים אינם
 82 מפירים. ורבי עקיבא אומר שאף יבם אחד אינו מפר משום שאין
 83 זיקה, ואינה נחשבת כאשתו או כארוסתו.
 84 הגמרא מביאה את השיטה הסוברת 'אין זיקה': אמר רב הונא אמר
 85 רב, שוקמתי יבם (יבמה) שפיתה קודם שהתייבמה ליבם, מותר
 86 היבם באמה. ואף שאסור אדם בחמותו אף לאחר מיתת אשתו, אין
 87 היבמה נחשבת מחמת זיקתה כארוסתו לאסור עליו את
 88 קרובותיה.
 89 מקשה הגמרא: הלא ממה שהתיר רב את אמה ליבם, אלמא קכבר
 90 'אין זיקה', ואם כן למה תלך בדברי התנא האומר אין זיקה,
 91 ולמה הוצרך לומר שהוא מותר באמה. מתרצת הגמרא: אין זיקה
 92 אמר רב הני, הנה אמניא, הני מילי שאין זיקה, דווקא בתרי (בשני)
 93 יבמים, שמאחר שאין ידוע למי מהם תודק לבסוף אינה נחשבת
 94 כאשתו של אף אחד מהם. אמל בחד יבם שבודאי לפניו היא נופלת
 95 ליבום, יש זיקה, והיא נחשבת כאשתו לענין איסור קרובותיה. על
 96 כן אמר רב שאפילו אם נפלה לפני יבם אחד בלבד אם מתה מותר
 97 באמה.
 98 שוב מקשה הגמרא: ולמה רב תלך בדברי רבי עקיבא האומר אין
 99 זיקה? אפילו יבם חד, ואינו מפר את נדריה. מתרצת הגמרא: אין
 100 אמר רב הני, הנה אמניא שאפילו מחיים של היבמה הוא מותר
 101 באמה קודם שחלצה. קמשמע לן רב, שדווקא לאחר מיתת של
 102 היבמה אין – הרי הוא מותר באמה, אבל מחיים לא הותר באמה,
 103 משום דאסור לבטל מצות יבמות, ואם ישא את אמה תיאסר עליו
 104 היבמה באיסור ערות בת אשתו ותפטר מיבום וחליצה.
 105 מקשה הגמרא: תנן (טז), יבמתו שפיתה מותר באחותה. ומשמע
 106 באחותה אין – הוא מותר, משום שאף אחות אשתו מותרת לאחר
 107 מיתת אשתו, אבל באמה לא הותר משום שחמותו אסורה אף
 108 לאחר מיתת אשתו, ולא כדברי רב.
 109 מתרצת הגמרא: היא תדין דאחר שמתה מותר אפילו באמה, ואידי
 110 דתנא – אגב ששינוי ברישא אשתו שפיתה מותר באחותה שדווקא
 111 באחותה אין – מותר, אמל באמה לא הותר משום דתניא לה איסורא
 112 דאורייתא של חמותו שנאסרה אף לאחר מיתת אשתו, על כן תנא
 113 נמי בספא לגבי יבמתו שמתה 'מותר באחותה', אבל הוא הדין
 114 באמה.
 115 הגמרא מביאה את השיטה הסוברת 'יש זיקה': ורב יהודה אמר,

1 לשרה ד'ראשונה' לא משתבש, משום דמאי 'ראשונה', שרה
 2 הראשונה לנפלה, שהרי נפלה ללוי לאחר מיתת ראוהן, ואילו
 3 רבקה נפלה לפניו רק במיתת שמעון. ומאן דתני לשרה 'שניה' גם
 4 כן לא משתבש, משום דמאי 'שניה', שניה לנשואין אצל שמעון
 5 שהיה נשוי לרבקה לפני שייבם את שרה.
 6 מקשה הגמרא: וכי מי לא עסקין גם באופן דקודם יבם שמעון את
 7 שרה ואחר כך יבם את רבקה, ובאופן זה אין שרה שניה לנשואין.
 8 מסיקה הגמרא: אלמא מאי 'שניה', שניה בנשואין, שנישאה שתי
 9 פעמים, שנישאה לראובן ואחר כך התייבמה לשמעון.
 10 הגמרא חוזרת לדין משנתנו ושואלת: אשת אחיו שלא היה בעולמו,
 11 היכא בתיבא שאינה מתייבמת. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה
 12 אמר רב, למדנו זאת ממה דאמר קרא (דברים כה ה), 'כי ישבו אחים
 13 יחדיו, ויחדו' משמע דווקא אחים שהיתה להם ושיבה אחת בעולם,
 14 פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו שמת קודם שנולד שאינה
 15 מתייבמת. ועוד יש לדרוש מ'יחדו', שיבום הוא רק באחים מן האב
 16 המיוחדים בנחלה ויורשים זה את זה, פרט לאחיו מן האם שאינו
 17 יורשו.
 18 הגמרא מביאה מקור אחר לדין האמור: רבא אמר, מה שיבום נהג
 19 דווקא באחין מן האב, גליף (למדו) בגזירה שוה 'אחיה' 'אחיה'
 20 מ'בני יעקב'. שנאמר כאן 'כי ישבו אחים', ונאמר שם (בראשית כב לב)
 21 'שנים עשר אנהנו אחים בני אבינו', מה להלן אחים מן האב היו ולא
 22 מן האם, אף כאן ביבום דווקא אחים מן האב ולא מן האם.
 23 מקשה הגמרא: ולילף (ונלמדו) יבום באחים מן האם בגזירה שוה
 24 'אחיה' 'אחיה' מערייות, שהרי נאמר (ויקרא יח טז) 'ערוה אשת אחיך
 25 לא תגלה' ואף אשת אח מן האם בכלל זה. מתרצת הגמרא: דנין
 26 'אחים' שנאמר ביבום 'אחים' שנאמר בבני יעקב, ואין דנין 'אחים'
 27 מ'אחיה' האמור בערייות.
 28 מקשה הגמרא: מאי נפקא מינה בין 'אחים' ל'אחיה', והתנא דבי רבי
 29 ישמעאל, לאחר שבוע ראשון של הסגר בית המנוגע נאמר (ויקרא יד
 30 טז) 'ישב בתוך', ולאחר ההסגר השני נאמר (שם יד מד) 'יבא בתוך'.
 31 ויש לדרוש בגזירה שוה 'ישב' 'בא' שדיניהם שוים, משום שזו היא
 32 שיבה זו היא ביאה ומשמעות אחת להם. ואם כן יש ללמוד אף
 33 בגזירה שוה 'אחים' מ'אחיה' שמשמעותם דומה.
 34 מתרצת הגמרא: הני מילי שאפשר לדרוש גזירה שוה באופן זה,
 35 היכא דליבא מירי דדמי ליה – שאין לנו תיבה אחרת השווה לתיבה
 36 הראשונה, אמל היכא דאיבא מירי דדמי ליה, מדרמי ליה ללפנין –
 37 היכן שישנה תיבה אחרת שוה יש לנו ללמוד ממנה ולא מהתיבה
 38 הדומה רק במשמעותה.
 39 מקשה הגמרא: ולילף יבום בגזירה שוה 'אחיה' 'אחיה' מ'אחים'
 40 האמור בדברי אברהם ללוט, דבתיב (בראשית יג ח) 'כי אנשים אחים
 41 אנחנו', ויבם אדם אף את אשת אחי אביו, שהרי לוט היה בן אחיו
 42 של אברהם, והכתוב קוראם אחים.
 43 מתרצת הגמרא: מסתברא שמכני יעקב שנאמר בהם 'אחים' הנה
 44 ליה למילף על יבום ולא מ'אחים' שנאמר בלוט, משום דמפני –
 45 ש'אחים' שבבני יעקב מיותר, דמדתיה ליה למכתב 'שנים עשר
 46 עבדי בני אבינו', ובתיב 'אחים בני אבינו', שמע מינה לאפנויי –
 47 שבא לייתרה כדי לדרוש ממנה גזירה שוה זו.
 48 הגמרא מפרשת ששני הדרשות האמורות נצרכות זו לזו:
 49 ואיצטריך למכתב 'אחים', ואיצטריך למכתב 'חדו', משום דאי כתב
 50 רחמנא רק 'אחים', הנה אמניא לילף יבום בגזירה שוה 'אחיה' 'אחיה'
 51 מלוט, ולרבות אף את אשת בן האח ליבום. וכי תיקא שאין ללמוד
 52 מלוט משום דלא מפני – שאינו מיותר, לאוי – לא כן הוא, אלא
 53 באמת אפנויי מפני – ומיותר, דמדתיה ליה למכתב 'אנשים רעים'
 54 (חברים) ובתיב 'אנשים אחים', שמע מינה לאפנויי – שבא הכתוב
 55 לייתר תיבה זו לגזירה שוה. על כן כתב רחמנא ביבום 'יחדו', ללמד
 56 שאין יבום אלא באחים מן האב המיוחדים בנחלה ונחלים יחד
 57 אותה יורשה. מה שאין כן בבן אחיו שאינו חולק עמו אותה
 58 יורשה. ואי כתב רחמנא רק 'יחדו', הנה אמניא שאין יבום אלא

שוב הקשה לו אביי: ומי [וכו'] סבירא ליה לרבי מאיר אין זיקה, ונתנן להלן (כו), ארבעה אחים, ששנים מהן נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואין להאחיות, הרי אחיות אלו חולצות ולא מתייבמות לשני האחים הנותרים. ואי סלקא דעתך דסבר רבי מאיר אין זיקה, הלא הני שתי אחיות פתרי קארתין – משני בתים נפרדים של שני אחים הן באות וראה ציורו, ואם כן האי אח לייבם תרא מהן, והאי אח ו-השני לייבם תרא. אלא בהכרח שיש זיקה, ואסור אדם בקרובות זקוקתו כמו בקרובות אשתו, ומשום כך אסורה כל אחת מהן על שני היבמים משום שהיא אחות זקוקתו. והרי סתם משנה רבי מאיר היא, ואם כן איך אמר רבי מאיר בברייתא שאין זיקה. השיבו רבה: לעולם סובר רבי מאיר אין זיקה. ומה שאסר רבי מאיר אחיות אלו ביבום הוא משום דקסבר אסור לכתוב מצינת יבמין. שאם ייבם אחד האחים את אחת האחיות תפטר ממנו אחותה משום אחות אשה בין מיבום ובין מחליצה. ואף שעדיין יכול אחיו לייבם או לחלוץ לאחותה, יש לחשוש דלמא אדמייבם חד מיית איך – שמה לאחר שייבם הראשון ימות השני קודם שיספיק ליבם או לחלוץ לשניה, ונמצא דקא פגמלת – בטלה מצינת יבמין מן השניה לגמרי. על כן הייבוהו חכמים לחלוץ בדווקא, כדי שיוכל לחלוץ גם לשניה.

שוב הקשה לו אביי: ואי אכן סבר רבי מאיר אין זיקה, תיבטל מצות יבום, כלומר, אם רבי מאיר סובר שאין זיקה, אין לאסור יבום מחשש של ביטול מצות יבום באחותה. והא מצינו לרבן גמליאל שאמר אין זיקה, וכמו כן הוא סובר שמתר לכתוב מצות יבמין. והתן להלן (קט). ראוהו ושמעון שהיו אחים, ונשא ראוהו את רחל הגדולה, ושמעון נשא את לאה הקטנה שקידושיה מדרבנן ויוצאת במיאן בלא גט, ומת ראוהו ונפלה רחל אשתו לפני שמעון ליבום, רבי אליעזר אומר, מלמדים את לאה הקטנה למאן בשמעון בעלה, משום שזיקתה של רחל אחותה אסרת עליו את לאה, ועל ידי שתמאן לאה תותר לו רחל ביבום. ורבן גמליאל אומר, אם מאנה לאה בשמעון בעלה מאנה, וייבם את רחל הגדולה, ואם לא מאנה תפתין רחל עד שתגדיל לאה, ויבעלה שמעון בגדלותה ועל ידי כן תתקדש לו מן התורה, ואז תצא רחל תלוו ותיפטר מיבום וחליצה משום אחות אשה. הרי לנו שרבן גמליאל סובר שאין זיקה, ואין לאה נאסרת עליו משום אחות זקוקתו, וכמו כן מותר לו לקדשה בקידושין גמרים לכשתגדיל, אף שעל ידי כך תיעשה רחל אחות אשתו מן התורה ותפקע זיקתה ותתבטל ממנה מצות יבום וחליצה. ואם כן גם בדעת רבי מאיר הסובר 'אין זיקה' יש לומר שאף מותר לבטל מצות יבום. ושוב תקשה המשנה להלן, מדוע לא יתייבמו שתי האחיות שנפלו לפני שני אחים. אומר ליה רבה לאביי, וכי מדרבן גמליאל אדרבי מאיר קרמית ו-אתה מקשה, והרי יתכן שאף שרבן גמליאל אינו חושש לביטול מצות יבמים, מכל מקום רבי מאיר חושש לכך.

השיבו אביי: לא כך הקשיתי, אלא הכי קאמרין להקשות, איך יתכן שרבי מאיר חייש ו-חוששן אפילו לספיא, ואסור לייבם אפילו במקום שרק ספק הוא שמה יגרם על ידי כך ביטול מצות יבום, וכגון בשני אחים ושתי אחיות שעל ידי יבום האחת התבטל מצות יבום מאחותה רק אם ימות אחיו קודם שיספיק לייבם או לחלוץ, ואילו רבן גמליאל, אפילו לודאי ביטול מצות יבום לא חייש, שהרי התיר לשאת את אחות יבמתו אף שבכך הוא ודאי מפקיע מהיבמה את זיקתה. תירץ לו רבה: דלמא מאן דלא חייש לביטול מצות יבום, אפילו לביטול ודאי לא חייש, ומאן דחייש, אפילו לספיא של ביטול חייש.

אביי מוכיח שלדעת שמואל יש זיקה: אומר ליה אביי לרב יוסף, הא דאמר רב יהודה שיש זיקה, לא משמו של רב שהיה רבו אמר כן, אלא משמו דשמואל היא, שאף הוא היה רבו של רב יהודה. והתן להלן (מא).

היה אמינא דדווקא מחיים של היבמה יש בה זיקה האוסרת את קרובותיה על היבום, אבל לאחר המיתה של היבמה פקעה לה הזיקה ממנה, ואינה כאשתו האוסרת עליו את קרובותיה אף לאחר מיתתה. קא משמע לן רב יהודה, דזיקה ככדי – בחינם לא פקעה מאליה, והיא נמשכת אף לאחר מיתתה ואוסרת את קרובותיה. הגמרא מביאה הוכחה לדברי רב יהודה ממשנה: לימא ו-האם נאמרן שפסייע ליה לרב יהודה מה ששינו במשנה להלן (טו). יבמתו שמתה מותר פאחותה, שמשמע פאחותה אין – הוא מותר כש מותר באחות אשתו לאחר מיתת אשתו, אבל פאמה לא הותר, כש שלאחר מיתת אשתו הוא אסור באימה. הרי לנו שזיקה אוסרת את קרובות זקוקתו.

דוחה הגמרא: יתכן שהיא תדין והוא מותר אפילו פאמה, ומה שנקטה המשנה אחותה הוא אידי – [אגב] דתנא רישא אשתו שמתה מותר פאחותה, ושם דוקא פאחותה הוא מותר אבל פאמה לא הותר משום דתנא לה איפריא דאורייתא של חמותו לאחר מיתת אשתו, על כן תנא נמי בספיא מתה יבמתו מותר פאחותה, והוא הדין באמה.

הגמרא מביאה קושיא על רב יהודה ממשנתו: מתיב ו-הקשהו רב הונא בר חייה, שנינו במשנתנו, ראוהו ושמעון שהיו אחים, ונשא ראוהו את שרה ושמעון את רבקה, ומת ראוהו ונפלה שרה לפני שמעון ליבום, ואחר כך נולד לוי האח השלישי, ועשה בה שמעון בשרה מאמר ועדיין לא כנס אותה, ואחר כך מת שמעון, רבקה אשתו השנייה חולצת ללוי משום שאין המאמר קונה קנין גמור להחשיבה לגמרי כצרת ערות אשת אח שלא היה בעולמו, ולא מתייבמת משום שהמאמר קונה במקצת, והרי היא צרת ערוה במקצת. ומשום דמעמא שרבקה נחשבת לצרת שרה הוא מותר דכבר עבד ו-עשהו בה שמעון מאמר, הא אם לא עבד בה מאמר, רבקה אשתו השנייה נמי פומי מייבמה ללוי, ואינה נחשבת לצרתה של שרה האסורה עליו משום ערוה. ואי אמרת יש זיקה, הלא אף בלא מאמר נחשבת שרה כאשת שמעון מחמת זיקתה אליו, והיא לא רבקה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה זו, ויש לה להיאסר ללוי ביבום משום צרת ערוה.

מתרצת הגמרא: אמר רבה, הוא הדין דאף על גב דלא עבד בה שמעון מאמר בשרה, גם כן רבקה אשתו השנייה רק מחליץ חליצה ללוי אבל יבומי לא מייבמה לו, משום שהיא צרת ערוה מחמת זיקת שרה. והא דתנא במשנתנו שעשה בה השני מאמר, לאפוקי מבית שמאי הוא, דאמר רבקה קונה ביבמה קנין גמור, ושרה נעשית אשתו מן התורה, ורבקה נחשבת צרת ערוה גמורה על ידי מאמר זה ופטורה אף מן החליצה. קא משמע לן משנתנו שמאמר אינו קונה קנין גמור, ועל כן רק לחומרא נחשבת רבקה כצרת שרה בעלת המאמר, אבל לא להקל עליה ולפטרה מן החליצה. אביי מקשה על רב יהודה מברייתא: איתיביה אביי לרבה, שנינו בברייתא, שני אחין שהיו בעולם אחד ו-יחד, כגון שנשא ראוהו את שרה, ושמעון נשא את רבקה, ומת אחד מהן וראובן בלא גלח, וקמד השני [שמעון] היה לעשות מאמר ביבמתו, ולא הספיק לעשות בה מאמר עד שנוולד לו אח ומת אף הוא בלא בנים, הראשונה [שרה] אשת ראוהו ונפטרה מלוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ושניה ורבקה אשת שמעון או חולצת או מתייבמת ללוי, לפי שהיה בעולמו של בעלה. ואי אמרת כדברי רב יהודה שיש זיקה, הלא משעה שנפלה שרה לפני שמעון הרי היא ככנוסתו, וממילא תינא לה רבקה צרת אשת אחיו הראשון ו-ראובן שלא היה בעולמו בזיקה זו, ויש לה להיאסר ביבום משום צרת ערוה.

השיבו רבה: הא מני – ברייתא זו בשיטת מי נאמרה, בשיטת רבי מאיר היא, דאמר אין זיקה. שכן מסיימת הברייתא בסוף בבא זו, דברי רבי מאיר. אבל רב יהודה פוסק כשיטת התנאים הסבורים שיש זיקה.

1 באחותה אין – דאפילו כנוסה שמתה מותר באחותה. עשה בה מאמר – מתניתין היא.
2 מחליץ חליצה – נבחרת. יבומי לא מייבמה – דהויא צרת ערוה בויקה. שכשנפלה לפני
3 אחיו קודם מותו ונוקדה לו, נעשית צרה לאשתו בויקה, והויא השתא דף נבחרת לגביה
4 צרת ערוה בשביל זיקה שהיתה לאחיו בה. מדבית שמאי – בפרק "ארבעה אחין" (יבמות
5 כט.א), בית שמאי אומרים אשתו עמו הדלו
6 תצא משום אחות אשה כו'. קנין נמור – ותיהוי
7 צרת ערוה, ותיפטר אף מן החליצה, קא משמע
8 לן. עד שגולד לו אח ופתי אשתו שני – ולו אשה
9 אחרת. ונפלו שתיהן וזיקה הגדלה. בויקה –
10 שנוקדה לשני לפני מותו, ונעשית צרה לאשתו.
11 רבי מאיר היא – רבי מאיר קאמר לה לזך
12 ברייתא בפרקין, דאמר תניא כוותיה דרב אדא,
13 גמייתי לה לזך מתניתא, וקתני סיפא דרבי רבי
14 מאיר. ומתו הגשואין שתי האחיות – ונפלו
15 שתיהן יחד לפני האחין. ולא מתייבמות –
16 משום דתרווייהו זקיקי ליה להאי, ותרווייהו
17 זקיקי ליה להאי, ואי ניסב חד חדא – (קאן) פע
18 באחות זוקתו. מותר בתי – משני אחין נפלו.
19 לעולם אין זיקה – והא דקאמר לא מתייבמות
20 – משום דאסור לבטל מצות יבמין, ואי אמרת
21 לייבם האי חדא – דלמא מיית אידך את, ולא
22 מייבם לאידך, ונפקא מהאי משום אחות אשה
23 מחליצה ומייבום, הלכך אהנין ליה לקמא
24 חלוץ, דאי נמי מיית אידך – הדר האי חלוץ
25 וחליץ לה. ומדינא לבתר חליצה דקמא מצי
26 אידך לייבומי, דהשתא מייקימא מצות יבמין
27 בתרווייהו, אלא גזירה דלמא אתי לייבומי
28 ברישא. ואי אין זיקה – דלית ליה איסור זיקה
29 – תיבטל מצות יבמין ולא איכפת לן. דמאן
30 דלית ליה איסור זיקה, לא חישי נמי לבטול
31 מצות יבמין. דהא לרבן גמליאל דשמעינן ליה
32 אין זיקה – בפרק "רבן גמליאל" (לקמן דף
33 נא.א) שמעתינה ליה נמי דאמר מותר לבטל מצות
34 יבמין בפרק "בית שמאי" (לקמן טא.א). דתנן רבן
35 גמליאל אומר כו' – שני אחין נשואין שתי
36 אחיות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעלה של
37 גדולה ונפלה לפני בעל הקטנה, מלמדים את
38 הקטנה למאן בבעלה ולעקור נשואיה כדי לייבם
39 את זו, שזיקתה של זו חמורה לאסור הקטנה
40 עליה, שלא היו נישואיה גמורים, שמא תמאן –
41 ולכך לא תוציא את זו משום אחות אשה. רבן
42 גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה – ותתייבם
43 הגדולה, ואם לאו – תמתין גדולה עד שתגדיל
44 קטנה, ויבעול, ויהו קידושין גמורין, ותצא
45 גדולה משום אחות אשה. אלמא: אין זיקה,
46 מדרשי קטנה עליה, ומותר לבטל מצות יבמין.
47 ולרבי מאיר נמי, אי סבר אין זיקה – לימא נמי
48 מותר לבטל מצות יבמין. רבן גמליאל ארבי
49 מאיר קרמית – נהי נמי דבויקה סבירא להו כי
50 הדר, בבטול יבמין פליגי. אפילו לפסיקא – כי
51 הדיא דלעיל, אדמייבם חד – מיית אידך. ורבן
52 גמליאל, אפילו היכא דודאי בטלה, כגון הכא
53 דתמתין עד שתגדיל – לא חישי. הא דרב
54 יהודה – דאמר לעיל אסור באמה, דיש זיקה.
55 דשמיאל היא – משמיה דשמואל רביה שמעי ליה, ולא מרב, דהוה נמי רביה.
שומרת

1 הָהוּ אִמּוּנָא: מַחִיִּים, אֶבֶל לְאַחַר מִיתָה פִּקְעָה לָהּ
2 זִיקָה, קָא מְשַׁמַּע לֵן זִיקָה בְּכַדִּי לֹא פִּקְעָה. לִימָא
3 מְסִייע לִיה: יבְּמֹתוֹ שְׁמֹתָה מוֹתֵר בְּאַחֹתָה, בְּאַחֹתָה
4 - אִין, בְּאַמָּה - לֹא. הוּא הָדִין דְּאַפִּילוּ בְּאַמָּה, וְאַיִדֵּי
5 דְּתַנָּא רִישָׁא אֲשֶׁתוֹ שְׁמֹתָה מוֹתֵר בְּאַחֹתָה, דְּיִקָּא
6 בְּאַחֹתָה אֶבֶל בְּאַמָּה לֹא, דְּהוּיָא לָהּ אִיסוּרָא
7 דְּאוֹרִייתָא - תַּנָּא נְמוּ סִיפָא מוֹתֵר בְּאַחֹתָה. מְתִיב רַב
8 הוּנָא בַר חֵיָיא: עֲשֶׂה בְּהָ מְאָמְרֵי וּמֵת - שְׁנֵיהּ חוֹלְצֹת
9 וְלֹא מְתִיבְמָת. מְעַמָּא - עֲבַד בְּהָ מְאָמְרֵי, הָא לֹא
10 עֲבַד בְּהָ מְאָמְרֵי - שְׁנֵיהּ נְמוּ יבּוּמֵי מִיִּבְבְּמָה, וְאִי אִמְרַת
11 יֵשׁ זִיקָה, הוּיָא לָהּ צָרַת אֲשֶׁת אַחִיו שְׁלֵא הִיָּה בְּעוֹלְמוֹ
12 בְּזִיקָה! אָמַר רַבְּה: הוּא הָדִין דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא עֲבַד
13 בְּהָ מְאָמְרֵי - שְׁנֵיהּ מַחֲלִץ חֲלָצָה, יבּוּמֵי לֹא מִיִּבְבְּמָה,
14 וְהָא דְּקִתְנֵי מְאָמְרֵי - לְאַפּוֹקֵי מִבֵּית שְׁמַאי, דְּאַמְרֵי:
15 מְאָמְרֵי קוֹנְה קִנְיָן גְּמוּר, קָא מְשַׁמַּע לֵן. אִיתִיבֵיה אַפִּי:
16 שְׁנֵי אַחִין בְּעוֹלָם אַחֵר, וּמֵת אַחֵר מֵהֶן בְּלֹא וְלָד, וְעָמַד
17 הַשְּׁנֵי הָהוּא לַעֲשׂוֹת מְאָמְרֵי בִּיבְבֹתוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת
18 בְּהָ מְאָמְרֵי עַד שְׁגוֹלְד לֹו אָה, וּמֵת, הִרְאִשׁוּנָה יוֹצֵאָה
19 מִשּׁוּם אֲשֶׁת אַחִיו שְׁלֵא הִיָּה בְּעוֹלְמוֹ, וְשְׁנֵיהּ - אוֹ
20 חוֹלְצֹת אוֹ מְתִיבְמָת. וְאִי אִמְרַת יֵשׁ זִיקָה - הוּיָא לָהּ
21 צָרַת אֲשֶׁת אַחִיו שְׁלֵא הִיָּה בְּעוֹלְמוֹ בְּזִיקָה! הָא מְנֵי -
22 רַבִּי מְאִיר הוּיָא, דְּאַמְרֵי: אִין זִיקָה, וּמִי סְבִירָא לִיה לְרַבִּי
23 מְאִיר אִין זִיקָה? וְהִתְנֵן: אַרְבַּעָה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן
24 נִשְׂוִיָּים שְׁתֵּי אַחִיוֹת, וּמֵתוּ הַגְּשׁוּאִין הָאֲחִיוֹת - הָרִי
25 אֵלּוֹ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבְמָת. וְאִי סְלָקָא דְּעַתְדָּא כְּבַר
26 רַבִּי אִין זִיקָה - הִנֵּי מְתִיב בְּתֵי קְאִתְיֵין, הָאִי לִיִּבְבֵּם חֲדָא
27 וְהָאִי לִיִּבְבֵּם חֲדָא! לְעוֹלָם אִין זִיקָה, מִשּׁוּם דְּקִסְבֵּר:
28 אִסוּר לְבַטֵּל מְצוֹת יבּוּמִין, דְּדִלְמָא אֲדַמְיִיבָם חֵד מִיִּית
29 אִידָךְ, וְקָא בְּטַלְתְּ מְצוֹת יבּוּמִין. וְאִי אִין זִיקָה - תִּיבְטַל,
30 דְּהָא רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל אָמַר אִין זִיקָה, וּמוֹתֵר לְבַטֵּל מְצוֹת
31 יבּוּמִין. דְּתַנֵּן: רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל אוֹמַר: אִם מְאָנָה - מְאָנָה,
32 וְאִם לֹא מְאָנָה - תְּמַתִּין עַד שְׁתַּגְדִּיל וְתִצֵּא הִלּוּז מִשּׁוּם
33 אַחֹת אִשָּׁה! אָמַר לִיה: דְּרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל אֲדַרְבֵּי מְאִיר
34 קְרַמִּית? לֹא, הִכִּי קְאָמְרִינֵן: רַבִּי מְאִיר חִיִּישׁ אֲפִילוּ
35 לְסַפִּיקָא, רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל - אֲפִילוּ לְוֵדָאִי לֹא חִיִּישׁ!
36 דְּלִמָּא, מָאן דְּלֹא - חִיִּישׁ אֲפִילוּ לְוֵדָאִי לֹא חִיִּישׁ, וּמָאן
37 דְּחִיִּישׁ - אֲפִילוּ לְסַפִּיקָא חִיִּישׁ. אָמַר לִיה אַפִּי לְרַב
38 יוֹסֵף: הָא דְּרַבֵּי יְהוּדָה - דְּשְׁמַאֲלָא הוּיָא, דְּתַנֵּן:
שומרת

1 והא' דקתני מאמר לאפוקי מבית שמאי – תימה: דמה צריך למיתני בשני מקומות לאפוקי
2 מבית שמאי: דלקמן בפרק "ארבעה אחין" (טא.א) גבי שלשה אחים, שנים מהם
3 נשואים שתי אחיות כו', קתני נמי: עשה בה מאמר ומת חולצת ולא מתייבמת, וקאמר רב
4 אשי בגמרא: דהוא הדין אף על גב דלא עשה בה מאמר, דיש זיקה. והא דקתני מאמר –
5 לאפוקי מבית שמאי: ויש לומר: דאי לאו משנה
6 יתירה הוה דייקנין מתניתין בפשטה. דמשמע
7 דוקא עשה בה מאמר. ורב דאמר אין זיקה – סבר
8 דמסברא הוה אמנאי דיש זיקה, ואי לאו משנה
9 יתירה הוה אמרין דנקט עשה בה מאמר לאפוקי
10 מבית שמאי.
11 הא מני רבי מאיר – דקתני בסיפא דרבי רבי
12 מאיר. לעיל דפרק ממתניתין הוה מצי
13 לשנויי נמי הא מני רבי מאיר, אלא דניחא ליה
14 לתרצי סתמא דמתניתין כוותיה.
15 הני מתרי בתי קאתין – הלשון מוגמגם,
16 דמשמע דאפשר ליה להיות מבית אחד,
17 ולא הוה ליה למימר טפי אלא: ואי אין זיקה האי
18 לייבם חדא כו'.
19 משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין – הא
20 דלא כרבי עקיבא, ולרבי עקיבא כי
21 חליץ נמי בטיל מצות יבמין, (מדאידך) דדרש
22 בפרק "החולץ" (יבמות מד.א): "בית חלוץ" –
23 הכתוב קראו ביתו, ומאורייתא אחות חלוצה
24 הויא כאחות אשה.
25 דלמא אדמייבם חד מיית אידך כו' – ואם
26 תאמר: הא רבנן למיתה לא חשו, דלית
27 להו שמתקנין לו אשה אחרת שמוא תמות אשתו
28 (יומא ב.א), ורבי מאיר גופיה לא חישי לשמא
29 יבקע הוה, ולא לשמא ימות, בפרק "כל הגט"
30 (גיטין כח.א), ויש לומר: דלאלתר דוקא לא חישי,
31 אבל הכא – פעמים שמאזר זמן גדול מלחלוץ
32 ומלייבם אחר חברה, ובזמן מרובה חיישין שמא
33 ימות לכולי עלמא, ואף על גב דאביי מדמה שמא
34 מת לשמא ימות, ולשמא מת לא חישי רבי מאיר
35 אפילו לזמן מרובה, דתנן (שם): בת ישראל
36 הגשואה לבחן, והלך בעלה למדינת הים –
37 אונבלת בתרומה בחוקת שהוא קיים, ושבעתי
38 אתיא כאביי, דמשמע דקבלה מיניה אביי – לא
39 מדמי להו לגמרי, אלא שמא ימות לאלתר לשמא
40 מת לזמן מרובה. תרע דלא לגמרי מדמי, דהא
41 לרבי יהודה דחייש לשמא ימות לאלתר, אי הוה
42 חישי נמי לשמא מת לאלתר – אם כן אשת כחן
43 שיצא בעלה מפתח ביתו לא תאכל בתרומה אלא
44 כשוראה בעלה בפניה ח'י ואם תאמר: וליחלוץ
45 חד והדר לייבם אידך, דתו ליכא למיחש לבטול
46 יבמין? ויש לומר: דגורין דלמא אתי לייבם
47 ברישא, ורבינו יהודה בר נתן פירש: משום
48 דבשעת נפילה לא חוו תרווייהו, כל זמן שלא חליץ
49 לאחת. וקשיא לפירוש: דאזוהי שפלה תחילה
50 תשתרי כי חליץ לשניה, דהוה לה יבמה שהותרה
51 ונאסרה – דתחזור לתיתיה הראשון?
52 מייאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל
53 – ופירש בקטורת: תמתין גדולה עד
54 שתגדיל הקטנה. ואין הלשון משמע כן, דלא הוה
55 ליה למימר "הלוז" אלא: ותצא משום אחות אשה, דזיל דמתין נמי אגדולה קאי? אלא
56 נראה דתמתין הקטנה מלבעול עד שתגדיל. אבל בקטנות אסור לבעול, אף על גב דסבר אין
57 זיקה, דמכושר דהרב, כיון דבהאי ביאה לא מיפטרה גדולה.

שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו' - אומר רבינו יצחק: דרוקא קידש אומרים לו המתן מלישא, משום דבשעת נישואין נראה בנושא אחות זקוקתה. אבל אם נשא כבר, שהיא אשתו גמורה - פקע לה זיקה לגמרי ואין צורך להתמתן מלבעול. ודרוקא קידש אחר נפילה, כדמוכח ב"החולץ" (יבמות מא.א) בדקדוש באיסור איירי, דמסיק עלה: מתה

אשתו מותר ביבמות, משום הדואי יבמה שהותרה ונאסרה חזרה ודותרה. אבל אם קידש בהיתר קודם נפילה, שלא היתה אחות זקוקתו בשעת קידושו - אין צורך להתמתן כלל. **אומרים** לו המתן - ואם תאמר: למה צריך להתמתן? דכיון דקדשה פקעה לה זיקה לגמרי, כדמוכח בפרק "ארבעה אחים" (יבמות כט.א) גבי הא דאמר רבי אלעזר: מאמר לבית שמאי אינו קונה קנין גמור אלא לדחות בצרה בלבד, אמר רבי אבין אף אה נמי תנינא: בית שמאי אומר וקיימו, דיעבד אין, לבתחלה - לא, ואי סלקא דעתך דמאמר קונה קנין גמור - זה יעשה מאמר ויקנה, וזה יעשה מאמר ויקנה! ומאי קושיא? אפילו קני קנין גמור, הא אמרין הכא דצריך להתמתן בקדושתן דאורייתא! ולפי מאי דפרישת לעיל, ומשום הכי חשיב לרבי יהודה בן בתירה יחידא - אתי שפיר. ויש לומר: דלרבי יהודה בן בתירה, דסבר שי זיקה, אין הקידושין מפקיעים הדיקה. אבל רבי אבין סבר אין זיקה, ולא אסור לייבם אלא משום ביטול מצות יבמין, ולהכי פריך אי מאמר קונה לבית שמאי קנין גמור זה יעשה קנין גמור - ויקנה זה יעשה מאמר ויקנה, ויכולים לעשות על ידי שליח בבית אחת, דליכא ביטול מצות יבמין. והא דשרי הכא לקיימה, אפילו לרבי יהודה בן בתירה, ובפרק "ארבעה אחין" שניגדו נשואים שתי אחיות דאיתיה לעיל, קתני סיפא קדמו וכוסו ויציא! אומר רבינו יצחק: דשאני גבי ארבעה אחים, שהאחות לא היו באות לעולם לכלל היתר, שכל אחת אחות זקוקתה. אבל היכא דאחות יבמה אחת, לכלל היתר, אחר שיעשה אחיו מעשה - לא החמירו להוציא. **דאי** דרב מאי - ואם תאמר: דבסוף פרק קמא דכתובות (יב.ב) נמי אמרין הא דרב יהודה - דשמואל היא, ולא פריך דאי דרב מאי? ויש לומר: דהכא משמע דרב יהודה משמיה דרב קאמר לה, דקאי ארב הונא דקאמר משמיה דרב שומרת יבם שמה מותר באמה. **משכחת** לה בחד אחא - ואם תאמר: לעיל בפרק קמא (ט.ט) בשמעתיה דלוי קאמר: בפלוגתא לא קמיירי, ופריך: והא אמר רבי אושעיא חלוק היה רבי שמעון אף בראשונה, הא לרבי אושעיא נמי משכחת לה בחד אחא, ולפטר צרתה וצרת צרתה נמי משכחת לה למאי דאמר לקמן דמודי רבי שמעון בדיקת שני יבמין דלא ככנסה דמיא! ויש לומר: דמתניתין דפרקין אתא לפרושי פרקין קמא, דקתני: כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו. ולרבי אושעיא דחלוק רבי שמעון אף בראשונה - על כדרך דמתניתין דפרק קמא איירי בפלוגתא.

שמואל

שמעון אי כפגוסה דמיא אי לאו כפגוסה דמיא, וזיקה לחודה מיכפיעא? מאי היא? דתנן: שלשה אחין נישואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהם ועשה בה שני מאמר, ומת - הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, שנאמר: "ומת אחד מהם יבמה יבא עליה" - מי שעליה זיקת יבם אחד, ולא שעליה זיקת שני יבמין. רבי שמעון אומר: מייבם לאיזהו מהן שירצה, וחולץ לשניה. ובומי תרויהו לא - דדלקא יש זיקה, והווי שני יבמות הפאות

שומרת יבם - מנחת לייבום יבמה. שקדש אחיו - של יבם את אחותה אחר שנפלה זו לפניו. אומרים לו - למארה: המתן מלבעול, לפי שאחות זקוקתך היא. עד שיעשה אחיך מעשה - עד שייבם אחיך את היבמה, ותפקע זיקתה ממך. אלמא: זיקה אסרה לאחותרה. אמר ליה - רב יוסף לאביי: ואי משמיה דרב אמרה מאי קשיא לך? דרב אדרב - דאמר רב הונא אמר רב לעיל מותר באמה. **אמוראי** נינהו - רב הונא ורב יהודה תלמידי דרב הווי, ופליגי אליביה. כיון דאיתמר משמיה דשמואל כהדיא - דיש זיקה, דשמואל עצמו אמרה ולא תלמידו משמו, ומצינו למימר דרב יהודה תלמידו מכלל אותה שמעיה אמר להדיא ידידיה. ומשמיה דרב איתמר כאמוראי - בפלוגתא, דהא פליגי רב הונא - לא שבקינן כו', הכי קמתניתו לה - לרב יהודה דלעיל, בסתמא, שלא הזכיר שם רבו. וצריכותו למידק, הא דרב יהודה - דשמואל היא, הכי גרסינן: אמן כהדיא מתנינן לה. ואודא שמואל למעשה - כולה רב הונא אמרה. הני מילי מחיים - כל זמן שיבמותה קיימת. **משנה** ומת - המייבם. מייבם לאיזו שירצה - ופטורה חברתה. ולא אעשה בה מאמר קאי, אלא ארשא, דקתני הראשונה ויצאה כו'. דקאמר רבי שמעון, דכיון דכשנולד כבר נתייבמה, ולא היתה על זה בדיקת נישואי אחיו הראשון מעולם - מותרת לו. **גמרא** אף בראשונה - וקא שרי גולד ואור כר ייבם. מדקתני משנה יתירה - לכולהו ההיא בבא דרישא. דלמאן קתני לה, אי לאו דפלוגתא דרבי שמעון עלה קיימא, ולהכי תנינה, לאשמעינן דאפילו בהדיא שרי. למאן קתני לה - לאשמעינן מילתיה דמאן איצטריכא? אלימא לרבנן - לאשמעינן איתורא לרבנן, דהא לא איסור ולא היתר לרבי שמעון שמעת מינה ברישא, דהא לא איירי בה. ונפר להו - המתין להם. והדר פליג עלייהו - בכלה מילתא. בחד אחא - דהדיא מבח זיקת זה שלא היה בעולמו אסורה לזה להתייבם. אי נמי בתרי אחים, ומת האחד, ונולד להם אח שלישי. ולא ייבם - זה השני את יבמתו. ולא מת - אסורה לזה שנולד לאחר מיתה ליבמה מדיקת אח שלא היה בעולמו. אבל היכא דייבמה השני - פקעה זיקת אח הראשון, ונעשית אשתו של זה השני. אי נמי לא יבמה האי שני, הואיל והזקוקה לו - הרי היא ככנסה כדלקמן, וכשמת - מותרת לשלישי. בהתיירא אשכח - שלא נאסרה עליו שעה אחת, שלא נזקקה לו מבח הראשון כלום. יש זיקה - כשנפלה לפני השני קודם לידתו של זה, ונזקקה לו לשני - אלמא ההיא זיקה לשוויא ככנסה, והוי ליה כייבם ולבסוף נולד. ויקת יבם אחד - כגון שלא נפלה אלא פעם אחת, או שכנסה שני ופקעה זיקה ראשונה. וכשמת באן אלא זיקת ייבם של שני, או לא עשה בה מאמר ומת - אין באן אלא זיקת ייבום ראשון, ועבשוי יש באן זיקת ייבום של שני יבמין, שיש עליה קצת זיקה מן הראשון, דכל זמן שלא נתייבמה - לא פקע זיקתה מן השני, וצרתה, אשת השני, אסורה משום ידידיה. מייבם לאיזו שירצה - דלית ליה דך דרשה דזיקת שני יבמים, דאי מאמר קונה - הרי היא אשת שני, ואין באן אלא זיקתו. ואם אין קונה - הרי הוא כמו שאינו, ואין באן אלא זיקת ראשון, וחולץ לשניה - משום ספיא, כדמפרש ואזיל.

מבית

מבית

1 שומרת יבם - מנחת לייבום יבמה. שקדש אחיו - של יבם את אחותה אחר שנפלה
2 זו לפניו. אומרים לו - למארה: המתן מלבעול, לפי שאחות זקוקתך היא. עד שיעשה אחיך
3 מעשה - עד שייבם אחיך את היבמה, ותפקע זיקתה ממך. אלמא: זיקה אסרה לאחותרה.
4 אמר ליה - רב יוסף לאביי: ואי משמיה דרב אמרה מאי קשיא לך? דרב אדרב - דאמר
5 רב הונא אמר רב לעיל מותר באמה. **אמוראי**
6 נינהו - רב הונא ורב יהודה תלמידי דרב הווי,
7 ופליגי אליביה. כיון דאיתמר משמיה דשמואל
8 כהדיא - דיש זיקה, דשמואל עצמו אמרה ולא
9 תלמידו משמו, ומצינו למימר דרב יהודה
10 תלמידו מכלל אותה שמעיה אמר להדיא
11 ידידיה. ומשמיה דרב איתמר כאמוראי -
12 בפלוגתא, דהא פליגי רב הונא - לא שבקינן כו',
13 הכי קמתניתו לה - לרב יהודה דלעיל,
14 בסתמא, שלא הזכיר שם רבו. וצריכותו למידק,
15 הא דרב יהודה - דשמואל היא, הכי גרסינן: אמן
16 כהדיא מתנינן לה. ואודא שמואל למעשה -
17 כולה רב הונא אמרה. הני מילי מחיים - כל
18 זמן שיבמותה קיימת. **משנה** ומת - המייבם.
19 מייבם לאיזו שירצה - ופטורה חברתה. ולא
20 אעשה בה מאמר קאי, אלא ארשא, דקתני
21 הראשונה ויצאה כו'. דקאמר רבי שמעון,
22 דכשנולד כבר נתייבמה, ולא היתה על זה בדיקת
23 נישואי אחיו הראשון מעולם - מותרת לו.
24 **גמרא** אף בראשונה - וקא שרי גולד ואור
25 כר ייבם. מדקתני משנה יתירה - לכולהו ההיא
26 בבא דרישא. דלמאן קתני לה, אי לאו דפלוגתא
27 דרבי שמעון עלה קיימא, ולהכי תנינה,
28 לאשמעינן דאפילו בהדיא שרי. למאן קתני לה
29 - לאשמעינן מילתיה דמאן איצטריכא?
30 אלימא לרבנן - לאשמעינן איתורא לרבנן,
31 דהא לא איסור ולא היתר לרבי שמעון שמעת
32 מינה ברישא, דהא לא איירי בה. ונפר להו -
33 המתין להם. והדר פליג עלייהו - בכלה
34 מילתא. בחד אחא - דהדיא מבח זיקת זה שלא
35 היה בעולמו אסורה לזה להתייבם. אי נמי בתרי
36 אחים, ומת האחד, ונולד להם אח שלישי.
37 ולא ייבם - זה השני את יבמתו. ולא מת -
38 אסורה לזה שנולד לאחר מיתה ליבמה מדיקת
39 אח שלא היה בעולמו. אבל היכא דייבמה השני
40 - פקעה זיקת אח הראשון, ונעשית אשתו של
41 זה השני. אי נמי לא יבמה האי שני, הואיל
42 והזקוקה לו - הרי היא ככנסה כדלקמן,
43 וכשמת - מותרת לשלישי. בהתיירא אשכח -
44 שלא נאסרה עליו שעה אחת, שלא נזקקה לו
45 מבח הראשון כלום. יש זיקה - כשנפלה לפני
46 השני קודם לידתו של זה, ונזקקה לו לשני -
47 אלמא ההיא זיקה לשוויא ככנסה, והוי ליה
48 כייבם ולבסוף נולד. ויקת יבם אחד - כגון שלא
49 נפלה אלא פעם אחת, או שכנסה שני ופקעה
50 זיקה ראשונה. וכשמת באן אלא זיקת ייבום
51 של שני, או לא עשה בה מאמר ומת - אין באן
52 אלא זיקת ייבום ראשון, ועבשוי יש באן זיקת
53 ייבום של שני יבמין, שיש עליה קצת זיקה מן
54 הראשון, דכל זמן שלא נתייבמה - לא פקע
55 זיקתה מן השני, וצרתה, אשת השני, אסורה
56 משום ידידיה. מייבם לאיזו שירצה - דלית ליה
57 דך דרשה דזיקת שני יבמים, דאי מאמר קונה -
58 הרי היא אשת שני, ואין באן אלא זיקתו. ואם
59 אין קונה - הרי הוא כמו שאינו, ואין באן אלא
60 זיקת ראשון, וחולץ לשניה - משום ספיא,
61 כדמפרש ואזיל.

יבמות דף יח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קמח

59 אותה בהיתר, כשהיא תחת אישות שמעון אחיו השני שהיה
60 בעולמו, ויבוארו הדברים בגמרא.

גמרא

61 רב אושעיא מפרש את שיטת רבי שמעון: **אמר רב אושעיא, הלוק**
62 **היה רבי שמעון אף במשנה הראשונה, שגם אם נולד לוי לאחר**
63 **שמת ראובן וקודם שייבם שמעון, מתיר רבי שמעון אותה ואת**
64 **צרתה ללוי, ולא רק באופן המדובר במשנתנו שקודם ייבם שמעון**
65 **ואחר כך נולד לוי.**

67 מפרשת הגמרא: **ממאי –** מנין לו שהתיר רבי שמעון אף באופן זה,
68 **מקדמני משנה היתרה. שכן כבא דרישא** (ו-המשנה הקודמת)
69 **האוסרת אשת אח שלא היה בעולמו ללוי שנולד לפני שייבמה**
70 **אחיו, למאן קתני לה – באיזו שיטה נשנתה. אילימא לשיטת רבנן,**
71 **הלא משנה מיותרת היא, דהשתא אם יבם השני ולבסוף נולד**
72 **השלישי, דבי אשכחיה בהיתרא אשכחיה – שכשנולד מצא אותה**
73 **בהיתר כשהיא כבר אשת השני, ומכל מקום אפרי רבנן עליו**
74 **לייבמה לאחר מיתת השני, אם כן כשנולד השלישי כשהיא עדיין**
75 **תחת זיקת הראשון ורק אחר כך יבם אותה השני, וכי מיבעיא –**
76 **האם צריכה המשנה להשמיענו שהיא אסורה על השלישי. אלא**

77 **לאו – אלא ודאין שלרבי שמעון איצטריד להשמיענו שהוא חולק**
78 **על חכמים ומתיר אף בנוול ובסוף ייבם. ותנא רישא אופן זה**
79 **להודיעך כחו דרבי שמעון שמתיר אף בזה, ותנא סיפא אופן של**
80 **ייבם ולבסוף נולד להודיעך כחו דרבנן שאוסרים אף בזה. וברין הוא**
81 **דנפלוג – (שיחלוק) רבי שמעון כבר ברישא בנוול ולבסוף ייבם, אלא**
82 **נמר להו דרבנן עד דמסיימי למילתייהו, והדר פליג עלייהו – המתין**
83 **לסיום דברי חכמים האוסרים בשני האופנים ורק אחר כך נחלק**
84 **עליהם.**

85 שואלת הגמרא: **אלא לדברי רב אושעיא שגם בנוול ובסוף ייבם**
86 **מתיר רבי שמעון, אם כן איסור אשת אחיו שלא היה בעולמו** היא
87 **פטורה מן היבום והחליצה, לרבי שמעון היכי משפחת לה. משיבה**
88 **הגמרא: איסור זה נאמר בחד אחא ומית ואחר כך נולד לו אח, שכן**
89 **לא התיר רבי שמעון אלא בשני אחים שמפלים ליבום, והיא**
90 **נופלת גם מכח האח השני שהיה בעולמו, אבל כשנופלת רק מכח**
91 **זיקת האח שלא היה בעולמו בודאי אסורה להתייבם. אי נמי, גם**
92 **בתרי אחים מצינו שתיאסר ללוי שנולד לאחר מות ראובן, ובגון**
93 **ששמעון לא יבם את אשת ראובן, ועדיין לא מית, ואינה נופלת**
94 **ליבום אלא מראובן שלא היה בעולמו ולא משמעון.**

95 הגמרא דנה בטעמו של רבי שמעון, ושואלת: **בשלמא אם יבם**
96 **שמעון ואחר כך נולד לוי, מובן מדוע יש להתירה לו, משום דבי**
97 **אשכחיה, בהיתרא אשכחיה – שכשבא לוי לעולם מצא את שרה**
98 **בהיתר לאחר שכבר פקעה ממנה זיקת ראובן, ומעולם לא נאסרה**
99 **עליו בזיקה זו. אלא אם נולד לוי ורק אחר כך שמעון יבם אותה,**
100 **מאי טעמא היא מותרת לו, והרי כשבא לעולם היתה עדיין תחת**
101 **זיקת ראובן, ואם בשעת נפילתה היתה אסורה על היבם הרי היא**
102 **אסורה עליו לעולם.**

103 משיבה הגמרא: **קסבר רבי שמעון, יש לשמעון בה זיקה אף קודם**
104 **שייבמה, וזיקה בגנוסה דמיא –** ואלים כחה של זיקה זו להחשיבה
105 **כאילו כבר כנס אותה. נמצא שאף אם נולד לוי קודם היבום, הרי**
106 **הוא בא לעולם כשהיא תחת אישות שמעון ולא תחת זיקת ראובן.**
107 **מתקנה לה ו-הקשהו רב יוסף על רב אושעיא, השתא יבמה שיש**
108 **בה גם זיקה וגם עשה בה היבם מאמר, מספקא ליה לרבי שמעון אי**
109 **בגנוסה ליבם דמיא אי לאו בגנוסה דמיא, כפי שיבואר בסמוך, אם**
110 **כן אם יש בה רק זיקה להודיה בלא מאמר מיבעיא – וכי צריך לומר**
111 **שאינה כנוסדה.**

112 מפרשת הגמרא: **מאי היא ההלכה שהסתפק בה רבי שמעון, דתנן**
113 **להלן (א), שלשה אחין שהיו נשואין לשלש נשים נבריות, ומת אחד**
114 **מהם (ו-ראובן) בלא בנים, ונעשה בה בשרה אשתו שמעון אחיו השני**
115 **מאמר, ומת קודם שבא עליה וראה ציורו, תרי אלו – שרה בעלת**
116 **המאמר ורבקה צרתה חולצות ולא מתייבמות. שאילו היה שמעון**

1 **שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה, וכגון שהיו ראובן שמעון ולוי**
2 **אחים ורחל ולא אחיות, ונשא לוי את רחל ומת ונפלה רחל לפני**
3 **ראובן ושמעון ליבום, וקדש ראובן את לאה, משום דבי יהודה כן**
4 **בתירה אמר, אומרים לו לראובן, המתן מלכנס את לאה עד**
5 **שיעשה אחיך שמעון מעשה יבום או חליצה ברחל אחותה ויפקיע**
6 **את זיקתה אליך, אך כל זמן שרחל זקוקה לך אתה אסור באחותה.**
7 **ואמר שמואל, הלכה ברבי יהודה כן בתירה האוסר את קרובות**
8 **זקוקתו משום שיש זיקה.**

9 **אמר ליה רב יוסף, דאי דרב מאי –** ואם דברי רב יהודה הם
10 **בשם רב מה בך. (אמר ליה), אם כן יהיה קשיא דרב אדרב, שהרי**
11 **לעיל אמר רב הונא בשם רב ששומרת יבם שמתה מותר באמה**
12 **משום שאין זיקה.**

13 שואלת הגמרא: מה קושיא היא, **דלמא מחלוקת אמוראי ניהו**
14 **ואילימא דרב, שרב הונא סובר בשיטתו אין זיקה, ורב יהודה סובר**
15 **בשיטתו יש זיקה.**

16 משיבה הגמרא: **כיון דאיתמר משמיה דשמואל עצמו בהדיא שיש**
17 **זיקה, ומשמיה דרב פאמוראי –** כרב הונא שאמר בשמו שאין זיקה,
18 **לא שביקינו ו-אין לנו לעזוב מלהעמיד את דברי רב יהודה כשיטה**
19 **ששמענו משמיה דשמואל בהדיא, ומוקמינן –** ולהעמיד את דברי
20 **רב במחלוקת אמוראי ואילימא דרב.**

21 **אמר רב כהנא, אמריה ו-אמרתין לשמענתא של רב יהודה קמיה**
22 **דרב וכו' מנהדרעא. אמר לי, אתון הכי מתניתו לה –** אתם שונים
23 **כך את דבריו, אבל אנן בהדיא מתניתן –** שנינו בפירוש בשם מי
24 **אמרנו, אמר רב יהודה אמר שמואל, שומרת יבם שמתה אסור**
25 **באמה. אילמא קסבר, יש זיקה. ואורא שמואל למעמיה, דאמר**
26 **שמואל, הלכה ברבי יהודה כן בתירה הסובר שיש זיקה.**

27 מפרשת הגמרא: **וצריכי שתי מימרותיו של שמואל להיאמר,**
28 **משום דאי אשמעינן שמואל רק שיש זיקה, הוה אמינא, הני מילי**
29 **בחד יבם, אבל בתרי יבמים לא אמר שיש זיקה. קא משמע לן**
30 **שמואל שהלכה ברבי יהודה כן בתירה האומר יש זיקה אף בשני**
31 **יבמים. ואי אשמעינן שמואל שהלכה ברבי יהודה כן בתירה, הוה**
32 **אמינא, הני מילי שיש זיקה, מתיים של היבמה, אבל לאחר מיתה**
33 **פקעה לה הזיקה, קא משמע לן, וזיקה בחד ו-בחינם, לא פקעה.**

משנה

34 המשנה שלפנינו עוסקת גם היא בשני אחים שמת אחד מהם
35 ונפלה אשתו ליבום לפני אחיו, ואחר כך נולד אחיהם השלישי.
36 אלא שבשונה מהמשנה הקודמת המדברת באופן שנולד השלישי
37 קודם שייבם השני את אשת הראשון, משנתנו מדברת באופן
38 שנולד השלישי לאחר שכבר ייבמה השני.

39 **שני אחים ראובן ושמעון שישבו יחד בעולם, ונשא ראובן את**
40 **שרה, ומת אחד מהן, ויבם שמעון האח השני את שרה אשת ראובן**
41 **אחיו, וגם נשא את רבקה, ואחר כך נולד להן אח שלישי ו-לוי,**
42 **ואחר כך מת שמעון, שתי נשי שמעון אינן מתייבמות וחולצות**
43 **ללוי. שכן שרה הראשונה יוצאה ונפטרת מלוי משום אשת אחיו**
44 **שלא היה בעולמו, שהרי ראובן בעלה הראשון מת קודם שנולד**
45 **לוי, ורבקה השנייה פטורה ממנו משום שהיא צרתה של שרה, וצרת**
46 **ערוה פטורה מיבום וחליצה.**

47 **ואם נעשה בה שמעון בשרה קידושי מאמר בכסף או בשטר ולא**
48 **ייבמה, ואחר כך מת, רבקה אשתו השנייה של שמעון חולצת ללוי**
49 **ולא מתייבמת לו. לפי שאין מאמר קונה ביבמה אלא מדרבנן, ואין**
50 **שרה נחשבת לגמרי כאשתו של שמעון, ועל כן רבקה חייבת**
51 **בחליצה מלוי, שכן אינה ממש צרתה של שרה הערוה. אבל אינה**
52 **מתייבמת לפי שנעשית צרת ערוה במקצת על ידי המאמר**
53 **שנעשה בשרה האסורה עליו.**

54 **רבי שמעון אומר, לוי מותר בשרה אשת ראובן שהתייבמה**
55 **לשמעון אפילו שנולד לאחר שמת ראובן, והרי הוא מייבם לאיזו**
56 **מהן שצדקה, או חולץ לאיזו מהן שצדקה. ואין שרה אסורה עליו**
57 **משום אשת אח שלא היה בעולמו, משום שכשנולד לוי כבר מצא**

מבית אחד - ורחמנא אמר: "את בית אחיו" (דברים כה) - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים. ולפיפטר אידך - דזיקה בכנוסה דמיא, וכל שכן זיקה וזיקה ומאמר. גיירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות משני בתים - ונפלו בבת אחת בצמצום, דליכא למימר שהראשונה הוזקה לבעל השניה, ואתי למימר נמי תתייבם חרא ותיפטר אידך. משום מאמר ולא מאמר - ספק מאמר קונה ספק אינו קונה. ביבם אחד - כגון מתניתין דהוה שני אחין, וכי מיית חד - זוקקה להאי לחודיה, ורמיא עליה. הלכך, אף על פי שלא בנסה עד שגולד השלישי - הוה ליה ביבם ולבסוף גולד. אבל בשני יבמים - כגון דך דשלשה אחין, דפשו להו תרי - לא. ופי שני ליה - ושרי ליה בגולד ולבסוף ייבם? והתניא - כל שהלידה של שלישי קודמת לנשואין של שני - לא

חולצת, אלמא מודה רבי שמעון בהא! מאי לאו ביבם אחד - שכשמת ראשון לא נשאר אלא אח אחד, ואחר כך גולד זה. לא בשני יבמין - שהיו שלשה אחים, ומת אחד מהן, ונפלה לפני השנים, וגולד להם אח - הדיא דמיא אסירא עליו דהאי בתרא, אפילו לאחר שייבמה שנים הראשונים ומתו. דהא דמיא גולד ולבסוף ייבם הוא, דהדיא זיקה דהויא לה גבי הני קודם לידתו של זה לא אלימא לשויה בכנוסה למיחי ביבם ולבסוף גולד. כולה בשני יבמין קמיירי - בשני יבמין בעי לאשמעינן אסירא והיתרא. אלא כאלא - האיל וביבם אחד אפילו לידה קודמת לנשואין שרי, היכי מצי למיתני כל שהלידה קודמת לנשואין לא חולצת ולא מתייבמת, וקתני: כלל אמר רבי שמעון, הא ומנין דלא הוי הכי? חולצת - אם מתו הנשואין את הקרובות, ונפלו לפני השלישי - הרי אלו חולצות. ולא מתייבמת - והואיל ותרווייהו זקנין ליה - קא פגע בקרובת זקוקתה. רבי שמעון פוטר - אף מן החולצה, בדקתני לקמן בשמעתין, מילצור. לייבמה לקמייתא - היא דנפלה ברישא, ואפילו לא הספיק לבנוסה עד שנפלה אחרתה - מאי איכפת לן דהוי זיקה קמייתא בכנוסה, ותיפטר בתרייתא משום אחות אשה, וקמייתא תתייבם, דכיבם אחד דומהו (דהא כי נפלה מעיקרא לא נפלה אלא קמי ליה, דלגבי אידך - ערוה היא משום אחות אשה, ולא רמיא קמיה כלל). בשניה - שנפלה אחרונה. שניה שבוגו זה - אם הוי שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואשה ובתה, ומתו שניהם ונפלו לפני השלישי, אחת מן הראשונות מתייבמת, ושתיים האחרונות פטורות. דהדא מן הראשונות חשובה בכנוסה ומתייבמת, והשניות פטורות, אחת - משום ערוה, דדי מנייהו מן הראשונות דחשבת בכנוסה אית לה חרא קרובה בשתיים השניות. נמצאת האחת יוצאת משום ערוה, ושניה משום צרתה. וקמיני רבא בתנן ארבעה וזני - דמתניתין, דסלקא דעתיה דרבא דמיירי כשנפלו כולן לפני יבם אחד, מדמתרין שניה שבוגו זה ושניה שבוגו זה, וטעות הוא בדידה, דהא "ד"ר" "א" קתני, או אשה ובתה כו', אלמא: לאו כולוהו בחד ביתא עסקינן. ועוד - אם כן, דכולוהו בחד ביתא עסקינן, שהיו שלשה אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות, ואשה ובתה ואשה ובתה ואשה ובת בנה - כל אחד נשוי ארבע נשים, ומתו ונפלו לפני השלישי, וקאמר רבי שמעון דאחת מן הראשונות מתייבמת והשניות פטורות - ארבעתן מביעי ליה, דהא ארבע שניות איכא! בשעה שנשעו אחיות צרות זו לזו - כגון כהא, שנפלו לפני יבם אחד. אפילו באחת מהן - אלמא: תרווייהו פטורי. אי דנפול בוו אחד זו הכי נמי - דזיקה בכנוסה דמיא, וקמייתא דנפלה מתייבמת אפילו לאחר נפילת שניה. כרבי יוסי הגלילי - בבכורות (זא, א) רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, ויצאו שני ראשים כאחד, רבי יוסי אומר: שניהן לבחן, וחכמים אומרים: אחד לו ואחד לבחן, דאי אפשר לצמצם ולצאת שניהם כאחד, אלא אחד יוצא ראשון ופותר את הרחם, והשני חולין. ומשום דלא ידיע מי מנייהו - הוו תרווייהו ספק בכורות, ונתון אחד לבחן והשני ירעה עד שישתאב, ויאכל במומו לבעל הבית. והכא נמי סבר רבי שמעון אפשר לצמצם מיתת שני אחים כאחד, וליכא חרא דתייהו ראשונה, ושתייהן פטורות, כדילין טעם מילצור. דאי לאו כרבי יוסי הגלילי - הויא לה חרא ראשונה, ולא ידיע מי מנייהו, ותרווייהו ליבעו הליצה. רב פפא - לעיל מהדר, ופליג אדרבי אושעיא. ותרווייהו בני דמתני' לרבנן איצטריכו, לאשמעינן דרבנן בתרוייהו פטורי. ודקא קשיא לך, בבא דרישא למא לז? פשיטא דגנולד ולבסוף ייבם פטרי! לא זו אף זו קתני - כלומר, אשמעינן ברישא גולד ולבסוף ייבם, וחדר תנא ייבם ולבסוף גולד. לומר לך: דלא זו בלבד דגולד ולבסוף ייבם פטורה - אלא אף דייבם ולבסוף גולד נמי פטורה. כוותיה דרב פפא - דמודי רבי שמעון בגולד ולבסוף ייבם. ועמד השני כו' - לקמן פריך: למא לי למיתני עמד ולא הספיק? ושניה - אשתו של שני. עשה בה מאמר כו' - חולצת, דלא אלים מאמר לשויה צרת ערוה למיפק בולא כלום.

אז חולצת או מתייבמת. מאי לאו ביבם אחד, וקתני: לא חולצת ולא מתייבמת! לא, בישני יבמים. אבל ביבם אחד מאי, הכי נמי או חולצת או מתייבמת? אי הכי, אדתני נשואין קודמין ללידה או חולצת או מתייבמת - ליפלו. וליהני בדידה: במה דברים אמורים - בישני יבמים, אבל ביבם אחד - או חולצת או מתייבמת! פולה בשני יבמין קמיירי. ואלא מאי בללא? ועוד, מתיב רב אושעיא: שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בנה, או אשה ובת בנה - הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ורבי שמעון פוטר. ואי סלקא דעתך קסבר רבי שמעון זיקה בכנוסה דמיא - לייבם לקמייתא ותיפטר אידך! אמר רב עמרם: מאי פוטר נמי - פוטר בשניה. והתניא: רבי שמעון פוטר בשתייהן! אמר רבא: שניה שבוגו זה והשניה שבוגו זה. קא מטי רבא בארבעה וזני, חרא: ד"א" "או" קתני. ועוד: "רבי שמעון פוטר בארבעתן" מיבעי ליה. ועוד: תניא, רבי שמעון פוטר בשתייהן מן החלוצה ומן הייבום, שנאמר: "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור" בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן. אלא אמר רב אשי: אי דנפול בזה אחר זה - הכי נמי. הכא במאי עסקינן - דנפול בבת אחת, ורבי שמעון סבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר: אפשר לצמצם. רב פפא אמר: בייבם ואחר כך גולד - פלוגי רבי שמעון, בגולד ואחר כך יבם - לא פליג, ותרווייהו לרבנן איצטריד, ו"לא זו אף זו" קתני. תניא כוותיה דרב פפא, ותויבמת דרבי אושעיא: שני אחים בעולם אחד, ומת אחד מהם בלא ולד, ועמד השני הנה לעשות מאמר ביבמתו, ולא הספיק לעשות בה מאמר עד שגולד לו אח, ומת. הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולם, ושניה או חולצת או מתייבמת. עשה בה מאמר, ואחר כך גולד אח, או שגולד לו אח ואחר כך עשה בה מאמר, ומת - הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולם, ושניה חולצת ולא מתייבמת.

רבי

1 רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה כו' - פירש בקונטרס: דקסבר רבי שמעון מאמר ספק
2 קונה ספק אינו קונה, וכשייבם או חלץ לשניה - נפטרת בעלת מאמר ממה נפשך.
3 ונראה שפירש כן, דאין רצונו לומר שיקנה לרבי שמעון מדרבנן - דאם כן לא היה יכול
4 לייבם השניה, דהויה לה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו במאמר. אלא ודאי קסבר דקני

5 לגמרי, או לא קני כלל. ואם תאמר: אבתי צרתה
6 היא בויקה! ויש לומר: דרבי שמעון סבר אין זיקה.
7 ולרבינו יצחק נראה: דאפילו סבירא ליה דיש
8 זיקה, ומאמר קונה קצת מדרבנן - נתיא, דאין
9 זיקה אוסרת, ולא הנאמר, אלא היבא דאם היתה
10 נשואה היתה אוסרת. ובאן, אם היתה נשואה היא
11 עצמה - היתה מותרת לרבי שמעון, דשרי ייבם
12 ואחר כך נולד. ומכל מקום אמת הוא דלרבי
13 שמעון אי לא קני מאמר - לא קני אפילו מדרבנן,
14 מדקאמר לעיל: אם מאמר של שני אינו מאמר -
15 אשת ראשון בעול. משמע דלא קני כלל.

16 חלץ - לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה - ואם
17 תאמר: ואמאי לא דייק מהבא תיובתא
18 לרבי אשעיא, דלדידיה כיון דהוי זיקה ככנסת,
19 אמאי לא נפטרה הצרה? ויש לומר: מדרבנן,
20 כדאמר לעיל: גזירה משום שתי יבמות דבבא
21 משני בתים, חדא מיחלצה חדא מיפטרה בלא
22 כלום.

23 כנסה ומת ואחר כך נולד לו אח וכו' - הא
24 מילתא דפשטא היא. ולא הוה צריך
25 כלל למתנייה! ואמר רבינו יצחק: דלא שנאה אלא
26 לאשמועינן דהאי תנא עירובי מערב ותני מילי
27 בהדי חדרי, ולהכי דייק מינה דבגולד ולבסוף ייבם
28 לא פליג רבי שמעון, מדערבי ותני להו בהדי כנסה
29 ומת ואחר כך נולד לו אח, דמודה בה רבי שמעון
30 דאי בגולד ולבסוף ייבם פליג נמי רבי שמעון -
31 אם כן בהדי סיפא הוה ליה למיערבה, ולא בהדי
32 רישא. והשתא אתי שפיר דלא מותיב לרבי
33 אושעיא ממתניתין דלא עריב ותני לה,
34 דאבריייתא שייך למידק, כדפרישית.

35 לערביניהו ולתניניהו - לא כמו שפירש
36 בקונטרס דאבלוהו קאי -
37 דאכנסה ומת ואחר כך נולד נמי רבי שמעון -
38 שמעון. אלא אתרי בתראי קאי.

39 גמרינן מביאה דיבמה - דאף על גב דמאמר
40 אינו אלא מדרבנן, מכל מקום, מר
41 מסתבר ליה דשארזו חכמים כביאה ולמר
42 מסתבר דעשאוהו כקדושין. וכחאי גוונא איבא
43 בפרק קמא דבבא מציעא (י.א.א.) דקאמר מר לייף
44 מציתה מגט אף על גב דלקטן לית ליה זביה אלא
45 מדרבנן, כדאמרינן בסוף "הנזקין" (גיטין ס.א.א.)
האי

1 רבי שמעון אומר ביאתה כו' - ומפרש לקמיה דאעשה בה מאמר ואחר כך נולד לו אח
2 קאי, ומשום דקסבר מאמר ספק קונה ספק אינו קונה כדאמר לעיל, ומפרש רבי שמעון
3 ואויל. חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה - כלומר, הא דקאמינא ביאתה או חליצתה
4 של אחת מהן פוטרת צרתה - כגון שיהא חולץ או מייבם לשניה, והראשונה פטורה
5 ממה נפשך; אי מאמר קני - הוה ליה ייבם
6 ולבסוף נולד, ואפילו ראשונה מותרת לרבי
7 שמעון, ובחליצה דאיך מיפטרה, דהא מאמר
8 ככנסת, והוה להו מבית אחד. ואי מאמר לא קני
9 - הרי שפיר ייבם לשניה, דאשת אחיו שהיה
10 בעולמו היא. וייבם צרת ערוה. וראשונה תנא
11 משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. אבל חלץ
12 לבעלת מאמר, שהיא ראשונה - לא נפטרה
13 צרה, דדלמא מאמר לא קני, וממילא פטורה
14 משום אשת אחיו שלא היה בעולם, וחליצתה
15 אינה חליצה. והכי מפרש לקמן. או שגולד לו
16 אח - הוה ליה גולד ולבסוף ייבם. שתיהן
17 פטורות - בהא לא פליג רבי שמעון, וברב פפא.
18 הך כבא דסיפא - ייבם ולבסוף נולד. למאן
19 קתני לה - כלומר, להודיע כוון של מי קתני לה
20 בפני עצמה, ולא עירבה עם גולד ולבסוף ייבם?
21 או ייבם ל"פ - לאשמועינן דבבא נמי אסר,
22 ולא למימר דרבי שמעון אהך לחדה הוא
23 דפליג. לערביניהו - לבבי, ולתיני ברישא הכי
24 כנסה ומת ואחר כך נולד לו אח, או שגולד לו
25 אח ואחר כך כנסה ומת, או שכנסה וגולד לו אח
26 ואחר כך מת - שתיהן פטורות. אלא
27 מדפליגיהו - שמע מינה משום דאיירי בה רבי
28 שמעון היא דאשמועינן דבבא לחדה פליג,
29 משום דבא ומצאה בהיתר, ובל ברישא -
30 אלא בעל כרחא - וקא שמעו לן
31 דמאמר בעל כרחא ואפילו למקצת לא קני,
32 ושניה יבומי נמי מייבמה. ביאה דיבמה -
33 אמרינן בפרק קמא (ח.ב.) "ויבמה" - בעל
34 כרחא; דאם בא עליה, אפילו באונס - קנאה.
35 קדושין דעלמא - "והלכה והיתה לאיש אתר"
36 (דברים כד) - מדעתה משמע. אי ניבא אגולד
37 לן אח - קודם מאמר, בהא לימא רבי שמעון
38 ביאת השניה כשרה? והא דייקת מסיפא דבגולד
39 ולבסוף ייבם לא פליג, והוה ליה אשת אחיו
40 שלא היה בעולמו, ודלמא מאמר קני והוה ליה
41 שניה צרת ערוה! ועוד: מאי פוטרת צרתה
42 איבא? הא מיפטרה וקיימא, דאשת אחיו שלא
43 היה בעולמו היא. אלא אעשה בה מאמר ואחר
44 כך נולד אח - ואשמועינן ברישא דמאמר ספק
45 קונה לגמרי ספק לא קונה, אפילו מקצת לא
46 מהני, הלכך מייבם או חולץ לשניה ממה נפשך.
47 אי מאמר הנמן קנין גמור הוא - הוה ליה ייבם
48 ולבסוף נולד, ואפילו קמייתא חויה לייבומי, ואי
49 לאו קנין גמור הוא - בתרייתא שריא, דלאו
50 צרת ערוה היא, דקנין מקצת במאמר לית ליה
51 לרבי שמעון, ובסיפא אשמועינן דייבם ולבסוף
52 נולד הוא דשריא, אבל גולד ולבסוף ייבם -
53 אסורה. דלא תימא ביאתה או חליצתה דקאמר
54 רבי שמעון ברישא אגולד ואחר כך עשה בה
55 מאמר נמי קאי. חויה צרת ודאי - זקוקה לייבם,
56 דאי מאמר קני - תרווייהו חוה, דהוה ליה ייבם
57 ולבסוף נולד. ואי מאמר לא קני - שניה חויה,
58 דלאו צרת ערוה היא, ובעלת מאמר ספק זקוקה
59 שגמגרשה

34 חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. רבי שמעון אהייה קאי? או לימא אגולד לו אח ואחר
35 כך עשה בה מאמר - הא אמת בגולד ולבסוף ייבם לא פליג רבי שמעון! אלא - אעשה
36 בה מאמר ואחר כך נולד לו אח. חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה, מאי טעמא? משום
37 דהויה צרה ודאי ובעלת מאמר ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. ותיב רב מנשה בר
38 זבד קמיה דרב הונא, ותיב וקאמר: מאי טעמא דרבי שמעון? מאי טעמא דרבי שמעון?!
39 כדאמר טעמא: הואיל ובא ומצאה בהיתר, ולא עמדה עליו שעה אחת פאיסור! אלא:
40 מאי טעמא דרבנן? אומר קרא: "ולקחה לו לאשה ויבמה" - עדיין יבומים הראשונים עליה.
41 אלא, הא דתנן: פנסה - הרי היא פאשתו לכל דבר, ואמר רבי יוסי בר חנינא: מולמד

שמגרשה

ספק אין זקוקה, דדלמא לא קני והוה אשת אחיו שלא היה בעולמו, וחליצתה לאו חליצה לפטור את הודאית. מאי טעמא דרבנן - דאסרי בייבם ולבסוף נולד? הרי לא עמדה על זה
בזיקת אחיו שלא היה בעולמו מימיו. ולקחה לו לאשה ויבמה - אף על גב שכנסה - עדיין קרויה יבמה. אית דגרסי: אי הכי תיבעי חליצה, אלמה תנן כנסה הרי היא כבאשתו כו' -
כלומר, אי הכי דאשה שנתייבמה עדיין זיקה ראשונה עליה - תיבעי חליצה, כל אשה שנתייבמה ובא שני לה גורשה - לא תסגי לה בגט.

יבמות דף יט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קמט

61 משום דמרי מאמר מקדושין דעלמא, שהרי אף הוא נעשה בכסף
 62 או בשטר כקדושי אשה, מה קדושין דעלמא אינם קונים אלא
 63 מדעתה, אף קדושין דרבנן אינם קונים אלא מדעתה. מוספה
 64 הגמרא לפרש: במאי קמפילגי, מר (רבי) סבר, מילי דרבנן ממילי
 65 דרבנן הנה ליה למילף – יש ללמוד ענייני יבמה מענייני יבמה, ועל
 66 כן יש לדמות מאמר יבמה לביאת יבום של יבמה שקונה אף בעל
 67 כרחוק. ומר (הכמנים) סבר, מילי דקדושין ממילי דקדושין הנה ליה
 68 למילף – יש ללמוד ענייני קידושין מענייני קידושין, ועל כן יש
 69 לדמות קידושי מאמר לקידושי אשה בעלמא שאינם אלא
 70 מדעתה.
 71 הגמרא חזרת לפרש את דברי רבי שמעון בברייתא לעיל: עשה
 72 בה השני באשת הראשון מאמר, ואחר כך נולד לו אה, או שנולד
 73 לו אה ואחר כך עשה בה מאמר, ומת, ראשונה יוצאה משום אשת
 74 אחיו שלא היה בעולמו, ושניה חולצת ולא מתייבמת. רבי שמעון
 75 אומר, בראשונה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. שואלת
 76 הגמרא: דברי רבי שמעון אלו אהריא קאי – על איזה אופן אמרו.
 77 אילמא אנוולד לו אה ואחר כך עשה בה מאמר, ועל כך אמר רבי
 78 שמעון שאם לוי ייבם או חלץ את רבקה אשת שמעון נפטרת אף
 79 שרה בעלת המאמר בכך, הרי לא יתכן לומר כן, דהא אפרת,
 80 שבגולד ולבסוף ייבם לא פליגי רבי שמעון, ומודה ששרה נאסרת
 81 לעולם על לוי, ואם כן מדוע מותרת לו רבקה אשת שמעון, הלא
 82 אם מאמר קונה נעשית רבקה צרת אשת אח שלא היה בעולמו
 83 ואסורה עליו, וכן אינה צריכה חליצה כלל.
 84 משיבה הגמרא: אלא דברי רבי שמעון נאמרו אעשה בה מאמר
 85 ואחר כך נולד לו אה, שממה נפשך מותרת לו רבקה. שכן אם
 86 מאמר קונה קנין גמור אף שרה מותרת לו כדן ייבם ולבסוף נולד,
 87 וכמו כן נפטרת שרה ביבום וחליצת רבקה כדן שתי יבמות הבאות
 88 מבית אחד. ואם מאמר אינו קונה כלל ושרה אסורה עליו משום
 89 אשת אח שלא היה בעולמו ונפטרת מיבום וחליצה, בין כך מותרת
 90 לו רבקה, שהרי אינה צרתה של שרה כלל. ומה שטינו בברייתא,
 91 שאם חלץ לשרה בעלת המאמר לא נפטר רבקה הצרה שהיא
 92 אשת שמעון, מאי טעמא, משום דהוא הצרה חייבת בנדאי ביבום
 93 וחליצה, שהרי היא אשת אחיו השני שהיה בעולמו, ואילו בעלת
 94 המאמר אינה חייבת בחליצה אלא מקפיק, שהרי שמוא מאמר אינו
 95 קונה, ונמצא שהיא פטורה משום אשת אח שלא היה בעולמו
 96 וחליצתה אינה חליצה. ועל כן אין פסק חליצה של בעלת המאמר
 97 מוציא מדין ודאי חיוב של אשת השני ופטר אותה.
 98 הגמרא חזרת לבאר את מחלוקתם של רבי שמעון והכמנים באשת
 99 אחיו שלא היה בעולמו: ותיב (וישב) רב מנשה בר זבד קמיה
 100 ו-לפני דרב הונא, ותיב וקאמר, מאי טעמא דרבי שמעון המתיר
 101 את שרה ללוי לאחר שייבמה שמעון ומת. תמה רב הונא: מה
 102 שאלה היא זו? מאי טעמא שהיא מותרת ללוי? הלא הוא עצמו מותר
 103 דבריו, דקאמר בעממא שהיא מותרת ללוי? והואיל וקאי ומצא
 104 בהיתר, ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור. שהרי כשנולד לוי כבר
 105 היתה אשת שמעון וכבר פסקה נפילתה מהראשון, ונמצא
 106 שמעולם לא נאסרה עליו בשעת נפילה. ואינה בכלל דין יבמה
 107 שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה אסורה עליו
 108 עולמית.
 109 חזר רב מנשה ופירש את שאלתו: אלא מאי טעמא דרבנן האוסרים
 110 אותה על לוי אף בייבם ולבסוף נולד, והרי מימיו לא עמדה לפניו
 111 כשהיא עדיין תחת זיקת ראובן בעלה הראשון, ולמה תיאסר עליו
 112 בנפילה השניה במיתת שמעון. והשיב: טעם חכמים הוא משום
 113 דאמר קרא (דברים כה ד) ויחלץ לוי לאשה ורבקה, ומכאן שאף לאחר
 114 שייבם אותה שמעון עדיין יבומים הראשונים עליה – עדיין נמשכת
 115 בה זיקת ראובן בעלה הראשון. ומשום כך הרי היא בכלל כל יבמה
 116 שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה אסורה היא
 117 אסורה על יבם זה לעולם, ואף לאחר שתתחדש בה נפילה שניה
 118 מכח מיתת שמעון.
 119 מקשה הגמרא: אלא הא דתנן להלן (לח), לאחר שבגמרה דיבם הרי
 120 היבמה היא פאשתו לכל דבר. ואמר רבי יוסי בר חנינא (ט), מלמד

1 רבי שמעון אומר, אם עשה שמעון מאמר בשרה אשת ראובן ומת,
 2 בראשונה או חליצתה של אחת מהם על ידי לוי פוטרת את צרתה מן
 3 היבום ומן החליצה. ואין זה אלא כשחלץ לוי לרבקה אשת
 4 שמעון, שכן אם מאמר קונה קנין גמור, הרי שרה נחשבת אשת
 5 שמעון גמורה, וכשתי יבמות הבאות מבית אחד הן שבחליצת
 6 האחת נפטרת חברתה, ואם אין המאמר קונה בין כך נפטרת שרה
 7 מחליצת לוי, שהרי נולד קודם יבמו של שמעון, ואסורה עליו
 8 באיסור אשת אח שלא היה בעולמו. אבל אם חלץ לשרה בעלת
 9 מאמר, לא נפטר רבקה הצרה, כי שמוא מאמר אינו קונה ביבמה
 10 ואינה אשת שמעון כלל אלא אשת ראובן שלא היה בעולמו
 11 ואינה נזקקת ללוי כלל, ואין בחליצתה כדי לפטור את רבקה.
 12 ממשיכה הברייתא: ואם נפסק שמעון לשרה ואחר כך מת, ואחר
 13 כך נולד לו האח לוי (צירור א), או שנולד לו האח לוי ורק אחר כך
 14 נפסק שמעון לשרה ומת (צירור ב), שתייהן פטורות מן החליצה ומן
 15 הייבום. באופן הראשון שתייהן פטורות משום שלא היה לוי
 16 בעולמם של ראובן ושמעון, ובאופן השני שרה שהתייבמה
 17 לשמעון פטורה משום שהיא אשת אח שלא היה בעולמו של
 18 בעלה הראשון, ורבקה פטורה משום שהיא צרת ערות אשת אח
 19 שלא היה בעולמו. ואם נפסק שמעון לשרה, ואחר כך נולד לו האח
 20 לוי, ואחר כך מת שמעון, ולו אשה אחרת מלבדה, שתייהן פטורות
 21 מן החליצה ומן הייבום – שרה פטורה משום אשת אח שלא היה
 22 בעולמו, ורבקה משום שהיא צרתה. דברי רבי מאיר. ורבי שמעון
 23 אומר, הואיל וכשנולד לוי קאי ומצא לשרה בהיתר, כשכבר פקעה
 24 ממנה זיקת ראובן והיא תחת אישות שמעון, ונמצא שלא עמדה
 25 עליו שעה אחת באיסור אשת אח שלא היה בעולמו, לפיכך מייבם
 26 לאיזו מהן שירצה, או חלץ לאיזו מהן שירצה, והשניה נפטרת
 27 ביבום וחליצה אלו.
 28 מסיקה הגמרא את ראייתה: הא קאי דסיפא שאם כנס שמעון את
 29 שרה ואחר כך נולד לוי שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום,
 30 למאי קמיני לה – להודיע את כוחו של מי נאמרה. אילמא לרבי
 31 מאיר קמיני לה, ולהשמיענו שפוטרה אף באופן זה מחליצה וייבום,
 32 מקדי (מכיוון) שלא שני ליה (אין הבדל) לרבי מאיר בין ייבם ואחר
 33 כך נולד לבין נולד ואחר כך ייבם, והוא אוסר בשניהם, אם כן
 34 לערביהו ולתניניה – היה לו לערב ולשנות יחד 'כנסה ומת ואחר
 35 כך נולד לו אה, או נולד לו אח ואחר כך כנסה ומת, או כנסה ונולד
 36 לו אח ואחר כך מת, שתייהן פטורות מן החליצה והייבום, ולמה
 37 חילקן לשתי בבות, ואמר על כל אחת מהן 'שתייהן פטורות מן
 38 החליצה והייבום. אלא לאו – אלא דאין הסיפא באה ללמדנו על
 39 שיטת רבי שמעון, ולהשמיענו שרק בייבם ואחר כך נולד פליגי רבי
 40 שמעון ומתיר, אבל בגולד ואחר כך ייבם לא פליגי, אלא מודה
 41 לדברי רבי מאיר שהיא אסורה. מסיקה הגמרא: אכן שמע מניה
 42 כדברי רב פפא שלא התיר רבי שמעון אלא בייבם ולבסוף נולד.
 43 הגמרא חזרת לדון בדברי הברייתא שהובאה לעיל: אמר רב, עמד
 44 השני לעשות מאמר ביבמתו, ולא הספיק לעשות מאמר ביבמתו עד
 45 שנולד לו אה, ומת, ראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה
 46 בעולמו, ושניה או חולצת או מתייבמת. שואלת הגמרא: מאי עמד,
 47 ומאי 'לא הספיק', הלא אי עמד עמד – אם עשה מאמר עשה, והרי
 48 היא כאשתו לחומרא, ואי לא עמד מאמר לא עמד, ומה משמעות
 49 היא לכך שעמד לעשות מאמר ולא הספיק לעשותו.
 50 משיבה הגמרא: אלא כוונת הברייתא היא, ש'עמד' לעשות בה
 51 מאמר מדעתה, ולא הספיק לעשותו מדעתה אלא עשה בעל
 52 כרחה, ובאה להשמיענו שבאופן זה אינה מתקדשת לו כלל עד
 53 שיעשה בה מאמר מדעתה, והשניה אף מתייבמת. ודלא ברבי
 54 הסובר שמאמר קונה אפילו בעל כרחו של היבמה. דתניא, העושה
 55 מאמר ביבמתו שלא מדעתה אלא בעל כרחו, רבי אומר, קנה
 56 אותה. והקמים אומרים, לא קנה אותה.
 57 הגמרא מפרשת את סברת מחלוקתם: מאי טעמא דרבי שמאמר
 58 קונה אף בעל כרחו, משום דמרי דין מאמר מדין ביה דרבנן. מה
 59 ביה דרבנן קונה אף בעל כרחה של היבמה, אף קדושין דרבנן
 60 קונים אף בעל כרחה. ורבנן סוברים שמאמר אינו קונה בעל כרחה

גמרא

57 שנינו במשנה: 'כלל אמרו ביבמה'. שואלת הגמרא: 'כָּלְל' זה
 58 לְאֵתוּי מָאֵי הוא בא, והרי כבר שנתה המשנה את כל פרטי כלל
 59 זה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבְרַבִּי בַר פְּפָא, הכלל בא לְאֵתוּי צֵרֶת
 60 אֵילוּנֵיט שפטורה מיבום וחליצה, ואפילו שהיא פטורה משום
 61 שאינה בכלל 'אשר תלד' האמור בפרשת יבום, ולא משום ערוה.
 62 וּכְדָרַב אִפִּי הפוטר לעיל (יב). צרת אילונית מיבום וחליצה.
 63 וְאֵיבָא דְאִמְרֵי להיפך, שכלל זה בא למעט, שדווקא כָּל שְׂאִיפֹרָה
 64 אִיפּוֹר עֲרוּהּ הוא דְאִסְרָא מחמתה צָרְתָהּ, הָא הפטורה מיבום לא
 65 משום שְׂאִיפֹרָה אִיפּוֹר עֲרוּהּ אלא מטעם אחר, צָרְתָהּ לא אִסְרָא
 66 ביבום. וְלִמְעוּשֵׁי מָאֵי, אָמַר רַבְרַבִּי, לְמַעוּשֵׁי צֵרֶת אֵילוּנֵיט שמוותרת
 67 ביבום, וְיָלָא כָּרַב אִפִּי הפוטרה מיבום וחליצה בצרת ערוה.
 68 שנינו במשנה: אַחֻזְתָּה שְׂהֵיא יִבְמָתָה חולצת או מתייבמת. שואלת
 69 הגמרא: אַחֻזְתָּה דְמָאן – של מין מותרת ביבום, אֵלִימָא אַחֻזת
 70 יבמה דְאִסְרָה בְּאִיפּוֹר מְצוּה דרבנן, הלא פִּינָן דְמִדְאֻדְוִיָּתָא רַמְיָא
 71 קַמֵּיהּ – היא נופלת לפניו ליבום, אם ייבם את אחותה פִּנְעַע בְּאַחֻזת
 72 יְקוּקְתָּהּ מן התורה.
 73 מסיקה הגמרא: אֵלֵא אַחֻזְתָּה של יבמה דְאִסְרָה עליו בְּאִיפּוֹר עֲרוּהּ
 74 מותרת לו ביבום, שמאחר שמן התורה היא זקוקה לו, אין אחותה
 75 נחשבת לאחות זקוקתו.
 76 שנינו במשנה: אִיפּוֹר מְצוּהּ הוא שְׁנֵינֵיט של עריות. שואלת הגמרא:
 77 אִמְרֵי קְרִי לִיה אִיפּוֹר מְצוּהּ. אָמַר אַבְבִּי, משום שִׁמְצוּה לְשִׁמּוּעַ דְבָרֵי
 78 חֻקִּים על כל קרויים איסוריים 'איסורי מצוה'.
 79 עוד שנינו במשנה: אִיפּוֹר קְדוּשָׁה, הוא איסור אֵלִימָנָה לְבָהּן גְּדוּל,
 80 ואיסור גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְבָהּן הַדְּיוּמָא. וְאִמְרֵי קְרִי לִיהוּ אִיפּוֹר קְדוּשָׁה,
 81 משום דְבָתֵיב באיסורי כהונה (יִקְרָא כּא), 'קְדוּשִׁים יְהִי לְאֵלֵיהֶם'.
 82 תִּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה מְחַלֵּף שמות איסורים אלו, שְׂאִיפּוֹר מְצוּהּ הוא
 83 איסור אֵלִימָנָה לְבָהּן גְּדוּל, ואיסור גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְבָהּן הַדְּיוּמָא.
 84 וְאִמְרֵי קְרִי לִיה רַבִּי יְהוּדָה לאיסור כהונה אִיפּוֹר מְצוּהּ, משום
 85 דְבָתֵיב בסוף ספר ויקרא (כו לד) שהוא ספר תורת הכהנים, אֵלֵא
 86 תְּמִצּוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה', ועל כן קרויים איסורי כהונה 'איסורי מצוה'.
 87 וכן אמר רבי יהודה, אִיפּוֹר קְדוּשָׁה הינו איסור שְׁנֵינֵיט שהוא מְדַבְּרֵי
 88 סוֹפְרִים. שואלת הגמרא: וְאִמְרֵי קְרִי לִיה לאיסור סופרים 'אִיפּוֹר
 89 קְדוּשָׁה'. אָמַר אַבְבִּי, משום שְׁכָל הַמְּקַיִם את דְבָרֵי חֻקִּים נִקְרָא
 90 'קְדוּשָׁה'.
 91 אָמַר לִיה רַבָּא לאבבי, וכי כָּל שְׂאֵינֵי מְקַיִם דְבָרֵי חֻקִּים, רק קְדוּשָׁה
 92 הוא דְלָא מִיְקָרֵי, אבל רִשְׁעָה נְמִי לא מִיְקָרֵי, הלא ודאי שִׁנְקָרָא רִשְׁעָה,
 93 ואם כן מי שמקיים את דבריהם אינו בהכרח 'קְדוּשָׁה'. אֵלֵא אָמַר
 94 רַבָּא, לדברי רבי יהודה איסור דרבנן נקרא איסור קְדוּשָׁה משום
 95 שִׁנְאִמַר (דברים יד כא) 'כִּי עִם קְדוּשָׁה אֶתָּה לֵה' אֶלְקִיךָ, ודרשו חכמים
 96 'קְדוּשָׁה עֲצֻמָּה בְּמִוְתָר לָךְ' והוזהר בדברים המותרים, כגון שְׁנֵינֵיט
 97 לעריות, כדי שלא תכשל בעריות האסורות מן התורה. על כן
 98 דברים המותרים מן התורה שאסרום חכמים קרויים 'איסורי
 99 קְדוּשָׁה'.
 100 שנינו במשנה: אֵלִימָנָה שִׁנְפֵלָה לִיבום לפני כָּהֵן גְּדוּל, חולצת ואינה
 101 מתייבמת. מקשה הגמרא: קָשְׁיָא וְהֵנִי – איך פוסקת המשנה
 102 שלעולם אינה מתייבמת לכהן גדול, לא שְׁנָא אלמנה מן הַנְּשׂוּאִין
 103 וְלֵא שְׁנָא אלמנה מן הַאִירוּסִין. בְּשִׁלְמָא אלמנה מן הַנְּשׂוּאִין שאינה
 104 בתולה, אסורה עליו גם בְּעֵשָׂה של 'אִשָּׁה בְּתוּלָה יִקַּח' (ויקרא כ)
 105 וְגַם בְּלֵא תַעֲשֶׂה של 'אֵלִימָנָה לא יִקַּח' (שם כא ד), ומשום שְׂאֵין
 106 עֵשָׂה של יבום דוֹחָה לֵא תַעֲשֶׂה וְעֵשָׂה אינה מתייבמת. אֵלֵא אלמנה
 107 מן הַאִירוּסִין שהיא עדיין בתולה, רק לא תַעֲשֶׂה גְּרוּיָא של 'אלמנה
 108 לא יִקַּח' הוּא, ואם כן יִבָּא עֵשָׂה של יבום וְדָחָה את הלא תַעֲשֶׂה,
 109 שכן עֵשָׂה דוּחָה לא תַעֲשֶׂה.
 110 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, מקור דין זה הוא ממה
 111 שְׂאִמַר קְרָא בחליצה (דברים כז ה) 'יָאם לא יִחְפּוֹץ הָאִישׁ לְקַחֵת אֶת
 112 יְבִמָתוֹ וְעָלָתָה יְבִמָתוֹ הַשְּׁעָרָה'. שְׂאֵין תִּלְמוּד לומר 'בְּמָתוֹ, שהרי
 113

1 שְׂלֵאָחַר שייבמה ונעשתה כאשתו, מְגִרְשָׁה בְּגִט ואינה צריכה
 2 חליצה, משום שכבר נפקע ממנה זיקת בעלה המת. וכן אם רצה
 3 מְגִוְרָה לאחר שגירשה, ואינה חוזרת להיאסר כאשת אח לאחר
 4 שהתקיימה מצותה, אלא בטל ממנה איסור אשת אח לעולם.
 5 מסיקה הגמרא את קושייתה: הָתָם ביבם שגירש נְמִי לִימָא, וְיִבְמָה/
 6 עֲדִיין וְיִבְמִין הַרְאֵשׁוּנִים עָלֶיהָ, ולא בטלה ממנה זיקת בעלה המת,
 7 וְתִבְעֵי חֲלִיצָה.
 8 מתרצת הגמרא: שְׂאֵינֵי הָתָם במיבם שגירש דְאִמְרֵי קְרָא 'וְלִקְחָהּ לוֹ
 9 לְאִשָּׁה', פִּינָן שְׂלִקְחָהּ, היא נְעֵשִׂית בְּאִשְׁתוֹ לְכָל דְבָר, ואינה צריכה
 10 חליצה.
 11 מקשה הגמרא: אִי הָבֵי, הָכָא בייבם ולבסוף נולד נְמִי נאמר
 12 שלאחר שייבמה השני נעשתה כאשתו לכל דבר, ובטלה ממנה
 13 זיקת המת. מתרצת הגמרא: הָא כְּתִב רַבְרַבִּי וְיִבְמָה, ומכאן
 14 שלענין איסור אשת אח שלא היה בעולמו עדיין היא תחת זיקת
 15 בעלה הראשון.
 16 מקשה הגמרא: וְהָא רִאִית לדרוש מ'ולקחה' שדי לה בגט בלא
 17 חליצה, ולדרוש מ'ויבמה' לאוסרה על אחיו שנולד לאחר היבום,
 18 הלא אפשר לדרוש כתובים אלו להיפך. מתרצת הגמרא:
 19 מִסְתַּבְּרָא, שְׂדֵי הִיתִירָא אִתִּירָא – שיש לדרוש מ'ולקחה' היתר
 20 'נעשית כאשתו לכל דבר' על אשת אח המותרת לו ביבום, וְשְׂדֵי
 21 אִיפּוֹרָא אִיפּוֹרָא – ומ'ויבמה' יש לדרוש איסור 'יבומין הראשונים
 22 עליה' על אשת אחיו שלא היה בעולמו שהתורה אסרתה, ולאסור
 23 אף בייבם ולבסוף נולד.
 24 הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי שמעון. מקשה הגמרא: וְלָרַבִּי
 25 שְׁמַעוֹן דְאָמַר 'הוֹאִיל וְכָא וּמְצָאָה פְּהִיתֵר וְלֵא עֲמָדָה עָלֶיהָ שְׁעָה אַחַת
 26 בְּאִיפּוֹר' הותר לו איסור אשת אח שלא היה בעולמו, אֵלֵא מְעַתָּה
 27 אַחֻזתו מִמָּוֶה שְׁנַשְׂאָה אַחִיו מִאִבּוֹ וְאַחַר כֵּךְ נוֹלַד אִחַּ זֶה, וְאַחַר כֵּךְ
 28 מָת אַחִיו מִאִבּוֹ, תִּתְיַבֵּם לוֹ אַחֻזתו זו הוֹאִיל וּכְשֵׁנוֹלַד כִּבֵר הִיתָה
 29 נְשׂוּאָה לאחיו מאביו וְכָא וּמְצָאָה פְּהִיתֵר יבום. מתרצת הגמרא: אין
 30 יבום מתיר אלא איסור אשת אחיו, אבל אִיפּוֹר אַחֻזתו לְהִיבֵן אֵיל
 31 וְ–הַלָּךְ, הלא הוא קיים ועומד ואין היבום מתירו.
 32 שוב מקשה הגמרא: הָכָא בייבם ואחר כך נולד נְמִי יקשה, הלא
 33 היבום משמעון אינו מתיר ללוי אלא איסור אשת אח של שמעון.
 34 אבל אִיפּוֹר אשת אחיו מראובן שְׂלֵא אֵלֵא הִיָּה עִמּוֹ בְּעוֹלָם לְהִיבֵן אֵיל.
 35 מתרצת הגמרא: הָאֵי איסור אחותו הוא אִיפּוֹרָא דְלִית לִיה הִיתִירָא
 36 ליבום בשום מקום, מה שאין כן הָאֵי איסור אשת אח הוא אִיפּוֹרָא
 37 דְאִית לִיה הִיתִירָא כשהיה בעולמו. לפיכך כשם שפוקע איסור זה
 38 לגבי שמעון, כמו כן הוא פוקע אף לגבי לוי שלא היה בעולמו של
 39 ראובן, שכן לוי מייבם אותה מחמת שמעון אחיו ובא מכוחו,
 40 ולפיכך ניתרים לו כל האיסורים שהותרו לשמעון.

משנה

41 כָּלְל אִמְרוּ בִיבְמָה, כָּל שְׂהֵיא אסורה ליבם משום אִיפּוֹר כרת של
 42 עֲרוּהּ, צֵרֶתָהּ לא חוֹלְצָתָהּ וְלֵא מְתִיבְמָתָה. אבל יבמה האסורה
 43 בְּאִיפּוֹר מְצוּה וְאִיפּוֹר קְדוּשָׁה, חוֹלְצָתָהּ וְלֵא מְתִיבְמָתָה. ובסמוך
 44 יבוארו איסורים אלו.
 45 מי שנפלו לפניו משני אחיו שתי יבמות אחיות, שתיהן אסורות
 46 מדרבנן ביבום משום איסור אחות זקוקתו, והן חולצות ולא
 47 מתייבמות. אך לפעמים אַחֻזְתָּה שְׂהֵיא יִבְמָתָה – גִּיסְתָּהּ חוֹלְצָתָהּ או
 48 מְתִיבְמָתָה. ויבואר בגמרא מהו אופן זה.
 49 המשנה חוזרת לבאר את דברי הרישא: אִיפּוֹר מְצוּהּ הוא איסור
 50 שְׁנֵינֵיט של עריות, שהוא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, ואיסור דרבנן אינו פוטר
 51 מחליצה. וְאִיפּוֹר קְדוּשָׁה הוא איסור לאו או עשה שאין בו כרת,
 52 כגון איסור אֵלִימָנָה לְבָהּן גְּדוּל שמת אחיו ונפלה אלמנתו לפניו
 53 ליבום, וְגִרְשָׁה וְחִלּוּצָה לְבָהּן הַדְּיוּמָא, ומְמוּרָת וְנִתְיַבָּה לְיִשְׂרָאֵל, וְכַת
 54 וְיִשְׂרָאֵל לְנִתְיָן וּמְמוּרָה. שאם אסורה היבמה באחד מאיסורים אלו,
 55 הרי היא חולצת ולא מתייבמת.
 56

1 שְׁמַרְשֶׁה בָּנָם - ואינה צריכה חליצה, ואם רצה להחזיר - מחזירה, ולא אמרין: מצוה
 2 רמאי רחמנא עליה ועבדה, ומהשתא תיקו עליה באיסור אשת את. לימא - עדין יבומין
 3 הראשונים עליה, ותיבעי חליצה. שדי היתרא - למדרש "לקחה" דלא תיבעי חליצה.
 4 אהיתרא - היבא דכולה מילתא דיתר, כגון במיבם אשת את. ושדי איסורא - למדרש
 5 "יבמה" - עדין יבומין עליה. איסורא -

6 היבא דאיבא צד איסור, כמו באשת אחיו שלא
 7 היה בעולמו. אהותו פאמו שנשאה אחיו מאביו
 8 - קודם לידתו של זה, ובשגולד זה מצאה
 9 נשואה לאחיו - תתייבם לו כשימות זה, דהא
 10 מצאה בהיתר יבום. איסור אהותו לית ליה
 11 היתר - אבל איסור שיהא אהו אית ליה היתר
 12 כשאין לו בנים, הילכך, כשמת ראשון בלא בנים
 13 - פקע איסורו לגבי שני נשואה, והשלישי מכח
 14 שני בא. משנה לא חולצת ולא מתייבמת -
 15 צרתה וכל שכן דיא. איסור מצוה - מפרש להו
 16 ואזיל. אהותה - של ערוה כשהיא יבמתה. כגון
 17 שנפלו שתי אהיות משני אחין, האחת אסורה
 18 משום ערוה, כגון שהיא כלתו או חמותו. או
 19 חולצת או מתייבמת - אהות הערוה. דלא פגע
 20 באהות זקוקתו, משום דערוה לאו זקוקתו היא.
 21 שניות - שניות לעריות שגורו סופרים עליהם,
 22 ובגמרא מפרש לה. לשון מצוה וקדושה מפרש
 23 בגמרא. אלמנה לבתן גדול - שמת אחיו
 24 הדיוט, ונפלה אלמנתו לפניו. נרושה וחלוצה
 25 לבתן הדיוט - שעבר אחיו המת ונשא חלוצה
 26 ונרושה, וכשמת צריכה חליצה, שהרי תופסים
 27 לו בה קידושין. דקידושין תופסים בחיבי לאוין.
 28 אבל יבומי - לא, שהרי אסורה לו לזו שהוא
 29 כהן, ואפטורי בולא כלום - לא. דלא אלים לאו
 30 למיטסרה, דילפינן מאחות אשה בפרק קמא
 31 (ג.ב.) גמרא לאיתוי צרת אילנות כרב אפי
 32 - בפרק קמא (ג.ב.) דלא חולצת ולא
 33 מתייבמת, דערוה קרינן בה באילנות, דמיעטס
 34 קרא מיאשר תלדו, וקיימא עליה באיסור אשת
 35 את, הילכך צרתה צרת ערוה. אלה המצוה -
 36 בסוף ספר תורת כהנים, ומשמע דאכולא ספרא
 37 קאי, וכל אהרות כהנים התם כתיבא. קדש
 38 עצמך - לעמוד ולהחזיר. אף במותר לך -
 39 לרוסוק עליה שניות במותר לך על העריות,
 40 כדי שלא תבא לידי עריות האסורות מן התורה.
 41 קפסיק ותני - אלמנה לבתן גדול, לא שנא
 42 נפלה לפניו מן הנשואין - דהיינו תרתי
 43 לגרעווא, חדא - דאלמנה היא, ואיבא לאו
 44 ד'אלמנה לא יקח'. ועוד, דבעולה היא, ואיבא
 45 איסור עשה לגביה, דכתיב: "אשה בבתוליה
 46 יקח" ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה -
 47 עשה, ולא שנא - נפלה לפניו מן האירוסין
 48 ועודה בתולה, דליכא אלא לאו דאלמנה. יבא
 49 עשה - ד"יבמה יבא עליה". ועלתה השערה מצי
 50 למכתב - דהא כתיב ברישא דקרא: "לקחת את
 51 יבמתו", מה תלמוד לומר יבמתו? יש לך יבמה
 52 ב' - דאם כתב: "ולא יחפזי האישי לקחת את
 53 יבמתו ועלתה השערה" - הוה משמע דההיא
 54 דקרינא ביה לקחת - הוה דקא מצרבה רחמנא
 55 ועלתה השערה לחלוץ, אבל חיבי לאוין, דלא
 56 קרינן בהו "לקחת" - לא קרינן בה "ועלתה".
 57 להכי הדר כתב "יבמתו", למימר דיש לך יבמה
 58 אחרת שעולה השערה לחלוץ, ואף על גב דלא
 59 כתיב בה לקחת, שאין עולה לייבום. אימא חיבי
 60 ברייתו - נמי לילף מכתב דליבעי חליצה, ואמאי פטרינן לגמרי תפסי בה קידושין, ואפילו עבר
 61 האי יבם ונסבה - לאו קיחה היא.

1 הא' איסורא דאית ליה היתרא - דפקע איסור אשת את, דיכול להחזירה לאחר שגרשה.
 2 וכי היכי דפקע ליה לגבי דידה איסור אשת את - פקע נמי לגבי אחיו הנדול, הוויא
 3 ליה אשת אחיו שהיה בעולמו. לאתוי צרת אילנות - אף על גב דמתניתין לא קתני
 4 צרה, מכל מקום הוי בכלל דכל שאיסורה אסור ערוה דמשמע שאסורה בא חמות ערוה,
 5 דהיינו הצרה. ולא הוצרך להזכיר הצרה בהדיא,
 6 משום דאפירקין דלעיל קאי. הוא דלא קאמר
 7 לאיתוי צרת סוטה וצרת מחזיר גרושה, משום
 8 דאילנות דמיא טפי לעריות, שמוותרות למת
 9 ואסורות לייבם.

10 בשלמא מן הנשואין כו' - תימה: דמן
 11 הנשואין נמי תיקשי ליה, דאמאי
 12 חולצת? כיון דאין עולה לייבום, דלא אתי עשה
 13 ורדי לא תעשה ועשה, ותיהוי כי חיבי ברייתו!
 14 ויש לומר דלא קאמר בשלמא אלא ממאי דאין
 15 מתייבמת.

16 יבא עשה וידחה לא תעשה - הקשה רבינו
 17 יצחק בר אשר, בפרק שני דסנהדרין
 18 (ט.א.): דכיון דאין אשה מתעברת מביאה
 19 ראשונה, כדאמר בסוף פרק "ארבעה אחין"
 20 (יבמות לד.א), היאך תתייבם? דביאה ראשונה
 21 ליכא הקמת שם, וביאה שניה אסירא ליה,
 22 כדאמר לקמן: גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה
 23 שניה! ואומר רבינו יצחק: דלא קשה מידי, דלא
 24 בעינן שתהא ארייה להקמת שם אלא שהיבמה
 25 חדיבם דהו ראוין להקמת שם, ולא ממעטין אלא
 26 אילנות וסריס שאינן ראוין לילד לעולם. אבל
 27 ביאה שאין יכולה להתעבר בה - לא ממעטי,
 28 כיון שהאשה או היבם ראוין לבסוף להוליד. דאם
 29 לא כן תיקשה: היאך קטנה מתייבמת לרבנן? וגם
 30 לרבי מאיר היתה מתייבמת, אי לאו חששא
 31 דשמא תמצא אילנות. ובפרק "בית שמואי"
 32 (יבמות קיא.ב.) תנו: קטן הבא על הגדולה תגדלנו.
 33 ובפרק "הבא על יבמתו" (לקמן ג.ב.) נמי מרבינן
 34 דנקיט בביאה שלא כדרכה והעראה, אף על פי
 35 שאין מתעברת בה.

36 א' הכי חיבי לאוין נמי - פירוש: כיון דאין
 37 עולים לייבום - לא יעלו לחליצה ותימה
 38 לרבנן יצחק: היכי מצי למימר דלא יעלו
 39 לחליצה? הא מ"יבמתו" דשמעין
 40 דאין

41 חכמים. איסור קדושה אלמנה לבתן גדול גרושה וחלוצה לבתן הדיוט, ואמאי קרי להו איסור
 42 קדושה? דכתיב: "קדושים יהיו לאלהיהם". תניא, רבי יהודה מחליף: איסור מצוה - אלמנה
 43 לבתן גדול, גרושה וחלוצה לבתן הדיוט. ואמאי קרי ליה איסור מצוה? דכתיב: "אלה המצוות"
 44 איסור קדושה - "שניות מדברי סופרים", ואמאי קרי ליה איסור קדושה? אומר אפי: כל
 45 חקמים דברי חכמים נקרא קדוש. אומר ליה רבא: וכל שאינו מקיים דברי חכמים, קדוש הוא
 46 דלא מיקרי, רשע נמי לא מיקרי? אלא אומר רבא: קדש עצמך במוותר לך. "אלמנה לבתן
 47 גדול". קפסיק ותני, לא שנא מן הנשואין ולא שנא מן האירוסין, בשלמא מן הנשואין - עשה
 48 ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. אלא מן האירוסין, לא תעשה גרידא הוא,
 49 יבא עשה וידחה לא תעשה! אומר רב יודל אומר רב, אומר קרא: "ועלתה השערה"
 50 שאין תלמוד לומר "יבמתו", מה תלמוד לומר יבמתו? - יש לך יבמה אחת שעולה לחליצה
 51 ואינה עולה לייבום. ואיו - זו תיבי לאוין. ואימא תיבי ברייתו! אומר קרא: "ואם לא יחפזין
 52 האישי לקחת" הא חפזין - מייבם, כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאין עולה לייבום. -
 53 אינו עולה לחליצה, אי הכי, תיבי לאוין נמי! הא רבי רחמנא "יבמתו". ומה ראית?
 54 מכתבא

55 הילכך קרינן ביה "לקחת", בדיעבד, אבל חיבי ברייתו לא תפסי בהו קידושין, ואפילו עבר
 56 האי יבם ונסבה - לאו קיחה היא.

1 דאין עולין לייבום — מהם שמענין דעולין לחליצה, כדדרשינן: יש לך יבמה אחרת שעולה
2 לחליצה. ועוד: דפרין, מה ראית? פירוש: דאימא איפכא, ונוקי "יבמתו" לחייבי כרה, "ואם
3 לא חפון" לחייבי לאון — היכי מצו למטעי מאם לא חפון חייבי לאון מחליצה? הא קרינן
4 בה: אם חפן — יבם, דאתי עשה ודחי לא תעשה, כיון דמוקמינן "יבמתו" לחייבי כריתותו
5 וקצת היה נראה לפרש, דהכי פירושה: אי הכי,
6 חייבי לאון נמי נשוא חליצה וייבום מהאי קרא.
7 ותו פרין: מה ראית, פירוש: דמהאי קרא "ולא
8 חפון" נשוא חייבי לאון לחליצה וייבום, וליהו
9 בני חליצה וייבום! ואין להקשות דלמה לן קרא
10 להכי? דלישתוק קרא מניה: דטובא איצטרין,
11 כדפרשיט לקמן בפרק "החולץ" (מד,א). וגיבם
12 לחדא ונחלוץ לחדא. אבל קשה: דאם כן מאי קא
13 משני: מיסתברא חייבי לאון תפסי בהו קדושין,
14 דמשמע מתוך התירון הדוא פרין שלא יעלו
15 חייבי לאון לחליצה? ויל ברוח דמחייבי לאון
16 חייבי עשה פרין, והכי פרין: אי הכי חייבי לאון
17 חייבי עשה נשוא לחליצה וייבום מהאי קרא,
18 חייבי לאון יעלו גם לייבום, חייבי עשה לא יעלו
19 גם לחליצה, ועיקר פירכא מחייבי עשה.
20 **מסתברא** חייבי לאון תפסי בהו קדושין —
21 ותימה: מנלן לאוקמי קרא בחייבי לאון? נוקי קרא
22 בחייבי עשה גרידא, דאף על גב דאין מייבמן —
23 מכל מקום עולים לחליצה, כיון דתפסי בהו
24 קדושין, אבל חייבי לאון נימא דאתי עשה ודחי
25 לא תעשה, ויעלו גם לייבום! ויש לומר: דמשמע
26 ליה השתא לדרוש מוקרא ד"יבמתו" לאסור יבום
27 ולהצריך חליצה. אבל קשה: אם כן, היכי היה בני
28 לאוקמי קרא בחייבי כריתות? הוא ליכא למימר,
29 דהכי פרין: ואימא חייבי כריתות נמי ליבעי
30 חליצה מהאי קרא — דהא קאמר בתר הכי ומה
31 ראית, דמשמע: ואימא איפכא.
32 **פצוע** דכא וכרות שפכה וסריס אדם —
33 פירוש: סריס אדם — לאפוקי בדי
34 שמים, שלא היה להם שנת הכשר. **אם** בעלו
35 קנו — הוא הדין דלכתחילה נמי שרי, כדמוכח
36 לקמן. אלא, אידי דנקט בסיפא לשון דיעבד נקט
37 נמי ברישא לשון דיעבד.
38 **אמר** קרא והתקדשום — אף על גב דהאי
39 עשה נמי הוה במצות יבום, ואיכא תרי
40 עשה — מכל מקום אין תרי עשה דדחה לא תעשה
41 ועשה.
42 **אי** הכי, כל הנשים לא תייבמו — כל הני פירכי
43 לא פרין שיעקרו חכמים לגמרי מצות
44 ייבום, והכי פירושו: אשת אחיו מאביו לא
45 תתייבם, כשאני אחיו אלא מאביו — לא תתייבם
46 עד דמיחדי באבא ובאמא, גזירה משום אשת
47 אחיו מאמו. אשה שאין לה בנים לא תתייבם,
48 פירוש: שאין לה עבשיו, אבל היה לה בחיי הבעל
49 ומתו — גזירה משום אשה שיש לה בנים. אשת
50 אחיו שהיה בעולמו כגון שבא ממדינת הים והיה
51 מוחזק לן דלית ליה אחים, דדמי כמי שלא היה
52 בעולמו, כל הנשים לא תייבמו. פירוש: אשה שלא היה לה בנים מעולם לא מזה ולא מאחר, דדמיא לאילונית. **גזירה** ביאה ראשונה אטו בו — אלמנה מן הנשואין וחייבי עשה נפקא לן
53 מיבמתו, דאף על גב דאין עולין ליבום — עולין לחליצה. **אטו** ביאה שניה — לאו דוקא נקט ביאה שניה, דהא אפילו גמר ביאה ראשונה אסור, דיבמה נקבית בהעראה. הוה מצו למימר
54 גזירה אטו גמר ביאה, ואין להחיר ביאה שניה מטעם דנעשית אשתו לכל דבר — דאינה נעשית כאשתו אלא היכא דשרי ליה בלא דחיה, אבל חייבי לאון, אפילו ביאה ראשונה לא שריא
55 אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה, וביאה שניה דלית בה עשה — לא דחיה. אף על גב דבפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סא,א) לא מצריך קרא אלא לאיסור ואחר כך נתמנה לחיות כהן
56 גדול, אבל נשאה קודם שנתמנה משמע דלא צריך קרא שכול לקיימה, משום דנשאה בהיתר — ההם נמי, משום דבהיתר בלא שום דחיה איסור נשאה, אבל הבא — ביאה ראשונה לא
57 שריא אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה, ביאה דמצוה — דחיה, דלאו מצוה — לא דחיה. **מיתבי** ואם בעלו קנו — תימה: דרבא גופיה מותבי מודך ברייתא, והשתא איתותב מינה
רב

1 לצדין קתני — בא עליה קאי איסור מצוה, והיינו שניות מדברי סופרים. דמדאורייתא
2 חזיא ליה וקמיה רביא, לפיכך נפטרה צרתה בביאתה, חלץ קאי איסור קדושה דרביא
3 לחליצה, והלכך חליצתה פוטרת צרתה. **פצוע דכא וכרות שפכה** — לקמן מפרש ליה
4 בפרק "הערל". **סריס אדם** — שסירסו אדם, ולא מחמת חולי נסתרס ממאלי, והוי בלאו,
5 דבכלל פצוע דכא וכרות שפכה הוא, ואסור
6 לישא ישראלית, דכתיב: "לא יבא פצוע דכא",
7 או מייבמן — לאו לכתחלה קאמר, אלא ייבומן
8 יבום, שאם בעלו קנו כדקתני ואזיל, וחזקן —
9 שפסק מלידה, והאי לאו מחייבי לאון הוא,
10 אלא קא משמע לן, דאף על גב דלאו בר אולדי
11 הוא — ביאתו ביאה לקנות יבמתו, ויצאמה ממנו
12 בגט, ונתנו גט — כלומר, או נתנו גט או חלצו.
13 וגט ביבמה מהני למיפסל עליו ועל כל האחין,
14 דאי בעי לייבומי — תו לא מצו, דקם ליה שבוט
15 לא יבנה, ואם בעלו קנו — ויצאות בגט בלא
16 חליצה, ואסור לקיימן — אסיפא קאי, מתו אחין
17 ובעלו הן את יבמתן, ואפצוע דכא וכרוצא בו,
18 ולא אוק. **אלא אמר רבא** — חייבי לאון נמי
19 לייבום רביא, הלכך, אם בעלו — קנו. ודקשיא
20 לך באלמנה ארוסה שנפלה לכהן גדול תתייבם,
21 ויבא עשה וידחה את לא תעשה — אלמנה מן
22 האירוסין נמי כו. גזירה ביאה ראשונה —
23 דמקיים בה עשה, ומצי למדיחיה. **אטו ביאה שניה**
24 — דלא מצו למידיחיה, דהא אוקיים בה עשה. **לאו**
25 מילתא היא דאמר — דבביאה ראשונה הוה
26 שרי לכתחילה, אי לאו משום גזירת ביאה שניה,
27 דדאי אפילו ביאה ראשונה אסורה ולא אמרינן
28 תרחה עשה את לא תעשה, דהא אפשר
29 להתקיים בחליצה בלא עקירת לא תעשה. **אם**
30 בעלו קנו — אלמא מדאורייתא רביא קמיה
31 למידיחיה לא תעשה, תיובתא — דרבא ותיובתא
32 דריש לקיש דאמר ליעיל אם אתה יכול לקיים
33 את שניהם לא עקרנא ליה ללאו. **באלמנה** —
34 יבמתו. **פוטרת** — אותה ואת צרתה מן החליצה
35 וסתי לה בגט.

כי

באלמנה

60 רבא מתרץ תירוץ אחר: אלא אמר רבא, מן התורה מותרת אלמנה
 61 מן האירוסין לכהן גדול ביבום, משום שעשה דוחה לא תעשה.
 62 אלא שגזרו חכמים גזירה על אלמנה מן האירוסין שלא תתייבם
 63 לכהן גדול, אטו – כדי שלא יבואו להתיר אף אלמנה מן הנשואין
 64 האסורה לו ביבום, משום שיש בה לאו ועשה כמבואר לעיל (ע"א),
 65 ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.
 66 שואלת הגמרא: בשלמא אלמנה מן האירוסין לכהן גדול יש לגזור
 67 בה כגזירה האמורה, אבל מפורת ונתנית מאי איכא למימר, ומאיזה
 68 טעם אסרה אותה משנתנו ביבום, והלא אין בה אלא לא תעשה
 69 בלבד. משיבה הגמרא: אף אילו אסורו ביבום משום גזירה, שגזרו
 70 לאוסרן אף במקום מצוה, אטו – כדי שלא יבואו להתירן בקהל אף
 71 שלא במקום מצוה.
 72 מקשה הגמרא: אלא מיעתה, אף אשת אחיו מאכיו הנופלת לו ליבום
 73 לא תתייבם, גזירה משום שיבואו להתיר אף באשת אחיו מאכיו
 74 שאין בה מצות יבום ואסורה באיסור כרת. מתרצת הגמרא: ייבום
 75 בנתלה תלא רחמנא, ככתוב (דברים כה ה) 'כי ישבו אחים יחדו',
 76 ודרשו לעיל (ט) 'המיוחדים בנחלה', שרק אחים הראויים לנחול זה
 77 את זה הצטוו ביבום, ומידע ידוע לכל שאין נחלה אלא באחים מן
 78 האב ולא באחים מן האם, ולא יבואו לטעות בדבר זה.
 79 עוד מקשה הגמרא: אם כן יש לגזור באשה שאין לה בנים מהאח
 80 המת שלא תתייבם, גזירה משום שיבואו להתיר לו אף אשה של
 81 אחיו שיש לה בנים מהאח המת, שאין בה מצות יבום. מתרצת
 82 הגמרא: מצות יבום בנשים תלא רחמנא, ומידע ידוע לכל שדווקא
 83 אשת אח שאין לו בנים הותרה ליבום.
 84 עוד מקשה הגמרא: אם כן יש לגזור באשת אחיו שהיה בעולמו
 85 שלא תתייבם, גזירה משום שאם נתינה יבואו להתיר אף אשת אחיו
 86 שלא היה בעולמו הפטורה מיבום ואסורה עליו. מתרצת הגמרא:
 87 מצות יבום בישיבה אחת בעולם של האחים תלא רחמנא, ככתוב
 88 'כי ישבו אחים יחדו', ומידע ידוע לכל שאשת אחיו שלא היה
 89 בעולמו אינה נוקטת ליבום, ולא יבואו להחליפה באשת אח שהיה
 90 בעולמו.
 91 עוד מקשה הגמרא: אם כן יש לגזור בכל הנשים הנופלות ליבום
 92 שלא תתייבם, גזירה משום שיבואו להתיר ביבמה אילונית הפטורה
 93 מיבום. מתרצת הגמרא: אילונית היא דבר שלא שכיחא – שאינו
 94 מצוי, ואין לגזור ולאסור מחמתה את כל הנשים המותרות ליבום.
 95 דוחה הגמרא תירוץ זה: הלא מפורת ונתנית נמי לא שכיחא, ומדוע
 96 אסרו אותן ליבום וגזרו עליהן אטו ממזרת ונתניתה שלא במקום
 97 מצוה.
 98 רבא חזר בו ונותן טעם לאיסור חיבי לאוין ביבום: אלא אמר רבא,
 99 חיבי לאוין אינן מתייבמות משום גזירה, ביאה ראשונה, אטו ביאה
 100 שנייה, שהרי אין להתיר משום מצות יבום אלא ביאה ראשונה
 101 שבה מתקיימת מצות יבום, אבל בביאה שניה אין שום מצוה, ואם
 102 נתיר את ביאת היבום יבואו להתיר אף את הביאה השנייה.
 103 הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא: תניא נמי הכי, אם בעלו היבמים
 104 את היבמות האסורות עליהם באיסור לאו, קנו אותן בביאה
 105 הראשונה, ואולם אסור להם להמשיך ולקיימן ולבוא עליהן בביאה
 106 שנייה.
 107 רבא שוב חזר בו מדבריו: תרר אמר רבא, ואיתימא רב אשי הוא
 108 זה שדחה את דברי רבא אלו, לעולם לאו מילתא היא דאמרי
 109 שחיבי לאוין מותרות מדאורייתא ביבום משום שעשה דוחה לא
 110 תעשה, דהרי אמר ריש לקיש, כל מקום שאתה מוצא עשה ולא
 111 תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם, גם להשמר מהלאו וגם
 112 לקיים את העשה, מוציין, ואין לך לעבור על הלאו, ואם לאו – ורק
 113 אם אין בידך לקיים את שניהם יבא העשה וידחה את הלאו תעשה.
 114 והכא ביבום נמי אפשר לו ליבם לקיים את מצותו בחליצה מבלי
 115 לעבור על הלאו, ונמצא דמקיים גם את העשה וגם את הלאו תעשה,
 116 ואין לו לעבור על הלאו.
 117 הגמרא מקשה על דברי רבא: מיתיבי, הלא שנינו לעיל בפצוע
 118 דכא וכרות שפכה וסריס אדם האסורים בבת ישראל באיסור לאו,

1 מתרצת הגמרא: מסתברא לחייב בחליצה חיבי לאוין משום דתפסי
 2 בהו קדושי, ואם כנס אותן באיסור הן נקנות לו, ומאחר שבדיעבד
 3 מתקיימת בהן לקיחה הרי הן בכלל 'אם לא יחפוץ לקחת'. אבל
 4 חיבי פרישות אף בדיעבד לא תפסי בהו קדושי, ואם כנס אותן
 5 באיסור אינן נקנות לו, ומאחר שאף בדיעבד אין מתקיים בהן
 6 הכתוב 'לא יחפוץ האיש לקחת' (שם חפץ הרי הוא לוקחה),
 7 מסתבר למעטן אף מחליצה.
 8 רבא מקשה על תירוץ זה: מתיב רבא, שנינו בברייתא, יבמה
 9 האסורה באיסור מצוה ואיסור קדושה, אם פא עליה היבם או שהלץ
 10 לה, נפטר אף צרתה. ואי סלקא דעתך שיבמה האסורה באיסור
 11 חיבי לאוין, מדאורייתא רק לחליצה רמאין-נופלת, אבל לייבום לא
 12 רמאין מן התורה, אם כן פא היבם עליה אמאי נפטר צרתה,
 13 הלא מאחר שאינה עולה ליבום עדיין לא התקיימה בבית זה מצות
 14 יבום, ואיך התורה הצרה לשוק על ידי ביאתה של זו.
 15 הוא מתיב לה, והוא מפרק לה – רבא שהקשה הוא עצמו תירץ,
 16 ששני הדינים האמורים בברייתא לצדדין קתני, ולא נאמרו שניהם
 17 על אותו איסור. מה ששנינו שאם פא עליה נפטרת צרתה, לא
 18 נאמר על חיבי לאוין אלא רק באיסור מצוה של שניות, שמאחר
 19 שמן התורה היא מתייבמת מתקיים בביאתה דין יבום, ועל כן
 20 נפטרת צרתה. ומה ששנינו 'הלץ לה נפטרה צרתה', נאמר גם
 21 באיסור קדושה של חיבי לאוין, שהרי מן התורה הן חיבות
 22 בחליצה.
 23 עוד מקשה רבא: מתיב רבא, שנינו בברייתא, מי שהוא פצוע דכא
 24 ו-שנפצעו ביציו וברות שפכה ו-שנכרת גידו, או פריס שהסתרט
 25 בידי אדם, שהם פסולי קהל ואסורים בבת ישראל, וכן היבם שהוא
 26 זקן ואינו יכול להוליד, כל אלו או חולצין או מייבמין. כיצד, אם
 27 מתו אלו בלא בנים ויש להם אחים ויש להם נשים, ועמדו האחים
 28 ועשו מאמר בנשותיהן של אלו, וכן אם נתנו להן האחים גמ, וכן
 29 אם הלצו להן, מה שעשו עשו, ומועיל המאמר לקנותן מדרבנן, וכן
 30 החליצה מתירתן לשוק, וכן מועיל הגט לאוסרן על כל האחים.
 31 ואם בעלו האחים את נשיהם ויבמו אותן קנו אותן ביבום זה. וכן
 32 להיפך, אם מתו האחים שלהם בלא בנים, ועמדו הם – הפצוע דכא
 33 והכרות שפכה והסריס והזקן, ועשו מאמר בנשותיהן של האחים,
 34 ונתנו גמ, או שהלצו, מה שעשו עשו, ואם בעלו אותן ויבמו אותן,
 35 קנו אותן ביבום זה. ואולם אסור להם לפצוע דכא ולכרות שפכה
 36 ולסריס אדם לייבמן, אלא צריכים לגרשן לאחר שיבמו אותן,
 37 משום שנתאמר (דברים כג א), 'לא יבא פצוע דכא וברות שפכה בקהל
 38 ה'.'
 39 מסיק רבא את קושייתו: ואי סלקא דעתך, שיבמה האסורה על
 40 היבם באיסור חיבי לאוין, מדאורייתא רק לחליצה רמאין-נופלת
 41 אבל לייבום לא רמאין, הלא אף פצוע דכא וכרות שפכה והסריס
 42 חיבי לאוין הם, ואם כן אם בעלו את יבמותיהן אמאי קנו אותן,
 43 הלא מן התורה אין בהם תורת יבום.
 44 רבא חזר בו ומפרש את דברי המשנה באופן אחר: אלא אמר רבא,
 45 לעולם אף בחיבי לאוין נוהג יבום, לפי שעשה דוחה לא תעשה,
 46 ומה שאסרה משנתנו אלמנה מן האירוסין לכהן גדול ביבום, הוא
 47 מכיון שאיסורה נמי משום עשה ולא תעשה הוא. ואף שאין בה
 48 עשה של 'והוא אשה בבתוליה יקח' (ויקרא כא יג), מכל מקום בכל
 49 איסורי כהונה הוזהרו הכהנים אף בעשה, כדכתיב (שם כא ו), 'קדשים
 50 יהיו לאלהיהם', ואין עשה של יבום דוחה עשה ולא תעשה.
 51 שואלת הגמרא: בשלמא באיסורי כהונה אפשר לתרץ כן, אבל
 52 במפורת ונתנית שאסרה משנתנו ביבום מאי איכא למימר, הלא אין
 53 בהן אלא לא תעשה של 'לא יבא ממזר בקהל ה' (דברים כג א) בלבד,
 54 ולמה לא ידחה עשה של יבום איסור לאו זה. מתרצת הגמרא: אף
 55 בהן יש עשה מלבד הלאו האמור, שהרי מתיב רבא (ויקרא יא מד)
 56 'והתקדשתם והייתם קדשים'.
 57 מקשה הגמרא: אי הכי, כל הלאוין שבתורה פולה נמי עשה ולא
 58 תעשה הוא, שהרי מה דכתיב 'והתקדשתם' נאמר על כל מצות
 59 התורה, ואם כן בטל הכלל של 'עשה דוחה לא תעשה'.

טעמי וכללי התורה, ותקן כמה תקנות של דברי סופרים, וביניהן
 שניות לעריות. ואמר עולא אמר רבי אלעזר בביאור לשון ואין
 שבכתוב זה, קודם שבא שלמה היתה התורה דומה לכפיפה ו-לסל
 שאין לה אונים כדי לתופסה בהן לשמרה שלא תפול, עד שבא
 שלמה לגדור את התורה ועשה לה אונים להחזיקה בהן, שמתוך
 שאסר שניות לעריות יחזיקו באיסורי עריות עצמם ויתרחקו בהם,
 כדרך שמחזיקים את הסל על ידי האחיזה באזניו.
 הגמרא מביאה רמז נוסף לאיסור שניות: רבי אושעיא אמר, רמז
 לאיסור שניות הוא מהקבא, שנאמר (משלי ד יד) באחר רשעים אל
 תבא, ואל תאשר בדרך רעים, ובכתב שלאחריו נאמר פרעוהו אל
 תעבר בו, שמה מעליו ועבור. כלומר, הגדל את איסור עריות
 המוזכר בכתוב הראשון והוסף עליו, כדי שלא תכשל בעריות
 עצמם. אמר רב אשי, מושל לרמז דאמר רבי אושעיא באיסור שניות,
 למה הדבר דומה, לאדם שמשמר פרוס ממוזיקים, אם הוא עומד
 ומשמרו לפרס מפחיתו כולו משתמר, אבל אם משמרו מבפנים רק
 מה שנמצא מלפניו משתמר, אך מה שלאחריו אינו משתמר. וכמו
 כן באיסורי תורה, אסרו חכמים גם דברים שהם מחוץ לאיסור
 התורה, כדי שישתמר האיסור היטב.
 דוחה הגמרא משל זה: והא דדימה רב אשי את האיסור לשימור
 פרס, בדייקא היא – הם דברים בדויים שאינם אמת, משום דהתם
 במשמר פרס מבפנים מה שנמצא לפניו מיהא משתמר, אבל הקבא
 בעריות, אי לאו גזירת שניות יכשל האדם בעריות ממש ופגע
 בעקרנה גופה.
 הגמרא מביאה מקור נוסף לאיסור שניות: רב הנהא אמר, איסור
 שניות נלמד מהקבא, שנאמר בפרשת עריות (ויקרא יח ג) אישמהם את
 משמרתיו, ומשמעות הכתוב היא שיעשו חכמים משמרת
 למשמרתו.
 מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, הא דרשת רב כהנא
 מדאורייתא היא, והרי איסור שניות אינו אלא מדברי סופרים.
 מתרצת הגמרא: אכן עצם האיסור הוא מדאורייתא, אלא שאינו
 מפורש בתורה, ופירשו רבנן את פירושו. מקשה הגמרא: הלא את
 כל התורה נמי פירשו רבנן, ומדוע דווקא איסור שניות נחשב
 לאיסור מדברי סופרים. מתרצת הגמרא: אלא ודאי איסור מדרבנן
 הוא, וקראי של ושמרתם את משמרתו אינו אלא אסמכתא
 בעלמא, שהסמיכו חכמים את תקנתם על הרמז שבכתוב זה.
 הברייתא שלפנינו מפרשת מי הם השניות שנאסרו: הנו רבנן, מה
 הם הנשים השניות שאסרו חכמים, אם אמו וציור או, ואם אבי
 וציור או, ואשת אבי אביי לאחר שמת בעלה וציור או, ואשת אבי
 אמו לאחר שמת בעלה וציור או, ואשת אחי האב מן האם לאחר
 שמת בעלה וציור או, ואשת אחי האם מן האב לאחר שמת בעלה
 וציור או, וכלת בנו – אשה הנשואה לבן בנו ומת בעלה וציור או,
 וכלת בתו – הנשואה לבן בתו ומת בעלה וציור או. ואלו הם מותר
 אדם באשת חמיו (שאינה אם אשתו) לאחר שמת חמיו (ציור טו).
 וכן מותר אדם באשת בנו חורגו ו-בן אשתו (ציור יו), ואלו הם אסור
 הוא בבת בנו חורגו. ובנו חורגו מותר באשתו השניה של בעל אמו
 לאחר שמת או שגירשה, וכן מותר הבן החורג בבתו של אביו
 החורג (ציור יא). ונמצא שאשת בנו חורגו ו-אשת בן אשתו ו-אומרת
 לו, אני מותרת לך, ואף על פי כן בתי מבכר החורג אסורה לך.
 הגמרא מקשה על הברייתא המונה את בת חורגו בכלל גזירת
 שניות: הלא בת חורגו שהיא בת בן אשתו מדאורייתא היא אסורה
 עליו, דבתיב (ויקרא יח יז) ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת כנה
 ואת בת בתה לא תקח. מתרצת הגמרא: משום דקבעי (שירוצו)
 הברייתא למיתני בסופא שאשת חורגו ו-כלת אשתו ו-אומרת לו,
 אני מותרת לך ובתי אסורה לך משום שהיא בת בן אשתך, ואף על
 גב דבתי אסורה לך מדאורייתא מכל מקום פירידי לא נזיר ביה רבנן
 לאסור אותי עליך, לכן תנא רישא נמי שפת חורגו אסורה אפילו
 שאינה בכלל גזירת שניות.
 מקשה הגמרא: אי הכי מדוע לא הביאה הברייתא חידוש זה גם

מפרשת הגמרא את מחלוקתם: באלמנה מן הנשואין פולגי עלמא לא
 פליגי ולא פטרה ביאה זו את צרתה ואותה עצמה מחליצה, דהרי
 יש בה עשה (ושאינה בתולה) ולא תעשה ואין עשה של יבום ודחה
 לא תעשה ועשה אלו, ויבום שאסור מן התורה אינו קונה בה לפטור
 מחליצה. פי פליגי רבי יוחנן ורבי אלעזר, באלמנה מן הארוסין,
 שאין בה אלא איסור לאו. מאן דאמר ביאת כהן גדול בה פוטרת
 מחליצה, סובר דאיתי עשה של יבום ודחי את לא תעשה של
 אלמנה לכהן גדול, והיא מותרת ביבום מן התורה. ומאן דאמר
 ביאת כהן גדול בה אינה פוטרת מחליצה סובר דלא איתי עשה של
 יבום ודחי את הלא תעשה של אלמנה לכהן גדול, מכיון דאפשר לו
 בחליצה, וכל שאפשר לקיים את העשה מבלי לעבור על הלאו אין
 הלאו נדחה מפני העשה.
 הגמרא מקשה על הסובר שביאת כהן גדול באלמנה אינה פוטרת
 מחליצה: מיתביה, הלא שנינו בברייתא לעיל בחייבי לארץ ואם
 כעלו קניו, הרי שמן התורה יבומה יבום ואם כן ודאי שנפטרו
 מחליצה. מסיקה הגמרא: אכן תיובתא היא על הסובר שאינה
 פוטרת.
 שואלת הגמרא: לימא תיהוי נמי תיובתא – האם יש מכאן קושיא
 גם על מה דאמר ריש לקיש שכל מקום שאפשר לקיים את שניהם
 אין הלאו נדחה מפני העשה. שהרי לדבריו אין לעשה של יבום
 לדחות לא תעשה, לפי שאפשר לקיים את המצוה בחליצה, ואילו
 מהברייתא האמורה מוכח שמן התורה חייבי לארץ מתיבבמות.
 משיבה הגמרא: אמר לך ריש לקיש, כי אמינא אגא ו-מה שאמרתין
 שכל מקום שאפשר לקיים את שניהם אין הלאו נדחה, אין זה אלא
 הקבא דמקיימי ו-שיכולה להתקיים המצוה בשלמותה מבלי
 לעבור על הלאו. אבל הקבא ביבום, עיקר מצות יבום אינה יכולה
 להתקיים אלא על ידי ביאה, ואף שאפשר להפטר אף על ידי
 חליצה מכל מקום חליצה במקום יבום לאו מצוה היא.
 הגמרא דנה באיסור שניות המובא במשנתנו, ומביאה רמז
 לאיסור זה מן התורה: אמר רבא, רמז לאיסור שניות מן התורה
 מנין, שנאמר בפרשת עריות (ויקרא יח כג) כי את כל התועבת האל
 עשו אנשי הארץ, ומאחר שפירושה של תיבת האל הוא
 שהתועבות האלו קשות כמבואר בסמוך, מכלל דאיבא תועבות
 אחרות שהם קלות – שאינן חמורות כאותן המוזכרות בפרשה.
 ומאן נניחו רבותי אלו, אלו הן שניות לעריות. שואלת הגמרא:
 ומאי משמע דהאל? לישנא דקשה הוא. משיבה הגמרא: ממנה דבתיב
 על מלך בבל שבא על ירושלים (ויקרא יח יא) ואת אילי הארץ לקח,
 שהם השרים והחוקים שבבני הארץ.
 שואלת הגמרא: לימא ו-האם נאמר דרבא פליגא על מה דאמר
 רבי לוי. דהרי אמר רבי לוי, קשה עונשין של מדות – עונש של מוכר
 שהטעה את הלקוחות במשקלות שאינן מתוקנים, יותר מעונשין
 של הנכשל בעריות. משום שזה ו-עריות ו-אמר בהן לשון אל, וזה
 ו-מדות ו-אמר בהן (דברים כ טו) כי תועבת ה' אלהיך כל עשה
 אלה, ואלה הוא לשון קשה יותר מלשון אל. הרי שיאל אינו
 לשון קשה, ולא כדברי רבא. מתרצת הגמרא: גם לשון אל היא
 לשון קשה, ואלו לשון אלה קשה יותר מאל.
 מקשה הגמרא על דברי רבי לוי: הלא גבי עריות נמי הא בתיב
 (ויקרא יח כט) מכל התועבת האלה, ואם כן מנין שעונש מדות חמור
 יותר מהן. מתרצת הגמרא: הווא אלה שנאמר בעריות לא נתב
 כדי להחמיר בעונשן, אלא בא למעוטי מדות מעונש פרת, שדווקא
 עריות האלה בכרת, אבל העובר על מידות אינו בכרת. שואלת
 הגמרא: אלא מאי חומריהו של מידות מעריות. משיבה הגמרא:
 הני עריות אפשר לחזור עליהן בתשובה, אבל הני מידות לא אפשר
 לחזור עליהן בתשובה, מכיון שגזול מן הרבים ואינו יודע למי
 להשיב.
 הגמרא מביאה מקור נוסף לאיסור שניות מן הכתובים: רב יהודה
 אמר, מקור איסור שניות הוא מהקבא, שנאמר על שלמה (קהלת יב ט)
 עוד ללמד דעת את העם, ואין וחקר תקן משלים תרבה, שלימד את

1 רב יהודה אמר ואזן חזק - והא דאמר פרק שני דעירובין (בא.ב): בשעה שתיקן שלמה
 2 נטילת ידים ועירובין יצאת בת קול ואמרה כו ולא חשיב שניות - שמא אחר בת קול
 3 תקנה.
 4 ומותר באשת חמיו - וירושלמי: אשת חמיו אסורה משום מראית העין. ואם תאמר
 5 תורה היא לאסורה - הא דוד נשא רצפה בת
 6 איהו וקאמר נמי: שני חורגין שגדלו בבית -
 7 אסורה מפני מראית העין. רבי חנינאי אומר: יסבון
 8 באתרא דלא חבימו להו. ומעשה בפרובינציא
 9 באחד שהיה טבור טבור ויהו מוגז לישא אשת
 10 חמיו, ואפסדיה רבינו תם לסעודתיה: ואף על גב
 11 דשמעתין שרי להו אשת חמיו וחורגו - שמא
 12 אחר כך אסרו. ומיהו בסוף "משוח מלחמה"
 13 מוכיח סוגיא דלא חישיבן למראית העין גבי
 14 חורגה הגדילה בין האחין.
 15 אי הכי אשת חמיו נמי - מאם אם חמיו לא
 16 מצו למפירך דתימא ליה אני מותרת לך כו
 17 - דבעיא היא לקמן אם שניות רביי חייא יש להן
 18 הפסק או לא.

לא

1 כי את כל התועבות האל - גבי עריות כתיב, ומשמע התועבות הקשות. מכלל דיש רבות
 2 - וקלות מהן, ואסורות. אלה - במדות כתיב: "כי תועבת ה' כל עשה אלה כל עשה
 3 עול", ומקאמר יותר משל עריות - מכלל דהא לאו קשה הוא. הכתיב אלה - "מכל
 4 התועבות האלה ונכרתו". עריות אפשר בהתנה - כל זמן שלא הוליד ממזר - יפרש
 5 הימנה ויתורטי. אבל מדות - גול את הרבים
 6 הוא. ואינו יודע למי יחזיר. ואף על גב דקיימא
 7 לך יתקן בהם צרכי רבים - לאו תשובה
 8 מעלייתא הוא. ואזן - לשון אוניס, בית אחיזה,
 9 כדאמר בעירובין: לימד דעת את העם -
 10 דאגמרה בסימני טעמא ואסברה בודדי, גמר
 11 מילתא ממילתא, והוזייר על דברי סופרים,
 12 כדכתיב: "יותר מהמה בני הזוהר" - הזוהר
 13 בדברי סופרים יותר מדברי תורה, וגזר על
 14 השניות. אוניס - של קופה לאחוז בהן הקופה,
 15 ומשתמרת שלא תפול. הכי נמי, על ידי שניות
 16 מתרחקין מן העריות. פירעה - הגילוח לאיסור,
 17 והוספי עלי, כדי שלא תעבור בו, כמו "גזל
 18 פרע". ושמרתם את משמתי - גבי עריות
 19 כתיב. אם אמו - אמו כתיבה, וגזרו רבנן על אם
 20 אמו כדי שלא יפגע באמו. וגזרו נמי באבי
 21 משום אם אמו. ואף על גב דגזירה לגזירה הוא,
 22 כדאמר לקמן: משום דתרייהו אימא רבתא קרו
 23 להו. ואשת אבי אביו - משום אשת אביו
 24 הכתובה. ואשת אבי אמו - ואף על גב דאשת
 25 אבי (אם) אמו גזירה משום אשת אבי אביו -
 26 דתרייהו אבא רבא קרו להו, והילכך חזא הוא.
 27 ואשת אחי האב מן האם - דמן התורה "ערות
 28 אחי אביך" כתיב, ואמרינן לקמן ב"האב על
 29 יבמתו" דבאדו אביו מן האב קמשמעני. אבל אם
 30 היה אחיו של אביו מן האם שריא. וגזרו רבנן
 31 עלה משום אשת אחי אביו מן האב. ואשת אחי
 32 האב מן האב - כגון נפתלי אחי יוכבד מאביה,
 33 ונשא אשה - אסורה לאחורן משום שניה. דאף
 34 על גב דאשת אחי אמו לא כתיבא - גזרו בה
 35 רבנן היכא דהוא אחי אמו מן האב, גזירה משום
 36 אחי אביו מן האם דהויא נמי שנייה ואיכא צד
 37 אב. אבל אם היה נפתלי אחי יוכבד מן האם ולא
 38 מן האב - מיבעי לקמן בגמרא אי גזרו רבנן
 39 עלה אי לאו. וכלת בנו - גזרו משום כלתו.
 40 וכלת בתו - מפרש טעמא לקמן: גזירה משום
 41 כלת בנו. חורגו - בן אשתו. ואסור בבת חורגו
 42 - לקמן פריך: הא דאורייתא היא "את בת בנה",
 43 ואמאי תני לה בהדי שניות? הא פסיקא ליה -
 44 בת חורגו לעולם אסורה לו. הא לא פסיקא ליה
 45 - בת אשת חמיו האסורה לו משום ארות
 46 אשה. הואיל ולאחר מיתת אשתו מותרת לו -
 47 לא פסיקא ליה. ארבע נשים שניות יש להן
 48 הפסק - שלמעלה מהן ולמטה מהן מותר. אבל
 49 האחרות, כגון אם אמו - אין להם הפסק,
 50 שלמעלה הימנה עד סוף כל הדורות הויא נמי
 51 שנייה. וכן אשת אבי אביו ואם אביו
 52 למעלה מהן עד לעולם אסור. כגון אשת אבי

13 ד"האל" לישא דקשה הוא? דכתיב: "ואת אילי הארץ לקח". לויא פליגא דרבי לוי, דאמר
 14 רבי לוי: בקשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות, שיהא נאמר בהן "אל" וזה
 15 נאמר בהן "אלה". "אל" - קשה, "ואלה" - קשה מ"אל". גבי עריות נמי, הא פתיב "אלה!"
 16 ההוא למעוטי מדות מכרת. אלא, מאי חומרייהו? הני אפשר בתשובה, הני - לא אפשר
 17 בתשובה. רב יהודה אמר מהכא: "ואזן וחקר תקן משלים הרבה" ואמר עולא אמר רבי
 18 אלעזר: קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אוניס, עד שבא שלמה
 19 ועשה לה אוניס. רבי אושעיא אמר, מהכא: "פרעהו אל תעבר בו שמה מעלו ועבור".
 20 אמר רב אשי: משל דרבי אושעיא למה הדבר דומה - לאדם משמר פרום, משמרו מבחזין
 21 כולו משמרו, משמרו מבפנים - שלפניו משמרו, שלאחוריו - אינו משמרו. והא דרב
 22 אשי בדוחא הוא: התם, שלפניו מיהא משמרו, הכא, אי לאו שניות - פגע בערוה גופה.
 23 רב פהגא אמר מהכא: "ושמרתם את משמרתיו" - עשו משמרת למשמרתיו. אמר ליה
 24 אביו לרב יוסף: הא - דאורייתא היא? דאורייתא, ופירשו רבנן. כל התורה נמי פירשו
 25 רבנן? אלא: כדרבנן, וקרא - אסמכתא בעלמא. תנו רבנן: מה הם שניות? אם אמו, ואם
 26 אביו, ואשת אבי אביו, ואשת אבי אמו, ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן
 27 האב, וכלת בנו, וכלת בתו. ומותר אדם באשת חמיו ובאשת חורגו, ואסור בבת חורגו.
 28 לחורגו מותר באשתו ובתו. ואשת חורגו אומרת לו: אני מותרת לך, ובתי אסורה לך.
 29 בת חורגו - דאורייתא היא, דכתיב: "את בת פנה ואת בת פתה!" משום דקבעי למיתני
 30 סיפא: אשת חורגו אומרת לו: אני מותרת לך ובתי אסורה לך, ואף על גב דבתי אסורה
 31 לך כדאורייתא - בדידי לא גזרו ביה רבנן, תנא רישא נמי בת חורגו. אי הכי, אשת
 32 חמיו נמי תימא: אני מותרת לך ובתי אסורה לך, דהויא אחות אשתו! הא - פסיקא
 33 ליה, הא - לא פסיקא ליה. אמר רב: ארבע נשים יש להן הפסק. נקיט רב בידיה תלת:
 34 אשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האב מן האם, וכלתו. וזעירי מוסיף אף אשת אבי
 35 אמו. אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניד: דעילאי דרבי. ורב, מאי טעמא לא חשיב ליה?
 36 מיקלפא ליה באשת אבי אביו. וזעירי: לתתם שכוח ואויל, להכא - לא שכוח ואויל. פלתו
 דאורייתא

53 אבי אביו ואם אבי אביו. ונקיט רב בידיה תלת - לפרושי תלת מהנך ארבעה, אבל רביעית לא הוה ידע מה היא, אבל גמרא הוה גמיר דארבע ניהו. אשת אחי האם מן האב
 54 - היא לכדה שנייה, אבל אשת אחי אמו - מותרת. ואשת אחי האב מן האם - מותרת וטעמא. משום דלא שייכא בהו ערוה
 55 דאורייתא. אבל אם אמו, דשייכא בדורותיה ערוה דאורייתא. כגון אמו ואשת אבי אביו, יש בדורותיה אשת אב דאורייתא. ואם אביו נמי, אף על גב דלא שייכא בדורה ערוה דאורייתא
 56 - אין לה הפסק, ואסורה אף אם אבי אביו, דמיקלפא באם אם אמו. וכלתו - יש לה הפסק. ולקמן פריך: היכי חשיב כלתו בהדי שניות? הא דאורייתא היא! ומתוך: אימא כלת בתו,
 57 דחביבין לה לעיל בשניות. וקאמר רב דיש לה הפסק, הואיל ולא שייכא בה איסור כלה דאורייתא. והילכך, כלת בתו - שריא. אבל כלת בנו - אין לה הפסק, וכלת בן בנו נמי
 58 אסריא, הואיל ושייכא בדורות הללו איסור כלה דאורייתא. אשת אבי אמו - יש לה הפסק, ושרינן אשת אבי אביו, הואיל ולא שייכא בדורות הללו אישות אב דאורייתא. וסימני
 59 - הא דאוסף זעירי דעילאי דרב, הוא דור אחד למעלה משניות דרב דחשיב אשת אחי האם, וזו של זעירי דור אחד למעלה. אשת אבי אמו מכלפא באשת אבי אביו - דאי אמרת
 60 יש לה הפסק - אתי למימר באשת אבי אביו יש לה הפסק. והתם איכא באותם דורות אישות דאורייתא. התם שכיח דאויל - למשפחת אביו אדם רגיל לילך, ויודע שיש שם קורבה
 61 יותר מאמא, והילכך לא מיהלפי.

1 לא אסרו כלת בתו אלא משום כלת בנו - ותמימה: דאמאי לא אסרין לה משום: כל
 2 שבקבה ערוה - בזכר גורו על אשתו משום שנייה, כדלקמן? דטעם גמור הוא, ולא
 3 סימנא בעלמא, מדפריך עלה: מאי שנא הני זמאיש נא הני, הא כחד קדושי מקרב לה ב'ו'
 4 ועוד: מדפשיט מינה פשת אחי האם מן האם, ולא מוקי לה בכלת בתו! ואומר רבינו יצחק:

5 דתנא דברייתא לית ליה ההוא טעמא, אבל
 6 בדורות האחרונים גזרו, ולהכי, כפי פריך מאי שיר
 7 דהאי שיר, לא בעי לזימור דשירי אשת אחי האם
 8 מן האם דפשטנא לאיסור, ואם תאמר, מאי פריך:
 9 וכללא הוא חמותו ערוה כו'? דלמא בהני נמי גזרו
 10 בתר רבי מאי, כדמשמע הכא ובפרק "אלו
 11 בהנחו - דשרו, והא דפריך לקמן ולזיעמך
 12 שבסרי הויין, אף על גב דבתר הכי גזרו,
 13 כדפירשתי - יודע הוא דשנייה דמר בריה דרבנא
 14 בדורות אחרונים הוה. **רב** אשי אמר כגון כלה
 15 דבי רב מרי בר איסק - כל חד נקיש אותו שהיה
 16 בימיו, וצריך לומר דתרי מרי בר איסק הוה אחד
 17 בימי רבי מאי, כדמשמע הכא ובפרק "אלו
 18 מציאיות" (בבא מציעא כבא, א): אממר ורב אשי
 19 ומר זוטרא איקלעו לבוסתניה דבי מרי בר איסק,
 20 ואחד היה בימי רב חסדא, דאמר ב"דמפקדי" (שם
 21 לטב): מרי בר איסק ואינא דאמר חנה בר איסק,
 22 אתא ליה אחוה מבי חזאי, אתא לקמיה דרב
 23 חסדא, ורב חסדא נפטר בימי רבא, כדאמר בפרק
 24 בתרא דינא (ע"ב), וביום שמת רבא נולד רב
 25 אשי, כדאייתא בפרק "עשרה יחסין" (קידושין
 26 ע"ב), **אשת** אחי אבי האב ואחות אבי האב
 27 מהו - הוה מצי למיבעי אחות אם האם, והיא
 28 בכלל אחות אבי האב דלמשה דידיה ערוה, ואת
 29 ספרים דגרסינן לה בהדיא.

30 **מאי** שיר דהאי שיר - אף על גב דתיתי
 31 נניחו - הוה חשיב להו, כדקאמר
 32 בסמוך: הנהו תרתי דדמיין להדיה חזאי חשיב להו.
 33 ופירש בקונטרס דהנך תרתי - היינו: אשת אחי
 34 אבי האב ואחות אבי האב, ולא כמו שפירש רבינו
 35 יצחק בן רבינו מאיר דקאי אאשת אחי האם מן
 36 האם ואשת אחי האם מן האב - דכולהו אחי אמו
 37 קרו להו.
 38 **אמימר** אבשר כו' - פסק רבינו תננאל
 39 דהלכה כאמימר, וכן בשאלתות דרב
 40 אחאי, וכן משמע דסבר רב אשי, דקאמר: השתא
 41 נמי דכתבי לאיסורא - לאו מר בריה דרבנא
 42 חתים עליהו, ולרבינו יצחק נראה דאין הלכה
 43 כאמימר, דסוגיא דגמרא ב"החולץ" (יבמות מ"ב)
 44 דלא כותיה, וקאמר נמי: אממר מוקי לה משום
 45 חולץ, וקסבר: גזרו שניות בחלוצה, ואין התלמוד
 46 רוצה לפשוט בעיא שלו מדברי אממר.
 שניות

1 דאורייתא היא - והיכי חשיב לה רב בהדי שניות. **אלא אימא כלת בתו** - וטעמא
 2 פרישנא לעיל, לפי שאין בצדה צד כלות דאורייתא, **לא אסרו כלה** - סתם משמע, **אסרו**
 3 **לי כלהיא** - החושים בכובעים, **מלפנא חוית** - חכם תודה, **ואמינא** - אי האי מלפנא
 4 דאמרו לי גברא רבא בתלמוד משמע - אסברא להא דרבי אמר דלא אסרו כלה מדעתו,
 5 ולא אשאלנה בבית המדרש, ואי האי מלפנא
 6 מקרי דרדקי הוא - ולאו תלמוד, אשיליה
 7 מרבנן - כלומר, אחיה צריך לשאול, דלא
 8 אבינה מדעתו, **לא אסרו כלת בתו** - דהא
 9 ליתא בבת צד כלה דאורייתא, אלא משום כלת
 10 בנו, דיש בן צד כלה דאורייתא, כגון אחת בנא,
 11 כגון כלתה דבר ציתאי - שהיתה לו כלת הבן
 12 וכלת הבת, ואתו לאיחולפי, וכן כוליה, **דאימא**
 13 **צד אב** - ואינא למיגור משום אשת אחי האב
 14 מן האב דאורייתא, או **דלמא לא שנא** - אשת
 15 אחי האם מן האם מאשת אחי האם מן האב.
 16 **היא גופה** - אשת אחי האם מן האב, **אמו**
 17 **כולהו כו'** - הא כוליהו לא דוקא, **אם אמו**
 18 **שניה** - שסמוכה לערוה, וגזרו רבנן על **אם**
 19 **אביו** - שאין בה צד ערוה, משום אם אמו.
 20 **ומעמא מאי וכו'** - אשת אבי אביו שנייה,
 21 שסמוכה לאשת אב, וגזרו רבנן על **אשת אבי**
 22 **אמו** - אף על גב דלא שייך צד אישות אב
 23 דאורייתא לא למעלה ולא למטה משום אשת
 24 אבי אביו, הכי גרסינן: כוליהו דבי דודי קרו לה
 25 ו-לא גרסינן רבתי, כל שבקבה ערוה - שאם
 26 היתה נקבה היתה ערוה לזה, גזרו בזכר על
 27 אשתו, וכוליהו מפרש ואזיל להו, הכי גרסינן:
 28 **ואמר רבא** וכללא הוא - בתמימה, כת חמותו
 29 ערוה - שהיא אחות אשתו, **לאו לאיתויי אשת**
 30 **אחי האם מן האם** - דבנקבה ערוה, דאחות
 31 האם מן האם ערוה, דכתבי: "ערוה אחות אבך",
 32 ודרשינן ב"הבא על יבמתו" בין מן האב בין מן
 33 האם, הילכך בזכר גזרו על אשתו, **מאי שנא האי**
 34 **ומאי שנא הנך** - דלעיל אשת חמיו ואשת בן
 35 חמיו וכן חמותו ואשת חורגו וכן חורגו, ואף על
 36 גב דנקבה ערוה - בזכר מותר באשתו, **הא**
 37 **אשת אחי האם כחד קידושין מיקרבא** - לגבי
 38 דהאי, בקדושין שקרשה אחי אמו, אבל כל הנך
 39 דלעיל - לא איקרבו לגביה עד דאיכא תרתי
 40 קידושין, כגון אשת חמיו - בקדושין שקדש את
 41 אשתו נתקרב חמיו אצלו, ועדיין אשת חמיו
 42 רחוקה לזה כל זמן שלא קרשה חמיו, וכן אשת
 43 בן חמיו, בקדושין שלו באשתו נתקרב בן חמיו,
 44 וקדושין בן חמיו באשתו, וכן כולם, **אשת אחי**
 45 **אבי האב מן האב** - דאמרן לעיל: אשת אחי
 46 האב מן האם יש לה הפסק, דהיינו דיתירא
 47 לאשת אחי אבי האב מן האם, דלמטה דידיה
 48 לאו ערוה היא אלא שנייה, וכי קמיבעיא ליה -
 49 באשת אחי אבי האב מן האב, דלמטה דידיה
 50 ערוה, אשת אחי האב מן האב, וכן אחות אבי
 51 האב בין מן האב בין מן האם, דלמטה דידיה
 52 ערוה, כגון אחות האב, **איתפלו** - נתרחקה
 53 קורבה, מה חן שניות - ברייתא דלעיל, שניות
 54 דרבי חייא - לקמן בשמעתין.
 הנך

1 **דאורייתא היא, דכתבי: "ערוה פלתיך לא תגלה!"**
 2 **אימא: פלת בנו, וכלת בנו יש לה הפסק? והא תניא:**
 3 **פלתו - ערוה, פלת בנו - שנייה, וכן אתה אומר בבנו,**
 4 **וכן בנו, עד סוף פל הדורות! אלא אימא: פלת בתו.**
 5 **דאמר רב חסדא: הא מילתא מגברא רבה שמיע לי,**
 6 **ומנו - רבי אמי: לא אסרו פלה אלא מפני כלה.**
 7 **ואמרו לי בלדאי: מלפנא חוית, אמנא: אי גברא**
 8 **רבה הוינא - אסברא מדעתו, אי מקרי דרדקי הוינא**
 9 **- אשיליה מרבנן דאתו לבי פנישתא, השתא סברתה**
 10 **מדעתו: לא אסרו פלת בתו אלא משום פלת בנו.**
 11 **אמר ליה אביו לרבא: אסברא לך, כגון פלתה דבי בר**
 12 **ציתאי, רב פפא אמר: כגון פלתה דבי רב פפא בר**
 13 **אבא, רב אשי אמר: כגון פלתה דבי מרי בר איסק,**
 14 **איבעיא להו: אשת אחי האם מן האם, מהו? אשת**
 15 **אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, דאיכא**
 16 **צד אב - הוא דגזרו רבנן, אבל היכא דליכא צד**
 17 **אב לא גזרו בהו רבנן, או דלמא לא שנא? אמר**
 18 **רב ספרא: היא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה**
 19 **לגזירה? אמר רבא: אפוא פוליהו לאו גזירה לגזירה**
 20 **ינהו? אפוא - ערוה, אם אמו - שנייה, וגזרו על**
 21 **אם אביו משום אם אמו, ומעמא מאי? פוליהו דבי**
 22 **אימא רבתי? קרו ליה, אשת אביו - ערוה, אשת אבי**
 23 **אביו - שנייה, וגזרו על אשת אביו אמו משום אשת**
 24 **אבי אביו, ומעמא מאי? פוליהו דבי אבא רבה? קרו**
 25 **ליה, דאשת אחי האב מן האב - ערוה, אשת אחי**
 26 **האב מן האם - שנייה, וגזרו על אשת אחי האם**
 27 **מן האב משום אשת אחי האב מן האם, ומעמא**
 28 **מאי - משום דכולהו דבי דודי? קרו להו, מאי? תא**
 29 **שמע: דכי אתא רב יהודה בר שילא אמר: אמרו**
 30 **במערבא: כל שבנקבה ערוה - בזכר גזרו על אשתו**
 31 **משום שנייה, ואמר רבא: וכללא הוא? החמותו -**
 32 **ערוה, אשת חמיו מותרת, בת חמותו - ערוה, אשת**
 33 **בן חמותו מותרת, בת חמיו - ערוה, אשת בן חמיו**
 34 **- מותרת, חורגתו - ערוה, אשת חורגו - מותרת!**

35 **בת חורגתו ערוה אשת בן חורגו מותרת והא דרב יהודה בר שילא לאיתויי מאי? לאו**
 36 **לאיתויי אשת אחי האם מן האם, דכל שבנקבה ערוה - בזכר גזרו אשתו משום שנייה?**
 37 **מאי שנא הני ומאי שנא הא? הא - כחד קידושין מקרב לה, הני - עד דאיכא תרי**
 38 **קידושין לא מקרב להו, שלח ליה רב משרשיא מתוספייא לרב פפי: ולמדנו רבינו, אשת**
 39 **אחי אבי האב, ואחות אבי האב, מהו? מדלמטה ערוה - למעלה נמי גזרו ביה, או דלמא,**
 40 **הא איתפלו דרתא? תא שמע: "מה הן שניות", ולא קהשיב להו בהדיהו, הניא ושיר.**
 41 **מאי שיר דהאי שיר? שיר שניות דבי רבי חייא, אממר ואבשר באשת אחי אביו, ובאחות אבי אביו, אמר ליה רב תלל**
 42 **לרב אשי: לדידי חייא לי שניות מר גריה דרבנא, וכתיבן שיתסרי לאיפורא, מאי לאו תמינ דמתניתא ושית דבי רבי חייא,**
 43 **והנך תרתי - הא שיתסרי! ומעמא מאי? שיתסרי הויין, דהא איכא אשת אחי האם מן האם, דפשמנין לאיפורא! הא לא קשא,**
 הנך

במות דף כא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קנז

62 דודי' – ודודים קרי להו. ואם בן יש להסתפק באשת אחי האם מן
 63 האם מאי דינה. האם אף אח זה קרוי דוד ויש לאסור את אשתו,
 64 או שלא גזרו באשת דודו אלא אם בן יש בו צד אב.
 65 הגמרא פושטת ספק זה: תא שמע, דכי אתא רב יהודה בר שילא
 66 אמר, אמרי פמעקבא כלל באיסור שניות, כל שפנקבה ערוה – כל
 67 קורבה שנאסרת בנקבה משום ערוה, בוכר שהוא באותה דרגת
 68 קורבה נזרו על אשתו משום שניה. ואמר רבא להקשות על כלל זה,
 69 וכי כללא הוא, והרי חמותו עליו באיסור ערוה מן התורה,
 70 ומכל מקום אשת חמיו מותרת. ולפי הכלל האמור מן הראוי
 71 שתיאסר משום שניה, שהרי חמיו וחמותו שולים בדרגת קרבתם,
 72 וכשם שחמותו אסורה מן התורה כמו בן יש לגזור על אשת חמיו.
 73 עוד הקשה רבא: הרי בת חמותו שהיא אחות אשתו אסורה עליו
 74 באיסור ערוה, ואילו אשת בן חמותו מותרת, ואפילו שהוא שוה
 75 בדרגת קרבתו לבת חמותו אין אשתו נאסרת. וכן בת חמיו שהיא
 76 אחות אשתו אסורה עליו באיסור ערוה, ואילו אשת בן חמיו
 77 מותרת. וכן חורגתו – בת אשתו מבעלה הקודם שהיא ערוה, ואילו
 78 אשת בנו חורגו מותרת. וכן בת חורגתו – בת בת אשתו שהיא ערוה,
 79 ואילו אשת בן חורגו – אשת בן אשתו מבעלה הקודם מותרת.
 80 מסיקה הגמרא את ראייתה: אלא בהכרח לא בא רב יהודה בר
 81 שילא לאסור את כל אלו, ואם בן הא דרב יהודה בר שילא לאיתוי
 82 מאי – מה בא לרבות, וכי לאו לאיתוי אשת אחי האם מן האם מכח
 83 הכלל דכל שפנקבה ערוה בוכר נזרו על אשתו משום שניה, שהרי
 84 נקבה שהיא אחות אמו מאם אסורה עליו מן התורה, ועל כן גם
 85 על אשת זכר שהוא אחי אמו מהאם גזרו משום שניה.
 86 שואלת הגמרא: מאי שנא הני – במה שונים כל אלו שהוכיח מהן
 87 רבא שאפילו שבנקבה הן עריות מכל מקום בוכר אין אשתו
 88 נאסרת משום שניות. ומאי שנא הא – אשת אחי אמו מהאם שהיא
 89 אסורה משום שניות כשם שאחות אמו מהאם אסורה מן התורה.
 90 משיבה הגמרא: הא – אשת אחי אמו מהאם פחד קידושין מקרב לה
 91 – במעשה קידושין אחד של אחי אמו היא נעשית קרובהו [צירוף ב],
 92 אבל כל הני, עד דאיבא תרי קידושין לא מקרב להו – אינן נעשות
 93 קרובותיו. וכגון אשת חמיו שהיא נעשית קרובהו על ידי
 94 שמתקדשו לחמיו וגם על ידי שקידש הוא את בת חמיו. וכן
 95 באשת בן חמיו וכן חמותו, שאף לאחר שקידש את אשתו אין כל
 96 אלה נעשות קרובותיו עד שתקדשו לבעלה.
 97 הגמרא מביאה ספק בדין שניות: שלח ליה רב משךשניא מתוספניא
 98 לרב פפי, ילמדנו רבינו, אשת אחי אבי האב מהאב – אשת דוד
 99 אביו [צירוף ג], ואחות אבי האב מהאב [ודרת אביו], מהו דינן, האם
 100 הן אסורות משום שניות או לא. מילמשה ערוה למעלה נמי נזרו
 101 ביה – האם משום שדור אחד למטה שהוא אחי האב מהאב
 102 ואחות האב מהאב הן עריות מן התורה גזרו חכמים גם על הדור
 103 שלמעלה ממנו, או דלמא הא איתפליג דרתא – כיון שהתרחקה
 104 קרבתן בדור אחד לא גזרו בהן חכמים.
 105 פושטת הגמרא: תא שמע, הלא שנינו בברייתא (לעיל ע"א) מה הן
 106 השניות, ולא קתשיב להו פהדיהו [בנייהו] אשת אחי אבי האב
 107 ואחות אבי האב, ומכאן שהן מותרות. דוחה הגמרא: יתכן שגם הן
 108 אסורות, אלא תנא בברייתא חלק מהאסורות ושירי את מקצתן.
 109 שואלת הגמרא: מאי עוד שירי התנא בכדי שנאמר דגם היא ו-את
 110 [אלו] שירי, שהרי אין דרך התנא לשירי רק דין אחד בלבד. משיבה
 111 הגמרא: שירי גם שניות שנשנו דכי רבי הויה שיבוארו להלן.
 112 הגמרא מביאה את הכרעת אממר בספק זה: אממר אבשר
 113 ו-התיר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו. רב הלל מקשה
 114 על אממר: אמר ליה רב הלל לרב אשי, לדידי חויה לי ו-ראיתני את
 115 הלכות שניות ששנה מר פריה דרפנא, ובתיבן שיתסרי ו-שש
 116 עשרהו שניות לאיסורא. מאי לאו ו-האם אינן תמיני ו-שמנתן
 117 דשנינו בתמינתא לעיל (ע"ב), ועוד שתי ו-שש שנשנו דכי רבי הויה,
 118 ועוד תתיר תתירי אשת אחי אבי אביו ואחות אבי אביו שביחד הא
 119 מניינם שיתסרי. השיבו רב אשי: ולמעשה – וכי לדבריך לא קשה
 120 על המנין האמור, והלא שיתסרי ו-שש עשרהו שניות תמיני, דהא
 121 איבא אשת אחי האם מן האם דפשמנין לעיל לאיסורא. השיבו רב
 122 הלל: הא לא קשיא,

1 הרי כלתו מדאורייתא היא אסורה, דכתיב (ויקרא יח טו) 'ערות בלתיך
 2 לא תגלה'. מתרצת הגמרא: אלא אימא בלתי בנז, ועליה אמר רב
 3 שיש לה הפסק.
 4 מקשה הגמרא: וכי בלתי בנז יש לה הפסק, והא תניא, בלתי אסורה
 5 מן התורה משום ערוה, ובלתי בנז אסורה מדרבנן באיסור שניה,
 6 ועליה אומרת הברייתא, וכן אתא אמר בכלתי בנז ובכלתי בן בנז
 7 עד סוף כל הדורות שהיא אסורה. מתרצת הגמרא: אלא אימא ו-יש
 8 לומר שדברי רב אמורים בבלתי בתו, שמכיון שכלה שאסורה מן
 9 התורה אינה אלא בקורבת בנו שהיא אשת הבן ולא בקורבת הבת,
 10 ולא גזרו על כלת בתו משום שיש בה צד דאורייתא אלא משום
 11 שניה אחרת, ועל כן לא גזרו אלא בה בלבד, ולא בכלת בת בתו.
 12 הגמרא מביאה את סיבת הגזירה בכלת בתו: דאמר רב חסדא, הא
 13 מילתא מנבבא רבה שמעי לי – דבר זה מאדם חשוב שמעתי, ומנו
 14 ו-ומי הוא רבי אמי, שאמר לי לא אסרו בלתי אלא מפני בלתי
 15 אחרת. מבאר רב חסדא את דבריו, ומקדים: ואמרו לי בלתי
 16 ו-החווים בכוכבים, מלפני הויה – חכם תהיה, ואמרינו ו-ראמתין
 17 בלבי, אי נתכוונו לכך שנגבא רבה הויה, יכול אני לאסורא
 18 ו-להסבירי מועתי את דברי רב אמי, אבל אי נתכוונו לכך דמקרי
 19 דרדי הויה ו-שאורי מלמד תינוקותו לא אוכל להסבירם
 20 בעצמי, אלא אשנילה מרבנן דאתו לבי בנישמתא – אשאל לחכמים
 21 הבאים לבית הכנסת. אמנם השתא סברתיה מועתי – יודע אני
 22 לפרש מדעתי, שלא אסרו בלתי בתו אלא משום החשש שמא יבואו
 23 להחליפה בבלתי בנז שהיא אסורה משום שיש בבנו כלה שאסורה
 24 מדאורייתא, והיא אשת בנו, ועל כן גזרו גם על כלתו.
 25 אמר ליה אבי לרבא אסברה ו-אסבירו לך דוגמא לחשש זה, בנז
 26 בלתי דכי בר ציתאי, שהיו לו גם כלת הבן וגם כלת הבת, ואם
 27 יתירו את כלת הבת יחליפו בה את כלת הבן ויתירו גם אותה. ורב
 28 פפא אמר, בנז בלתי דכי רב פפא בר אבא, שהיו לו כלת הבן
 29 וכלת הבת, רב אשי אמר, בנז בלתי דכי מרי בר איסק, שהיו לו
 30 כלת הבן וכלת הבת.
 31 הגמרא מסתפקת בגזירת אשת אחי האם: מן התורה אשת אחי
 32 אביו מן האב אסורה, ואשת אחי האב מן האם מותרת, אלא שגזרו
 33 עליה חכמים. וכן אשת אחי האם מותרת מן התורה, בין אחי
 34 מהאם ובין אחיה מהאב, אלא שעל אשת אחי האם מהאב גזרו
 35 חכמים. מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, אשת אחי האם מן האם
 36 מהו דינה [צירוף א]. האם דווקא באשת אחי האב מן האם ואשת אחי
 37 האם מן האב דאיבא בהן צד אב הוא הויה רבנן, שמשום
 38 שהראשונה היא אשת אחי אביו מהאב והשניה היא אשת אחי
 39 אמו מהאב, יש לחשוש עליהן שמא יבואו להחליפן באשת אחי
 40 האב מן האב שאסורה מן התורה, אבל תיבא דליבא צד אב כגון
 41 אשת אחי אמו מהאם לא נזרו בהו רבנן. או דלמא לא שנא, וגזרו
 42 על כל אשת אחי אמו, בין אחיה מהאב ובין אחיה מהאם.
 43 רב ספרא תמה על ספק זה: אמר רב פפא, הלא אשת אחי אמו
 44 מהאב היא גופה אסורה משום ערוה שלא יבואו להתיר את אשת
 45 אחי אביו, ואנן ניקום ונזרו נזרה לגזירה זו ונאסור מחמתה גם את
 46 אשת אחי אמו מהאם, והלא כלל הוא בידינו שאין גזרים גזירה
 47 כדי לחזק גזירה אחרת.
 48 רבא מבאר את סברת הספק: אמר רבא, אמו בכולהו לאו נזרה
 49 לגזירה ניהו – וכי לא מצינו בשניות שיש מהן שגזרו מחמתן את
 50 שניות נוספות. והרי אמו שאסורה משום ערוה, ואסרו מחמתה את
 51 אם אמו באיסור שניה, ונזרו אף על אב אמו גזירה משום אם אמו.
 52 ומעמא מאי גזרו גזירה זו, משום שכולהו – בין אם אמו ובין אם
 53 אביו, דכי אימא רבתי ו-סבתאן קרו ליה, ועל כן אין זו גזירה לגזירה
 54 אלא גזירה אחת היא. וכמו כן מצינו באשת אביו שאסורה משום
 55 ערוה, ואשת אבי אביו אסורה משום שניה, ונזרו אף על אשת אבי
 56 אמו משום אשת אבי אביו. ומעמא מאי גזרו כן, משום שכולהו –
 57 בין זקנו מאמו ובין זקנו מאביו, דכי אבא רבא ו-סבאן קרו ליה, וכמו
 58 כן מצינו באשת אחי האב מן האב שהיא ערוה, ואשת אחי האב מן
 59 האם אסורה משום שניה, ונזרו גם על אשת אחי האם מן האב משום
 60 אשת אחי האב מן האם. ומעמא מאי גזרו אף עליה, משום שכולהו
 61 – גם אשת אחי האב מן האם וגם אשת אחי האם מן האב, דכי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ז. צריך לבוין^{1ב} לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר ויענה אחריהם אמן יג^{טו} ויעלו לו להשלים
 2 מנין מאה ברכות שחפר מנינם בשבת אם אין לו פרות הרבה להשלים בהם^{טו} כמו שכתוב בסיומן
 3 מ"ו³⁵ ועין סיומן ר"צ³⁶ :

סימן רפד זין ההפסדה וברכותיה טע"ף ז

הלכתא רבא

שמע מסתבר דרשאי לענות אמן על ברכות המפטיר³².
 מו] אחריהם אמן - גם כשכוונתו לצאת ידי חובת מאה
 ברכות בברכות ההפסדה, עונה 'ברוך-הוא וברוך-
 שמו'³³.
 מז] להשלים בהם - לכתחילה יש לברך בעצמו מאה
 ברכות כגון על פירות, ולא לשמוע בלבד³⁴.

יב] צריך לבוין - היינו לדעת איזו ברכה היא זו
 ומכל-מקום צריך גם לשמוע באזניו את הברכה ולכך
 יש לומר הברכות בקול רם³⁰.
 יג] אחריהם אמן - אם לא ענה אמן אחר הברכות - לא
 יצא ידי חובת מאה ברכות³¹.
 יד] אחריהם אמן - מי שעומד באמצע ברכות קריאת-

ציונים והוספות

לענות וכ"כ בספר פקודת אלעזר שיותר לענות אמן
 בברכות ק"ש על הברכה של נשיאת כפים דבכלל קדושה
 הם כיון שאין להם שום שייכות לברכם בפחות מעשרה
 (ברי השלחן סי' פח ס"ק ו).
 33) בסי' רטו ס"ה נפסק שאפשר להשלים מאה הברכות
 ע"י חזרת הש"ץ, ומ"מ לא נכתב שם שלא לענות 'ברוך-
 הוא וברוך-שמו', ומשמע מכך שיש לענות, ומ"מ יוצאים
 י"ח מאה ברכות. וכן פסק באלף המגן על מטה אפרים סי'
 תרכ"ב ס"ג בהגה"ה.
 34) משמעות שוע"ר, וכן הוא בסי' רטו ס"ה: ובפרט
 בשבת ויום טוב כדי להשלים ק' ברכות יש לו להניחם
 (הפירות) לאחר ברכת המזון להשלים בהם ולא לסמוך על
 שמיעת חזרת הש"ץ וברכת התורה וההפסדה, ועד"ז בסימן
 מו ס"א, ובסימן צ ס"א הובאו להלן.
 35) ס"א (בנוגע למנין מאה ברכות): ובשבת חסרו מג'
 תפלות ל"ו ברכות וב' ברכות של תפילין וברכת יראו עינינו
 ונתוספו ז' של מוסף וט"ז של ב' סעודות וב' של קידוש
 הלילה כשמקדש על הכוס וא' של קידוש היום הרי כ"ו
 חסרו י"ג צריך למלאותן בפירות ומיני בשמים ואם אין לו
 יכוין וישמע ברכות הקוראין בתורה והמפטיר ויענה אחריהן
 אמן ... אבל אם לא ישמע הברכה אע"פ שידוע איזה ברכה
 מברך ועונה אחריה אמן אינה עולה לו למנין ק' ברכות אבל
 מי שיש לו פירות אינו יוצא בשמיעת הברכות.
 36) סעיף א: צריך להרבות בפירות ומגדים ומיני ריח אם
 יש לו כדי להשלים מנין מאה ברכות - אף ששמע הברכות
 של קריאת התורה וההפסדה.

30) שהרי בלי שמיעה אין הברכה נחשבת לו כאילו בירכה
 בעצמו ואינה עולה למניין מאה ברכות, ע"פ שוע"ר סי' מו
 ס"א הובא להלן. וגם ללא הצורך ביציאה י"ח מאה ברכות
 ישנה חובה על הקהל לשמוע הברכות (סי' קכד ס"א),
 ובערוך השלחן ס"ב כתב שחובה על העולים לברך בקול
 רם, והאומר בלחש גוערין בו.
 אמנם לענות אמן מותר גם אם לא שמעו הברכות משום
 שעיקר הברכה לצורך העולה ולא לצורך השומע ולכך די
 בכך שידוע איזה ברכה מברכים כדי שלא תחשב ענייתו
 לאמן יתומה (סימן קכד ס"א).
 31) כן משמעות שוע"ר וכן הוא בסי' מו סוף ס"א הובא
 להלן.
 ואף שבשאר ברכות יוצא י"ח אפילו לא ענה אמן, כמבואר
 בסימן ריג ס"ד: אין אדם יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה
 אפילו ענה אמן אלא א"כ שמעה מתחילתה ועד סופה
 ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והמברך נתכוין להוציאו. ואז
 יוצא ידי חובתו בדיעבד אפילו לא ענה אמן.
 מכל-מקום אינו אלא לצאת ידי חובת הברכה, אבל אינו
 נחשב כאילו אמר הברכה בעצמו - עד שיענה אמן, ובנוד"ד
 העיקר הוא שיברך הברכה, ולא רק שיצא י"ח ולכך יש
 לענות 'אמן'. וז"ל הכס"מ פ"א מהל' ברכות הי"א: וי"ל
 דכשנתכוון ולא ענה אמן יצא ולא כמברך, אבל כי ענה אמן
 יצא כמברך.
 32) דדמו לברכת התורה שיותר לענות עליה, שהרי נתקנו
 ז' הברכות של המפטיר כנגד ז' קוראים, וגם אין מברכים
 אותם אלא בעשרה, ממילא הוי דבר שבקדושה שיותר

שולחן ערוך – הלכות שבת

49 יג כל מקום שצריך להמתין בכדי שיעשו אין צריך
50 להמתין אלא בכדי ששהא המביא ביום השבת כגון אם
51 הביא לו ממקום רחוק בג' שעות על היום בשבת מפני
52 שהוא רכב על סוס ולכן מיהר הבאתו אינו צריך להמתין
53 למוצאי שבת כדי הליכה לשם ברגל אלא די שימתין ג'
54 שעות ואין צריך לחוש שמא לא רכב כל כך במרוצה אלא
55 רכב הרבה בליל שבת כי מן הסתם אין דרך לרכוב בלילה.
56 במה דברים אמורים כשיועד מאיזה מקום הביא אבל אם
57 אינו יודע כלל ואפשר שהביאו ממקום קרוב די שימתין
58 למוצאי שבת בכדי הבאה מחוץ לתחום חוץ ממה שצריך
59 לשהות בלקיטתו או צידתו אם הוא דבר שיש במינו
60 במחובר או מחוסר צידה כמו שיתבאר בסי' תקט"ו.
61 ויש אומרים שבכל מקום שצריך להמתין בכדי הבאה מחוץ
62 לתחום ואין צריך לומר במקום שצריך להמתין בכדי הבאה
63 ממקום רחוק יותר אין ליל מוצאי שבת עולה מן החשבון
64 וצריך להמתין שיעור זה למחר ביום ראשון לפי שאין
65 רגילות להביא בלילה ממקום רחוק חוץ לתחום וא"כ יש
66 לחוש שמא מפני כך יאמר לנכרי להביא לו בשבת כדי
67 שיהיה מוכן לו בליל מוצאי שבת אחר שישהה שיעור זה.
68 ויש לחוש לדבריהם לענין שבת אבל לענין יו"ט יש להקל
69 כסברא הראשונה ואף לענין שבת יש להקל לצורך אורחים
70 או שאר סעודת מצוה אבל במקום שצריך להמתין בכדי
71 הבאה מתוך התחום כגון נכרי שליטת פירות או צד דגים
72 בתוך התחום וצריך להמתין בכדי לקיטה או צידה והבאה
73 מאותו מקום שליטת וצד בתוך התחום הרי הלילה עולה לו
74 מן החשבון לדברי הכל:
75 יד אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אסור למי שהובא
76 בשבילו עד למוצאי שבת בכדי הבאה מחוץ לתחום
77 מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ולהאמרים שבאסור כזה
78 שאינו אלא כעין קנס שלא יבא לומר לנכרי לעשות בשבת
79 לא החמירו בספיקו אע"פ שיש לו מתירין כמ"ש למעלה
80 אף כאן מותר באכילה אפילו למי שהובא בשבילו אפילו
81 בו ביום וכבר נתבאר שהעיקר כסברא הראשונה:
82 טו וכל זה בנכרי שאינו שרוי עמו בעיר אבל נכרי שרוי
83 עמו בעיר ופירות המצויים עמו בעיר אין מחזיקים
84 מספק לומר שמא הביא מחוץ לתחום כי אדרבה אנו
85 אומרים כאן נמצאו וכאן היו ואפילו אם יש לנכרי ב' בתים
86 אחד חוץ לתחום ואחד בתוך התחום תולין להקל שהביא
87 מתוך התחום כי מן הסתם אינו מניח בית הקרוב והולך
88 להביא מבית הרחוק אבל אם יש לו ב' בתים חוץ לתחום
89 ואחד בתוך התחום יש לחוש לרוב הבתים שהם חוץ
90 לתחום:
91 טז נכרי שמילא מים לבהמתו מבור שהוא עמוק י' טפחים
92 ורחב ד' טפחים העומד ברשות הרבים ונמצא שהוציא
93 מרשות היחיד לרשות הרבים מותר לישראל להשקות מהם
94 בהמתו כיון שהנכרי לא נתכוין כלל בשבילו והוא שאין
95 הנכרי מכירו אבל אם הוא מכירו אסור גזרה שמא ירבה
96 הנכרי לדלות גם בשבילו אם ישקה גם הוא מהם.

1 ספק אם ליקטן בשביל ישראל או שידוע שליטתן בשביל
2 ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום או לאו אסורות בו
3 ביום וגם לערב בכדי שיעשו ואע"פ שהוא ספק דברי
4 סופרים אין הולכין בו להקל הואיל והוא דבר שיש לו
5 מתירין ויש אומרים שלערב מותר מיד שכיון שאסור זה
6 אינו אלא כעין קנס שלא יבא לומר לנכרי לעשות לו בשבת
7 לא החמירו בספיקו אע"פ שיש לו מתירין והעיקר כסברא
8 הראשונה.
9 ואף לפי סברא האחרונה לא הקילו אלא בכגון שהנכרי אמר
10 לישראל מערב שבת ליתן לו פירות בשבת והלך לבית
11 הנכרי ונתן לו שאז יש להסתפק שמא ליקט פירות אלו
12 בשבת בשביל ישראל והיה בדעתו מערב שבת על פירות
13 אלו ללקטם לו בשבת או שמא היה בדעתו ללקוט לו פירות
14 אחרים ופירות אלו ליקטם לעצמו או לנכרי אחר ואח"כ
15 נמלך ונתנם לישראל כשבא אצלו וכן כל כיוצא בזה אבל
16 נכרי שהביא דורון לישראל או שהביא למכור בעיר שרובה
17 ישראל אין תולין להקל שמא ליקטן מתחלה לעצמו ואח"כ
18 נמלך להביאן לכאן אלא מן הסתם ליקטן מתחלה לשם כך
19 וכן אין לתלות להקל שמא ליקטן מערב שבת לפי שנכרי
20 המביא דורון או למכור מן הסתם הוא מתכוין להביא מן
21 המשובח ומביא מאותן שליטת היום וכן לענין צידה ביו"ט:
22 יא דבר שאין בו חשש צידה ומחובר אלא שהובא מחוץ
23 לתחום אם הביאו הנכרי לעצמו או לנכרי אחר מותר
24 לישראל אפילו בו ביום ואם הביאו לישראל אסור באכילה
25 בו ביום למי שהובא בשבילו ולערב בכדי שיעשו גזרה
26 שמא יאמר לנכרי להביא לו מחוץ לתחום בשבת כדי לאכול
27 ממנו בו ביום או לערב מיד אבל לאחרים מותר אפילו בו
28 ביום לפי שאסור התחומין הוא מדברי סופרים ולא החמירו
29 כל כך בשל דבריהם לאסור אף למי שלא הובא בשבילו
30 ולכן אף מי שהובא בשבילו מותר לו לטלטלו כי אין לו
31 דין מוקצה הואיל והוא ראוי לאכילה לאחרים בו ביום רק
32 שצריך לזהר שלא לטלטלו חוץ לד' אמות ממקום שהניחו
33 הנכרי אם הניחו במקום שאינו מוקף לדירה כגון בשדה או
34 בעיר שאינה מעורבת דהיינו שאם טלטלו אחד ב' אמות לא
35 יטלטלנו הב' יותר מב' אמות כמו שיתבאר בסי' ת"א בכל
36 דבר שהוציאו נכרי חוץ לתחום.
37 ואם הובאה בספינה מחוץ לתחום מותר באכילה אף למי
38 שהובא בשבילו אם הלכה הספינה למעלה מעשרה טפחים
39 שאין תחומין למעלה מ' טפחים כמו שיתבאר בסי' ת"ד
40 רק שצריך לזהר שלא לטלטלו חוץ לד' אמות אלא אם כן
41 היה בספינה מערב שבת ולא היה למטה מ' טפחים
42 משנכנס השבת עד שהגיע לתוך התחום של מקום זה שהוא
43 בו עתה כמו שיתבאר שם:
44 יב אע"פ שהבא מחוץ לתחום מותר למי שלא הובא
45 בשבילו מכל מקום אם הביאו ב' דברים לב' בני אדם
46 אסורים החלף זה עם זה שהרי עכ"פ נהנה הוא במה
47 שהובא לו מחוץ לתחום שעל ידי כן נתן חבירו לו את
48 חליפיו:

11 ויש שלמדו עליהם זכות לומר שצרכי שבת חשובים הם
 12 כדבר מצוה שהתירו בו שבות דשבות כמו שנתבאר בסי'
 13 ש"ז וצריכים הם להזהר שלא ליתן הכלי ליד הנכרי וגם
 14 שלא ליקח מידו כמו שנתבאר שם וגם שלא ליתן מעות
 15 לנכרי כמ"ש בסי' תקי"ז (ומכל מקום אין להקל אלא בשכר
 16 וכיוצא בו מהדברים הצריכים בשבת צורך גמור שאי אפשר
 17 להיות בלעדם אלא בדוחק קצת אבל דברים שאין צריך כל
 18 כך כגון פירות ומיני תבשילים יתירים וכיוצא בהם אינן
 19 נקראים דבר מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א):

חלק ב סימן שכה נכרי שנעשה מלאכה בעד ישראל טעפים י"טז

1 ואפילו אינו מכירו אם מילא לצורך בהמת ישראל אסור
 2 אפילו לאחרים להשתמש במים אלו אפילו תשמיש אחר
 3 כגון רחיצה והדחת כלים שכל שנעשה באיסור של תורה
 4 ע"י נכרי לצורך ישראל לא חלקו חכמים בין מי שנעשה
 5 בשבילו לאחרים אבל אם מילא מבור העומד בכרמלית או
 6 שהביא מים לרשות הרבים מן הנהר שהוא כרמלית מותר
 7 לאחר שלא הובא בשבילו שאיסור הכרמלית אינו אלא
 8 מדברי סופרים.
 9 ועכשיו נהגו העולם היתר אפילו לכתחלה לומר לנכרי
 10 להביא שכר או שאר דברים שהם צורך השבת דרך כרמלית

לקוטי תורה

28 **פירוש לפני ה', קודם בחינת הוי', כי התורה**
 29 **היא שמותיו של הקב"ה, יו"ד היא חכמה**
 30 **אורייתא מחכמה נפקת.**

31 הסליחה היא מהקב"ה בכבודו ובעצמו,
 32 למעלה מהתורה, וזהו "לפני ה' תטהרו", שהטהרה
 33 היא מבחינה שקודמת לשם הוי'. דהתורה היא
 34 "שמותיו של הקב"ה", תורת הוי' כפי "אורייתא
 35 מחכמה נפקת", וחכמה היא אות יו"ד של שם הוי',
 36 שהיא התחלתו ומקורו של כל השם, ונמצא שכל
 37 התורה כולה מקורה משם הוי' - ואילו הטהרה
 38 היא מ"לפני הוי'", לפני - היינו קודם ולמעלה
 39 משם הוי'.

40 **אבל על ידי התשובה מעומקא דליבא,**
 41 **ממעמקים קראתיך ה', שממשיך בחינת הוי'.**

42 הפירוש הפנימי ב"מעמקים קראתיך הוי'"
 43 הוא, שהאדם קורא וממשיך ומגלה את שם הוי',
 44 "כאדם הקורא לחברו שיבא אצלו"; ו"מעמקים"
 45 - הוא "עומק העליון", היינו אור אין סוף ב"ה
 46 בכבודו ובעצמו שלמעלה משם הוי' ומקור אליו.
 47 כלומר, על ידי התשובה מגיעים לאור אין סוף ב"ה
 48 בעצמו כנ"ל, ולכן בכח התשובה להמשיך גילוי
 49 שם הוי' משרשו ומקורו.

50 **ואז תטהרו מסטרא דקליפה, בכדי שלא יהא**
 51 **העלם והסתר מאור אין סוף ב"ה הסוכב כל**
 52 **עלמין.**

53 ענין הטהרה ("לפני הוי' תטהרו") הוא הסרת
 54 ה"קליפה" המעלמת ומסתרת על גילוי אור אין סוף
 55 ב"ה.

1 **תוכן הפרק:** הקשר הפנימי בין נתינת התורה
 2 (לוחות אחרונות) לכפרת יום הכיפורים

3 *[לאחרי שנתבאר בארוכה, שעיקר ענין התשובה*
 4 *תלוי בביטול הישות וגסות הרוח שבאדם (שהיא*
 5 *סתירה לגילוי אחדותו ית' בנפשו) - ישוב לתרץ את*
 6 *השאלה שבתחילת המאמר, מהו כפל הלשון "לטהר*
 7 *אתכם . . לפני ה' תטהרו":]*

8 והנה יש ב' מיני גסות הרוח. בחינת חיצוניות,
 9 שיודע בעצמו ערכו השפל ואעפ"כ מחשב את
 10 עצמו ליש ודבר בעיני הבריות. ויש בבחינת
 11 פנימיות, שהוא בחינת עצמיות הגסות, שדרכו
 12 ישר בעיניו והוא באמת חשוב גם בעיני עצמו.
 13 ידוע דזה לעומת זה עשה האלקים, וכשם
 14 שבעבודת ה' יש הבדל בין תורה ומצוות, דמצוות
 15 הן (בעיקר) במעשה בפועל שזהו "חיצוניות"
 16 האדם, ואילו עסק התורה הוא במחשבה
 17 ו"פנימיות" האדם - כך ב"לעומת-זה", יש שני
 18 סוגים בגסות הרוח: גסות בחיצוניות - הנהגה
 19 בפועל באופן של גאווה וגסות הרוח (ויתכן שיודע
 20 בעצמו שבאמת אין לו במה להתגאות על הזולת),
 21 או גסות הרוח פנימית, שחשוב בעיני עצמו באמת.

22 והנה על בחינה הא' נאמר כי כיום הזה יכפר
 23 עליכם לטהר אתכם, עליכם דייקא, דהיינו מה
 24 שעליכם מבחוץ [היא גסות הרוח בבחינת
 25 חיצוניות].

26 ועל הבחינה הב' אמר מכל חטאתיכם, דהיינו
 27 חטאת פנימיות שלכם, לפני ה' תטהרו.

28 "פניך הוי" ("על פני"). וזהו פירוש "אנכי ה'
29 אלקיך גו' לא יהי' לך אלקים אחרים גו'", שעל ידי
30 גילוי בחינת 'אנכי', בוודאי (לשון הבטחה) ש"לא
31 יהי' לך אלקים אחרים (שום העלם והסתרה) על
32 פני".

33 [לאחרי שביאר הטעם שיום כיפור נקרא "ביום
34 חתונתו זה מתן תורה", יש להבין אמאי אין חוגגים
35 שמחת תורה ביום הכיפורים? - וזהו שמסיים:]

36 אך ביום כיפור הוא בהעלם, כי לוחות אחרונות
37 נתנו בצנעה, אבל הגילוי הוא בשמחת תורה,
38 שמחה של תורה, דהיינו גילוי מקור התורה,
39 והוא גילוי עונג העליון ב"ה.

40 הטעם שהחג דשמחת תורה הוא רק בסיום חג
41 הסוכות, ולא תיכף ביום כיפור שבו ניתנו לוחות
42 אחרונות, הוא לפי שביום כיפור הוא רק זמן
43 המשכת אור אין סוף ב"ה, אבל עדיין אינו מתגלה
44 בנפש האדם (וזהו התוכן הפנימי דנתינת לוחות
45 האחרונות בחשאי ובצנעה); ובחג הסוכות הוא זמן
46 שמחה, לפי שאז מתגלה כל מה שנפעל בעשרת
47 ימי תשובה.

48 וסיום ושלמות ההתגלות דחג הסוכות הוא
49 ב"שמחת תורה", שאז מתגלה מקורה של תורה
50 (בחינת "אנכי") בהתגלות ממש בבני ישראל, הבא
51 לידי ביטוי שבני ישראל שמחים ומתענגים בתורה,
52 "גילוי עונג העליון ב"ה".

ד"ה כי ביום הזה יכפר פרקי

1 וזהו שנתנו לוחות אחרונות ביום כיפור, גילוי
2 אנכי ה' אלהיך, אנכי ממש.

3 על פי הנ"ל יובן גם הטעם שלוחות אחרונות
4 ניתנו לישראל ביום הכיפורים, ועד שיום כיפור
5 נקרא בחז"ל "ביום חתונתו זה מתן תורה",
6 דלכאורה אינו מובן מהי השייכות בין הסליחה
7 דיום כיפור למתן תורה?

8 אך, ענין "מתן תורה" הוא - שאז נמשכה
9 התורה (שהיא בחינת הוי' כנ"ל) משרשה ומקורה
10 באור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, וזהו שנאמר
11 בתחלת עשרת הדברות "אנכי ה' אלקיך", אשר
12 הפירוש הפנימי בכתוב זה הוא: "אנכי" הוא
13 הקב"ה בכבודו ובעצמו שלמעלה מגדר "שם"
14 ("לא אתרמיז לא בשום אות וקוץ"), "אנכי ממש",
15 וממנו יתברך נמשך "הוי'" (וכנ"ל בפירוש
16 "מעמקים קראתיך הוי'"). והוא הוא ענין מתן
17 תורה כנ"ל.

18 ולכן ניתנו לוחות אחרונות ביום הכיפורים כי
19 שניהם ענין אחד: גילוי "אנכי ממש" ("לפני
20 הוי'").

21 ובוה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, פירוש,
22 שזוהו הבטחה שלא יהיו אלהים אחרים מעלימים
23 ומסתירים את בחינת פנימיות, כי עונותיכם
24 מברילים כו'.

25 על ידי בחינת "אנכי" ("לפני הוי'") נפעל ענין
26 הטהרה, שהיא הסרת כל הקליפות ("אלקים
27 אחרים") המעלימות ומסתירות על גילוי פנימיות,

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

10 קדום באורך. וכאשר עלה ברצונו הזה שיהיה
11 השתלשלות ע"ס הרי בהכרח שעלה ברצונו זה שיהיה
12 כל אור מוגבל בהתפשטותו כדי שיוכל להיות המשכת
13 אור וספי' האחרת כו' כדי שיוכל להיות תכלית רצונו
14 הזה הפשוט שהוא בחי' אנא אמלוך כו' לפי שאין מלך
15 בלא עם ואם כל אור היה נכלל בעליון הימנו הרי חוזר
16 כל ההשתלשלות להכלל בעצמות אא"ס כמו שהיה
17 לפני הצמצום וזהו הפך רצונו הקדום שהוא מחשבה
18 דאנא כו' אשר ע"כ צמצם א"ע להאיר רק בבחי' קו

1 (פז) ואמנם א"א לומר שבחי' כח של הכלי המגביל
2 את האור הוא בא ונמשך מבחי' הקו
3 הנ"ל שהרי כל עיקר בחי' הקו הוא רק להיות מקור
4 לכל התהוות מציאות האור ומהות עצם כחו בלבד
5 ואדרבה ממנו יהיה מקור כח התפשטות האור בלי
6 שיעור וגבול אך בחי' כח הגבלתו הנק' כלי שרשו
7 מלמעלה מעלה מבחי' הקו דהיינו מבחי' הרצון
8 הפשוט הנ"ל שעדיין אינו בחי' מקור למקור כלל רק
9 שעלה בעצמות רצונו שיהיה כך וכך כנ"ל בענין רצון

1 כו' אלא מפני בחי' מחשבה זו עלה ברצונו הפשוט
 2 בהכרח שיהיה בחי' סיום להתפשטות כל אור ואור כדי
 3 שיוכל להיות בחי' השתלשלות חח"ג וכה"ג כו' וד"ל.
 4 וא"כ הרי מובן שכל התהוות האורו' בעצם מציאותו
 5 ומהותו הוא מבחי' הקו והחוט שהוא אחר הצמצום
 6 ומק"פ מטעם הנ"ל אבל שרש כח המגביל כל אור
 7 נמשך מבחי' אא"ס עצמו שלא בדרך קו כו' אלא
 8 מחמת שעלה ברצונו הפשוט כך שאל"כ לא יהיה בחי'
 9 השתלשלות כנ"ל וד"ל. (וה"ז ממש ע"ד הנ"ל בענין
 10 רצון הקדום ששורה אצלו הרצון לאצי' כמו הרצון
 11 לעשי' כמשלי' הנ"ל ברצון הבנין ומו"מ וכה"ג וכן
 12 בבחי' הרצון הקדום הזה להיות בחי' הגבלת האור כו'
 13 שזה אצלו ממש בחי' הגבלת אור עליון דחכ' להגביל'
 14 אור היותר תחתון כו' מאחר שכללות המכוון בזה אינו
 15 רק כדי שיהיה בחי' ההשתלשלות עו"ע כו' וכנ"ל
 16 במשלים באריכות) וזהו ענין בחי' מדרגה השני' שהוא
 17 בחי' ההשפעה והמשכה הנמשך מעצמות אא"ס דוקא
 18 להיות בבחי' קו המדה שהיא בחי' כח הגבול והמדה
 19 לכל אור אחרי התהוות אצילותו כנ"ל וזה דוקא נמשך
 20 מעצמות אא"ס שלא ע"י בחי' קו וחוט כנ"ל ואע"פ

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 והנה בפרקי דר"א אי' בנוסח אחר בזמן שישראל
 2 עושין רש"מ ארץ שותה מאוצר העליון שנאמר
 3 יפתח ה' את אוצרו כו' ובזמן שאין ישראל עושין
 4 רש"מ ארץ שותה מימי אוקיינוס, והענין כי ים ויבשה
 5 הוא עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא, והיינו
 6 שברואים שבים מובלעים בים וכמו"כ עלמא
 7 דאתכסיא שם אחדות וביטול, משא"כ ביבשה נפרדים
 8 וכמו"כ עלמא דאתגליא הוא בחי' יש ונפרד, וכשארץ
 9 עושין רש"מ הגם שיש המשכה מעלמא דאתכסיא
 10 בעלמא דאתגליא כמ"ש ברוך ה' מן העולם ועד

ערב שבועות תרס"ז

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **זכור** את אשר עשה לך עמלק וגו' אשר קרך וגו',
 2 ואיתא במד"ת הובא בבחי' ס"פ כי תצא אמר
 3 הקב"ה לישראל שתי זכירות שכתבתי לכם בתורה א'
 4 כאן ואחת מזה תמחה וגו', הו' זהירי' בהם אם
 5 עשיתם כן הרי אתם בנים של אברהם שנמשל לאפר
 6 שנא' ואנכי עפר ואפר, ובאם לאו התקינו עצמיכם
 7 לשיעבודה של מצרי' דכתי' בחומר ובלבני'. ולכאו'
 8 צ"ל הלא מלחמת עמלק ה' אחר יצ"מ, ושאל הגם
 9 כי חמל על מיטב הצאן והניח את אגג חי מ"מ לא
 10 מצינו שנשתעבדו ישראל שנית במצרי' ומהו שאו'
 11 התקינו עצמיכם לשיעבודה של מצרים.
 12 **ויובן** בהקדם ענין קליפת עמלק דכתי' בי' ראשית
 13 גוי' עמלק ואחריתו עדי אובד ולכאו' יפלא הלא
 14 הוא הראשית גוי' ולמה יהי' אחריתו עדי אובד יתר על
 15 כל הגוי' דכתי' בהם כי אז אהפוך אל עמי' שפה ברורה
 16 לקרוא כולם בש' ה' ולעבדו שכם א'. והענין הוא דהנה
 17 כל האומו' אפי' הו' אומות הכנעני וכו' ה"ה מנגדי'
 18 למדות לבד, ובעבודה הם בחי' ז' מדות הרעות, שע"ז
 19 ארז"ל אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו רוח
 20 שטות שהרוח שטות מכסה על האמת, וכמ"ש בסש"ב
 21 שנדמה לו שע"י שיעשה הדבר הזה לא יהי' נפרד כלל
 22 מאחדותו ית', והיינו שהרוח שטות מכסה שע"ז לא
 23 יהי' נפרד, אבל אם ה' יודע שע"ז יפרד מאחדותו ית'
 24 לא ה' עושה בשום אופן בעולם, כ"א שהרוח שטות
 25 מכסה שידמה לו שע"ז לא יהי' נפרד כלל א"כ מדוע
 26 לא ימלא תאות לבו הרע. אבל ענין עמלק הוא שידוע
 27 את רבונו ומתכוין למרוד בו, פי' שידוע היטיב ומרגיש
 28 ענין חידוש וחיות האין, איך שהוא מהוה ומחי' בכל
 29 עת ובכל רגע את היש ומ"מ הוא מורד בו, וע"ז רומז
 30 תי' ומתכוין למרוד, פי' ומתכוין בכוונה לעשות היפך
 31 הידוע כו' וע"ד שחוצפה אפי' כלפי שמי' מהני כו' ואי
 32 לזאת א"א לבררו כלל ואינו דומה לשאר האומות דכתי'
 33 בהם כי אז אהפוך כו' שהם ה"ה מנגדי' למדות לבד
 34 שז"ע הרוח שטות שמכסה על האמת, וה"ע התגברות
 35 התאוה מתאות לבו הרע לעשות מה שלבו לב כסיל
 36 חפץ, והרי בענין עשיית דבר עבירה זו יש בה שני

בס"ד. ש"פ ויקרא פ' זכור. ל"ב.

זכור ג' עמלק

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

36 זה בא במשנה בדרך קצרה - כלומר, התנאים עצמם
 37 דנו באריכות גדולה בעיון ובפלפול בכל הטעמים
 38 והסברות של הדינים, ומה שנכתב בפועל במשנה זה
 39 הקיצור והסיכום של פסקי הדינים ללא הטעמים
 40 והסברות. ואחר כך נגמרא מתרחב הענין בו, בתלמוד
 41 מגלים האמוראים את כל האריכות הגדולה שהיתה אצל
 42 התנאים אך לא נכתבה, ומה שמופיע במשנה בקיצור
 43 נמרץ מוסבר בגמרא באריכות גדולה.
 44 ולכן מי שהוא חכם גדול הרי מלשון הקצר המשנה
 45 באותיות קצרים יודע הוא את כל האריכות כיון שהכל
 46 טמון שם ובהמשנה הוא בהעלם בו.
 47 ומביא הרבי נ"ע דוגמא מדין במסכת סוכה: וכמו סוכה
 48 שהיא גבוה מעשרים אמה פסולת⁵ ויש בזה מעמים
 49 שונים⁶ משום שלמעלה מב' - עשרים אמה אין אדם דר
 50 בצל סוכה - כלומר מחמת הגובה הרב של הסוכה, הצל
 51 הוא מהדפנות ולא מהסכך, או משום דלא שלטא ביה
 52 עינא בו', שבמקום כל כך גבוה העין לא שולטת בו,
 53 היינו לא מבחינה בו, שיש בזה ענינים מחולקים, כפי
 54 שהגמרא שם מפרטת בהרחבה את ההבדלים בדין בין
 55 הטעמים, והכל יש בהקיצור המשנה רק שהוא בהעלם
 56 בו'.
 57 והוא ענין מיעוט האור דעם היות שישנו בהעלם אינו
 58 מאיר בגילוי ומה שהוא בגילוי הוא בבחינת מיעוט האור
 59 בו'. וכך בפסק דין כל ההרחבה והביאור בהעלם, ומה
 60 שבגילוי זה רק המסקנה בפועל ממש.
 61 זה היה דוגמא למיעוט האור בדרגת הזעיר אנפין, כפי
 62 שהוא בעולם השכל עצמו - פסקדין לעומת אריכות
 63 הפלפול והביאור. והכרעה של הפסקדין - להיתר או
 64 לאיסור - היא מהזעיר אנפין (המידות העליונות)
 65 שכללותם חסד (להקל) וגבורה (להחמיר).
 66 וכן הוא במוחין ומדות שהרי בנפש, הזעיר אנפין הם
 67 המידות, שהמדות הן בבחינת מיעוט האור והגילוי לגבי
 68 המוחין, כלומר כפי שהדברים בעולם השכל הרי הם
 69 בהרחבה גדולה, אך כשיורדים לעולם הרגש, יש בזה
 70 מיעוט וצמצום.

שבת פרשת מטות מטעי תער"ב

1 וכמו על-דרך-משל אור השמש הרי מחוץ לבית הוא
 2 מאיר בהתרחבות ככל שטח המקום, וזה במשל ההארה
 3 בחכמה ובבינה, ובכית מאיר רק דרך החלון שהדפנות
 4 מסתירים על האור שאינו מאיר בהתרחבות תוך הבית
 5 רק דרך החלון לכך שהאור הוא במיעוט יותר מכמו
 6 שהוא מחוץ לבית בו', וזה המשל להארת האור בדרגת
 7 הזעיר אנפין.
 8 ולכן אמרו רבותינו ז"ל⁴ בדיני חמץ אכסדרה
 9 כלומר שטח פתוח ללא גג לאורה נבדקת ולא צריך שם
 10 נר לבדיקה מפני שהאור שם בריבוי, מהזשאיין-כן בתוך
 11 הבית בו'. שגם ביום צריך נר לבדיקה, כיון שהאור
 12 שנכנס דרך החלון הוא מועט.
 13 וכמו כן יובן דבזעיר אנפין - במידות העליונות בעולם
 14 האצילות, כשמאיר רק דרך חלון הרי זה בבחינת מיעוט
 15 האור בו'.
 16 וכמו על-דרך-משל - בעולם השכל גופא, המשל לדרגת
 17 הזעיר אנפין בו האור נמצא במיעוט, הוא מפסק דין
 18 הבא לאחר אריכות הפלפול בכמה מעמים וסברות, הרי
 19 בהפסקדין אינן ניכרים הטעמים והסברות רק מה
 20 שפוסק כך וכך, ובהכרח לומר שבהעלם יש בזה כל
 21 האריכות שהרי הפסקדין בא מכל אריכות הפלפול,
 22 שהרי לא יתכן לפסוק הלכה ללא ידיעת כל הסברות
 23 והטעמים, הרי בהכרח יש בו כל הטעמים והסברות רק
 24 שהן בהעלם ואינם ניכרים בגילוי בו'.
 25 כלומר, סדר הלימוד הוא שאדם לומד את הפסוק בתורה
 26 שבכתב שזה האור כמו שהוא (חכמה), אחר כך מתבונן
 27 בכל הפירושים וההרחבה שבתורה שבעל-פה, שיש כבר
 28 הרחבה גדולה והשגת השכל בצורה שלימה (בינה)
 29 ואחר-כך הוא מגיע לפסק דין ולהוראה בפועל כיצד
 30 לנהוג, ששם יש העלם של כל הטעמים והסברות, ומה
 31 שגלוי הוא רק המסקנה למעשה בפועל. וזה הדוגמא
 32 לזעיר אנפין, שהאור נמצא שם בהעלם, לאחר שהאיר
 33 בגילוי בחכמה ובבינה.
 34 וכמו המשנה הרי זה קיצור שבא אחר האריכות שהיה
 35 אצלם כל הענין בריבוי טעמים וסברות ופלפול גדול וכל

4. פסחים ה, א.

5. סוכה ב, א.

6. שם. וזה לשון הגמרא: מנה"מ אמר רבה דאמר קרא למען ידע דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה משום דלא שלטא בה עינא רבי ירמיה אמר מהכא וסוכה תהיה לצל יומם

מחורב עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות. ורבי אמר מהכא בסוכות תשבנו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע. ראה שם המשך הביאור והנפקא-מינה בזה.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תרצ"ט

1 ע"י לימוד התורה, האדם יודע את הפגם שעשה, ומה שצריך – לתקן. מצוה – צוותא
2 וחיבור עם אלקות. עבירה – שעובר מרשות הקדושה לרשות הסט"א. כשהאדם יודע
3 סיבת הפגם, יעשה תשובה וימלא מה שהחסיר.

23 תְּשׁוּבָה, וְאָמְרוּ בְּיָמֵינוּ¹⁸ "גְּדוּלַּת תְּשׁוּבָה שְׁמִיבִיאָה רְפוּאָה
24 לְעוֹלָם", וְכִמּוֹ עַל דְּרָף מְשָׁל, הָאָדָם הֵגָה כְּאִשֶׁר יִכָּאֵב לוֹ
25 אֶחָד הָאֲבָרִים, הָרִי תִחַלֶּה צָרִיף לִידַע סִבַּת הַחֲלִי,
26 דְּלַפְעָמִים הוּא מֵצֵד קְלָקוּל הָאֲבָר, וְלַפְעָמִים הוּא מֵצֵד
27 שְׁהָאוֹר וְחַיִּית הַנֶּפֶשׁ בְּאֲבָר הַהוּא אֵינוֹ בְּהַמְשָׁכָה טוֹבָה,
28 וְלַפְעָמִים הוּא דְהִתְגַּלּוּת חַיִּית מִהַנֶּפֶשׁ אֵינוֹ בְּהַמְשָׁכָה
29 טוֹבָה, וּמִזֶּה בָּא הַכָּאֵב, אֲשֶׁר עַל יְדֵי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה לֹא
30 יִתְרַפָּא, כִּי־אִם עַל־יְדֵי שְׁעוֹשָׁה תְּרוּפָה בְּרְפוּאָה, הֵגָה עַל
31 יְדֵי תַקְּף הַסַּמִּים מִתְרַפָּא, הֵינּוּ שְׁנִמְשָׁף חַיִּית תְּדַשׁ מִן
32 הַנֶּפֶשׁ לְאֲבָר הַהוּא. וְכֵן הוּא בְּרוֹחַנִיּוֹת, דְּכָאֲשֶׁר הָאָדָם
33 פּוֹגֵם בְּאַחַת הַמְצוֹת, הֵגָה תִּחַלֶּה צָרִיף לִידַע סִבַּת הַחֲלִי,
34 הֵינּוּ מֵאִינְה סִבָּה בָּא הַפְּגָם, דְּלַפְעָמִים הֵגָה זֶה בָּא מֵצֵד
35 חֲמִרִיּוֹת הַגּוּף שֶׁהוּא מְגַשֵּׁם בְּיוֹתֵר יִמְשָׁקַע בְּצָרְכֵי הַגּוּף,
36 וְלַפְעָמִים הֵגָה הַסִּבָּה הִיא מַעוֹט יְרֵאת שְׁמִים, וְקִיּוּם
37 הַמְצוֹת הוּא רַק כְּמְצוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה, וְלַפְעָמִים הוּא
38 בָּא מֵצֵד קְלָקוּל הַדַּעוֹת רְחִמָּא לְצִלָּן, וְלֵאחֶר שְׂיִוְדַע
39 סִבַּת הַחֲלִי, צָרִיף לַעֲשׂוֹת רְפוּאָה לְזֶה, וְהִרְפוּאָה הִיא
40 הַתְּשׁוּבָה, דְּעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נִמְשָׁף חַיִּית תְּדַשׁ לְהַחֲיוֹת
41 אֶת הָאֲבָר, הֵינּוּ לְמִלְאֵת אֶת הַפְּגָם,

מוצאי יום כיפור (תרצ"א)

4 וְהֵגָה כֹּל זֶה הוּא כְּאִשֶׁר הָאָדָם מְקַיֵּם תּוֹרָה וּמְצוֹת
5 כְּרַבְעֵי, אִזּוּ הֵגָה עַל יְדֵי הַמְצוֹת הֵגָה מְעַלָּה נִפְשׁוֹ
6 לְאַשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא. אָבָל מִי שֶׁחֲטָא וּפְגַע וְהֵעֲבִיר אֶת
7 הַדְּרָף, כְּפִי שְׂיִדַע אֵינְשִׁי בְּנִפְשׁוֹ אֶת הַפְּגָם שֶׁעָשָׂה צָרִיף
8 לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְדָבָר זֶה שֶׁצָּרִיף הָאָדָם לִידַע אֶת הַפְּגָם
9 שֶׁעָשָׂה הוּא דְבָר מְכַרְחִי, דְּלִבְדּוֹ זֹאת אֲשֶׁר עַל יְדֵי הַלְמוּד
10 בַּתּוֹרָה בְּפִרְטוּיּוֹת הַמְצוֹה הִיא וְלִמּוּדוֹ הוּא בְּלֵב נִשְׁבָּר
11 וְנִדְכָּא, הֵגָה בְּזֶה הוּא מְמַשִּׁיף אוֹר תּוֹרָה, דְּהִלְכָה זֹו
12 שֶׁעֲבָר עָלֶיהָ הֵגָה הוּא צָרִיף לַדַּעַת אֶת דְּבַר הַעֲבָרָה אֲשֶׁר
13 עָבַר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, הֵן שֶׁהוּא בְּהַעֲדָר קִיּוּם מְצוֹת
14 עָשָׂה, וְהֵן שֶׁהוּא שֶׁעָשָׂה אַחַת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' שְׁלֹא
15 לַעֲשׂוֹתָם, וְלִידַע אֶת עֲוֹנוֹ הוּא כְּכֹל פְּרִטֵי פְּרִטֵי, לְמַעַן
16 אֲשֶׁר יַדַּע גְּדֹל הַרְחוּק שֶׁנִּתְרַחַק מֵאֲלֻקוֹת עַל יְדֵי זֶה, וְגִדְל
17 חֶסֶד־וְשְׁלוֹם הַעֲנֵשׁ רְחִמָּא לְצִלָּן אֲשֶׁר מְגִיעַ לוֹ עֲבוּר זֶה,
18 וְאִפְּנֵי הַתַּקּוּן אֲשֶׁר עָלָיו לְתַקֵּן, דְּהֵנָּה עֲבָרָה הוּא הַפְּגָם
19 עֲנִיָּן מְצוּה, דְּמְצוּה הוּא צוֹתָא וְחֲבוּר, דְּעַל יְדֵי הַמְצוֹת
20 מִתְחַבֵּר הָאָדָם עִם אֲלֻקוֹת, וְעֲבָרָה הוּא מְלִשׁוֹן הַעֲבָרָה,
21 דְּעוֹבֵר מְרִשׁוֹת הַקְּדוּשָׁה לְרִשׁוֹת הַסְּטְרָא־אֲחֵרָא¹⁹, אֲשֶׁר
22 עַל כֵּן צָרִיף לַדַּעַת פְּרִטוּיּוֹת גְּדֹל רְחוּקוֹ מֵאֲלֻקוֹת וְלַעֲשׂוֹת

18 יומא פו, א.

19 שיודע אדם. יא. הצד האחר (המנגד לקדושה).

לקוטי דיבורים

11 באו לבקרנו" והוא הבינה, וירץ תיכף החוצה להודיע
12 להמקורבים ביותר והראשון בא אלי, אני שכבתי על
13 מטתי ולא ישנתי, ומדפיקתו הראשונה נפחדתי ורצתי
14 בבהלה אל הפתח לפתוח לו אחרי שאלתי, טרם
15 פתחי, מי שם? ונעניתי "מענדיל שניאורסאהן", ידעתי
16 כי אסון נקרה בביתו של רבינו שליט"א עוד טרם
17 סיפר לי. אני ובניי שיי' קמנו, לבשנו חיש מהר את
18 בגדנו, יצאנו החוצה, מרוב פחד ורגש, לא ידענו מה
19 לעשות, בני ומענדיל שיי' הלכו לבית מזכירו של רבינו
20 שליט"א הרח"ל שיי' לעורר אותו משנתו

1...רבינו שליט"א כאשר ישב על כסאו בעת בואם
2 עוד טרם גמרו הסעודה לא קם ולא זע וישב במנוחה
3 בשחוק קל על שפתיו ויבקש ליתן לו כוס קאווע
4 לשותות, ואחר בקש מים אחרונים, ואחרי ברכת
5 המזון עמד במנוחה ממקומו וילך לקאבינט שלו, וישב
6 שם על כסאו גם כן במנוחה.
7 אחת מבנותיו של רבינו שליט"א בהיותה בחדרה
8 לבדה ואין איש והחלון הי' פתוח לחצר הספיקה
9 לאמר מבעד החלון אל האברך מענדיל ש"ס שיי' (הוא
10 כ"ק אדמו"ר שליט"א) בזה"ל "שניאורסאהן אורחים

33 בקאסראמא שמעתי מפיו הקדוש בזה"ל: "אז
 34 כ'האב דיר דערזעהען, זיצענדיק אויף'ן אווטאמאביל,
 35 האט אין מיר מרחף געווען א מנוחה, וויסענדיק אז
 36 האט וועט איהר אריין אין שטוב א היימשער
 37 מענטש, און האב זיך דערמאנט אין וואס פאר א
 38 מצב מיר האבן זיך געזעהן פריער מיט 12 שעה? און
 39 אין וואס פאר א מצב מיר זעהען זיך איצט?
 40 אני הגבר בראותי את עיניו של הקדוש שליט"א
 41 בפתע פתאום וכי בעוד רגע יעלם הוא מאתנו והוא
 42 נמצא ונמסר בידי המשחיתים, מרוב השתוממות
 43 והתרגשות ישבתי על עגלה אשר עמדה אצלי, לרדוף
 44 אחריי למקום אשר מוליכים אותי, אבל בתו הבכורה
 45 של רבינו שליט"א אחזה בי פתאום, וברוב דמעות
 46 הנשפכים כמים מעיניו שאלה אותי מה אתם
 47 עושים? אנה? למה? מפני מה? איזה תועלת? לכו אתנו
 48 הביתה והבה נתחכמה ונתבונן מה עלינו לעשות עתה,
 49 ואל נאבד אף רגע. בהשתוממות הבטתי בפניה
 50 המעציבה, ורגעים הראשונים עמדנו בחוף באמצע
 51 הרחוב נאלמנו דומיה משתוממים כאובדי עצות, גם
 52 הבנות הצעירות של רבינו שליט"א אשר היו בחוף
 53 התקברו אלינו, ועומדים כולנו יחדיו בחבלי מוות
 54 ממש, אשר אפפוני מרי נפש, חושך וצלמות ישבו
 55 עלינו, בדד וגלמוד נשארנו באין מנחם ומשיב נפש,
 56 אשר יגורנו בא לנו, והפחד פחדנו ותסמר שערות
 57 בשרנו, אחרי כן פתחה הבכורה את פיה ותען ותאמר
 58 בקול מר ודממה צעקה האומנם את אבינו עשקו
 59 שדדו וגזלו מאתנו, ואנחנו נעמוד שלוה ושקט? נעשה
 60 מה, לא עת לחשות עתה, נעלה הביתה להתייעץ
 61 ולהתיישב איך להצילו מרשת ולהוציאו מחושך
 62 וצלמות, האיך נעלם מאתנו הסכנה הגדולה אשר
 63 מרחפת עליו עתה בכל רגע ורגע ממש.

מכתב (ב) רא"ח אלטהויז

1 להתרותו להריקו מהניירות הרבים אשר אתו
 2 השייכים לכל החדרים והישיבות של כל המדינה עם
 3 כל החשבונות, ולהכינו אשר יהי' מוכן לה"חיפוש"
 4 אשר בטח יהי' בקרוב גם בביתו, ואני הלכתי לידידנו
 5 הרפ"ג לעוררו להודיעו, ואתו יחדיו הלכנו אל ידידנו
 6 הרש"ב שי' והוא מרוב התרגשות נחלש ונשאר
 7 בביתו, אני והרפ"ג הלכנו אל בית רבינו, והיה עוד
 8 טרם נתקרבו אל הרחוב פאנטילאמאנסקע מרחוב
 9 ליטינאו והנה רואים אנחנו כי מעבר לרחוב הנ"ל
 10 הולכת מחנה מלאכי חבלה של הג.פ.או. ואיזו מהם
 11 מראה באצבעו עלינו והתחילו להתקרב אלינו. נבהלנו
 12 ונפחדנו, ואחד מאתנו אמר לחבירו הרואה אתה?
 13 מוכרחים אנחנו לעקם את דרכינו בדרך עקלתון, וכן
 14 עשינו, ונעלמנו מעיניהם, ונבוא עד פינת נאדיעז
 15 דינסקא ופינת פאנטילאמאנסקא שם עמדנו איזהו
 16 מינוטין להתיישב מה עלינו לעשות? לילך להתקרב
 17 אל בית רבינו? או לחדול, ובלא שום החלטה נפרדתי
 18 מאליו בדבריי אלה יהי מה, אלך לראות בעיני מה
 19 שם בבית רבינו שליט"א, בקרב נתקרבתי אל פתח
 20 בית רבינו שליט"א, והנה לפני עיני מחזה המבהילה
 21 ומפחידה, צרה ויגון מצאתי לפני, תמונה של פחד
 22 ופחת הנני רואה, נפשי נבהלה מאד, רעדה אחזתני
 23 ודלפה נפשי מתוגה בראותי את אשר לא פיללתי ולא
 24 שערתי והלואי ולא ראיתי, רבינו הקדוש שליט"א
 25 יושב על הווטאמאביל פתוח, בין שני רשעים רודפי
 26 זימה אשר עתה מתורתו רחוקוהו, וכלי זיינם עליהם,
 27 מובילים אותו אל בית האסורים לאסרו ובשחתם
 28 אשר כרו לו, המשחיתים בעיניהם הביטו עלי בעין
 29 חדה ודוקרת כארי טורף ודורס במדבר ולהבדיל בין
 30 טמא לטהור הוא שליט"א בעיני הפקוחות המלאות
 31 חסד ורחמים פנים בפנים ממש אלי ויאר אלי פניו
 32 ברוב חמלה וינענע לי בראשו במנוחה וברוב אהבה.

אגרות קודש

ב"ה ד' כ"ב סיון [תרפ"ג]

הרב מו"ה מרדכי שי'

שלום וברכה,

7 הט' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,
 8 ות"ל אשר בכמה וכמה מקומות התאגדו ידידנו אני"ש
 9 שי' באגודות לומדי דא"ח, בזמנים מוסכמים לרבים,
 10 בחול, ובפרט בשי"ק, מהם הלומדים בכתבים או נדפסי'
 11 ומהם השומעים בע"פ, ובמקומות רבות בב[נ]ק[ר] לומדים
 12 בספר ובעת ג' סעודות חוזר אי' בע"פ ויושבים ומתענגים
 13 בשיחת ידידים, אשר הוא עת רצון וחדוה לרבים ושלמים,
 14 ומני' מתברכין כולוהו יומין באהבת רעים, וידוע לכל אשר
 15 זה הי' רצון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ

2 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,
 3 באגרת הצוואה יפקוד עלי להשתדל בכל עוז ובכ"ע בטובת
 4 אני"ש שי' הפנימית, ומן היום אשר ת"ל הוסר המסגר,
 5 והתחילו הליכות מכתבים, באתי והנני בא בכתובים את
 6 ידידנו אני"ש שי' לעוררם על הענינים אשר בהם שם נפשו

45 הישות והגסות (הבא בסיבת העדר העבודה בתפלה כדבעי)
 46 הנה בכל ענין, גם כללי, רבו הדעות ופירוד לבבות (בשנאת
 47 חנם), אם א' אומר כן, השני אומר באופן אחר. ואין זה
 48 עפ"י השכל, מה ששכלו מחייב לומר כן, כ"א עפ"י הרצון,
 49 דהוא אומר מה שרוצה, ולא מה שהוא מבין, ומפני מה
 50 הוא רוצה כך, הוא רק מפני שזולתו חפץ כך, ולהיות
 51 שזולתו רוצה כך, לכן הוא חפץ באופן אחר. ומובן הדבר
 52 אשר לסיבות האלו עצם הענין היקר ההוא נאבד מאתם
 53 ר"ל ועוד יותר שבאים לידי מריבות וקטטות, שהוא היפך
 54 לגמרי מכמו שצריך להיות עפ"י הדרכת הוד כ"ק אבותינו
 55 רבותינו הק', ומבואר שם הענין באריכות ובעומק, איך
 56 שחולי זו ר"ל נמצאת גם בין בעלי תורה, ועוסקי עבודה,
 57 והלומד דרוש זה יכול למצוא בעצמו, מה שדרוש לו
 58 לדעת, והעצות איך לתקן זאת, בשקידת העבודה.

59 ואשר ע"כ הנני מונע א"ע מלכתוב בענין ההתאגדו'
 60 הנ"ל, כי לא אדע עם מי לדבר בזה, שישא ענין נושא כללי,
 61 כדרישת הענין. והי' אם אכתוב לזה, ולהאחר לא אכתוב
 62 יהי' גרם ח"ו בנזקין, כנ"ל, וכאמרז"ל (מגילה כט א) האי
 63 מאן דיהיר בעל מוס הוא, (ב"ב צח א) ואפילו אינשי
 64 ביתי לא מקביל (שמבזה אותו, ר"ן), ומכ"ש לדבר ברבים
 65 (כי אין אדם רואה חוב לעצמו, מפני אהבת עצמו, דעל כל
 66 פשעים תכסה אהבה, היא האהבה שהאדם אוהב את
 67 עצמו, אבל בהזולת רואים, וגם שמץ דבר, הוא דבר גדול
 68 כו').

69 ולכתוב לאלו שכתובתם נמצאית אתנו פה ג"כ לא יביא
 70 התועלת הנכונה. וזה משך זמן שהנני חושב מחשבות
 71 לטובת ידידנו אג"ש שיי' ומסיבות קלי הערך לעומת רב
 72 הטוב בעזרתו ית' הצפון בהם, אינם באים בפועל בחיים.
 73 כהיום באתי לידי זה לעמ[נ]ס זאת על ידידנו הנכבד
 74 מוהו"ר דוד שיי' שיפרין, אשר יבוא בכתובים עם ידידנו
 75 אג"ש שיי', לעורר את לבנם הט' להתאגד באגודה אחת
 76 בשם "אגודת-חסידיים" ולקבל החומר הדרוש לאסיפה
 77 כללית מחסידי אג"ש יחיו. ויבוא בכתובים עם כל עיר
 78 ועיר במרחבי מדינתם ע"י איש קבוע ומיוחד בכל עיר ועיר
 79 אשר הוא יבוא בדברים [את] כבוד הרבנים יחיו ואת
 80 הפרעזידענטן שבכל בית כנסת ומדרש, לברר שאלות
 81 אחדות הדרושים ביסודי הדבר, ואח"כ לעשות אסיפה
 82 מוקדמת איש אחד או שנים מעיר, ויגבילו מועד ומקום
 83 להתאסף, והמה יבקר כל החומר המקובץ, ולדון עליו אם
 84 הגיע העת לעשות אסיפה הכללית ולהכין קול קורא לכל
 85 הבתי כנסיות ומדרש דחסידי חב"ד יצ"ו כי ישלחו ציר
 86 ובא כוחם אל האסיפה הכללית, ובהאסיפה הכללית
 87 יוחלט ויא[נ]ש שדר התקנות, ומקום המרכז, עבודתו,
 88 נשיאו וחביריו וחברי ההנהגה.

1 זי"ע, וכל מעינו ומשאת נפשו הט' היתה רק טובת ידידנו
 2 אג"ש שיי' הפנימית, וכמבואר באריכות במכתבו הק'
 3 דשנת תרע"ד (הנדפס בשנת תרע"ז) אשר בטח ידוע גם
 4 לכבודו, ומפורש נאמר באגרת הצוואה הק' שלו ביחוד
 5 בענין זה, ומועתק לשונו הק' במכתבי הכללי דב' ניסן
 6 דהאי שתא, המוסגר העתקתו בזה.

7 ההסתדרות היא משבצי האושר וההצלחה בכל ענין
 8 (וכידוע בשם הרשב"א), והי' מהראוי לסדר בעזרתו ית',
 9 הסדר הראוי בזה, והוא כי כל הבתי כנסיות והמדרש
 10 אשר במדינתם מידידנו אג"ש שיי' יתאגדו באגודה אחת
 11 בשם "אגודת-חסידיים" לקבוע סדר, בקביעות עתים
 12 לתורה ברבים, וזמני התועדו' באהבת רעים בשבת
 13 ובמועד, ולהתענין בכל ענין הנוגע למפלגת החסידיים יחיו.

14 והנה בעת האחרונה, רבים הנוסעים למדינתם, אבות
 15 לבנים, בניס לאבות, ואחים לאחים. אשר לא מיבעי
 16 האבות הנוסעים אל הבנים, כי אנשי רוח תורה המה,
 17 ובהם גם בעלי תורה ויראת אלקים, גם הבנים הנוסעים
 18 אל אבותם, והאחים לאחים, הנה אחרי התלאות
 19 והמצוקות ר"ל אשר סבלו ובעיניהם ראו (את אשר לא
 20 יאומן כי יסופר) בטח כי הנקודה האמיתית שלמה היא
 21 (אשר זה נמצא בכאו"א מישראל, וכאמרז"ל בענין אני
 22 ישנה ולבי ער), ברוכים יהיו עם אלקי אברהם, אשר לבנם
 23 ער לכל דורש טוב, ובכל עת לבנם פתוחה להתעורר לכל
 24 דבר טוב ומועיל.

25 מהאורחים הבאים עתה למדינתם, בטח ימצאון
 26 מרגליות ופניני מדע, בעלי תורה ויראי אלקים, אשר יאירו
 27 בהבתי כנסיות ומדרשים, איש איש מהם בעזרתו ית' בטח
 28 ימצא מסילה ונתיב להאיר ולהעיר לבן של ישראל באור
 29 התורה, כי אנשי דעה המה, והתקוה אומרת כי טובה
 30 גדולה באור תורה וחיבת הקדש תבוא במדינתם לרגלי
 31 האורחים הנכבדים הבאים בארץ, נוסף על האהבה
 32 והחיבה הקודמת וע"ד אמרז"ל שרה הוסיפה על
 33 המאורות, ובפרט אחרי התלאות אשר מצאתם ל"ע
 34 בהיותם במקומם, יכירו להכיר נועם התורה והמצוה,
 35 ואשרי איש יחזיק בבעלי תורה אלו לסדרם בעזרתו ית',
 36 וליתן להם מהלכים בארץ, אשר איש מהם בוא יבוא
 37 על מקומו הראוי לו במשמרת הקדש (מבלי אשר יודרשו
 38 לשלוח במסחר ידם), להשלים הכוונה העליונה בירידת
 39 הנשמה הנקראת נר ד' להאיר מחשכי ארץ באור התורה
 40 והמצוה.

41 אמנם באשר אינני יודע ובקי בטיב הענינים הפרטיים
 42 אשר במדינתם (כלומר אינני יודע מצבם הרוחני של
 43 ידידנו אג"ש שיי' במדינתם) ויראתי במאד האמור בדרוש
 44 החלצו, תרנ"ט (אשר בטח יש אצלם דרוש זה) כי לסיבת

- 1 אמנם גם ידיעה זו, על מי לעמוס עבודה ותעמולה זו,
 2 הנני חושב, כי דרוש שיהי איש אשר רוח בו, ואשר בינות
 3 למו בתכנית מפעל זה, ועתו בידו ליתנה ולהקדישה רק
 4 לזה, ועטו ופיו יהיו מלאכי אלקים אשר יעלו בסולם בית
 5 אל ולא ישגב ממנו כל מאום רק להגיע למטרתו להחיות
 6 את ידידיו אנ"ש שי' ולדרוש טובתם הפנימי והעצמי,
 7 ומבלי התחשב עם עניינים פרטיים, ומה גם בעניני כבוד
 8 המדומה והדומה אשר מאפע הוא לעומת גודל עוצם
 9 הפלאת מעלת רוממות מוסד חיוני ואור כזה, יזכנו
 10 השי"ת לראותו בקרוב בנוי על תלו ומנורת החסידות
 11 באור שבעת המאורות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק'
 12 יאירו בהיכל[ין] בתי כנסיות ומדרשי ידידיו אנ"ש שי',
 13 ואור זכותם יגן על כל אשר בדרכם הסלולה ילך, ורצונם
 14 בלימוד התורה וההנהגה הישרה יעשה.
- 15 והנה בכל ענין ודבר החי יש בו הראוי והאפשר, וכל
 16 עבודתנו צריכה להיות לעשות את הראוי אפשר. אמנם
 17 סדר העבודה הוא לבוא מן האפשר אל הראוי, ולכן
 18 ההתחלה היא האפשר. ראוי ה"י כי ימצאו אנשים כאמור,
 19 ראוי ה"י אשר על כל דבר טוב לא יהי שום מניעה ועכוב,
 20 וראוי ה"י אשר כל דבר המועיל יהי קל להשיגו. אבל מה
 21 אומר האפשר, אנשים כאלו האמורים יקרי המציאות
 22 המה (ובד"כ כל איש באשר הוא יש לו מעלות ולעומתו יש
 23 לו חסרונות, כמבואר בדא"ח (ע' בד"ה ושבתה הארץ,
 24 רס"ב) דתערובות טו"ר במדות והדומה הוא שברע יש
 25 טוב, ובטוב יש בו רע, ומעורבים יחד מבלי אשר יוכר זה
 26 בזה), כל דבר טוב יש עמו מניעות ועיכובי וכל דבר מועיל
 27 בא בכובד ויגיעה עצומה.
- 28 אנחנו עבדי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' ולומדי
 29 תורתם, כחיינו הגשמיים שצ"ל עפ"י תורת החסידות,
 30 כגוונא דא צ"ל חיינו הרוחניים. עפ"י תורת החסידות
 31 צריך האדם לעשות כלי לברכת ד', בעשיית מסחר וקנין,
 32 ושיהי עפ"י תורה, טהור ונקי מכל שמץ גיעול, בגניבה כו'
 33 ולהאמין בד' כי יתן לו שפעת ברכה, כדכתי' וברכך ד'
 34 אלקיך בכל אשר תעשה, והעסק אינו צריך לבלבל אותו
 35 מקביעות העתים אשר לו לתפלה לתורה והתעסקות
 36 בגמ"ח (הן גמ"ח בגופו וממונו, והן גמ"ח בנפשו שהו"ע
 37 הפיוס, כלומר לשום לבו ודעתו לטובת חבירו (ולא רק מה
 38 שנותן לו איזה שקלים והדומה כ"א לדבר על לבו ולנחמו),
 39 וכאמרז"ל (ב"ב ט ב) והמפייסו בדברים מתברך ב"א
 40 ברכות. ובכלל זה הוא גם הזן ומפרנס ב"ב, שאין זה רק
 41 מה שיתן הוצאתם בשמחה וטוב לבב, כ"א שיפייסם
 42 בדברים, בעניני הנהגה והדרכה, ולקבוע בלבם אהבת
 43 התורה ויראי אלקים, תפלה בצבור כו' וכו' איש איש לפי
 44 מצבו, ואל יהי מפליג לכל דבר, כי הנסתרות לד' אלקינו,
 45 הנשמה היא חלק אלוהי ממעל, וקשורה בכאו"א בנקודת
- 46 היהדות, אשר הוא כזיק הגחלת, אשר גורל הלהב תלוי
 47 בהמפות, כן זיק היהדות, ושלהבת י"ה תלוי באופן
 48 ההדרכה וההנהגה, ואל יפול האדם עליו בראותו ילידיו
 49 כו', עליו לעשות בחכמה ומועצת איש לפי שנותיו וכעצת
 50 חז"ל והאלקים יעזרהו, והוא בכלל גמ"ח), ויאמין בד' הזן
 51 ומפרנס כי יתן לו ברכתו. וכן הוא גם בחיינו הרוחניים,
 52 אשר עלינו לעשות כלי אשר בו ישכון אור ה', מבלי לחשוב
 53 מחשבת חוץ, אשר אנחנו העושים והפועלים, אן פועלא
 54 דיממא אן, כלומר ימים יוצרו ולו אחד בהם, ובהימים
 55 אשר ניתן לנו (יאריך השי"ת שנותינו בטוב כו' בתוך
 56 כאחב"י) עלינו לעשות ככל אשר נצטוונו, ולקוות להשי"ת
 57 כי הוא ית' יאיר לנו, ויתקבלו הדברים בלב ידידיו אנ"ש
 58 שי'.
- 59 ואשר על כן הנני בא במכתבי זה אשר כבודו יתבונן
 60 היטיב בענין זה, והנני מציע לו להתראות פנים (ע"י
 61 כתיבה מראש תחלה) עם ידידנו הנכבד ר"ד שי' שיפרין,
 62 אשר הוא קשור אל הרצון הפנימי והעצמי, ולטכס עצה
 63 בזה הענין, (א' בכל עיר ועיר איש אחד אשר איליו יב[נ]או
 64 בכתובי' אודות זה, ואשר יאגד בעירו ועד עירוני, ב'
 65 להעריך רשימת הפרעידענטין דבהכ"נ ומדרש הידועים
 66 להם, והאדרעסין שלהם (ואם אפשר להעיר מהותו הכללי
 67 דכאו"א ביחוד), כן שמות הרבנים והאדרעסין שלהם.
- 68 והנני נותן להם כח ורשות ליסד ועד התעמולה הזמני
 69 ולפרסם מכתבי הכללי המוסג"פ, או אפשר ימצאו לנכון
 70 לצרף להם עוד איזה מאנ"ש שי' שמכירין בהם והם
 71 נחוצים להענין, יבקשום משמי בזה (ויודיעו תומ"י לפה,
 72 ובל"נ אמלא דבריהם במכתב מיוחד לכאו"א, כפי דרישת
 73 הענין).
- 74 וכן הנני שולח להם כעין נוסח ממכ' קטן אשר יפרסמו
 75 במכה"ע (וכמובן אשר יוכלו לשנותו כפי אשר ימצאו
 76 לנכון), למען שיוקל להם בעבודת ההסתדרות, ואם ימצאו
 77 לנכון אשר עם המכתב הכללי הנ"ל צריכ"י עוד לחכות, אז
 78 לא יפרסמו אותו לע"ע, או שימצאו לטוב אשר המה
 79 ישלחו שמות האנשים אשר מהם יבנה ועד התעמולה
 80 הזמני, ייטיבו למהר להודיע (בדיוק שמות האנשי' וענינם
 81 בקיצור עכ"פ, והאדרעסין שלהם בדיוק, ופרטי העיירות
 82 של כאו"א) ואקיים א"ייה בל"נ. והגם שהזמן קצר, אבל
 83 צריך להעשות במתינות. והשי"ת יהי בעזרנו להביא אל
 84 הפועל רצון הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' וזכותם יאיר
 85 עלינו כולנו, אשר הלמעלה מטבע יאיר בגילוי בהטבע,
 86 ונגילה ונשמחה בישועתו ית'.
- 87 והנה כשם שאינו דומה שמיעה לראי', כן אינו דומה
 88 כתיבה לדיבור, והי' טוב מאד אשר בענין זה יהי איש
 89 מיוחד אשר יסע ממקום למקום לדבר בזה, ואשר ע"כ

- 1 בקשתי להודיעיני הימצא כזה, ומה מההוצאה יעלה איש
 2 כזה, אשר דבר זה הי' נחוץ לי לדעת, כי כמה מאנ"ש שי
 3 אשר חפצו לנסוע אליהם, ואין ידוע בזה כמה שקלים
 4 בערך צריך האדם להוציא בשם לחדש (מובן הדבר דהכל
- 5 לפי אופן ההוצאה ולפי אופן אנשי ביתו, ובכ"ז עכ"פ
 6 לדעת בכללות), אשר בקשתי להודיע בהקדם.
 7 והיי' ברכה ושלוש כאו"י והדו"ש.

אג"ק מוהרי"צ נדך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, ה'תשי"ט

ברוקלין, נ.י.

הנכבד והנעלה איש אשכולות ומדעים אי"א

וכו' וכו' מו"ה אליעזר ארי' הלוי שי

המכונה ד"ר פינקלשטיין

שלום וברכה!

הנני מאשר בת"ח קבלת מכתבו מי"ז באלול וכן הספרים שהואיל לשלוח בעד הספרי' שלי ותקותי אשר גם להבא ימציא לנו הספרים שיוציאו לאור מזמן לזמן. ואתו הסליחה על איחור המענה מפני הימים הטרודים שהיו באמצע.

יש תמהים למאמר חז"ל "רבי מכבד עשירים".

ולדידי מובן ומבואר הוא על פי אחת הנקודות היסודיות של שיטת הבעל שם טוב, אשר

כל ענין בעולם ואפילו קטן שבקטנים הוא בהשגחה פרטית, ובפרט ענינים כוללים הנוגעים לרבים.

עשירים, אנשים אשר ההשגחה העליונה נתנה בידם האמצעים לפעול רבות טובות בעולמו של הקב"ה, בודאי גם כוחות נפשם מתאימים למילוי תפקיד זה, תפקיד העולה פי כמה על תפקידו של איש הבינוני ועל אחת כמה וכמה של איש העני. ורבינו הקדוש שתקופתו היתה תקופת מעבר בחיי עם ישראל מחיים שלווים, לפי ערך, לחיים של גזירות ורדיפות, ועליו הי' לגייס את כל הכחות בכדי שיעמוד עם ישראל בנסיון זה ויצא שלם ומחוסן, עליו היתה המשימה להתבונן בכל אחד ואחד ולהשתדל לנצל את כל האפשרויות אשר בו. ולכן הביע רגש כבוד כלפי אלו שמלמעלה נתנו להם אפשרויות יתרה, אשר בודאי גם נוצלה להגן על כל הקדוש בישראל, ככל שאר פעולות רבינו הק'.

אלא, מתאים להנהגה הכללית בעולם, אשר לכל אחד מ בני ישראל נתנה בחירה חפשית, ומנסה ה' אלקים אותו לדעת הישנו אוהב את ה' גוי' ושומר מצוותיו ושומע בקולו וגוי', גם בזה הבחירה נתונה לכל אחד מהעשירים, וכמו שנאמר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את גוי' לקיים בבחירתו, כסיום הכתוב, ובחרת בחיים, או ח"ו להיפך.

פשוט אשר אם בעשירים בזה ובכסף הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה - עשירים בכ השפעה על הסביבה הקרובה והרחוקה.

ומובן גם כן, אשר כיון שיש מנהיג לבירה זה העולם ואין בו דבר לבטלה, מוכרח ניצול פעיל וחיובי של העושר, ואין מספיק כלל וכלל זה שלא ישתמשו בעושר בכיוון בלתי רצוי,

כי גם העדר הניצול מפריע סדר הבריאה, כיון שענינה אשר כל החלקים שבה צריכים לסייע באופן פעיל לתכלית הכללית והאחידה.

אגרות קודש

ובטח למותר להדגיש שכוונתי לתכלית האמתית של עמנו עם אלקי אברהם, הכלל והפרט, היא חיים על פי תורתנו תורת חיים, תורה תמימה בלי פשרות, שגדלות התורה בזה שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, קיום המצוות בפועל בחיי היום-יום שעליהן נאמר וחי בהם.

אתו הסליחה אשר תיכף במכתבי הראשון הנני נוגע בנקודה יסודית זו, ולכאורה אפשר לתערור תמי' אצל כ' האומנם תקותי אשר תביאינה השורות הנ"ל התוצאה המקווה. אבל כמה פירושים בדבר.

הא', חיים אנו בתקופה הרת מאורעות שלפני איזה זמן היו בגדר הנמנעות, וכל המתבונן אפילו בהתבוננות קלה רואה על כל צעד ושעל ענינים שהם למעלה מהשכל ומה נאמנו דברי חז"ל אל תפליג לכל דבר.

והב', והיא נקודה שאמונתה מוחלטה ומיוסדת היא בתורת החסידות, בביאור התואר שכל אחד מישראל נקרא "מעין גנים באר מים חיים", שבטבע כל אחד מישראל ותכונת נפשו שכשמדברים אתו בעניני תורה ומצוות במדה המאקסימלית אין צורך לחדש בו דבר, כי בפנימיותו הרי גם הוא מסכים על זה, רק שצריך לסלק אי-שם את הדבר המונע ומעכב ואז נעשה מעין גנים באר מים חיים. כבאר זו הנובעת מאל"י, ועל פי סגנון הזוהר אפשר להיות זה בשעתא חדא וברגעא חדא.

ועוד נקודה עקרית, אשר כיון שחונן מההשגחה העליונה בכח השפעה ויש לו מספר חשוב של מושפעים, שחלק מהם גם הם משפיעים ומנהיגים בחוגים מסויימים, הנה אם השורות הנ"ל תביאינה איזה שנוי בפועל, הרי זה יתפשט ויוכפל פי כמה על ידי מושפעיו.

והארכתי קצת בנקודות האמורות, במכתב כללי לראש-השנה שהעתק ממנו מוסגר פה, ותקותי שגם בזה ימצא ענין.

בכבוד ובברכה.

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

הנהלת אגודת גמילות חסדים...

ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הדו"ח בעד השנה ה'תשי"ח.

ולפלא קצת שמתאים להדו"ח, במשך כל השנה חילקו רק נ"ה הלואות.

ויהי רצון שבעתיד הקרוב יקוים היעוד, אפס כי לא יהי' בך אביון,

ויהי רצון שאם כהמשך הכתובים, יתאחר ח"ו הנ"ל, ויהי' בך אביון וגו', תהי' בידם היכולת להרבות בפעולות הטוב בגמ"ח, וכידוע מאמר רז"ל גדולה גמ"ח מן הצדקה (אף שצדקה בכלל שקולה כנגד כל המצות)

והרי השנה זו היא שנת השבע שנת השמיטה, ובמילא יקר הדבר עוד יותר, כיון שנתוסף ציווי מיוחד בכתובים האמורים, השמר לך וגו' נתן נתן וגו'.

בברכת הצלחה בעבודה האמורה וכדרישת תורתנו בשמחה ובטוב לבב.

נ.ב. כמנהגי - בל"י - מוסג"פ המחאתי בתור השתתפותי סמלית לשנה הבע"ל.

לאלקות. שכן, הקב"ה הזמין לו יריעה זו, בהשגחה פרטית, כדי שיעלה את החפץ הזה.

שני ז א ויאמר יהוה לנח בא-אתה וכל-ביתך אל-התבה כפי-אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה: במפל א הבהמה הטהורה תקח-לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן-הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו: גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על-פני כל-הארץ: ה כי למים עוד שבעה אנכי ממטיר על-הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את-כל-היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה: ה ויעש נח ככל אשר-צוהו יהוה: ונח בן-שש מאות שנה והמבול היה מים על-הארץ: ויבא נח ובניו ואשתו ונשי-בניו אתו אל-התבה מפני מי המבול: ה מן הבהמה הטהורה ומן-הבהמה אשר איננה טהרה ומן-העוף וכל אשר-רמש על-האדמה: ט שנים שנים באו אל-נח אל-התבה זכר ונקבה כאשר צוה אלהים את-נח: ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על-הארץ: י בשנת שש-מאות שנה לחיי-נח בחדש השני בשבעה-עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל-מעינות תהום רבה וארפת השמים נפתחו: י ויהי הגשם על-הארץ ארבעים יום וארבעים לילה: י בעצם היום הזה בא נח ושם-זחם ויפת בני-נח ואשת נח ושלושת נשי-בניו אתם אל-התבה: י המה וכל-החיה למינה וכל-הבהמה למינה וכל-הרמש הרמש על-הארץ למינה וכל-העוף למינהו כל צפור כל-כנף: י ויבאו אל-נח אל-התבה שנים שנים מפל-הבשר אשר-בו רוח חיים: י והבאים זכר ונקבה מפל-בשר באו כאשר צוה אתו אלהים ויסגר יהוה בעדו:

פרשת נח

ו א אלה תולדות נח איש צדיק תמים היה בדרתו את-האלהים התהלך-נח: ויולד נח שלשה בנים את-שם את-חם ואת-יפת: י ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס: י וירא אלהים את-הארץ והנה גשחתה כיהשחית כל-בשר את-דרך על-הארץ: ס י ויאמר אלהים לנח קץ כל-בשר בא לפני כפי-מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את-הארץ: ה עשה לך תבת עצי-גפר קנים תעשה את-התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר: ט וזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה: ט צהר א תעשה לתבה ואל-אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים תעשה: (טו) ז ואני הנני מביא את-המבול מים על-הארץ לשחת כל-בשר אשר-בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר-בארץ ינוע: ח והקמתי את-בריתי אתך ובאת אל-התבה אתה ובניך ואשתך ונשי-בניך אתך: ט ומפל-החיי מפל-בשר שנים מפל תביא אל-התבה לחיות אתך זכר ונקבה יהיו: (ישראל) = מהעוף למינהו ומן-הבהמה למינה מפל רמש האדמה למינהו שנים מפל יבאו אליך לחיות: טא ואתה קח-לך מפל-מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה: טב ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים כן עשה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קטסי שיחות א עמ' 10)

ומפל החי (ו, יט)

נח נצטוו להכניס אל התבה את כל עיני העולם העלולים ללכת לאבוד במבול. הוי אומר: אם הגיע ליריעתו של אדם שיש בעולם חפץ שעלול ללכת לאבוד - מוטל עליו להשתדל להכניסו ל"תבה" שלו, להצילו ולהעלותו

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון
התשמ"ה)

ידועה תורת הפעל-שם טוב ש"תיבה" קאי על תיבות התורה והתפילה, וזהו הענין ד"בא גו' אל התיבה" - שיהודי צריך להקניס את עצמו בתוך תיבות התורה והתפילה, ועל-ידי-זה ביכלתו לינצל ממי המבול, "מים רבים" שבעולם.

שלישי ויחי המבול ארבעים יום עליהארץ וירבו המים וישאו את-התבה ותרום מעל הארץ: ויגברו המים וירבו מאד עליהארץ ותלך התבה עלפני המים: והמים גברו מאד מאד עליהארץ ויכסו פל-ההרים הגבהים אשר-תחת פל-השמים: כחמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים: ויגוע פל-בשר ו הרמש עליהארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל-השרץ השרץ עליהארץ וכל האדם: כל אשר נשמת-רוח חיים באפיו מפל אשר בחרבה מתו: וימח את-כל-היקום אשר על-פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים וימחו מן-הארץ וישאר אד-נח ואשר אתו בתבה: ויגברו המים עליהארץ חמשים ומאת יום: ח ויזכר אלהים את-נח ואת פל-החיה ואת-פל-הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח עליהארץ וישכו המים: ויפסרו מעינת תהום וארבת השמים ויכלא הגשם מן-השמים: וישכו המים מעל הארץ הלוד ושוב ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום: ונתנח התבה בחדש השביעי בשבעה-עשר יום לחדש על הרי אררט: והמים היו הלוד וחסור עד החדש העשירי בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים: ויחי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את-חלון התבה אשר עשה: וישלח את-הערב ויצא ושוב עד-יבשת

המים מעל הארץ: וישלח את-היונה מאתו לראות תקלו המים מעל פני האדמה: ולא מצאה היונה מנוח לכף-רגלה ותשב אליו אל-התבה ביםים על-פני כל-הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל-התבה: ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את-היונה מן-התבה: ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עליה ציפור טרף בפיה וידע נח כי-קלו המים מעל הארץ: ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את-היונה ולא-יספה שוב-אליו עוד: ויחי באחת ויש-מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את-מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה: ויחלש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קטז)

וימח את כל היקום (ח, כג)

יש לשאול, למה היה ענש פליה פנה. ויש לומר, דהנה שבעת המצוות שנתנו לפני המבול ענינן לשוב העולם, לשבת יצרה (ונרמזות באותיות א-י: אבר, ברפת ה', גזל, דינים, הכל מעשה תעוועים של עבודה זרה), ווי (לשון צעקה, שעקרה בשפיות דמים), זנות). וכינן שאנשי דור המבול עברו על שבע מצוות אלה, לא נתקיימה התכלית שלמענה נברא העולם, ובמילא - בטלה הקריאה, ולאחר המבול נבנה העולם מחדש.

רביעי וידבר אלהים אל-נח לאמר: ויצא מן-התבה אתה ואשתך ובניך ונשי-בניך אתך: פל-החיה אשר-אתך מפל-בשר בעוף ובבהמה ובכל-הרמש הרמש עליהארץ כתיב הוצא קרי הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו עליהארץ: ויצא-נח ובניו ואשתו ונשי-בניו אתו: פל-החיה פל-הרמש וכל-העוף כל רמש עליהארץ למשפחתיהם יצאו מן-התבה: וכינן נח מזבח ליהוה ויקח מפל ויעל בהמה הטהרה ומפל העוף הטהור ויעל

לְשַׁחַת הָאָרֶץ: ^י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אֹתֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עֹלָם: ^י אֶת־קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בַעֲנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: ^י וְהָיָה בַעֲנָנִי עֲנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתׁ בַעֲנָן: ^{יא} וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה כְּכֹל־בֶּשֶׂר וְלֹא־יְהִיָּה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר: ^{יב} וְהִיְתָה הַקִּשְׁתׁ בַעֲנָן וּרְאִיתִיָּה לְזָכֹר בְּרִית עֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה כְּכֹל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: ^{יג} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אֹתֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲשֶׁר הַקְּמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות לה עמ' 33)

זאת אות הברית . . לדורות עולם (ט, יב)

פרט לשני דורות . . חזקיה . . אנשי כנסת הגדולה (מדרש

רבה)

יש לתמה, כיצד אפשר לומר שרק בשני דורות אלו לא היה צורך בקשתי, והרי כל זמן שאין מצב שפל ביותר אין מקום למבול? ויש לומר, שראית הקשת אין משמעותה שהעולם ראוי למבול חס־ושלום, אלא היא אות וזכרון לכך שגם אם היה העולם במצב שפל ביותר - מקבצים אנו שלא יהיה עוד מבול. ואי־ראית הקשת בשני דורות אלו מורה על גדל זכותו של צדיק הדור: אפילו אם היה דורו בשפל המצב, וגם לא היתה הקשתת ה' - הנה בזכותו לא היו נענשים.

ששי ^ה ויהיו בני־נח היצאים מן־התבה שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען: ^י שלשה אלה בני־נח ומאלה נפצה כל־הארץ: ^{יא} ויחל נח איש האדמה ויטע כרם: ^{יב} וישת מן־היין וישכר ויתגל בתוך אהלה: ^{יג} וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני־אחיו בחוץ: ^{יד} ויקח שם ויפת את־השמלה וישמו על־שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא

עלת במזבח: ^{כא} וירח יהוה את־ריח הניחח ויאמר יהוה אל־לבו לא אספ לקלל עוד את־האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא־אספ עוד לתפות את־כל־חי כאשר עשיתי: ^{כב} עד כל־ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו: **מ** ^א ויברך אלהים את־נח ואת־בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את־הארץ: ^ב ומוראכם וחתכם יהיה על כל־חית הארץ ועל כל־עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל־דגי הים בידכם נתנו: ^ג כל־רמש אשר הוא־חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את־כל: ^ד אד־בשר בנפשו דמו לא תאכלו: ^ה ואלו את־דמכם לנפשותיכם אדרש מיד כל־חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את־נפש האדם: ^ו שפך דם האדם כדם בדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את־האדם: ^ז ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו־בה: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון

התשמ"ה)

אמנם, לאחרי הענין ד"בא גו' אל התיבה - בא הציורי "צא מן התיבה גו'". והענין פנה: תכלית הפונה היא - "צא מן התיבה גו'" [וכן "כל החיה גו' הוצא אסף", "הוציאם אמה" (בעל־פרקים)], הינו, לפעול בעולם כפי שהוא במעמד ומצב ד"תחתון" (ולא רק להעלותו למצב גולה, להכניסו לתיבה).

חמישי ^ה ויאמר אלהים אל־נח ואל־בניו אתו לאמר: ^א ואני הנני מקים את־בריתי אתכם ואת־זרעכם אחריכם: ^ב ואת כל־נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל־חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ: ^ג והקמתי את־בריתי אתכם ולא־יכרת כל־בשר עוד ממני המבול ולא־ייהי עוד מבול

ראו: ^כ וַיִּיקָץ נֹחַ מֵיִינוֹ וַיַּדַע אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: ^{כא} וַיֹּאמֶר אֲרוּר פְּנֵעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחִיו: ^{כב} וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד לְמוֹ: ^{כג} יָפֶת אֱלֹהִים לְיָפֶת וַיִּשְׁפֵּן בְּאֶהֱלִי-שָׁם וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד לְמוֹ: ^{כד} וַיְחִינָח אַחֵר הַמִּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה: ^{כה} וַיְהִי כְּלִימִינָח תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: ^{כו} פ' וַאֲלֵה תולדת בני-נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול: ^{כז} בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס: ^{כח} ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה: ^{כט} ובני יון אלישה ותרשיש פתים ודדנים: ^ל ומאלה נפרדו איי הגוים בארצותם איש ללשנו למשפחתם בגויהם: ^{לא} ובני חם פוש ומצרים ופוט וכנען: ^{לב} ובני כוש סבא וחווילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ורדן: ^{לג} וכוש ילד את-נמרד הוא החל להיות גבר בארץ: ^{לד} הוא-היה גבר-ציד לפני יהוה על-יבן יאמר כנמרד גבור ציד לפני יהוה: ^{לה} ותהי ראשית ממלכתו בכל ארץ ואפד וכלנה בארץ שנער: ^{לו} מן-הארץ ההוא יצא אשור ויבן את-נינוה ואת-רהבת עיר ואת-פלח: ^{לז} ואת-רסן בין נינוה ובין פלח הוא העיר הגדלה: ^{לח} ומצרים ילד את-לודים ואת-ענמים ואת-להבים ואת-נפתחים: ^{לט} ואת-פתרסים ואת-פסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת-כפתרים: ^מ וכנען ילד את-צידן בכרו ואת-חת: ^{מא} ואת-היבוסים ואת-האמורים ואת-הגרגשים: ^{מב} ואת-החוי ואת-הערקי ואת-הסיני: ^{מג} ואת-הארודים ואת-הצמרים ואת-החמתי ואחר נפצו משפחות הפנעני: ^{מד} ויהי גבול הפנעני מצידן באכה גררה עד-עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה כתיב וצבים

קרי וצבים עד-לשע: ^{כה} אלה בני-הם למשפחתם ללשנתם בארצתם בגויהם: ^{כו} ולשם ילד גם-הוא אבי כל-בני-עבר אחי יפת הגדול: ^{כז} בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם: ^{כח} ובני ארם עויז וחול וגתר ומש: ^{כט} וארפכשד ילד את-שלח ושלח ילד את-עבר: ^ל ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן: ^{לא} ויקטן ילד את-אלמווד ואת-שלח ואת-חצרמות ואת-ירח: ^{לב} ואת-הדורם ואת-אוזל ואת-דקלה: ^{לג} ואת-עובל ואת-אבימאל ואת-שבא: ^{לד} ואת-אופר ואת-חווילה ואת-יובב כל-אלה בני יקטן: ^{לה} ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר הקדם: ^{לו} אלה בני-שם למשפחתם ללשנתם בארצתם לגויהם: ^{לז} ואלה משפחת בני-נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: ^{לח} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 24)

וערות אביהם לא ראו (ט, כג)

יש לשאל, מאמר שהיו פניהם אחורנית, הרי מובן מעצמו שלא ראו. ויש לומר, דהנה כאשר אדם רואה רע בזולתו, עליו לראות רק את ה"הלכה למעשה" שבדבר, רק מה שנוגע אליו לעשות: להוכיחו ולהחזירו למוטב. ואם הוא רואה ומרגיש את רעת חברו - סימן שהרע הזה קיים גם בו, וכתורת הפעל-שם-טוב הקדושה, שהזולת הוא ראי. זהו וערות אביהם לא ראו - לא ראו ולא הרגישו ערוה וחסרון באביהם, אלא התרפזו במה שהם צריכים לעשות (ויכסו את ערות אביהם), ותו לא.

שביעי **יא** ויהי כל-הארץ שפה אחת ודברים אחדים: ^ב ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: ^ג ויאמרו איש אל-רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן ותחמור תיה להם לחמר: ^ד ויאמרו הבה | נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן-נפוץ על-פני

וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^א וַיַּחֲתֹרֶח שְׁבַעִים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחוֹר וְאֶת־הָרָן: ^ב וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תְּרַח תְּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט: ^ג וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תְּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים: ^ד וַיִּקַּח אַבְרָם וּנְחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נְחוֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְפָּה: ^ה וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד: ^ו וַיִּקַּח תְּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת שָׂרִי כַלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: ^ז וַיְהִי יְמֵי־תְּרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֵתִים שָׁנָה וַיָּמָת תְּרַח בְּחָרָן*:

פפפ קנ"ג פסוקים, בצלאל"ל סימן. אב"י יסכ"ה לו"ט סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש י עמ' ט)

וְאלו הֵיחָדָד דְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (רש"י ו, ט)

וְקָשָׁה, הָרִי אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹלַד נ"ח שָׁנָה לִפְנֵי מֵיַתַּת נֹחַ (וְכִפִּי שֶׁכָּתַב הָאֲבִיב־עֲזָרָא: אַבְרָהָם אָבִינוּ בֶּן נ"ח שָׁנָה כְּאֲשֶׁר מֵת נֹחַ), וְאִידֵךְ אֲפֶשֶׁר לוֹמַר שֶׁנֹּחַ לֹא הֵיחָדָד דְּדוֹרוֹ. וְגַשׁ לוֹמַר, שֶׁ"בְּדוֹרוֹ" הַפְּנִיָּה בְּדוֹר שְׁלוֹ, הַדּוֹר שֶׁהוּא הַפְּרָגָס שְׁלוֹ וּמִנְהִיגוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַז"ל: דוֹר דוֹר וּפְרָגָסִיו.

חצי קדיש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיד מְלֻכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעַגְלָא וּבְזִמְזוֹן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהִי שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיְתַרְוֶמֶם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרֵי בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

כָּל־הָאָרֶץ: ^א וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמְּגִדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עִם אֶחָד וּשְׁפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֶלֶם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבְצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת: וְהִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפַתָּם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ: ^ב וַיִּפֹּץ יְהוָה אֶתָּם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לְבַנֵּת הָעִיר: ^ג עַל־פֶּן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל בֵּי־שָׁם בְּלֵל יְהוָה שְׁפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: ^ד אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בְּנֵי־מֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים אַחַר הַמְּבּוּל: ^ה וַיַּחֲיִי־שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^ו וְאַרְפַּכְשָׁד חֵי חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־שֵׁלַח: ^ז וַיַּחֲיִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^ח וְשֵׁלַח חֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־עֵבֶר: ^ט וַיַּחֲיִי־שֵׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^י וַיַּחֲיִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־פֶּלֶג: ^{יא} וַיַּחֲיִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{יב} וַיַּחֲיִי־פֶלֶג וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־דָּעָן: ^{יג} וַיַּחֲיִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־דָּעָן תְּשַׁע שָׁנִים וּמֵאֵתִים שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{יד} וַיַּחֲיִי דָעָן שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־שֵׁרוֹג: ^{טו} וַיַּחֲיִי דָעָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁרוֹג שִׁבְעַ שָׁנִים וּמֵאֵתִים שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{טז} וַיַּחֲיִי שֵׁרוֹג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־נְחוֹר: ^{טז} וַיַּחֲיִי שֵׁרוֹג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נְחוֹר מֵאֵתִים שָׁנָה וַיֻּלְד בָּנִים וּבָנוֹת: ^{יז} וַיַּחֲיִי נְחוֹר תְּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֻּלְד אֶת־תְּרַח: ^{יח} וַיַּחֲיִי נְחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תְּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה

(* ע"פ לקו"ש חמ"ו עמ' 63, ועמ' 423

מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאֵיל הָאֶחָד: י' וְעִשְׂרוֹן
 עֶשְׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְכֹבֵשׁ
 הָאֶחָד עֲלֵה רֵיחַ נִיחָח אִשָּׁה לַיהוָה:
 י' וְנִסְפִיָּהֶם חֲצִי הַחֵיץ יִהְיֶה לְפָר וְשְׁלִישֵׁת הַחֵיץ
 לְאֵיל וּרְבִיעֵת הַחֵיץ לְכֹבֵשׁ יִין זֹאת עֲלֵת חֲדָשׁ
 בְּחֲדָשׁוֹ לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: י"א וְשֹׁעִיר עֲזִים אֶחָד
 לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֲלֵת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה
 וְנִסְפּוֹ: י"ב

ספר שני מפטיר ט' וביום השֶׁשֶׁת שְׁנֵי־כֹבֵשִׁים בְּנֵי־
 שָׁנָה תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
 בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְנִסְפּוֹ: י' עֲלֵת שֶׁשֶׁת בְּשִׁפְתּוֹ
 עַל־עֲלֵת הַתְּמִיד וְנִסְפּוֹ: י"א וּבְרָאשֵׁי
 חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֲלֵה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
 שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כֹּבֵשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַע־
 תְּמִימִם: י"ב וְשֹׁעִיר עֲזִים עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
 בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְפָר הָאֶחָד וְשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַץ־חַיִּים הִיא לַמְּחֻזְקִים בָּהּ, וְתִמְכֶיָהּ מֵאִשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְבָּה יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלֵהָ עֵשֶׂר וְכַבֹּד. י"י חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹרָה, שִׁמְקוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

א) השמים כסאי, כלומר, מן השמים תבאנה הנורות על כל העולם כולו, כמו שהמלך בשבתו על כסאו מצאנה הנורות מלפניו. והארץ תדם רגלי, כלומר, כל העולם הוא שלי וברשותי. אי זה בית אשר תבנו לי, אם בן מה שנד לבנות לי בית ומקום מנוחה. ב) ואל זה

אביא, אף-על-פי שהשמים כסאי וכו', אביא ואשים עיני אל עני ונכה רוח וחרד על דברי, מנודו לעשות את מצותי. ג) שוחט השור מפה איש, כלומר, קרבנות הרשעים אינם מקבלים לפני, והשוחט את השור לקרבן אין קרבנו מרצה לפני, ועוד נחשב כאלו מפה איש. זובח הששה עורף פלב, אם הביא שח לקרבן, הרי הוא נחשב לפני כאלו עורף פלב. מעלה מנחה דם חזיר, אם הוא מעלה קרבן מנחה, הרי הוא נחשב כאלו העלה דם חזיר. מזביר לבונה מברך און, אם הוא מקביר לבונה, הרי הוא כאלו מביא דבר און. "מברך", מביא מתנה, כמו "קח נא את ברכתי" (בראשית לג).

הפטרה לשבת ראש-חודש לשמו"ת

ולקריאה בציבור

בישעיהו פרק כו

סו אֶפֶה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כַּסְאִי וְהָאָרֶץ רַגְלִי אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֶת-כָּל-אֱלֹהֵי יְדֵי עֲשָׂתָה וַיְהִיו כָּל-אֱלֹהֵי נְאֻם-יְהוָה וְאַל-זֶה אֶפִּיט אֶל-עֵינֵי וַנִּכְהַר רֹחַ וְחָרַד עַל-דַּבְּרֵי: ג שוֹחֵט הַשּׁוֹר מִפַּה-אִישׁ זוֹבַח הַשֶּׁה עֶרְף פְּלֶב מַעֲלָה מִנְחָה דָם-חֲזִיר מוֹזִבִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אֹן, אִם הוּא מְבִיא דָבָר אֹן. "מְבָרֵךְ", מְבִיא מַתָּנָה, כְּמוֹ "קַח נָא אֶת בְּרִכְתִּי" (בראשית לג).

אֶפֶה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כַּסְאִי אֵיזֶה בַּיִת הַמְקֻדָּשׁ שְׁלֹכֶם וְהָאָרֶץ רַגְלֵי עַמּוֹ שְׂרַפְרָף רַגְלֵי אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵיזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי לְחַד בַּעַת מְנוּחָתִי לְהַשְׁרֹת שְׂכִינְתִּי, אֵינוּ קְדָאִי לִי: ב וְאֶת-כָּל-אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יְדֵי עֲשָׂתָה וְיָדָ אַחֲרַי כֵּן וַיְהִיו כָּל-אֱלֹהֵי שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאִנְכִּי קְדוּמִים כְּמוֹנֵי נְאֻם-יְהוָה וְעַם שְׂאֵנֵי רַם עַל רַמִּים, עַם כָּל זֶה וְאַל-זֶה אֶפִּיט אֶל-עֵינֵי וַנִּכְהַר רֹחַ שְׂרוּחוֹ נִשְׁפָּרַת בַּעֲבוּר הַצֶּעַר וְהַגֵּזֶן, וְכָבֵל זֹאת וְחָרַד עַל-דַּבְּרֵי נִחַר לְשִׁמוּעַ בְּקוּלִי: ג אֶבֶל עַתָּה אֵין לִי חֵפֶז כָּכֶם, שְׂהַר שוֹחֵט הַשּׁוֹר הוּא מִפַּה-אִישׁ אֶת בְּעֵלְיוֹ שֶׁל הַשּׁוֹר וְגַלּוֹ מִכְּנֶנֶן, לְפִיכָּה זוֹבַח הַשֶּׁה דוּמָה לְפָנַי בְּעֶרְף פְּלֶב וְהַמְעַלָּה מִנְחָה הִרִי הוּא לְפָנַי פְּדִם-חֲזִיר מוֹזִבִּיר וְהַמְקִבִיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אוֹתִי אֹן בְּהַשְׁרֹת אֹנְסִי, גַּם-הַמָּה שְׂשׁוּחֲטִים הַשּׁוֹר וְזוֹבְחִים הַשֶּׁה, גַּם הַמָּה כְּמוֹ עוֹרֵף פְּלֶב וְהַמְעַלָּה דָם חֲזִיר הוּאֵל כִּי בְּחֶרֶז בְּדַרְבֵּיכֶם וּבְשִׁקּוּצֵיכֶם נִפְשָׁם חֲפָצָה: ד לִכֵּן גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיכֶם לְהַתְעַלֵּל בְּכֶם בְּהַבָּאת הַרְעוֹת וּמְגוּרְתֶם וְדַבַּר אֲשֶׁר חָם יְרֵאִים אֶבִּיא לָהֶם יַעַן בַּעֲבוּר קְרִאתִי אֲלֵיכֶם עַל יְדֵי תְּנַבְיָאִים לְהוֹדוּם לְיִשְׂרָאֵל דְּרָכֶם וְאֵין עוֹנָה לְיִשְׂרָאֵל דְּבִרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאֲשֶׁר לֹא-חֲפָצָתִי בְּחֶרֶז: ה שָׁמְעוּ דְּבִרְיֵהוָה אֶתֶם הַצְּדִיקִים הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרֵי בְּאֵמַת, אֶמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבוּעִים שְׂמֵתִדְמוּסִים שְׁהֶם אֲחִיכֶם וְהֶם בְּאֵמַת שְׁנֵאִיכֶם הַשׁוֹנְאִים אֲתֶכֶם מְנַדִּיכֶם וְהַגְּדִים אֲתֶכֶם, אֱלֹהֵי אֲמִרִים לָכֶם לֵאמֹר וְכָן לְמַעַן בַּעֲבוּר פְּרוּסִים שְׂמִי וְכַבֵּד יְהוָה עַל יְדֵי הַקְּרָבָנוֹת, מִשִּׁב לָהֶם תְּנַבְיָא, לֹא כֵן הוּא בְּדַרְבֵּיכֶם כִּי בְּעֵינֵי וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֶם הַרְשָׁעִים יִבְשׂוּ וְנִרְאָו כִּי לֹא יִרְצָה ה' בְּחַנּוּף וְכָן בְּעִבְדוֹת תֵּלֵב בְּאֵמַת, וְכַד פֶּא כְבוֹד לֹה: ו אֲזוֹ לִימוֹת הַמְּשִׁיחַ יֵצֵא קוֹל

שְׁאוֹן מְעִיר יְרוּשָׁלַיִם עַל גּוֹג וּמְגוֹל קוֹל מְהִיכֵל יֵצֵא קוֹל יְהוָה הַיּוֹצֵא לְאִם עַל עִבְרָיִם וְכוּ' מוֹשֵׁלִם ה' מְהִיכֵל לְאִיבּוֹ וְנִלְחַם בְּגוֹיִם: ז עַל צִיּוֹן יֵאָמֵר בְּמִרְם קוֹל רַעַשׁ יֵצֵא אֲזוֹ מְעִיר צִיּוֹן, קוֹל מְהִיכֵל הַעוֹמֵד בְּצִיּוֹן.

וְהֶם יִבְשׂוּ, וְתְנַבְיָא אֲמִר לְחֲרָדִים אֶל דְּבַר ה', לֹא כֵן הוּא בְּדַבְּרֵי פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִרְאָה בְּעֵינֵי בְּשִׂמְחַתְכֶם שְׁלֹכֶם הַחֲרָדִים אֶל דְּבַר ה', וְהַרְשָׁעִים הֶחֱם יִבְשׂוּ, כִּי הִלְכוּ אַחֲרַי הַהֲבֵל. ח) קוֹל שְׁאוֹן מְעִיר, קוֹל רַעַשׁ יֵצֵא אֲזוֹ מְעִיר צִיּוֹן, קוֹל מְהִיכֵל, קוֹל מְהִיכֵל הַעוֹמֵד בְּצִיּוֹן.

עטרת מרים

תחיל מתחילים פאבי לדה כפר ילדה יתקבצו בניה לתוכה בטרם יבוא תכל לה שהיא מלקמות גוג ומגוג והמליטה הילדה זכר ואו ותחיל הקיבוץ הגדול תללי: ח מיישמע פלא פזאת מי ראה פלא פאלה היוחל האם מעולם פא חיל ילדה לכל נשי ארץ ביום אחר האם מעולם אסילד גוי

פעם אחת בייחלה גסילדה ציון את בנייה פולם פאחד יצאו ממקום גלותם וצאו לציון: ט האני אשפיר אביא את אשה על המשבר - מקום מושב היילדת - ולא אוליד ולא אפתח רחמה שתלד, רוצה לומר: שפא אתחיל בדרך ולא אוכל לגמור יאמר יהוה אסני המוליד ועצרתי בתמינה אמר אלהוד: י אתם הבאים מן הגולה שמחו את רישלם בבואכם אליה וגילו בה פלאהביה כל מי שתאב לראותה בבניה שישו אתה מישוש כל המתאבלים עליה בעת חורבנה: יא התאבלתם עליה למען שתראו בשמחתה ותינקו מלשון וניקה ושבעתם משרד משרד תנחמיה למען תמצו תהיו מוצצים והתענגתם ומתענגים מניו ממשען כבודה שיערה אחר הגאולה: יב בייכה ו אמר יהוה הנני נטה אל אליה אשה אל וישלם שלום הרבה בנהר כמו נהר שלום אשה לה לבוא במרוצה וכנחל שוטף את כבוד גוים עשרם וינקתם תהיו וינקים את העושר הנה על צד תנשאו פתינוק חינוק שושאים אותו על הזרוע בצד הנוף ועל ברבים תשעשעו משעשעים אותו: יג פאיש אשר אמו תנחמנו פן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו: יד וראיתם וישש לבכם ועצמותיכם פדשא תפרחנה ונודעה ידיהוה את עבדיו וועם את איביו: טו פיהנה יהוה פאיש יבוא וכסופה מרפבתיו להשיב בחמה אפו וראיתם וראו וירושלם בבניה וישש

ישש לבכם ועצמותיכם פדשא תפרחנה ונודעה כח נביות ידיהוה את עם עבדיו גם ידעו אשר וועם את איביו במלקמת גוג ומגוג: טו פיהנה יהוה פאיש יבוא לאבד בו את חיל גוג ומגוג וכסופה פסעה ובווא מרפבתיו גזרותיו להשיב לצרו גמול בחמה

שי למורא

ירושלים. כמו שכתוב "ויצא ה' וינלחם בגוים ההם" (זכוריה יד. ג.) (ז) בטרם תחיל ילדה, בטרם תחיל ציון תכלי הילדה תלד, פלומר ותקבצו בניה לתוכה פאלו ילדה אותם זה עתה, מפלי פחר ותכלי לדה, מי כל האמות וביאום לתוכה. (ח) מי שמע פזאת, מי שמע דבר פלא

בשמעה הזאת. היוחל ארץ ביום אחר, האם מעולם פאו תכלי לדה לכל נשי הארץ ביום אחר. אם יולד גוי פעם אחת, האם מעולם נולדה אמה שלמה בפעם אחת. מי חלה גם ילדה, כי זה הפלא נעשה בציון, שהתכונה ללדה וגם הילדה היו ביהוד בבת אמת וילדה את בניה. פלומר, בלם פאחד פאו מלקותם לציון. ט האני אשפיר ולא אוליד, האם אני אביא את אשה על המשבר ולא אפתח רחמה שתלד. פלומר, וכי אני אתחיל בדרך ולא אוכל לגמור. אם אני המוליד ועצרתי, אני הוא המוליד ארצות הגוים עד הזמן ההוא, ואו אעצר אותם מלדת, כי הילדה והכבוד יהיו לישראל לבדם. י אתם שמחו את ירושלים, אתם הבאים מן הגולה, שמחו עם ירושלים בבואכם אליה. כל המתאבלים עליה, כל אלו שהתאבלו עליה בעת חורבנה. יא למען תינקו ושבעתם משרד משרד תנחמיה, מה שהתאבלתם עליה הביא לכם שתראו בשמחתה ותינקו ותשבעו משרד תנחמיה. תמצו והתענגתם, ותהיו מוצצים ומתענגים. מניו כבודה, מהכבוד הגדול הנו וממשמש לבוא לה. יב על צד תנשאו ועל ברבים תשעשעו, וכפדוקם הגוים מאד. והמשיל הכבוד שנגשעו להם כמו שושאים התינוק על הזרוע בצד הנוף, ומשעשעים אותו על הכרבים לשמחו. יג אשר אמו תנחמנו, כל התנחומים שלכם יהיו בירושלים, כי שם תקבלו הרבה טובה וזה הישב לנחומים על הצרות שעברו. יד וראיתם וישש לבכם, פאשר תראו את ירושלים בבניה ישש לבכם. ועצמותיכם פדשא תפרחנה ונודעה ידיהוה את עבדיו וועם את איביו: טו פאיש יבוא, לאבד את חיל גוג ומגוג. וכסופה מרפבתיו, פלומר גזרותיו היורדות מן השמים, ירדו עליהם פרוח סופה. להשיב בחמה אפו, להשיב לצרו גמול באף ובחמה רבה.

אשר אמו תנחמנו, כל התנחומים שלכם יהיו בירושלים, כי שם תקבלו הרבה טובה וזה הישב לנחומים על הצרות שעברו. יד וראיתם וישש לבכם, פאשר תראו את ירושלים בבניה ישש לבכם. ועצמותיכם פדשא תפרחנה ונודעה ידיהוה את עבדיו וועם את איביו: טו פאיש יבוא, לאבד את חיל גוג ומגוג. וכסופה מרפבתיו, פלומר גזרותיו היורדות מן השמים, ירדו עליהם פרוח סופה. להשיב בחמה אפו, להשיב לצרו גמול באף ובחמה רבה.

פלומר ותחוקו בבריאות. ונודעה יד ה' את עבדיו, או ידעו עבדיו את פח נביות ה'. טו פאיש יבוא, לאבד את חיל גוג ומגוג. וכסופה מרפבתיו, פלומר גזרותיו היורדות מן השמים, ירדו עליהם פרוח סופה. להשיב בחמה אפו, להשיב לצרו גמול באף ובחמה רבה.

טז) נשפט, מתופת. ורבו חללי ה', החללים שיפלו במלחמת גוג ומגוג. יז) המתקדשים והמטהרים אל הגנות, הפומינים עצמם ומטהרים עצמם כמי שהרהר ללכת אל הפסלים העומדים בגנות. אחר אחרת, קבוצה אחרי קבוצה, אחרי שנגמרה הראשונה את עבודתה נכנסת השניה. בתנ"ך, באמצע הגנה מקום מעמד הפסל. והשקץ, כל סוגי השרצים. יספו, יכלו. יח) ואנכי, ואנכי מה עלי לעשות. מעשיהם ומחשבותיהם פאה, כל מעשה וכל מחשבה פאה אלי, והיא תזקקני לקבץ את כל הגוים וגו'. וראו את כבודי, בהלחמי בהם כמפת "המק בשרו וגו'" כמכות בכבואת זכריה (זכריה יד.ב). ט) ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים, פליטים יוצאו מן המלחמה בשביל ללכת לבשר לאיים הרחוקים את כבודי אשר ראו במלחמה. וגם באותם פליטים אשים אחר מן האותות שגדונו חכריהם בהם, כדי להודיע לרחוקים שבמנפה זו נגפו הצובאים על ירושלים. מושבי קשת, המקלדים לירות חצים בקשת. יט) והביאו את כל אחיכם, כשישמעו הגוים את הפלאים הגדולים שעשה הקב"ה במחנה גוג ומגוג, יביאו את אותם מישראל שלא עלו לארץ ישראל. ובצבאים, בעגלות מחפות. ובכפרות, סוג של גמלים שהם קלים מאד בהליכתם וצורת הליכתם געון וקודת. פרוש אחר, "בכפרות", ברקודים של שמחה, כמו "ודוד מכפרר בכל עו" (שמואל ב ו.ד). כ) וגם מהם אקח לכהנים ללויים, גם מן העמים המביאים אותם, וגם מן בני ישראל המובאים אקח מהם כהנים ולויים שהיו מערבים בין הגוים באנש, ולפני

וגערתו בלהבי-אש: מו כפי באש יהוה נשפט ובחרבו את-כל-בשר ורבו חללי יהוה: יז המתקדשים והמטהרים אל- הגנות אחר אחרת בתנ"ך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם-יהוה: יח ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם בפאה לקבץ את-כל- הגוים והלשונות וכאו וראו את-כבודי: יט ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים אל-הגוים תרשיש פויל ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחוקים אשר לא-שמעו את-שמעי ולא-ראו את-כבודי והגידו את-כבודי בגוים: כ והביאו את-כל-אחיכם מכל-הגוים מנחה ליהוה בפסוטים וברכב ובצבאים ובכפרדים ובכפרות על הר קדשי ירושלים אמר יהוה פאשר יביאו בני ישראל את-המנחה בכלי טהור בית יהוה: כא וגם-מהם אקח לכהנים ללויים אמר יהוה: כב כפי באש השמים החדשים והארץ החדשה

אפו רבה וגערתו תהיה בלהבי-אש: מו כפי באש יהוה נשפט יהיה מתופת עמם ובחרבו איש באחיו והם את-כל-בשר ורבו ויתרבו חללי יהוה (ע' יחזקאל יג יא): יז המתקדשים המזדמנים יחד והמטהרים עצמם ללכת אל העכו"ם העומדות אחר אחרת קבוצה אחר קבוצה

בתנ"ך באמצע הגנה מקום מעמד העכו"ם, בני ישראל אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו כולם יחד יספו נאם-יהוה: יח ואנכי מעשיהם של בעלי זאת האמונה ומחשבותיהם ואמונתם הנפסדת בפאה כדי לקבץ את-כל- הגוים והלשונות אל ירושלים (זכריה יד). להודיע להם שמעשיהם הכל, ואז וכאו וראו את-כבודי אחרות ה' כי נשגב שמו לכו: יט ושמתי בהם אות בכל הכאים אשים אות והיו מה שצאמר ועניו המפקנה בחזרתו וכו' (זכריה יד) ושלחתי מהם פליטים כי רגם ימותו סביב ירושלים, ללכת אל- הגוים הרושבים בתרשיש פויל ולוד מושבי המלפודים לירות חצים בקשת תבל ויון ואל היושבים האיים הרחוקים אשר לא-שמעו מעולם את-שמעי ולא-ראו את-כבודי והגידו אלה הפליטים אשר בהם את-כבודי בגוים כי וראו את האותות ששמתי בהם: כ כשישמעו הפלא הגדול שעשה המקום במחנה גוג ומגוג והביאו את-כל-אחיכם בני ישראל הרחוקים שלא עלו על אחיהם מכל-הגוים יביאו אותם העכו"ם למנחה ליהוה בפסוטים וברכב בכפרות ובצבאים עגלות מכופות וכן עגלות צב (כמדבר ז) ובכפרדים הם העגלים מן הסוס והחמור ובכפרות ברקודים של שמחה על הר קדשי ירושלים אמר יהוה פאשר יביאו בני ישראל את-המנחה בכלי טהור

פן יביאו העכו"ם את ישראל בכנדים טוהרים ונאים עד בית יהוה: כא וגם-מהם מהמובאים מכל הגוים, אף אם מהם נשתפח יחוסם אקח להיות לכהנים ללויים אמר יהוה כי לפני גלוי מי היה ממשפחת כהונה ולוי: כב כפי באש השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני

ללויים הכהנים והלויים שבהם, ואבר אותם מהם והיו משמשים לפני אמר ה', והיון אמר, "הננסתרות לה" אלתינו" (דברים ט.כח). כב) השמים החדשים, קראם חדשים, כי הם עומדים תמיד בחדושים כמו שנבראו ולא יכלו. והארץ החדשה, שהארץ עומדת בחדושה תמיד

עטרת מרים

שי למורא

כמו שנבראָה ולא תכלה, אלא שתולדותיה בלום. וכן אמר שלמה "דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" (קהלת א.א). אשר אני עושה, אשר אני מעמידם בחדושים. עומדים לפני, שאני ספת קיימם ועמידתם. בן יעמד ורעכם ושמכם, באותה הטובה שתהיו אתם שתהיה הנאלה

בימכם, בן יעמדו גם ורעכם אתרכם כל ימי עולם, ולא תגלו עוד מארצכם כפי שחשבו אלו הגוים שפאו עם גוג להלחם על ירושלים, שחשבו להגלות את ישראל ולאבד את שמם, אלא לעולם יעמד ורעכם ושמכם. (כג) מדי חדש בחדשו, בכל חדש ביום ראש החדש, ומדי שבת בשבתו, בכל שבוע ביום השבת. כל בשר, כל בני אדם, ואפילו שאר העמים. לפני, בבית המקדש. (כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בו, אותם הגוים שיבאו להשתחוות לה, ויצאו מירושלים לעמק יהושפט, וראו את פגרי מתנה גוג ומגוג שפשעו בה' וחשבו לעשות כנגדו להגלות

את ישראל מארצם. (וזה יהיה בחוד שבועה חדשים בשעוד לא יספיקו לקבר את החללים). תולעתתם, הרמה האוכלת את בשרם. ואשם לא תכבה, האש הבווערת בהם לא תכבה. והיו דראון לכל בשר, פגרי מתנה גוג ומגוג יהיו לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הבאים להשתחוות לפני ה'. (כג) מדי חדש בחדשו, בכל חדש ביום ראש החדש. ומדי שבת בשבתו, בכל שבוע ביום השבת. כל בשר, כל בני אדם, ואפילו שאר העמים. לפני, בבית המקדש.

עשה עמדים לפני כי אני ספת קיימם ועמידתם בחדושים נאם יהוה בן יעמד ורעכם ושמכם כל ימי עולם בימי השמים על הארץ כי לעולם לא יאבד שם ישראל ולא יגלו עוד מארצם: כג והיה מדי חדש בחדשו בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר כל בני אדם

אפילו שאר העמים להשתחוות לפני בבית המקדש אמר יהוה: כד ויצאו מירושלים לעמק יהושפט וראו העכו"ם הבאים להשתחוות לפני ה' בפגרי האנשים הפושעים בו בפגרי מתנה גוג ומגוג כי תולעתתם הרמה האוכלת בשר ההרגוים ההם לא תמות תגם ואשם והאש הבווערת בהם לא תכבה והיו פגרי מתנה גוג ומגוג דראון לחרפה ולבזיון לכל בשר: כג והיה מדי חדש בחדשו בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר כל בני אדם אפילו שאר העמים להשתחוות לפני בבית המקדש אמר יהוה:

אשר אני עשה עמדים לפני נאם יהוה בן יעמד ורעכם ושמכם: כג והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר יהוה: כד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בו כי תולעתתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר: כג והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר יהוה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על פסאו לא יישב זר, ולא ינחלו עוד

אַחֲרַיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קְדֻשָּׁתְךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֵא יִכָּפֵה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתִבְרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיט:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשס"ז

ברוקלין.

בנות חב"ד אשר ב...

ברכה ושלוש!

בנועם קבלתי מכתבך, אף כי באיחור זמן קצת, ונעם לי לקרות בו אשר חזקו את עבודתך עם תלמידות בית הספר על ידי פעולות שונות.

ותקותי אשר אף שכותבות שהפסיקו לזמן קצר עבודתך זו, כבר התחילו בה מחדש, ובכחות חדשים ובתוספת מרץ - מתאים לדרישת השעה ההולכת וגדלה,

ומובן ופשוט שכונתי בזה לא רק לפעולותיהן עם התלמידות הנ"ל, אלא ובמדה לא פחותה מזו גם עם עצמן בעבודה מתאמת.

וכבר ידוע פירוש תורת החסידות בלשון הכתוב הקורא לאדם **מהלך** - כי זהו מתפקידו וסימן לחיות אשר בו, כי מיום הולדו מתגדל ומתפתח.

ורואים במוחש אשר אין הדבר תלוי אלא **ברצונו** של האדם, כי תמיד **היכולת** ביד האדם להוסיף במעמדו ומצבו אתמול, וכן מיום ליום.

ואם בכל בני אדם הדברים אמורים עאכ"כ בדור הצעיר, אשר מרצו לא נוצל עדיין ותוסס בו וגם היזמה שלו רבה יותר.

אלא שצריך זהירות בכיוון ובהענינים במשתמשו בהמרץ והכחות ובפרט במקומות ובענינים אשר אור וחושך משמשים בערבוביא, ומוכרחת שאלה וביורור אצל אנשים העומדים "מן הצד" היכולים לשפוט על הענינים מבלי שוחד של אהבת עצמו ופניות עצמו.

גם מוכרחת השקפת החיים להיות מבודדת בתורה וחדורה רוח יראת שמים, אשר אז הנה לפעמים תכופות באופן אינסטיקטיבי מרגישים ומבחינים בין דרך הישרה והנטי' ממנה, אף אם אפילו אין יכולים להסביר זה בשכל.

והשי"ת יזכך, את כל אחת מהן, בשנה שנכנסו בה זה עתה, להצליח בכל האמור לעיל, ולשמש דוגמא חיי ומורה דרך גם לאחרים.

בברכת הצלחה רבה.

המחכה לבשורות טובות ומפורטות די צרכן.

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								אדמוה"ז		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
18:35	17:40	18:25	18:31	17:59	18:05	10:33	10:32	9:36	9:34	9:02	9:00	6:51	6:46	באר שבע (ק)
18:33	17:30	18:23	18:29	17:59	18:06	10:33	10:32	9:36	9:34	9:01	9:00	6:52	6:47	חיפה (ק)
18:33	17:22	18:23	18:29	18:01	18:08	10:32	10:31	9:34	9:32	9:00	8:59	6:50	6:45	ירושלים (ק)
18:35	17:40	18:24	18:31	17:59	18:05	10:34	10:33	9:36	9:34	9:02	9:00	6:52	6:47	תל אביב (ק)
18:35	17:32	18:22	18:32	17:48	17:59	10:55	10:53	10:02	9:57	9:17	9:14	7:29	7:20	אוסטריה, וינה (ק)
19:28	18:29	19:16	19:10	18:48	18:42	9:50	9:54	8:41	8:46	8:02	8:07	5:22	5:30	אוסטרליה, מלבורן (ח)
18:39	17:37	18:27	18:36	17:54	18:04	10:57	10:54	10:03	9:59	9:20	9:16	7:28	7:20	אוקראינה, אודסה (ק)
18:10	17:06	17:56	18:07	17:22	17:33	10:29	10:27	9:36	9:31	8:52	8:48	7:03	6:54	אוקראינה, דונייצק (ק)
18:20	17:16	18:07	18:17	17:33	17:44	10:41	10:38	9:47	9:43	9:03	8:59	7:14	7:05	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
18:44	17:38	18:30	18:41	17:55	18:06	11:07	11:05	10:14	10:10	9:28	9:24	7:44	7:34	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
18:36	17:31	18:23	18:34	17:47	17:58	11:00	10:57	10:07	10:03	9:21	9:17	7:36	7:27	אוקראינה, קייב (ק)
19:06	18:07	18:54	19:03	18:24	18:34	11:22	11:20	10:28	10:24	9:46	9:43	7:53	7:44	איטליה, מילאנו (ק)
18:33	17:44	18:24	18:25	18:02	18:02	9:57	9:58	8:54	8:55	8:25	8:26	5:55	5:55	אקוואדור, קיטו (ח)
19:56	18:59	19:45	19:39	19:18	19:12	10:25	10:28	9:17	9:21	8:39	8:44	6:00	6:07	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:02	19:59	20:49	20:42	20:18	20:11	11:14	11:17	10:04	10:08	9:21	9:27	6:41	6:50	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:54	17:57	18:43	18:51	18:14	18:22	11:02	11:01	10:06	10:04	9:29	9:26	7:27	7:20	ארה"ב, בולטימור (ק)
18:42	17:45	18:31	18:39	18:01	18:10	10:52	10:51	9:57	9:54	9:18	9:16	7:18	7:11	ארה"ב, ברוקלין (ק)
18:43	17:45	18:31	18:40	18:02	18:10	10:53	10:51	9:57	9:54	9:19	9:16	7:18	7:12	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
19:17	18:18	19:06	19:14	18:35	18:44	11:30	11:28	10:34	10:31	9:55	9:52	7:57	7:50	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:17	18:24	19:07	19:12	18:41	18:47	11:13	11:13	10:16	10:14	9:42	9:41	7:30	7:26	ארה"ב, האוסטון (ק)
18:44	17:49	18:34	18:40	18:06	18:13	10:46	10:45	9:49	9:46	9:14	9:12	7:05	7:00	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:19	18:28	19:09	19:14	18:45	18:50	11:12	11:11	10:13	10:12	9:41	9:40	7:25	7:22	ארה"ב, מיאמי (ק)
18:38	17:39	18:26	18:35	17:56	18:05	10:49	10:47	9:53	9:50	9:14	9:11	7:15	7:08	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
18:36	17:37	18:24	18:33	17:54	18:03	10:48	10:46	9:52	9:49	9:13	9:10	7:15	7:07	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:08	18:17	18:59	18:57	18:35	18:33	10:11	10:12	9:06	9:08	8:35	8:37	5:58	6:02	בוליביה, לה-פס (ח)
19:20	18:13	19:06	19:17	18:29	18:41	11:45	11:42	10:52	10:48	10:05	10:01	8:23	8:12	בלגיה, אנטוורפן (ק)
19:20	18:14	19:07	19:18	18:30	18:42	11:45	11:42	10:52	10:48	10:05	10:01	8:22	8:12	בלגיה, בריסל (ק)
18:51	18:02	18:41	18:38	18:21	18:18	9:42	9:45	8:36	8:39	8:03	8:07	5:25	5:30	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:38	17:45	18:28	18:25	18:04	18:01	9:31	9:33	8:25	8:27	7:52	7:55	5:14	5:19	ברזיל, ריו-דה-ז'נירו (ח)
18:38	17:35	18:23	18:35	17:48	18:01	11:03	11:00	10:11	10:06	9:23	9:19	7:41	7:31	בריטניה, לונדון (ק)
18:44	17:38	18:29	18:42	17:51	18:04	11:13	11:10	10:21	10:16	9:32	9:27	7:54	7:43	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
18:43	17:36	18:28	18:40	17:52	18:05	11:10	11:07	10:18	10:13	9:29	9:25	7:50	7:39	גרמניה, ברלין (ק)
19:04	17:59	18:50	19:01	18:15	18:26	11:27	11:24	10:34	10:30	9:48	9:44	8:03	7:54	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:55	18:08	18:45	18:41	18:26	18:23	9:42	9:45	8:35	8:39	8:02	8:05	5:23	5:29	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:42	17:52	18:33	18:37	18:09	18:13	10:27	10:27	9:27	9:27	8:57	8:56	6:36	6:34	הודו, מומבאי (ח)
18:39	17:48	18:29	18:33	18:06	18:09	10:23	10:23	9:23	9:22	8:53	8:52	6:31	6:29	הודו, פונה (ח)
18:25	17:22	18:12	18:22	17:38	17:49	10:44	10:41	9:50	9:46	9:06	9:03	7:17	7:08	הונגריה, בודפשט (ק)
18:47	17:49	18:36	18:44	18:06	18:14	10:57	10:55	10:01	9:58	9:23	9:20	7:23	7:16	טורקיה, איסטנבול (ק)
19:14	18:18	19:03	19:11	18:35	18:42	11:20	11:19	10:24	10:22	9:47	9:45	7:43	7:37	יוון, אתונה (ק)
18:46	17:44	18:33	18:43	18:00	18:11	11:04	11:02	10:11	10:07	9:27	9:24	7:37	7:28	מולדובה, קישינב (ק)

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:39	17:48	18:30	18:33	18:06	18:10	10:24	10:24	9:25	9:24	8:54	8:54	6:34	6:32	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:57	18:50	19:43	19:34	19:09	19:01	9:56	10:00	8:45	8:50	7:57	8:04	5:19	5:29	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
18:01	17:09	17:51	17:56	17:26	17:31	9:55	9:54	8:57	8:55	8:24	8:23	6:10	6:06	נפאל, קטמנדו (ח)
19:22	18:33	19:14	19:14	18:51	18:52	10:48	10:49	9:46	9:46	9:17	9:18	6:46	6:47	סינגפור, סינגפור (ח)
18:13	17:05	17:58	18:10	17:21	17:33	10:39	10:36	9:47	9:42	8:59	8:54	7:18	7:08	פולין, ורשא (ק)
18:39	17:48	18:30	18:28	18:06	18:05	9:48	9:49	8:43	8:45	8:13	8:15	5:38	5:41	פרו, לימה (ח)
19:23	18:22	19:11	19:20	18:38	18:48	11:40	11:38	10:45	10:42	10:03	10:00	8:11	8:02	צרפת, ליאון (ק)
19:30	18:28	19:17	19:28	18:44	18:55	11:52	11:49	10:58	10:54	10:14	10:10	8:26	8:17	צרפת, פריז (ק)
18:11	17:22	18:02	18:04	17:40	17:41	9:41	9:41	8:39	8:39	8:10	8:10	5:41	5:41	קולומביה, בוגוטה (ח)
19:02	18:04	18:50	18:59	18:21	18:30	11:16	11:14	10:21	10:17	9:40	9:37	7:44	7:37	קנדה, טורונטו (ק)
18:37	17:37	18:24	18:34	17:53	18:03	10:53	10:51	9:59	9:55	9:17	9:14	7:24	7:16	קנדה, מונטריאול (ק)
18:37	17:42	18:26	18:33	17:59	18:06	10:39	10:38	9:42	9:40	9:07	9:05	7:00	6:54	קפריסין, לרנקה (ק)
19:30	18:19	19:15	19:28	18:35	18:49	12:01	11:58	11:10	11:05	10:19	10:14	8:45	8:33	רוסיה, ליובאוויטש (ק)
19:02	17:54	18:47	19:00	18:09	18:23	11:36	11:32	10:45	10:39	9:52	9:47	8:20	8:08	רוסיה, מוסקבה (ק)
19:03	18:00	18:50	19:00	18:16	18:27	11:21	11:19	10:27	10:23	9:44	9:40	7:53	7:45	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)
19:07	18:09	18:54	19:04	18:25	18:35	11:26	11:24	10:32	10:28	9:49	9:45	7:59	7:50	שווייץ, ציריך (ק)
18:26	17:36	18:17	18:20	17:54	17:57	10:05	10:05	9:04	9:04	8:35	8:35	6:11	6:10	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחות י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התוונדויות תשמ"מ ז"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמוכן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פל-אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת פל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

Dvar Malchus
Issue # 00448
19/10/2014

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

P.P.

שולם

1949

תל אביב